ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1
JEUDI
1er NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO: 1,20€

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·819
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21·819

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅԱԶԻՈՅԻ (Գորսիքա) մէջ է որ, Հոկտեմբեր 31ին կը գումարուէր ֆրանսական կառավարութեան ապակեդրոնացած երկրորդ նիստը (առաջինը տեղի ունեցած էր Սթրազպուրկ)։ Այդ առթիւ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են քանի ազգայնականները յայտարարած էին թէ իրենց ձայնը լսելի պիտի դառնայ։ Ապահովութեան ընթացիկ միջոցներէն զատ, 2000 յաւելեալ ուժեր ալ կղզի ժամանած են ի պաշտպանութիւն Սարքոզիի։ Այս վերջինին 28րդ այցելութիւնն է Գորսիքա եւ ժամանումի պահէն իսկ շատ խիստ լեզու գործածեց, դատապարտելով՝ Միջերկրականի ամէնէն գեղեցիկ կղզիին աւազակները, մաֆիոզիները, ռումբեր գետեղողները, բայց եւ այնպէս աւելի մեղմ ոճ գործածելով անոնց հանդէպ, որոնք չափաւոր ինքնավարութեան մը կողմնակից են։ Իր այս ելոյթէն առաջ, անկախապաշտներու ղեկավարը՝ Ժան-Կի Թալամոնի դատապարտած էր նախագահական այս այցելութիւնը, ապահովութիւն տալով որ «Ֆրանսական կառավարութիւնը պիրման ճունթային պէս կը վարուի»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան նախագահին ամսական աշխատավարձքը 19·331 եւրօ պիտի ըլլայ Յունուար 1էն, այլ խօսքով 140%ի յաւելում մը պիտի արձանագրէ։ Այս յաւելումին որոշումը շատ արագօրէն տուին Ազգ. Ժողովի երեսփոխանները, բացի ընկերվարական երեք երեսփոխաններէ (մէկը հանրային իշխանութեանց պիտաճէի տեղեկաբերը) մինչ ձախի աթոռները պարապ մնացած էին Հոկտեմբեր 30ին։ Ինչ որ բացայայտ է, այն է որ նման յաւելում մը կը կատարուի ընկերային շատ աննպաստ ժամանակաշրջանի մը մէջ եւ դժուար է համոզել ընտրողները որ արդար եւ տեղին է։

ՉԱՏ ձերբակալուած Ֆրանսացիներու ճակատագիրը բաւական կնճռոտ բնոյթ առած է եւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ լուծում պիտի գտնուի։ Ֆրանսա կ'ուզէ որ ենթակաները Ֆրանսա փոխադրուին եւ հոն դատուին, բայց ոչինչ յստակ է։ Քատաֆի առաջարկած է նոյնիսկ որ միջնորդի դեր կատարէ։ Այլեւս վերջնապէս հաստատուած է որ 103 երախաները չացի ընտանիքներու զաւակներ են, Ֆրանսացի ընտանիքներն ալ զանազան գումարներ վճարած են Զոէի Տապանի պատասխանատուներուն, այդ երախաները ընդունելու եւ թերեւս որդեգրելու համար։ Պատահածին մէջ ամէնէն անընդունելին երեք լրագրողներու պարագան է։ Անոնցմէ մէկը՝ Մարք Կարմիրեան կը պատկանի ֆրանսական հեռատեսիլի մամուլի Գափա գործակալութեան։ Իր մասին, գործակալութեան տնօրէնը Հերվէ Շապալիէ յայտարարած է թէ անոր ձերբակալութիւնը ծանր հարուած մըն է մամուլի ազատութեան եւ ցաւ յայտնած է որ Չատի իշխանութիւնները տարբերութիւն չեն դներ «դերակատարներուն» եւ «դէտ»երուն միջեւ։ Գափա մամուլին բաշխած է Կարմիրեանի նկարահանած պատկերներու Տի. Վի. Տի. մը։ Հոն, լրագրողը դիպուկ հարցումներ ալ կ'ընէ խնդրոյ առարկայ անձերուն, ինչ որ կը հաստատէ որ լրագրողին գործը միայն իր արհեստին հետ կապ ունէր։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ զգալի նուազում մը արձանագրած է Սեպտեմբերին։ Ըստ Աշխատանքի ազգային գործակալութեան (Ա.էՆ.Փէ.Է) նուազ 28·000 գործազուրկ կայ։ Նոյն օրը սակայն, Ալքաթէլ-Լիւսէնթ կը հաղորդէր որ 4·000 պաշտօնազրկում նախատեսուած է, առանց ճշդելու թէ այդ թիւին մէջ ի՞նչ է Ֆրանսայի վերաբերող համեմատութիւնը։

ՊՈՆՏԻԻ (փարիզեան արուարձան) կեդրոնը կազի խողովակի մը պայթումը, Հոկտ. 30, ժամը 14ին, խուճապ եւ աւեր գործած է, քանի առաւելաբար հրոյ ճարակ եղած է Լ'էթուալ ճաշարանը։ Կը թուի որ տարուած աշխատանքներու ընթացքին, բանուորներէն մէկը ակամայ դպած է կազի խողովակի մը եւ պայթումէն ամբողջ շրջանը աղէտալի պատկեր մը պարզած է։ 200 հրշէջներ փորձած են մարել հրդեհները, բայց պայթումին հետեւանքները ծանր եղած են։ Հոկտ. 31ին տրուած հաշուեկշիռի մը համաձայն մէկ մեռեալ կար, 47 վիրաւոր (13ը շատ ծանր վիճակի մէջ էին)։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ քրտամէտ կուսակցութիւնը (Ժողովրդավար ընկերութիւն) իր տարեկան համագումարին նախօրեակին 500 հոգիի մասնակցութեամբ հանրաժողով մը կազմակերպած ու յայտարարութիւն մը հրապարակած է։ Հոն ըսուած է թէ կեդրոնամէտ ազգ - պետութեան համակարգը խոր անհաւասարակշռութիւններու պատճառ է, ուստի նախընտրելի է պետութեան միասնական կազմ մը հաստատել։ Պահանջուած է որ ինքնավարութիւն տրուի այն շրջաններուն որոնք կը զանազանուին իւրայատուկ գոյնով, խորհրդանիշերով եւ իշխանութեամբ։ Առաջարկուած է նաեւ որ սահմանադրութեան մէջ բոլոր քաղաքացիները Թուրք նկատող մօտեցումին տեղ ընդունուի «Թուրքիացի» սահմանումը, որով կը պահպանուին քաղաքացիներու մշակութային ինքնութիւնները։

ԵՓՐԱՏԻ ամբարտակը որ ամէնէն մեծն է Իրաքի, կը սպառնայ Մուսուլի (1,7 միլիոն բնակիչ) իր հնութեան պատճառով։ Ամերիկեան բանակը այս լուրերը փոխանցած է Պաղտատի իշխանութեանց եւ յանձնարարած որ ստիպողաբար ձեռք առնէ հարկ եղած թէքնիք միջոցները, առաջքն առնելու համար աղէտի մը։

ԼՈՆՏՈՆ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԹԵՐԹԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Լոնտոն Սթիւտընթ»ը որ կը նկատուի Եւրոպայի ամէնէն մեծ տպաքանակով ուսանողական թերթը եւ ձրի կը բաժնուի, գրած է թէ հայկականը Ի. դարու առաջին ցեղասպանութիւնն է որուն ընթացքին 1,5 միլիոն Հայ օսմանցի երիտթուրքերու կողմէ բնաջնջուած է։ Ըսուած է նաեւ թէ Թուրքիա հակառակ պատմական բոլոր փաստերուն կը մերժէ ընդունիլ իրականութիւնը, մինչ ՄԱԿ-ը եւ աւելի քան քսան երկիր զայն ընդունած են։ Շեշտուած է թէ ճանաչումը մերժողներու խումբին մաս կը կազմեն ԱՄՆ-ը, Բրիտանիան, Իսրայէլը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՈՒՄԷԼԱՅԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԵՆԱՍՏԱՆԻՆ ԽԱՅՏԱՌԱԿ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Սեւ ծովու արեւելեան ափին, Տրապիզոնի յունական յայտնի Սումէլայի մենաստանը որ 1600 տարուան պատմութիւն ունի, դժբախտութիւնը ունեցած է Թուրքերու կողմէ նորոգուելու... Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ 40 տարի տեւած «նորոգութեան» արդիւնքը կատարեալ խայտառակութիւն մըն է։ Պատմական շէնքը կրաշաղախով ծեփուած է եւ փոխանակ տեղական քարին, Անգարայէն, Բաբերդէն տարուած քարեր գործածուած են։ Նորոգութեամբ կատարուած այլանդակութեան առաջին տեղեկացնողներէն եղած է Թուրքիոյ ճամբորդական գործակալութիւններու միութեան նախագահը։ Ան նաեւ դիմած է Մշակոյթի ու զբօսաշրջութեան նախարարին որ գիտական մարմին մը կազմուի եւ հետաքննութիւն բացուի։

Ի տես «նորոգութեամբ» յարուցուած հակազդեցութիւններուն, խնդրին, ադրբեջանի իշխանութիւնները վստահաբար կը ծիծաղին Թուրքերու ընթացքին, մտածելով թէ ի՛նչ պէտք կար նորոգելու երբ կարելի էր քանդել շէնքը ու փլատակները պուլտոզըրներով թափել տալ բարձունքէն վար, Սեւ ծովուն մէջ։

Մանաւանդ որ իբրեւ թէ հնութիւններ պահպանելու կոչուած միջազգային կազմակերպութիւնները միայն բարենիշ չեն տար քանդողներու այդ մենաշնորհեալ տեսակին։

ԼԻՈՆ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻՆ

Լիոնի «Հայաստան» ձայնասփիւռէն (Ռատիօ Արմէնի) ստացուած իմակէ մը տեղեկացանք թէ կայանը Գորշ գայլերու սպառնական մէկ հեռաձայնին թիրախ եղած է Հոկտեմբեր 30, Երեքշաբթի յետմիջօրէին։ Հեռաձայնը ստացուած է վերջին օրերուն քաղաքական անցուդարձին նուիրուած հաղորդումի մը ընթացքին, մինչ նիւթ եղած են Պրիւսէլի հակահայ յարձակումները։ Հեռաձայնի քօղարկուած թիւէ մը ստացուած կանչով ըսուած է. «Ողջո՛յն Լիոնի Գորշ գայլերէն»։

Լիոնի Ցեղասպանութեան կոթողին նոյն կազմակերպութեան շարքայիններու կողմէ կրկնակի պղծումէն, Պրիւսէլի դէպքերէն ետք այս «ողջոյն»ն ալ այլեւս բացայայտ կը դարձնէ թէ Թուրք ազգայնամոլներու այս կազմակերպութիւնը իրեն գործունէութեան ուղղութիւն ընտրած է հակահայ յարձակումները։ Սակայն բուն հարցը հոն է որ դոնէ Լիոնի պարագային, պատկան իշխանութիւններ երկրորդական միջադէպ նկատեցին կատարուածը, նախընտրելով ծածկել ու արժանի պատիժին չարժանացնել պատասխանատուները։

Թերեւս ալ պէտք է փառք տալ որ յանցաւորը մենք չնկատուեցանք մեր զոհերուն նուիրուած յուշարձանով, կամ ազգակիցի մը կրած յարձակումին նիւթով Թրքական զգայնութիւնը գրգռած ըլլալով...

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(31 octobre)

SARKISSIAN :

« L'ARMENIE CONTRAINTE DE DURCIR SA POSITION AVEC ANKARA »

Թերթը հարցազրոյց մը ունեցած է Հայաստանի վարչապետին հետ, երբ Փարիզ կը գտնուէր անցեալ շաբթու։ Առաջին հարցումը կը վերաբերի Ֆրանսացի նոր ղեկավարներու դիրքին Հայաստանի հանդէպ, ու Սարգսեան կ'ըսէ. - «Միաժամանակ նկատեցի շարունակականութեան տարրեր, նաեւ սակայն խրզումի։ Պէտք է ըսել որ Հայաստան երբեք դժգոհելու պատճառ չէ ունեցած ժագ Շիրաքի քաղաքականութենէն։ Ընդհակառակն, քանի իր նախագահութեան ատեն Փարիզի եւ Երեւանի յարաբերութիւնները յատկապէս ջերմ եղած են։ Բայց եւ այնպէս ճիշդ է, որ մեզ չհաւրգող հարցերը ինչպէս՝ Թուրքիա, Հարաւային Կովկաս եւ Միջերկրականեան միութեան նախաձեռնութիւնը, Ֆրանսայի դիւանագիտական ներկայ պատկերը շատ եռանդուն կը թուի մեզի»։

Թերթին աշխատակիցը կը հետաքրքրուի նաեւ ամերիկեան Գոնկրէսի դիրքով եւ կ'ուզէ գիտնալ թէ ան կրնա՞յ հրաժարիլ Ցեղասպանութիւնը ճանչնալէ, թրքական ճնշումի տակ։ Սարգսեան մտահոգ չէ։ Կը յիշէ որ Ռ. Ռեկան գործածած էր ցեղասպանութիւն բառը։ Կը խորհի որ ամերիկեան Ներկայացուցչական ժողովը մէկ տարի ժամանակ ունի, մինչեւ 2008 Հոկտեմբեր նիստ գումարելու համար եւ մինչ այդ շատ բաներ կրնան պատահիլ։ Թուրքիոյ հակազդեցութիւնը անհամեմատ է եւ անտեղի. Նաեւ ապարդիւն է Անգարայի համար։

Վերջին հարցումով մը, Իզապէլ Լասէր, կ'ուզէ գիտնալ թէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի քուէարկութիւնը ժխտողականութիւնը պատժող օրինագիծին մասին, որ նաեւ տագնապ մը ստեղծեց Թուրքիոյ հետ, լա՞ւ բան էր։ Ու Սարգսեան կը ճշդէ որ այդ տագնապը արդիւնքն է թրքական դիրքերուն ծայրայեղ բնոյթին։ Անշուշտ կարելի էր գոհանալ Ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքով, բայց թրքական ժխտողականութեան պահպանումն է, որ կը ստիպէ Հայերը որ աւելի խիստ դիրքերու դիմեն։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ (Նոյեմբեր 1) «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի օր (Նոյեմբեր 2ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Նոյեմբեր 3։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15 - 16 2007

ՊՐԻՒՍԷԼ - ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Վրդ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Որպէս համայնքապետ, վերջին խօսք առնողը եղաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Արամ Ա.:

Ան վեր հանեց Եւրոպայի արժէքները, որուն ինքութիւնը, միասնականութիւնը եւ տեսլականը հիմնուած է մարդկային արժէքներու վրայ: Եւրոպան այն երկրամասը չէ որ միայն քաղաքական եւ տնտեսական շահեր կը հետապնդէ: Եւրոպայի հաստատուն հիմքը կազմուած է մշակութային, կրօնական, ընկերային եւ կրթական արժէքներով: Հայրապետը նախ վեր հանեց Եւրոպայի յատկանիշը կազմող տարրերը, երկրամաս մը որ գիտակից է իր պատմութեան եւ աւանդութիւններուն որուն առջեւ դրուած են այսօր երեք մարտահրաւէրներ:

Եւրոպայի միութեան ամբողջացումը այսօր կենսական հարց է: Նոյն միութիւնը պէտք է հիմնուած ըլլայ հասարակաց արժէքներու եւ ձգտումներու վրայ: Միութեան հիմքը պէտք է կազմուի արժէքներու վրայ:

Եւրոպայի երկրորդ մարտահրաւէրը պիտի ըլլայ համարկումի գիտակից եւ լուրջ քաղաքականութիւն մը եւ որպէս երրորդ կէտ, հարկ է որ Եւրոպան միասնական հասարակաց տեսլական մը ունենայ, որպէսզի ցոլացնէ միասնական արժէքներ, զօրացնէ ներքին միութիւնը եւ ունենայ աւելի հզօր արդիւնաւէտութիւն միջազգային հասարակութեան մէջ:

Այսօր Հայերը կարեւոր եւ կազմակերպուած ներկայութիւն մըն են Եւրոպայի մէջ: Անոնք գրեթէ Եւրոպայի բոլոր անկիւններուն մէջ ներկայ են եւ համարկուած են իրենց շրջանակին, պահելով հանդերձ իրենց կրօնական եւ մշակութային ինքնութիւնը եւ մենք կը յուսանք որ այս համարկումը ըլլայ շարունակական եւ վերածուի աւելի գործօն մասնակցութեան մը, իրենց պատկանած երկրին մէջ:

Հայ հասարակութեան համար ցեղասպանութեան ճանաչումը առաջնակարգ գիծի վրայ կու գայ: Այս ուղղութեամբ կարեւոր յառաջդիմութիւն տեղի ունեցած է, շնորհիւ քաղաքական կուսակցութիւններու, աշխարհական ընկերութիւններու ատեաններու եւ Եւրոպական միութեան: Ներկայիս այս ընթացքը աւելի ամուր յանձնառութեամբ եւ նոր թռիչքով կը շարունակուի: Մենք այսօր կը գտնուինք մեծ մարտահրաւէրի մը դէմ: Յայտնի է որ Թուրքիան Եւրոպական միութիւն մտնելու թեկնածու է: Իրմէ պահանջուած պայմաններու ցանկին մէջ Ցեղասպանութեան ճանաչումը վերջին տեղը կը գրաւէ: Եւրոպան որ արժէքներու հայրենիքն է, ինչպէ՞ս կրնայ իր ծոցին մէջ ընդունիլ երկիր մը որու արժէքները խոստոր կը համեմատին իրենին:

Եւրոպան, որ կառավարուած է ժողովրդավարական սկզբունքներով, ի՞նչպէս կրնայ ընդունիլ երկիր մը ուր ժողովրդավարութիւնը միայն անուանական է:

Ինչպէ՞ս արժէքներու հասարակութիւն Եւրոպան իր մէջ պիտի առնէ երկիր մը որ մարդկային իրաւունքները կ՚ոտնակոխէ անդադար, կը հալածէ եւ կը սպաննէ ամէն անոնք որ հետամուտ են մարդկային իրաւունքները պաշտպանելու:

Եւ կամ ինչպէ՞ս երկիր մը որ իր անցեալը կը մերժէ եւ պատրաստ չէ հաշտուելու իր պատմութեան հետ, կրնայ մաս կազմել Եւրոպայի որ քաջութիւնը ունի պատժելու ցեղասպանութեան հեղինակները...:

Եւրոպայի ընդլայնումը պէտք չէ առաջնորդէ իր արժէքներու աղքատացումին, իր սկզբունքներու եւ աւանդութիւններու արհամարհանքով, վերջապէս այն ամէն արժէքները որ իր ինքութիւնը կը կազմեն:

Հայաստանեայց եկեղեցին, որ քրիստոնեայ աշխարհի հնագոյններէն է, շատ բան սորված է, յատկապէս Կիլիկեան շրջանին, Եւրոպայի քրիստոնէութենէն:

Հայ մշակոյթը որ աշխարհի հնագոյններէն է, բազմաթիւ արժէքներ քաղած է Եւրոպայէն: Հարկ է յիշել նաեւ որ հայ ժողովուրդը իր արժէքներով իր նպաստը բերած է Եւրոպայի զարգացումին եւ այսօր ալ ան կոչուած է խաղալու այս դերը: Ասոնք են այսօր Եւրոպայի եւ Եւրոպայի հայ հասարակութիւններուն առջեւ դրուած մարտահրաւէրները:

Առաջին օրուան վերջին միջամտութիւնը յանձնուած էր Վարդան Օսկանեանին. Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին գործերու նախարար:

Խօսք առաւ յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան եւ որպէս Ցեղասպանութենէ վերապրող ընտանիքի սերունդ, գնահատանք յայտնելու ամէն անոնց որ 20 տարի առաջ Ցեղասպանութեան ճանաչումը քուէարկեցին: Հետաքրքրական է նկատել այս տարեդարձին զուգադիպութիւնը Միացեալ Նահանգներու Գոնկրէսին այն վճիռին որ ահագին աղմուկ հանած է անոր առաւելութիւններուն եւ ներկայացնող վտանգներու մասին: Հարկ կա՞յ ըսելու որ պիտի չփափաքէինք ցեղասպանութեան մը զոհերը ըլլալ, բայց քանի նման ճակատագիր մը մեր բախտը հարուածած է, պիտի չընդունինք որ պատմութեան մրրիկը աւլէ մեզ. ոչ ալ պիտի ընդունինք ամբաստանուիլ որպէս ազգայնական ձգտումներէ առաջնորդուող, որ միջազգային շահերը կը խանգարէ:

Միջազգային հասարակութիւնը մէկէ աւելի առաքելութիւններ ունի: Ան կրնայ տնօրինել իր գործերը, մշակել բարեկամութիւններ, պաշտպանուիլ սպառնալիքներու եւ վտանգներու դէմ, ներառեալ ցեղասպանութեան վտանգները. այս ամէնը երբեք պէտք չէ արգելք հանդիսանայ որ ան ճանչնայ եւ դատապարտէ ցեղասպանութիւնը ո՛ւր որ ան տեղի ունենայ. ԻԱ. դարու Տարֆուրի, կամ Ի. դարու Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

Ապա Օսկանեան խօսեցաւ 1987ի Եւրոպական խորհրդարանի վճիռին ընդարձակ իմաստին մասին որ չի կեդրոնանար միայն Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչողութեան վրայ, այլ դուռ կը բանայ նաեւ ճանչնալու այսօր Թուրքիա ապրող հայ փոքրամասնութեան իրաւունքները:

Թուրքիան, շարունակեց նախարարը, անտեսեց այս պատգամը եւ ցաւալի է որ երբ հինգ տարի յետոյ Հայաստան իր անկախութիւնը կը վերստանար, հիանալի առիթը կորսնցուց նոր մեկնարկի մը: Ան մերժեց դիւանագիտական կապ հաստատել Հայաստանի հետ եւ երկու տարի վերջ փակեց իր սահմանները, կարծելով որ Հայաստանի խոցելի վիճակը եւ տկար դիրքը պիտի ստիպէին զինք մոռնալու իր անցեալը եւ հրաժարելու հատուցումի գաղափարէն: Այն երկիրը որ կրնար եւ պէտք էր շրջանի առաջնորդը ըլլալ, կամուրջ մը՝ Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, Սեւ ծովու միջեւ, անցեալի եւ ապագայի միջեւ, այդ երկիրը հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն անհիմն վախերու պատճառով. բայց Թուրքիան ինչէ՞ն կը վախնայ: Անոնց վախերը, մտահոգութիւնները, արդարացումները եւ ամբաստանութիւնները ամէն օր կրկնուող յանկերգներ են:

Նախ եւ առաջ կը յամառին կրկնել որ 1915ի կոտորածները ցեղասպանութիւն կոչել նախատինք մըն է Թուրք ժողովուրդին: Անոնք մեծ հպարտութեամբ կ՚անդրադառնան թէ հազարամեայ ազգ մըն են, կը յիշեն Սելճուքներու եւ Օսմանեան շրջանի փառքի օրերը, առանց անոնց պատասխանատուութիւններուն տէր կանգնելու: Անոնց դասագիրքերը բոլորովին կ՚անտեսեն յոյն, քիւրտ, հրեայ եւ հայ փոքրամասնութիւններու մասին խօսիլ եւ բացատրութիւններ տալ եւ սարսափ մը ունին որ իրենց ժողովուրդը ճշմարտութեան իրազեկ ըլլալով նախատուի:

Թուրքերը կը շարունակեն կրկնել որ Հայերը բանտարկուած են իրենց անցեալին մէջ. կարծեմ ճիշդ հակառակը տեղի կ՚ունենայ: Մենք անցեալը չենք մոռնար, մենք կը կը յարգենք զոհերն ու վերապրողները, բայց մենք պայման չենք դրած անցեալի ճանաչումը, որպէսզի մեր յարաբերութիւնները բնականոնացնենք եւ մեր հայեացքները ուղղենք դէպի ապագայ:

Շարունակելով իր տրամաբանական, եռանդուն միջամտութիւնը, Օսկանեան ըսաւ որ Թուրքիան կը համարի որ ճանաչողութիւնը աննըպաստ եւ սուղ պիտի արժէ իրեն: Ան պէտք է գիտնայ պատմութիւնը քաղաքականութենէն անջատել: Այսօր Հայաստան եւ Թուրքիա մաս կը կազմեն միջազգային հասարակութեան, որոշուած եւ ընդունուած սահմաններով: Քաղաքական իրականութիւն է որ մենք դրացիներ ենք եւ քովէ քով ապրողներ: Քաղաքական իրականութիւն է որ Հայաստան Թուրքիոյ ապահովութեան չի սպառնար, նոյնպէս քաղաքական իրականութիւն է որ այսօր Հայաստանն է որ կը պահանջէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Թուրքիոյ հետ:

Թուրքիան կը խորհի անցեալի պատկանող այս հարցերը լուծել պատմագէտներու յանձնախումբ մը կազմելով: Եկէք իրապաշտ ըլլանք. այս հարցը երբեք չի ներկայանար Թուրքիայէն դուրս. միջազգային բոլոր մարմինները հաստատած են Ցեղասպանութեան պատմական ճշմարտութիւնը:

Երկրորդ, Թուրքիոյ պատժական օրէնսդրութիւնը եւ անոր խտրական գործադրութիւնը, յատկապէս Հայերու հանդէպ, սկսած է մտահոգութիւններ պատճառել: Տեսա՞ք որքան մեծ արձագանգ ունեցաւ Հրանդ Տինքի սպանութիւնը աշխարհով մէկ եւ այսօր Հրանդին զաւակը դատապարտուած է 301 յօդուածի հիման վրայ... Եւ հուսկ՝ ո՛չ մէկ դիւանագիտական յարաբերութիւն գոյութիւն ունի երկու երկիրներու միջեւ որոնց սահմանները գոց կը մնան. այս պայմաններու մէջ դըժուար է որեւէ խօսակցութեան առիթ տալ:

Սահմաններու բացումը նուազագոյն պայմաններէն մին է որեւէ խօսակցութեան ծայր տալու համար: Թուրքիան ոչ մէկ արդարացում կրնայ գտնել սահմաններու փակումին հարցով: Կարելի չէ պատմութիւն կերտել պարապութիւն ստեղծելով: Թուրքիան յանցաւոր կը դառնայ այն ատեն միայն, երբ պաշտպանէ Ցեղասպանութեան անցեալի հեղինակները:

Արտաքին գործերու նախարարը անհրաժեշտ կը տեսնէ որ Թուրքիան ընդունի Ցեղասպանութիւնը. կարելի չէ, ըսաւ, հանգիստ ապրիլ զինուորական ախորժակներ սնուցող հզօր դրացիի մը կողքին: Կը զարմանամ թէ ինչպէ՞ս կարգ մը երկիրներ տակաւին երկրորդական կը նկատեն այս կէտը եւ կը համարին բարոյականութիւն եւ բնականութիւն բերել դրացիներու յարաբերութիւններուն:

Օսկանեան վախ յայտնեց Միացեալ Նահանգներու մասին, առանց անուանելու այդ երկիրը, որ կը կուրծնի դաշնակիցի մը, որուն բարեկամութիւնը պայմանական է:

Լրջօրէն կը վախնամ, ըսաւ, որ մարդկութիւնը երբեք յարմար առիթը չգտնէ Թուրք կառավարութեան ըսելու որ պատասխանատուութիւնը ունի ճանչնալու այդ ոճիրները: Ցեղասպանութիւնը գերագոյն ոճիրն է, գործուած մարդկութեան հանդէպ: Քաղաքականութեան մարտահրաւէրը պիտի ըլլայ ճշգրիտ որակում մը տալ այդ ոճիրին, ո՛չ թէ միայն տեղահանութիւն կամ կոտորած անուանելով գոհանալ. եւրոպական խորհրդարանի որոշումէն 20 տարի յետոյ, մենք կը վերանորոգենք այդ կոչը ամենամեծ ստիպողականութեամբ: Սա մեր ամէնուս պարտականութիւնն է:

Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Վարդան Օսկանեանի այս տպաւորիչ միջամտութենէն յետոյ, պատւոյ բեմ հրաւիրուեցան նախկին եւրոերեսփոխաններ՝ Հանրի Սապի, Էրնէստ Գլին, Քիրիագոս Կերենդոփուլոս եւն... պատւոյ վկայականներ ստանալու իրենց կատարած ծառայութիւններուն համար ի նպաստ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին:

Բեմ հրաւիրուեցաւ նաեւ «Արտոյտներու ագարակ»ի հեղինակ՝ տիկ. Անթոնիա Արսլան, որ Պրիւսէլ ժամանած էր կազմակերպիչներու մասնաւոր հրաւէրով եւ իր ընտանիքի համառօտ պատմականը ընելէ վերջ, խօսեցաւ թէ ի՛նչպէս ծնունդ առած է իր պատմական վէպը, հանդիպումը Թաւիանի եղբայրներու հետ եւ ըսաւ թէ սկսած է աշխատիլ վէպի երկրորդ հատորին վրայ որ շարունակութիւնը պիտի ըլլայ առաջինին:

Ամէնէն վերջ ներկաները հրաւիրուեցան քովընտի սրահի մը մէջ դիտելու Գարլա Կարապետեանի պատրաստած «Աղաղակողները» ֆիլմը:

(Շար. 2)

ԱՌՆԷՏԻ ՏԱՐՈՒԱԾ ԶՈՒԿՆ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Խոշոր Թերթերը փռեցին տնօրէնի գրասենեակի կանաչ մահուդածածկ սեղանի վրայ: Նա, այդ տնօրէնը որ եղել էր Թատրոնի, յետոյ «Հայֆիլմ»ի տնօրէն, հիմա եկել էր տնօրինութիւն անելու հրատարակչութեանը, երեսնականների այն կուսակցական գործիչներից էր որոնք որքան տգէտ էին, նոյնքան էլ վստահելի: Թշնամական ամէն մի երեւոյթ ոչնչացնելու համար պատրաստակամ ու վճռական: Մի քանի տարի առաջ, դեռեւս «Հայֆիլմը» տնօրինելիս նա տապալել էր Պերճի «Կայարաններ չեմ սիրում» վէպի հիման վրայ նկարահանուած շարժապատկերը իբրեւ գաղափարական տեսանկիւնից վնասակար մի գործ որ վարկաբեկում է ժամանակակից երիտասարդի բարոյական կերպարը...

Ինչ եւ է... Հիմա. ակնոցի ապակիների յետեւից իր քննախոյզ հայեացքով, նա աչքի էր անցկացնում պատկերազարդումները եւ չհամարձակուելով առարկել իմ ձայնարկութիւններին, թէ՝ «Իսկական Սանչօ Պանսա է», «Ռոսինանտը ի՜նչ սրամիտ է գծուած», «Դուք առիթ ունեցա՞ք լինելու ցուցահանդէսում... Տեսե՞լ էք ի՜նչ հզօր էր Ադալեանի "Նժոյգը"», ... կարծես թէ գործը գլուխ էր գալիս... Բայց ահա մի Թերթի վրայ, որտեղ պատկերուած էին էշին հեծնած Սանչօն եւ իր Թչուառական ձիու վրայ հագիւ հաւասարակշռութիւնը պահպանող հանճարեղ Լա Մանչեցին, նկարչական բաժնից մէկը Թոյլ չըտալով որ բերանս բանամ, վրայ տուեց. «Տեսնո՞ւմ էք, Դոն Կիխոտի գլուխը չկայ»: Բանն այն է որ պտլիկ Սանչոյի քով իր քոսոտ նըժոյգին հեծնած Դոն Կիխոտը այնքա՜ն երկայնահասակ էր որ... այո՛, գլուխը չէր տեղաւորուել Թղթի վրայ:

«Եղբա՛յր... ո՞ւր է այս մարդու գլուխը»,– չատ գոհ որ գոնէ մի դիտողութիւն կարող է անել, հարցըրեց տնօրէնը:

Սենեակում լռութիւն տիրեց.

Որպէս զի այդ չարաբաստիկ լըռութիւնը մինչեւ յաւիտենականութիւն չձգուի՝ շտապեցի ինչ որ բան ասել:

Ի՞նչ պէտք է ասէի... Եթէ խելք ունենայի կամ ինչպէս սովորաբար խորհուրդ էին տալիս՝ դիւանագիտութիւն ունենայի, ապա պէտք է խոստովանէի որ ափսո՛ս չենք նկատել: Երեւի ինքը՝ նկարիչն էլ չի նկատել.. .Կամ գուցէ սա ճեպանըկար է որի հիման վրայ պէտք է խըկականը նկարուէր. ուստի սխալմունք է եղել ատպտուած Թերթերի մէջ այս Թերթին յայտնուելը: Բայց ես ոչ միայն խելացի չեմ, այլեւ անզուսպ եմ ու կռուարար: Հետեւաբար, զսպուածութիւնը ինձ հետ բնաւ չի կարողացել հաշտ ապրել: Բացի այդ, ես զայրացել էի գեղխորհրդի այս խեղկատակութիւնից: Յատկապէս որ վստահ էի, թէ նըկարչական բաժնի աշխատողները նախօրօք ինչ որ բան փորձել են ներչնչել տնօրէնին:

Լարուած լռութիւնը խզելով՝ տընօրէնի հարցին պատասխանեցի, թէ՝

– Ո՛վ գլուխ ունի՝ նա անպայման կը տեսնի Դոն Կիխոտի գլուխը:

Վե՛րջ:

Խաչիկ Հրաչեանը ասում էր՝ չէ՞. «Քիչ խօսիր»:

Սերվանտեսը լոյս տեսաւ Գիւստաւ Դորէի պատկերազարդումներով: Իսկ այդ պատկերազարդումները պատճէնում էին նկարչական բաժնի աշխատողները: Քառակուսի սանտիմեթրը 10 կոպեկով:

Ռուբէն Ադալեանի պատկերազարդումը կտրականապէս մերժուեց, իսկ պատճէնելու համար վըճարուեց դրեթէ երեք անգամ աւելի, քան իբրեւ պատուովճար ստանալու էր հայերէն հրատարակութիւնը պատկերազարդող նկարիչը:

Կարճ ժամանակ անց տպարան էր ուղարկուելու Պերճի «Մեզանից յետոյ» վէպը որ ձեւաւորեց Արթօ Չաքմաքճեանը: Նկարչական բաժինը նորէն ծառս եղաւ: Նախորդ յաջողութիւնից յետոյ եւ սովետական մտաւորականների հետ Խրուշչովի հանդիպումների «լոյսի տակ» արդէն ոտքի էին ելել նաեւ բոլոր նըրանք, ովքեր «աբստրակցիոնիստների» վրայ էին ձգտում դրսեւորել իրենց նուիրուածութիւնը սոցռեալիզմի եւ կուսակցական «ճշմարիտ» արուեստի մեթոդների նկատմամբ: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս դեռ վերջերս, 1959ին, սովետական գրողների «նախարարութեան» ժողովի ընթացքին մէկը միւսի յետեւից «բանաստեղծութեան տիկնայք» եւ «արձակի այրերը» ելոյթներ էին ունենում Բորիս Պաստերնակի «Դոկտոր Ժիվագօ» վէպի դէմ՝ անշուշտ առանց մի տող անգամ կարդացած լինելու. աւելին, բանաստեղծի անունը առաջին անգամ այս բանադրանքի տխուր առիթով միայն լսելով: Իրենց նուիրուածութիւնը Պաստերնակի հաշուին ապացուցողներից մէկն էլ որ իր գրչակիցներից ոչ աւելի բանիմաց էր եւ ոչ էլ խելացի, յայտարարեց թէ այդ «հակասովետական հեղինակը» նոյնիսկ կեղծիք է կատարել, քանի որ «Բժշկական հանրագիտարան»ի մէջ այդպիսի դոկտորի մասին ոչ մի տող չկայ:

... Հիմա հարուածը ուղղուած էր ոչ միայն Արթոյի գծագրութիւններին, այլեւ Պերճի վէպի դէմ: Նկարչական բաժնում պատրաստւում էին ձեւաւորումը նորէն փռել տնօրէնի սեղանին՝ չատ լաւ գիտենալով շարժապատկերի գլխին եկած փորձանքի մասին:

Ստիպուած եղայ Արթոյի բազմաթիւ գծանկարներից հրաժարուել: Նրանցից, որոնք յատկապէս բնորոշուած էին իբրեւ «աբստրակցիոնիստական» եւ «մոդեռնիստական»: Մնացած մի քանիսը, եւ յատկապէս «Մայրը» որ յետագային բացառիկ մի դիմաքանդակ դարձաւ եւ այդ մայրը ինքը տիկին Արմենուհին էր՝ քանդակագործի մայրը, ուրեմն այդ մի քանի գծանկարները զետեղելով առանձին Թերթերի վրայ եւ իմ ձեռագրով էլ գրելով թէ վէպի գործող անձանցից ովքեր են պատկերուածները՝ հնարաւոր եղաւ երեքիս վրայ կախուած դամոկլեան սուրը գոնէ ժամանակաւորապէս վնասազերծել:

Ընդամէնը երկու գիրք ձեւաւորեց Արթօն: Միւսը Շեքսպիրի Թատերգութիւններից քաղուած մտքերի հաւաքածուն էր: Եւ չատ ափսոս որ այլեւս հնարաւոր չեղաւ նրան ներգրաւել գրքի ձեւաւորման ոլորտի մէջ:

Պերճը «Մեզանից յետոյ» վէպը գլուխ առ գլուխ մեզ համար ընթերցել էր գրելու ընթացքին: Երկար տարիներ այդպէս էինք աշխատում: Կարդում էինք իրար, լըսում էինք ընկերների նկատառումները, վիճում էինք, կռւում էինք ... Եւ ուշ գիշերով բաժանւում էինք իրարից որպէսզի մի քանի օր անց նորէն հանդիպենք ու շարունակենք լսել նոր հատուածներ:

Խրուշչովեան «ձնհալի» նկատմամբ հաւատի արդիւնք էր նաեւ վէպի այն գլուխը որտեղ գլխաւոր գործող անձը ոգեւորութեամբ գնահատում էր Կոմկուսի 1956 Թուականի 20րդ համագումարը: Բայց այդ գլխի շուրջ մեր տաքարիւն վէճը կարող էր նաեւ «աբստրակցիոնիստների» խումբը քայքայելու պատճառ դառնալ: Հիմա միայն զարմանում եմ, թէ այդ ի՜նչ ներքին զգացողութիւն էր որի Թելադրանքով մեր նեղ շրջանակի մէջ հեղինակին յորդորեցինք ու համոզեցինք մի կողմ նետել այդ գլուխը: Մենք՝ որ այնքա՜ն ոգեւորուած էինք, որ այնքա՜ն հաւատում էինք, որ այնքա՜ն զօրավիգ էինք համագումարի որոշումներին:

Հիմա էլ չեմ կարող բացատրել, թէ ինչո՞ւ այդպէս ընդվզեցինք. երբ ինքը՝ վէպը հէնց 60ականների պատանու մասին էր պատմում. մի պատանու որ վճռել էր ապրել ինքնուրոյն ընկալումներով, ապրել առանց ցուցամատին հնազանդելու...

Հաւանաբար հէնց այդ երեկոյ էր որ վճռեցի գրել «Սիցիլիական պաշտպանութիւն» վէպը: Կատարուած էր առաջին քայլը: Եւ անհըրաժեշտ էր երկրորդը:

Բայց եթէ առաջին քայլը՝ Պերճի վէպը, ընդունուեց սոցռեալիստների ու գաւառամիտների կրակահերթով եւ կասկածի տակ առնուեց հեղինակի հայկականութիւնն ու հայրենասիրութիւնը. ապա երկրորդ քայլը կատարող գրողին ընդհանրապէս նետեցին գրականութեան լուսանցք...

... Իսկ մենք դեռ կարծում էինք որ նրանց դէմ, ովքեր չգիտէին, թէ ինչպէս պէտք այսուհետեւ գրել ու նկարել, ծառս են եղել ընդամէնը «հայկականութեամբ ու հայրենասիրութեամբ» տոգորուած խաւարամիտները:

(Շար. 3)

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆԷԱՊՈԼԻՏԱՆԱԿԱՆ ԾՈՎԱԾՈՑԻ ԱՓԵՐԻՆ

Շտերնբերգը մենակ չէր, նրա կողքին պառկած, նոյն կերպ հիւրասիրւում էին կաթի եւս երկու սիրահարներ: Ծարաւը յագեցնելով, Շտերնբերգը վեր կացաւ, չորերը Թափ տուեց ու մի փոքրիկ արծաթադրամ գցեց այծի տիրոջը:

Նէապոլցիները, որոնց մէջ, ինչպէս անմիջապէս նկատեց Այվազովսկին, Շտերնբերգը չատ բարեկամներ ունէր, քաջալերաբար Թփթփացնում էին նրա ուսը: Այստեղ էլ Վիլեան նկատեց Այվազովսկուն եւ նետուեց նրան ընդառաջ: Իսկ մի քանի րոպէ անց Շտերնբերգի նէապոլեան բարեկամները նոյնպիսի ջերմութեամբ գրկում ու Թփթփացում էին Այվազովսկու ուսը: Արդէն կէս ժամ է, ինչ այդ ամբողջ զուարթ խումբը, փողոցը կաթնատան վերածած, վայելում էր իր առաւօտեան նախաճաշը:

Այվազովսկու կեանքում նոր, երջանիկ ժամանակներ սկսուեցին: Նա ապրում էր Շտերնբերգի հետ միասին, ստիպելով նրան աղմկաշատ Վիա Թոլէտոյից տեղափոխուել աւելի խաղաղ մի փողոց:

Առաջին օրերին Շտերնբերգը, հնաբնակի իրաւունքով, ընկերոջը ման էր ածում քաղաքում եւ նրա շրջակայքում: Սան-Մարթինօ վանքում նրանց Թոյլ տըւեցին բարձրանալ վերնասրահ ու հիանալ այնտեղից բացուող՝ Վեզուվի եւ Նէապոլի ծովածոցի սքանչելի տեսարանով: Հնագիտական Թանգարանում նըրան առանձնապէս զարմանք պատճառեցին Փոմփէյի եւ միւս քաղաքների պեղումների ժամանակ յայտնաբերուած հընադարեան արձանները:

Արուեստի ստեղծագործութիւնները նըրանց յիշեցրին, թէ ինչի համար են Իտալիա եկել: Բայց գործի անցնելուց առաջ երիտասարդներն իրենց պարտքը համարեցին գտնել այն եղբայրական գերեզմանը, ուր հանգչում էր Միխայիլ Լեբեդեւի աճիւնը:

Այդ օրը, սիրելի ընկերոջ գերեզմանի գլխին կանգնած, Այվազովսկին ու Շտերնբերգը, աւելի պարզորոշ, քան երբեւէ, զգացին ժամանակի անկասելի վազքը:

Այո, հարկաւոր է շտապել, եթէ ուզում ես, որ քեզանից մի հետք մնայ կեանքում, քանզի անչափ կարճ է մեզանից իւրաքանչիւրին տրուած ժամկէտը...

Երիտասարդ նկարիչները ագահօրէն լծուեցին աշխատանքի: Նրանք քաղաքից դուրս մեկուսի վայրեր էին ընտրում եւ բնականից էտիւդներ անում: Պատահում էր նաեւ, որ գիշերելու էին մնում մօտակայ գիւղում, որպէսզի առաւօտեան վաղ, արեւի առաջին իսկ ճառագայթների հետ, անցնեն գործի:

Մի անգամ Վիլեան գնաց գիւղ ճեպանկարներ անելու: Այվազովսկին մենակ մնաց ծովի ամայի ափին: Ներկապնակը մի կողմ դնելով, մտախոհ սկսեց հետեւել, թէ ինչպէս է փոփոխւում ջրի գոյնը, ապա՝ ալիքների շարժումն ու աղմուկը: Եւ զգաց, որ դրանք սերտօրէն կապուած են մէկը միւսի հետ: Երկրագոյնն առաջացնում էր հնչիւնների մեղմ, անլսելի մի համանուագ, երբ ալիքերի շարժումն աւելի շուտ կռահւում, քան տեսանելի է, եւ կապտին տուող այդ խաղաղ ելեւէջների առաջ սիրտդ լցւում է բերկրալից, տօնական մի խընդութեամբ:

Երբ ալիքները սկսում են զմրուխտագոյն երանգներ ստանալ, նրաց շարժումն ուժեղանում է. բարձր ու սպիտակաբաշ, նրանք սրընթաց վազքով նետւում են դէպի ափ, եւ ալեբախութիւնը դառնում է դղրդալից ու տագնապոտ: Մուգ կապոյտը չարագուշակ է. ալիքների արանքում յայտնւում են սեւակնած անդունդներ, եւ ծովի տիրական շառաչի մէջ խուլ սպառնալիքներ են լսւում...

Իսկ վերջալոյսին, երբ ջուրը սկսում է մութ եասամանի, համարեա մանուշակագոյն ներկուել, ալեբախութիւնը, յոգնած, դադարում է: Եւ միայն խճաքարերը լուացող ալիքների մեղմ խշշոցի մէջ ափսոսանք է զգացւում կորցրած ուժի համար...

Իրիկնային աղջամուղջը կարճատեւ էին լինում: Գիշերը՝ Թանձր ու հարաւային, անմիջապէս վրայ էր հասնում. Ծովն ասես կանգ էր առնում եւ դրա հետ միասին նաեւ կեանքը:

Այվազովսկին նստել էր ինչ-որ մոռացումով տարուած. դա անէացնում էր, նրա գիտակցութիւնը մթագնում, սուզւում էր ինչ-որ անյատակ մի անդունդ: Բայց ահա նորից գոյները կեանք առան, լուսինը դուրս եկաւ եւ արծաթ շաղ տըւեց ծովի հարթութեան վրայ: Թեթեւ անցաւ քամին, լուսնի արահետը փայլփլեց բիւր առկայծումներով...

Նկարիչը սթափուեց, աչքերը լայն բացուեցին եւ դիտուած, սկսեցին ըմբոշխնել ծովի նոր գոյները:

Եւ չնայած Այվազովսկին բազում անգամներ էր այսպիսի բան տեսել հայրենի Թէոդոսիայում, բայց այժմ նա բընութեան հրաշալիքն ընկալում էր արուեստագէտի հասուն հոգով:

Այդպէս անցաւ գիշերը:

Վրայ հասաւ լուսաբացն իր վառ կարմիր եւ ծիրանի երանգներով. Այվազովսկին չնկատեց, թէ ինչպէս Շտերնբերգը մօտեցաւ իրեն եւ լուռ կանգնեց:

(Շար. 100)

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն՝ սկսեալ
«Տ ի ա մ ա ն թ է ռ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

«ՅԱՌԱՋ» ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ArmenCiné

- Mardi 13 novembre— **Le Raisin Vert**
  B. Hovhannissian
- Mardi 11 décembre— **Le Chaos**
  L. Vagharchian
- Mardi 8 janvier— **America America**
  Elia Kazan

à 20 heures
au Cinéma «L'Entrepot»
7/9 rue Francis de Préssencé
75014 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԼՕ.– Մուսայեան քոյրեր 50 եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրաչ եւ Էլիզապէթ Սիսեռեանի 1500 եւրոյի իրենց նուէրին համար ի նպաստ դպրոցին եւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իրենց հօր՝ Գեղամ Սիսեռեանի մահուան առթիւ:

□

Section «D. MISSAKIAN»
de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre «Madzounov keuftés» de la Croix Bleue Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Le Samedi 17 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.

Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անոնց որոնք ունին տրամադրելի գրադարանային գիրքեր, նուիրելու վարժարանի գրադարանի հաւաքածոյին:

Հեռ. – 01. 45. 34. 68. 28
06. 37. 01. 15. 96

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐՈՒ ԺԱՄԵՐ **ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ**	16€
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50» (Մ աղկաճ ազ 50-ամեայ ն աւ ա ն դ յ ե ն)	19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ» ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

MARSEILLE

Le Ciné-Club
de l'ASSOCIATION ARTISTIQUE ARMENIENNE
Les 3 A
présente

le Vendredi 9 novembre à 20 heures

à la MAJC
12-14 rue Saint-Bazile —
13001 Marseille

«LA SYMPHONIE DU SILENCE»
un film de Viguen TCHALDRANIAN

— Entrée libre —

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

Dans le cadre des **Jeudis de l'UCFAF**
PRESENTATION DU PHONETHON 2007
en présence de **Michel Pazoumian**,
Vice-président délégué
du Fonds Arménien de France

diaporama sur les projets et objectifs du Phonéthon 2007

Jeudi 8 novembre 20 h 30

Centre Culturel UCFAF-JAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ-ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ, Յունուար 12ին:

***

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ եւ ճաշ:

25e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 25րդ ՇԱՐՔ

(Ա. ՇՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ROBERT HADDEDJIAN
EST-CE CELA, LA MORT ?

ՌՈԲԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
ՄԱՀԸ ԱՅՍ Է ԱՐԴԵՕՔ

Կիրակի, Նոյեմբեր 4, ժամը 16ին
Dimanche 4 novembre à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

DARFOUR

Généalogies d'un conflit

Exposition

du 20 octobre au 27 janvier

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Réservez votre week-end
du 1er / 2 DECEMBRE
pour la
Grande Braderie Annuelle
de
«CHENE»
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
SAMEDI
3 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.820
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21.820

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ՀԱԿԱԴԱՐՁԷ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 1-ին ներկայ գտնուած է Նորքի 7րդ գանգուածի նշանաւորութեան մանկապատանեկան դպրոցին բացումին ու լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով անդրադարձած է Լ. Տէր Պետրոսեանի Հոկտեմբեր 26ի հանրահաւաքին արտայայտած խիստ քննադատութիւններուն:

Ներկայի նախագահը «չարութեամբ լցուած» կը գտնէ իր նախորդը. ապա կ'ըսէ թէ ժողովուրդը լաւ կը յիշէ 1994ի կեանքի մակարդակը: «ՀՀՇ-ն իշխանութիւն ստացաւ 1990ի Օգոստոսին. Հայաստանը եղել է Սովետական Միութեան ամենալաւ արդիւնաբերական հանրապետութիւններից մէկը, ունեցել է զարգացած գիւղատնտեսութիւն, իսկ 3-4 տարիների ընթացքում դարձել է ամենաաղքատ երկրներից մէկը: ...Հայաստանում ուղղակի մի քանի տարուայ ընթացքում աւերուեց ամբողջ արդիւնաբերութիւնը: 1998ին ինձ յանձնել էին աւերուած տնտեսութիւն ունեցող երկիր, միջազգային կառոյցների կողմից Հայաստանը դասւում էր ամենաաղքատ երկրների շարքում: Հիմա պէտք է համեմատենք՝ ի՛նչ վիճակ ենք ունեցել 97ին, ինչ վիճակում ենք այսօր, երբ այսօրուայ պիտակը նոյնն է, մի քիչ աւելի մեծ, քան այն ժամանակուայ համախառն ներքին արդիւնքը: Կարծում եմ, տնտեսութեան մասին պէտք է խօսեն մարդիկ, որոնք մի քիչ հասկանում են» կ'ըսէ Ռ. Քոչարեան:

Զրոյցին նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղի հարցին մինչեւ նախագահական յառաջիկայ ընտրութիւն կարգաւորման կարելիութիւնը. Նախագահը պատասխանած է թէ նման հաւանականութիւն չի տեսներ, հակառակ որ կ'ընդունի թէ բանակցութեան հոլովոյթին մէջ որոշ յառաջդիմութիւն կայ: Անդրադարձած է նաեւ Ազրպէյճանէն հնչած սպառնական սպառնալիքներուն, ըսելու համար թէ լաւատես ըլլալու հիմերը մեծ չեն եւ Հայաստանի քաղաքականութեան մէջ հարկ է նշել նաեւ այդ սպառնալիքները:

Նշանաւորութեան դպրոցին տրամադրըւած միջոցներուն համար Ռ. Քոչարեան շնորհակալութիւն յայտնած է «Հայաստան» հիմնադրամին. ըսած է թէ ծրագրուած է նման հաստատութիւններու բացումը Գիւմրիի, Վանաձորի եւ այլ շրջաններու մէջ:

*

ԳԻՒՄՐԻ՝ ԵՐԿՐԻՆ Բ. ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

Նոյեմբեր 19էն սպասարկութեան կը սկսի Հայաստանի երկրորդ քաղաքին՝ Գիւմրիի օդակայանը: Մինչեւ Նոյեմբեր 12 պատրաստ պիտի ըլլան Թուրքի ու էջքի ուղիները, յարակից բաժինները:

Օդակայանին մատակարարումը յանձնուած է «Հայաստանի միջազգային օդակայանները»» ընկերութեան որ կը ղեկավարէ Երեւանի Զուարթնոց օդակայանն ալ եւ շուրջ 10 միլիոն տոլար յատկացուցած է Գիւմրիի օդակայանին արդիականացումին:

Նորոգուած օդակայանը՝ Շիրակ, կարեւոր է յատկապէս եւրոպական միջին հեռաւորութեան թռիչքներու համար, Թիֆլիսի օդակայանին փակ գտնուելու պարագաներուն:

Շիրակ օդակայանէն դէպի ռուսական բազմաթիւ քաղաքներ թռիչք նախատեսուած է, սկսելով Մոսկուայէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Իւրիս Տէպի Սարքոզիի հետ հեռաձայնային խօսակցութեան մը ընթացքին փափաք յայտնած է որ երեք լրագրողները եւ սպանական օդաչուին անձնակազմը ազատ արձակուին: Շեշտած է թէ պէտք է տարբերութիւն մը դնել լրագրողներուն, որոնք իրենց գործը կը տանին եւ «Զոէի Տապան»ին պատասխանատուներուն միջեւ: Լրագրողներուն համար արդէն մեծ աշխատանք կը տարուի, մանաւանդ Գափայի կողմէ Մարք Կարմիրեանին ազատ արձակման համար: Ամէն պարագայի մէջ, հարցը պղտոր կը մնայ: Պարզուած է միայն որ 103 երախաներէն 91ը որբ չեն եւ ընտանիքներն ալ Ապէշէ եկած են իրենց զաւակները գտնելու համար: Ընդհանրապէս այն կարծիքը կը տիրէ, որ «Զոէի Տապան»ին պատասխանատուները միամտութեամբ գործած են եւ որեւէ զեղծարարութիւն չկայ, բայց եւ այնպէս բազմաթիւ կէտեր կան որոնք չեն լուսաբանուած:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը ԱՄՆ-ու նախագահին հետ Նոյեմբեր 5ին որոշուած հանդիպումին նախօրեակին յայտարարած է այն գլխաւոր նիւթերը զորս պիտի ներկայացնէ Ճ. Պուշի: ԱՄՆ-էն պիտի պահանջէ որ ԱՄՆ-ը Իրաքի իրենց պատասխանատուութեան շրջանակին մէջ շօշափելի քայլերու դիմէն ահաբեկչական կեդրոններուն հանդէպ: Թուրքիա ինքնապաշտպանութեան միջոցներուն եւ վճռականութեան տէր է: Իսկ ՓՔՔ-ի ահաբեկչութիւնը անկեղծութեան փորձաքար կը նկատէ բոլորին համար: Թուրքիոյ համբերութիւնը հատած է եւ հասած է վճռական քայլեր առնելու հանգրուանին: Ճ. Պուշ տակաւին հարկ է բացատրէ քիւրտ զինեալներու գործածած ամերիկեան զէնքերու պարագան:

ՊԷՐԼԻՆԸ Թուրքեւքիւրտ ընդհարումներու դաշտի վերածուած է երբ անցեալ Կիրակի երկու կողմէն քարերով, շիշերով զինուած խմբակներ կռուած են, 18 ոստիկանի վիրաւորուելուն պատճառ ըլլալով: 14 հոգի հսկողութեան տակ առնուած են: Միջադէպերը ծագած են երբ Թուրքեր Անգարայի քրտական քաղաքականութեան զօրակցելու ցոյցի ելած են: Շուրջ 400 ոստիկաններ միջամուխ եղած են, իրարմէ բաժնելու համար կռուարարները:

ԹՈԼԻԱԹԹԻԻ (Հարաւային Ռուսաստան) մէջ, Հոկտեմբեր 31ին ռումբ մը պայթած է հանրակառքի մը մէջ, որու հետեւանքով ութ մեռեալ կար եւ 63 վիրաւոր: Զոհերուն մեծ մասը ուսանողներէ կը բաղկանայ: Շրջանին կառավարիչին համար արարքը ահաբեկչական բնոյթ ունի: Պայթումը տեղի ունեցած է առաւօտեան ութին, երբ բազմութիւնը աւելի մեծ է: Քաղաքը ծանօթ է իր Աւտովազ գործատունով, որ «Լատա»ներ կ'արտադրէ.

ՄԱՏՐԻՏԻ դատարանը Հոկտեմբեր 31-ին իր վճիռները արձակեց ինչ կը վերաբերի 2004 Մարտ 11ի ռմբափորձերուն յանցագործներուն: Արարքը պատճառ եղած էր 191 մեռեալի եւ 800 վիրաւորներու: Տէր եղած էր ալ-Քաիտան: Սպանական դատարանը վճիռներ արձակեց 29 ամբաստանեալներէն 21ին համար եւ

ԲԱՔՈՒ

ԱԼԻԵՒԻ ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Ազրպէյճանի նախագահը Բաքուի մօտակայ Գարատաղ վայրին մէջ նոր զօրակայանի մը բացումին ներկայ գտնըւած ու արտասանած ելոյթով նորոգած է Ղարաբաղի հարցով իր սպառնալիքը: Նախ շեշտած է հզօր բանակ մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը. ապա ըսած է. «Ազրպէյճան կը գտնուի պատերազմական իրականութեան մէջ: Ամէն պահու հարկ է պատրաստ գտնուինք պատերազմի: Պատերազմը աւարտած չէ տակաւին. միայն հրադադար կնքուած է»:

Բանակի հզօրացումին համար ոչինչ կը խնայուի, ըստ նախագահ Ալիեւի ու 2008ի պիւտճէով զինուորական ծախքերու յատկացուելիք գումարը 1,3 միլիառ տոլար պիտի ըլլայ:

ԹԷՆԻՍ

Փարիզի մրցաշարքին, Նոյեմբեր 1ին, Ռ. Ֆէտէրէր, ութերորդ աւարտականին, անգամ մը եւս պարտուեցաւ Դաւիթ Նալպանտեանէն 6 – 4, 7 – 6: Ֆէտէրէր յայտարարած է մեծ դառնութեամբ. – «Մեծ յուսախաբութիւն է յաջորդական երկու անգամներու պարտուիլ նոյն խաղացողէն»: Երկու շաբաթ առաջ, Մատրիտի աւարտականին նոյնը պատահած էր:

այս արդիւնքը յուսախաբ ըրած է զոհերու ընտանիքները: Սպանիոյ մէջ ցըկեանս բանտարկութիւն ալ չկայ եւ առաւելագոյն պատիժը 40 տարիէն աւելի չէ: Երկու գլխաւոր ամբաստանեալներ 42,924 տարի բանտարկութեան դատապարտուած են (ինչ որ 40 տարուան կը համապատասխանէ): Միւսներն ալ 12էն 23 տարի բանտարկութեան, բայց «Եգիպտացի Մոհամէտ»ը, որ ռմբափորձերուն «ուղեղ»ը կը նկատուէր, անպարտ արձակուած է, փաստերու չգոյութեան պատճառով:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ բաւական ծաւալուն շարժումներ պիտի սկսին Նոյեմբեր 13էն սկսեալ: Այդ օրը, ժամը 20էն, ուղեւորներու 8 սենտիքաներէն 6ը գործադուլի պիտի դիմեն դէմ ըլլալով հանգստեան կոչուելու յատուկ դրութեան փոփոխութեան դէմ (37,5 տարիէն 40ի անցնելու համար): Այլ մարզերու մէջ ալ շարժումներ նախատեսուած են մինչեւ Նոյեմբեր 20, երբ պաշտօնատարներն ալ կը միանան ընդհանուր շարժումին: Ուղեւորներու շարժումը նորոգելի է ամէն 24 ժամ:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Մասուտ Պարզանի յայտարարած է Նոյեմբեր 1ին, որ Թուրքիա փակած է օդային իր տարածքը դէպի քրտական ինքնավար շրջանը եւ հակառակ ուղղութեամբ ալ, ինչ որ հաստատած է Թրքական Էն. Թի. Վի. կայանը, բայց հերքած է Էրտողան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ազրպէյճանական բեռնատարերուն առջեւ փակած է սահմանային

(Շար.ը Դ. էջ)

ԷԼԻ ՎԻԷԶԷԼԻ ԱՐԺՈՒ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

Էլի Վիէզէլ Ողջակէզէն վերապրած Ֆրանսացի վիպագիր մըն է, արժանի նըկատուած Նոպէլեան մրցանակի: Նոյն ատեն բաւական ժողովրդական դէմք է, քանի կը մասնակցի արդարութեան կարօտ հարցերու պաշտպանութեան, յայտարարութիւններ կ'ընէ, յօդուածներ կը ստորագրէ, եւլն.: Այս երեսակով շատ աւելի ծանօթ դէմք է բազմութիւններու, քան իր շուրջ 40 հատորներով: Ան ընդհանրապէս կը նկատուի նաեւ ջերմ պաշտպան մը Հայկական Հարցին:

Վերջերս ԱՄՆ գտնուած է, մասնակցելու համար ԱՄՆ – Իսրայէլ հանրային հարցերու կոմիտէին Ֆիլատելֆիայի վեհաժողովին: Հոկտ. 29ին նոյն քաղաքին «Հրէական ձայն» թերթին հարցազրոյց մը տուած է, պատասխանելով նաեւ Ցեղասպանութեան հարցով ԱՄՆ-ու մէջ արձանագրուած վերջին զարգացումներուն եւ Թուրքերու պատասխանատուութեան խնդրին:

Է. Վիէզէլ առաջին խօսքէն կը ճշդէ Հայերու պահանջին սահմանները, անկէ առաջ յիշեցնելով այդ ուղղութեամբ տարիներէ ի վեր մղած պայքարը: Հայերը անշուշտ իրաւունքը ունին յիշողութեան: Բայց կը հասկնայ Ճ. Պուշի վարչակազմին տեսակէտը. եւ ոչ միայն այդ մէկը: «Եթէ "ցեղասպանութիւն" բառը գոյութիւն ունենար այդ շրջանին, Հայերու դէմ գործուածը այդ որակումով պիտի կոչուէր»: Ու յանկերգը. «Կը խորհիմ թէ Հայերը, զոհ են եւ որպէս Հրեայ, ես իրենց կողքին պէտք է ըլլամ»:

«Հայերու կողքին ըլլալ»էն այս պարագային հարկ է հասկնալ Ցեղասպանութեան հարցին առընչուած արժէք ծառայութիւն մը որուն ո՛վ գիտէ պէտք է շնորհակալ ալ ըլլանք: Վիէզէլ Թուրքերու պատասխանատուութեան հարցումին կը պատասխանէ.

«Ոչ ոք Թուրքերէն կը պահանջէ ընդունել իրենց պատասխանատուութիւնը: Հայերուն ամբողջ ուզածը յիշողութեան իրաւունքն է: Այդ պատահարներէն ի վեր երեք սերունդ անցած է եւ ողջամիտ ոչ ոք կ'ըսէ թէ այսօրուան Թուրքերը պատասխանատու են կատարուածին: Հայերը հատուցում չեն ուզեր, ոչ իսկ ներողութիւն կ'ուզեն: Կ'ուզեն միայն յիշողութեան իրաւունքը: Թուրքերը այդ խնդրին մէջ պիտի շահէին եթէ ճանչնային պարզապէս կատարուածին իրողութիւնը: Ես խօսած եմ թուրք բարձրաստիճան ղեկավարներու հետ եւ իրենց կեցուածքը այս հարցին մասին, ամբողջովին անտրամաբանական է. բացի մէկ բանէ, զոր կրնամ հասկնալ: Չեն ուզեր համեմատուիլ Հիթլերի հետ: Ատիկա ալ պատճէն ոչ ոք կ'ընէ»:

Ինչպէ՞ս հասկնալ այս կարգի «բարեկամ»ներու որ Հայերը բաւարար ատոճանի չափահաս են իրենց պահանջները, ուզածն ու չուզածը կարենալ ճիշդ ձեւակերպելու չափ. մանաւանդ յոգնած ու զզուած ենք արժէք ծառայութիւններէ որոնք երբեմն աւելի անհանդուրժելի են իրենց կեղծիքով, քան իսկական թշնամիին ուրացումը, ժխտումը, կամ սպառնալիքը: Եւ ըսել որ մեր ներկային մէջ բացառուած չեն պարագաներ երբ կը հրաւիրուինք գոհ ըլլալու, շնորհակալութիւն յայտնելու նման դէմքերու որոնք կը բարեհաճին մեր հարցին նիւթով կազմակերպուած ձեռնարկներու մասնակցիլ...

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ - ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16.10. 2007

ՕՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Վրդ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Երկրորդ նիստը առաւօտեան ժամը 10:30ին սկսաւ նշանակուած ժամուն: Ընդհանուր նիւթն էր Հարաւային Կովկասի տարածաշրջանին մէջ խաղաղութեան եւ կայունութեան գործօնները:

Դրացնութեան քաղաքականութիւնը Եւրոմիութեան հետ, Սեւ ծովի աւազանը, Արցախի հարցին լուծումը եւ Հայերու իրաւունքները վրացական հողին վրայ, Ջաւախքի մէջ:

Զրոյցները վարեց Լօրան Լէյլէքեան Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակի վարիչ-տնօրէն, որ խօսքը օրուան բանախօսներուն տալէ առաջ, սպառիչ կերպով ներկայացուց չօշափելիք նիւթերը, ամէնուն հասկընալի ձեւով:

Հարաւային Կովկասը թէեւ աշխարհագրականօրէն մօտ է Եւրոպայի միութեան երկիրներուն, սակայն տակաւին հարկ եղածին չափ ճանչցուած չէ անոնցմէ:

Կացութիւնը արմատապէս կը փոխուի Վրաստանի «վարդերու» պետական հարուածէն յետոյ եւ յատկապէս Կասպից ծովի քարիւղի բացած ախորժակը պատճառ կը դառնայ որ Հայաստան, Վրաստան եւ Ազրբէջան 2004ի Յունիսին մտնեն դրացի երկիրներու ցանկին մէջ:

Եւրոպացիներուն հետաքրքրութիւնը, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ քարիւղաքաղցութիւնը, գիրենք առաջնորդեց տեղական պատերազմական վիճակին արագ լուծում փնտռելու. Աբխազիա, Հարաւային Օսէթիա, Արցախ: Եթէ առաջին երկուքը յանձնուած են Միացեալ ազգերու կազմակերպութեան, որպէս Վրաստանի ամբողջականութեան մաս կազմող տարածքներ, Ղարաբաղի պարագայով կը զբաղի Մինսկի խումբը որ, իր կարգին զոյգ հարցեր դրած է հողային ամբողջականութեան եւ ինքնորոշման:

Ի՞նչ է կացութիւնը ներկայիս:

Հայաստան, Վրաստան եւ Ազրբէջան տնտեսական հզօր աճ կ'արձանագրեն: Առաջին երկուքը Եւրոմիութեան մաս կազմելու ցանկութիւններ կը յայտնեն: Վրաստան իր կարգին Ատլանտեան ուխտին մաս կ'ուզէ կազմել. կէտ մը որ շատ հաճելի չէ Ռուսերուն որոնք մեծ դեր ունին խաղալիք: Ազրբէջանը աւելի հակած է դէպի Թուրքիա, իր քարիւղին նեցուկով. սակայն լարուած վիճակը ոչ միայն չէ մեղմացած, այլ կարծէք աւելի կը շեշտուի:

Ռուսաստան արագ քայլերով այդ շրջանը վերադառնալով, տիրանալով գրեթէ բոլոր կարեւոր ենթակառոյցներուն Հայաստանի, Ազրբէջանի նաեւ Վրաստանի մէջ, յստակօրէն արգելք կը հանդիսանայ Եւրոպացիներու եւ Միացեալ Նահանգներու ախորժակին. միւս կողմէն, առնենք Արցախի պարագան. ինչպէ՞ս կարելի է հաշտուիլ այն գաղափարին որ ան վերադառնայ Ազրբէջանի հովանիին ներքոյ երբ 15 տարի է իր ունեցած եւ գործադրած օրէնքները շատ աւելի ժողովրդավարական են, քան այն պետութիւնը որմէ անջատուած է այժմ:

Բացի վերոյիշեալ երեք անջատուած շրջաններէն, կայ նաեւ Ջաւախքի հարցը Հարաւային Վրաստանի մէջ, ուր Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմեն եւ իրենց ենթակառոյցները մնացած են միջնադարեան: Բնակչութիւնը ծայր աստիճան զրկանքներու մէջ կ'ապրի, յատկապէս ռուսական զինուորական խարիսխին փակուելէն յետոյ որ եկամուտի միակ աղբիւրն էր տեղւոյն բնակիչներուն:

Այս կացութեան վրայ եթէ աւելցնենք կեդրոնական իշխանութիւններու խտրական ընթացքը Հայերու հանդէպ, ուշ կամ կանուխ կրնայ նոր պատերազմի դուռ բացուիլ, աղէտալի երկու կողմերուն ալ: Եթէ Եւրոմիութիւնը կանխարգելիչ միջոցներու ձեռնարկէ, Վրաստանի տարածքին մէջ ինքնավար շրջան մը ստեղծելու, լարուածութիւնները կը դադրին: Եւրոպան պէտք է նաեւ հարց տայ թէ ի՛նչ նպատակներ կը հետապնդեն Թիֆլիսի իշխանութիւնները հայկական շրջանին մէջ Մէսխէթ Թուրքեր վերաբնակեցնելով:

Զմոռնանք որ շրջանի անկայունութեան գլխաւոր պատճառներէն մին ալ Թուրքիան է որ 15 տարի է շրջափակած է Հայաստանը, 33 տարի է որ աւպատակած է Կիպրոսի վրայ եւ ամէն ճիգ կը թափէ Հայաստանը հեռու պահելու հարաւային Կովկասի ծրագիրներէն եւ այս օրերուս կը պատրաստուի յարձակիլ Իրաքի վրայ, որպէս ճնշում Միացեալ Նահանգներու Գոնկրէսի Ցեղասպանութեան ճանաչումի քուէարկութեան:

Այս կացութեան մէջ պնդել որ Թուրքիան շրջանի անդորրութեան գրաւական մըն է, կարծեմ բոլորովին անտեղի է: Պէտք է մէկ անգամ ընդ միշտ վերջ տրուի անոր ոտնձգական եւ ժխտողական քաղաքականութեան, եթէ տակաւին մտադրած է Եւրոպական միութեան մօտենալ:

Սեւ ծովի պարագան ալ յատկացումի կը կարօտի: Ան ներկայիս տուանց ինքնութեան քաղաքական տարրկայ մըն է և կրնայ երկու կարեւոր պետութիւնները՝ Ռուսաստանն ու Թուրքիան մօտեցնել Եւրոպական միութեան.. ահա այն յատակելի կէտերը որոնց մասին արտայայտուեցան օրուան բանախօսները:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Հիւկ Մինկարելլի, որպէս փոխ-տնօրէն եւրոպական յանձնախումբի Արտաքին յարաբերութիւններու տնօրէնութեան, ներկայացնելով Եւրոպական դրացնութեան քաղաքականութիւնը Հարաւային Կովկասի մէջ:

Խօսեցաւ յստակ նախադասութիւններով, ներկայացնելով Եւրոմիութեան տեսակէտը. Հարաւային Կովկասի մէջ ստեղծել խաղաղ շրջան մը, որպէս մերձաւորներ փոխադարձաբար օգտուելու ստեղծըւելիք կացութենէն: Կարելի էր առարկել թէ ո՞ր ստուգանով ճանչցած են Հարաւային Կովկասի պատմական, դարերու խորքէն եկած անցուդարձերը, պահանջելով որ աւելի խորացնեն իրենց ուսումնասիրութիւնները եւ հաշուեպի չմատնուին անմիջական շահեր ապահովելու մարմաջէն մղուած, քանի որ կրնան աւելի դժուարացնել դրացնութեան, խաղաղ կենցաղի մը յոյսերը այդ հանգուցային շրջանին մէջ որ դարձած է ընդյատակեայ պայքարի դաշտ՝ Ռուսաստանի, Միացեալ Նահանգներու եւ հիմա ալ Եւրոմիութեան միջեւ:

Մօտաւորապէս նոյն նիւթին մասին խօսք առաւ յաջորդ բանախօսը - անգլերէն - Ջարլզ Թաննօք, զեկուցաբեր դրացնութեան քաղաքականութեան եւ եւրոերեսփոխան:

Ներկաները լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցան Ռիա Օմըն - Ռէօյթընի որպէս զեկուցաբեր Թուրքիոյ և եւրոերեսփոխան. անոր մշուշապատ արտայայտութիւնները, դժուարին և կնճռոտ հարցերէն խուսափելու փորձերը, յատուկ գըրեթէ քաղաքական բոլոր աճպարարներուն, Համերաշխութեան մթնոլորտ ստեղծելու հեռանկարով գիջումներու պահանջը հայկական կողմէն, վկվլուկ մը բարձրացուցին ներկաներուն մէջ: Տիկին Հիլտա Զոպոյեան իրաւացիօրէն միջամտեց խօսքը ուղղելով բանախօսին. «Բա՛ւ է լռութիւն պահէք այն բոլոր կարեւոր հարցերու մասին որոնք Թուրքիոյ ղեկավարներուն անդորրութիւնը կը խանգարեն»:

Կարեւոր նորութիւն էր Սապին Ֆրայզէրի (տնօրէնուհին Միջազգային ճգնաժամի խումբի եւրոպական բաժինին) ներկայացուցած նիւթը. Ջաւախքի Հայերու պարագան, որոնք ամէնէն անտեսուածներն ու հալածուածներն են քրիստոնեայ Վրաստանի մէջ: Պատմեց թէ ինչպէս իրենք հետամուտ են արդար իրաւունքներ պահանջելու Վրաստանի կառավարութենէն Ջաւախքի հայութեան համար, եթէ կ'ուզեն Եւրոմիութեան դրացի երկիր նկատուիլ եւ օգտուիլ անկէ:

Գերմանացի Ֆրիտրիխ, որ բացակայ Պեռնար Ֆասիէի տեղն առաւ, աւելի յստակ բառերով, քան նախորդ օրուան Ֆրաթթինին, ներկայացուց այն բոլոր պայմանները որ Եւրոմիութիւն մտնել փափաքող երկիր մը պէտք է յարգէ, աւելցնելով որ Թուրքիան տակաւին շատ հեռու է այդ ամէնէն...:

(Շար. 3)

ԱՌՆԷՏԻ ՏԱՐՈՒԱՑ ՋՈՒԿՆ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Գ.

ԽՈՀԱՆՈՑԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐՏԱԿՈՒՈՂ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ

Դեռ մէկ-երկու տարի եւս ապրում էինք պատրանքով: Յետոյ սկսուեց 60ականների հզօր շարժումը որ այդքան դիւրութեամբ խեղդուեց ազգային մեր իրականութեան մէջ, քանի որ կուսակցութիւնն ու քաղաքական ոստիկանութիւնը շրջանառութեան մէջ էին նետել այսպէս կոչուող «հայրենասիրութիւնը»: Զանգուածը այդ ընդունում էր իբրեւ հալած իւղ. յատկապէս 65ի Ապրիլեան իրադարձութիւններից յետոյ, «Հայրենասէր» գրողները, յատկապէս ոտանաւորիչները ճարպկօրէն խաղում էին այդ «հայրենասիրութեամբ» որն, անշուշտ, սովետական էր: Այսինքն՝ ապազգային: Բայց կարո՞ղ էր արդեօք լինել ապազգային հայրենասիրութիւն: Եւ մի՞թէ դեռ կան միամիտներ, ովքեր համոզուած են, թէ հայ գրողները որ խրախուսուել են ստալինեան ու պետական մրցանակներով, իսկապէս եղել են ազգային հայրենասէրներ: Նորէն թերթենք այդ տիտղոսաւոր հեղինակներին և վերջապէս համոզուենք որ նրանց հայրենասիրութիւնը իսկապէս եղել է «ապիկարի առաջին ապաստարանը» (Ա. Բիրս), որպիսին էր սովետական հայրենասիրութիւնը: Այդ ապիկարներից մէկը իր ոտանաւորով հաւատացնում էր, թէ Հայաստանի սահմանները սկսւում էին Կարպատեան լեռներից:

Զորս ամսուայ ընթացքին Ն. Խրուշչովը մտաւորականութեան հետ հանդիպեց երեք անգամ՝ Մանեժի ցուցահանդէսին, Վորոբեւեան բլուրի վրայ գտնուող Ընդունելութիւնների տանը եւ Կրեմլի պալատի մէջ: Այդ հանդիպումները քննարկւում, մանրամասնութիւնները բերնէ բերան փոխանցւում եւ ժամանակին կոչւում էին «խոհանոցային զրոյցներ»:

Գրական մթնոլորտը յագեցաւ միթերով, առասպելներով, աներեւակայելի մանրամասների մասին երբեմն զաւեշտական պատմութիւններով: Կարճ ժամանակ անց այլեւս առանձնապէս շատ խելք պէտք չէր կռահելու համար որ բերնէ բերան անցնող մանրամասնութիւնները սկսել են համեմուել ԿԳԲ-ի գաղափարաբանական, ինչ որ նոյնն է՝ 5րդ Գլխաւոր վարչութեան խոհանոցի մէջ:

Նիկիտա Խրուշչովը իր տեսակով սովորական քաղաքական գործիչ չէր: Յամենայն դէպս, հէնց միայն նրա բանաւոր ճառերը որոնք երբեմն ժամեր էին տեւում, հակադրութեան մէջ էին միւսների միշտ գրաւոր ելոյթների հետ:

Շարունակ հրաւիրուող ժողովների ընթացքին մենք նոյնպէս ելոյթ ունենալու դէպքում, ձեռքի տակ ունենում էինք վաղօրօք գրածը: Այդ գրաւոր խօսքը ապահովագրում էր բոլոր նրանցից, ովքեր նախ՝ համապատասխան տեղեկութիւններ էին հաղորդում քաղաքական գաղտնի ոստիկանութեանը և ապա բոլոր այն դէպքերում, երբ մամուլը կամ գրական առնէտները փորձէին աղաւաղել քո միտքն ու դառնալ խակական պատուհաս:

Մեզ յայտնի էր նաեւ որ սովետական կուսակցապետը ինչպէս իր նախորդները՝ կրթութիւն չի ստացել: Կրթութիւն չունենալը նրանց առա-

ւելութիւնն էր: Անկրթութիւնն ու թերուս լինելը ապացուցում էր «կոմունիստական պրոֆեսիոնալիզմը»: Իսկ դա նշանակում էր որ երկրի, հանրապետութեան, քաղաքային կամ հրջանային կուսակցական ղեկավարը չի կարող սեփական կարծիք ունենալ: Նրանց ընդհանրապէս հակացուցուած էր սեփական կարծիքը: Իսկ կուսակցութեան առաջնորդներն էլ իրենց անկրթութեան հետեւանքով, ընդունակութիւն չունէին ոչ իրենց կարծրացած կարծիքները փոխել, ոչ երբեւէ ընդունել իրենց սխալմունքը, որպէսզի կարողանային նաեւ գտնել այլ լուծումներ ու կայացնէին այլ եւ այլ վճիռներ: Ի հարկէ, սեփական կարծիք ունենալ չէր յանձնարարւում նաեւ «հասարակ» մարդկանց: Կարծիքները բնորոշ էին գրողների ու արուեստագէտների շատ փոքր մի խաւի, քանի որ նրանց մեծամասնութիւնը ի սկզբանէ հաւաստել էր, թէ իրենց տեսակէտները անվերապահօրէն համընկնում են կոմկուսի ղեկավար ցուցումներին ու որոշումներին: Նրանք այդ որոշումների կոճղէ լեզուն պարզապէս գեղեցկացընում էին զանազան զգայացունց համեմատութիւններով ու մետաֆորներով:

...Պատմում էին որ Մանեժի ցուցասրահում կուսակցապետը այս կամ միւս նկարիչի հետ խօսել բարեհաճելիս ամէնից առաջ հարցում է արել, թէ նա, այդ նկարիչը, արդեօք յիշո՞ւմ է իր հօրը...

Թէ ի՞նչ նպատակ է հետապնդել իր այդ հարցումով՝ յայտնի չէր:

Ցամենայն դէպս, նա նոյնիսկ չի էլ լսել իր հարցի պատասխանը՝ անցնելով յաջորդ կտաւը հասկանալու իր ապարդիւն փորձերին:

Դեկտեմբեր 17ի ընդունելութիւնը աւելի շուտ նման է եղել ճաշկերոյթի: Հրաւիրուածներին նստեցրել են վեց հոգիանոց սեղանների առաջ: Սրահի կենտրոնի «Թամադայական» սեղանի շուրջ նստած են եղել Խրուշչովն ու շքախումբը: Կրեմլի խոհարարական արուեստից աւելի ներկաների ուշադրութիւնը գրաւել էին գլխաւոր սեղանի վրայ դրուած խոշոր ջրամանները որ մեր կենցաղում կոչւում էին «գրաֆին»: Իտալերէն անունով այդ ջրամանները օղիով են լցուած եղել, համոզուած էին այդ մասին կխաշչուկով պատմողները: Եւ նրանց ենթադրութիւնը հաստատում էր ներկաների յիշողութեան մէջ դրոշմուած այդ նեարդային, յաճախ անզուսպ արտայայտութիւններով որպիսիք շռայլել էր կուսակցապետը առանց նկատի ունենալու, թէ հիւրերի մէջ եղել են նաեւ կանայք: Իսկ ամէնից սոսկալին այն փսփսուկներն էին որ իբր Խրուշչովը ասել է, թէ՝ չկարծէ՛ք Ստալինը մեռաւ, ուրեմն ամէն բան կարելի է:

Ըստ կուսակցապետի, բոլոր նրանք, ովքեր փորձում են վերականգնել պարտիական որոշումներով երբեւէ մերժուած հինն ու հակասովետականը, օտարերկրեայ սովետատեաց կենտրոնների գործակալներ են եւ վճարւում են սովետական ժողովրդին իր երջանիկ կեանքի ընթացքից շեղելու համար:

Դ.

«ՄԵՆՔ... ՆՐԱՆՔ ԵՆՔ, ՈՎՔԵՐ ՕԳՆԵՑԻՆ ՋԱԽՋԱԽԵԼ ՀՈՒՆԳԱՐՆԵՐԻՆ»

«Սովետատեաց կենտրոններ»...

Եւ տասնամեակների վրայով այդ արտայայտութիւնը կամ քաղաքական աղտոտ մեղադրանքը արձագանգուեց 27 հայ տխողոսաւորների համախօսականի եւ Յովհ. Բարսեղեանի գրքոյկի մէջ, որտեղ պարտիական որոշումներով մերժուած հին եւ հակասովետական հայերէնի ու հայերէնի այլասերած ուղղագրութեան դէմ ընդվզող մտաւորական պահանջատիրութիւնը պիտակաւորեցին իբրեւ «հայ մշակոյթի քայքայմանն ուղղուած միտումնաւոր քայլեր... Թելադրուած հայատեաց կենտրոններից»:

Հիմա, 2005 Թուականի ամառնային այս օրերին, երբ շարադրում եմ Սանէտի Տարուայ Զկան պատմութիւնը, որոշեցի աշխատանքս ընդհատել եւ անպայման գտնել խոհանոցային Թափառող գրոյցների ակունքները: Անշուշտ, ճապաղ ճըշմարտութիւն է, թէ ծուխն առանց կրակի չի լինում... Բայց անհրաժեշտ է փաստել որ 21րդ դարասկիզբ հասած հայ հասարակութեան մէջ «հայրենասիրական» ապազգային պիտով մինչեւ ուղն ու ծուծը վարակուած որոշակի այդ խումբը գործում եւ դեռ գործելու է նոյն կարգախօսով, թէ «Զկարծէ՛ք Ստալինը մեռաւ, ուրեմն ամէն բան կարելի է»:

Հապա՛, յիշենք մի քանիսին. Զահուկեան, Սարինեան, Բարխուդարեան, Բարսեղեան, Կապուտիկեան, Ցարութիւնեան Վարագդատ, Եզեկեան ,Աւագեան Արծրուն, Դալլաքեան Ռոմա... Մի խօսքով 27 հոգի որոնցից մի քանիսը իրենց ազգանուններով են յայտնի, ոմանց էլ տեղը բերելու համար անհրաժեշտ է ոչինչ չասող անունները տալ, իսկ մնացեալին ոչ ազգանուններով եւ ոչ էլ անուններով կարող ենք ճանաչել, թէեւ իրենք իրենց նոյն քաղաքական ամբաստանագրի մէջ համարում են «հանրապետութեան նըշանաւոր հայագէտներ»:

Իմ որոնումները թէեւ երկար տեւեցին, բայց ապարդիւն չանցան:

Եւ բացայայտուեցին միտք ու հոգի պղտորող շատ աւելի սոսկալի մանրամասներ որոնք մարդուն կարող են ոչ միայն բարոյական, այլեւ հոգեկան կաթուածի ենթարկել: Ցատկապէս, երբ տեսնում ես որ եթէ 60ականների «հայրենասէրները» գալիս են 30ականներից, ապա համակերպուելով ու ստորաքարշութեամբ եւ ամէն Արժէք տրորելու ագիտութեամբ ու սորկամիտ պատրաստակամութեամբ 21րդ դարի մեր օրերին՝ հասածները սողալով սողալով եկել են անցեալ 60ականներից:

Սովետական ինտելիգենցիայի հետ Ն. Խրուշչովի հանդիպումների ընթացքին նրա այն խրոխտ ու սադայելական հպարտութեամբ լեցուն արտայայտութիւնը, թէ իրենք, այսինքն ինտերնացիոնալիստ կոմունիստ բոլշեւիկները «Նրանք են, ովքեր օգնեցին ջախջախել Հունգարներին» — միտումնաւոր ընտրեցի իբրեւ այս գրուագի խորագիր:

Իսկ ընդհանուր առմամբ...

Ընդհանուր առմամբ, Ն. Խրուշչովի արձանագրուած միջամտութիւնները, նրա անմիջական համոզմունքները, գայրոյթն ու անզուսպ հայհոյանքները կարող են ներկայանալ իբրեւ բեմական մենախօսութիւն:

Ահաւասիկ.

Երաժշտութեան առիթով

«Եթէ դուք ձեր կարծիքն ունէք, ապա ինձ մի՛ զրկէք իմ կարծիքից, իմ ճաշակից: Ես այդ երաժշտութիւնը չեմ սիրում: Չեմ հասկանում: Եւ դուք կարող էք ինձ համոզել, թէ դա նուագախո՞ւմբ է: Իսկ ես կ'ասեմ որ կակաֆոնիա է: (Բղաւում է) Սա ջազ է... Ջա՛զ.. Սաքսաֆոնից մինչեւ մարդասպանի դանակը մի քայլ է միայն...»:

«Սա էլ Նեիզվեստնիի քանդակն է: Եւ սա քանդակագործութի՞ւն է: Ես նրա հետ զրուցել եմ, եւ, ուրեմն, հարցրել եմ... «Լսէ՛ք, ընկերներ, իսկ դուք իսկակա՞ն տղամարդ էք: Թէ, ներեցէք՝ պեդերաստ էք,- ասում եմ:- Սա, ուրեմն, պեդերաստութիւն է արուեստի մէջ եւ ոչ թէ արուեստ»: Ուրեմն, ինչո՞ւ, ասում եմ, պեդերաստներին տասը տարի են տալիս, իսկ սրանց շքանըշաններ ենք տալու: Ինչո՞ւ... (Ծափահարութիւններ)»:

Յետոյ նա բղաւում է քանդակագործի վրայ, որի պղնձակոփ քանդակը չի հաւանել.

«Սիրելիս, դուք գիտէ՞ք, թէ որքան պէտք է աշխատի հանքափորը որպէսզի այդպիսի քանակութեան պղինձ դուրս բերի: Զգիտէ՞ք: Չէ՛ ... Զգիտէ՛ք... Իսկ ես գիտեմ: Քանի որ ինքս հանքափոր եմ եղել: Կարծում էք այդ պղինձը երկնքի՞ց է Թափւում: Ուրեմն: Ընկեր Շելեպինին ասում եմ... Նա հիմա մեր կուսակցական-պետական վերահսկողութիւնն է: Ասում եմ. "Ստուգեցէք, թէ նա որտեղից է այդ պղինձը հայթայթում: Գուցէ նկարիչների միութիւնը իրեն յատկացուած պղինձը բուն նպատակին չի՞ ծառայեցնում... եւ քամո՞ւն է տալիս"»:

«Մեր արուեստագէտները իսկապէս որ լրտեսներ են... Նրանց պէտք է հսկողութեան տակ առնել ... Սոցիալիստական պետութեան սուսերը պէտք է հատու լինի: Հզօր կապիտալիստական երկրներ կան եւ ճիշդ չէր լինի նրանց գործակալներին չհսկելը... Պէտք չէ կարծել, թէ մենք այսքան բարի ենք...»:

«Ուրեմն, վերջերս Քաղբիւրոն որոշում ընդունեց նշել այդ նկարիչի ... ո՞նց էր անունը... Լեոնարդօ դա Վինչիի ծննդեան հինգ հարիւր ամեակը: Փոքր ժամանակ չէ: Բայց նկարիչը արժանի է նշուելու: Դուք նայէք նրա կտաւները... Նա Իտալացի է: Ես Իտալիա չեմ եղել, բայց նայում եւ ամէն բան հասկանում եմ»:

Հետեւեալ հանդիպումի ընթացքին Խրուշչովը բացատրութիւն է պահանջում բանաստեղծ Անդրէյ Վոզնեսենսկիից որին քննադատել են, անշուշտ, ամբաստանութիւններով: Վոզնեսենսկին մօտենում է ձայնազօրին: «Ես խօսելու եմ ինձ համար ամէնից գլխաւորի մասին: Ինչպէս իմ ուսուցիչ Վլադիմիր Մայակովսկին, ես կոմունիստական կուսակցութեան անդամ չեմ...»:

Կուսակցապետը մոլեգնում է.

«Դա խիզախութիւն չէ, ընկեր Վոզնեսենսկի: Ինչո՞ւ էք ցուցադրութեան հանում, թէ դուք կուսակցութեան անդամ չէք: Իսկ ես հըպարտ եմ որ կուսակցութեան անդամ եմ և կը մեռնեմ իբրեւ կուսակցութեան անդամ (հինգ րոպէ տեւող բուռն ծափահարութիւններ):

Յետոյ Խրուշչովը բղաւում է՝ ծաղրելով՝

«"Ես կուսակցութեան անդամ չե՛մ": Կը ջնջենք: Կը ճզմենք... Մենք դեռ վառօդ ունենք.. Դուք ներկայացնում էք մեր ժողովրդի՞ն, թէ ժողովրդին խայտառակող էք... Չեմ կարող հանդիստ լսել մեր թըշնամիներին քծնողներին... Չեմ կարող (ծափահարութիւններ): Չեմ կարող լսել նրանց գործակալներին: Հիմա կ'ասէք, թէ ճնշո՞ւմ եմ գործադրում: Ես նախ եւ առաջ Գլխաւոր քարտուղար եմ. Նախ եւ առաջ ես մարդ եմ. Նախ եւ առաջ ես Սովետական միութեան քաղաքացի եմ: (Աւելի ու աւելի է տաքանում): Ես իմ դասակարգի բանուորն եմ, ես իմ դասակարգի մարտիկն եմ, եւ պայքարել ու պէտք է պայքարեմ ամէն տեսակի աղբի դէմ»:

«Մենք ստեղծել ենք պայմաններ, բայց դա չի նշանակում որ պայմաններ ենք ստեղծել հակասովետական քարոզչութեան համար... Սրա՛նց տեսէք... "Կուսակցութեան անդամ չեմ"... Սա ուզում է մեզ համար ինչ որ անկուսակցականների կուսակցութիւն ստեղծել: Ո՛չ, դու կուսակցութեան անդամ ես: Բայց ոչ թէ այն կուսակցութեան, որտեղ ես եմ: Ընկերներ, սա պատմական պայքարի հարց է, որովհետեւ այստեղ, գիտէք, ազատականութեան համար մենք տեղ չունենք, պարոն Վոզնեսենսկի»:

«Ստում ես... Ստում ես... Ստում ես... Ուզում ես մեր աչքին փոշի փչել, թէ, այսպէս ասած, կուսակցական դիրքերի վրայ կանգնած անկուսակցական ես... Չէ, արդէն բաւական է... Հիմա, կարելի է ասել՝ ոչ թէ ձնհալոյք է եւ ոչ էլ ցրտահարութիւն, այլ իսկական սառնամանիք: Այո, ձեր նմանների համար կը սկսուեն ամէնից դաժան սառնամանիքները: (Երկարատեւ ծափահարութիւններ) Մենք Պետէօֆիի (19րդ դարի հունգար բանաստեղծ, ազատագրութեան առաջնորդ — Կ. Ա. Ս.) ակումբից չենք, այլ նրանք ենք, ովքեր օգնեցին ջախջախել Հունգարներին» (ծափահարութիւններ):

Անդրէյ Վոզնեսենսկին, այնուամենայնիւ փորձում է պաշտպանուել. «Այն, ինչ ասում եմ՝ ճշմարտութիւն է: Եւ դա հաստատւում է իմ գրած ամէն մի բառով»:

«Մենք ոչ թէ գրածով ենք դատում, այլ գործով,— գոռում է Խրուշչովը: — Իսկ ձեր գործողութիւնները հակակուսակցական դիրքերից են գալիս... Դուք մեր բարեկամը չէք: Մենք դեռ ձեր դասը կը տանք: Մի սրա՛ն տեսէք... Պաստերնակ է դարձել... Մենք Պաստերնակին առաջարկեցինք որ հեռանայ երկրից... Ուզո՞ւմ էք, վաղը եւեթ անցագիր կը ստանաք... Ուզո՞ւմ էք... Գնացէք կորէք գրողի ծոցը.. (ծափահարութիւններ): Սուտ է... Դուք Ռուս չէք: Շատերը որ ծնուել են օտար երկրների մէջ՝ աւելի Ռուս են, քան դուք... Զկարծէք Ստալինը մեռաւ, ուրեմն ամէն բան կարելի է... Այնպէս որ դուք... Դուք սարուկներ էք.. (Աւելի տաքնալով) Դու մեզ հե՞տ ես, թէ՞ մեր դէմ, ուրիշ ճամբայ չկայ: Մենք ուզում ենք իմանալ, թէ ովքեր են մեզ հետ եւ ովքեր՝ մեր դէմ: Ոչ մի ձնհալ: Կամ ամառ, կամ սառնամանիք»:

Կ. Ա. Ս.

(Շար. 4)

Livres reçus

LUCINE
Roman

ONDINE KHAYAT

Bernard Pascuito, éditeur
Paris 2007

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

Pour ses premières rencontres avec la Diaspora Arménienne, le nouveau Président du Karabagh a choisi la Communauté de France

Rencontres avec

BAKO SAHAKYAN

Président de la République du Karabagh

Entrée libre, projection d'un film.

PARIS	LYON	MARSEILLE
Mardi 6 novembre 2007 à 20 heures	Mercredi 7 novembre 2007 à 20 heures	Jeudi 8 novembre 2007 à 19 heures
Salle de l'Eglise Arménienne Saint-Jean-Baptiste	Salle de l'Eglise Arménienne Saint-Jacques	Salle de l'Eglise Arménienne de Marseille
15, rue Jean Goujon 75008 PARIS	40, rue d'Arménie 69003 LYON	339, av. du Prado 13008 MARSEILLE
Rens.: 01 48 83 51 06	Rens.: 04 78 86 95 69	Rens.: 04 91 54 01 15
Mail : info@fondsarmenien.net	Mail : ch.kulhandjian@wanadoo.fr	Mail : levon.djolakian@orange.fr

CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

D A R F O U R

Généalogies d'un conflit
E x p o s i t i o n
du 20 octobre au 27 janvier

(Շար. Ա. էջէն)

անցքը. «Սամուր» անցքին առջեւ հարիւրաւոր բեռնատարեր կուտակուած են, մեծ մասը գիւղական մթերքներ բեռցած: Տաղստանէն յայտնած են թէ վերջին շրջանին սահմանային հսկողութիւնը խստացած է ու ինքնաշարժերու մանրակրկիտստուգումի կ'ենթարկուին: Մոսկուայէն որեւէ բացատրութիւն չէ տրուած սահմանային անցքին փակումին մասին:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (339) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Յ. Օշականէն երկու նամակներ
Բ. Թաշեանի — *Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ*

վերադարձի ժամն է — *ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ*

Arménie, la magie de l'écrit
(Rapport) — *CL. MUTAFIAN*

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէռ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la

Grande Braderie Annuelle

de
« **C H E N E** »
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Երեւանի պետական համալսարանը յայտնում է, որ 2008/09 ուսումնական տարուանից հայ բանասիրութեան ֆակուլտետում կը կատարուի ընդունելութիւն «արեւմտահայերէն լեզու» մասնագիտութեամբ:

Ուսուցումը նշուած մասնագիտութեամբ վճարովի է եւ կը կազմի տարեկան 1100 ԱՄՆ տոլարին համարժէք դրամ:

Միաժամանակ համալսարանը ուսման ընթացքում օտարերկրեայ քաղաքացիներին անվճար հիմունքներով կը տրամադրի կացութեան քարտեր: Տեղեկութեան համար յայտնում ենք նաեւ, որ բնակութեան ծախսերը Երեւանում միջին կարգի սենեակների համար ներկայումս կազմում են ամսական 200–250 ԱՄՆ տոլար, իսկ համալսարանի հանրակացարանում՝ 20.000 դրամ (մօտ՝ 60 ԱՄՆ տոլար):

Մանրամասն տեղեկութիւնների համար խնդրում ենք դիմել հետեւեալ հասցէով.

0025 *Երեւան, Ալեք Մանուկեան* 1
Երեւանի պետական համալսարան
Սփիւռքի բաժին

Հեռ. +374-10 555-244
Ֆաքս +374-10 554-641
Էլ.փոստ diaspora@ysu.am

Ռեկտոր ԱՐԱՄ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

« **M E D E E - M A T E R I A U** »
de Heiner Müller
Interprétation de NOUR-ANI SISSERIAN
de la compagnie «Cavalcade»
Dimanche 11 Novembre à 17h00
au théâtre de Nesle
8, Rue de Nesle — 75006 Paris
M° Odéon
Réservations : 01 45 93 00 25
06 64 38 00 25

M A R S E I L L E

Le Ciné-Club
de l'ASSOCIATION ARTISTIQUE ARMENIENNE

Les 3A

présente
le Vendredi 9 novembre à 20 heures
à la MAJC
12-14 rue Saint-Bazile —
13001 Marseille
« **L A S Y M P H O N I E D U S I L E N C E** »
un film de **Viguen TCHALDRANIAN**
— E n t r é e l i b r e —

Dans le cadre des **Jeudis de l'UCFAF**
PRESENTATION DU PHONETHON 2007
en présence de **Michel Pazoumian,**
Vice-président délégué
du Fonds Arménien de France

d i a p o r a m a s u r l e s p r o j e t s e t o b j e c t i f s d u P h o n é t h o n 2 0 0 7

Jeudi 8 novembre 20 h 30

Centre Culturel UCFAF-JAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre
«M a d z o u n o v k e u f t é s»
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry
Le Samedi 17 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.
Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

25e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 25րդ ՇԱՐՔ

(Ա. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ROBERT HADDEDJIAN
EST-CE CELA, LA MORT?

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
ՄԱՀԸ Ա՞ՅՍ Է
ԱՐԴԵՕՔ

Կիրակի, Նոյեմբեր 4, ժամը 16ին
Dimanche 4 novembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ **5 եւրօ**

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
DIMANCHE
4 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 339

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.821 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 83e ANNEE — N° 21.821

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԷՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆԻՆ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

«1931ին, երբ Օշական ձեռնարկած էր գրելու իր առաջին մեծ վէպը – "Մնացորդաց"ը – երկու հոգի աղմուկով – շառաչով լեցուցին մեր գրական հրապարակը, ծանօթացընելու համար գործը եւ նոր պատուանդանի մը վրայ բարձրացնելու համար հեղինակը, որ շատ ալ պէտք չունէր ծանօթացուելու: Այդ երկու հոգիներն էին Գուրգէն Մխիթարեան եւ... "հրամանքս": Երկուքս ալ Կիպրոս գացինք այն ատեն, թէ՛ խօսելու համար Օշականը եւ թէ խօսելու համար հայ գրականութեան մասին: Երկուքս ալ ամբողջ վեց ամիս "թմբկի հարկանէաք": Եւ ատիկա ըրինք ո՛չ միայն պաշտպանելու համար Օշականը սրբապիղծ հեթանոսներու դէմ, այլեւ՝ յանուն գրականութեան եւ արուեստի» [1]:

Այսպէս կը վկայէր եգիպտահայ գրագատ Բենիամին Թաշեանը (1896 – 1971) «Յուսաբեր» ամսագրին մէջ, 1945ին: Այդ տեսակցութեան արդիւնքներէն մէկը եղած էր Թաշեանի և Յակոբ Օշականի (1883-1948) «Մայրիներու շուքին տակ» գրական գրոյցը, որուն մէկ կարեւոր մասը լոյս տեսած է «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, իսկ մնացեալը՝ մամուլի տարբեր անուններու մէջ («Յուսաբեր», «Մասիս» տարեգիրք, «Վէմ»), 1932–1970 թուականներուն: Անոր ամբողջութիւնը, Օշականին սերտօրէն առնչուած Թաշեանի յօդուածներուն հետ, Պօղոս Սնապեանի կողմէ 1983ին մէկտեղուած է որպէս «100ամեակի հրատարակութիւն» շարքին թիւ 2ը: Բնական է, որ գրական այդ յարաբերութեան ետին, որ շարունակուած է մինչեւ Օշականի մահը ու դեռ յետմահու, պէտք է նաեւ նամակագրական կապ ըլլար: 1932 - 1940 թուականներուն վրայ երկարած այդ թղթակցութեան վկայութիւնը տուած է Բ. Թաշեանը՝ Օշականի 1932ի նամակէ մը երեսուն տարի ետք հրատարակելով Կոստան Զարեանին վերաբերեալ հատուած մը, որ 1983ին արտատպուած է առանց աղբիւրի նշումի [2]:

Այդ նամակագրութենէն երկու նմոյշներ, որոնք յատուկ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն բազմաթիւ առումներով, հանդրուանած են Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի Յակոբ Օշականի ֆոնտին մէջ, թիւ 66 եւ 67: Ստորեւ կը հրատարակենք զանոնք, հանդերձ ծանօթագրութիւններով: Մնացեալին ճակատագիրը մեզի ծանօթ չէ:

Վ.Մ.

Նիւ Ճըրզի

Ա.

1934 Դեկտ. 27
Երուսաղէմ

Սիրելի Բենիամին

Կիրակի Զէքիճեանին [3] հետ ղրկեցի գիրքերը: Շիտակը շատ լաւ չեմ հասկնար թէ ի՞նչ է փնտռածդ մեր պատմիչներէն: Եթէ պատմական հմտութիւն է չոր, ատիկա քմահաճոյք մըն է, քեզի օգուտ չբերող: Չես կրնար պատմաբան դառնալ, երբ կեանքը ոտքիդ տակ լպրծուն հող է եւ հոգիդ անկայուն ուրուական որ հանգիստ երես չունի տեսնելիք: Ատոնց գրական կողմովն ալ չես հետաքրքրուիր ինչպէս կրցայ հասկընամ (sic) տուած գլուխներէդ: Այն ատեն հարց կու տամ. ինչո[՞]ւ այս աւելորդ ժամավաճառութիւնը: Ալիշանն [4] անգամ իր ահագին մատենադարանովը պատմիչ չեղաւ: Դո՞ւն:

Կը գրես Օշականի տքնումէն [5], չեմ հասկնար թէ ինչու Օշականին մասին գրելու համար անոր անգոյ մէկ կողմին կը մօտենաս. Հնարային մարդը երկու չէ [6]: Մէկ է անիկա: Կը գործէ, կը խօսի, կը սորվեցնէ ու այդքան: Վայ այն գրագէտին որուն մէջ ցայտուն հանրային մարդ մըն ալ կը հաստատեն մարդիկ: Գիրը գիր, այսինքն գրականութիւն ու արուեստ: Գործը գործ, այսինքն ուսուցչութիւն, հրապարակագրութիւն, գործիչութիւն (ի՛նչ ալ օտար է բառը): Մի փորձէք հաշտեցնել երկուքը, այսինքն իրարմով լրացնել: Վայ այն գրագէտին որ այդ ստորոգելիներէն մէկով պիտի լրանայ:

Մարդ Աստուծոյ, ահագին աշխարհ մը բացի աչքերնուդ առջեւ[,] բոլորովին անծանօթ երկրամաս մը հայ հոգիին [7] ու երբ քեզի կը դիմեն բան մը գրելու այդ մարդու[ն] մասին, դուն կ'ելլես հին մէկ բանախօսութիւնդ շտկել-շրտկռտել կ'աշխատիս: Եթէ կամք ունիս բան մը գրելու, նստէ ու առանց ուրիշին մտիկ ընելու, գիրի առ տպաւորութիւններդ այդ նոր անծանօթին (եթէ երբեք կարդացիր): Այնքան շատ ըսելիք կայ: Գիտեմ վախդ, ամէն նոր աշխատանք կը հանդիպի մեր ներքին մէկ չկամութեան: Բայց ատիկա յաղթահարելը դժուար չէ: Առանց Օշականի, նստէ գրէ, ինքզինքդ տրուած քու զգայութիւններուդ: Եւ որովհետեւ գիս կը ճանչնաս անձամբ ալ, զգայութիւններդ շատ չուտով արուեստի մը վերածուին, հերիք է որ փորձես: Նոյնիսկ փոքր գիծ մը կը լայննայ շատ արագ, տրուած ըլլալով իմ լայննալու ընդունակ կողմերս:

Նեղ է հոգիս, պատեանը պատռելու չափ: Աշխարհ մը դառնութիւն կայ ներսս դիզուած, ու շուրջս ոչ մէկ սրտապնդիչ բան որ հակակշռելու շնորհ մը բերէր իմ յոգնասպառ ջիղերուս: Երեք օրէ, վարժարանին համար [8] կը գրեմ խաղ մը: «Մեծապատիւ մուրացկաններուն» [9] շարունակութիւնը, «Քառասուն տարի ետքը» վերնագրով [10]: Հիմա աւարտեցի ու նիւթը հիմակուան մուրացկաններն են: Չեմ կրնար սաթիրն խորացնել, վասնզի տղոց մակարդակին չի ներուիր բաժնուիլ: Եթէ պատեհութիւն ունենամ, թերեւս մշակեմ: Ամէն բան այդպէս ընելով կը նետեմ կեանքը: Օր մըն ալ մեծ հանդիսար:

Չեմ համարձակիր նամակ ուզել քիզմէ, տրուած ըլլալով հոգեկան վիճակդ: Ինծի ալ ներէ որ կարճ ըլլամ: Պիտի չգրէի այսքանն ալ, բայց ինչքան ճաթելու զգայութիւններ կը հաստատեմ ներսս:

Սիրով
Յ. ՕՇԱԿԱՆ

Գուրգէնին [11] ըսէ որ նամակի կը սպասեմ: Ան քեզի պէս չէ, լայն ու պարզ մարդ է: Կը հասնի բոլոր իր պարտքերուն:

Բ.

2 Օգոստոս 1938
Երուսաղէմ

Սիրելի Բենիամին

Հասկցայ: Որոշած են հերոսանալ: Անկարելի է խենդ (sic) յուշերուն դէմ երթալ: Ուրեմն քովնտի բաներ մը միայն ինծի կը մնայ խելադրել:

Նախ ծաւալը: Նուազագոյն «15» ֆորմա: Ատկէ պակասը անլուրջ է: Աւելին՝ խոր: Եռամսեայ: Անշուշտ որ կարելի է շարունակելի կտորներ տալ, բայց ոչ վէպ: Թատերախաղը յարմարագոյնն է: Իմ քեզի ղրկած կտորներէն իւրաքանչիւրը զետեղելի է մէկ թիւի մէջ: Ատկէ պակաս ծաւալով յօդուածը կը վնասէ թերթին: «Կեանք եւ Արուեստ»ին [12] կամ «Արեւագալին» [13] պէս յիմար բան մը հանելու չես անշուշտ: Տրուածը ծանր ու խոր ըլլալու է:

Չհասկցայ թէ ինչու պահեր ես քեզի երկու կտորներն ալ: Անոնցմէ մէկը քուկդ է: Միւսը յանձնէ Արշամին [14] որուն հետ գործակցելու դժկամութիւնդ բացատրելի է ինծի: Լաւ ալ չես հասկցած թելադրանքս: Եւ գիտեմ որ շունին ու կատուին մորթերը իրարու չեն գար: Բայց շունն ու կատուն երբեմն մէկ վառարանի շուրջ խելօքիկ մը կը նստին: Այդ վառարանը հայ գրականութիւնը ըլլալու էր [15]:

Անշուշտ յոգնութիւնն ես յանձն առեր ինծի տալով «Հայր[ենիք]»ի այն թիւերը եւ անունը մարդուն [16]: Չե՞ս գիտեր ուրեմն որ տակաւին պատերազմէն առաջ ես որոշում ունիմ ու գործադրեր եմ ալ մեծ անգըրթութեամբ՝ իմ վրայ գրուած որեւէ բան, թէր կամ դէմ, չկարդալու: Ատիկա ըրեր եմ քանի մը գլխաւոր գաղափարներու ենթակայ: Նախ իմ թերութիւններս ուրիշներէ չէ որ պիտի սորվիմ: Ատոնք ես գիտեմ անոնց բոլորէն առաջ: Ու եթէ թերութիւններ են, ըսել է կեանքի մաս կը կազմեն ու չեն դարմանուիր: Անոնց մասին որեւէ դիտողութիւն ձայն բարբառոյ յանապատի է: Իմ մասին գովեստն ալ չի հասնիր ինծի, այն պարզ պատճառով որ գովեստը երջանիկ մարդոց այժմու վշտին մէջ բան մը կ'արժէ: Իսկ իմ դանդաղումիս մէջ ոչ մէկ ճառագայթ կրնայ բան մը փոխել: Այսպէս ըլլալով շահած եմ: Պահած եմ աշխատանքի կորովս: Մնացեալը լրագրողները ու բէգլամճիները կը շահագրգռէ:

Այդ յիմարին գրականութիւնը դժբախտութիւն մըն է ահա: Ու հոտ է «Հայրենիք»ին մահացու մեղքը [17]: Մեր գրականութիւնը տկարացած է պատերազմի ատեն ոչ թէ տաղանդներու անհետացումով այլ ապեռասիոնով ու այդ դերը գերազանցապէս իր ուսերուն ու թմբուկին վրայ առաւ Դարբինեանը [18]: Անշուշտ ատենը կու գայ այս բոլորը ըսելու: Առ այժմ Խոնդկարեան մը, Լեւոն Մեսրոպ մը, Լաս մը, Վալադեան մը, Ռէն մը [19] եւ տակաւին աւելի անանուանելի ոչնչութեանց կաճառը բաւ է մեր գրականութեան աս նահանջին: Ամօթն ու մեղքը ամբողջ կ'երթան Դարբինեանին արեւելահայ հասկացողութեան: Ու նախատինքն ալ մեր բաժինը որ չըկրցանք թօթափել այդ անարգութիւնը մեր վիզերէն:

Քու թերթդ բան կը փոխէ՞ այս կացութենէն: – Կը տարակուսիմ: Ինք «Յուսաբեր»ը չէ ազատագրըւած որպէսզի անոր արգանդէն աշխարհ գալիք մանուկը ուրիշ մտայնութիւն մը երեւան բերէ [20]: Յուսահատ նոր չէ որ եմ մեր գրականութենէն: Պատերազմէն ասդին ամէն բոպէ:

Թերթիդ մէջ դատումի բաժինը, շարժումը, գաղափարներու բախումները, միջազգային արձագանգը, հայաստանեան ուղղութիւնը զատ զատ գլուխներ կազմելու իրաւունքը ունին: Պիտի յաջողի[՞]ս: Վէթերան ընկերը [21] մազերը ճակտին

☛

☞

գլխուն նետելու իսկ ժամանակ չունի: Որո՞ւ վրայ դրեր ես յոյսդ: Ամէն բան չես կրնար մինակդ ընել: Ահա թէ ինչու երկրորդ ուժերու շրջապատ մը կ'ուզէի քովիկդ: Հ. Ժամկոչեանը[22] դեռ չի պարտադրեր ինքզինքը: Կարդացուիլը անշուշտ բան մըն է: Այդ երկրորդ ռըվիւ մը պէտք է հարկադրէ[,] ոչ թէ անցնի:

Բարեգ գրեցի որ 30 օրինակ Սիւնեցի[23] ղրկեն: Կը ծախես ու դրամը կը ղրկես իրենց հասցէին: Գիրքը տպողը, ինչպէս կը յիշեմ գրած ըլլալ քեզի, կ'ուզէ ֆոնտ մը ստեղծել, տպելու համար Էօվրը գոմփլէթ Օշականին:

Դերասան Մարութեանը ի՞նչ ըրաւ[24]: Կ'ուզէի տեղեակ ըլլալ իր գործունէութեան, վասնզի այս ամսու պիտի վերջնական վիճակին բերեմ անցեալ տարի Բարեգ գրուած խաղ մը, որուն նիւթը կու գայ Զարեանէն[25], իր տռամէն: Լաւագոյն գործերէս մէկն է[26]:

Ըսի գիրքերուդ համար մեր մատենադարանի տեսուչին: Գալ տարի որոշում կու տան գիրք գնելու համար:

Առողջութիւնս տանելի է: Եթէ չխանդավառուիմ, չգրեմ, ուրիշներու կարդին մարդ մըն եմ: Բայց ատանց ատոնց ալ ապրիլը դատել քեզի կը ձգեմ: Մէկով պիտի ապրին տղաք ու կին մը: Ատոնց պիտի դիմանայ յիմարներուն յիմարը... Խաթանասեան[էն][27] կ'ուզեմ գիտնալ թէ փիզիքական եւ իմացական աշխատանքները (ժամանակի մէջ կշռուած) համարժէ՞ք են իրր սպառում: Հոգեբանութեան եւ ֆիզիոլոժիի մէջ այդպէս են եղեր: Եթէ այո, այն ատեն մտաւոր աշխատանքին ստեղծած սպառումը կը բաղդատուի ինքնաբերաբար: Թող խօսի քեզի:

Ցիշեցի որ պէտք է լուսաբանել խղճմտանքը: Երբ Լեւոն Մեսրոպներու վրայ խօսիս, խօսէ իրենց դժբախտութենէն, հաստ՝ ինչպէս է ինքը մարդը զոր քիչ մը տեսեր եմ, կուշտէն սարքուած յիմար մը: Տակը sous–ն է: Sous-solը, ներքեւի մասը մեր զգեստներուն: Ճիշդ է փողջիկին տուած իմաստդ, dévoreur, լափող, լափլիզող: Բառը թէ պատկեր է թէ գաղափար: Քու հանդէսիդ մէջ տեղ ունենալու է յիմարութեանց զսպողի դեր մը:

Գուրգէնը չգրեց. Թերեւս ազդը խոր պէտք ունի իրեն: Կը բարեւես:

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

---

(1) Մայրիներու շուքին տակ (գրական զրոյց Յ. Օշականի հետ), գրի առաւ՝ Բ. Թաշեան, Պէյրութ, 1983, էջ 102:

(2) Բենիամին Թաշեան, «Յակոբ Օշական Կոստան Զարեանի մասին», Արմենիա, 1963 Յունիս 7 (ամենայն հաւանականութեամբ, արտատպուած է «Յուսաբեր»էն): Հմմտ. Մայրիներու շուքին տակ, էջ 111–112: Տե՛ս. նաեւ Մարկ. Նշանեան, Յակոբ Օշական մատենագիտութիւն, Լոս Անճըլըս, 1999, էջ 94:

(3) Թերեւս ապագայ գրագէտ Բիւզանդ Կուանեանը (Զէքիճեան, 1912 – 2004):

(4) Հ. Ղեւոնդ Ալիշան (1820 – 1901), Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ, բանաստեղծ ու բանասէր:

(5) Բառին ընթերցումը մօտաւոր է:

(6) Տե՛ս. Բ. Թաշեան, «Հանրային գիծը Օշականի գրականութեան մէջ», Զուարթնոց տարեգիրք, Ա. տարի, 1937, էջ 86-89 (արտատպումը տե՛ս. Մայրիներու շուքին տակ, էջ 135–142):

(7) Կ'ակնարկէ «Մնացորդաց»ին, որ 1932-34ին երբեւ թերթօն լոյս տեսած է «Յուսաբեր»ի մէջ ու միաժամանակ՝ երեք առանձին հատորներով: Վերջին հատուածը հրատարակուած էր 1934 Դեկտեմբեր 5ին, այս նամակէն երեք շաբաթ առաջ:

(8) Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանը, ուր դասաւանդած է 1934էն մինչեւ մահը:

(9) Կ'ակնարկէ Յակոբ Պարոնեանի հանրածանօթ երգիծական գործին՝ «Մեծապատիւ մուրացկանները»:

(10) Ցարդ անտիպ ու քանի մը տարի առաջ յայտնաբերուած այս թատերախաղը «Քառասուն տարի վերջ» անունը կը կրէ (Նշանեան, Յակոբ Օշականի, էջ 82):

(11) Գուրգէն Մխիթարեան (1890–1962), քննադատ ու հրապարակագիր:

(12) «Կեանք եւ Արուեստ»ը լոյս տեսած է Փարիզի մէջ որպէս գրական տարեգիրք (1931–1935) ու ապա ամսաթերթ (1936–1940), Մերուժան եւ Մկրտիչ Պարսամեան եղբայրներու խմբագրութեամբ:

(13) «Արեւմուտք» գրական հանդէսը լոյս տեսած է Աթէնքի մէջ, Անտոն Կասպէլի, Գէորգ Կաւարենցի եւ Վազգէն Եսայեանի խմբագրութեամբ (1937 – 1939):

(14) Արշամ Տատրեան (1909 – 1956), բանաստեղծ եւ ուսուցիչ:

(15) Կ'ակնարկէ գաղափարական տարբերութեան. Բ. Թաշեան դաշնակցական էր, իսկ Արշամ Տատրեան՝ ռամկավար:

(16) Յայտնի չէ, թէ կ'ակնարկէ «Հայրենիք» ամսագրի՞ն կամ օրաթերթին: Մ. Նշանեանի կազմած մատենագիտութիւնը Օշականի մասին որեւէ յօդուած չի նշեր անոնց մէջ 1933 – 38ին (էջ 103 – 106):

(17) Ակնարկութիւնը, բնականաբար, ամսագրին է:

(18) Ռուբէն Դարբինեան (1883–1968), «Հայրենիք» օրաթերթի եւ ամսագրի երկարամեայ խմբագիր:

(19) «Հայրենիք» ամսագրի աշխատակիցներ, որոնցմէ Արշամ Խոնդկարեանը (1881 – 1965) եղած է գրախօս ու քննադատ, իսկ Լեւոն Մեսրոպը (1881 – 1960), Լասը (Լուիզա Ասլանեան, 1906 – 1944), Վալադ Վալադեանը (1883 – 1974) եւ Ռէնը (Ռուբէն Վարդանեան, 1893 – 1958)՝ արձակագիրներ: «Հայրենիք»ի մասին, տե՛ս. «Մայրիներու շուքին տակ»ի յետմահու («Հայրենիք», Ամառ 1970) հրատարակուած բաժինը (Մայրիներու շուքին տակ, էջ 86–93):

(20) Այս պարբերութենէն կը հետեւցնենք, որ Թաշեանի հրատարակելիք թերթը (որ լոյս տեսած չէ) նախորդն էր 1944 – 1948ին լոյս տեսած «Յուսաբեր» ամսագրին, զոր խմբագրած են ինք ու Գ. Մխիթարեանը:

(21) Հաւանաբար կ'ակնարկէ Գ. Մխիթարեանին:

(22) Հայկ Ժամկոչեան (1911 – 1999), խմբագիր եւ ուսուցիչ:

(23) Յակոբ Օշական, Ստեփաննոս Սիւնեցի, Քնարախաղ Միջին Դարէն, Փարիզ, 1938:

(24) Մանուէլ Մարութեան (1901 – 1986), դերասան եւ թատերագիր: 1938-ին Գահիրէ գտնուած է, ուր նաեւ մասնակցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ԺԳ. Ընդհանուր Ժողովին որպէս Իրանի պատգամաւոր:

(25) Կոստան Զարեան (1885 – 1969), բանաստեղծ ու արձակագիր:

(26) Յակոբ Օշական, «Մինչեւ ո՞ւր...», Հայրենիք ամսագիր, Յունուար–Մարտ 1939 (առանձին հրատարակութիւն՝ Մինչեւ ո՞ւր..., Անթիլիաս, 1983):

(27) Երուանդ Խաթանասեան (1890 – 1980), բժիշկ եւ քաղաքական գործիչ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԺԱՄՆ Է

Պապիս տնահեռքերին գալուն է իջել. վերադարձի ժամն է: Զգում եմ մատների ճաքճքոտ հեզութիւնը մազերիս վրայ: Բացում եմ աչքերս, որ համտեսեմ Աղալարի ձորից պապիս բերած առաւօտաթաթախ մոշը: Մոշը՝ մէկ առ մէկ հաւաքած պապիս մատներով: Այնպէ՛ս կարօտել եմ այդ մատներին:

Մանկութեան հոտը հասաւ ռունգերիս:

Դիմացի բլրի ետեւից լսում եմ պապիս ձայնը, ուրախ, թռթռացող աչքալուսանք եմ տալիս տատիս. «Գալի՛ս է, գալիս է խոտհարքից»: Մինչեւ հիմա բոլորը զարմանում են՝ ինչպէ՞ս էի զգում նրա գալը բլրի ետեւից:

Պապս՝ զառամեալ մի հեզութիւն, իմ մանկութիւնն իր մէջ ամբարած իմաստուն ծերութիւն:

Ցանկարծակի մեծացայ երբ իմացայ, որ պապս չկայ: Այլեւս:

Հիմա իմ մանկութեան պատերը ճաք են տուել տաք շնչի կարօտից, ծառերն է՛լ այնպէս չէին խշշում, պապիս սոխ ու սխտորի լաքերը էլ ջրող չկայ, թթենին տնքում է անթափ բեռից, ծիրանու բնին դէմ տուած բահը սկսել է ժանգոտել...

Տուն բերող միակ արահետն էլ շուտով կը մոռանայ նրա ոտնահետքերը. սկզբից ժիր, յետոյ հաստատ, յետոյ երկչոտ, ապա դողդոջուն:

...Զեն թողնում անգամ արտասուեմ. «Մեծ էր, հա՛մ էլ կեանքի ձեւն է այդպիսին», – ասում են: Եթէ այդպիսինն է կեանքը, ապա ես նրա յաւերժ ընդդիմադիրն եմ: Ես նեղացած եմ քեզնից, կեանք, դու չըհարցրիր ինձնից, մի գիշեր վերցըրիր եւ անվերադարձ տարար պապահոտ մանկութիւնս:

Կարօտել եմ քեզ պապ: Այցի եկ, երազիս. շոյիր մազերս, այնքա՛ն բան կայ քեզ պատմելու: Ինչ լաւ է, որ սենեակում մենակ եմ, գոնէ մի կուշտ կը լացեմ:

ԳԱՄ, ՉՐՈՒՑԵՆՔ

Այնպէ՛ս կարօտել եմ ինքս ինձ, բայց ժամանակ չեմ գտնում այցելութեան գնալու:

Որ գնամ, ծեծեմ դուռը ու ելնեմ ինքս իմ դէմ մօրէմերկ, երազներից խենթեցած, բարի-բարի ժպտամ, ասեմ՝ արի, ասեմ՝ յոգնա՞ծ ես:

Մի բաժակ տաք թէյ ուզեմ ու նստեմ տաքանալու վառարանի մօտ:

Որքա՛ն անծանօթ ու ծանօթ է դիմացս նստած աղջիկը. նա իմ աչքերն ունի, բայց փայլուն, իմ ժըպիտը, բայց լոյսէ, իմ հայեացքը, բայց երազկոտ: Անցեալիս ուրուականն է... Նրա համար կեանքը դեռ առջեւում է, ես բաւականին ապրել եմ: Նա այնքա՛ն երազանքներ ունի, ես դրանք իրականացրել եմ, չե՞մ կարող իրականացնել, չե՛մ ուզում, սո՛ւտ է:

Նա սպասում է սիրոյ, ես՝ վաղուց սիրուած եմ: Ես նրան նախանձում եմ, նա ինձ՝ խանդում: Նրա համար ես իդէալ եմ, ինձ համար՝ նա անհաս երազանք:

Մենք նրա հետ խօսելու այնքա՛ն բան ունենք: Մեծի իրաւունքով կը փորձեմ փիլիսոփայել: Միամիտ խենթութեամբ՝ կը հակառակուի, կը վիճի, կ'ապացուցի... ու հնարաւոր է որ ընկրկեմ, փորձեմ կրկին հաւատալ, քաջանալ, թռչել:

...Բայց ժամանակ չկայ: Պէտք է գնամ: Ինձ սպասում են այս երկրի հոգսերը: Իսկ դու մնայ, դու իմ աղօթատեղին ես, քաւութեան դուռը, իմ ուժի աղբիւր, իմ վերադարձը, որ շրջան է կազմում ու ես ամբողջանում եմ: Ես դեռ կը գամ դէպի քեզ, սպասիր, գտնեմ ինձ ու անպայման գալու եմ: Ես քեզ սիրում եմ:

ԵԿԱՒ, ԵԿԱՒ

Մի ողջ տարի սպասում էինք նրան: Սպասում էինք մեր բազմաթիւ ազգ ու ծուպով: Տարեցները ուրախ էին, որ վերջապէս կարող են թոյլ տալ իրենց մեռնել, քեռիները, որ երեխեքի համար երկու այծ կ'առնեն ու խեղճ մօր կրծքից կը կտրեն, աղջնակները, որ հնարաւորութիւն կ'ունենան ամառուայ մոդայիկ գոյնի շորեր գնել:

Ամենատարեց ազգակիցը, որին մեր մէջ «բիձա» ենք ասում, ամէն առաւօտ նոյն ժամին օրացոյցից պոկում էր հերթական թերթիկն ու հետն էր «ողորմած ես, Աստուած» ասում: Բոլորս աշխոյժ, տօնական տրամադրութեան մէջ էինք:

Գալի՛ս է, գալիս է:

Մենք իրր քիչ ենք, դեռ ծանօթհարեւան–ընկեր–խնամի էլ պատրաստ սպասում էին աչքալուսանքի սեղանին:

Եկաւ:

Քեռիները պարտքով ոչխար գնեցին. ի՞նչ ոչխար էր. ափսոս էր ուտելը, բայց կերանք՝ նոյն կերպ համերաշխ, ազգ ու ծըւպով, ինչպէս սպասում էինք:

....

Նա ծանր–ծանր բարձրացաւ տեղից՝ սեղանի վերնամասից, ձեռքով ուղղեց վաղուց ճերմակած մազերը, ժպտաց թանկարժէք ատամներով ու բարձրացրեց բաժակը.– Հարազատներս: Ուզում եմ շնորհակալութիւն յայտնել ձեզ, որ այսպէս սիրով ընդունեցիք ինձ: Նայում եմ սեղանի առատութեանը եւ զգում, որ սկսել էք լաւ ապրել: Ես գիտեմ, որ ինձ վաղուց էք սպասում: Ուզում եմ մի լաւ նորութիւն ասել. ես եկել եմ այստեղ մեռնելու: Զեմ ուզում թաղուել օտար ամերիկեան հողում:

Ողջ ազգ ու ծուպով նայեցինք իրար աչքերի մէջ:

– Ի՞նչ:

Քար լռութիւն տիրեց:

– Իսկ տուն-տեղ, խանութ–օֆի՞ս, – վերջապէս լսուեց մի ձայն, որ շատ նման էր ամառային շորեր երազողի ձայնին:

– Այդ ամէնը նուիրել եմ ծերանոցին, մանկատանը, եկեղեցուն, – ու իր արածից գոհ ժպտաց:

Երեկոյ է:

Սպասեցինք բիձան եկաւ, բերեց իր բաժին մի քանի դրամը, փողը լրացաւ ու տարանք ոչխարի պարտքը մարելու: Մենք այդպիսի ազգ ենք. պարտքը երկար պահել չենք սիրում:

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ

«Arménie, la magie de l'écrit»:

rapport sur une exposition à Marseille

par CLAUDE MUTAFIAN

L'organisation de l'exposition

Les directeurs de musée n'aiment pas qu'on décide d'en haut des expositions dont le contrôle leur échappe. Les difficultés rencontrées en 1999 au Vatican pour **Roma-Armenia**, exposition imposée à la suite d'un accord entre le pape et le catholicos (cf. **Haratch** du 3 octobre 1999), allaient se répéter huit ans après à Marseille, et en bien pire.

Depuis plusieurs années, la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture (MAJC) de Marseille, avec son président Garo Hovsépian et son vice-président Gérard Chaldjian, avait le projet d'organiser une exposition à l'occasion du 1600ème anniversaire de l'alphabet arménien, **L'Année de l'Arménie** fournit une bonne occasion, et Nelly Tardivier, commissaire pour la France de cet événement, choisit comme cadre le musée de la Vieille Charité. La MAJC me proposa il y a environ deux ans de collaborer à sa réalisation, ce que j'acceptai avec plaisir, surtout dans l'atmosphère captivante de cet ancien hospice rénové.

Le musée étant municipal, notre travail devait se faire avec la Direction des Musées de Marseille (DMM), en particulier la directrice Marie-Paule Vial et ses collaboratrices de la Régie des œuvres. Les dates et le cadre furent rapidement fixés : du 23 février au 20 mai 2007 dans les quatre salles du rez-de-chaussée, toutes en longueur, qui totalisaient une superficie d'environ 600 m². Les relations étaient alors très cordiales. La MAJC devait prendre sur elle l'ensemble des frais : transport, assurance, architecture intérieure, coédition. Elle avait donc la tâche écrasante de rechercher mécénat et subventions pour couvrir un budget considérable qui allait largement dépasser les 400.000 euros. Quant aux demandes de prêt, elles devaient être préparées par moi et consignées par Gérard Chaldjian et Mme Vial, qui se chargeait de les envoyer aux organismes prêteurs.

Premiers heurts

En septembre 2006, Mme Vial nous annonça que, pour des raisons liées à l'exposition précédant la nôtre, nous devions nous contenter de deux salles, soit une diminution de moitié de la surface. Le projet ayant été élaboré sur les quatre salles, il était impossible de le modifier à ce stade : l'exposition se ferait dans les quatre salles ou ne se ferait pas, la seule modification éventuelle étant un report de date. L'intervention de Nelly Tardivier fut sollicitée. A la suite d'une réunion générale en présence de l'adjoint au Maire chargé des relations internationales, Mme Vial finit par accorder les quatre salles, l'exposition étant repoussée à la période du 27 avril au 22 juillet. J'ai eu beau la remercier de ce geste dans une lettre se terminant par **«Merci encore pour votre attitude constructive»**, elle n'a jamais accepté ce recul imposé, et n'eut de cesse d'utiliser son pouvoir de nuisance pour saboter l'exposition.

Les dégâts auraient pu être limités si la municipalité était encore intervenue par la suite. Or, en laissant à la directrice les coudées franches, elle s'est rendue complice de ce sabotage.

Le volet financier

Une fois cette affaire réglée, Mme Vial prétendit que nous n'aurions pas de quoi remplir les quatre salles, et qu'au cas où nous y parviendrions le coût serait prohibitif, de l'ordre de 800.000 euros. Il s'agissait de nous assommer sous les frais. Elle fut en cela puissamment secondée par la Mairie, qui ne donna pas un centime de subvention à l'exposition, pourtant abritée par l'un de ses musées.

En ce qui concerne le transport, les œuvres qui venaient d'Arménie, c'est-à-dire environ la moitié des plus de 300 objets prévus, étaient, comme pour toutes les expositions de l'**Année de l'Arménie**, transportées et assurées par Erevan jusqu'à Roissy. Il restait, donc, pour ces pièces, à payer le trajet Paris-Marseille. En revanche, pour les autres œuvres, originaire d'une trentaine d'institutions, tout était à la charge de la MAJC. J'avais évalué le coût total de ces transports à environ 200.00 euros. La DMM est habituée à travailler avec Aget, un transporteur marseillais auquel elle avait envoyé une demande d'estimation correspondant à la liste des objets. La réponse, qui parvint fin janvier, tournait autour de 450.000 euros. Nous nous sommes alors adressés ailleurs : pour la même liste, LP art donna un devis de 220.000 euros, avant de baisser à 200.000 euros.

La préparation de l'exposition

Il serait fastidieux de mentionner tous les actes de sabotage qui émaillèrent la préparation de l'exposition. En voici un florilège :

— A la sortie d'une réunion à la Mairie le 1er février 2007, la DMM nous informa brusquement que les formulaires de prêt dûment remplis par les prêteurs devaient tous être reçus avant le 15 février, date au-delà de laquelle ils seraient refusés. Renseignements pris, il y avait effectivement une date butoir, mais elle était bien plus flexible et, surtout, elle ne concernait que les objets venant d'Arménie, à cause d'un problème de clause d'insaisissabilité. L'imposition abusive de cette limite de date permit à la DMM de répondre unilatéralement par un refus aux généreuses acceptations de prêts de manuscrits du Walters Art Museum de Baltimore, de la Boston Public Library et de la John Rylands Library de Manchester. Quand je l'ai su, j'ai essayé de réparer les dégâts, mais c'était trop tard.

— Deux imprimés essentiels, dont le premier numéro du premier périodique arménien, **Azdarar**, avaient été promis par la Bibliothèque nationale d'Arménie. Or, le 2 février, son directeur écrivit une lettre d'excuses: il avait oublié qu'ils devaient être à la même période exposés à Strasbourg. J'appelai immédiatement, à Erevan, le directeur du Maténadaran, qui me confirma qu'il les possédait aussi et était disposé à les prêter. Je transmis donc à Marseille cette nouvelle demande de prêt, tout à fait dans les temps, ainsi qu'une seconde concernant trois prêts gracieusement offerts par Dickran Kouymjian. La réponse de la Régie parvint le 8 février : **«Marie-Paule Vial n'a pas souhaité envoyer vos 2 dernières demandes de prêts»**. Je répondis très poliment : **«Je suis [...] dans les temps, c'est pourquoi je me permets de vous demander de revenir sur votre décision»**. Or, **Azdarar** était indispensable à l'exposition et les demandes de prêt devaient être datées d'avant le 15 février. Suivant un processus qui avait été suggéré par la Régie en une autre occasion, je fixai à Erevan des formulaires de prêt blanchis, que je transmis à Marseille dans les temps, dûment complétés et signés. Le refus n'en resta pas moins maintenu.

— Tout ce processus culmina avec une lettre que Mme Vial adressa le 15 février à Gérard Chaldjian, avec copies à M. Rocca-Serra (Mairie) et à Mme Vaysse (CulturesFrance - Quai d'Orsay), dans laquelle j'étais explicitement accusé d'avoir **«fait des faux en écriture»**. Elle ajoutait : **«Je tenais à vous informée (sic) de l'extrême gravité de ce genre d'initiative»**. Heureusement, face à une telle diffamation, tout le monde m'assura de sa solidarité, sauf M. Rocca-Serra : la Mairie continuait à couvrir les agissements de la DMM. Finalement, l'intervention de Nelly Tardivier parvint à faire céder Mme Vial pour les prêts des deux imprimés (elle refusa toutefois farouchement d'entériner les prêts de la collection Kouymjian).

— Le 29 mars, nouvelle tactique : diviser pour régner. Gérard Chaldjian reçut une lettre pathétique au ton de Cassandre : **«L'ensemble de ces atermoiements, l'incapacité à prendre des décisions dans des délais convenables nous ont conduit (sic) au bord du gouffre : à moins d'un mois de l'inauguration nous n'avons encore reçu aucune œuvre»**. Il serait temps que la directrice des musées de Marseille apprenne que des œuvres de cette valeur n'arrivent pas un mois avant. Elle poursuivait en dénonçant **«le ton de Monsieur Moutafian (sic), le chantage quasi permanent, le recours systématique à l'arbitrage de Madame Tardivier, le refus de nous entendre, ou plus exactement d'entendre notre parole de professionnel»**, qui **«ont fini par créer un climat de tension à la limite du supportable»**. Inutile de dire que cette tentative de division tourna court et que ces prédictions apocalyptiques tombèrent à l'eau : la préparation avançait malgré tous les sabotages. Nous allions pourtant nous trouver bientôt réellement **«au bord du gouffre»**, mais pour des raisons bien différentes.

Un coup de poignard arménien dans le dos

Fin mars, à un mois de l'inauguration, nous avions heureusement fini par trouver un modus vivendi avec les régisseuses des œuvres, dont la collaboration était indispensable, en particulier pour faire les constats des objets à l'arrivée et au départ. On avait l'impression d'une accalmie, bienvenue pour affronter les inévitables difficultés du dernier mois. C'est alors qu'apparut une menace totalement inattendue, provenant non pas de Marseille mais de l'ambassadeur d'Arménie en France, Edward Nalbandian, secondé par le commissaire pour l'Arménie de l'**Année de l'Arménie**, Vigen Sargsyan.

Un bref retour en arrière s'impose. Depuis l'inauguration de l'exposition du Louvre en février, l'atmosphère n'avait cessé de se dégrader entre les parties arménienne et française de l'**Année de l'Arménie** : pratiquement chaque manifestation, chaque exposition donnait lieu à des heurts. Parfois ils concernaient certains textes relatifs à l'histoire et à l'Eglise, qui n'était pas du goût des autorités d'Arménie. D'autres fois, les disputes se plaçaient au niveau de préséance protocolaire. En gros, la partie arménienne accusait les Français d'afficher constamment une attitude paternaliste de supériorité, de tirer la couverture à eux sans souligner suffisamment le rôle de l'Arménie et tous ses efforts financiers; la partie française, de son côté, reprochait à l'ambassadeur, à tort ou à raison, de se comporter comme si cette **Année de l'Arménie** n'était qu'un tremplin pour ses ambitions personnelles. Durant le dernier mois de préparation de l'exposition de Marseille, les deux parties étaient à couteaux tirés et ne se parlaient pratiquement plus : ce n'était pas pour faciliter les choses.

Les œuvres venant d'Arménie devaient impérativement voyager par la compagnie **Armavia**, partenaire de l'**Année de l'Arménie**, qui assurait deux vols hebdomadaires, lundi et vendredi. On avait prévu que les œuvres d'Arménie arriveraient à Roissy le vendredi 13 avril, y seraient récupérées et dédouannées par le transporteur LP Art, puis acheminées à Marseille le lundi 16 afin que toutes soient en place à la fin de la semaine, nous permettant alors de consacrer la dernière semaine à la réception et à l'installation des œuvres provenant des institutions et de collections hors d'Arménie. Pendant ce temps, nous étions engagés, avec l'éditeur, Somogy, dans une course contre la montre pour que le volumineux livre - catalogue soit prêt pour le 27 avril, jour de l'inauguration.

Les «ennuis arméniens» commencèrent avec l'ordre de préséance entre les quatre préfaces du livre, écrites par le maire Jean-Claude Gaudin, propriétaire des lieux, le président du Conseil régional, Michel Vauzelle, principal mécène de l'exposition, le Crédit agricole, second mécène, et l'ambassadeur. L'usage et le protocole imposaient l'ordre suivant : Gaudin, Vauzelle, Nalbandian, Crédit agricole. Le 3 avril, l'ambassade demanda **«de placer l'unique édito du représentant d'Arménie, celui de l'Ambassadeur, en premier ou, le cas échéant, en deuxième, après un des éditos de la partie française, afin de respecter une approche équitable»**. Elle ajouta le lendemain que **«la partie arménienne (...), très inquiète sur ce dossier, demande, en outre, le contrat signé et les projets de tous les documents de communication /affiches, invitation, documents de presse etc/»**. Le contrat en question concernait les questions de noms des personnalités : l'essentiel pour l'ambassadeur était de vérifier les noms retenus —en particulier de s'assurer que Nelly Tardivier n'y figure pas—, leur ordre et la taille respective de leurs caractères. Le 5, le ton se durcit et l'éditeur reçut un courrier menaçant : **«1. L'Année de l'Arménie en France n'est pas du tout mentionnée en première de couverture; 2. mettre le logo de l'Année de l'Arménie en quatrième couverture à côté de la code barre quasiment invisible peut être perçu comme un signe de non-respect; 3. mettre le texte de l'Ambassadeur, le plus haut représentant de l'Arménie en France, finalement en quatrième, peut être protocolairement perçu également comme un signe de non respect. Ces demandes étant ignorées, la partie arménienne ne peut pas valider le projet tel que présenté»**. Réponse de l'éditeur : **«En ce qui concerne la mention de 'L'Année de l'Arménie en France' en première de couverture, ce n'est pas possible, car en première de couverture ne figurent que les logos de l'éditeur et du coéditeur. Comme vous le verrez, j'ai ajouté la mention de manière bien visible sur la quatrième de couverture»**.

L'exposition en péril

Le 11 avril à 14h21, CulturesFrance et LP Art reçurent d'Erevan le courrier suivant : **«Je voudrais vous informer que M. Viguen Sargsyan, le Commissaire Général de l'année de l'Arménie en France, refuse de signer les contrats de l'exposition à Marseille 'Arménie, la magie de l'écrit', car les demandes de la partie arménienne concernant la publication des documents de communication restent ignorées et l'Arménie n'y est pas présentée d'une manière honorable. Pour le moment l'envoi des œuvres est ajourné. Si cette question n'était pas réglée au bout de ces quelques jours, nous serions, à regret, dans**

☞

☞ **l'obligation d'annuler l'exposition».** Le mot était dit !

L'ambassadeur ayant plusieurs fois montré pour moi une certaine estime, je pensai que le mieux était de calmer le jeu en l'appelant directement. Or, il se borna à exhaler violemment sa rancœur contre la partie française, sans me laisser placer un mot et en me prévenant que dans ces conditions les œuvres d'Arménie ne viendraient pas. Sérieusement inquiet, pour ne pas dire paniqué, je lui ai envoyé immédiatement un courrier : **«J'espère que nous n'arriverons pas à la regrettable extrémité d'annuler une exposition qui doit montrer au monde entier la richesse de la culture arménienne (...). L'affiche vous sera soumise avant l'impression (...). J'espère que les 27 caisses d'Arménie, toutes déjà prêtes, arriveront bien vendredi matin, car le travail de mise en place doit commencer lundi matin, et le temps est compté».** Réponse de l'ambassadeur : **«La responsabilité pour tout échec lié à l'organisation de cette exposition reviendra à ceux qui ont signé, mais pas respecté ce contrat. (...) Je signale qu'à ce jour — deux semaines avant l'exposition, nous n'avons pas reçu le projets des affiches, ni validé le projet d'invitation».** Nous étions le jeudi 12 avril, il était donc certain que les œuvres, prêtes à l'aéroport d'Erevan, ne partiraient pas ce jour.

Le dernier espoir était dans le vol du lundi 16 : en ce cas les œuvres arriveraient à Marseille le 18, le travail commencerait le jeudi 19, donc avec trois jours perdus. C'était encore jouable, mais si on ratait ce vol l'exposition serait définitivement à l'eau, le vol suivant étant le 20 avril, donc bien trop tard. J'écrivis à Vigen Sargsyan, en lui précisant qu'une annulation, outre son effet catastrophique vis-à-vis de l'opinion, comporterait le risque de procès de la part d'organismes qui s'étaient investis dans cet événement. Sa réponse vint le vendredi 13 à 4h09 (heure de Paris) : il ne laisserait pas partir les œuvres tant que les exigences ne seraient pas satisfaites et il fallait régler tout cela avec l'ambassade. Il ajoutait une mise en garde en forme d'ultimatum : nous étions vendredi et, la douane ne fonctionnant pas le samedi, la seule chance de faire partir les objets lundi était d'avoir le feu vert de l'ambassade avant 11h (heure de Paris). Toute l'exposition se jouait sur quelques heures ! Je fis une tentative désespérée en écrivant à l'ambassade : **«Il est techniquement impossible de faire les corrections immédiatement, mais nous nous portons garants de tout ce que nous avons écrit. Les ajouts et les corrections seront faits dès que possible, et tous soumis à l'Ambassadeur avant impression. Il s'agit d'un engagement de la part de la MAJC et moi-même».** Malgré notre parole donnée, la partie arménienne était, pour de simples questions de protocole qui allaient inévitablement se régler en leur temps, prête à mettre une croix sur deux ans de travail et de sacrifice de tant de personnes, sur la participation de toutes ces prestigieuses institutions mondiales, sur l'intervention du catholicos pour obtenir de Varsovie le prêt de l'**Evangile de Lvov**, sur le labeur ingrat de la MAJC pour réunir les fonds, sur une extraordinaire architecture intérieure pratiquement prête, sur une somptueuse vitrine de la culture arménienne que Vigen Sargsyan qualifiait lui-même de «l'un des événements majeurs, centraux» de l'**Année de l'Arménie.** Que les motifs de plainte dans le chapitre des préséances scient ou non justifiés, la réponse était totalement disproportionnée.

Un sauvetage in extremis

Devant une telle situation bloquée, la seule chance était de s'adresser à des instances supérieures. En Arménie, des amis dévoués, déjà alertés de la gravité de la situation, étaient parvenus à en informer le cabinet du premier ministre. Il semble que cette démarche ait atteint son but, et je repris espoir à la lecture du courrier que m'adressa Vigen Sargsyan ce vendredi 13 avril au matin : il était, écrivait-il sur un ton furieux, excédé par les incessants coups de fil qu'il recevait du cabinet du premier ministre et d'Etchmiadzine concernant son refus d'envoyer les œuvres, ajoutant que rien ne serait changé au fait qu'il fallait satisfaire les demandes arméniennes concernant la communication, et que je ferais mieux de m'occuper de cela plutôt que de faire intervenir mes amis. Mes espoirs furent bientôt confirmés par des nouvelles reçues d'Erevan le vendredi après-midi : les convoyeurs avaient l'instruction de se tenir prêts pour lundi. Ce n'est toutefois que le samedi 14 à 14h48 que la MAJC et moi-même reçûmes ce courrier laconique de l'ambassade : **«J'ai le plaisir de vous annoncer la validation de la partie arménienne pour les projets envoyés aujourd'hui, à 11.59».**

L'inauguration

Le résultat de ces péripéties moralement et nerveusement épuisantes fut de retarder dangereusement les préparatifs. Dans ces conditions, le montage de l'exposition et le bouclage du livre-catalogue relevèrent de l'exploit. Heureusement, Ileana Altmann chez l'éditeur Somogy, Aurélie Matelot et Christian Bernard chez le transporteur LP Art se montrèrent d'une bienveillance, d'une patience et d'une efficacité exceptionnelles, et plusieurs convoyeurs, en particulier Gévorg Ter-Vardanyan du Maténadaran et Meliné Pehlivanian de Berlin, mirent la main à la pâte. On put ainsi avoir l'essentiel de l'exposition en place le 27 avril, jour de l'inauguration; quant aux catalogues, ils étaient arrivés la veille.

L'ambassadeur assista à la cérémonie d'inauguration, prononça son discours et repartit sur-le-champ. Etaient également présents nombre d'élus locaux, dont MM. Gaudin et Vauzelle. Le seul qui montra de l'intérêt et qui suivit la visite inaugurale, sans se priver de questions et de commentaires pertinents, fut Michel Vauzelle. En revanche, aucun des édiles de la Mairie ne semble avoir jamais exprimé le moindre désir de visiter l'exposition, qui se tenait pourtant dans un cadre municipal.

Durant l'exposition

L'exposition a duré presque trois mois. Pas une fois Mme Vial ou ses supérieurs à la Mairie ne nous ont invités pour parler de son déroulement, faire le point, ou encore évoquer d'éventuels problèmes, alors qu'un dangereux laisser-aller régna tout au long. Aucune signalisation à l'extérieur des salles ne dirigeait le visiteur, l'éclairage était périodiquement défaillant, le gardiennage fut tout au long insuffisant, et la climatisation tombait fréquemment en panne dans telle ou telle salle. Seule notre vigilance a pu pallier au coup par coup ces incidents.

L'exposition se termina le dimanche 22 juillet. Le démontage dura quatre jours, un travail délicat vu la valeur des œuvres, et qui engageait la responsabilité du musée. La municipalité et la directrice brillèrent pourtant par leur absence. Le jeudi 26 juillet, tout était en caisse.

Le sabotage médiatique de la municipalité

La Vieille Charité n'est pas le Louvre, on n'y vient que si on a un but, c'est pourquoi le volet médiatique (publicité, presse, télévision) avait un rôle essentiel à jouer, ne serait-ce que pour informer. Or, tant de la part de la municipalité que de la DMM, tout a été fait pour occulter l'événement : aucun reportage télévisé de l'inauguration, une absence totale d'affichage sur les panneaux municipaux, une discrétion quasi absolue sur les sites internet. Le service de presse de la DMM resta constamment aux abonnés absents. La MAJC et moi-même avons essayé, dans la mesure du possible, de pallier cette carence : ce ne fut pas facile. De plus, la malchance s'en est mêlée : à cause d'une journée de grève de distribution des quotidiens nationaux, le très bon article de Michel Samson sorti dans **Le Monde** daté du 13 juin ne fut pas imprimé et ne resta disponible que sur internet !

A une lettre d'un visiteur marseillais qui s'étonnait du mutisme municipal concernant une manifestation de cette ampleur, Renaud Muselier, premier adjoint au Maire, répondit le 13 juillet en mettant en avant **«l'affichage»**, une **«immense banière sur le mur du Conseil Régional»**, ou encore un **«excellent article dans le journal 'Le Monde'»** : tout cela est vrai, mais l'affichage en question a été payé par la MAJC, le Conseil régional, socialiste, n'a rien avoir avec la Mairie, UMP, et l'article est exclusivement dû à notre initiative auprès de Michèle Champenois. Quand le roi est nu, il n'hésite pas à se parer des habits des autres, voire de ses adversaires politiques.

Et les Arméniens ?

La carence de la municipalité aurait pu être compensée par un rôle de moteur joué par les Arméniens. La région marseillaise compte, paraît-il, environ 80.000 Arméniens. Où étaient-ils ? Dans leur écrasante majorité, non seulement ils n'ont pas entraîné de visiteurs, mais ils ne se sont pas même déplacés ! A ce manque flagrant d'intérêt s'ajouta sans aucun doute le «cancer du clanisme», particulièrement ravageur à Marseille : l'exposition étant étiquetée MAJC, elle rencontra l'indifférence des autres organisations. Quant aux Arméniens ailleurs en France, en particulier dans le quadrilatère Grenoble - Lyon - Marseille - Nice, ils ne manifestèrent pas plus de curiosité.

La presse arménienne de France brilla elle aussi par son absence, aux notables exceptions près de **France - Arménie**, qui annonça l'exposition à l'avance, et de **Haratch**, où le père Bezdikian publia un long et pertinent compte rendu le lendemain de l'inauguration. Dans **Nouvelles d'Arménie Magazine**, René Dzagoyan sauva tardivement la situation, mais son excellent article ne put sortir que dans le numéro de juillet, à deux semaines de la fin.

Quelques mots pour l'exposition

Dédiée à ces deux figures emblématiques de l'écrit que furent Schavarch Missakian et Hrant Dink, **Arménie, la magie de l'écrit** avait rassemblé plus de 300 pièces de qualité exceptionnelle venues des quatre coins du monde, depuis Los Angeles jusqu'à Varsovie, et présentées dans une merveilleuse architecture intérieure, pleine de mystère et de magie, conçue et réalisée par Edouard Sarxian. Le choix des manuscrits devait beaucoup au récent livre de paléographie de Dickran Kouymjian, qui mit constamment sa science et ses compétences à disposition et fournit ainsi une aide décisive à l'exposition.

Signalons parmi les œuvres exposées les plus anciennes inscriptions arméniennes sur pierre, les reliures en métal et en cuir, le khatchkar de Rome (1246), le lutrin d'Ani (1272), trois des cinq livres du premier imprimeur arménien (1512-1513), le seul exemplaire du premier livre imprimé à la Nouvelle-Djoulfa (1638), ou encore une vitrine où l'on pouvait admirer côte à côte trois des quatre plus beaux manuscrits du **Roman d'Alexandre** (le quatrième, celui de Manchester, figurait malheureusement parmi les prêts accordés, mais il fut saboté par la DMM). Il y avait de plus quatre objets mythiques longtemps considérés comme perdus.

— Le somptueux **Evangile de Lvov**, qui date de 1198, année de la fondation du dernier royaume d'Arménie. Ce prêt fut une première mondiale, assorti d'exigences drastiques : transport par avion particulier avec convoyeur et garde du corps, et alarme spéciale commandée en Israël.

— Le manuscrit autographe de Siméon Léhatsi, récit de son voyage au début du XVIIème siècle, localisé par chance à Varsovie et lui aussi exposé pour la première fois.

— Le merveilleux tapis **Gohar** daté de 1700, mentionné dans tous les livres sans que personne, ou presque, ne l'ait jamais vu. Dickran Kouymjian parvint à le localiser dans une collection privée de Boston.

— La spectaculaire **Carte de Erémia Tchélébi Keumurdjian**, conservée à Bologne et présentée pour la première fois à Vatican en 1999 dans le cadre de Roma-Armenia. Grâce à l'intervention de Gabriella Uluhogian, le prêt fut accordé pour la seconde et dernière fois.

Le livre-catalogue

Chacune des œuvres présentées fait bien entendu l'objet d'une reproduction et d'une notice avec bibliographie dans le volumineux livre-catalogue relié, soigneusement édité par Somogy avec la MAJC comme coéditeur : 432 pages, plus de 350 illustrations en couleurs, 332 notices, 63 articles et 8 cartes. Un tel travail a mobilisé une cinquantaine de collaborateurs parmi lesquels il convient de détacher Agnès Ouzounian, dont la connaissance de la grammaire arménienne et du **grabar** n'a d'égale que le dévouement et la rigueur scientifique. L'ouvrage semble avoir eu beaucoup de succès, puisque sur un tirage total de 3000 le quota de Somogy est déjà épuisé.

En conclusion

Malgré une atmospère d'hostilité permanente de la part de la direction municipale, malgré l'épée de Damoclès suspendue durant quinze jours à cause de l'attitude de certains responsables d'Arménie, le résultat fut une exposition exceptionnelle : elle alliait la valeur des œuvres et la qualité de leur présentation. Les visiteurs l'ont unanimement reconnu, et s'ils n'ont pas été aussi nombreux que prévu la qualité a remplacé la quantité. De plus, cette exposition a permis de retrouver certaines œuvres majeures jusque-là non localisées et a fourni l'occasion de la publication d'un livre-catalogue de qualité, largement diffusé, qui restera probablement comme la première étude de fond sur l'importance de l'écrit dans la culture arménienne.

Un tel résultat aurait été impossible sans l'aide efficace de plusieurs organismes et de tout un réseau d'amitiés et de relations en Arménie, en France et dans le monde. Il fallait bien cela.

C. M.

PS : Toutes les citations en gras entre guillemets sont mot à mot authentiques et extraite de courriers que je tiens à disposition.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
MARDI
6 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.822 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 83e ANNEE — N° 21.822

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.-Ի ՀԵՏ ՌՈՒԱՍԻԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մեզի կը տեղեկացնեն որ, Շաբաթ, Նոյեմբեր 3, առաւօտեան ժամը 8ին, Գարեգին Բ. իր շքախումբով Ամերիկայէն՝ ուր մեկնած էր Սեպտեմբեր 30ին, դէպի Հայաստան վերադարձի ճամբուն վրայ ժամանած է Ռուասիի օդակայանը: Օդակայան, Հայրապետը դիմաւորելու գացած էին Գիստ եւ Նորվան, Արք. երը, Միւռոն Ծ. Վրդ., Քահանայից դասէն՝ տէր Տիրայր և տէր Յարութիւն, Թեմի պատգամաւորական ժողովի ատենապետը՝ Պ. Կարպիս Ջրբաշեան, Թեմական խորհուրդէն՝ Տիկին Սօնա Ադամեան, Փարիզի կրօնական ընկերակցութեան ատենապետը՝ Պ. Հայկազ Կէօրտապաք, գանձապահը՝ Պ. Ժիրայր Գարակէօզ, խորհրդական՝ Պ. Արմենակ Գուզուլեան եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի դեսպանատան կազմը, գլխաւորութեամբ Պ. Համլէտ Գասպարեանի որ կը ներկայացնէր Հայաստանի դեսպան՝ Պ. Էդուար Նալպանտեանը:

Օդակայանի հիւրասրահին մէջ, ներկաները մօտաւորապէս չորս ժամ տեւող մտերմիկ զրոյցի ընթացքին, հարցումներ ըրած են Թեմին, ծուխին, Փարիզի կրօնական ընկերակցութեան, ինչպէս նաեւ Հայրապետական պատուիրակութեան նիւթերուն շուրջ, որոնց մասին Հայրապետը մի առ մի պատասխանած է, նշելով իւրաքանչիւրի դերն ու պարտականութիւնը: Ամէնէն անորոշ վիճակը, որ կը վերաբերէր Թեմի եւ Փարիզի կրօնական ընկերակցութեան միջեւ տիրող յարաբերութեան անորոշութեան, պարզուած է եւ բոլորի մտքին մէջ այդ անորոշութիւնը յստակացած է միանգամ ընդ միշտ: Հայրապետական պատուիրակը կը ղեկավարէ Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները, բացի Ֆրանսայէն, իսկ առաջնորդը՝ Ֆրանսայի Թեմը, անոր կապուած կրօնական ընկերակցութեան ծուխերով, ներառեալ՝ Փարիզի կրօնական ընկերակցութիւնը:

Այնուհետեւ շարունակուած են հարցումները, ամերիկահայ գաղութի, մեր եկեղեցւոյ ապագային, եկեղեցականներու պատրաստութեան եւ մեր Եկեղեցին յուզող այլ այժմէական հարցերու շուրջ, որոնց մասին Հայրապետի առարկայական պատասխանները գոհունակութիւն պատճառած են:

Չորս ժամուան այս ջերմ, սիրալիր եւ չինիչ հանդիպումէն ետք, Գարեգին Բ. հրաժեշտ առած է:

ԹԵՆԻՍ

Դ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Փարիզ–Պէրսիի Մասթըրս–սերիի մըրցաշարքի աւարտական մրցումին որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 4ին, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթեց սպանացի Ռաֆայէլ Նատալի (համաշխարհային թիւ 2ը) 6 – 4, 6 – 0 արդիւնքով:

Արժանթինահայ Նալպանտեան նախապէս ալ յաղթած էր, Նոյեմբեր 2ին, սպանացի Ֆէրէրի՝ քառորդ աւարտականին 7 – 6 (7 – 3), 6 – 7 (3 – 7), 6 – 2, ապա Նոյեմբեր 3ին, կէս աւարտականին՝ ֆրանսացի Ռիշար Կասքէի՝ 6 – 2, 6 – 4, հուսկ Նոյեմբեր 4ին, Նատալի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԱՏ

ԵՐԵՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՉՈՐՍ ՍՊԱՆԱՑԻՆԵՐ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

ՍԱՐՔՈԶԻԻ ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 4ին, Սարքոզի արագ երթուդարձ մը ըրաւ Չատ, նոյն օրը նախագահական իր օդանաւով վերադարձաւ Փարիզ, կայք մը ընելէ ետք Մատրիտ: Ն'Ճամենա իր ժամանումէն առաջ իսկ, նախագահ Տէպիի ճնշումներուն տակ ազատ արձակուած էին երեք լրագրողները, որոնց մէջ՝ Մարք Կարմիրեան եւ օդանաւին չորս սպանացի օդանաւորդները: Բանտարկուած կը մընային «Զոէի Տապան»ի վեց անդամները, ինչպէս նաեւ օդանաւին օդաչուները: Սարքոզի Չատի մայրաքաղաքին մէջ խօսք առնելով ջատագովեց երկրին ինքնիշխան նկարագիրը, բայց փափաք յայտնեց որ վեց Ֆրանսացիները Ֆրանսա դատուին, ընդունելով հանդերձ այս «ողբալի պատմութեան» խնդրայարոյց բնոյթը: Լրագրողները ազատելու համար իսկ, հարկ եղած էր որ պաշտօնազրկուի հարցաքննիչ դատաւորը եւ փոխարինուի: Առաջինը չէր ուզած անոնց ազատ արձակումը, քանի մեղսակցութեան հարց մը տեսած էր:

Որքան ալ ուրախալի ըլլայ այս մասնակի ազատ արձակումը, «Զոէի Տապան»ին հարցը չի դադրիր պղտոր ըլլալէ եւ այդ առընչութեամբ յատկանշական է Մարք Կարմիրեանի նկարահանումը, որ Փարիզ ղրկած էր երբ դեռ ձերբակալուած էր: «Զոէի Տապան»ի անդամուհիները իբր թէ կը դարմանէին մանուկներու վէրքերը, որոնք իրականին մէջ կեղծ վէրքեր էին: Փարիզի մէջ (Նոյեմբեր 4ին) եւ գաւառն ալ քանի մը հարիւր հոգի ցոյցեր ըրին ի նպաստ «Զոէի Տապան»ի անդամներուն, այն համոզումը արտայայտելով որ անոնք մաքուր անձեր են, որեւէ խարդախ բան չկայ իրենց մարդասիրական գործունէութեան մէջ: Բայց եւ այնպէս բազմաթիւ մութ կէտեր կան, ինչպէս այդ կեղծ «որբ»երուն ծնողքներուն վկայութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ–ու արտաքին գործերու նախարար Գ. Ռայս Նոյեմբեր 2ին Անգարայի մէջ տեսակցած է նախագահ Ա. Կիւլի, վարչապետ Թ. Էրտողանի եւ արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճանի հետ: Հինգ ժամուան տեսակցութիւններէն ետք մամուլի ասուլիս մը տրուած է երկու արտաքին գործերու նախարարներուն՝ Ռայսի եւ Պապաճանի կողմէ: Հոն չեշտուած գլխաւոր կէտերը եղած են հետեւեալները. ՓՔՔ–ն ոչ միայն Թուրքիոյ, այլեւ ԱՄՆ–ու ապահովութեան եւ Իրաքի կայունութեան առումով սպառնալիք է. հասարակաց այս թշնամիին դէմ հարկ է հասարակաց մօտեցում ունենալ. Թուրքիոյ դէմ ՓՔՔ–ի յարձակումները կանխարգիլելու համար միասնաբար ազդեցիկ ճամբաներ պիտի փնտռուին. այս պայքարը յառաջդիմութիւն կրնայ արձանագրել միայն վճռակամութեամբ: Նիւթը աւելի լայն շրջանակով օրակարգի կու գար Թուրքիոյ վարչապետին Նոյեմբեր 5ին ձեռնարկած Ուաշինկթընի այցին ընթացքին: Ռայսի դէմ Անգարայի մէջ բազմաթիւ կազմակերպութիւններու կողմէ բողոքի ցոյց մը կատարուած է. ցուցարարները շեշտած են թէ Ռայսի այցը Միջին Արեւելքի մէջ ԱՄՆ–ու գերիշխանութիւնը ամրացընելու եւ տարածելու նպատակը կը հետապնդէ, կ'ուզէ Թուրքիան այդ քաղաքականութեան մէկ տարրին վերածել:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը առանց սպասելու Գերագոյն ատեանին քննութեան արդիւնքին՝ Հոկտեմբեր 6ի իր վերընտրութեան մասին, արտակարգ վիճակ հռչակած է Նոյեմբեր 3ին, բողոքի եւ ցոյցերու առիթ տալով երկրին մէջ: Պենազիր Պութթօ, որ Տուպայ կը գտնուի, «պետական երկրորդ հարուած» որակած է ինչ որ կը պատահի Իսլամապատ, մինչ Ուաշինկթըն նեղ կացութեան մատնուած է եւ կը գոհանայ «ցաւալի» նկատելով պատահածը: Հարիւրաւոր ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, Նոյեմբեր 2էն սկսեալ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՀ

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷ»Ի ԵՐԻՑԱԳՈՅՆ ԱՆԴԱՄ ՌԱՖԱՅԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Նոյեմբեր 3ին Երեւանի մէջ երկարատեւ ու ծանր հիւանդութենէ մը ետք մահացած է ակադեմիկոս, «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի երիցագոյն անդամ Ռաֆայէլ Ղազարեան: Մտաւորական մը որ գիտցաւ գիտնականի աշխատանքը ձգել երկրորդական գիծի վրայ երբ տեսաւ որ իր երկիրը այլ առաքելութիւն կը սպասէ իրմէ: Մինչեւ իր վերջին շունչն ալ հաւատարիմ մնաց այդ յանձնառութեան, չտարուելով անձնական փառքի ու շահու համատարած նախընտրութենէն:

Ծնած էր 1924ին Ռուսաստանի Արմաւիր (Հիւսիսային Կովկաս) հայաստեղծ քաղաքը: Ընտանիքը 1932ին Կրասնոտար փոխադրուած էր: Ինք մեծցած, ուսանած էր հոն: Ինչպէս կ'ըսէր 1990ին (Փետրուար 22–23) Փարիզ գտնուած օրերուն «Յառաջ»ի տուած հարցազրոյցին, Հայաստանը իրեն համար այդ տարիներուն անծանօթ, խորհրդական երկիր էր. գայն կը ճանչնար պապիկին պատումներէն, Անդրանիկին հերոսական դրուագներէն: Այդ երկրին հետ շօշափելի ծանօթութիւնը տեղի ունեցած էր յիսունական տարիներուն, երբ աւարտած էր Ֆիզիկոսի ուսումը Մոսկուայի մէջ:

Ռ. Ղազարեան Ղարաբաղի դատին նուիրուած էր 1966էն երբ Պարոյր Սեւակի, Սարգիս Մուրատեանի եւ ուրիշներու հետ, օգտուելով շրջանի թոյլատու նըկատուած պայմաններէն, արծարծած էին հարցը: Ինք է որ Երեւանի համալսարանին մէջ 1958ին հիմնած էր Ռատիօ–ֆիզիկայի եւ ելեկտրոնիկի ամպիոնը եւ տասը տարի ղեկավարած. գիտական այդ համակարգին մէջ հայերէն առաջին հրատարակութիւնն ալ արդիւնք էր իր նախաձեռնութեան եւ նախանձախնդրութեան:

1988ին հակառակ իր տարիքին, անվերապահօրէն ընդունած էր «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ին անդամակցելու հրաւէրը. 1989 Յունուարին բաց նամակով մը դիմած էր Մ. Գորբաչովի, պարզելով հարցը եւ արդար կարգադրութիւն պահանջելով: Քանի մը ամիս ետք, Օգոստոսին, մասնակի ընտրութեամբ երեսփոխան ընտրուած էր տակաւին Խորհ. Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդին, Լ. Տէր Պետրոսեանի, Ռ. Քոչարեանի, Հ. Սիմոնեանի հետ: 1990 Փետրուարին, մինչ Փարիզ կը գտնուէր, փոխ նախագահ նշանակուած էր նոյն ժողովին:

Անկախութեան առաջին հնգամեակին ան գլխաւորեց Գիտութեան եւ կրթութեան խորհրդարանական յանձնաժողովը:

Անկախութեան առաջին հնգամեակին – քաղաքական գործիչը խսկապէս քիչերէն եղաւ որ չմնայեց իր քննադատութիւնը, հակադրութիւնը նոյնիսկ իրեն ուղեկից նախագահին երբ 1990ական տարիներու կէսէն անհամաձայն գտնուեցաւ Լ. Տէր Պետրոսեանի վարած քաղաքականութեան. ընդդիմադիր դիրքէ հանդէս եկաւ նաեւ ներկայի նախագահին օրով: Ուղղամիտ, երկրի շահուն ոչ մէկ այլընտրանք ընդունող մտաւորականին անկեղծ յանձնառութեան ամէնէն վաւերական արարքը եղաւ 2003ին «Հաշուետու եմ» խորագրուած հատորը որով անաչառ հաշուեյարդարը կը կատարէր յատկապէս «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի գործունէութեան տարիներուն:

Հակառակ իր տարիքին, առողջական ծանր կացութեան, Ռ. Ղազարեան յարգանքի արժանի քիչերէն էր Հայաստանի քաղաքական ոլորտին. այս յատկանիշով կը բացատրուի Լ. Տէր Պետրոսեանի վերջերս իրեն կատարած այցը, նախագահական ընտրութեան թեկնածութեան նախօրեակին:

Ռ. Ղազարեանի նման դէմքի մը անձին, վաստակին մեծագոյն յարգանքը պիտի ըլլայ անդրադարձը թէ որքա՛ն կենսական է տիպարին ընդօրինակումը, յատկապէս Հայաստանի համար բախտորոշ օրերու նախօրեակին:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ

ԳԱՐՏԻՖԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Մեծն Բրիտանիոյ զանազան շրջաններէն հարիւրաւոր Հայեր հաւաքուած էին Գարտիֆի մէջ, Նոյեմբեր 3ին, ներկայ գտնուելու համար Խաղաղութեան տաճարին մէջ զետեղուած Ցեղասպանութեան յուշարձանին բացումին: Վայրը որ կը պատկանի Կալլէսի Ազգային Ժողովին, ֆորում մըն է ուր աշխատանք կը տարուի մարդկային իրաւունքներու յարգանքին եւ միջազգային լայնախոհութեան ուղղութեամբ:

Բացումը կատարուեցաւ նոյն Ազգային Ժողովին նախագահ Լորտ Տ. Էլիս – Թոմասի եւ Հայաստանի Լոնտոնի դեսպան Վահէ Գաբրիէլեանի կողմէ: Տեղացի եւ հայկական երգչախումբեր, հայ պարողներ մասնակցեցան հանդիսութեան որուն ընթացքին ելոյթ ունեցան կալլէսցի ծանօթ գրող Փաթրիք Թոմաս եւ պատմաբան Մայք Ժողէֆ: Այս վերջինը ծանրացաւ յատկապէս Կալլէսի խորհրդարանին հայամէտ գլխաւոր դէմքին՝ երեսփոխան Ա. Ուիլլիամսի Ցեղասպանութեան օրերու գործունէութեան վրայ: Աղօթքներ արտասանուեցան հայերէն, կալերէն եւ արամերէն լեզուներով:

Բացումը զերծ չեղաւ վերջին շրջանին աշխուժացած թրքական ժխտումի արտայայտութենէն: Շուրջ 150 հոգինոց խումբ մը բողոքի ցոյցով մը հանդէս եկաւ, պնդելու համար որ ցեղասպանութիւն որակումին արժանի ոչինչ կատարուած է եւ թէ նման յուշարձան մը ցեղապաշտական արարք է...

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ – ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16.10. 2007
ՕՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Վրդ. ՊՉՏԻԿԵԱՆ

Եւրոհայութեան Երկրորդ Համաժողովի երրորդ եւ վերջին նիստը տեղի ունեցաւ նոյն օրը, կէսօրէ յետոյ ժամը երեքին, ընդհանուր նիւթ ունենալով Ցեղասպանութիւնը, անոր ճանաչումը, ուրացումը եւ միջազգային իրաւունքը:

Միամտութիւն պիտի ըլլար կարծել որ, օրէնքներ սահմանել, վճիռներ արձակել նման եւ աւելի ընդարձակ (ՄԱԿ) միջազգային բեմերէն, անմիջապէս մարդկութիւնը յուզող անիրաւութիւնները եւ անարդարութիւնները պիտի կասեցնէ, երբ ամէնօրեայ օրինակներով, նոյնինքն օրէնսդիր ազգերը ցոյց կու տան որ տակաւին կը շարունակուի գործադրուիլ «ՕՐԷՆՔԸ ԶՕՐԱՒՈՐԻՆ Է» սկզբունքը...:

Նման դէպքեր, բացայայտօրէն ամէն օր մեզի հրամցուած են արբանեակային լրատու միջոցներէն, սկսելով Պիրմանիայէն, անցնելու համար Թուրքիա, Սուտան եւ նոյնինքն Միացեալ Նահանգներ, ուր յանուն «ՌԷԱԼ ՓՕԼԻԹԻՔ»ի որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անձնական շահ, կը շարունակուին գործադրուիլ անիրաւութիւններ ի հեճուկս միջազգային վճիռներու եւ անուանական պատժամիջոցներու:

Սակայն, միւս կողմէն ուրախալի եւ մեծապէս յուսադրիչ է տեսնել թէ ինչպէ՛ս արդարութեան եւ իրաւունքի հաւատացող բուռ մը անձեր, ամէն հողամասերու վրայ, մեր պարագային ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ կամաւորներ, յամառօրէն, հաւատքով եւ նուիրումով պայքարելով, յաղթահարելով բազմաթիւ դժուարութիւններ, այս վերջին քսան տարիներուն (1987 – 2007), հսկայական յառաջդիմութիւն կատարած են ի նպաստ ՀԱՅ ԴԱՏԻՆ, կարենալ գրաւելու աստիճան միջազգային ատեաններ, ՄԱԿ-ը, Եւրոպական միութիւնը, ամերիկեան Գոնկրէսն ու բազմաթիւ մեծ պետութիւններու խորհրդարաններ եւ մանաւանդ միջազգային ամէնէն կարեւոր մամուլի էջերը, պատերազմական տագնապ ստեղծելու աստիճան Ցեղասպանութիւնը ուրացող գլխաւոր դերակատարին, կարենալով խմբել այս երկրորդ անգամ ըլլալով, եւ մեծ յաջողութեամբ, 29 երկիրներէ ունկնդիրներ եւ բանախօսներ:

Երրորդ նիստին նպատակն էր քննել Ցեղասպանութեան կացութիւնը ներկայիս աշխարհի վրայ: Բանախօսները ազդեցիկ միջոցներով օժտելու կարեւորութիւնը ընդգծեցին, պայքարելու համար ուրացութեան դէմ, յատկապէս Եւրոպայի մէջ:

Որքան որ Հայկական ցեղասպանութեան պատմական իրականութիւնը այլեւս ոչ մէկ կարիք ունի փաստուելու, սակայն ուրախալի է տեսնել թէ ինչպէս երիտասարդ ուսումնասէրներ օրէ օր նորանոր ծալքեր կը յայտնաբերեն այդ մեծ ոճիրին մէջ: Այս ուղղութեամբ նորութիւն էր երիտասարդ քիւրտ պատմաբանի մը աշխատանքը, Ֆուատ Տինտար, որուն բացակայութիւնը լրացուց տիկ. Գլէր Մուրատեան, ամփոփոյքը տալով Տինտարի աշխատանքին: Ուսումնասիրելով բազմահազար հեռագիրներ, ուղղուած՝ Երիտասարդ Թուրքերէ Օսմանեան կայսրութեան համայն տարածքին վրայ, ան յայտնաբերած է որ գործածուած են երկու տարբեր բառեր. մին վերապահուած Հայերուն՝ ԱՔՍՈՐԵԱԼ-ը որ պէտք էր առաջնորդել դէպի ՈՉՆՉՈՒԹԻՒՆ, միւսը՝ ՏԵՂԱՀԱՆԵԱԼ, կը վերաբերէր իսլամ տարրին, որ պէտք էր գրաւել Հայերուն թողած տարածութիւնները: Այս վերջինները յաճախ օտար երկիրներէ ալ ժամանած են...:

Մխիթարեան ուխտէն Հ. Վահան Օհանեան ներկայացուց այն վիթխարի աշխատանքը զոր սկսած է կատարել Ս. Ղազարի առանձնութեան մէջ, գրի առնելով 50 հազար եւ աւելի փաստաթուղթեր, քաղուած Ֆրանսական պետական դիւաններէն: Անոնք կ'ընդգրկեն 57 տարիներու ժամանակամիջոց մը, սկսելով Զէյթունի ապստամբութենէն – 1863 – հասնելու համար – 1920 քէմալական շարժում:

Վերջաւորութեան, սահիկներու ցոլացումով ան ներկայացուց շարք մը կարեւոր փաստաթուղթերու պատճէններ, Ֆրանսական հիւպատոսարաններու ջանքերով հաւաքուած նիւթեր տեղւոյն վրայ, թերթերու կտրօններ, Հայոց պատրիարքարանի կրած դժուարութիւններու մասին նամակներ եւ այլն. ծովածաւալ նիւթեր որոնք օրըստօրէ աւելի կ'ամբողջացնեն Ցեղասպանութեան խճանկարը:

Միացեալ Նահանգներու մէջ հիմնուած է Genocide Documentation and Research Center կազմակերպութիւնը, պաշտօնապէս գրանցուած Ոսկան Մխիթարեանի ջանքերով, որուն փոխ-նախագահութեան պաշտօնը կը վարէ նոյն ինքն Հ. Վահան Օհանեան:

Բացի տեղահանութիւններէ եւ կոտորածներէ, անոնց մէջ կը խօսուի նաեւ սուրի եւ մահուան սպառնալիքներով կատարուած բռնի իսլամացումներու մասին:

Ան աւելցուց որ սկսած են նաեւ թուայնացնել կարգ մը անգլիական թերթերու յօդուածներ, թէ կապի մէջ են Աւստրալիական, Դանիական պատասխանատուներու հետ նոյն նպատակով եւ կոչ ըրաւ որ ֆրանսերէնի քաջածանօթ անհատներ կամաւոր կամ վճարովի, ձեռք մը տան, փութացնելու համար նիւթերուն տպագրութիւնը:

Գանատայի մօտ Հայաստանի նախկին դեսպան Արա Պապեանի իրաւաբանի ելոյթը իր տեսակին մէջ շատ կարեւոր երեւոյթ կարելի է նկատել: «Ցեղասպանութիւն եւ Միջազգային ընդհանուր օրէնք» տիտղոսով ան կարդաց բաւական երկար ուսումնասիրութիւն մը, նուիրուած՝ Հայաստանի հանրապետութեան եւ Թուրքիոյ հանրապետութեան իրաւական սահմանին, մեկնելով Սեւրի դաշնագրի տուեալներէն: 1918–1923 տարիներու ընթացքին կնքուած են հինգ միջազգային պայմանագիրներ հայ-թրքական սահմանին վերաբերեալ:

1. Սեւրի պայմանագիր – 1920 Օգոստ. 10
2. Աղեքսանդրապոլի – 1920 Դեկտ. 3
3. Մոսկուայի դաշինք – 1921 Մարտ 16
4. Կարսի դաշինք – 1921 Հոկտ. 13
5. Լօզանի դաշինք – 1923 Յուլիս 24

Սահմանային տեսակէտով բանախօսը ամենակարեւորը նկատեց Սեւրի դաշնագիրը եւ սպառիչ մանրամասնութիւններով ներկայացուց բազմաթիւ անտիպ փաստաթուղթեր որոնք նոր լոյս մը կը սփռեն այդ կարեւոր դաշնագրին վրայ զոր Թուրքերը ամէն գնով կ'ուզեն մոռացութեան ենթարկել:

Բանախօսը իր ներկայացումը լուսաբանեց նաեւ սահիկներով եւ յանգեցաւ այն եզրակացութեան որ Ուիլսընի վճիռը Հայաստանի սահմանի մասին, այսօր ալ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ Է ԵՒ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ՝ գործադրութեան դրուելու:

Ուիլսընեան Հայաստանի սահմանները իրաւականօրէն Թուրքիոյ չեն պատկանիր 1920 Նոյ. 22էն սկսեալ. ան տէ ֆաքթօ, հոն միայն վարչական իշխանութիւն կը կատարէ, յար եւ նման հիւսիսային Կիպրոսին, որովհետեւ ռազմական ճամբով բռնագրաւումը չի կրնար տալ տարածքին օրինական կարգավիճակ:

Յաջորդաբար խօսք առին Արամ Համբարեան, Միացեալ Նահանգներու Հայ Դատի գործադիր տնօրէն, որ հանգամանօրէն ներկայացուց Հայ Դատի գործունէութիւնը գոնկրէսականներու մօտ, տարած յաղթանակներն ու ցցուած դժուարութիւնները կարծեցեալ Թրքական սպառնալիքներու ճնշումին տակ, վստահեցնելով որ որոշած են պայքարիլ մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

Սարգիս Շահինեան, համանախագահ Զուիցերիա–Հայաստան ընկերակցութեան ներկայացուց իրենց միութեան տարած պայքարը ժխտողական դիրքերու վրայ գտնուող Թուրք Փէրինչէքի դատավարութեան եւ դատապարտութեան գործընթացին, գրեթէ անհատական ուժերով:

Ուշադրութեան արժանի ելոյթ ունեցաւ պելժ ծերակուտական Ֆրանսուա Ռօէլանթս Տիւ Վիվիէ որ Քրիստին Տըֆրէնյի հետ 12.07.07 թուականին Պելժիոյ ծերակոյտին օրէնքի առաջարկ մը ներկայացուցած էր ցեղասպանութեան ուրացութեան բոլոր տարբերակներն անգամ պատժելու:

Ան ըսաւ. ցեղասպանութեան մը իրողութիւնը ժխտելը կը նշանակէ երկրորդ անգամ սպաննել զոհերը և վերարծարծել վերապրողներու ցաւը. անիրաւութիւն է նաեւ հանդէպ այն սկզբունքներուն որոնց վրայ հիմնուած է մեր ընկերութիւնը, քանի ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակն ալ անիրաւուած կ'ըլլայ:

Փիթըր Սեմնըպի, Հարաւային Կովկասի Եւրոմիութեան յատուկ ներկայացուցիչի իր հանգամանքով, ներկաներուն բացատրեց թէ իր ներկայացուցած միջազգային կազմակերպութեան դերը Հայաստանի եւ Կովկասի մէջ, հեռանկարներ ունի, այդ կարեւոր շրջանը օրըստօրէ աւելի մօտեցնելու արեւմտեան ժողովրդավարութեան:

Այս կարեւոր նիստը ճարտարօրէն եւ մեծ ճկունութեամբ վարեց Արա Գրիգորեան՝ Ֆրանսայի Հայ Դատի յանձնախումբի նախկին նախագահը:

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Մուրատ Փափազեան, որ հանդիսաւոր կոչ ըրաւ Եւրոպայի համայն Հայութեան, մեծ բազմութեամբ կրկին հաւաքուելու Պրիւսէլ, Դեկտ. 14ին, բողոքելու համար Թուրքիոյ Եւրոպական միութիւն ընդունուելու առաջարկին, Եւրոմիութիւնը կազմող պետութիւններու կողմէ:

Եզրափակիչ համառօտ խօսքով հանդէս եկաւ Յակոբ Տէր Խաչատուրեան, Գանատայէն, Հայ Դատի Գրասենեակներու ընդհանուր համադրիչ, եւ ժամանակի սղութեան հետեւանքով, Հիլտա Չոպոյեան որ ամբողջ համագումարի տեւողութեան կազմակերպչական հրաշալի գործունէութիւն մը ցոյց տուած էր, եզրափակիչ յայտարարութեան կարեւոր անցքերը միայն կարդաց ներկաներուն:

∴

Մինչեւ հոս փորձեցի խտացած ձեւով ներկայացնել երկու օրերու ընթացքին, Եւրոմիութեան յարկին տակ կազմակերպուած Եւրոպայի Հայերու երկրորդ համագումարի գլխաւոր բանախօսներու ելոյթները, ուր զգացինք թէ որքան յառաջդիմութիւն արձանագրուած է այս վերջին 20 տարիներու ընթացքին եւ թէ միաժամանակ որքան ընելիքներ կան տակաւին օրէ օր աճող դժուարութիւններուն դիմաց, մեղսակցութեամբ կարգ մը կարեւոր պետութիւններու, բայց տեսնելով Հայ Դատին նուիրուած հաւատաւոր գործիչներն ու միութիւնները, սփռուած երկրագունտի տարածքին, հաւատացած եմ որ արդարութիւնն ու իրաւունքը պիտի յաղթանակեն ի վերջոյ եւ մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակները պիտի գտնեն իրենց յաւիտենական հանգիստը եւ օրհնեն իրենց զաւակներն ու թոռները:

Մեր կազմակերպած պահանջատիրական բոլոր ժողովներն ու համագումարները ընդհանրապէս կը հիմնուին Ցեղասպանութեան զոհերուն եւ իրաւունքներու վրայ: Կայ ՄԵԾ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՄԸ, որ այսուհետեւ պէտք է գլխաւոր նիւթերէն մին դառնայ մեր մտահոգութիւններուն. ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԵՐՈՒՆ ԱԼ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ԿՈՂՔԻՆ ԸՆԴԴԷՄ ԳԵՐՄԱՆԱԹՐՔԱԿԱՆ ՖԱՇԻԶՄԻՆ:

1914ին եւ 1939ին Թուրքիա Գերմանիոյ կողքին էր Դաշնակիցներու դէմ, մինչ հայ ժողովուրդը Արեւելեան ճակատին վրայ, միացած Ռուսերուն կը ճակատէր Ֆաշիզմի դէմ, ոչ միայն դաշնակից բանակներուն տալով մեծ թիւով կարող մառեչալներ եւ զօրավարներ, այլ 275.000 զինեալ զոհեր, որոնցմէ մեծագոյն մասը ինկաւ Քէրչի ճակատին եւ արգելք հանդիսացաւ Ֆաշիստական բանակի մուտքին դէպի Կովկաս, եւ շատեր առաջիններէն եղան որ մտան Պէրլին եւ ողջագուրուեցան դաշնակից զինուորներու հետ:

Եւրոպան պէտք չէ մոռնայ այս փոքր բայց հաւատարիմ դաշնակիցը որ Եւրոպայի ազատագրութեան զոհեց իր երիտասարդութիւնը (275 հազար), տուաւ ամիրալ, մառեչալներ եւ մեծ թիւով զօրավարներ, որոնց ծառայութիւնը հռչակուեցաւ պալթեան ճակատէն մինչեւ Քէրչ, մինչեւ Պէրլին, եւ ընդառաջ երթայ սուտն ու կեղծիքը, ուրացութիւնն ու սպառնալիքը խառնող այն երկրին որ երկու Աշխարհամարտերուն կ'ուզէր Եւրոպան կործանել դաշնակցելով Ֆաշիստական Գերմանիոյ հետ:

ԱՌՆԷՏԻ ՏԱՐՈՒԱԾ ՋՈՒԿՆ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ե.

«ԴՈՒ ՁԵՍ ԳՐՈՒՄ ԱՅՆ, ԻՆՉ ՄՏԱԾՈՒՄ ԵՍ»

Այս մանրամասները ինձ յայտնի դարձան քառասուն տարի անց: Դժուար է ասել, թէ արդեօք ինչպիսին կը լինէր իմ վարքագիծը, եթէ 60ականներին տեղեակ լինէի հասարակութեան խորախնամքի այս փաստական մանրամասներին: Ցամենայն դէպս, նոյն իսկ հասունացած չլինելը ինձ չէին համոզում, թէ հնարաւոր է լիակատար դէպքը ոչ հեռաւոր ու ողբերգական անցեալ: Պատճառը ոչ թէ չլինելների նկատմամբ իմ թերահաւատութիւնն էր, այլ գիտակցական իրավիճակութիւնը երբեւ պաշտպանութեան առաջին քայլեր տեսնելու յանկութիւնը:

Այդ առաջին քայլերը պէտք է մենք անենք, համոզում էի ես: Իսկ իմ շուրջ ուղղող թթմարը, նոյնպէս համոզուած էի ես, տարացեհում են 37ի գլխապարտութիւններից ու աքսորներից յետոյ գրականութեան «արատուած տեղերը» վերականգնելու համար վերեւից նշանակուած կիսագրագէտ, թերուս, անշնորհք ու դատապարտելի գրամոլների խումբը որին խմբագրական աշխատանքի էին տեղաւորել կուսակցութեան մէջ:

Նրանք կուսակցական եւ դրական մամուլի խմբագրական յօդուածների մէջ որոնց կոչւում էին «առաջնորդող յօդուածներ», ժամանակին ներկայացուել էին իբրեւ «առաջնորդող գրողներ»: Ի դէպ, նոյն իսկ 60ականների ընթերցողին ոչինչ չէին ասում Աչոտ Լուսինց, Ցակոբ Շողենց, Սարգիս Պայազատ եւ այսօրինակ ուրիշ անուններ: Թէեւ նրանց ժամանակ կարծես թէ անցել էր, բայց վստահութեան առումով մնացել էին անփոխարինելի: Նրանք որոշում էին ճակատագրերի ճակատագրերը, նրանք գրում էին «Ներքին» կոչուող գաղտնի գրախօսութիւններ, վերջապէս, նրանք էին խմբագրում գրքերը... Այլ կերպ ասած, նախքան գիրքը պետական գրաքննիչի սեղանին յայտնուելը այդ «խմբագիրներն» էին հանդիսանում գաղափարական առաջնաբանները:

Իրենց գոյութիւնը արդարացնելու համար նրանք բացայայտել էին «արեւմտեան նէօնատուրալիստներին» եւ «աբստրակցիոնիստներին» մէկին: Տնօրէնի առանձնասենեակի մէջ հրաւիրուած խորհրդակցութիւն լինէր կամ «կոլեկտիւի ընդհանուր ժողով», միեւնոյն է, քննադատութեան եւ ինքնաքննադատութեան հիմնական նիւթը դարձել էի ես: Ինձ անողոք քննադատում էին հազար ու մէկ գաղափարաբանական մեղքերի համար, իսկ իրենց քննադատում, այսինքն կուսակցական անաչառ ինքնաքննադատութեամբ էին հանդէս գալիս որ դեռեւս արմատախիլ չեն արել օտարամուտ եւ թշնամական այդ մոլախոտը:

Պաշտպանուելու համար մի ամօթալի քայլ կատարեցի: Գրեցի մի ֆանտաստիկ պատմուածք որ վերնագրուած էր «Մարող աստղի աշխարհում»: Աւելի գետնաքարշ պատում դժուար էր երեւակայել: Աստղանաւորդները տիեզերքի հեռաստաններում յայտնուել էին մի մոլորակի վրայ որի լուսատուն վաղուց մարել էր եւ մոլորակն էլ դարձել էր ամայի մի աշխարհ: Աստղանաւորդները գտնում են մի պատկերասրահ եւ յոյս ունեն որ գոնէ կը պարզուի, թէ ինչպիսի՞ տեսք են ունեցել այդ կործանուած մոլորակի բնակիչները: Բայց ի զուր... Պատկերասրահի ցուցադրութիւնները «աբստրակտ» արուեստի գործեր են: Եւ այնպէս էլ չի յաջողւում ճանաչել հեռաւոր այդ քաղաքակրթութեան բանական արարածների կերպարանքը: Ահա թէ ուր կարող է հասցնել «աբստրակտ» արուեստը... Ինքնին այս եզրայանգումին էր միտում պատմուածքը:

Սաղաթել Յարութիւնեանը կարդաց, ժպտաց եւ պատմուածքը անմիջապէս զետեղեց իր խմբագրած «Պիոներ» պատանեկան հանդէսի մէջ: Եւ մէկ ամիս անց, «կոլեկտիւի ընդհանուր ժողովին» գնացի ոչ միայն աթոռս չալակած, այլեւ նոր լոյս տեսած ամսագիրը թեւիս տակ:

Այդ ժողովները հրաւիրւում էին ընդարձակ սրբագրատանը: Եւ «կոլեկտիւի» անդամ–ժողովականները իրենց աթոռներով էին գնում ժողովի...

Անկախ թէ որպիսին էր ժողովի օրակարգը, չգիտես որ պահին խօսքը նորէն դարձաւ Մանկա–պատանեկան գրականութեան բաժնին որի վարիչը ես էի: Աւելի համարձակ, քան երբեւէ, ես էլ խօսք առայ եւ ամէն անգամուայ պէս արուեստաբանական փաստարկումներ բերելու փոխարէն, սոցռեալիզմի նուիրական պաշտպանների առաջ դրեցի ամսագիրը: Համակիրներս սրտանց ծափահարեցին, քանի որ մէկ ընդմիշտ փակել էի այդ հարցը. ես ինքս ինձնից գոհ՝ յաղթական կեցուածքով հեռացայ ամպիոնից: Մէկ-երկու ելոյթից յետոյ արդէն համոզուած էի, թէ «աբստրակցիոնիզմի» հարցը փակուած է: Բայց ամպիոնին մօտեցաւ գլխապարտութիւններից յետոյ գրականութեան «առաջնորդողներից» մէկը: Նա երկար խօսեց սրբազան գաղափարաբանութիւնից եւ նորէն սկսեց հաւանդի մէջ ճզմել ինձ: Իմ համակիրներից մէկը նստած տեղից յիշեցրեց տպագրուած պատմուածքի մասին: Սրբագրատանը մի քանի վայրկեան լռութիւն տիրեց: Ցետոյ հռետորը յանդիմանելով՝ գլուխն օրօրեց ու հարցում արեց. «Ի՞նչ է, մենք չգիտե՞նք որ այն չի գրել, ինչ մտածում է»:

Ցետագայ դէպքերը զարգացան աւելի սրընթաց, բայց հանգուցալուծումը դեռեւս հեռու էր: Իսկ ես արդէն սկսել էի քայլել ածելիի սայրի վրայով. մահացու էր ոչ միայն հաւասարակշռութիւնը կորցնելով, աջ կամ ձախ կողմ գահավիժելը, այլեւ տեղի վրայ կանգնած մնալը, քանի որ սեփական ծանրութեան հետեւանքով ածելին կարող էր երկու կէս անել ինձ:

... Ափսոս միայն որ այն հեռաւոր ժամանակներին գոնէ խոհանոցային զրոյցներով ինձ չէր հասել Խրուշչովի խոստովանութիւնը, թէ իրենք «գրածով չեն դատում»:

Գոնէ ամօթալի այդ պատմուածքը յօրինած չէի լինի:

... Իսկ ամէնից տխուրն ու ցաւալին այն էր որ գաղափարաբանական մեղադրանքների ու ամբաստանութիւնների ծայր առած պտուտահողմի մէջ այլեւս հնարաւոր չէր աշխատել Մարտիրոս Սարեանի յուշագրութիւնը աւարտին հասցնելու համար: Բարեբախտաբար, այդ գործը յանձն առաւ Վիլիկ Մաթէոսեանը եւ Նկարիչի յուշերը այնուհանդերձ լոյս տեսան 1980 թըւականին:

(Շար. 5 եւ վերջ)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանի կեդրոնական հրապարակին վրայ, Հոկտ. 13ի երեկոնը, բացումը կատարուած է եզակի յուշակոթողի մը նուիրուած Մեսրոպ Մաշտոցի: Նախաձեռնութիւնն էր Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէնութեան եւ բարերարութեամբ Վարդան եպսկ. Աշգարեանի: Ներկայ եղած են Ներսէս–Պետրոս ԺԹ. կաթողիկոս–պատրիարքը, Հայաստանի դեսպանը եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Բացման խօսքով հանդէս եկած է տիկին Կարինէ Թաչճեան, որու խօսքէն ետք կաթողիկոսը, հայր Վարդան եւ վարժարանի տնօրէնը՝ Կրէկուար Գալուստ շղարշը վար առած են արձանին վըրայէն եւ տեղի ունեցած է կօթողին եւ օշականեան հողին օրհնութեան արարողութիւնը: Խօսք առած է վարժարանին տնօրէնը եւ շեշտած թէ վարժարանին մեծ ընտանիքին երազանքն է որ իրականութիւն դարձած է ու շնորհակալութիւն յայտնած բոլոր անոնց որոնք սատարած են այդ երազանքին իրականացման: Ցուցադրուած է այդ առիթով պատրաստուած «Ցաւերժի ճամբորդը» խորագրեալ վաւերագրական խտասալիկը: Ապա, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք խօսք առած են Հայաստանի դեսպանը՝ Վահան Տէր Ղեւոնդեան, բարերարի հանգամանքով հ. Վարդան եպիսկոպոս, հուսկ իր պատգամը փոխանցած է Ներսէս–Պետրոս ԺԹ. կաթողիկոս–պատրիարքը:

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆԷԱՊՈԼԻՏԱՆԱԿԱՆ ԾՈՎԱԾՈՑԻ ԱՓԵՐԻՆ

– Սիրելիս, – ասաց նա, – արդէն երկրորդ օրն է, ինչ դու միեւնոյն դիրքով նստած ես այստեղ... Քեզ անհրաժեշտ է գոնէ մի բան ուտել:

Եւ նա Այվազովսկուն մեկնեց կաթի հեղը: Այդ օրուանից Շտերնբերգի Այվազովսկու հանդէպ վերաբերմունքի մէջ նոր գիծ յայտնուեց. դա մշտական, ակնածալից հոգատարութիւնն էր ընկերոջ հանդէպ: Իսկ Այվազովսկու հոգու մէջ, Թէոդոսիայի եւ Սեւ ծովի կողքին կայուն տեղ գրաւեց նաեւ Նէապոլի ծովածոցը:

...Նէապոլից Հռոմ մեկնելուց առաջ, – որտեղ երիտասարդ նկարիչները պէտք է երկար մնային, – Այվազովսկին ու Շտերնբերգը որոշեցին շրջել բոլոր ծովափնեայ փոքրիկ քաղաքները եւ անպայման լինել Սորենթոյում:

Քաղաքը նրանց գրաւում էր ոչ միայն իր գեղեցիկ դիրքով, այլեւ այստեղ՝ Սորենթոյում էր իր վերջին տարիներն ապրել Սիլվեստր Շչեդրինը: Դեռեւս Պետերբուրգում, Տոմիլովների տանը առաջին անգամ տեսնելով նրա նկարները, Այվազովսկին ամբողջ հոգով սիրեց այդ նկարչին: Դեռ այն ժամանակ հասկացաւ նա, որ Շչեդրինը Բրիւլովից եւ Վորոբիովից էլ հարազատ է իրեն: Արտանկարելով նրա ծովային տեսարանները, երիտասարդ նկարիչը դառն ափսոսանքով էր լցւում, որ ինքը բախտ չունեցաւ տեսնելու նրան... Եւ ահա այստեղ՝ Սորենթոյում, ընկերները որոշեցին գոնէ այցի գնալ նրա գերեզմանին:

Հիւրանոց հասնելով նրանք հարցրեցին, թէ արդեօք որեւէ մէկը գիտէ՞ր որտեղ է թաղուած ռուս նկարիչ Սիլվեստր Շչեդրինը: Այդ լսելով Իտալացին ցնցուեց, հանեց գլխարկն ու մեծապէս յուզուած գոչեց.

– Սինիոր Սիլվեթրոյի՞ն: Ինչպէս կարելի է չիմանալ նրան: Այստեղ կա՞յ մի մարդ, որ չճանաչի սինիոր Սիլվեսթրոյին: Ախր, նա իմ ձեռքերի վրայ մեռաւ, եւ ես միշտ աղօթում եմ նրա գերեզմանի վրայ: – Պարզ երեւում էր, որ սպասաւորը սիրում է չափազանցել, բայց Շչեդրինի յիշատակի հանդէպ նրա յարգանքը միանգամայն անկեղծ էր թւում: Այվազովսկին եւ Շտերնբերգը որոշեցին նրան վերցնել իրենց հետ որպէս ուղեկցորդի: Ամբողջ ճանապարհին զրուցասէր չիչերոնէն պատմում էր հանգուցեալ Շչեդրինի, այն մասին, թէ ինչքան սիրուած էր նա Սորենթոյի բնակիչների կողմից: Ցանկարծ ակնածալից երկիւղածութեամբ լցուած նա շշնջաց.

– Իսկ հիմա սինիոր Սիլվեսթրօն բուժում է հիւանդ մարդկանց եւ հրաշքներ գործում...

Եւ իր իսկ խօսքերի տպաւորութեամբ աշխուժացած, բազմանշանակալից աւելացրեց.

– Հիմա ես ձեզ տանում եմ մի տեղ, ուր ձեր աչքով կը տեսնէք եւ կը համոզուէք դրանում...

Քիչ անց չիչերոնէն երիտասարդ նկարիչներին տարաւ փոքրիկ մի գետի մօտ: Դիմացը, կանաչների մէջ, սպիտակին էր տալիս մի մատուռ: Նրա դրան առջեւ եւ պատերի տակ նստոտել էին երեխաները գրկներին աղքատ գիւղացիներ: Երբ անծանօթ երիտասարդները իրենց ուղեկցորդի հետ մօտեցան մատուռին, պահակը բաց արեց դուռն ու սկսեց ներս թողնել կանանց: Նկարիչները հետեւեցին նրանց: Գեղջկուհիները շտապում էին դէպի այն պատը, որի վրայ մի տախտակ կար ամրացուած: Կանայք ծնկի էին գալիս նրա առաջ ու ջերմեռանդ աղօթում: Նրանք երեխաներին մօտեցնում էին տախտակին, որպէսզի անպայման դիպչեն նրան: Հերթում սպասողները թոյլ չէին տալիս երկար կանգնել...

Չիչերոնէն ակնածանքով ցոյց տուեց տախտակն ու բացատրեց.

– Այդտեղ հանգչում է սինիոր Սիլվեսթրօն. նա սուրբ մարդ էր...

Այվազովսկին ու Շտերնբերգը, սաստիկ յուզուած այդ տեսարանից, մօտեցան եւ սկսեցին գննել հարթաքանդակը: Շչեդրինը պատկերացուած էր գլուխը հակած, ձեռքում՝ ներկապնակ ու վրձիններ, իսկ հարթաքանդակի տակ՝ կարճ մակագրութիւն կար. «Այստեղ հանգչում է Շչեդրինը»:

Ընկերները երկար կանգնեցին ռուս նըկարչի գերեզմանի մօտ, բայց երկրպագուների հոսքը չէր դադարում: Վերջապէս երիտասարդ նկարիչները դուրս եկան մատուռից: Նրանք նստեցին հեռում՝ ծառի տակ, եւ սկսեցին դիտել, թէ ինչպէս դէպի մատուռն էին շտապում կանանց ու երեխաների նորանոր խմբեր: Նկատելով այդտեղի պահակին, նրանք մօտ կանչեցին նրան եւ սկսեցին հարցուփորձ անել ռուս նկարչի գերեզմանին այս ուխտագնացութեան շարժառիթի մասին:

Պահակը զրուցասէր մարդ դուրս եկաւ: Նրա պատմածից Այվազովսկին ու Շտերնբերգը իմացան, որ սինիոր Սիլվեսթրօն շատ բարի մարդ է եղել: Սորենթոյում նա ապրել էր մի քանի տարի եւ արժանացել շրջակայ գիւղերի բնակիչների սիրուն: Ամէն անգամ, երբ նկարիչը գիւղ է մտել, այդ օրը իսկական տօն է եղել երեխաների համար: Չէ՞ որ նա նրանց համար քաղցրաւենիք էր բերում, երբեմն նրանց իր հետ տանում զբօսանքի: Իսկ երբ փող էր ունենում, չէր զլանում իր օգնութիւնը աղքատ ընտանիքներին: Դեռ մինչեւ հիմա էլ շշուկներ էին տարածւում, որ բարեսիրտ սինիոր Սիլվեսթրոյի գերեզմանին երկրպագելը բուժում է հիւանդ երեխաներին:

(Շար. 101)

(Շար. Ա. էջէն)

եւ յաջորդական օրերուն ցոյցեր տեղի ունեցած են, որոնց մասնակցած են շուրջ 50 հազար հոգի: Անոնք կը պահանջեն նախագահ Սահակաշվիլիի մեկնումը, բողոքելով երկրին ծանր վիճակին դէմ: Ղեկավարները հարստացած են, մինչ ժողովուրդը թշուառութեան մէջ է, նուազագոյն ապրուստն իսկ չունի:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ժողովրդական պաշտպանութեան ուժերը իրենց գերեվարած ութ Թուրք զինուորները ազատ արձակած են Նոյեմբեր 4ին. զանոնք յանձնած են Թուրքիոյ քրտամէտ կուսակցութեան երեսփոխաններէն կազմուած մարմնի մը: Յանձնումը ծանուցուած է որպէս փաստ մը թէ ՓՔՔ-ն պատերազմ չի փափաքիր: Թուրք զինուորները գերեվարուած էին Հոկտ. 21ին երբ Թրքական զօրամասեր փորձած էին Հարաւային Քիւրտիստան մուտք գործել ու ընդհարում ունեցած էին քիւրտ կռիւողներու հետ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Գեղամ Սիսեռեանի մահուան առիթով, Փարիզէն՝ հանգուցեալին թոռնիկները 1.000 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Արա Իսահակեան, Տէր եւ Տիկին Յարութ Պագգալեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան, Պ. Անդրանիկ Պահարեան, «Սալէրաթուր»ի պաշտօնէութիւն 500ական եւրօ, Տիկին Սեդա Արթինեան 400, Պ. Րաֆֆի Արսլանեան, Տէր եւ Տիկին Վարանդ Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Քէլէչեան, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 200ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յարութ Սիմոնեան 150 եւրօ, Պ. Տիտիէ Ռըթօ, Պ. Ժորժ Հայպաքի, Պ. Ժոզէֆ Նասսար 100ական եւրօ, Պ. Ճէյմ Անտրասօ 50 եւրօ. Մոնաքոյէն՝ Տէր եւ Տիկին Պուռւասնա Ալթըսամատ 200 եւրօ, Պ. Փաթրիք Վիար, Պ. Տոմինիք Կաստէր, Պ. Ալէն Կիւյոմիէ 100ական եւրօ, Տիկին Շանթալ Ֆրա 50 եւրօ. Լիբանանէն՝ Պ. Նասսար Մոհամէտ 100 ամերիկեան տոլար:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :

Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ-ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ, Յունուար 12ին:

***

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատրաստ եղէք:

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

Pour ses premières rencontres avec la Diaspora Arménienne, le nouveau Président du Karabagh a choisi la Communauté de France

Rencontres avec

BAKO SAHAKYAN

Président de la République du Karabagh

Entrée libre, projection d'un film.

PARIS	LYON	MARSEILLE
Mardi 6 novembre 2007 à 20 heures	Mercredi 7 novembre 2007 à 20 heures	Jeudi 8 novembre 2007 à 19 heures
Salle de l'Eglise Arménienne Saint-Jean-Baptiste	Salle de l'Eglise Arménienne Saint-Jacques	Salle de l'Eglise Arménienne de Marseille
15, rue Jean Goujon 75008 PARIS	40, rue d'Arménie 69003 LYON	339, av. du Prado 13008 MARSEILLE
Rens.: 01 48 83 51 06	Rens.: 04 78 86 95 69	Rens.: 04 91 54 01 15
Mail : info@fondsarmenien.net	Mail : ch.kulhandjian@wanadoo.fr	Mail : levon.djolakian@orange.fr

CROIX BLEUE DE FRANCE DES ARMENIENS

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

Dans le cadre des **Jeudis de l'UCFAF**
PRESENTATION DU PHONETHON 2007
en présence de **Michel Pazoumian,**
Vice-président délégué
du Fonds Arménien de France

diaporama sur les projets et objectifs du Phonéthon 2007

Jeudi 8 novembre 20 h 30

Centre Culturel UCFAF-JAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

MARSEILLE

Le Ciné-Club
de l'ASSOCIATION ARTISTIQUE ARMENIENNE
Les 3 A
présente
le Vendredi 9 novembre à 20 heures
à la MAJC
12-14 rue Saint-Bazile — 13001 Marseille
« LA SYMPHONIE DU SILENCE »
un film de **Viguen TCHALDRANIAN**

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ժագլին Տէր Վարդանեանէն 50 եւրօ, Պ. Ժորժ Մուսէսեանէն 100 եւրօ եւ Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Սգաչեանէն 30 եւրօ, Կապոյտ Խաչի կայանի երախաներուն համար:

□

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre
«Madzounov keuftés»
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry
Le Samedi 17 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.
Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1/2
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Réservez votre week-end du 1er / 2 DECEMBRE pour la
Grande Braderie Annuelle
de
« CHENE »
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէօ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris
Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

« MEDEE-MATERIAU »
de Heiner Müller
Interprétation de NOUR-ANI SISSERIAN
de la compagnie «Cavalcade»
Dimanche 11 Novembre à 17h00
au théâtre de Nesle
8, Rue de Nesle — 75006 Paris
M° Odéon
Réservations : 01 45 93 00 25
06 64 38 00 25

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
MERCREDI
7 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.823 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 83e ANNEE — N° 21.823

ՀՐԵԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ՝ «ԹՈՒՐՔԻԱ՛ ԱՐԺԱՆԻ Է ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ»

Լուր հաղորդած է իսրայէլեան մամուլի ծանօթ անուններէն «Հա՛արեց» օրաթերթը. ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու Ժողովին կողմէ Հայկական բանաձեւին քուէարկութենէն շաբաթ մը ետք, Ուաշինկթընի մէջ ժողով մը գումարուած է, Գոնկրէսին եւ Իսրայէլի խորհրդարանին միջեւ հաստատակայց ապահովութեան նիւթով երկխօսութեան շրջանակին մէջ: Ժողովը ղեկավարած են Արիզոնայի երեսփոխան Ճ. Քիլ եւ Լիքուտի երեսփոխան, խորհրդարանի արտաքին հարցերու եւ պաշտպանութեան յանձնախումբի նախագահ Ե. Շթայնից: Ամերիկացի երեսփոխաններ նաեւ հանդիպում ունեցած են նոյն յանձնախումբին եւ անոր ներկայացուցիչներուն հետ, հարց տուած թէ ի՛նչ կը մտածեն Հայկական բանաձեւի քուէարկութեան, Ցեղասպանութեան ԱՄՆ-ու կողմէ ճանաչումին մասին:

Շթայնից ըսած է թէ իսրայէլեւթուրք գործակցութիւնը շատ լաւ վիճակի մէջ է: «Կոտորածները պատահած են 90 տարի առաջ, օսմանեան օրով, բայց այսօր մահմետական միայն երկու երկիր կայ որոնք ահաբեկչութեան դէմ պայքարի գործակից են ու զուգահեռ ջանք կը տանին ԱՄՆ-ու եւ Իսրայէլի հետ: Այդ երկիրները Թուրքիան ու Յորդանանն են» ըսած է ան, աւելցնելով. «Թուրքիա արժանի է երախտագիտութեան»: Ինք ալ տեղին կը գտնէ պատմաբաններու միջազգային կոմիտէի մը հիմնումը, որուն պէտք է հետեւի երկու երկիրներուն –Հայաստան եւ Թուրքիա– դիւաններուն բացումը:

Ե. Շթայնից հանդիպում մը ունեցած է Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճանի հետ, այս վերջինին Իսրայէլայցին ընթացքին: Թուրք նախարարը դիմած է Շթայնիցի օժանդակութեան:

Ինչպէս կ'եզրակացնէ իսրայէլեան թերթը, Հայկական Ցեղասպանութիւնը ԱՄՆ-ու կողմէ ընդունուելու համար պարտի քիչ մը եւս սպասել, որպէսզի Թուրքիոյ ռազմավարական կարեւորութիւնը սկսի պակսիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ Ի՞ՆՉ Կ'ԱՐԺԷ ԱՆԳԱՐԱՅԻ

«Ենի Աքթիւէլ» թերթը Նոյեմբեր 2ի թիւով փորձած է պատասխանել այս հետաքրքրութեան: «Նիւ Եորք Թայմզ»ի Հոկտեմբեր 16ի թիւէն քաղելով տեղեկութիւնը, կ'ըսէ թէ Թուրքիա Հայկական բանաձեւը խոչընդոտելու ձգտումով բաւական բարդ յարաբերութիւններու ձեռնամուխ եղած ու միլիոնաւոր տոլար լեցուցած է լոպիական ընկերութիւններու հաշիւներուն մէջ: Յարաբերութիւններու ցանցին կեդրոնական տեղը կը գրաւէ Գոնկրէսի նախկին անդամ հանրապետական Ռ. Լիվինկսթըն: Կ'ըսուի թէ Անգարա անոր լոպիական կազմակերպութեան մինչեւ այսօր աւելի քան 12 միլիոն տոլար վճարած է. ատոր փոխարէն, Լիվինկսթըն աշխատանք տարած է, որպէսզի 2000ին եւ 2004ին բանաձեւը չընդունուի:

Թուրքիա գործակցութեան համաձայնագիր ստորագրած է նաեւ Ֆլայշման – Հիլարտ ընկերութեան հետ: Անով ալ նախատեսուած է որ ընկերութիւնը 2007 Սեպտեմբերին սկսած գործունէութիւնը կը շարունակէ մինչեւ 2008 Մարտ: Վեցամսեայ աշխատանքին փոխարէն ընկերութիւնը ամսական պիտի գանձէ 113 հազար 683 տոլար:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ

Լ. Տէր Պետրոսեանի նախագահութեան տարիներուն արտաքին քաղաքականութեան անոր կարեւոր մէկ խորհրդականը եղաւ ԱՄՆ-էն պատմաբան Ժիրայր Լիպարիտեան: Նոյնիսկ երբ չըգտնուեցաւ միշտ նշմարելի դէմքերու շարքին, նկատելի եղան իր խորհուրդները, յատկապէս Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզին տրուած ուղղութեան մէջ: Այդ տարիներու մօտեցումը որոշ տրամաբանութեամբ մը (ուժերու անհաւասարակշիռ թեւեր, տուժելու հեռանկարներ, եւլն.) բացատրուելով հանդերձ, գլխաւորաբար Սփիւռքի շատ մը հատուածներուն հակադրութեան բախեցաւ: Հայաստան արհամարհեց դերերու բաշխումի ընտրանքը ու յաւակնեցաւ առանձին վարելու «հայկական» պիտակուած բոլոր մարզերը, ներառեալ Հայկական Հարցը:

Այդ քաղաքականութեան ծրագրող – ներշնչողներէն եղաւ Ժ. Լիպարիտեան որ այսօր կը յայտնէ («Ակօս», Նոյեմբեր 2) թէ Լ. Տէր Պետրոսեանի իշխանութեան վերադարձի պարագային Ղարաբաղի հարցին լուծումը, ապա Երեւան – Անգարա կապերուն բնականոնացումը այսօրուընէ աւելի կարելի կ'ըլլան. ինք անկեղծօրէն կը հաւատայ ըսածին, ըսելով թէ Լ. Տէր Պետրոսեանի օրով կողմերը այդ բնականոնացումին բաւական մօտեցած էին:

Լիպարիտեան իր լաւատեսութիւնը կը բացատրէ «Թուրքիոյ մէջ մտայնութիւնների վրայ պետութեան մենաշնորհին տկարացումով»: Կ'աւելցնէ Թրքական պնդումը թէ հայեւթուրք յարաբերութիւնները կրնան բնականոն դառնալ միայն Հայաստանի ու Ատրպէջանի համաձայնութեամբ: Ըսելով թէ լաւ կը ճանչնայ նախագահ Ի. Ալիեւը, Ժ. Լիպարիտեան կը հաւատայ որ ան եւ Լ. Տէր Պետրոսեան Ղարաբաղի հարցին առընչուած տրամաբանական համաձայնութեան մը նեցուկ պիտի կանգնին:

Այսուհանդերձ նախկին խորհրդականը կասկածներ ալ կը յայտնէ. Լ. Տէր Պետրոսեան նոյնիսկ եթէ բաւարար տոկոսով քուէ ստանայ, ընտրութիւնը օրինաւոր, արդար պիտի ըլլա՞յ: Կ'ըսէ. «Չեմ կըրնար գիտնալ թէ կ'ընտրուի՞ թէ ոչ: Ինչպէս չեմ կրնար գիտնալ թէ պիտի արտօնե՞ն որ ապրի, թէ ոչ»:

Բաւական բան կը բացատրէ կարդալ տակաւին թէ, հակառակ դեռ Թարմ Ներկայացուցիչներու Ժողովի զարգացումներուն, Լիպարիտեան կը նշմարէ «տարբեր Թուրքիոյ մը յայտնութիւնը եւ օրէ օր ամրացումը: Մինչդեռ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը միշտ ազգայնական հակազդեցութեանց պահպանութեան անդրադարձին վրայ հիմնուած է»:

Թուրքիոյ մէջ մտայնութիւններու վրայ պետութեան մենաշնորհին իր նըշմարած տկարացումը ըստ Լիպարիտեանի «Ցեղասպանութեան ճանաչումէն աւելի կարեւոր բան է»: Ինք «Որպէս հայ, որպէս մարդ եւ որպէս պատմաբան, ճանաչումի կարեւոր բունը վայրը Թուրքերու խիղճը» կը նկատէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՔՈԶԻ, որ տեւական շարժումի մէջ է, Նոյեմբեր 6ին Կիւվինէք (Ֆի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՎՐԱՍՏԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԳԾՈՒԻ

Հայաստանի եւ Վրաստանի պետական սահմանը ճշգրտելու եւ վերագծելու համար երկու կողմէն պետական յանձնաժողովներ կազմուած են: Անոնց աշխատանքով արդէն համաձայնութիւն գոյացած է սահմանին 150 քմ.նոց հատուածին մասին: Մնացած է 75 քմ.: Աշխատանքը կը շարունակուի:

Աւարտին հետաքրքրական պիտի ըլլայ տեսնել թէ կարգ մը վիճելի հարցեր ի՛նչ կարգադրութիւն գտած են. օրինակ՝ ի՛նչ եղած է Խուճապի վանքին ճակատագիրը որուն առընչուած նկրտումներ կ'արտայայտէր վրացական կողմը:

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ,

Ես դիմում եմ Ձեզ Հայաստանի զարգացման համար մի կարեւորագոյն հանգրուանում՝ խնդրելով Ձեր շարունակական աջակցութիւնը Հայաստանին ու Ղարաբաղին:

Ձնայած գլալի տնտեսական ու քաղաքական խնդիրներին եւ հակառակ ամէնի, մեր ժողովուրդը՝ Հայաստանն ու Սփիւռքը միասին, կարողացան յաջողութեամբ յաղթահարել խոչընդոտները, պատուով դուրս գալ մրցակցութիւնից եւ վերսւի մեզ պատկանող տեղը երաշխաւորել տարածաշրջանում: Այսօր մենք ամուր հիմքեր ունենք ապահով ու բարգաւաճ երկիր կառուցելու համար, որով կը հպարտանան Հայեր ամբողջ աշխարհում:

Ես կոչ եմ յղում Ձեզ՝ միաւորելու մեր՝ կառավարութեան, Հայաստանի գործարար համայնքի եւ Սփիւռքի միջոցները գիւղական շրջանների համապարփակ եւ յարակայուն զարգացումն ապահովելու նպատակով: Այս պատճառով է, որ ես յորդորում եմ Ձեզ սատարելու «Հայաստան հիմնադրամին»: Այն կը շարունակի Լեռնային Ղարաբաղի համար կենսական ենթակառուցուածքների ստեղծումն ու տնտեսական աջակցութեան տրամադրումը եւ, միաժամանակ, մի յաւակնոտ նախաձեռնութիւն կը ստանձնի, որը միտուած է նոյնանման համապարփակ աջակցութիւն ցոյց տալ Հայաստանի գիւղերին՝ սկսելով սահմանամերձներից: Գիւղացիները, յատկապէս նրանք, որ մեր սահմաններն են պահպանում, պէտք է պաշտպանուած զգան իրենց եւ պէտք է միջոցներ տտանան տուն կառուցելու, ապրուստ հայթայթելու եւ արժանապատիւ կեանքով ապրելու համար:

Եւ մինչ ես շնորհակալութիւն եմ յայտնում ամենածանր օրերին մեզ օգնութեան ձեռք մեկնելու համար, ես նաեւ յորդորում եմ Ձեզ առատաձեռնօրէն օժանդակել «Հայաստան Հիմնադրամին» և այս նոր ծրագրին, որպէսզի մենք միասին խորքային փոփոխութիւններ մտցնենք Հայաստանի գիւղական շրջանների բնակիչների կեանքում՝ բոլոր Հայերի համար զարգացման արդարացի ու հաւասար հնարաւորութիւններ ապահովելով:

ՌՈՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ
Հայաստանի Հանրապետութեան
նախագահ
«Հայաստան Հիմնադրամի»
նախագահ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՖԻՆԼԱՆՏԻԱ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 5–7 պաշտօնական այց մը կը կատարէ Ֆինլանտիա. իրեն կ'ընկերանային արտաքին գործերու, առեւտուրի նախարարները, Կեդր. դրամատան տնօրէնը, Ազգային Ժողովի եւրոպական համարկումի հարցերու յանձնաժողովի նախագահը, Երեւանի քաղաքապետը:

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Եւրոպայի Խորհուրդի գլխաւոր քարտուղար Թ. Տէվիս եւ նոյն խորհուրդին մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչը Ք. Տէր Ստեփանեան Երեւանի մէջ հանդիպումներ ունեցած են Ազգային Ժողովի նախագահին, վարչապետին, արտաքին գործերու նախարարին հետ:

Հայաստանին Եւրոպայի համարկումին, մօտալուտ նախագահական ընտրութեան, մշակութային հարցերու օրակարգով տեսակցութիւններու ընթացքին հիւր դիւանագէտը արտայայտուած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին ալ. ըսած է թէ ատոր համար կողմերուն միջեւ փոխադարձ վստահութեան եւ յարգանքի մթնոլորտ անհրաժեշտ է: Տէվիս շատ հաւանական չէ նկատած մօտ ատենէն հարցին լուծումը:

Յատկապէս Ազգային ժողովի նախագահին հետ տեսակցութեան չեշտած է նախագահի ընտրութեան ժողովրդավարական չափանիշերով կազմակերպումին կարեւորութիւնը:

Տէվիս ողջունած է Հայաստանի իշխանութիւններուն եւրոպացի փորձագէտներ ընդունելու պատրաստակամութիւնը. անոնք կ'ուսումնասիրեն մշակութային ու կրօնական յուշարձաններու վիճակը: Հայկական կողմն ալ առաջարկած է որ փորձագէտներ նոյն նպատակով այցելեն Ատրպէջան, Նախիջեւան, Թուրքիա եւ Լեռնային Ղարաբաղ:

Թ. Տէվիս այցելած է Մատենադարան, Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը, Հաղպատ:

Ան կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Լ. Տէր Պետրոսեանի հետ:

***

ՄԱՀ ԲԵՄԱԴԻՐ ԱԼ. ԵՍԱՅՈՒՐԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ մահացած է շարժանկարի ծանօթ արուեստագէտ Ալպէր Եսայուրեան: Ծնած էր 1935ին Գիւմրիի մէջ. Մոսկուայի մէջ բարձրագոյն ուսումը ստանալէ ետք ստեղծագործական աշխատանքի լծուած էր Եալթայի մէջ: 1964ին Ֆրունզէ Դովլաթեանի եւ «Հայֆիլմ»ի հրաւէրով վերադարձած էր Հայաստան ու մասնակցած «Բարե՛ւ, ես եմ» ժապաւէնի պատրաստութեան: Այդ հանդրուանէն Ալ. Եսայուրեան նկատուած է հայաստանեան շարժանկարի արդիականացման կարեւոր մասնակիցներէն մէկը: Իր ֆիլմացանկին մաս կը կազմեն «Երեւանեան օրերի խրոնիկա»ն, «Երկունք»ը, «Մենաւոր ընկուզենի»ն, եւլն.: Մասնակցած էր նաեւ Ս. Փարաճանովի «Աշուղ Ղարիբ»ի նկարահանումին:

Վերջին տասնամեակին Եսայուրեան կը ղեկավարէր Խ. Աբովեան մանկավարժական համալսարանի շարժանկարի եւ հեռատեսիլի ամպիոնը: Արժանացած էր մրցանակներու, մետալներու:

Յուղարկաւորութեան կառավարական յանձնաժողովին որոշումով հոգեհանգիստ կը կատարուէր Նոյեմբեր 6ին, «Կոմիտաս» սենեկային երաժշտութեան տան մէջ, ապա մարմինը կ'ամփոփուէր Երեւանի քաղաքային պանթէոնին մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ԿԸ ԶԱՐՄԱՑՆԷ ԲԱՅՑ ՉԻ ՀԱՄՈԶԵՐ

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Անկախ Հայաստանի առաջին նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեանի անակնկալօրէն քաղաքական կեանք վերադարձը կայուն ջուրի մը մէջ նետուած քարի ազդեցութիւն գործեց: Այդ վերադարձին շուրջ ծաւալած օղակները օրէ օր կը բազմանան, մեծցնելով իրենց տրամագիծը: Մինչդեռ գրեթէ ընդհանուր էր համոզումը թէ քաղաքական հայաստանեան գետինը կայուն էր երբեմն յուսահատեցնելու չափ, ու հոն վերէն ծրագրուածէն դուրս բան չէր պատահեր: Ճիշդ է որ անակընկալի կարօտը կար շատերու մօտ, որոնք յուսատու նորերու կը սպասէին: Առաջին նախագահին վերադարձը չի յագեցներ այդ կարօտը, բայց անակնկալ է, եթէ նոյնիսկ տրամաբանութեան ճամբան չի կրնար յանգեցնել «ինչո՞ւ»ներու համոզիչ պատասխաններու:

Լեւոն Տէր Պետրոսեան հաւանօրէն դարէ մը ի վեր ամէնէն մեծ յոյսերու, խանդավառութիւններու աղբիւր, ակնկալութիւններու հասցէ քաղաքական դէմքերէն եղաւ հայաստանեան իրականութեան մէջ: Ան եղաւ խորհրդանիշը այն խումբին որ ընդունուեցաւ որպէս խորհրդային կարգերու անկումով փայփայուած երազներու տանող ճամբան: Այլ հարց է որ այդ ճամբան բաւական շուտով ճիւղաւորուեցաւ, երբ յայտնուեցաւ իշխանութեան հանգրուանը:

Յետոյ, նախագահական բ. ընտրութեան (1996) ծանօթ պարագաները դուռ բացին Լ. Տէր Պետրոսեանի երկու տարի ետքի հրաժարականին: Անցած 5–6 տարին բաւած էր խանդավառութեան, յոյսերու, հաւատքներու մեծ դրամագլուխէն գրեթէ ոչինչ ձգելու: Իրականութիւնը առարկայական ու ենթակայական բաժիններով կը հաստատէր անշրջանցելիի իր իրաւունքը: Ու սթափումը եղաւ բիրտ, ցաւցնող:

1998ի հրաժարականէն ի վեր Լ. Տէր Պետրոսեան հանդիսացաւ Հայաստանի քաղաքական Սփինքսը. գոնէ հրապարակաւ ոչ մէկ արտայայտութիւն ունեցաւ երկրին ընթացքին, իշխանութեան դէմքերու, ժողովուրդին ապրածին – չապրածին մասին: Քիչ մը զարմանալի ըլլալով հանդերձ, անբացատրելի չէր այդ դիրքը. մանաւանդ որ դժուար չէր հասկնալ իր իշխանութեան շրջանին մասին լուռ մնալու անոր ընտրանքը, երբ այնքան ցաւոտ բաներ կային հոն. հաւանօրէն անհրաժեշտ հեռաւորութիւն մը պէտք էր կարենալ գտնելու համար այդ տարիներուն: Կար մանաւանդ Լ. Տէր Պետրոսեանի բանասէրի հանգամանքը. ան յաջորդական հատորներով – անկախ՝ անոնց մասնագիտական արժէքի անդրադարձէն – արդարացուց պահուած լռութիւնը: Այսուհանդերձ, ոմանք յամառեցան հարց տալու թէ ի՞նչպէս երկրի մը ընթացքին մէջ ա՛յդ աստիճան ճակատագրական դեր խաղացած անձնաւորութիւն մը մէկ օրէն միւսը կրնար այդպէս կտրուկ կերպով խզուիլ ու փակուիլ հատորներու աշխարհին մէջ:

Այս ենթախորքին վրայ այսօր յանկարծ զետեղուած վերադարձը արդարօրէն կը զարմացնէ, տրամաբանական բացատրութիւն փնտռելու կը մղէ:

Լեւոն Տէր Պետրոսեան Անկախութեան տարեդարձին օրը առաջին ելոյթ մը ունեցաւ Երեւանի շքեղ պանդոկներէն մէկուն սրահին մէջ, որպէս մեկնակէտ վերադարձի իր որոշումին: Ճիշդ է որ նման արարք մը բացատրելու տարրեր չունէր իր ելոյթը, բայց բացայայտ բան չըսելով հանդերձ, որոշ էր որ վերադարձը վճռուած է: Լեւոն Տէր Պետրոսեան քաղաքական այն դէմքերէն չէ որ «եթէ»ներով ճամբայ ելլէ, «նայինք-տեսնենք»ի փուլերով: Նոյնիսկ եթէ հակազդեցութիւններու հետաքրքրութիւն մը կար իր մօտ, յաջորդ քայլերը որոշուած էին արդէն:

Շուրջ ամիս մը ետք, քաղաքական կազմակերպութիւններու, դէմքերու հետ իր հանդիպումներուն յաջորդեց այս անգամ հանրահաւաքի հարթակէն յայտարարութիւնը, թէ թեկնածու կը ներկայանայ յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան: Ու յայտարարուածը այլեւս անակնկալի բնոյթ չունենալով հանդերձ, կը տեւէ բացատրութեան հետաքրքրութիւնը: Կը տեւէ իր երկարաշունչ ելոյթէն ետքն ալ, քանի որ մերկ իրականութիւններու յաջորդականութիւն մը ներկայացնելով հանդերձ, ան չի զօրեր գլխաւոր «ինչո՞ւ»ին պատասխան ըլլալու:

Ելոյթը խորագրուած էր «Իրերը իրենց անունով կոչելու եւ հաշիւ պահանջելու ժամանակը». Հանրահաւաքին վաղորդայնին ան ամբողջութեամբ հրատարակուեցաւ երեւանեան մամուլի շատ մը անուններուն կողմէ:

Այդ ելոյթը քննադատագիր–ամբաստանագիր մըն է երկրին ներկայի ղեկավարութեան ընթացքին. գրի առնուած է ոճով մը որ ամենափոքր ապօրինութեան, չարաշահումին, կեղծիքին չհանդուրժող մէկունը կրնար ըլլալ: Ունի քննադատական – ամբաստանութիւնը զանցող ու մեղադրութեան բնոյթով հնչող կէտեր, չահարկումի պարագաներ:

Լեւոն Տէր Պետրոսեան տասնամեայ լռութենէն դուրս կու գայ կրկնելու համար անհամար անգամ եղած մատնանշումները. երկրին մէջ ճորտատիրական վիճակ է, տնտեսական համակարգը ձեւախեղ, սեփականութեան ապօրինի բաշխում, յանկարծակի հարստացումներ, «տաւերային»ի արձակ դաշտ ուր կ'իրացուին, կամ բուն նպատակէն կը շեղին դուրսէն ղրկուած գումարները. «Վերջին հինգ տարիների ընթացքում յանցաւոր վարչախումբը ժողովրդից յափշտակել է առնուազն 3–4 միլիառ տոլար»: Կամ՝ շուրջ երկու միլիառ տոլար կը մտնէ երկիր եւ դուրս կ'ելլէ, առանց շրջանառութիւն ունենալու երկրին տնտեսութեան մէջ. արտագաղթը կասած չէ, բարոյական չափանիշերը կորուստի մատնուած, փոխանակ իրաւական, ժողովրդավարական պետութեան կառուցումին, կեղծիքը կը տիրէ, Ղարաբաղի հարցին հոլովոյթը յետքայլերու շարանի վերածուած է, մինչ ան խոչընդոտ է Հայաստանի տնտեսական բարօրութեան, եւլն., եւլն.:

Ոչ ոք կրնայ ըսել, նոյնիսկ այսօրուան անկեղծ ղեկավար մը, թէ ըսուածները իրականութիւն չեն: Բայց գրեթէ ոչինչով կրնայ Լ. Տէր Պետրոսեանի քննադատական կեցուածքին սրտցաւ բնոյթը տալ, քանի որ անկախութեան առաջին 5–6 տարին ալ այսօր քննադատելի նկատուածներուն ո՛չ մէկէն զերծ եղաւ: Ոչ միայն Հայաստանցին, այլեւ դուրսը գտնուող եւ Հայաստանի իրականութեամբ հետաքրքրուած մը կրնայ օրինակներ թուել:

Լեւոն Տէր Պետրոսեանի նման մտաւորական ղեկավարի մը կողմէ անցեալի իրականութեան ա՛յս աստիճան կամաւոր անտեսումը մտածել կու տայ երկու պարագայի մասին. ա) Ոչ միայն թեկնածու ներկայանալու, այլեւ յաղթելու իր կամքը հզօր մեկնակէտեր ունի, բ) Այդ մեկնակէտերը կարեւոր չափով մը հիմնուած են ժողովուրդին մոռացկոտութեան ստոյգ նկատուած վարկածին վրայ: Թէ այդ նկատումը ո՛ր աստիճան արդար է, ցոյց պիտի տայ ընտրութեան արդիւնքը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ. ԱԶԳ ՄԸ՝ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՈՐՈՆՈՒՄԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.- Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք վերոյիշեալ խորագրին տակ Անթուան Ամուրի ստորագրած յօդուածը, որ լոյս տեսած է Պէյրութի «Լ'Օրիան-Լը-ժուր» փրանսատառ օրաթերթի Հոկտ. 27ի թիւին մէջ:

Ապստամբութիւններ, զսպումներ, ըմբոստութիւններ, ջարդեր... Քիւրտերու մասին լուրերը որ կը հասնին մեզի կանոնաւոր կերպով, յաճախ հոմանիշ են բռնութիւններու եւ ողբերգութիւններու: Այս ժողովուրդը, սփռուած բազմաթիւ պետութիւններու միջեւ, մօտ մէկ դարէ ի վեր կը փորձէ պահպանել իր ինքնութիւնը, բուռն կերպով պայքարելով կառավարութիւններու դէմ, որոնք կը մերժեն իր առանձնայատկութիւնը: Մինչդեռ Քիւրտերը ունին ազգութեան մը բոլոր յատկանիշները, առանց կարենալ ձեռք ձգելու պետականութիւն մը:

Քիւրտերը հնդեւրոպական ծագումով ժողովուրդ մըն են շուրջ 40 միլիոն բնակչութեամբ, բաժնուած Թուրքիոյ (շուրջ 20 միլիոն Քիւրտեր, երկրի բնակչութեան 24 առ հարիւրը), Իրանի (շուրջ 7 միլիոն), Իրաքի (շուրջ 5 միլիոն, երկրի բնակչութեան 18 առ հարիւրը) եւ Սուրիոյ (մօտ 2 միլիոն) միջեւ: Կան նաեւ քիւրտ բնակչութեան փոքր կղզեակներ նախկին Խորհրդային միութեան հանրապետութիւններու մէջ, ինչպէս՝ Հայաստան, Վրաստան, Ազրպէյճան, Թիւրքմէնիստան, Կրղզիստան եւ Ղազախստան: Փոքր համայնքներ ալ հաստատուած են Լիբանան եւ Քուէյթ, առանց մոռնալու շուրջ 700 հազար Քիւրտերը, սփռուած արեւմտեան Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Քիւրտ բնակչութիւնը յարաբերաբար կեդրոնացած է պատմական Քիւրտիստանի մէջ, չորս սահմաններու եզրին, այն է՝ Ասիոյ հարաւ արեւմտեան բարձրաւանդակներու եւ լեռնային շրջաններու մէջ, որ կ'ընդգրկէ 530 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն մը: Ներկայիս անիկա կը տարածուի Իրանի հիւսիս–արեւմուտքէն Իրաքի հիւսիս–արեւելքը, մինչեւ Թուրքիոյ արեւելքը, Արարատ լերան հարաւը:

Քիւրտերու մեծ մասը միայն քրտերէն կը խօսի, հնդեւրոպական ընտանիքէն լեզու մը, պարսկերէնի եւ աֆղաներէնի նման: Այս լեզուն ուրեմն կապ չունի ո՛չ արաբերէնի եւ ոչ ալ թրքերէնի հետ: Քիւրտերու քաղաքական կոտորակումներու պատճառով, քրտերէն լեզուն եւս միացուած չէ: Անիկա բաժնուած է բազմաթիւ բարբառներու, որոնցմէ ամէնէն կարեւորն են քիւրմանջի եւ սորանի բարբառները: Բացի ասկէ, Վրաստանի եւ Հայաստանի Քիւրտերը կը գործածեն կիւրեղեան այբուբենը, Թուրքիոյ Քիւրտերը՝ լատինական այբուբենը, մինչդեռ Իրաքի, Իրանի եւ Սուրիոյ Քիւրտերը կը գործածեն արաբական կամ արաբեւպարսկական այբուբենը: Այսուհանդերձ Քիւրտերը միացած են կրօնքով, գրեթէ բոլորն ալ սիւննի մահմետականներ են շաֆէիթ դպրոցէն, հակառակ Արաբներու եւ Թուրքերու, որոնք ընդհանրապէս կը հետեւին հանաֆիթ դպրոցին: Կան այլ համայնքներ՝ եզիդի, ալաուի եւ քիչ համեմատութեամբ շիի եւ քրիստոնեայ:

Քաղաքականօրէն, անոնց անկախութեան կամ ինքնավարութեան պահանջները կաղապարուած են Քիւրտիստանի եւ Քիւրտերու պատմութեամբ: Այս ժողովուրդը իր սեփական հայրենիքը ունենալու համար սկսաւ պայքարիլ շուրջ դար մը առաջ: 1920ին, Սեւրի դաշնագիրը նախատեսեց քիւրտ անկախ պետութեան մը ստեղծումը Օսմանեան կայսրութեան մնացորդացին վրայ: Բայց քանի մը տարի ետք, 1923ին, Լօզանի դաշնագիրը բաժնեց Միջին արեւելքը բազմաթիւ երկիրներու, որոնք նկատի չէին առներ Քիւրտերու տենչերը՝ իրենց սեփական պետութիւնը ունենալու: Քիւրտ բնակչութիւնները պիտի շուտանային ապստամբելու եւրոպական նոր տիրապետութեան դէմ: Զսպումի առաջին ալիքը պիտի սկսէր 1925ին, երբ Անգլիոյ պատերազմական նախարար Ուինսթըն Չըրչիլի որոշումով անգլիական օդուժը պիտի քանդէր քրտական բազմաթիւ քաղաքներ եւ գիւղեր, յատկապէս Սուլէյմանիան:

Այնուհետեւ, բոլոր այն երկիրները որոնք իրենց սահմաններուն մէջ ունէին քիւրտ կարեւոր փոքրամասնութիւն մը, բուռն կերպով հակադրուեցան անկախ քիւրտ պետութեան մը ստեղծումին, վախնալով իրենց ազգային հողամասէն բաժին մը լքելէն:

Իրաքեան, թրքական եւ սուրիական վարչակարգերու զսպումներու դէմ յանդիման գտնուելով եւ չունենալով քաղաքական եւ դիւանագիտական ընտրանքներ, Քիւրտերը նետուեցան կատաղի պայքարի մը մէջ, յաճախ վայրագութեամբ լի, պահպանելու համար իրենց ինքնութիւնը, լեզուն եւ մշակոյթը, որոնք արգիլուած են կարգ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Թուրքիա, ուր նոյնիսկ Քիւրտերու մականունները արգիլուած են: 1925ին, 1930ին եւ 1937ին, քրտական ապստամբութիւններու հետեւանքով, Իրան, Թուրքիա, Իրաք եւ Աֆղանիստան 1937 Յուլիսին կը ստորագրեն համաձայնութիւն մը՝ պայքարելու համար քիւրտ ապստամբութեան դէմ, որ ամբաստանուած էր իբրեւ անջատողականութիւն:

Անգարայի դէմ վերջին ըմբոստութիւնը, որ սկսաւ 1984ին, գործն է Քիւրտիստանի աշխատաւորական կուսակցութեան: Ըմբոստութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր, ցանցառ կերպով, հակառակ կուսակցութեան ղեկավար Ապտուլլահ Օճալանի ձերբակալութեան եւ մահուան դատապարտութեան, 1999ին: Արձակազօրքերու ըմբոստութեան ի պատասխան, թրքական բանակը հազարաւոր Քիւրտեր վտարեց իրենց գիւղերէն, որոնք ամբողջովին աւերակի վերածուեցան. մինչ հազարաւոր զինեալներ ալ բանտ նետուեցան: Թրքական բանակը նաեւ հետապնդեց կուսակցութեան ըմբոստները մինչեւ Իրաք, բազմաթիւ ներխուժումներու ընթացքին, որոնց նպատակն էր քան-

դէլ քիւրտ շարժումի խարխուները երկրի հիւսիսային մասին մէջ։

Իրաքի մէջ Քիւրտերը զոհ գացին ցանգուածային ջարդերու, յատկապէս Սատտամ Հիւսէյնի վարչակարգին օրով, 1975ին Իրանի եւ Իրաքի միջեւ Ալժէի համաձայնութենէն ետք եւ 80ական Թուականներու վերջաւորութեան, երբ պաասական վարչակարգը քիմիական զէնքեր գործածեց Հալապճայի դէմ, սպաննելով հազարաւոր Քիւրտեր եւ վիրաւորելով այլ հազարաւորներ։

Հակառակ արիւնալի այս սանձումներուն, հարկ է նշել որ Սատտամ Հիւսէյնի այս նոյն Իրաքին մէջ է որ ստեղծուեցաւ ինքնավար Քիւրտիստանի շրջանը եւ քրտական լեզուն եւ քիւրտ ազգութիւնը պաշտօնական ճանաչում գտան Պաղտատի իշխանութիւններու կողմէ, հակառակ արաբականացման քաղաքականութեան Իրաքի հիւսիսային կարգ մը շրջաններու մէջ։

Միւս կողմէ, բախումներ տեղի ունեցան նաեւ սուրիական բանակին եւ քիւրտ բնակչութեան միջեւ, որոնք խստիւ սանձուեցան 2004ին եւ 2005ին։

Իրանի մէջ, իշխանութիւններու կողմէ կատարուած զսպումը յարաբերաբար նուազ կարեւոր եղաւ, քան Թուրքիոյ եւ Սատտամ Հիւսէյնի Իրաքի կողմէ գործադրուածը։ Այսուհանդերձ իրանեան բանակը մօտէն կը հսկէ Քիւրտերուն եւ ներխուժումներ կը կատարէ Իրաքեան Քիւրտիստան հետապնդելով անջատողականները։

Քիւրտերը բազմաթիւ անգամներ եղած են խաղալիք շրջանային եւ միջազգային օտար քաղաքականութիւններու, որոնք սնուցած են պետհապաշտ դաշնագրութիւններու փոփոխութիւններ, ըստ հետեւեալ քաղաքականութեան՝ «Նեցուկ եղիր դրացիիդ Քիւրտերուն, ծածկելու համար քու սեփական հողամասին վրայ Քիւրտերու սանձումը»։ Ոչ միայն անոնք քանդեցին քիւրտ ժողովուրդին միասնութիւնը, այլեւ մահացու մրցակցութիւն մը յառաջացուցին քրտական զանազան շարժումներու միջեւ, ինչպէս Իրաքի մէջ Պարզանիի եւ Թալապանիի խմբակներու միջեւ բախումները։

Արձանագրուած միակ յաջողութիւնը այն եղաւ, որ ստեղծուեցաւ քրտական ինքնավար շրջան մը եւ Քիւրտեր ամբողջովին մասնակցեցան Իրաքի քաղաքական կեանքին, Սատտամ Հիւսէյնի անկումէն ետք։ Յաջողութիւն մը՝ որ դէշ աչքով կը դիտուի Իրաքի դրացիներուն կողմէ, որոնք անոր մէջ կը տեսնեն Քիւրտերու կողմէ ներազդեցիկ կարողականութիւն մը աւելի ուժեղ պահանջներու, այն է՝ քարիւղով հարուստ անկախ պետութիւն մը։

Հակառակ այս բոլոր տառապանքներուն եւ ճնշումներուն, քիւրտ ազգայնականութիւնը կը մնայ աշխոյժ եւ Քիւրտերը լի են յոյսով որ օր մը պիտի իրականանայ ազատ ու անկախ Քիւրտիստան մը ունենալու իրենց երազը, ինչպէս մեզի կը յիշեցնեն անանուն բանաստեղծի մը հետեւեալ տողերը․

Չկայ աւելի գեղեցիկ բան, քան
Մեռնիլ քեզի համար,
Քիւրտիստան,
Ըլլալ տէրը իր տան եւ հպարտօրէն
երգել քրտերէն,
Մեր զէնքերու բոցին մէջ տօնելով
փառքը
Հազարամեայ մեր ցեղին, մեր
սիրելի հողին․
Ըլլալ ազատ, սիրել, հաւատալ եւ
մեռնիլ․
Հարցուր այս աղբիւրին, քեզի
պիտի ըսէ
Թէ իր մրմունջին մէջ կան հազար
հառաչանք,
Հազար արտասուք, հազար
ընդվզում եւ հազար յոյսեր․․․

Թարգմ.՝ Հ. Ա.

[illegible]

ԴԱՇՆԱԿ - ԴՈՒԴՈՒԿ

Ժանին Զալոյեան (դաշնակ) եւ Ժեռար Մատիլեան (դուդուկ) հայկական ստեղծագործութիւններու յայտագրով մը կը նուագեն Նոյեմբեր 9, Ուրբաթ, ժամը 20:30ին «Օրատ» սրահին մէջ – 62 Ռոտիէ փողոց, Փարիզ 9րդ Թաղամաս։
Հեռ.՝ 01 48 78 06 26
06 33 87 52 98 (ժամը 15-19)

Livres reçus

FRANCAIS D'ARMENIE
récit

LEON HOVNANIAN

Glyphe, Paris 2007

(en vente à la Librairie **H. Samuelian** :
51 rue Monsieur le Prince,
75006 Paris

ՄԻԼԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 14 Կիրակի երեկոյեան Միլանոյի «Հայ տուն»ին մէջ ներկայացուեցաւ նոր խտասալիկ մը, «Աւգալբեգեան կը նուագէ Տիգրանեան» խորագրով, նուիրուած՝ Նիկողայոս Տիգրանեանի ծննդեան 150ամեակին (1856–2006)։ Սալիկը կը պարունակէ Տիգրանեանի ստեղծագործութիւններէն 13 կտորներ։

Դաշնակահարուհի Արեւիկ Աւգալբեգեանը դեռ փոքր հասակին ծանօթանալով Ն. Տիգրանեանին, դարձեր էր անոր ստեղծագործութիւններուն մշտական կատարողը։ 1936ին երբ կը տօնուէր Տիգրանեանի 80ամեայ յոբելեանը հայկական կառավարութեան կողմէն եւ որուն կը մասնակցէին Հայկանոյշ Դանիէլեանը, Շարա Տալեանը, սինֆոնիկ նուագախումբը Կոստանդին Սարաջեւի ղեկավարութեամբ, Ն. Տիգրանեանի ցանկութեամբ Արեւիկը դեռ մանուկ կը նուագէր անոր դաշնամուրային ստեղծագործութիւնները եւ կը մկրտուէր իբրեւ լաւագոյն մեկնաբան։ Տիգրանեանի ցուցմունքները եւ խորհուրդները շատ մեծ դեր խաղացած են աւելի խոր ու ճշմարտացիօրէն մեկնաբանելու անոր գործերը։

Տիկին Աւգալբեգեան հայ կատարողական արուեստի ամենավառ անձնաւորութիւններէն մէկն է։ Իր համերգային նուագացանկը կ'ընդգրկէ տարբեր ոճի տարբեր ժամանակներու երաժիշտներու ստեղծագործութիւններ։ Փայլուն արդիւնքներով աւարտած է Երեւանի պետական երաժշտանոցը։ Կատարելագործման համար մեկներ է Մոսկուա եւ Զայքովսքի երաժշտանոցին մէջ որպէս ուսուցիչ ունեցեր է ռուսական դաշնամուրային «դպրոց»ի հիմնադիրներէն, նշանաւոր երաժիշտ եւ դաշնակահար Կ. Ն. Իգումնովը։ Հանրայայտ դաշնակահարուհին միշտ մասնակցած է իր երկրին նշանակալից իրադարձութիւններուն․ շրջած է տարբեր երկիրներ, հանդէս եկած իր մենահամերգներով եւ բազմաթիւ նուագախումբերու եւ ղեկավարներու հետ։ Բ. Համաշխարհային պատերազմի տարիներուն երկու անգամ ռազմաճակատի հայկական եւ ոչ-հայկական բանակի մարտիկներուն համար նուագած է։

1988էն ի վեր կ'ապրի Իտալիա եւ կը շարունակէ իր ստեղծագործական կեանքը։ Միլանոյի Վերտի երաժշտանոցի դահլիճին մէջ ելոյթ ունեցաւ Պախի 3 եւ 4 Կլաւիչեմբալոներու համար գրուած քոնչերթոյով, իր երկու աղջիկներուն և Թոռնիկին հետ։ Այդ համերգը եղաւ «պատմական իրադարձութիւն»։

Թէ ինչպէ՛ս ծնաւ գաղափարը այս խտասալիկին, Արեւիկը Հայ տան մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան ըսաւ հետեւեալը․

«Երկու տարի առաջ, երբ Մարսէյլի Հայոց եկեղեցւոյ հոգեւորական Զատիկ վարդապետն առաջարկեց ձայնագրել Նիկողայոս Տիգրանեանի դաշնամուրային ստեղծագործութիւնները, ես ոչ երկար տատամսումներէ յետոյ որոշեցի ընդունել անոր առաջարկը։ Ճիշդ է, դեռեւս 50ական Թուականներին հայկական ռատիօն ձայնագրել եւ շատ անգամ հաղորդել էր այդ գործերը իմ կատարողութեամբ. բայց անոնք լրիւ չէին եւ լաւ կ'ըլլար ձայնագրել Տիգրանեանի մեծ կտաւները ամբողջութեամբ, նամանաւանդ չուտով, 2006ին, կը լրանար երաժիշտին ծննդեան 150ամեակը։ Միակ բանը որ կրնար խանգարել մեր այս ծրագրին իրագործմանը այն էր, որ "Զարգեահ" պարսկական մեծ ֆանթազիան, որ կը համարուէր Տիգրանեանի գլուխ գործոցը, անյայտացեր էր իմ նօթաններու գրադարանէն աւելի քան կէս դար առաջ, իսկ առանց անոր անիմաստ կը գտնէի այս ձայնագրութիւնը։ Բարեբախտաբար այդ նօթաները կրցայ ունենալ Մոսկուայի կեդրոնական գրադարանէն, ինձ կը մնար միայն մէկ շաբաթ մինչեւ նշանակուած ձայնագրութեան օրը։ Արդեօ՞ք ուժերս պիտի ներէին, այս տարիքին, յաղթահարելու այն լարուածութիւնը, որ զիս կը պատէր եւ ունենալ այն կեդրոնացումը որ կը պահանջէր անթերի ձայնագրելու մեծ երաժիշտին գործերը։ Բայց ամէն ինչ ընթացաւ այնպէս, ինչպէս որ պէտք էր ըլլար եւ ձայնագրութիւնը կատարուեցաւ։ Երբ վերադարձայ Իտալիա, խաչլուհիի մը նիւթական աջակցութեամբ դիմեցի պրն. Աւետիս Օհանեանին, որը մեծ պատրաստակամութեամբ եւ սիրով յանձն առաւ և կարճ ժամանակուայ մէջ իրագործեց խտասալիկի իրականացումը, որը կ'ընդգրկէ նաեւ չորս լեզուներով (Թոռնիկիս Անի Հայրապետեանի թարգմանութեամբ) գրքոյկ մը, ուր կայ երաժիշտին եւ կատարողին կենսագրական գործերը եւ իրենց գործունէութիւնները։

Ահաւասիկ այսօր ես հաճոյքն ունիմ ներկայացնելու ձեզի այս խտասալիկը եւ որմէ մի քանի կտորներ պիտի նուագեմ այժմ»։

Ապա տիկ. Արեւիկ ճկուն եւ բարձրորակ կատարողութեամբ նուագեց Ն. Տիգրանեանի «Բայաթի Շիրազ»ը, «Գիւմրուայ կլոր պար»ը, «Զարգեահ»ը եւ «Շալախօ»ն։

Երեկոյթին երաժշտական մասը փակեցին Արեւիկի աղջիկը՝ Նունէ Հայրապետեանը, որ 2005ին մասնակցելով Ֆրանսայի «Concours International de Piano de France» արժանացած էր առաջին պարգեւին եւ հռչակուած՝ լաւագոյն կատարող ֆրանսական երաժշտութեան, եւ Թոռնիկը Անին, նուագելով Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ» պալէէն «Լեզգինկա» պարը, մէկ դաշնակի վրայ չորս ձեռքով։

Երեկոն շարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ եւ բարեմաղթութիւններով։

ԽՏԱՍԱԼԻԿԻ ԳՐՔՈՅԿԷՆ
ԱՌՆՈՒԱԾ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ
(Գիւմրի 1856 – Երեւան 1951)
ՄԱՍԻՆ

Նիկողայոս Տիգրանեան առանձնայատուկ տեղ կը գրաւէ հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ։ Ան դաշնամուրի համար փոխադրեց արեւելեան երաժշտութեան այն գանձերը, որոնք սերունդէ սերունդ անցնելով եւ նուագուելով արեւելեան տարբեր գործիքներու վրայ, հասեր են մինչեւ մեր օրերը։ Ինը տարեկան էր Տիգրանեանը, երբ ծաղիկ հիւանդութենէն կորսնցուց տեսողութիւնը եւ այն վերականգնելու ապարդիւն փորձերէն յետոյ ուղարկեցին զինք Վիէննայի կոյրերու դպրոցը, որտեղ ան ստացաւ բազմակողմանի կրթութիւն եւ տիրապետեց դաշնամուրին։ Վերադառնալով իր հայրենի Ալեքսանդրապոլը (Գիւմրի), Տիգրանեանը մեծ եռանդով սկսաւ ուսումնասիրել արեւելեան երաժշտութիւնը, որը շատ հարազատ էր իրեն։ Դեռ մանկութեան տարիներուն ան ունկնդրեր էր ժամանակի հռչակաւոր հայ Թառիստ Աղամալ Մելիք-Աղամալին, որուն արուեստը հիացուցեր էր զինք, իսկ անոր կատարած բայաթիները, մուղամները, Զարգեահը՝ արեւելեան այդ մեծ ֆանթազիան, անջնջելի տպաւորութիւն թողած էին եւ հէքեաթային աշխարհ մը բացեր էին կոյր երախայի հոգւոյն մէջ։ Երբ Տիգրանեան վերադարձաւ Հայաստան, սկսաւ գրի առնել հայկական ժողովրդական երգերն ու պարի եղանակները, ապա նաեւ կովկասեան միւս ժողովուրդներու ստեղծագործութիւնները, որ ան մշակեց մեծ վարպետութեամբ։ Այս գործերուն, ինչպէս եւ արեւելեան ստեղծագործութիւններուն մէջ, մէկընդմէջ կը լսուին թառի, դափի, տհոլի, քամանչայի, դուդուկի նմանութիւնները, որոնք աւելի վառ ու խօսուն կը դարձնեն այդ ստեղծագործութիւնները։

Տիգրանեանը ոչ միայն գրի առաւ արեւելեան մեղեդիները, պահպանելով անոնց քաղցրաձայն գիծն ու երաժշտական ձեւը, այլ եւրոպական երաժշտութեան բոլոր միջոցներն օգտագործեց եւ հարմոնիկ նուագակցութեամբ հարստացուց ու ճոխացուց այդ երաժշտութիւնը, որուն Թախծոտ ու լալագին հնչիւններուն կը յաջորդեն հանդիսաւոր, խռհուն, փիլիսոփայական բնոյթի հատուածները վերջանալով ուրախ, պարային, յաղթական մասերով։ Ն. Տիգրանեանը վառ ու յայտուն դարձուց այդ ստեղծագործութիւններ միշտ հարազատ մնալով տուեալ երաժշտութեան ոգիին ու բնոյթին։ Ան ստեղծագործած է նաեւ ձայնի, ջութակի եւ սիմֆոնիկ նուագախումբի համար։

Անոր ստեղծագործութիւններէն ժամանակին օգտուեր են հայ բազմաթիւ երաժշտահաններ՝ Ալեքսանդր Սպենդարեանը իր «Ալմաստ» օփերային մէջ, Արմէն Տիգրանեանը իր «Անոյշ» օփերային մէջ եւ շատ ուրիշներ։

Ն. Տիգրանեանի շնորհիւ Արեւելքի երաժշտութեան գլուխ-գործոցները հասած են մեզի իրենց անաղարտ տեսքով։

Ն. Տիգրանեանը արդարօրէն կոչեր են Արեւելքի Մեծ երգիչ։

ԿԵԿԵԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

նիսթէն) գնաց խօսք հասկցնելու համար ձկնորս–նաւաստիներուն, որոնք օրերէ ի վեր զանազան գործողութիւններու ձեռնարկած են (գործադուլ, նաւահանգիստներու փակում, եւլն.), բողոքելու համար վառելանիւթի գիներու յաւելումին դէմ: Անմիջապէս յետոյ Սարքոզի Ուաշինկթըն կը մեկնէր անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ Ֆրանսա այլեւս հաւատարիմ զինակից է ԱՄՆ–ու: Ելոյթ կ'ունենար նաեւ Գոնկրէսին առջեւ:

ՄԱՐՔ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ, որ մէկն էր այն երեք լրագրողներէն որոնք Զատէն վերադարձան, բացատրութիւններ տուաւ հեռատեսիլէն (Գանալ+ եւ Ֆրանս 2, Նոյեմբեր 5ին), բայց այդ բացատրութիւններն ալ չկրցան յստակ գաղափար մը տալ «Զոէի Տապան»ին բուն գործունէութեան մասին: Ըսաւ թէ «Զոէի Տապան»ին բուն պատասխանատու՝ Պրէթօ համոզուած է որ տարած աշխատանքը ծուռ բան մը չունէր, բայց կը ցաւի իր գործած մեթոտներուն համար: Նոյեմբեր 6ին, Զատի ներքին նախարարը կը հաղորդէր որ մնացած Ֆրանսացիները (6) եւ երեք Սպանացիները (օդաչու) Զատի մէջ պիտի դատուին, որեւէ յոյս չկայ որ Ֆրանսա փոխադրուին, ինչպէս ուզած էր Սարքոզի: Կարմիրեան չէր կրնար զսպել իր մտավախութիւնը երբ հեռատեսիլի լրատուութեան նկարները կը դիտէր, մինչ իր տպաւորութիւնները կը ջանար տալ, հակառակ անոր որ ինք ալ չէր կրնար որակել այդ կազմակերպութեան անդամները՝ միամիտնե՞ր, երանելինե՞ր, թէ պարզապէս իրենց նախաձեռնութեան անտեղեակ անձեր:

ՊՈԼՍՈՅ գլխաւոր դատախազութիւնը եօթուկէս տարուան բանտարկութեան պատիժ պահանջած է «Մի՛ ծրագրէք» երգին բնագրի հեղինակին ու երգիչին, նաեւ այդ երգով ծանուցումի տեսագրութիւնը պատրաստողներուն համար: Երգը ազգայնամոլական բնոյթի էր, կը գովերգէր Հ. Տինքի ոճրագործը եւ տեսագրութեան գործածուած էր Հ. Տինքի սպանութեան լուսանկարը: Դատախազութիւնը չորս հոգին ամբաստանած է յանցանքն ու յանցաւորը գովելու, ժողովուրդը ոխի ու թշնամութեան դրդելու մեղքով:

ԳՐԱԿԱՆ առաջին մրցանակները՝ Կոնքուռ եւ Ռընոտօ տրուեցան Նոյեմբեր 5–ին եւ երկուքն ալ անակնկալներ տեղծեցին: Կոնքուռի համար 14 յաջորդական քուէարկութենէ ետք կարելի չեղաւ որոշում մը տալ եւ յանկարծ պատահեցաւ անակնկալը ու մրցանակին արժանացաւ Ժիլ Լըռուայի «Ալապամա Սոնկ» հատորը, որ իր անկիւնէն դիտուած, պատմութիւնն է Զելտա Ֆիցճերըլտի ողբերգական ճակատագրին: Ամերիկացի քննադատները, խիստ քննադատութիւններ ըրած են գիրքին համար, առարկելով որ հեղինակը չատ կողմնակից դիրք բռնած է գրագէտին կնոջ նկատմամբ: Ռընոտոյի մրցանակին արժանացած է Տանիէլ Փէնաք «Շակրէն տ'էքոլ» գիրքին համար, որ նախընտրուած հատորներու ցանկին մէջ խսկ չկար: Հոս ալ ոմանք կ'առարկեն որ մրցանակը պէտք է տրուէր քիչ ծանօթ հեղինակի մը որպէսզի հատորը ծախուի, մինչ Փէնաքի հատորը արդէն իսկ պէսթսելըր մըն է:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ կը շարունակուին զանգուածային ձերբակալութիւնները փաստաբաններու, իրաւագէտներու, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու: Հակառակ այս խիստ հակազդեցութեան, նախագահ Մուշարաֆ չատ մինակ մնացած է, հակառակ անոր որ ԱՄՆ–ու պաշտպանութեան կը հաւատար, բայց Ուաշինկթըն ալ չծածկեց իր վերապահութիւնը, այն պահէն երբ նախագահը հակասահմանադրական քայլերու դիմեց: Նոյեմբեր 6ին, 1500 հոգի ձերբակալուած էր:

«ԼԸ ԶԻՔՕ» տնտեսական օրաթերթը լոյս չտեսաւ Նոյեմբեր 6ին, լրագրողներու գործադուլին հետեւանքով: Նախորդ օրը արդէն ցոյց մը ըրած էին թերթին կեդրոնավայրին չէնքին առջեւ բողոքելու համար թերթին վաճառքին դէմ, ինչ որ սակայն պաշտօնական բնոյթ կ'առնէր քանի մը ժամ ետք: Արդարեւ թերթը 240 միլիոն եւրոյի գնուած էր Էլ. Վէ. Էմ. Աշ.ի (Պերնար Առնօ) կողմէ: Ան տէրն է արդէն Տրիպի, Վիւիթոնի, Տոմ Փերինեոնի եւլն, եւլն.:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 10

Եկայք տօնեսցուք
Տօն Սրբոցն Հրեշտակապետացն՝
Գաբրիէլի եւ Միքայէլի
եւ Ամենայն Երկնային Զօրացն
Գիշերային եւ Առաւօտեան
հանդիսաւոր ժամերգութեամբ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ իր ԼՕԹՕն տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 11ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
12-14 rue St-Bazile — 13001 Marseille

□

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre
«M a d z o u n o v k e u f t é s»
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry
Le Samedi 17 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
Nous vous attendons nombreux
pour passer une agréable soirée.
Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Սիսեռեան ընտանիքին, Գեղամ Սիսեռեանի մահուան առթիւ: Այս տխուր առիթով փոխան ծաղկեպսակի, մասնաճիւղը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տիկին Շաքէ Փաշապէզեան, Տէր եւ Տիկին Գոգօ Անտիզեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պատտասարեան 100ական եւրօ, Տիկին Արփի Շահինեան 50, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թոսունեան 30, Տէր եւ Տիկին Նոնիկ Յովհաննէսեան 20, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահապեան 100, Օր. Լենա Քարաքոմուշեան 50:

□

«M E D E E - M A T E R I A U»
de **Heiner Müller**
Interprétation de NOUR-ANI SISSERIAN
de la compagnie «Cavalcade»
Dimanche 11 Novembre à 17h00
au théâtre de Nesle
8, Rue de Nesle — 75006 Paris
M° Odéon
Réservations : 01 45 93 00 25
06 64 38 00 25

Առնօ Ֆրանսայի ամէնէն հարուստ անձն է (20 միլիառ եւրօ) եւ կրցաւ իրականացնել իր փափաքը տէրը դառնալով Ֆրանսայի տնտեսական առաջին օրաթերթին:

ԻՐԱՔԻ Կարմիր Մահիկին համաձայն 2,4 միլիոն Իրաքցիներ, գլխաւորաբար կիներ եւ մանուկներ տեղահան եղած են եւ կը թափառին ճամբաներուն վրայ: Իրենց տուներէն հեռացած են ոճրափորձերու վախէն եւ երախաները մանաւանդ հիւանդ են եւ սնունդի չգոյութենէ կը տառապին:

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

♦ Bar

♦ Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

CROIX BLEUE DE FRANCE DES ARMENIENS

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տ ի ա մ ա ն թ է ռ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris
Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

MARSEILLE

Le Ciné-Club
de l'ASSOCIATION ARTISTIQUE ARMENIENNE
Les 3A
présente
le Vendredi 9 novembre à 20 heures
à la MAJC
12-14 rue Saint-Bazile —
13001 Marseille
« L A S Y M P H O N I E D U S I L E N C E »
un film de **Viguen TCHALDRANIAN**

— E n t r é e l i b r e —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ–ի
Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Ճ Ա Շ – Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը
Շաբաթ, Յունուար 12ին:

⁂

Շ Ա Ի Ո Լ Ի
Ս. Գ Ր Ի Գ Ո Ր Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Ի Չ
Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ւ Ո Յ
5 0 Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պ ա տ ա ր ա գ ե ճ ա շ:

Dans le cadre des **Jeudis de l'UCFAF**
PRESENTATION DU PHONETHON 2007
en présence de **Michel Pazoumian**,
Vice-président délégué
du Fonds Arménien de France

d i a p o r a m a
s u r l e s p r o j e t s
e t o b j e c t i f s
d u P h o n é t h o n
2 0 0 7

Jeudi 8 novembre 20 h 30

Centre Culturel UCFAF-JAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
JEUDI
8 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.824 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 83e ANNEE — N° 21.824

Թ. ԷՐՏՈՂԱՆ-Ճ. ՊՈՒՇ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԱԾ

Իրաքի մէջ զինեալ գործողութիւններու ձեռնարկելու սպառնալիքները, այդ սահմանին վրայ մեծ քանակութեամբ զօրք ու զինամթերք փոխադրելու արարքը առաջնորդեց Թ. Էրտողան – Ճ. Պուշ տեսակցութեան մը, Նոյեմբեր 5ին. առաջինը վճռակամութեան խառնուրդ արտայայտութիւններով գնաց Ուաշինկթըն, ըսելու թէ Թուրքիա գերիշխան երկիր է, մտադրածը ընելու համար ոչ ոքի հաւանութեան կը կարօտի, եւլն.: Ստեղծուած կացութեան մէջ կարեւոր գործօն էր բնականաբար Ինճիրլիքի ամերիկեան զինուորական խարիսխը. անոր առընչուած Թրքական սպառնալիքները, գործունէութիւնը սահմանափակելու, ի հարկին նոյնիսկ փակելու, եւլն., Թուրքիան ուժի յաւելեալ դիրքի մը վրայ կը դնէին Անգարայի տրամաբանութեամբ:

Թրքական շռնդալից յայտարարութիւնները, սպառնալիքները, այնպէս կը թուի թէ խաղաղած են լերան ծնած մուկով մը: Ճ. Պուշ «համոզած է» խօսակիցը որ Թուրքիա չձեռնարկէ Իրաքէն ներս զինեալ միջամտութեան, թէ իրենք «ահաբեկիչ» կը նկատեն ՓՔՔ-ն... Յաւելեալ՝ այդ կազմակերպութիւնը թշնամին է Թուրքիոյ հետ ԱՄՆ-ու, Իրաքի եւս: ԱՄՆ – Թուրքիա գործակցութեամբ ՓՔՔ-ի նիւթական զօրակցութիւնը պիտի արգիլուի եւ Իրաքի անոնց բանակավայրերը ճզմելու աշխատանք պիտի տարուի, տեղեկութիւններու փոխանակումով:

Էրտողան Ուաշինկթընի Մամուլի ակումբին մէջ ելոյթ մը ունեցաւ ու անդրադարձած է նաեւ Ցեղասպանութեան խնդրին. կրկնած է սուտը թէ 2005ին Հայաստանի Նախագահին ղրկած նամակը անպատասխան մնացած է: Ըսած է նաեւ թէ 1915ին տեղահան Հայերուն օսմանեան կառավարութիւնը նոյնիսկ «ծախսելու դրամ» յատկացուցած է, թէ Թրքական դիւանները միլիոնաւոր փաստաթուղթ ունին այդ մասին:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի հետ իրենց սահմանին, ան կը բացուի միայն երբ Հայերը քաշուին իրենց գրաւած ադրբեջանական հողերէն. հետեւաբար սահմանը պիտի չբացուի:

Էրտողան չէ մոռցած Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւին դէմ քուէարկած երեսփոխաններուն շնորհակալութիւն յայտնել, ինչպէս նաեւ Պուշի վարչակազմին որ ճիգ չխնայեց ձախողեցնելու դերը կատարելու համար:

Ուաշինկթընի այս զարգացումներուն զուգահեռ, Թուրքիոյ խորհրդարանը երկրորդ անգամ յետաձգած է նոյն բանաձեւին առընչութեամբ ԱՄՆ-ու իշխանութիւններուն ուղղելի հակազդեցութեան յուշագիրի մը վաւերացումը: Ան շաբադրուած էր որպէս բողոք Հայկական բանաձեւին առաջին փուլին քուէարկութեան, ըսելու համար թէ ԱՄՆ-ու այդ քաղաքականութիւնը լուրջ հարուած կ'ըլլայ ԱՄՆ – Թուրքիա յարաբերութիւններուն:

Այս բոլորին հետ ուշագրաւ յայտարարութիւն մը կատարած է քիւրտ պարագլուխ Ա. Օճալանի եղբայրը Օսման Օճալան, որ փոխարինած է արգելափակուած եղբայրը: Ան արեւմտեան լրատուներու ալ արձագանգած ելոյթով մը ըսած է թէ ՓՔՔ-ի զինեալները արդէն հեռացած են Իրաքի իրենց դիրքերէն ու անցած են Իրան: Եթէ նկատի առնուի որ ՓՔՔ-ն պայքար կը մղէ ամերիկեան զինամթերքով, ինչ որ հերքուած չէ Ուաշինկթընի կողմէ, այնքան ալ անկեղծ չի թուիր այդ կազմակերպութիւնը «թշնամի» որակելու Պուշի կեցուածքը: Իսկ ՓՔՔ-ի պարագլուխին իրենց զինեալներուն Իրան անցած ըլլալու յայտարարութիւնը տրամաբանօրէն այդ երկրին դէմ պէտք է ուղղէ Թուրքիոյ հալածանքի վճռակամութիւնը: Բան մը որուն առնուազն պիտի չհակառակի Ճ. Պուշ որ առիթ կը փնտռէ այդ երկիրը թիրախ դարձնելու:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցելու հոլովոյթին մէջ արձանագրուած զարգացումներուն մասին նոր տեղեկագիրը հրապարակուած է: Հոն տեղ գտած են անկատար նկատուած մարզերը որոնք նշուած էին նախորդ տեղեկագրերու մէջ ալ. գլխաւոր տեղը կը գրաւէ արտայայտութեան ազատութեան մարզը որ քննադատելի է յատկապէս պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին պահպանումով: Այս բաժինին մէջ յատկապէս նշուած է Հ. Տինքի զաւկին՝ Ա. Տինքի նոյն յօդուածով տարուան մը բանտարկութեան դատապարտումի պարագան, հրատարակած ըլլալով Ցեղասպանութեան մասին հօրը արտայայտութիւնները:

Շեշտուած է թէ ներառեալ Քիւրտերը, փոքրամասնութիւններու մշակութային իրաւունքները յարգելու ուղղութեամբ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է:

2005էն ի վեր բարեշրջումներու դանդաղած թափին պէտք է զարկ տրուի եւ բանակը ենթարկուի քաղաքական իշխանութեան հակակշռին:

Տեղեկաբեր Օ. Ռեն տեղեկագիրը ներկայացնելէ ետք յայտնած է թէ այսուհանդերձ Միութիւնը Անգարայի տուած խոստումը յարգելով պէտք է բանակցութեան բանայ նոր գլուխներ:

***

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔԻ ԶԱՒԱԿԸ ՊԵԼԺԻԱ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Հ. Տինքի զաւակը Արատ Տինք որ կը վարէր Թերթին վարչական պատասխանատուութեան պաշտօնը, մեկնած է Թուրքիայէն: Թրքական աղբիւրներ այդ մեկնումը կը բացատրեն պատժական օրէնքի 301րդ յօդուածով դատապարտումով եւ ստացած անվերջանալի ըսպառնալիքներով: Ան իր ընտանիքով հաստատուած է Պրիւսէլ: Թերթին վարչական պատասխանատուութիւնը յանձնուած է երիտասարդ խմբագիր Սրխս Նալճըի (սկսած Հոկտ. 26ի թիւէն):

Տինք ընտանիքը յայտնած է թէ Ա. Տինքի մեկնումը վերջնական բնոյթ չունի:

***

Նոյն օրուան լուրերուն մաս կը կազմէր նաեւ այն որ Պոլսոյ դատախազը Հ. Տինքի սպանութեան թղթածրարը քննելով անպարտ հռչակած է երկու ամբաստանեալ եւս: Անոնք ամբաստանուած էին գրգռութեան եւ չարագործութեան դրդելու մեղքերով: Ենթականերէն մէկը Ք. Քէրինչսիզ անուն փաստաբանն է որ ծանօթ է հակահայ եւ ազգայնամոլական արտայայտութիւններով, արարքներով: Բայց ըստ դատախազին, իրենց դէմ դատական հետապնդումը շարունակելու տուեալ չկայ...

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀ ԲԱԿՕ ՍԱՀԱԿԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նորընտիր նախագահը Բ. Սահակեան Ֆրանսայի անդրանիկ այցին սկսաւ Փարիզէն: Առաջին հանդիպումը ունեցաւ Նոյեմբեր 6ին մայրաքաղաքի հայութենէն փոքր հատուածի մը հետ որ լեցուցած էր Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ «Ն. Փրէնկեան» սրահը:

Երեկոյթը բացուեցաւ ԼՂՀ քայլերգին յոտնկայս ունկնդրութեամբ որուն յաջորդեց «Հայաստան» հիմնադրամին Ֆրանսայի կազմին նախագահ Պետրոս Թերզեանի ողջոյնի խօսքը՝ հիւր նախագահին ու անոր ընկերացող Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ. Մարտիրոսեանին, հիմնադրամի վարչական նոր տնօրէն Վահէ Ազրբեկեանին; Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանին, Ղարաբաղի Փարիզի ներկայացուցիչ Հովիկ Գէորգեանին ու պատուիրակութեան միւս անդամներուն:

Ցուցադրուեցաւ 11 վայրկեանի ժապաւէն մը որ կ'ամփոփէր հիմնադրամին 15 տարուան գործունէութիւնը Հայաստանի ու Արցախի մէջ: Այս մէկուկէս տասնամեակի գործունէութիւնը կը նշանակէ 165 միլիոն տոլարի յատկացում որուն երկու երրորդը հրադադարէն ի վեր կ'ուղղուի Ղարաբաղի:

Նախագահ Բակօ Սահակեան առաջին խօսքերէն վերջին ծայր խոհեմ, արտասանած ամէն խօսքին ետին մտածումի պաշար մը գետեղած մէկուն տպաւորութիւնը գործեց ներկաներուն վրայ: Անխռովելի հանդարտութեամբ մը բայց զգալի սրտացաւութեամբ բացատրեց փոքր հանրապետութեան մեծ հարցերը: Միասնութիւնը եւ ձեռք ձգուած ժողովրդավարութիւնը ան ներկայացուց որպէս գըլխաւոր դրամագլուխ. ըսաւ թէ երկրին կայունութիւնը արդիւնք է համատեղ ջանքերու եւ այդ միասնութեան: Երկիրը պաշտպանութեան տակն է Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակին որուն առաքելութեան, մասնակից են ապահովութեան բաժինը, ոստիկանութիւնը, պատական գերատեսչութիւնները: Բանակը ժողովուրդին ծոցէն ծնած, անոր մէկ մասն է, իսկ ժողովուրդը՝ փոխադարձաբար բանակին:

Իր իշխանութեան շրջանին համար մշակուած ծրագիրը արդիւնք է լայն խաւերու հետ խորհրդակցութիւններու եւ ունի յատկապէս ընկերային ուղղութիւն: Անոր նպատակն է ընկերային զգալի բարումը մեղմացնել: Կը յաջորդէ ժողովրդագրական վիճակի բարելաւումը: Ծնունդներու նուազող համեմատութիւնը բարձրացնելու համար որոշուած է ընտանիքներու երրորդ եւ չորրորդ նորածիններուն 3–4 հազար տոլարի համապատասխան գումար յատկացնել: Դրամական յատկացում պիտի կատարուի (2008 Յունուարէն) նաեւ ամուսնացող երիտասարդ զոյգերու, զարկ պիտի տրուի, յատկապէս գիւղական շրջաններու մէջ, բնակարաններու շինութեան: Պիտի բարձրանան նաեւ կենսաթոշակները, աշխատավարձքերը, պատերազմի զոհերու ընտանիքներուն, հաշմանդամներուն նպաստները: Ղարաբաղի մայրերուն եւ քոյրերուն թելադրանքին անսալով իշխանութիւնը որոշած է անվճար տրամադրել դպրոցականներուն դասագիրքերը եւ առաջին դասարան արձանագրուողներու մայրերուն վճարել 20 հազարական դրամ:

Յատուկ ուշադրութեան առարկայ կը դառնան գիւղերը, յատկապէս առանց տոկոսի վարկերու տրամադրումով եւ կը ձեռնարկուի ըմպելի ջուրի ծանրակշիռ հարցին լուծումին: Հարց որմէ զերծ են ներկայիս շատ քիչ թիւով գիւղեր:

Բ. Սահակեան իր խօսքը աւարտեց Ֆրանսայի ու Ֆրանսահայութեան շնորհակալութիւն յայտնելով ու մշակութային գործակցութեան մաղթանքով: Ապա իր ելոյթին Հ. Գէորգեանի կողմէ ֆրանսերէն ամփոփումէն ետք պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն: Ըսաւ թէ ծնունդներու նուազումը հետեւանք է Ղարաբաղի բնակչութեան հասած վնասներուն խորութեան եւ իրենք տարուէ տարի կ'աշխատին բարելաւել կացութիւնը: Ներկայիս 140 հազար է այդ բընակչութեան թիւը: 2008ի պիւտճէն որոշուած է 43 միլիառ դրամ, իսկ համախառն միջին արտադրութիւնը որ ներկայիս 10,8 է, կ'ուզեն բարձրացնել 15ի:

Գրաւեալ տարածքները յանձնելու մասին տարաձայնութիւններու առընչուած հարցումի մը պատասխանելով Բ. Սահակեան ըսաւ թէ անոնք որպէս ԼՂՀ ապահովութեան գօտի արձանագրուած են Սահմանադրութեան մէջ, ուստի որեւէ քննարկումի շրջանակի մէջ չեն կըրնար ընդգրկուիլ: Ապահովութիւն տուաւ որ Ղարաբաղէն արտահոսք խնդրոյ առարկայ չէ, բայց կ'ուզեն զարկ տալ բընակչութեան աւելնալուն: Հայաստանի հետ օդային կապը վերահաստատելու մասին Հայաստանի համապատասխան վարչութեան հետ քննարկումներ կատարուած են, բայց Ղարաբաղի հարցին կարգաւորուած չըլլալու պարագան կը դժուարացնէ հարկաւոր միջազգային արտօնութիւնը ունենալու հարցը: Ատկէ զատ, պէտք է լուծել անհրաժեշտ սարքաւորումներու եւ մասնագէտներու խնդիրները:

***

ՄԻՇԷԼ ԲԱԶՈՒՄԵԱՆԻ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄԸ

Երեկոյթին վերջին մասը յատկացուեցաւ հիմնադրամին Ֆրանսայի կազմին անխոնջ ու կարեւոր վաստակի տէր մէկ դէմքին՝ Միշէլ Բազումեանի պարգեւատրումին: Հայաստանի Նախագահը տալ ի գնահատութիւն այդ վաստակին, դեսպան Է. Նալպանտեանի պարտականութիւն յանձնած էր Անանիա Շիրակացի մետալով պարգեւատրելու զինք: Որոշումը եւ յանձնումը խանդավառ ծափերով ողջունուեցան որպէս «արժան եւ իրաւ» գնահատում, ինչպէս ըսաւ Պ. Թերզեան: Մ. Բազումեան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք հաւաստեց որ նոյն թափով կը շարունակէ իր գործունէութիւնը Հայաստանի ու Արցախի կողքին, անոնց բարօրութեան համար:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՉԱՏԻ յարաբերութիւնները վատթարացան Նոյեմբեր 6-ին, Սարքոզիի մէկ արտայայտութեան հետեւանքով: Արդարեւ, Սարքոզի յայտարարած էր.– «Կ'երթամ կը բերեմ բոլոր անոնք որոնք հոն են, ինչ որ ալ ըրած ըլլան»: Երբ Չատի արդարութեան նախարարը ստուգած էր որ Սարքոզի այդպէս ըսած է, անմիջապէս հակազդած էր ճշդելով որ, «Պ. Սարքոզին չէ որ կրնայ նման որոշումներ տալ: Արդարութիւնը կը գործադրուի հո՛ս, Չատի մէջ»: Ֆրանսացի վեց բանտարկեալներուն փաստաբանները գոհ էին Սարքոզիի խօսքերէն, մինչ ընկերվարական Առնօ Մոնթըպուր քննադատած եւ նոյնիսկ դատապարտած էր այդ խօսքերը, որոնք կը վտանգեն Ֆրանսացիներուն վիճակը:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ԿԸ ԶԱՐՄԱՑՆԷ ԲԱՅՑ ՉԻ ՀԱՄՈԶԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Այս ընդհանուրին քով երկու ծանրակշիռ կէտ կ'անջատուի Լ. Տէր Պետրոսեանի ելոյթին մէջ. մէկը 1999 Հոկտ. 27ի խորհրդարանի ըսպանդին չահարկումն է, միւսը՝ Ղարաբաղի հարցին:

Առաջինին մասին նախկին նախագահը խստագոյն դատումներ ունի, գրեթէ ներկայի ղեկավարներուն ուղղուած մեղադրական ակնարկով: Կ'ըսէ. «Ցանցաւոր այս ռեժիմի սկզբնաւորումն ուղղակիօրէն կապուած է 1999թ. Հոկտ. 27ի ոճրագործութեան հետ: Նման համակարգի գոյութիւնն անհնար էր Կ. Դեմիրճեանի եւ Վազգէն Սարգսեանի քաղաքական դաշինքի առկայութեան պայմաններում»: Նման անդրադարձ հոմանիշ չէ՞ ըսելու թէ սպաննուեցան, որպէսզի «յանցաւոր ռեժիմը» կարելի ըլլայ: Ծիշդ է որ այդ ոճիրին հեղինակներէն եւք պատուիրատուին եւս չբացայայտուիլը շատ մռայլ ենթադրութիւններու մղեց, կասկածներ սընուցանեց: Բայց քիչ մը անհամեմատօրէն ծանրակշիռ չէ՞ հարցին նախընտրական ելոյթի մը առարկայ դառնալը: Կարելի է մտածել որ Լ. Տէր Պետրոսեան բաւարար պատճառ ունի ատիկա ընելու. գիտէ բաներ որոնք լրատուական շրջանառութեան չդրուեցան: Սակայն, այդ պարագային ընդունելի՞ է որ նման խնդիր ընտրարշաւի մանրուք ըլլայ: Եթէ թեկնածութեան որոշումը օրակարգի չգար, այդ աստիճանի պատասխանատու դէմք մը այնքան ծանրակշիռ բաներու մասին պիտի չարունակէ՞ր լռել:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին, Լ. Տէր Պետրոսեան կ'ամբաստանէ որ Հայաստանի իշխանութիւնները ամէն կերպ խափանած ու վիժեցուցած են կարգաւորման գործընթացը, որպէսզի պահպանուի ներկայի կացութիւնը: Մինչդեռ հարցը ձգձգելու քաղաքականութիւնը չի կրնար անհետացնել փոխադարձ զիջումի պարտաւորութիւնը: Մանաւանդ որ Ղարաբաղի կարգաւորումին առնչըւած կը տեսնէ «Թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Արցախի ապագան, թէ՛ մեր երկրների տնտեսական բարգաւաճումը, եւ թէ՛ հայ ժողովուրդի բարօրութիւնը»:

Այս մօտեցումը դժուար է որ հըլիշեցնէ իր հրաժարականին առնթեր Լ. Տէր Պետրոսեանի ստորագրած «Լրջանալու պահը» ծաւալուն յօդուածը, ուր կ'ըսէր թէ ներկայի վիճակը երկար պահպանելի չէ, հարկ է ընդառաջել փուլային լուծումի – այսինքն՝ փոխադարձ զիջումներու – տարբերակին, հակառակ պարագային նոր պատերազմը անկարելի չէ: Մինչդեռ, տասը տարի ետքն ալ տուեալ կացութիւնը պահպանուած է, որքան ալ վերջնական կարգաւորումին մէջ թէական ըլլայ անոր դերը:

Յետոյ, քննադատելու մարմաջը նոյն նիւթով հակասութիւններու ալ մղած է նախագահ-թեկնածուն: Մինչ ելոյթին սկիզբը տնտեսական համակարգին ձեւախեղումը քոչարեանական վարչակազմին ժըխտականներով կը բացատրէ, աւարտի բաժինին մէջ նոյն դերով կը ներկայացնէ Ղարաբաղի հարցը:

Ելոյթը 1988ի զգացական պոռթկումին ոգեկոչումէն ետք, կը ներկայացնէ ներկայի կացութիւնը դարմաններու ձեւերը. «Պէտք է մաքրել սեփական ախտերը», «Վերադառնալ Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման նախկին ձեւաչափին, որում Ղարաբաղը ներկայացուած էր որպէս հակամարտութեան լիիրաւ կողմ», «փոխել կարգաւորման գործընթացում ներկայ բշխանութիւնների վարած անհեռատես եւ վտանգաւոր քաղաքականութիւնը», «անիմաստ է վախենալ կամ խուսափել փոխզիջումներից»: Ակներեւ է որ Ղարաբաղի խնդիրը կարեւոր տեղ ունի թեկնածութեան ու յաջողելու նպատակին մէջ:

Լեւոն Տէր Պետրոսեան չէ մոռցած կանխել հաւանական քննադատութիւնները, թէ օրինակ, ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ իր ղեկավարութեան շրջանի ժխտականներուն, չի ներկայացներ վաղուան քաղաքականութեան իր տարբերակը, եւլն.: Ատոնք կը ձգէ յետագայ ելոյթներու: Բայց կարեւոր խնդիր մըն է նաեւ այն որ «նոր»ի մը սպասումը թելադրող թեկնածուն չունի նոր գործակիցներու խումբ: Շուրջը գտնուողները ՀՀՇ-ի նախկիններ են, առաւել Դեմիրճեան-Սարգըսեան ոչ իսկ լուսանցքային զոյգը որուն շուքը կուգայ հոկտ. 27ի երկու գլխաւոր զոհերէն: Նման արդէն գործածուած յենակներո՞վ պիտի մաքրուին «սեփական ախտերը»:

Անկախ՝ Լ. Տէր Պետրոսեանի ծաւալուն ելոյթին տուեալներէն, ձեւրեւս հարկ է նաեւ թեկնածութեան անակնկալ տրամադրութիւնը դիտել, անդրադառնալով Հայաստանի ու այդ շրջանին միջազգային ներկայի քաղաքականութեան զարգացումներուն մէջ ունեցած դիրքին: Ամենազօր միակը ըլլալու ԱՄՆ-ու համոզումին ու անցեալի հաւասարակշռող դիրքին նկրտող Ռուսաստանի բաց մրցակցութեան վերածուած է մերձաւոր արեւելքի այդ հատուածը: Թուրքիան, Վրաստանը, Ազրբէջանը, հակառակ ամէն բանի, կարեւոր յենակներն են Ուաշինկթընի. մանաւանդ Իրաքի մէջ մղուած պատերազմին եւ Իրանի համար նոյն բնոյթի ախորժակներուն մէջ: Իսկ Հայաստանը, հակառակ արտաքին երկբեւեռ քաղաքականութիւն վարելու ճգտումին, կը նկատուի Մոսկուայի «հաւատարիմ վերջին դաշնակիցը» այդ գօտին մէջ:

Թէեւ այդ մասին ամբողջովին լուռ է Լ. Տէր Պետրոսեանի երկարապատում ելոյթը, բայց հետաքրքրական է գիտնալ թէ կովկասեան տուեալ պայմանները դեր ունեցա՞ծ են անոր որոշումին մէջ. օրինակ, կը մտածէ՞ արդեօք աւելի կարկ տալ երկբեւեռ արտաքին քաղաքականութեան. կամ աւելի տեղին կը նկատէ՞ Հայաստանի ապահովութիւնը առնչել ռուսեւամերիկեան մրցակցութեան այս, կամ այն թեւին: Հարցումներ որոնց ուղղութեամբ մշակուած, մտածուած թեզի մը մասին պատասխաններ շատ աւելի համոզիչ պիտի ըլլային վերադարձի տրամադրութեան մը համար, քան՝ քննադատութիւններու գրեթէ ոչինչ ըսող տարափը:

Լ. Տէր Պետրոսեանի թեկնածութիւնը,– մոռնալով յաջողելու չյաջողելու ենթադրութիւնները, հարցախոյզերու ներկայի ջլատող արդիւնքները – լուրջ պարտաւորութիւն մը կը դնէ Ռ. Քոչարեանի վարչակազմին ուսերուն: Որոշ է որ նախկին նախագահը շատերու համար յաջողութեան ամէնէն մօտիկ նկատուած Ս. Սարգսեանի լուրջ մրցակից ըլլալու յատկանիշներ ունի. եթէ նոյնիսկ 1996ին նման ընտրութեան արդիւնքը կեղծելու լըծակներէն զուրկ է, նման խաղի մը գոհը ըլլալու ոչ մէկ տրամադրութիւն կը մատնէ: Որպէսզի խնդիրը առանց փորձանքի աւարտի, անհրաժեշտ է որ ամէն բան թափանցիկ, անաչառ ընթացքով տեղի ունենայ, նուազագոյն առարկութեան եւ անոր հետեւանք սուր, այլ աւելորդ ու վտանգաւոր հակադրութեան առիթ չտալու ձեւով:

Ս. Սարգսեան, Լ. Տէր Պետրոսեան, կամ ուրիշներ կրնան նախագահ դառնալ վճռած ըլլալ. բայց ոչ մէկ ձեւով պէտք է արտօնուի որ մոռացկոտ ըլլալու պահանջէն ետք, ժողովուրդը դրուի նաեւ իրեն հետ քիչ կապ ունեցող հակադրութեան մը գինը վճարողի դիրքին մէջ:

«ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ» 90 ԱՄԵԱԿԸ

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

Կիրակի Հոկտեմբեր 28ը յիշարժան օր մը հանդիսացաւ Փարիզի մեր գաղութին համար որ փառաւոր կերպով նշեց «Հայ նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու միութեան» հիմնադրման 90 ամեակը:

Հոգեհանգստեան արարողութենէն վերջ որ կատարուեցաւ Փարիզի մայր եկեղեցիին ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի միւս առաքելական եկեղեցիներուն մէջ, ժողովուրդը (170 հոգի) հաւաքուեցաւ «էքոլ միլիթեռ»ի շքեղ սրահներէն մէկը, յուշի-հացկերոյթի մը համար:

Բացման խօսքը ըրաւ Միութեան նախագահ՝ Անթուան Պաղտիկեան որ նախ ողջունեց ներկայ բոլոր հիւրերը եւ մասնաւորաբար վարչապետին ներկայացուցիչը, Հայաստանի Փարիզի լիազօր դեսպան Էդուար Նալպանտեանը, Հայաստանի պաշտպանութեան նախարարութենէն զօր. Վլատիմիր Հայրապետեանը, Նորվան արք. Զաքարեանը, վերապատուելի Ժոէլ Միքայէլեանը, Կիպրոսի դեսպան՝ Պ. Նէարքուն, Պ. Մավրոմադիսը (Ֆրանսայի կիպրացիներ), Փարիզի քաղաքապետարանի պատուիրակը, ինչպէս նաեւ պրն. Լէօնիտ Քարտիչեֆը, ռուսական դեսպանատունէն եւ հրեայ համայնքէն՝ Պ.Պ. Փրասքիէ (Գրիֆ-ի նախագահ), Հ. Միւզիքանը, տիկ. Նիքոլ Կէճը եւ Փարիզի Մեծ մզկիթէն Ճ. Սէտտիքին (Աստուածաբանական հիմնարկին տնօրէնը), Շէյխ Ճելուլ Պուզիտին, Ֆրանսայի մեծ խմամը, Թիճան Տէմր Ժ.-Գ. Լալուն, նաեւ պրն. Արսէն Զաքրեանը՝ Մանուշեանի խումբին վերջին վերապրողներէն: Ապա, Ա. Պաղտիկեան յիշատակեց այն զարմանալի եւ յուզիչ լուսանկարը ուր, 1914 Օգոստոսին, հարիւրաւոր Հայեր, Շան զ'Էլիզէի վրայ, պոռ բըռնած կամաւոր կ'արձանագրուէին, պատերազմի մեկնելու եւ Ֆրանսայի ծառայելու համար: Հարիւրաւոր Հայեր գաղութի մը համար որ այդ տարիներուն հազիւ քանի մը հազար հոգի կը հաշուէր...: Եւ այսպէս, երեք տարի վերջ, 1917ին, կը հիմնուէր առաջին անուանումով «Հայ կամաւորներու միութիւնը» որուն 90ամեակը կը նշուէր այդ Կիրակին: Ապա, Ա. Պաղտիկեան կարդաց հատուածներ այդ օրերուն դրուատալից գրութիւններէն ու յայտարարութիւններէն, ուղղուած՝ Հայերուն իրենց քաջութեան ու անձնազոհութեան, ի խնդիր Ֆրանսայի ազատագրումին (զօրավարներ Ալընպի, Կուռօ, գնդապետ Ռոմիէօ, փոխ-գնդապետ Լօփիթալիէ...):

Հայերը կը կռուէին երկու ճակատներու վրայ. մին Ֆրանսայի տարածքին մղուած սաստիկ մարտերուն (Վերտէօն, Մառն...) եւ միւսը արեւելեան լեգէոնի կարգերէն ներս (Արարայի ճակատամարտ): Այդ հազարաւոր Հայերը որոնք եղեռնէն վերապրած ու նոր վերադարձած իրենց պապենական հողերը, կը պայքարէին ֆրանսական տիրապետութեան տակ գտնուող Կիլիկիոյ մէջ եւ որ, աւելցուց Ա. Պաղտիկեան, ֆրանսական զօրքերու անակնկալ նահանջէն վերջ ենթարկուեցան նորանոր ղանգուածային ջարդերու (18.000 զոհ Մարաշի մէջ, 15.000 Հաճըն...): Ֆրանսայի պատմութեան ոչ-պանծալի էջերէն մէկն էր այս մէկը: Յիշել է վերջ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը, ան ոգեկոչեց Գերմանիոյ Սթալակ XI-Aի 1.200 հայ գերիները ու Ֆրանսայի դիմադրական պայքարէն Միսաք Մանուշեանի սխրագործութիւնները ու անոր նահատակութիւնը իր 23 զինակից ընկերներով: Ա. Պաղտիկեան իր խօսքը աւարտեց ողջունելով այն երկու կրօնքները՝ հրեայ եւ իսլամ, «որոնք իրենց այսօրուան ներկայութեամբ, կենդանի վկաներն են անկեղծ բարեկամութեան եւ հեռակայ բեղմնաւոր համագործակցութեան մը»: Ճաշին աւարտին, ներկաներուն բաժնուեցան գեղեցիկ ձեւաւորուած 24 էջնոց պատկերազարդ գրքոյկներ «Les Arméniens au service de la France» վերնագիրով, որմէ ետք բոլորը, հանրակառքերով ուղղուեցան դէպի «Մոն Վալեռիէն» ուր տեղի պիտի ունենար այս տարեդարձի երկրորդ բաժինը:

Հոն, յուշահամալիրին առջեւ նախ ծաղկեպսակներ զետեղեցին Հայ նախկին ռազմիկները, Փարիզի 9րդ թաղամասի քաղաքապետարանը եւ Հայաստանի Փարիզի դեսպանը ապա, «Դպրոցասէր»ի աշակերտ մը երգեց «Մեր հայրենիք»ը ու «Մարսէյեզը»: Ու յաջորդաբար ելոյթ ունեցան Անթուան Պաղտիկեան, նախկին ռազմիկներու միութեան նախագահ, որ ողջունելէ վերջ Հայերու ինքնիսուն տարիներու ծառայութիւնը Ֆրանսայի, անգամ մը եւս պայքարի տարիներուն հակիրճ պատմականը ըրաւ ու շնորհաւորեց օրուան ներկայ օտար հիւրերը, ի մասնաւորի Շէյխ Ճելուլ Պուզիտին եւ հրեայ ռաբունապետ՝ Խայիմ Քորսիան:

Ռընէ Տակոյեան արտայայտուեցաւ «Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդ»ի (Սէ.Սէ.Ա.էՖ.) անունով: Յիշատակելէ վերջ

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԲԱՐԻԶ ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆԻ

Մարսէյլ (Յառաջ)։ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պլ. Օտոոյի Լօէյա Սասունի մասնաճիւղը գեղեցիկ գաղափարը եւ գնահատելի նախաձեռնութիւնը ունեցաւ մեծարելու իր երէց եւ վաստակաւոր անդամուհին՝ Բարիզ Արմաղանեանը։

1946էն ի վեր ան զինուորագրուած է կանացի, կուռ եւ ծաւալուն այս շարժումի շարքերուն մէջ, վարելով բազմատեսակ պատասխանատու պաշտօններ, ստանձնելով պարտականութիւններ, կատարելով բիւր ծառայութիւններ։

Բարիզ Արմաղանեան իր բազմազան գործունէութիւններով, իր անձնական ձիրքերով եւ յատկութիւններով, իր խանդավառութեամբ, իր ընտրութիւններով եւ համոզումներով, իր նուիրումով մասնակցեցաւ Մարսէյլի հայ գաղութի պատկերազարդ պատմութեան կառուցման։

Բարիզ Արմաղանեան վերջին անդամներէն է սերունդի մը որու համար ազգային կեանքը եւ իր գաղափարական ընտանիքը եղան ու կը շարունակեն ըլլալ նուիրական ասպարէզ։ Մինչեւ այսօր հոն ուր ազգային պարտականութիւնը եւ արժանապատուութիւնը կը պահանջեն Բարիզ Արմաղանեան ներկայ է, հակառակ տարիներու բեռին։ Ներկայ էր Պրիւսէլի, Լիւքսանպուրկի, Փարիզի (Ազգային ժողով եւ Ծերակոյտ) ցոյցերուն։ Կը պատրաստուի Դեկտեմբեր 14ին Պրիւսէլի նոր ցոյցին։ Քանիցս ճամբորդած է Հայաստան ոչ միայն զբօսաշրջութիւն ընելու, այլեւ մասնակցելու միութենական գործողութիւններու։ Իրապէս, Բարիզ Արմաղանեան հաստատակամութեան, տոկունութեան, հաւատարմութեան կենդանի մը անդամուհիներուն եւ անկէ անդին շատ շատերուն համար։

Պլ. Օտոոյի Կապոյտ Խաչի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղի անունով երախտագիտութեան, հպարտութեան խօսք ըրաւ Մարի-Ռոզ Սահակեան։ Ֆայլիէն Ղազարեան ջերմ գնահատանքները բերաւ Կապոյտ Խաչի Կեդրոնական վարչութեան։ Իրենց ներկայութեամբ պատուեցին այս ձեռնարկը շրջանի երեսփոխանը՝ Անրի Ժիպրայէլ, Մարսէյլի 13րդ եւ 14րդ Թաղամասերու քաղաքապետը, Պլ. Օտոոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահը՝ Սաքօ Տէմիրճեան։ Սրահը լեցուն էր Կապոյտ Խաչի անդամուհիներով եկած նաեւ այլ մասնաճիւղերէն՝ Սէն-Ժերոմ, Պօմոն եւ Մարսէյլ - քաղաք, բերելով իրենց սիրոյ ըղձացումները եւ յարգանքի վկայութիւնները։ Բարիզ Արմաղանեան ստացաւ բազմաթիւ նուէրներ, մանաւանդ յուշի նուէրներ, մետալ, գիրք, լուսանկար եւ այլն...։ Յայտնապէս յուզուած՝ իրեն եղած պատիւին համար, Բարիզ Արմաղանեան հազիւ կրցաւ շնորհակալութիւն յայտնել թաց աչքերով եւ սէրը վերանորոգել հանդէպ Կապոյտ Խաչի մեծ ընտանիքին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

[illegible]

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԼՈՅՍ»Ը ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Երեւանի «Լոյս» հնգեակը Զուիցերիոյ մէջ հանդէս կու գայ հետեւեալ ծրագրով.

Նոյ. 15 Հինգշաբթի ժամը 20.30 – Ժընեւի Հայկական կեդրոնին մէջ,

Նոյ. 17 Շաբաթ ժամը 18 – Ս. Սերկ կաթողիկէ եկեղեցւոյ պատարագ,

Նոյ. 20 Երեքշաբթի ժամը 20 – Շօ տը Ֆոնի բողոքական եկեղեցիին մէջ համերգ,

Նոյ. 21 Չորեքշաբթի – Համերգ Ֆրիպուրի բողոքական եկեղեցին,

Նոյ. 23 Ուրբաթ ժամը 20 – Համերգ Կլանտի բողոքական եկեղեցին,

Նոյ. 25 Կիրակի, ժամը 17– Լօզան, Համերգ Թէրոյի մէջ։

Համերգներու ծրագրերը կազմուած են հոգեւոր եւ աշխարհիկ երգերէ։

Տուոմոնի ոսկրակոյտին «Վան» եւ «Սիս» երկու յուշաքարերը, ան խստօրէն դատապարտեց Եւրոպայի մէջ դեռ գործող այն ծայրայեղ ազգայնական ուժերը որոնց դէմ "պայքարիլը անհրաժեշտ է որպէսզի վաղը, Ցեղասպանութիւնը ժխտողները դատապարտելու ու պատժելու որոշումը յաջողութեամբ քուէարկուի Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ։ Երէկ, մեր երեցները կռուեցան հուրով եւ սուրով, այսօր մեր զէնքն է գիրը, խօսքը եւ օրէնքը" եզրակացուց ան։

Էտուար Նալպանտեան՝ Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի լիազօր դեսպանը իր կարգին շնորհակալութիւն յայտնեց հանրապետութեան նախագահ Սարքոզիին որ համաձայնած էր հովանաւորել այս արարողութիւնը։ Անգամ մը եւս պանծացուեցան հայորդիներու քաջագործութիւնները (Մանուշեան, Տիգրան Լոռէնեան որ 1944ի Օգոստոս 21ին, Փարիզի ազատագրման հերոսներէն էր)։ Է. Նալպանտեան յիշեց նաեւ այն 300.000 Հայերը որոնք նահատակուեցան Կարմիր բանակի շարքերուն մէջ, ֆաշիզմի դէմ տարուած պատերազմին ու եզրակացուց. "Կարեւորը յիշողութիւնը միշտ վառ պահելն է որպէսզի երէկուան սխալները չկրկնուին"։

Արարողութիւնը շարունակուեցաւ «Գնդակահարուածներու բացատը» (Clairière des fusillés) ուր Մանուշեան եւ իր ընկերները իրենց վերջին վայրկեանները ապրեցան։ Այս տպաւորիչ վայրին մէջ երեք կրօններու ներկայացուցիչները յատուկ աղօթք արտասանեցին. հրեայ ռաբունապետ՝ Խայիմ Քորսիա, որ այսօրուան առթիւ ցանկութիւն արտայայտեց «Քորսեան» կոչուելու, իսլամ մեծ իմամ Ճելուլ Պուպիտի եւ վերջապէս Նորվան արքեպիսկոպոս որ Միւռոն Ծ. վարդապետի հետ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց։

Այս երկար օրը աւարտեցաւ նախ «Մանուշեան խումբ»ի վերջին վերապրողներէն՝ Արսէն Չաքրեանի կարճ վկայութեամբ մը. ինչպէս այս վայրին մէջ, ի շարս Մանուշեանի, հազարաւոր հայրենասէրներ ամէն օր կը գնդակահարուէին։ Ապա, Լեւոն Յովնանեան կարդաց Միսաք Մանուշեանի վերջին նամակը իր սիրելի Մելինէին մինչ տիկ. Լիւսիէն Տէշան կ'երգէր Առակոնի ծանօթ «Աֆիշ ռուժ»ը։ Ժողովուրդը, յուզուած, հեռացաւ բացատէն, վարդ մը զետեղելէ վերջ նահատակներու յիշատակը յաւերժացնող յուշաքարին վրայ։

Կազմակերպիչները խոստացան այլեւս ամէն տարի ոգեկոչել այս տարեդարձը եւ յառաջիկային հրատարակել ուրիշ ծանօթագրական գրքոյկներ։

Ջերմօրէն կը շնորհաւորենք Անթուան Պաղտիկեանը եւ Նախկին ռազմիկներու միութիւնը որոնք Վերսայլի ցուցահանդէսէն ու Տուոտանի մէջ Ռուստամի ընծայուած յարգանքէն ետք յաջողեցան իրականացնել 2007 տարուան իրենց երրորդ այս խիստ գովելի ձեռնարկը։

Հ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Նոյեմբեր 1ին Առնօ Բաբաջանեան համերգասրահին մէջ նշուած է Աւետիք Իսահակեանի մահուան յիսնամեակը։ Անոր գրական ժառանգութեան անդրադարձող ելոյթներ ունեցած են Լ. Անանեան, Ա. Եղիազարեան, Ա. Խաչատրեան, Ա. Սահակեան, Է. Միլիտոնեան, Ս. Մուրադեան, եւլն.։ Ժիրայր Աւետիսեան արտասանած է բանաստեղծին գործերէն, իսկ Արուս Գուլանեան, Սուսաննա Սաֆարեան եւ ուրիշներ երգած են Աւ. Իսահակեանի քերթուածներով գրուած երգեր։ Երեկոյթը վարած է մեծարժանին թոռը Աւիկ Իսահակեան։

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆԷԱՊՈԼԻՏԱՆԱԿԱՆ ԾՈՎԱԾՈՑԻ ԱՓԵՐԻՆ

Պահակի պատմութիւններն ունկընդրելիս, Այվազովսկու յիշողութեան մէջ մէկը միւսի յետեւից յառնում էին հանգուցեալ նկարչի կտաւները, որոնց մէջ արտացոլուած էր կեցութեան պարզ բերկրանքն ու բնութեան մշտնջենական, բայց յարափոփոխ գեղեցկութիւնը։ Եւ նրան աւելի հարազատ դարձաւ Սիլվեսթր Շչեդրինի, արուեստում եւ կեանքում այդ պայծառադէմ մարդու բիւրեղեայ հոգին։ Իտալական հողի վրայ, այս ճերմակ մատուռի առաջ կանգնած, Այվազովսկին հոգու խորքում երդուեց հետեւել Շչեդրինի օրինակին։

ՀՌՈՄ

Բաժանուելիս Գոգոլը Այվազովսկուց խօսք վերցրեց Հռոմ հասնելուն պէս այցելել իրեն։

Առաջին իսկ օրը Այվազովսկին որոշեց չյետաձգել եւ գտնել Ֆելիչէ փողոցը, որտեղ ապրում էր Գոգոլը։ Անցորդները նրան բացատրեցին, թէ ինչպէս կարելի էր ընկնել նկարիչների թաղամասը։ Այդ նեղլիկ ու մութ կրպակների միջեւ էր, որտեղ նկարների ու հինաւուրց իրերի առեւտուր էր գնում, հաստատուել էր Գոգոլը։

Եւ ահա Այվազովսկին Գոգոլի տանն է։ Հարեւան սենեակից տնազգեստը հագին ներս է վազում տակաւին քնաթաթախ Պանովը, որն ապրում էր Նիկոլայ Վասիլեւիչի մօտ, եւ նոյնպէս ողջագուրւում է նրա հետ։

Նիկոլայ Վասիլեւիչը հաճոյքով զննում է երիտասարդի ձիգ կերպարանքը։

– Իսկ որտե՞ղ էք իջեւանել։ Ի՞նչն է ձեզ արդէն դուր եկել Հռոմում։

– Նիկոլայ Վասիլեւիչ, Հռոմում ինձ արդէն դուր են եկել հռոմէացիներն ու նեղլիկ փողոցների վրայ կախուած կապոյտ երկինքը։

– Ո՛հ, ինչպիսի հոյակապ պատասխան, – հիացած բացագանչում է Գոգոլը։ – Պանով, նա արդէն զգում է Հռոմը։ Իսկ հիմա մենք ձեզ կը տանենք նախաճաշելու։

Կրեքօ սրճարանում նախաճաշելուց յետոյ, ուր նրանց միացան նաեւ Իվանովն ու յայտնի ռուս նկարիչ Մոլլերը, Գոգոլը գնաց տուն։

– Իմ աշխատելու ժամանակը եկաւ։ Դուք մնացէք դիտելու Հռոմը, իսկ երեկոյեան կը սպասեմ ձեզ՝ Շտերնբերգի հետ միասին։ Կը լինեն միայն իւրայիններ...

...Երբ Այվազովսկին ու Շտերնբերգը ներս մտան, բոլորն արդէն թէյ էին խմում։ Նիկոլայ Վասիլեւիչը յանդիմանեց ուշացողներին եւ զգուշացրեց, որ իր մօտ հաւաքւում են եօթն անց կէսից ոչ ուշ։

Գոգոլը աշխուժօրէն խօսում էր իր սիրած թեմայից՝ Հռոմից։ Եւ նա չէր թաքցնում, որ այդ բոլորը վերապատմում է Այվազովսկու ու Շտերնբերգի համար։ Իվանովի, Մոլլերի ու Պանովի մէջ նա վաղուց էր սէր պատուաստել այդ քաղաքի նկատմամբ։

– Հռոմին սիրահարւում ես կամաց – կամաց, քիչ-քիչ, բայց՝ ամբողջ կեանքի համար, – ցածրաձայն ասում էր նա, սուր աչքերը Այվազովսկու պատանեկան դէմքին յառած։ – Ափսոս, որ աշնանն էք եկել։ Բոլորովին այլ բան է գարունը... Ուրիշ տեղերում գարունը միայն բնութեան վրայ է ազդում. ծառերն ու մարգագետինները կանաչում են, գետերն աշխուժանում, մինչդեռ այստեղ գարունն ազդում է ամէն ինչի վրայ։ Կենդանութիւն են առնում նոյնիսկ աւերակները, նոյնիսկ ամենահասարակ տան պատը՝ ոսկեզօծուելով արեւից, նոյնիսկ մուրացկանի ցնցոտիները...

Գոգոլը դեռ երկար խօսեց Հռոմի մասին։ Ուշ երեկոյեան նա իր հիւրերին տարաւ Գոլիզէ։ Գրողը Հռոմն աւելի լաւ գիտէր, քան իրենք՝ հռոմէացիք։ Ընկերները լը անգուգական ուղեկցորդ չէին համարում նրան։ Բայց դա այն դէպքում, երբ ոգեւորուած տարւում էր խօսք ու զրոյցով։ Թէ չէ, Գոգոլը մեծ մասամբ լռակեաց էր, զբօսանքների ժամանակ յետ էր մնում ուղեկիցներից կամ քայլում հեռուից, ինքն իր մէջ ամփոփուած։ Իսկ երբ տրամադրութիւնը տեղն էր լինում, նրա ետ զրօսնելն ու զրուցելը իսկական բաւականութիւն էր եւ յաւերժ մնում էր մարդու յիշողութեան մէջ։ Այդ երեկոյ, նրանց թախտից Գոգոլն արտակարգ աշխոյժ էր։

Վերջերս աշխատանքը «Մեռած հոգիների» վրայ շատ լաւ էր առաջ գնում...

(Շար. 102)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 10

Եկայք տօնեցուք
Տօն Սրբոցն Հրեշտակապետացն՝
Գաբրիէլի եւ Միքայէլի
եւ Ամենայն Երկնային Զօրացն
Գիշերային եւ Առաւօտեան
հանդիսաւոր ժամերգութեամբ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին։

(Շար. Ա. էջէն)

Միւս կողմէ, «Զոէի Տապան»ին գործունէութեան շուրջ քննութիւն մը բացուած է։ Հաստատուած է որ կազմակերպութիւնը 700 հազար եւրօ հաւաքած էր։

ՍԱՐՔՈԶԻ Ուաշինկթըն հասաւ Նոյեմբեր 6ին եւ ջանք չխնայեց սիրաշահելու համար Ամերիկացիները։ Ոչ մէկ ածական պակսեցաւ։ «Եկած եմ, ըսաւ, նուաճելու համար Ամերիկացիներուն սիրտերը յանուն Ֆրանսայի ժողովուրդին։ Գործադուլներ, ցոյցեր կան, բայց ես կը տոկամ, ոչ թէ անոր համար որ յամառ եմ այլ որովհետեւ երկրիս շահն է»։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահը. Շիմոն Փերէս Թուրքիա կ՚երթայ Նոյեմբեր 11–13։ Ելոյթ պիտի ունենայ Երեսփոխանական ժողովին առջեւ։ Օլմերթ «աննախընթաց» որակած է այս այցելութիւնը, Թուրքիան նկատելով «ժողովրդավար մահմետական կարեւոր երկիր մը, որ կրնայ մեծ դեր մը խաղալ արաբական աշխարհի հետ մեր մերձեցման համար»։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 6ին, որու հետեւանքով 50 մեռեալ կար։ Արարքը գործուած է երբ երեսփոխանական պատուիրակութիւն մը գործատուն մը կ՚այցելէր եւ զոհերուն մէջ է նախագահին գլխաւոր ընդդիմադիրը՝ Մուսթաֆա Քազեմի։ Եռօրեայ ազգային սուգ հռչակուած է երկրին մէջ։

«ԼԸ ՁԻՔՕ» տնտեսական օրաթերթը Նոյեմբեր 7ին ալ չկրցաւ լոյս տեսնել, լրագրողներու գործադուլին պատճառաւ։

ՍԱՐՔՈԶԻԻ աշխատավարձքը ոչ թէ 140 այլ 172% յաւելում մը կը կրէ 2008 Յունուար 1էն։ Խորհրդարանին հետ յարաբերութիւններու ենթանախարարը՝ Ռ. Քարուչի ճշդած է որ Հանրապետութեան Նախագահը, որ ներկայիս 7.084 եւրօ ամսական կը ստանայ, Յունուար 1-էն 19.331 եւրօ պիտի ստանայ, ինչ որ 172%ի յաւելում մըն է։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգային բիւրօն որոշեց (Նոյեմբեր 6) դրական հակազդեցութիւն ունենալ Եւրոպայի պարզացուած սահմանադրութեան նկատմամբ, հակառակ ներքին բուռն վիճաբանութիւններու։ Վիճարկումէն ետք, բիւրոյի անդամ ազգային քարտուղար Պընուա Համոն իր հրաժարականը տուած է համաձայն չըլլալով տրուած որոշումին հետ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՌԱՖԱՅԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՓԱՓԱՔԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Ղարաբաղ կոմիտէի ութ անդամներ, յատկապէս՝ Իգոր Մուրատեան եւ Մանուէլ Սարգսեան Նոյեմբեր 6 թուակիր յայտարարութեամբ մը տեղեկացուցած են որ Ռաֆայէլ Ղազարեան ընկերներուն եւ հարազատներուն յայտնած է թէ կը փափաքի թաղուիլ Եռաբլուրի պանթէոնին մէջ։ Այդ փափաքը հարազատները փոխանցած են պատկան մարմիններուն և արտօնութիւն խնդրած։ Կառավարութիւնը մերժած է արտօնութիւնը։ Ղարաբաղ կոմիտէի անդամները իրենց յայտարարութեամբ կ՚ըսեն. «Մեզ համար անհասկանալի է կառավարութեան կայացրած որոշումը, որը ոչ իրաւական, եւ ոչ էլ բարոյական հիմք ունի»։

«ՀԱՅԱԳՐԱԿԱՆ» ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 2 – Դեկտեմբեր 5 Ժընեւի մէջ Սփիւռքի կեանքին նուիրուած հանդիպումներու շարք մը կազմակերպուած է «Ժամանակակից պատկերի կեդրոն»ին եւ «Իւթոփիանա»յի կողմէ։ Կը մասնակցին Մարկ. Նշանեան, Կայծ Մինասեան, Մարթին Յովհաննէսեան, Խաչիկ Թէօլէօլեան, Փօլ Հայտոսթեան։

Դասախօսութիւնները տեղի կ՚ունենան «Ժամանակակից արուեստի շէնք»ին մէջ.

rue des Bains 28,
1205 Genève

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէո»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67։

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Jeudi 15 novembre à 20h
En présence d'Ariane Ascaride
BRODEUSES
Un film de Eléonore Faucher, 2004
Cannes 2004,
Palmarès de la 43ème semaine
Avec Ariane Ascaride, Lola Naymark,
Marie Félix, Jackie Berroyer,
Thomas Laroppe.

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«MEDEE-MATERIAU»
de **Heiner Müller**
Interprétation de NOUR-ANI SISSERIAN
de la compagnie «Cavalcade»
Dimanche 11 Novembre à 17h00
au théâtre de Nesle
8, Rue de Nesle — 75006 Paris
M° Odéon
Réservations : 01 45 93 00 25
06 64 38 00 25

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ իր ԼՕԹՕն տեղի կ՚ունենայ՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 11ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
12-14 rue St-Bazile — 13001 Marseille

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9
VENDREDI
9 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.825
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21.825

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՔՕԶԻԻ ելոյթը, Նոյեմբեր 7ին, ամերիկեան Գոնկրէսին առջեւ, սիրային յայտարարութենէ մը աւելի էր Ամերիկայի հանդէպ: Նախագահը քանիցս ընդհատեց իր ճառը, երբ երեսփոխանները յոտնկայս կը ծափահարէին իր խօսքերը: Սարքօզի յիշած է այն «մնայուն պարտք»ը զոր Ֆրանսան ունի Միացեալ Նահանգներու հանդէպ այն օժանդակութեան համար զոր ցուցաբերեց երկու աշխարհամարտերու ընթացքին: Այդ պատերազմներուն՝ ամերիկացի զինուորներու Ֆրանսայի նկատմամբ բերած զոհաբերութեան հետ, Սարքօզի չէ մոռցած յիշելու Էլվիս Փրէսլին, Տիուք Էլինկթընը, Ճոն Ուայնը կամ Մարլին Մոնրօն: Իր ելոյթը ընդհատուած է 25 անգամ, որոտընդոստ ծափահարութիւններու պատճառաւ: 35 վայրկեան տեւող այդ ճառը երբեմն քնարական բնոյթ ալ ունեցած է, դէտերու կարծիքով գրողներուն ոճին (Ա. Կէնօ, Ժ.-Տ. Լեվիթ) պատճառաւ: Հուսկ, Սարքօզի ապահովութիւն տուած է, որ «ԱՄՆ կրնան վստահիլ Ֆրանսայի»:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը Սահակաշվիլի պաշարման վիճակ հռչակած է երկրին մէջ 15 օրուան համար: Վարդերու յեղափոխութենէն չորս տարի ետք, կը թուի որ վարդերը այլեւս խամրած են, քանի ցոյցերը չեն դադրիր հակառակ բիրտ զսպումներու: Սահակաշվիլիի համար Ռուսաստանի մատը կայ այս ամբողջին մէջ եւ չի վարանիր ըսելու. – «Ռուսական յատուկ սպասարկութեանց բարձրաստիճան պատասխանատուներու գործն է: Ասոնցմէ ոմանք Վրաստան են, ուրիշներ Ռուսաստան, դեսպանատան կարգ մը գործակիցներ լրտեսական աշխատանքներ տարած են: Փերսոնա նոն կռաթա պիտի հռչակուին եւ Վրաստանէն վտարուին քանի մը օրէն: Ռուսաստանի Վրաստանի դեսպանն ալ Թիֆլիս կանչըւած է: Մոսկուայի հետ յարաբերութիւնները աւելի քան երբեք լարուած են եւ կացութիւնն ալ պայթումի այս վիճակին հասած է, երբ Սեպտեմբեր 27ին պաշտպանութեան նախկին Նախարարը՝ Օկրուաշվիլի ձերբակալուած է: Հոկտեմբերին, ազատ արձակուելէն ետք Գերմանիա ապաստանած է: Ինք էր, ինչպէս շատեր, որ կաշառակերութեամբ ամբաստանած էր նախագահը: Էր երբեմն, Սահակաշվիլիի մեծ յոյսերու ծընունդ տուած էր, բայց Ամերիկայի հետ (ուր դաստիարակուած է) սերտ կապեըը յուսախաբ ըրած են:

ՓԱՐԻԶԻ 10րդ թաղամասի Փասաժ Պրատիի մէջ հրդեհ մը ծագած է Նոյեմբեր 7էն 8ի գիշերը: Առնուազն երեք մեռեալ կար եւ աւելի քան 10 վիրաւորներ: Շէնքը ամբողջութեամբ հրոյ ճարակ եղած է, հրդեհը ծագած է սանդուխներուն վրայ: Զոհերը հնդիկ են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերային պատկերը շատ մռայլ է եւ կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ: Եթէ նոյնիսկ ձկնորս – նաւաստիներուն շարժումը վերջ գտած է, քանի ստացած են իրենց պահանջներու գլխաւոր մասը, կայ ուսանողներու շարժումը, քանի օրէ օր համալսարանները կը գրաւուին, բողոքելու համար անոնց ինքնավարութեան օրէնքին դէմ եւ քանի մը օրէն ալ (Նոյեմբեր 13) գործադուլի կը դիմեն փոխադրական միջոցները: Արդարեւ, ուղեվարներու 8 սենտիքաներէն 7ը համաձայն են եւ Նոյեմբեր 13, ժամը 20էն գործադուլը կը սկսի եւ նո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Հ.Յ.Դ. – Ռ.Ա.Կ. ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Նոյեմբեր 6ին Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը եւ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը համաժողով մը ունեցած են Երեւանի մէջ: Քննարկած են համազգային խնդիրներ եւ համաձայնած զարգացնելու իրենց գործակցութիւնը: Համաժողովէն ետք հրապարակուած է հաղորդագրութիւն մը. հոն հարկաւոր նկատուած է արագացնել երկքաղաքացիութեան օրէնքին կիրարկումը, զարկ տալու համար ամբողջ հայութեան Հայաստանի քաղաքացի դառնալու ընթացքին: Շեշտուած է ժողովրդավարութիւնը ամրապնդելու, օրէնքին գերակայութիւնը համատարած դարձնելու, արտագաղթը կասեցնելու, հայրենադարձութիւնը քաջալերելու հարկը:

Ինչ կը վերաբերի Ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին, երկու կուսակցութիւնները համաձայն են որ ճանաչումէն անբաժանելի է հատուցումը՝ հայ ժողովուրդին մարդկային կորուստներուն, մշակութային խլուած ու ոչնչացուած հարստութեան, կալուածներու, ինչքերու, այլ հարստութիւններու թալանին, իւրացումին փոխարէն: Սակայն հայութեան պահանջին գլխաւոր ազդակը իրմէ յափշտակուած հողերուն վերադարձն է: Իսկ այս իրաւունքներուն տիրացումը անհրաժեշտ կը դարձնէ Հայաստանի ու համահայկական կուսակցութիւններու միջեւ աշխատանքի համադրում:

Արցախի եւ Ջաւախքի խնդիրներն ալ համաժողովի օրակարգին նիւթ եղած են. առաջինին անկախութիւնը իրաւականօրէն հաստատելու համար անհրաժեշտ է անոր տեւականօրէն հզօրացումը: Ասիկա կ'ենթադրէ սահմանամերձ շրջաններու ամրացում, կենսամակարդակի չօշափելի բարձրացում:

Շեշտուած է հայաբնակ Ջաւախքի կենսական կարեւորութիւնը Հայաստանի ապահովութեան: Բայց շրջանը սպառնալիքներու թիրախ է, ուստի անհրաժեշտ է ընկերային, տնտեսական, կրթական, մշակութային եւ այլ բնոյթի օժանդակութիւն փութացնել:

Հ.Յ.Դ. եւ Ռ.Ա.Կ. անհրաժեշտ կը նըկատեն նաեւ աջակցիլ Վրաստանի կազմին մէջ ինքնավարութիւն ունենալու Ջաւախքի հայութեան օրինական պահանջին:

Անոնք հարկաւոր կը նկատեն Հայաստան – Սփիւռք կապերուն ամրապնդումին համար ստեղծումը Սփիւռքի նախարարութեան մը:

Ս.Դ.Հ.Կ.–Ի ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը նոյն օրուան իր յայտարարութեամբ բացատրած է թէ ինչո՛ւ մաս կազմած չէ համաժողովին: Ըսուած է թէ իրենք կողմնակից են միջկուսակցական ամէն տեսակի գործակցութեան, բայց նման համաժողովի համար անհրաժեշտ նկատած են նախապատրաստական լուրջ աշխատանք մը, ինչ որ տեղի չէ ունեցած: Նաեւ խուսափելու համար քաղաքական շահարկումներէ, անպատեհ նկատած են նախագահական ընտրութեան նախօրեակին Հայաստանի մէջ նման հանդիպում կազմակերպել:

***

ԻՐԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 6ին եռօրեայ այցով Երեւան գացած է Իրանի պաշտպանութեան նախարարը Մ. Նաճարի, պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ: Հայաստանի իր պաշտօնակից Մ. Յարութիւնեանի հետ հանդիպումին շեշտուած է որ երկու երկիրներու նախագահներուն վերջին հանդիպումը մեծապէս կը նպաստէ տնտեսական եւ մշակութային յարաբերութիւններու խորացման եւ խթան կ'ըլլայ զինուորական մարզի գործակցութեան:

Խօսելով Ղարաբաղի խնդրին մասին, հիւր Նախարարը ըսած է թէ Իրանի կեցուածքը չէ փոխուած եւ հարցին կարգաւորումը կը տեսնեն խաղաղ լուծման հոլովոյթով:

Մ Նաճարի եւ իրանեան պատուիրակութիւնը ընդունուած են նաեւ վարչապետ Ս. Սարգսեանի կողմէ: Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթերը եղած են ուժանիւթի փոխադրութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը, մշակոյթի եւ այլ մարզերու երկու երկիրներուն արդիւնաւէտ գործակցութիւնը:

***

ԼՂՀ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդի գլխաւոր քարտուղար Թ. Տէվիս որ նոր-նոր Հայաստան գացած էր, բազմաթիւ հակազդեցութիւններու թիրախ եղած էր Ղարաբաղի իշխանութիւններուն տուած «ռեժիմ» եւ «անջատողականներ» բնորոշումներով:

ԼՂՀ Ազգային ժողովի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովը Նոյեմբեր 7 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը պատասխանած է եւրոպացի դիւանագէտին: Հոն զարմանք կը յայտնուի որ «այլ դէպքերում դիւանագիտօրէն սակաւախօս եւրոպացի պաշտօնեան թոյլ է տուել շեշտադրումներ, որոնք, մեր կարծիքով, չեն պատշաճում ոչ իրեն, ոչ այն հեղինակաւոր կառոյցին որը ներկայացընելու պատիւն ունի այսօր նա»: Ապա կը շեշտուի. «Ինչ վերաբերում է ԼՂՀ իշխանութիւնների հասցէին հնչեցուած արտայայտութիւններին, ապա ստիպուած ենք պարոն Տէվիսին նկատել տալ, որ անկախութեան ձգտող բոլոր ժողովուրդներն էլ պատմական մի որոշակի ժամանակահատուածում ստիպուած են լինում անցնել "անջատողականութեան" ճանապարհը: ԼՂՀ ժողովրդի մեղքը չէ, որ խորհրդային Միութեան փլուզման օրերին ՄԱԿ-ը կամ Եւրոպայի խորհուրդը հասկանալի պատճառներով չէին կարող Լեռնային Ղարաբաղում հաստատել "արտաքին կառավարում", ինչը օրինականութիւն կը տար ներկայիս անկախութեանը: Աւելին, այն, ինչ ՄԱԿ-ն արել է Եւրոպայում՝ կանխելով էթնիք զտումները եւ ցեղասպանութեան սպառնալիքը, ԼՂՀ ժողովուրդն իրականացրել է բացառապէս սեփական ուժերով՝ օգտագործելով ինքնապաշտպանութեան իր անկապտելի իրաւունքը»:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՃԱՏՐԱԿԻ ԱՐԾԱԹԷ ԵՒ ՊՐՈՆԶԷ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Յունաստանի Հերակլիոն քաղաքին մէջ աւարտած է ճատրակի Եւրոպայի խմբային ախոյենութիւնը: Կը մասնակցէին արական 39, իգական 29 խմբեր: Հայաստանի արական խումբը աւարտական փուլին 2,5 – 1,5 արդիւնքով պարտութեան մատնած է Իսրայէլի խումբը եւ դարձած Եւրոպայի փոխախոյեան: Այս յաջողութեան մէջ կարեւոր յաղթանակներ արձանագրած են Լեւոն Արոնեան եւ Վլ. Յակոբեան: Ատրպէջանի խումբը յաղթելով Ֆրանսացի խաղացողներուն, գրաւած է Գ. դիրքը:

Հայուհիներու խումբը բաւական դըժուարութիւն ունենալէ ետք վրացի մրցակիցներու դէմ, պարտուած է Լեհերէն ու երրորդ հանդիսացած: Առաջին եղած է Ռուսաստանի խումբը:

Վարչապետ Ս. Սարգսեան շնորհաւորական ուղերձ յղած է հայաստանեան զոյգ խումբերուն:

Ա. ԿԻՒԼ ԲԱՔՈՒԷՆ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ ԵՐԵՒԱՆԻ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահ Ա. Կիւլ Նոյեմբեր 6ին եռօրեայ պաշտօնական այցով մեկնած է Բաքու: Ազգային Ժողովի յատուկ նիստին ելոյթ մը ունեցած է, յոտնկայս ծափերով ընդունուելէ ետք ատրպէյճանցի երեսփոխաններուն կողմէ: Շեշտած է երկու երկիրներուն եղբայրական կապերը, ըսելով. «Ադրբեջանի նկատմամբ մեր սնուցածը այնպիսի անկեղծ զգացում մըն է որուն համար անզօր կը մնան միջազգային յարաբերութիւնները որակելու համար գործածուած շահերու, օգուտի, ուժի հաւասարակշռութեան նման բնութագրումները»:

Յետոյ խօսելով շրջանային հարցերու մասին, Կիւլ անդրադարձած է Հայաստանի. ըսած է թէ անոր Թուրքիոյ հանդէպ թշնամական կեցուածքն ու Ատրպէջանի հողերը գրաւման տակ պահելը այդ հարցերուն պատճառներն են: Խօսելով Հայաստանի հետ իր երկրին դիւանագիտական յարաբերութիւնները խոչընդոտող ազդակներուն մասին, ան ազդարարութիւն մըն ալ կատարած է Երեւանի. «Այնքան ատեն որ Հայաստան 1915ի դէպքերուն մեկնաբանութեան հետամուտ կ'ըլլայ այլ երկիրներու խորհրդարաններու մէջ, պէտք չէ յարաբերութիւններու բնականոնացումի ուղղութեամբ զարգացում ակնկալել»: Յետոյ կրկնած է Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ Թուրքիոյ ամբողջական նեցուկը Ատրպէջանին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE VIF» (Belgique)

(2/8 novembre)

«ՊԵԼԺԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՃԱՅՐՈՅԹԸ»

Այս խորագրով թղթածրար մը յատկացուած է Պրիւքսէլի ազգայնամոլ Թուրքերուն հակահայ արարքներուն: Էջով մը տրուած է թալանողներուն կողմէ խոշտանգուած Թուրք լրագրող Մ. Քէօքսալի շաբթուան մը օրագրութիւնը ուր կը քննադատուի որոշ պելժ պատասխանատուներու երկու չափ, երկու կշիռի քաղաքականութիւնը, իրեն ուղղուած ըսպառնալիքները:

Շաբաթաթերթը հարցին մասին հարցազրոյց մըն ալ կատարած է Պելժիոյ Հայ Համայնքի նախագահ Միշէլ Մահմուրեանի հետ: Ան կ'ըսէ թէ, տեսնելով կատարուածը, Հայերը օսմանեան կայսրութեան կոտորածները ապրելու տպաւորութիւնը ունեցան: Ու կը շեշտէ ցեղասպանութիւններու հերքումը պատժական արարք հռչակող օրէնքին անհրաժեշտութիւնը: Թուրքերը, կ'ըսէ, Պելժիոյ մէջ, մինչ շատերու համար ուրիշներու նման պելժ կը նկատուին, մեծ մասով իրենք զիրենք Թուրք կը նկատեն եւ Թուրքիոյ դեսպանատան հրահանգներուն կ'ենթարկուին: Մ. Մահմուրեան եւս կը դատապարտէ պելժ պատասխանատուներու անտարբերութենէն ի տես հակահայ բռնութեան արարքներու:

ԵՒՐՈՊԱ՝
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈ՞ՅՍԸ

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Փիլիսոփայ Միշէլ Օնֆրէ որ Ֆրանսայի անաստուածներու նոր պարագլուխն է եւ ամէնէն եռանդուն դէմքը, կը սիրէ միշտ և ամէն տեղ յայտարարել որ քրիստոնէութիւնը իր վերջալոյսը կ՚ապրի: Պէտք է ընդունիլ որ իր այս հաստատումը բոլորովին անհիմ չէ քանի որ քրիստոնէական հաւատքին անկման տարկայական նշանները զանգուածաբար կը դիտուին ամբողջ Եւրոպայի տարածքին յատկապէս արեւմտեան մասին մէջ:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Վերջերս "Լը Մոնտ" օրաթերթը չափէն աւելի մտահոգիչ ու ցնցիչ յօդուած մը կը հրատարակէր ուր կը յայտնուէր թէ մօտ երեք հազար եկեղեցիներ եւ մատուռներ քանդուելու սպառնալիքի տակ են Ֆրանսայի մէջ: Յօդուածագիրը կ՚անդրադառնար երկրին մէջ դիտուող հոգեւոր անկումին, աւելցնելով որ հաւատացեալներուն թիւին նուազումը անզուգելի երեւոյթ մըն էր Վատիկան Բ.-ի ժողովէն ի վեր: Քանի մը ամիս առաջ ալ հարցախոյզ մը կը ծանուցանէր որ Ֆրանսացիներուն յիսուն տոկոսը միայն ինքզինք կաթողիկէ եկեղեցւոյ անդամ կը նկատէր եւ անոնց կէսը կը հաւատար այլեւս Քրիստոսի յարութեան: Նոյն օրաթերթը Հոկտեմբեր 27ի իր թիւին մէջ մեզի կը յայտնէր թէ քրիստոնէական դաստիարակչութեան (Գաթէշիզմ) տուեալները նոյնպէս մտահոգիչ են չըսելու համար ողբերգական: 1994ին, 8էն մինչեւ 12 տարեկան Ֆրանսացի երախաներուն կէսը կը մասնակցէր այդ դասընթացքներուն: Այսօր, անոնցմէ 30 տոկոսը միայն արձանագրուած է: Նոր երեւոյթ մը՝ այս երախաներուն հարիւրէն 13ը չէ մկրտուած: Ֆրանսա այլեւս կորսնցուցած կը թուի ըլլալ "Եկեղեցւոյ աւագ աղջկան" իր պատմական տիտղոսը: Նոյն նահանջը կը նկատուի նաեւ Անգլիոյ, Գերմանիոյ կամ սկանտինաւեան երկիրներու բողոքական "աւանդական" մեծ եկեղեցիներուն պարագային, որոնք հակառակ իրենց "Պետական եկեղեցի"ի կարգավիճակին եւ անկէ բխող մենաշնորհեալի վիճակին, նոյնպէս, եթէ ոչ աւելի շեշտուած տագնապ մը կ՚ապրին: Ճգնաժամը տարբեր ձեւերով կը դրսեւորուի Գերմանիոյ մէջ ուր հազարաւոր մարդիկ ամէն տարի Կաթողիկէ և Լուտերական եկեղեցիներուն շարքերը կը լքեն եւ կը մերժեն պետութեան կողմէ գանձուած ծխական տուրքը վճարել: Մեծն Բրիտանիոյ միացեալ թագաւորութեան մէջ Անկլիկան եկեղեցիները մօտ երեսուն տարիէ ի վեր արագացած թափով կը փակուին և կը վաճառուին այլ կրօնական համայնքներու, շատ անգամ մզկիթի վերածուելով: Այս երկրի պետական եկեղեցւոյ կղերին կէսը արդէն չի դաւանիր Քրիստոսի աստուածային բնոյթը եւ միասեռական եպիսկոպոսներ կը ձեռնադրուին ինչ որ նոր հերձուածներու առիթ տուաւ հաստատութեան մը մէջ ուր միասնութիւնը արդէն զգալիօրէն վտանգուած էր: Կիներու քահանայական ձեռնադրութեան հարցը երկրորդ հարուած մը հանդիսացաւ այս յարանուանութեան եւ տեղի ունեցան նոր բաժանումներ այս անգամ ամերիկեան, ափրիկեան կամ աւստրալիական ճիւղերուն մէջ: Սկանտինաւեան միապետութիւններուն եւ Ֆինլանտիոյ մէջ առաջացող աշխարհականացումը տուեալ երկիրներու պետական եկեղեցիները (Լուտերական) աստիճանաբար եւ առանց որեւէ ընդդիմութեան զրկեց իրենց պատմական իրաւունքներէն եւ անցեալէն ժառանգուած կարգավիճակէն: Ի տարբերութիւն Ֆրանսայի ուր պետութեան եւ եկեղեցիներու բաժանումը բիրտ ձեւով կատարուեցաւ, այս երկիրներուն մէջ բաժանման գործընթացը խաղաղ ճանապարհներով եղաւ: Տեղացի ժողովուրդներուն ազգային նկարագիրը անշուշտ իր դերը ունեցաւ այս հարցին մէջ:

Ինչպէ՞ս բացատրել այս տարբերութիւնները: Ընկերաբաններուն համաձայն գոյութիւն ունին երկու Եւրոպաներ: Մէկը հիւսիսայինը, "սաքսոնական" օրէնքներով և բարքերով տոգորուած, գլխաւորաբար, բողոքական, առեւտրական եւ իրապաշտ բոլոր մարզերուն մէջ, միւսը հարաւային՝ լատինական ժառանգով սնուած, կաթոլիկեան, յաճախ զգացական եւ մակերեսային: Մտային այս երկու տարբեր աշխարհներուն սահմանը մինչեւ Ֆրանսայէն կ՚անցնի: Պելժիան իր ներկայ հակառակութիւններով այս հակադրութեան մարտադաշտը եւ մարմնաւորումը կրնայ համարուիլ: Երկրի հիւսիսային մասը՝ հոլանտախօս, բողոքական եւ առեւտրական բուռն կերպով կը հակադրուի Ֆրանսախօս, կաթողիկէ եւ պաշտօնատարներու հարաւին:

Եւրոպական միութեան մէջ բացառութիւն կը կազմեն Յունաստանն ու Կիպրոսը: Այս երկու ուղղափառ պետութիւնները ազգագրական գետնի վրայ միահամուռ են եւ չունին եւրոպական միւս պետութիւններուն նման աշխարհիկ (լաիք) սահմանադրութիւններ: Հակառակ եւրոպական միւս պետութիւններուն միջամտութիւններուն կամ ճնշումներուն, Յունաստանի պետական գործիչները, աջակողմեան կամ ձախակողմեան, իրենց երկրի սահմանադրութիւնը "Ամենասուրբ Երրորդութեան" հովանիին տակ դետեղած են: Վերջապէս ինչպէս չյիշատակել եւրոպական սահմանադրութեան խմբագրութեան շուրջ եղած վիճաբանութիւնները 2004ին երբ տասնեակ մը պետութիւններ կը ջանային բնագրին նախաբանին մէջ մտցնել պարբերութիւն մը "Եւրոպայի քրիստոնէական ակունքներուն" վերաբերող մինչ ուրիշներ կ՚ընդդիմանային առաջ քաշելով Եւրոպական միութեան աշխարհավար հանգամանքը:

Բայց Եւրոպական միութիւնով չի սահմանափակուիր: Պերլինի պատի փլուզումէն եւ Խորհրդային միութեան քայքայումէն ի վեր, ան նաեւ վերագտած է իր Արեւելքը, ամենալայն սահմաններուն մէջ: Ցամաքամասի այս հատուածը, բացի Չեխիայէն, Հունգարիայէն եւ Սլովաքիայէն ուր ամբողջ պատմութեան ընթացքին կրօնական գործօնը երբեք առաջնահերթ չէ եղած, կացութիւնը բոլորովին այլ է: Շատ մը նախկին համայնավար երկիրներու մէջ՝ Լեհաստան, Ռուսաստան, Ուկրանիա, Սերպիա, Մակեդոնիա, Վրաստան, Հայաստան եւ աւելի նուազ չափերով Ռումանիա եւ Պուլկարիա, եթէ ոչ անպայման հոգեւոր, գոնէ եկեղեցական կեանքը աննախադէպ վերելք մը կ՚ապրի: Այդ երկիրներուն մէջ բազմաթիւ նոր եկեղեցիներ կը կառուցուին, կրօնական հաստատութիւնները իրենց դռները լայնօրէն բացած են հոգեւոր կոչումի տէր, եւ երբեմն ալ միայն ընկերային ճանաչումէ տարուած հազարաւոր երիտասարդներու առջեւ: Ամէնուրեք հոգեւորականաց դասը ներկայ է առօրեայ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ: Այս "Նոր Եւրոպան" յաճախ կը հակադրուի "Հին Եւրոպային" ուր աւանդական բարոյական եւ մշակութային արժէքները կարծէք կորսնցուցած են իրենց նշանակութիւնը: Հոգեւոր արժէքներէն հրաժարած "Հին Եւրոպայի" հասարակութիւնները, երբեմն գերադասութեան զգացումէ մը մղուած, դժուարութեամբ կը հասկնան այս ժողովուրդներուն հակումը կրօնքին: Հոկտեմբեր 7ին, ամբողջ աշխարհը գրեթէ անտարբերութեան մէջ տեղեկացաւ Վրացական ուղղափառ եկեղեցւոյ կաթողիկոս Իլիա Բ.ի յայտարարութեան ըստ որուն երկիրը իր քաղաքական անելէն դուրս հանելու միակ միջոցը Բագրատունիներու տոհմը Վրաստանի գահին վրայ բարձրացնելն էր: Կասկած չկայ որ նման միջամտութիւն Հռոմի Պապին կողմէ պիտի արժանանար լրագրողներուն եւ քաղաքական գործիչներուն ամենաուժգին հակազդեցութիւններուն: Գրեթէ նոյն ժամանակ, Հոկտեմբեր 10ին, ռուս եկեղեցւոյ պետը՝ Ալեքսէյ Բ. պատրիարքը պաշտօնապէս կ՚ընդունուէր Պրիւսէլի Եւրոպական խորհուրդի երեսփոխանական յանձնախումբին կողմէ, հաստատութիւն մը ուր սովորաբար սքեմներուն քիչ տեղ կը տրուի: Վերջապէս "Լը Մոնտ" օրաթերթը Հոկտեմբեր 13ի իր թիւով կ՚անդրադառնար Ուաշինկթընի մէջ քուէարկուող հայանպաստ բանաձեւին, հրատարակելով Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսի եւ իր շքախումբին լուսանկարը: Ութ օր առաջ, Փարիզի մէջ, Հայաստանի վարչապետին ի պատիւ տրուած ճաշը կը բացուէր Տէրունական աղօթքով զարմանք պատճառելով օտար հիւրերուն:

Այս հակադիր երկու պատկերները ձեւով մը կը հակասեն Անտրէ Մալրոյի իր ժամանակին բաւական տարածում գտած հաստատումին թէ «ԻԱ. դարը կամ հոգեւորութեան շրջան մը պիտի ըլլայ կամ պիտի չըլլայ»: Գրող-փիլիսոփային այս խօսքը կը մատնանշէր ամբողջ մարդկութեան սպառնացող անհետացման կարծեցեալ վտանգ մը եւ ցոյց կուտար անկէ խուսափելու միջոցը, հոգեւոր ճանապարհով: Հակասութիւնը մասնակի է սակայն: Նախ որովհետեւ Եւրոպայի ամբողջ տարածքին կացութիւնը միապաղաղ չէ. այսպէս՝ Կաթողիկէ եկեղեցին համեմատաբար իր դիրքերը կը պահպանէ Իտալիոյ, Սպանիոյ, Իրլանտայի կամ Փորթուկալի նման երկիրներու մէջ: Քրիստոնեաներուն համար պատկերը բոլորովին յուսահատական չէ անշուշտ եւ Մալրոյի յայտնատեսութիւնը հետզհետէ լայնօրէն կը հաստատուի դիտուող կարգ մը նշաններու ընդմէջէն: Այսպէս, Եւրոպայէն դուրս քրիստոնէութիւնը զգալիօրէն կ՚աճի Հարաւային Ամերիկայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի տարածքին եւ քրիստոնեաներուն թիւը 2004ի տուեալներով հասած էր երկու միլիառ հարիւր միլիոնի որոնց կէսը Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կը պատկանին: Սակայն այստեղ ալ կացութիւնը փոփոխական է մէկ եկեղեցիէն միւսը: Հարաւային Ամերիկան որ աւանդաբար Կաթողիկէ հռոմէական եկեղեցւոյ սեփական "պարտէզը" կը համարուէր, այլեւս քարոզչութեան հսկայ դաշտ մը դարձած է բողոքական, յատկապէս աւետարանչական, հոգեգալստական եւ մկրտչական աղանդներուն համար: Պրազիլի մէջ ուր արդէն գոյութիւն ունէր հաւատալիքները համաձուլելու աւանդական ձգտում մը (syncrétisme), այդ աղանդները յաջողած են որոշ չափով Կաթողիկէ եկեղեցին ապակայունացնել, զայն խուճապի մատնելով: Պատկերը ճիշդ հակառակն է այլ երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Լեհաստան, Բելառուսիա, Գոնկօ կամ Ռուանտա ուր հոգեւորականներու առատութիւնը կ՚արտօնէ քահանաներու "արտածում"ը: Այսօր, Ֆրանսայի մէջ, երբ հոգեւորականներու պակասը համատարած է բոլոր թեմերուն մէջ, շատ մը եկեղեցիներ բաց կը մնան շնորհիւ այդ երկիրներէն եկած եկեղեցականներու: Կատակով օր մը սեւամորթ կաթողիկէ քահանայ մը կ՚ըսէր որ Ափրիկէին կ՚իյնայ անկէ յետոյ Եւրոպան վերաքրիստոնէացնելու առաքելութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԻՖԼԻՍԸ ԴԺԳՈՀՆԵՐՈՒ ԲՈՅՆ

Մխիթարական բան չկայ մատնանշումին մէջ. բայց սխալ է կարծել որ մայրաքաղաքը նոր շէնքերով այլանդակելու քաղաքականութեամբ իրաւազրկուած, ամէնէն տմարդի ձեւերով իրենց տունէն-բոյնէն արտաքսուած, փողոցը ձգուած քաղաքացիներու պարագան իւրայատուկ է Հայաստանին: Հաւանօրէն խորհրդային անցեալին մնացորդ այդ վարուելակերպը ունեցած է եւ կ՚ունենայ վրացական իր տարբերակն ալ: Եւ ատիկա, ժամանակի մը երբ իբրեւ թէ ինչպէս կը հաւաստեն իշխանութիւնները ամէն առիթով, Վրաստան կ՚ապրի աննախընթաց ժողովրդավարութեան մը շրջանը:

Այսօր ամէնէն դիւրին բանն է Թիֆլիսի բնակիչ մը արտաքսել իր տունէն, շէնքը բռնի կերպով «սեփականաշնորհել»ու պատրուակով: Անհրաժեշտ չէ նոյնիսկ դատարանի մը, կամ կառավարութեան որոշումը ունենալ: Որեւէ ժամու, ընդհանրապէս գիշերուան ընթացքին դիմակաւոր, կամ նոյնիսկ առանց դիմակի մարդիկ որեւէ պատրուակով կը ձեռնարկեն արտաքսումներու: Ատիկա կը նշանակէ թէ երեւելի մը որոշած է տիրանալ այդ շէնքին ու ժամ առաջ պէտք է ներսինները վտարուին: Օգոստոսին կարգը Լրագրողներուն տանն էր որ պարպուեցաւ ռումբի մը ահազանգին պատրուակով ու լրագրողները մէկ օրէն միւսը իրենք զիրենք փողոցը գտան: Գրողներու միութիւնն ալ զրկուեցաւ իր շէնքէն զոր 1918ին մեծահարուստ մը նուիրած էր գրողներուն: Հիմա մարդիկ հետաքրքիր են տեսնելու թէ 2400 ք.մ. մակերեսով, մարմարէ սանդուխներով, արձաններով, ներքին գեղեցիկ պարտէզով այդ շէնքը որու՛ն պիտի

վիճակի: Ճաշարա՞ն մը, պանդո՞կ մը թէ խաղարան մը պիտի գործէ այդ վայրին մէջ:

Պետական նախարար մը որ ծանօթ է նաեւ որպէս ռուս երեւելի. հետեւեալ տարազով ներկայացուցած է վրացական տնտեսական ներկայի քաղաքականութիւնը. «Ամէն բան ծախել, բացի խիղճէն»: Կարեւոր ընդդիմութեան բախած է ջրելեկտրակայան մը Արաբներու ծախելու ծրագիրը, բայց իշխանութիւնը նման մանրուքներու առջեւ տեղի տալու մտադրութիւն չի յայտներ:

Թիֆլիսը շինութեան լայնարձակ հրապարակի վերածուած է. ամէն կողմէ կռունկներ եւ լաստակերտներ կը նշմարուին: Կեդրոնական փողոցները կը շողան նորաբաց Ֆրանսական վաճառատուներու լուսաւոր ցուցափեղկերով. բայց անոնք աւելի վաճառորդ ունին, քան՝ յաճախորդ: Բնակիչները հարց կուտան թէ ո՛վ պիտի տիրանայ 200 հազար տոլարնոց նոր յարկաբաժիններուն երբ ժողովուրդին մեծ մասը երկու լարի չունի:

Կան դրական արարքներ ալ. ճամբաներ ու պատմական շէնքեր, հրապարակներ կը նորոգուին, գեղեցիկ նստարաններ կը զետեղուին մայթերուն վրայ: Թիֆլիս օրէ օր եւրոպական քաղաքի մը երեւոյթը կ՚առնէ: Խորհրդային շրջանին անգամ փողոցները այսօրուան չափ մաքուր չեն եղած: Բայց հասարակ քաղաքացին ծայրը ծայրին բերելու անկարելիութեան մէջ է:

Ամէն տեղ են մուրացկանները: Անոնք կը տնտղեն աղբամանները, ուտելիքի մնացորդներ կը փնտռեն: Պատկերը վարկաբեկիչ է շատերու համար որոնք կ՚ըմբոստանան ու հարց կուտան թէ ինչպէ՛ս կարելի է նեցուկ ըլլալ իշխանութեան մը որ այդ ծայրայեղութեան հասցուցած է քաղաքացիները, մինչ խորհրդային օրով անկարելի էր այդքան մեծաթիւ մուրացիկ տեսնել: Նոյնն էր պարագան Շեւարնածէի ժամանակ:

Ամէնէն անտեսուածներէն են մտաւորականները: Անոնք իրենց ամէնէն սեւ օրերը կ՚ապրին: Բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններ վերապրելու ճարը կը գտնեն իրարու միանալու մէջ ու փակուածներուն շէնքերը անմիջապէս կը ծախուին:

Ընդդիմադիրներու ցոյցի մը որուն մասնակցած են գիտնականներ, արուեստագէտներ, իշխանութիւնը ամբաստանուած է ազգային մտաւոր հարստութիւնը քանդելով: Ելոյթ ունեցող մը մասնակիցներուն թելադրած է յաղթել վախին, անոնց ստորագրել տալով «Ձեմ վախնար» լօզունգը:

Այս համայնապատկերին մէջ երկիրը կը պատրաստուի նշելու «Վարդերու յեղափոխութեան» երրորդ տարեդարձը: Բայց ինչպէս ըսած է այդ յեղափոխութեան կարեւոր դերակատարներէն ընդդիմութեան անցած ու այսօր անտեսուած մէկը, եթէ նոյն ընթացքը շարունակուի, օր մը վարդերու յեղափոխութենէն երկու հերոս մնացած պիտի ըլլայ. նախագահ Սահակաշվիլին եւ ժողովուրդը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԳԱՌՆԻՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ Է, ԱՄԲԵՐԴՆ ՈՒ ՏԱԹԵՒԸ, ՀԱՂՊԱՏՆ ԱԼ...

«Առաւօտ»ը (Հոկտեմբեր 26) կը տեղեկացնէր թէ Ֆրանքֆուրթի այս տարուան գիրքի միջազգային ցուցահանդէսը (Հոկտ. 10-16) ադրբեջանական մշակութային նոր մէկ խեղճուկրակութեան հրապարակումին առիթ եղած է: Մասնակից 160 երկրի կարգին գտնուած է Ադրբեջանը որուն կրկնապատկուած ծաւալներով տաղաւարին ցուցադրութեան մաս կազմած է «Ադրբեջանի յուշարձանները» հատորը, ադրբեջաներէնէն զատ ֆրանսերէն, ռուսերէն եւ գերմաներէն տարբերակներով: Երկրին մշակոյթի եւ զբօսաշրջութեան նախարարութեան հովանաւորած այդ հրատարակութեան կողքին վրայ ու էջերուն մէջ ներկայացուած են նաեւ Գառնիի տաճարը, Երեւանի պարսկական մզկիթը, Ամբերդը, Տաթեւը, Հաղպատը, եւլն.:

Ուրիշին պատկանածը իւրացնելու արարքը Ադրբեջանի մենաշնորհը չէ: Մանաւանդ որ իր պորտակից եղբայրը անհաւասարելի մրցակից է այդ մարզին մէջ: Բայց ա՛յս աստիճանի ծիծաղելի ըլլալէ չքաշուիլ, շատ երկիրներու տրուած աներեսութիւն չէ:

Այսուհանդերձ, վստահաբար 2007ի ցուցահանդէսին արձանագրուածը ոչինչ պիտի մնայ 2008ին. տարի որ այդ տօնավաճառի շրջանակին մէջ յայտարարուած է «Թուրքիոյ տարի»...:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Զ. ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ «ՏՕՆԱԶԱՆԳ»ԻՆ ՇՆՈՐՀԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբեր 30ին Գրողներու միութեան մէջ կատարուած է պոլսեցի ծանօթ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունիի «Տօնազանգ» հաւաքածոյին (Երեւան, 2007) շնորհահանդէսը: Հատորը հրատարակած են նոյն միութիւնը եւ «Սփիւռք» կեդրոնը:

Հրատարակիչ և հիւրընկալ միութեան նախագահ Լ. Անանեանի ողջոյնի խօսքէն ետք արտայայտուած է Ներսէս արք. Պօղապալեան: Իսկ «Սփիւռք» կեդրոնի տնօրէն Ս. Դանիէլեան խօսած է պոլսահայ նորագոյն գրականութեան մասին:

Գրողներու միութեան քարտուղար Յ. Գրիգորեանի խօսքը մեկնաբանութիւն մը եղած է «անբանաստեղծական բանաստեղծութիւն» տեսութեան, որուն կիրարկողներէն է Զ. Խրախունի:

Ելոյթ ունեցած ու հատորն ու հեղինակը ողջունած են ուրիշներ ալ, ապա կիրարկուած է գեղարուեստական բաժին մը:

Նոյն ձեռնարկին ընթացքին պոլսահայ բանաստեղծը մեծարուած է Գրողներու միութեան «Գրական վաստակի համար» շքանշանով եւ «Ֆ. Նանսէն» հիմնադրամին ոսկէ յուշամետալով:

Վերջաւորութեան Ս. Դանիէլեան կարդացած է շնորհակալութեան ուղերձը մեծարեալ հեղինակին որ առողջական պատճառներով չէ կրցած ներկայ գտնուիլ երեւանեան հանդէսին: Ան ղրկած է նաեւ նոր շրջանի իր գործերուն «Հարցարան» հատորը:

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԵՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՀՌՈՄ

Լուսնի լոյսի տակ Գոլիզէն առանձնապէս գեղեցիկ էր: Այնտեղ չէր վխտում մշտապէս շտապող զբօսաշրջիկների ու մանր առեւտրականների ամբոխը: Գիշեր էր, լռութիւն, եւ երեւակայութեան մէջ խաղաղ յառնում էին հին-հին օրերը:

Լուսնի արծաթ շողերի տակ խորհրդաւոր ուրուագծւում էին նրա բարձր, կիսաքանդ պատերը: Երիտասարդ ուղեկիցներին յետեւը գցած, Գոգոլը նրանց առաջնորդեց կիսախարխուլ աստիճաններով վեր: Այստեղից, երրորդ յարկի բարձրութիւնից, Գոլիզէի ամփիթատրոնը, որը մի ժամանակ յիսուն հազար մարդ էր տեղաւորել, բացւում էր իր ողջ փառահեղութեամբ:

Երբ արդէն իջել էին ներքեւ եւ նստել, որպէսզի փոքր-ինչ հանգստանան ու հիանան հնադարեան կրկէսի աւերակների վրայ լուսնի գեղեցիկ խաղերով, Գոգոլը նորից խօսեց.

– Պատմութիւնը մանրամասնութիւններ է պահպանել այն մասին, թէ ինչպէս հռոմէացի պատրիկները եկել են այստեղ, դիտել կլադիատորների մենամարտերը, բայց դեռ ոչ ոք պատմութիւնը չի գրել այնպէս, որպէսզի հնարաւոր լինէր պատկերացնել կենդանի ժողովրդին իր տառապանքներով, հոգսերով ու ճշմարտութեան որոնումներով...

Գոգոլը թեթեւ դիպաւ Իվանովին.

– Իսկ Ալեքսանդր Անդրէեւիչն, ահա, իսկական ճգնաւորի կեանք է վարում. գիշեր-ցերեկ աշխատում է եւ ստեղծում ժողովրդի տառապանքների ու յոյսերի մասին պատմող սքանչելի մի նկար...

Իվանովը շփոթուեց, բայց նրա համար թանկ էր Գոգոլի կարծիքն իր գործի մասին. մի մարդ, որին նա բոլորից վեր էր դասում, եւ նրա բարեկամութիւնը համարում աշխարհիս մեծագոյն պարգեւը:

Այդ նոյն գիշեր Ալեքսանդր Անդրէեւիչ Իվանովը արուեստանոցում, իր անաւարտ «Քրիստոսի յայտնութիւնը ժողովրդին» կտաւի առաջ նստած, մոմի աղօտ լոյսի տակ գրում էր հօրը՝ Պետերսբուրգ. «Գոգոլը արտասովոր մարդ է, բարձր մտածողութեան տէր եւ արուեստի հանդէպ ճշմարիտ հայեացքով... Մարդկային զգացմունքները նա ուսումնասիրել եւ դիտել է երկար, մի խօսքով վերին աստիճանի հետաքրքիր անձնաւորութիւն է»:

Նոյն ժամանակ մէկ ուրիշ նկարիչ, որի հազիւ քսաներեքն էր լրացել, եւ որը Գեղարուեստի ակադեմիայի կողմից ուղարկուել էր օտար երկրներ՝ կատարելագործման, ասում էր ընկերոջը՝ Շտերնբերգին.

– Այստեղ օրը մի ամբողջ տարի արժէ: Մեղուի նման ես հիւթ եմ քաղում ծաղկից ծաղիկ, որպէսզի իմ աշխատանքները շնորհ բերեմ հայրենիքիս:

Այվազովսկին ամբողջ ժամանակը նուիրում էր գեղանկարչութեան: Հիմա նա իր առջեւ արուեստի ամենակրքոտ ծառայի անզուգական օրինակ ունէր՝ Ալեքսանդր Անդրէեւիչ Իվանովը, որը երջանիկ էր համարում այն օրը, երբ ոչ ոք եւ ոչինչ չէր խանգարում իր նուիրական աշխատանքին՝ արուեստանոցում: Այդպիսի դէպքերում նա ինքն էր վարձատրում իրեն, երեկոյեան ուղեւորուելով Գոգոլի մօտ՝ քաղցր զրոյցի:

Հռոմում իր համար նոյնպիսի կենսակերպ սահմանեց նաեւ Այվազովսկին: Նա արուեստանոցից դուրս էր գալիս միայն թանգարան գնալու, – որտեղ պէտք է ուսումնասիրէր մեծ վարպետների նկարները, – կամ բնութեան ծոցը մտնելու, որ անհրաժեշտ էր նորանոր տպաւորութիւններ քաղելու համար:

Իտալիա ժամանելով, երիտասարդ նկարիչը արդէն գտել էր արուեստի մէջ իր ուղին: Դա տեղի ունեցաւ Նէապոլիտանական ծովածոցի ափերին, Շտերնբերգի հետ միասին ծովափնեայ քաղաքներն ու Վեզուվի տեսարանները նկարելիս:

Հոգեկան խորագոյն մի յուզումով համակուած, Այվազովսկին ընտրում էր նոյն այն տեղերը, որտեղ մի ժամանակ իր նկարները ստեղծել էր Սիլվեստր Շչեդրինը, նկարում նոյն տեսարանները, ինչ Շչեդրինն էր նկարել: Երեք շաբաթ շարունակ նա նկարեց Սորենթօն, ամենայն ջանադրութեամբ վերարտադրելով այն ամէնն, ինչ տեսնում էր աչքը: Բայց դրանից յետոյ, փոքրիկ Վիգօ քաղաքում, բուռն ներշնչանքով համակուած, յիշողութեամբ ստեղծեց երկու նկար՝ արշալոյս եւ մայրամուտ:

Բոլոր այդ կտաւները, որ նա ստեղծեց մի քանի օրում, նուիրեց այդտեղ բացուած փոքրիկ ցուցահանդէսին: Եւ արտասովոր բան, այցելուները հիացմունք էին յայտնում յատկապէս յիշողութեամբ ստեղծուած նկարների վերաբերեալ, իսկ Սորենթոյի տեսարանին ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում: Այվազովսկին մնացել էր զարմացած. նա այնքան կարեւորում էր Սորենթոյի իր տեսարանները, որոնց վրայ աշխատել էր երկար ու մանրակրկիտ: Բանն ինչո՞ւմն էր: Հասարակութիւնն ինչո՞ւ էր դէմ բնականից արուած նկարներին: Գուցէ նրա համար, որ չի կարելի ստրկաբար արտանկարել բնութիւնը: Նման կտաւներում կորչում է նկարչի ոգին: Առաջուայ նման Այվազովսկին ալբոմը լցնում էր այն ամէնով, ինչ գրաւում էր նրա երեւակայութիւնը: Աւելի ուշադիր դիտում էր գոյների և երանգների փոփոխութիւնները, առարկաների ձեւերն ու եզրագծերը, բայց այդ ամէնը պահում յիշողութեան մէջ այնքան ժամանակ, մինչեւ լիովին կը հասունանար նկարի մտայղացումը: Յետոյ փակւում էր արուեստանոցում: Սկզբում թղթէ կտորի վրայ յայտնւում էր ապագայ նկարի նախնական էսքիզը: Այդպիսի ժամերին ոչինչ չպէտք է շեղէր նկարչի ուշադրութիւնը: Ոչ միայն խօսքն ու զրոյցը, այլ նոյնիսկ աչքի առաջ գտնուող աւելորդ առարկաները: Եւ նա արուեստանոցից հաւաքում հանում էր բացարձակապէս ամէն ինչ: Մնում էին միայն մերկ պատերը: Եւ այդ ժամանակ, ահա, ամենատենդագին մտորումներից յետոյ, նրա յիշողութեան մէջ վառ պատկերանում էր այն, ինչ տեսել էր բնութեան մէջ, լոյսի եւ ստուերի խաղը ծովի մակերեսին, ջրի յարափոփոխ երանգները, արեւի ճառագայթների տակ ուրախ ծփացող ծիածանագոյն ալիքները: Բայց նա ընտրում էր միայն տեսողական այն տպաւորութիւնները, որոնք անհրաժեշտ էին մտայղացուած աշխատանքի համար: Մնացածը լրացնում էր երեւակայութիւնը: Այվազովսկին նկարում էր տարուած, կրքով եւ չէր հեռանում նկարից, մինչեւ լրիւ չաւարտէր:

(Շար. 103)

L'ASSOCIATION NATIONALE
DES ANCIENS COMBATTANTS
ET RESISTANTS ARMENIENS
et LE CONSEIL DE COORDINATION
DES ORGANISATIONS ARMENIENNES
DE FRANCE
vous convient à venir nombreux aux

Cérémonies officielles du 11 Novembre

AU CIMETIERE DU PERE LA CHAISE
(Paris 20e)

Programme :
— 14h30: Rassemblement devant la Porte du Cimetière, rue des Rondeaux, côté Place Gambetta — Dépôt de gerbes au pied du Monument du Général ANTRANIK;
— 15h15: Mise en place devant le Monument aux Morts Arméniens — Dépôt de gerbes des autorités françaises et arméniennes — hymnes nationaux;
— 16h15: Allocution dans les salons de la Mairie et vin d'honneur.

Infomations artistiques

Guévork MOURADIAN-GUHU — HOVHANNES — Sergey NARAZIAN — Armen VAHRAMIAN
exposent leurs œuvres
du 8 novembre au 1er décembre

Galerie Art3
3 avenue du Suffren — 75007 PARIS
Tél. : 01 45 67 09 43.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

« MEDEE-MATERIAU »
de **Heiner Müller**
Interprétation de NOUR-ANI SISSERIAN
de la compagnie «Cavalcade»
Dimanche 11 Novembre à 17h00
au théâtre de Nesle
8, Rue de Nesle — 75006 Paris
M° Odéon
Réservations : 01 45 93 00 25
06 64 38 00 25

(Շար. Ա. էջէն)

բոգելի է: Դեռ կան ոստիկաններն ալ, որոնք դժգոհ են աշխատավարձքէն եւ կը գտնեն որ հարկ եղածին չափ տարրեր չկան: Բողոք կայ նաեւ արդարութեան ճիւղին մէջ, ուր իրաւագէտները դէմ են Տաթիի նոր կարգադրութիւններուն:

ԻՍԼԱՄԱԲԱՏԷՆ, ուր մամուլի ասուլիս մը կու տար, Պենազիր Պութթօ կոչ ըրած է որ Փաքիստանցիները փողոց իջնեն եւ վերջնագիր մըն ալ տուած է Նախագահ Մուշարաֆի, 24 ժամուան պայմանաժամ մը տալով որ վերահաստատէ Սահմանադրութիւնը, ազատ արձակէ վերջին օրերուն բանտարկուածները եւ ընտրութիւններու թուական ճշդելով Յունուարի կէսերուն, այլապէս «մեծ երթ մը» կը կազմակերպէ:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻՆ՝ Ռաշիտա Տաթի որոշած է գլխաւորել Փարիզի 7րդ Թաղամասի Թաղապետական ընտրութիւններու Իւ. ԷՄ. Փէ.ի թեկնածուներու ցանկը: Թաղամասը ծանօթ է որպէս աջի բերդ, այնպէս որ մեծ մտավախութիւն չունի: Ռ. Տաթի Սարքոզիի կ'ընկերանար Ուաշինկթըն եւ պահ մը մտահոգուած է անոր բացակայութենէն Ֆրանսայի դեսպանատան ընդունելութեան ատեն, ու ճշդուած է որ «հարբուխ եղած է»:

ՖԻՆԼԱՆՏԱԿԱՆ լիսէի մը մէջ, 18 տարեկան պատանի մը ութ աշակերտ սպաննած է նախքան անձնասպան ըլլալը: Արարքը յայտարարած էր նախապէս համացանցի միջոցաւ, «Փոթորիկի ոգին» գերմանական ծածկանունին տակ: Ըսած էր որ պատրաստ էր մեռնելու՝ ոչնչացնելու համար բոլոր անոնք զորս մարդկութեան անարժան կը նկատէ: Ամբողջ երկիրը, որ հանդարտութեան խորհրդանիշ կը նկատուի, խուճապի ենթարկուած է:

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Jeudi 15 novembre à 20h
En présence d'Ariane Ascaride
BRODEUSES
Un film de Eléonore Faucher, 2004
Cannes 2004,
Palmarès de la 43ème semaine
Avec Ariane Ascaride, Lola Naymark,
Marie Félix, Jackie Berroyer,
Thomas Laroppe.

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 10
Եկայք տօնեսցուք
Տօն Սրբոցն Հրեշտակապետացն՝
Գաբրիէլի եւ Միքայէլի
եւ Ամենայն Երկնային Զօրացն
Գիշերային եւ Առաւօտեան
համդիսաւոր ժամերգութեամբ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէռ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX
Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

CROIX BLEUE DE FRANCE DES ARMENIENS

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ–ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ, Յունուար 12ին:

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ եւ ճաշ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:
խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ ախորժաբեր, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ:
Աճապարեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝
04. 78. 49. 19. 44 թիւին:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ իր ԼՕԹՕն տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 11ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
12-14 rue St-Bazile — 13001 Marseille

□

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre
«Madzounov keuftés»
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry
Le Samedi 17 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
Nous vous attendons nombreux
pour passer une agréable soirée.
Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.
Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.
Possibilité de logement de fonction.
Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-11
SAMEDI-DIMANCHE
10-11 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.826

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21.826

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ ընկերային ճակատը օրէ օր աւելի տագնապալի բնոյթ կ'առնէ եւ չաբաթավերջին յոյսի նշոյլ մը չըկար, որ բարելաւում ըլլայ գլխաւորաբար փոխադրական միջոցներու մէջ: Երկաթուղիի տնօրէնութիւնը առանձին նամակներ ղրկած է 150 հազար ուղեւորներուն, բացատրելով թէ պէտք է հրաժարին գործադուլի շարժումէ մը, որ կը վնասէ գործածողներու եւ բանթողներու յարաբերութիւններուն: Կայ նաեւ ուսանողական շարժումը որ Նոյեմբեր 8էն սկսաւ աւելի ծաւալիլ: Ուսանողները գըրաւած էին Ռէննի եւ Կաա տիւ Նոռի երկաթուղիի գիծերը, պատճառ ըլլալով որ քանի մը ժամ կառախումբերը չկարենան երթեւեկը ապահովել: Բարձրագոյն ուսման նախարարուհին՝ Վալերի Փէքրէս փոքր գիջումներ ըրաւ. վարկեր ապահովել ուսանողներու բնակարաններու համար, բայց Նոյեմբեր 8ին արդիւնք չէր տուած: Շարժումը մտահոգիչ բնոյթ ալ ունի, քանի ուսանողներ կան որոնք դէմ են շարժումին, չեն ընդունիր որ համալսարանները փակ մնան, կ'ուզեն աշխատիլ եւ միջադէպեր անկարելի չեն: Դեռ կայ իրական դժուարութիւնը եւ Նոյեմբեր 12ին փաստաբանները ցոյցերու կը դիմեն: Պաշարիլը կը պահէ նախարարապետը որ կը խորհի որ կարգադրութիւններ կ'ըլլան:

ՊԵԼՃԻՈՅ Ալպէր Բ. Թագաւորը կոչ ըրած է Ֆլամաններուն եւ ֆրանսախօսներուն որ երկխօսութեան դիմեն եւ համաձայնութեան ձեւ մը գտնեն բարեփոխելու համար երկրին հիմնարկները: Ծանօթ է, ներքաղաքներէնի կողմնակից ճակատը աւելի սուր բնոյթ տուաւ տագնապին, երբ Ֆլաման երեսփոխանները, Նոյեմբեր 7ին, անջատման որոշում մը քուէարկեցին եւ ֆրանսախօս երեսփոխանները դուրս ելան Երեսփոխանական ժողովէն: Աւելի քան 150 օր է որ Պելճիա կառավարութիւն չունի եւ լուծում ալ չի տեսնուիր: Ֆլաման ճակատը դաշնակցային կարգավիճակ մը կ'ուզէ, ինչ որ ֆըրանսախօս փոքրամասնութիւնը կը մերժէ:

ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻ ստիպուեցաւ ջուր լեցնել իր գինիին մէջ եւ յայտարարեց որ նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունուար 5ին (փոխանակ 2008ի աշնան): Այս ձեւով, Վրաստանի նախագահը կը խորհի առաջքն առնել աւելի ծանր տագնապի մը եւ վստահութիւն ներշնչել ամերիկացի իր պաշտպանին: Հեռատեսիլի կայանէն ելոյթ ունեցած է Նոյեմբեր 8ին եւ յայտարարած է. «Որպէս ազգին ղեկավարը, ձեզի պէտք ունիմ դէմ դնելու համար արտաքին որեւէ սպառնալիքի եւ հեռացնելու՝ վրացական հողամասը կցելու որեւէ փորձ»:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը ցոյցերու եւ բողոքներու ճնշումին տակ, մասամբ տեղի տուաւ եւ յայտարարեց որ երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Փետրուար 15ին: Ընդդիմութիւնը վերապահ կը մնայ եւ չաբթուան սկիզբէն ի վեր իրաւագէտներու ճակատումը չէ դադրած: Նոյեմբեր 9ին, կը հաղորդուէր նաեւ որ Պենազիր Պութթօ հսկողութեան տակ է իր բնակարանին մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼ կը պահանջէ որ պաշտօնազրկուի Հիւլէական ուժանիւթի միջազգային գործակալութեան ղեկավարը՝ Էլ Պարատէյ, որովհետեւ արգելք մըն է Պարսկաստանի դէմ պատժական միջոցներու կիրարման: Իսրայէլի համար ան Թեհրանի ի նպաստ կը գործէ եւ ուրեմն, ըստ Իսրայէլի՝ «կը վտանգէ աշխարհի խաղաղութիւնը: Իր դիրքը անպատասխանատու դիրք մըն է եւ պէտք է պաշտօնազրկուի»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբը, Նոյեմբեր 8ին, ձեռնարկեց առաջին ունկնդրութիւններու ինչ կը վերաբերի պուլկար հիւանդապահուհիներու ազատ արձակման պայմաններուն: Ի՞նչ համուցում տրուած կամ խոստացուած է Քատաֆիի, գլխաւոր հարցն է: Հիւանդապահուհիներու հետ հարցաքննուած է նաեւ պաղեստինցի բըժիշկը որ աւելի խօսուն եղած է եւ նկարագրած է իրենց կրած չարչարանքները: Յուսախաբ է նաեւ որ Քատաֆի Փարիզ հրաւիրուած է: Այս առաջին ունկնդրութիւնը նորութիւն մը չէ բերած:

ԳԱՂԹԻ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Պրիս Հորթըֆէօ, Նոյեմբեր 8ին, ներկայացուցած է վեցամսեայ իր գործունէութեան արդիւնքը, յայտնելով որ ցարդ 18.600 օտարականներ, որոնք կանոնաւոր կեցութեան իրաւունք չունէին, արտաքսուած են: Ասոնց կարգին են շուրջ 1.000 Ռումանացիներ:

ԱՐԱՏ ՏԻՆՔԻ ՊԵԼՃԻԱ ՄԵԿՆՈՒՄԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՉԷ

Հաղորդելէ ետք Հրանդ Տինքի զաւկին՝ Ա. Տինքի Պելճիա մեկնումի լուրը, դարձ հերքող էջեր տեսանք թրքական թերթերու մէջ: Ստուգելու միակ հասցէն «Ակօս»ի խմբագրութիւնն էր: Վարչական նոր տնօրէն Արիս Նալճը ըսաւ թէ այդ մասին ծաւալուն հետաքրքրութեան թիրախ են ու «Ակօս»ի Նոյեմբեր 8ի թիւին մէջ Ա. Տինքի հետ իր կատարած լուսաբանող հարցազրոյցը հրատարակած են: Գրեթէ անմիջապէս ստացանք այդ էջն ալ, որմէ կը քաղենք Ա. Տինքի պատասխաններէն հետեւեալ հատուածները.

...«Ոչ ես, ոչ ալ ընտանիքս Թուրքիան լքելու ուղղութեամբ որոշում մը տըւած ենք: Նման որոշում արդէն գաղտագողի չի կրնար ըլլալ: Անձիս մասին տրուած դատարանի վճիռէն ետք ընտանիքս թելադրեց որոշ ժամանակի համար մեկնիլ: Կիսատ մնացած անձնական շարք մը գործեր աւարտելու նպատակով յարմար դատեցի միջոց մը հեռու մնալ ու թելադրանքին ընդառաջեցի: Թէ՛ ուսումս աւարտած, թէ՛ յետաձգուած կարգ մը գործերուս վերաբերող քանի մը ամսուան մեկնում է եղածը: Որոշ ժամանակի մը համար արտասահման մեկնած էի, վերադարձայ: Նորէն կը մեկնիմ ու ատեն մը այսպէս կը շարունակուի»:

«Արտասահմանի մէջ ապրելու մասին երբեք չեմ մտածած. բնաւ չեմ մտածած ատիկա: ...Միշտ մտածած եմ թէ մարդ իր ծնած շրջանակին աղերսուած էակ է: ...Այսուհետեւ եւս երկիրը լքելու ձգտումին տէր վերջին երիտասարդը կրնամ ըլլալ. որովհետեւ, հակառակ բազմաթիւ ժխտականներու, հոս մընալու նախընտրութեան մեծ օրինակ մը ունիմ: Ան ուրիշներէ շատ աւելի խորապէս կը ներշնչէ ինծի: Թուրքիան մեզի համար ելքի երկու դուռ ունի. մէկը այն է որմէ անցաւ հայրս: Միւսը, այն որուն համար ան ըսաւ. "Եթէ ստիպուիմ մեկնելու, հոնկէ պիտի անցնիմ". այսինքն՝ Տէր Զորի ճանապարհը»:

Ա. Նալճը հարցումներ ուղղած է նաեւ Հ. Տինքի սպանութեան դատավարութեան ծանօթ հոլովոյթին, Հ. Տինքի վաղըֆին, ազգայնամոլական արտայայտութիւններու չէզոքումի երեւոյթին մասին:

Ա. Տինք կ'ըսէ թէ դատավարութեան իրենց ակնկալութիւններուն ուղղութեամբ դրական աւարտը ոչինչ կու տայ իրենց. արդէն յոյսն ալ, մտավախութիւնն ալ մաս կը կազմեն այն զգացումներուն զորս կորսնցուցած են: Դատավարութեան արդար վախճանը օգտակար կ'ըլլայ միմիայն Թուրքիոյ: Իսկ իրենք անուղղակի գոհունակութիւն կը զգան որպէս քաղաքացի, յանուն՝ թափանցիկ ու մաքուր երկրի մը մէջ ապրելու կարելիութեան:

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ»ՈՒ ԿՈՉԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

«Առանց սահմանի լրագրողներ»ը Նոյեմբեր 7ին Թուրքիան հրաւիրած են որ խօսքէն գործի անցնի եւ ջնջէ վերջապէս պատժական օրէնքի 301րդ յօդուածը որ թրքական ինքնութիւնը վարկաբեկելու ամբաստանութեան տակ կը դնէ անբաղձալի նիւթեր սեղան բերողները. անոնց գլխաւորները եղան մինչեւ այսօր Ցեղասպանութեան մասին խօսողներ, գրողներ: Լրագրողներու միջազգային կազմակերպութիւնը իր կոչին մէջ չեշտած է այս կէտը, ըսելով. «Չենք կրնար մոռնալ որ թրքական իշխանութիւնները 301րդ յօդուածը օգտագործած են որպէս ճնշումի ծանրակշիռ միջոց»:

Թրքական կողմէն պարբերաբար տրամադրութիւններ կը յայտնուին օրէնքի նոյն յօդուածը գոնէ «բարեփոխել»ու, բայց մինչեւ այսօր այդ ուղղութեամբ ոչինչ կատարուած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷ»Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԿՈՐՍՈՒԵՐ Է...

Հայաստանեան լրատուները կ'արծարծեն «Ղարաբաղ կոմիտէ»ի թղթածրարին դատախազութեան դիւաններէն անհետացած ըլլալու հարցը: Խորհրդային օրով պատրաստուած այդ թղթածըրարը, հետաքրքրական է որ այսօր այժմէականութեան նիւթ կ'ըլլայ, երբ Լ. Տէր Պետրոսեան յաջորդական հաւաքոյթներով, հանդիպումներով ամէն օր կը խօսեցնէ քաղաքականութեան վերադարձի իր մտադրութեան մասին: Թղթածրարին մասին տիրող կարծիքը այն է թէ ան «կորսուած է» Լ. Տէր Պետրոսեանի իշխանութեան տարիներուն, այն պատճառով որ հոն կոմիտէի շատ մը անդամները վարկաբեկող տուեալներ կային:

Գլխաւոր դատախազի տեղակալ Մնացական Սարգսեան Նոյեմբեր 8ին յայտնած է թէ այդ անհետացումին առընչութեամբ նիւթեր կը պատրաստուին գլխաւոր դատախազին յանձնարարութեամբ: Դիւանային նիւթերու պահպանումին պատասխանատու պաշտօնեաներ բացատրութիւն տալու պիտի հրաւիրուին: Երբ հարց տրուած է թէ «ինչո՞ւ հիմա» խնդիրը հրապարակուեցաւ, տեղակալը պատասխանած է թէ քրէական թղթածըրարներու այլ դերատեսչութեան յանձնումի պահուն անդրադարձած են որ «Ղարաբաղ կոմիտէ»ի թղթածրարը տեղը չէ:

Յատակ է որ իշխանութիւնները լըջօրէն վրդովուած են Լ. Տէր Պետրոսեանի թեկնածութեան յայտարարութենէն, երբ մինչ այդ տողը կը նկատուէր Ս. Սարգսեանի յաղթանակը: Դժուար չէ կըռահել որ մրցակից թեկնածուն վարկաբեկելու առաջձ փնտռելու գործը յայտնաբերել տուած է թղթածրարին անհետացումը: Անոր տրուած կարեւորութեան, փաստն է թղթածրարին ճակատագիրը որոշելու նպատակով հետաքննութիւն բանալու դատախազին որոշումը. ատիկա բաւական զարմանալի բծախնդրութիւն կը թուի երկրի մը մէջ ուր ամէն շրջանի քանի՛ սպանութիւններ չեն լուսաբանուած եւ ո՛չ դատախազի, ոչ ալ այլ պաշտօնատարի անդորրը խռոված է այդ պատճառով:

Հաւանալի է որ ներկայի իշխանութիւնները ուզեն ամէն միջոցով խոչընդոտել Լ. Տէր Պետրոսեանի նման նոյնիսկ եթէ ոչ վտանգաւոր, խանգարելու ատակ մըրցակիցի մը ընթացքը. բայց այդ ջանքը իրենց դէմ գործող ազդակ կ'ըլլայ երբ ընկալուի որպէս փաստ իրենց տկարութեան, մինչեւ իսկ խուճապին:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 19ԻՆ

Նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ 2008 Փետրուար 19ին: Որոշումը հրապարակուած է Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի նախագահութեան կողմէ:

***

ՈՐՍՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 8ին, երեկոյեան ժամերուն Երեւանի Արաբկիր թաղի շուկային մօտ սպաննուած է Որսորդներու միութեան նախագահ Սայաթ Դաւթեանը: Անծանօթ անձեր հրազէնի կրակոցներու թիրախ դարձուցած են զինք: Իրաւապահ մարմինները հետաքննութեան ձեռնարկած են:

***

ԵՐԵՒԱՆ ՎԱՐԿ ԿՈՒ ՏԱՅ ԼՂՀ-Ի

Պիւտճէի օրէնքին համաձայն Հայաստանի կառավարութիւնը Նոյեմբեր 8ին որոշած է 2007ի պահեստի գումարներէն 1 միլիառ դրամ (մօտ 3,4 միլիոն տոլար) վարկ տրամադրել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան: Վարկը մինչեւ 2010 Յունուար 1 պայմանաժամով է եւ 0,01% տարեկան տոկոսով:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԻՐԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՍՏՈՐԱԳՐԱԾ

Իրանի պաշտպանութեան նախարար Մ. Նաճարիի Երեւան այցին, Նոյեմբեր 8ին, պաշտպանութեան ոլորտի գործակցութեան յուշագիր մը ստորագրած է Հայաստանի պաշտպանութեան նախարար Մ. Յարութիւնեանի հետ: Յուշագիրը կազմուած է յատկապէս զինուորական մարզին մէջ պարէնի փոխադարձ ապահովութեան, զանազան ծառայութիւններու յանձնառութեան կէտերով:

ԵՒՐՈՊԱ՝

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈ՞ՅՍԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՀՐԷԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իր կողմէն հրէութիւնը կ'ապրի անուրանալի զարթօնք մը Իսրայէլի եւ կարգ մը գաղութներու մէջ ինչպէս Ֆրանսա կամ Ռուսաստան: Այս երկիրներուն մէջ "դարձի" եկողներուն շարքերը օրէ օր կը խտանան և կրօնական կանոններն ու ծիսական պարտաւորութիւնները ամենայն բծախնդրութեամբ կը յարգուին երբ նախորդ սերունդները ամէն բանէ հրաժարած էին: Այդ նոր վարմունքը յատուկ է "Ուղղափառ" հոսանքին որ հետզհետէ կը զօրանայ ամէն տեղ վտանգելով նոյնիսկ իսրայէլեան պետութեան "աշխարհական" բնոյթն եւ միասնութիւնը: Այդ շարժումներուն հետեւորդներուն մէջ կը դիտուի անժխտելի "արմատականացում" մը (ծայրայեղականութիւն) որ իրականութեան մէջ ոչինչով կը տարբերի յաճախակիօրէն դատապարտուող իսլամապաշտութենէն: Անոր գլխաւոր արտայայտութիւնը եղաւ անտարակոյս Իսրայէլի վարչապետ Իցաք Ռաբինի սպանութիւնը մոլեռանդ դպիրի մը ձեռքով:

Բայց ամէնէն մեծ յաջողութիւններ արձանագրող կրօնքը անշուշտ Մահմետականութիւնն է: Այսօր այդ կրօնքը դաւանողներուն թիւը կը հասնի երկու միլիարի: ՄԱԿ-ի հաղորդած նշանակներուն համաձայն, անոնց տարեկան աճը (1994-ին) 6,40% էր երբ քրիստոնեաներունը 1,40% կը հասնէր: Մահմետականութիւնը այլեւս ներկայ է բոլոր ցամաքամասերուն վրայ, իր պատմական տարածքներէն հեռու գտնուող երկիրներու մէջ: Իր հետեւորդներուն մէջ կան այլեւս տասնեակ հազարաւոր դաւանափոխ քրիստոնեաներ: Մահմետականութիւնը ընդունած եւ ահաբեկչական խմբակներու գինուորագրուած Գերմանացիներուն թիւը սկսած է երկրի իշխանութիւնները լրջօրէն մտահոգել: Իսլամութիւնը այլեւս միջազգային յարաբերութիւններուն եւ շատ մը պետութեանց ներքին քաղաքականութեան մարզերուն մէջ կարեւոր գործօն մը դարձած է: Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Հոլանտայի կամ Անգլիոյ մէջ ուր մահմետական լայն զանգուածներ կ'ապրին, այդ կրօնքը շատ աւելի աշխոյժ, կարելի է ըսել նոյնիսկ աւելի տիրական է քան քրիստոնէութիւնը: Եթէ այս երկիրներուն մէջ "Մեծ պահք"ը դադրած է հաւաքական նշանակութիւն ունենալէ, "Ռամազան"ը զանգուածաբար կը կիրարուի եւ մահմետականութեան ծիսական կանոնները ու արգելքները կը պարտադրուին երբեմն ոչ մահմետականներուն անգամ: Այս մասին կը բաւէ, օրինակի համար, աչք մը նետել որոշ Ֆրանսական երկրորդական վարժարաններու ճաշացուցակներուն վրայ տեսնելու համար որ շատ անգամ խոզի միսը այլեւս բացակայ է սեղաններէն իսլամ աշակերտներու զգացումները "չվիրաւորելու" պատրուակով: Զարմանալիօրէն, երբ "աշխարհականացումը" աստիճանաբար այդ երկիրներուն հանրային վայրերէն ջնջած է քրիստոնէութեան բոլոր նշանները դատարաններէն եւ դպրոցներէն հանելով խաչերն ու սրբապատկերները: Մահմետականութիւնը հասարակական մեր կեանքին մէջ կը դառնայ օրէ օր աւելի տեսանելի եւ անշրջանցելի խօսակից մը իշխանութեանց համար: Այս քաղաքականութեան նորագոյն արտայայտութիւնն է Ֆրանսայի մէջ պետութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած "Իսլամութեան ներկայացուցչական խորհուրդ"ը:

Կատարեալ, ամբողջական պատկեր մը կազմելու համար, փափաքելի պիտի ըլլար որ անդրադարձած ըլլայինք նաեւ պուտտայականութեան եւ կարգ մը ուրիշ դաւանանքներու. սակայն պիտի այսքանով բաւարարուինք եզրափակելով եւ ըսելով որ Մալրոյի գուշակութիւնը լայնօրէն կը հաստատուի այսօր ամբողջ աշխարհի երեսին: ԻԱ. դարը իրօ՛ք հոգեւորութեան շրջան մը կը հանդիսանայ սակայն ոչ ինչպէս որ կ'ակնկալուէր: Իսլամական աշխարհէն բացի, բայց այս պարագային ալ հարցը, այնքան ալ պարզ չէ, ամէն տեղ այդ հոգեւորութիւնը կը զարգանայ հաստատուած աւանդական եկեղեցիներէն եւ կառոյցներէն դուրս, յաճախ հակադրուելով անոնց:

Ինքնասպասարկման եւ սպառողական, համաշխարհայնացուած մեր ներկայ դարուն մէջ ամէն մարդ կ'ուզէ իր սեփական միտքով բան մը արտադրած ըլլալ: Կրօնքը բացառութիւն չի կազմեր քանի որ ամէն մէկս այլեւս "ամենագիտուն" եւ "ամենակալ" է: Երկու գոյականներ որոնք անցեալին մեր նախահայրերը Աստուծոյ անունին միայն կը կցէին: Այսօր, ինչպէս որ մարդիկ կազմելի կարասիներ կը գնեն իրենց ցանկացած խոհանոցը կամ ննջասենեակը կառուցելու համար, նոյնպէս ամէն մարդ կը փորձէ իրեն համար նոր կրօնք մը ստեղծել, դառնալով իր սեփական մարգարէն: Այսպէս, աստիճանաբար մեծ Եկեղեցիներէն անցանք աղանդներուն (Եհովայի վկաներ, Նիու էյճ) եւ հիմա ալ ինքնակոչ եւ ինքնաբաւ "քահանայութեան" մը:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊԱԳԱՅ ՈՒՆԻ՞

Այս պայմաններու մէջ կարելի է արդարօրէն մտահոգուիլ քրիստոնէութեան ապագային համար, գոնէ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Առանց հասնելու Հընթիկթընի աւետած "Քաղաքակրթութեանց հակամարտութեան" տեսութեան, լրջօրէն կրնանք մենք մեզի հարց տալ քրիստոնէութեան գոյատեւման մասին: Ժողովրդագրական ներկայ կացութենէն եւ դիտուող, առարկայական, հոգեւոր անկումէն մեկնելով, իրաւունք չունի՞նք մտահոգուելու: Եւ եթէ իսկապէս մտահոգուելու պատճառներ կան, ի՞նչ ձեւի միջոցներ կամ ռազմավարութիւններ պէտք է որդեգրենք այդ կործանարար ընթացքը խափանելու համար:

Աւելի մօտ քսան տարի առաջ բացառիկ տեսիլքէ մը ներշնչուած ռուս հոգեւորական մը՝ Հայր Աղեքսանդր Մէն, իր քարոզներէն մէկուն մէջ կը յայտարարէր «Քրիստոնէութիւնը սկսելու վրայ է»: Այդ հաստատումը իր ժամանակին մեծ գայթակղութեան մը պատճառ դարձաւ ռուս եկեղեցւոյ որոշ շրջանակներու մօտ: 1990ին, Հայր Աղեքսանդր իր կեանքին գինով պիտի վճարէր իր յանդգնութիւնը: Վեց տարի յետոյ, նահատակ հոգեւորականին գործերը պիտի հրատարակուէին այդ նոյն "գրգռիչ" վերնագրով: Ան թուելէ վերջ քրիստոնեաներու հոգեւոր անկումին պատճառները, իւրաքանչիւրս անձնական դարձի մը կը հրաւիրէր: Իր ամէնէն ցնցիչ քարոզներէն մէկը խորագրած էր "Բեթղեհէմ եւ Ղարաբաղ": Այս հատորը եւ իր ուսուցումը միայն Ռուսերուն ուղղուած չէ: Իր բովանդակութեամբ համընդհանուր արժէք կը ներկայացնէ եւ Հայերս ալ կրնանք առանց վարանումի զայն որպէս մեր հոգեւոր կեանքի ներշնչման աղբիւր ընդունիլ: Մեզի համար ան կրնայ ազդու զէնք մը դառնալ մեր առջեւ ծառացող անձնական ու հաւաքական բոլոր մարտերուն: Ամէն պարագայի, մեր պատմութեան ներկայ հանգրուանին մենք չենք կրնար այս հոգեւոր ու բարոյական հարցադրումներէն խուսափիլ: Ատենին մեր նախնիները իրենց ամբողջ կարողականութիւններով գիտէին իրենց մասնակցութիւնը բերել համամարդկային այս կարգի մեծ բանավէճերու: Անոնք գիտէին իրենց պատմութեան վճռական պահերուն իրենց հաւատքին խորերէն հանել հարկաւոր ուժն ու կորովը պայքարելու եւ յաղթելու համար. Աւարայրի խորհուրդը վկայ: Մենք ինչո՞ւ պիտի զլանայինք:

Քրիստոնէութեան վերջալո՞յս թէ նոր արշալոյս:

Քանի որ հարցումը մեզի ալ ուղղուած է, մեզմէ ալ պատասխան մը կը սպասուի: Չենք կրնար գոնէ չփորձել պատասխանել:

Փարիզ

Թ Ա Տ Ե Ր Ա Կ Ա Ն   Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ո Ւ Մ Ն Ե Ր

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆԻ «ՄԱՀԸ Ա՞ՅՍ Է ԱՐԴԵՕՔ»Ը

Ամառնային արձակուրդէն առաջւան վերջին ներկայացումով Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւնը սեւեռած էր Պոլսոյ ժամանակակից հայ թատերգութեան բնագաւառին: Հոնկէ առնուած էր Արման Վարդանեանի «Ջինակը» (2002) որ հետաքրքրական գործի բնոյթով ներկայացած էր, հակառակ «ընթերցումի» տարբերակին, երկարութեան, բեմական շատ սահմանափակ պայմաններու:

Նոր, 24րդ շարքին բ. ծրագրով, նոյն շրջանէն երկրորդ խաղով մը բացուեցաւ եղանակը, Նոյեմբեր 4-ին: Նորէն Փարիզի Ուսանողական ոստանի Հայ տան դահլիճն էր վայրը որ ըստ սովորութեան ծառայեց որպէս «բեմ» ու հանդիսատեսներու «սրահ»: 1996ին սկսած թատերական այս ընթերցումները որոնք հայերէնով տարուած շարունակական գործունէութեան մը եզակի օրինակն են Փարիզի մէջ, ունին հետեւորդներու կոկիկ խումբ մը. անոնք այլեւս վարժուած են նման յարմարովի «թատերասրահ»ներու. մանաւանդ որ «առ ի չգոյէ լաւագոյնի» անոնց պարտադրանքը դասական թատրոններէ աւելի անմիջական հաղորդակցութիւն մըն ալ կը ստեղծէ դերակատարներու եւ դիտողներու միջեւ: Ասիկա, երբ յատկապէս այդ շատ սահմանափակ միջոցը ամէն անգամուն կը գործածուի շատ գիւտաւոր կարգաւորումով մը:

Նոյեմբեր 4ի յայտագիրը յատկացուած էր Ռոպէր Հատտէճեանի վերոնշեալ խաղին որ գրուած է 1997ին: Եթէ չհաշուենք անխօս եւ անանուն դերակատարը որ կը միջամտէ երեք տարբեր անձնաւորումով, գործը մենախաղ մըն է: Պէտք է ըսել որ իր թատերական գործերով արդի կեանքէն հատուած մը տալու հեղինակին ընդհանուր նախընտրութիւնը հոս ալ ի զօրու եղած է: Հերոսուհին այրի հայուհի մըն է որ փայլուն ապագայի յոյսերով Ամերիկա ղրկած է միակ մանչ զաւակը: Խաղը կը սկսի այս կէտէն. Մայրը բաժանումին յուզումով ու վաղուան երազներուն խանդավառութեամբ իր կեանքի նոր շերտը կը փորձէ կարգաւորել մինչեւ զաւկին քով մեկնելու օրը համբերելու հրամայականով: Զաւակը թէ՛ բաժանումէն առաջ, թէ՛ առաջին շրջանի նամակներուն մէջ կը շեշտէ կրկին միասին ըլլալու հեռանկարը:

Այս տուեալները առաջին քայլէն խաղին նկատմամբ գրեթէ հետաքրքրութեան տեղ չեն ձգեր. չեման բաւական սովորականացած է այլեւս ու անակնկալ զարգացումի ոչ մէկ դուռ բաց կը մնայ: Տղուն տարուէ-տարի շեշտուող «անցուկը մոռցուկ»ի մտայնութիւնը կը լռեցնէ մօրը սպասումներն ու հաւատքը, ի վերջոյ յանգելու համար առանձնութեան անոր ակամայ ընտանձնումին: Թատերգութեան երկարապատում ընթացքը (աւելի քան երկու ժամ) տեղ-տեղ բոլորովին կը ճապաղի զգացական յաճախ կաղապարային, նաեւ սեռային միջանկեալ արտայայտութիւններով: Մանաւանդ որ բեմադրութիւնն ալ որեւէ ջանք չէր ըրած խաղին թափը կարելի չափով արագացնելու, քիչ մը զեղչելու համար տեղքայլի տպաւորութիւնը: Հնչող արեւմտահայերէնն ալ որմէ գրեթէ բծախնդրութեամբ զտուած էր պոլսական այսօրուան խօսակցական հայերէնին շունչը, ձգելով սթանտարտ լեզու մը, չնպաստեց գոնէ այդ ուղղութեամբ հետաքրքրութեան արծարծումին:

1997ի այս գործը մշակումի թէքնիքով տեղ-տեղ կը յիշեցնէր Ռ. Հատտէճեանի մօտ կէս դար հեռուն մնացած «Կեանքի մը երեք կիրակիները», որ հետաքրքրութեամբ դիտուած ու կարդացուող թատերգութիւն է. Նոյնպէս առօրեայ կեանքի դրուագներով հիւսուած, քիչ միջոցով ու երկու դերակատարով: Ինչ լաւ պիտի ըլլար այս վերջինին ընտրութիւնը որպէս թատերական ընթերցումի ատաղձ:

Նոյեմբեր 4ի ձեռնարկին առընչութեամբ պէտք է շեշտել դերակատարութեան յաջողութեան պարագան: Առանձնութեան դատապարտուած մօր դերը կատարեց Վետա Պայվէրտեան որ արժանի է բարենիշներու կարեւոր տոկոսի մը: Անխօս-անանուն դերակատարն ալ մարմնաւորեց Վահան Քերովբեան: Իսկ բեմական գործողութիւններու բաժինը կարդաց Աստղիկ Շինկիթեան: Փորձերը վարած էր Արբի Յովհաննիսեան:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ցուցատետր – 59 եւ 60
ՊՏՈՅՏ
ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՔՈՒԼԻՍՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
Հատոր Ա. եւ Բ.

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
Պոլիս 2007

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՒՔՐՏԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի նախկին վարչապետ Ե. Պրիմակով մոսկովեան թերթի մը մէջ հինգ հարցումներով արծարծած է թուրքեւքրտական հակամարտութեան սկզբունքի հարցերը:

Առաջինը անդրսահմանեան զինեալ գործողութիւններու թոյլատրելի ըլլալու պարագան նիւթ կ'ընէ: Անգարա ատոր նպատակ ցոյց կու տայ քիւրտ զինեալներու զինաթափումը: Վարչապետ Էրտողան յայտարարեց թէ ոչ մէկ պատուարի առջեւ կանգ պիտի առնեն եւ պատրաստ են վճարելու իրենց արարքին գինը, ինչ որ ալ ըլլայ ան: Ատկէ ետք կրնա՞նք Թուրքիոյ իրաւունք տալ ահաբեկիչներու դէմ անդրսահմանային գործողութիւններու, հարց կու տայ Պրիմակով:

Երկրորդ հարցումը կ'առընչուի Թուրքիոյ եւ Քիւրտերու նկատմամբ որոշուելիք կեցուածքին: Տարիներէ ի վեր Անգարա Քիւրտերը ձուլելու քաղաքականութիւն կը վարէ. նոյնիսկ զանոնք անուանեց «Լեռնցի Թուրքեր», ուրանալով անոնց մասնայատկութիւնները: Այսօր այդ ընթացքին մէջ որոշ փոփոխութիւն կայ, բայց ատիկա բաւարար չէ ինքնորոշման ձգտումէն Քիւրտերը հրաժարեցնելու: Թուրքիա դէմ է անոնց ամէն տեսակի ինքնավարութեան, պաշտպանելով Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան սկզբունքը, նաեւ Թուրք պետութեան միաւորական բնոյթը: Քիւրտերու տրուելիք ինքնավարութեան ետին վտանգը կը նշմարէ անջատողական ախորժակներու: Պրիմակով հարց կու տայ թէ կարելի կ'ըլլա՞յ Թուրքիոյ ամբողջականութեան թիկունք կանգնիլ, նոյն ատեն ինքնորոշման իրաւունք ճանչնալով Թուրքիոյ Քիւրտերուն:

Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը արդէն խնդրական է. բնակչութեան մեծամասնութիւնը միաւորական պետութիւն մը կ'ուզէ, ինչպէս նաեւ դրացի երկիրները: Միւս կողմէ, ամէնուն ծանօթ է թէ Իրաքի Քիւրտերը տասնամեակներու պայքար մղեցին ազգային ինքնորոշման հասնելու համար: Մինչեւ ամերիկեան ներխուժումը ատոր լուծում կը նկատուէր Իրաքի մէջ քրտական ինքնավարութեան հզօրացումը: Բայց այսօր նժարը կը հակի դէպի քրտական անկախ պետութիւն մը որ պիտի կրնայ ընդունիլ նաեւ Թուրքիոյ, Սուրիոյ, Իրանի Քիւրտերն ալ: Այս կացութեան առջեւ արդա՞ր է Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը կարեւոր համարելով հանդերձ մերժել Քիւրտերու ձգտումները եւ արգիլել որ հիմնեն իրենց պետութիւնը:

Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին գործերու յանձնախումբը Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւ մը քուէարկեց: ԱՄՆ-ու նախագահը անձամբ միջամտեց որ ան չվաւերացուի: Վաւերացումը որ Թուրքերու հակազդեցութիւններուն թիրախ եղաւ, այնպէս կը թուի թէ իրաքեան հող մտնելու Էրտողանի պատուարները անէացուցած է: Ի՞նչպէս պէտք է մեկնաբանել, արդեօք, խորհրդարանական նման բանաձեւեր որոնք անցեալը կը դատեն, առանց փորձելու ժողովուրդները հաշտեցնել:

Եւ վերջապէս, Իրաքի ամերիկեան զօրքերուն պէտք ունեցածին 70%ը Թուրքիոյ ճամբով կը հասնի: Հաւանօրէն այդ է պատճառը որ ԱՄՆ մտահոգ են դէպքերու ընթացքէն: Ամերիկացի պատուիրակներ գացին Անգարա, բայց կարելի չեղաւ Թուրքերու իրաքեան միջամտութեան հարցին լուծում բերել: Ատիկա կրնայ Ուաշինկթընը մղել որ իր զօրքերուն նահանջի ծրագիր մը մշակէ: Բայց ատիկա պատճառ մը կ'ըլլա՞յ որ Թուրքիոյ իրաքեան գործողութիւններուն նեցուկ ըլլայ:

Պրիմակով յօդուածը կ'աւարտէ ըսելով որ անկեղծօրէն, ինք ալ պատասխան չունի ուղղած հարցումներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՐՏՈՂՆԵՐԸ

ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ

ԹԻՒ 19. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԼԱՍՏԻՎԵՐՏՑԻ

Գրած է 1000-1070 տարիներու պատմութիւնը. դարուն նշանաւոր մատենագիրներէն է եւ նկատի առած իր Ս. գրային հմտութիւնը հաւանաբար եկեղեցական է:

Պատմութիւնը կը չարադրէ Ս. գրային մօտեցումով, ատով - կը գրէ Հ. Գ. Զարբհանալեան - «Իր գրուածոց յարգը մասամբ կորընցուցած»:

Հայոց պատմութեան ամէնէն աղէտալի դարն է, Թուրք ցեղերու - Սելճուքներու արիւնարբու Ալփասլանի-արշաւանքի սկիզբն է Հայ հողին վրայ որ պիտի փակուի 1915ի Մեծ եղեռնով եւ ցարդ կը մնայ բաց վէրք մը սպիացումի կարօտ:

Արիստակէս Կարին գաւառի Լաստիվերտ գիւղէն էր: Իր գրութիւնը սկիզբ կ'առնէ Բագրատունի իշխան Դաւիթ Կիւրապաղատի մահով որ Տայքի եւ Վրաստանի վրայ կ'իշխէր միաժամանակ: Կը խօսի Վասիլ Հայկազն՝ Բիւզանդիոնի կայսրի եւ անոր յաջորդներուն հայաջնջիչ արարքներուն Բագրատունեաց թագաւորութեան դէմ, Անիի խարդախութեամբ տիրանալու փորձերը և հուսկ սելճուք Ալփասլանի կատարած արշաւանքներու վրայ Արծնի, Սմբատ լերան, Կարսի, Մանազկերտի, Մալաթիոյ պաշարումներն ու կոտորածները, Անիի գրաւումը եւ կործանումը որոնց առջեւ հեղինակը կը հառաչէ՝ «Հատկիմ արտասուօք, փղձկի սիրտ իմ, յիմարին միտք եւ գդողանի հարկանին ձեռքըս»:

Կը յիշատակէ նաեւ Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսի կատարածները, կրօնական խնդիրներ, անուանի եկեղեցականներու գործերը եւ պատմութիւնը կը փակէ բռնաւոր, արիւնարբու Ալփասլան սելճուքին մահով:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ: Թէեւ ներկայացման ձեւը այնքան պատմական չէ բայց իր աւանդածները պատմականօրէն կարեւորութիւն ունին և կը համապատասխանեն օտար պատմագիրներու աւանդածներուն: «Ինչ որ մեր աչքով տեսանք - կ'ըսէ ու փորձը առինք, միայն սա է որ գրեցինք»:

Որպէս ականատեսի վկայութիւն, շատ յարգի են մեզի համար իր տուած տեղեկութիւնները Թոնդրակեցիներու աղանդի մասին, անոնց վարդապետութեան, սովորութիւններուն, վանականներու կեանքին եւ անոնց ուսումնական զարգացումին, ինչպէս նաեւ հայ քաղաքներու եւ յատկապէս Անիի տնտեսական եւ կենցաղային բարգաւաճ վիճակի մասին:

Հեղինակը չափազանց ազդուած է Ս. Գիրքի եղերական անցքերէն, որ յարմարցնելով իր ժամանակի դէպքերուն լալագին եղերերգ մը կը հիւսէ ժողովուրդին վրայ, որ կը չարչարուի, քաղաքներուն՝ որ կը կործանին եւ ի վերջոյ իր ողբական շեշտը կը կորսնցնէ իր ուժգնութիւնը չարունակաբար կրկնուելով:

Կը գործածէ պարզ եւ կանոնաւոր լեզու, ձգտելով մաքուր հայերէն գրել, առանց բարձրութիւններու եւ վայելչութեան հասնելու:

Պատրաստեց՝ ՅԻՊԷ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՊԵՔՃԵԱՆ՝ «ՑԱՆՑԱՒՈՐԸ ԿԸ ՀԱՆԳՍՏԱՆԱՅ ԵՐԲ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ»

Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդը Գարեգին արք. Պեքճեան քրտական «Խօզկիւր փոլիթիքա» թերթին կիրակնօրեայ (Նոյ. 4) յաւելուածին համար հարցազրոյց մը տուած է լրագրող Է. Ալըչփընարի: Գլխաւոր նիւթը ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական ժողովին օրակարգէն վրիպած Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւն է: ԱՄՆ-ու կողմէ նման ճանաչում, ինչպէս կ'ըսէ Գարեգին արքեպիսկոպոս, երկու կողմին - հայկական եւ թրքական - ալ կարեւոր է: Հայերը չեն կրցած իրենց ցաւը ամոքել եւ ան բաց վէրքի պէս կը յայտնուի տեւականօրէն: Իսկ Թուրքերը ուրացումի գործին լծուած են: Մղձաւանջի մը ազդեցութիւնը գործեց հարցին օրակարգի բերուիլը: Մինչդեռ հարցը ի վերջոյ հարկ է լուծումի մը յանգի:

Գերմանիոյ առաջնորդը օգտակար կը նկատէ Թուրքիոյ առերեսումը արինալի իր պատմութեան հետ: Ատիկա պիտի ըլլայ խոստովանութեամբ: «Ցանցաւոր մը ի վերջոյ կը հանգստանայ երբ խոստովանի» կ'ըսէ, աւելցնելով որ չի կարծեր թէ խնդիրը ուրացումով լուծում կը գտնէ: Իր տեսակէտով՝ Հայկական հարցը պէտք է կարգադրուի Թուրքիոյ մէջ. իսկ այսօր հոն ապրող նոր սերունդը կը վարուի որպէս թէ ոչ մէկ բանի տեղեակ է եւ որեւէ պատասխանատուութիւն չունի:

Լրագրողին հարցումներուն Գարեգին արքեպիսկոպոս յաճախ պատասխանած է «չեմ գիտեր» և «տեղեակ չեմ»երով: Այդ է պարագան, օրինակ՝ ճանաչումի բանաձեւերուն մէջ Սփիւռքի դերին, վերջերս Պրիւսէլի մէջ գումարուած հայկական համաժողովին, Հայկական հարցին արեւմտեան պետութիւններու կողմէ Թուրքիոյ դէմ շահարկումին, եւլն. առընչուած հարցումներու:

«Ցեղասպանութեան ճանաչումի պարագային, կարելի կ'ըլլա՞յ Հայերու վերադարձը դէպի իրենց հողերը, ձեր կարծիքով» հարցումին Գարեգին արքեպիսկոպոս կը պատասխանէ. «Չեմ կարծեր որ նման նպատակ գոյութիւն ունի: Հայաստանի պետութիւնն ալ շարունակ կը շեշտէ այդ կէտը: Մենք ուրիշ պահանջ չունինք Թուրքիայէն: Կը սպասենք որ հարցը եզրակացութեան յանգի: ... Ինծի համար իմաստ ունի այն որ Հայաստանի բաժին է: Սփիւռքի Հայերուն այլ կերպ մօտեցումը վրան ազդեցութիւն չի գործեր»:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ եղած են Սփիւռքի դպրոցական, եկեղեցական գործունէութիւնը, Հայաստանի հետ կապերը, եւլն.:

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԵՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Աշունն ու ձմեռը աննկատելի անցան օտար երկրներում: Այվազովսկին այդ ընթացքում տասներեք մեծ կտաւ եւ այնքան շատ մանրանկարներ էր ստեղծել, որ հաշիւը կորցրել էր:

Հռոմում բացուեց նկարչական ցուցահանդէս: Այվազովսկին նոյնպէս հանդէս եկաւ: Նրա «Նէապոլիտանական գիշեր», «Փոթորիկ» եւ «Քաոս» կտաւները համընդհանուր ուշադրութեան արժանացան: Երիտասարդ նկարիչն անմիջապէս յայտնի դարձաւ: Թերթերը սկսեցին գրել նրա մասին: Բանաստեղծները՝ ոտանաւորներ ձօնել: «Կրեքօ» սրճարանում, որտեղ նա սովորաբար ճաշում էր Գոգոլի հետ եւ Իվանովի հետ, սկսեցին յաճախել նորանոր արուեստասէր հռոմէացիներ:

Հիմա այլեւս նա առաջուայ նման չէր կարող հանգիստ աշխատել. Բոլորն ուզում էին մուտք ունենալ նրա արուեստանոցը: Այդ յամառ երկրպագուների մէջ սակայն Այվազովսկին, իր համար էլ անսպասելի, գտաւ մի իսկական ընկերոջ՝ իտալացի Վեքիին՝ ազատատենչ մի երիտասարդ, որը բացէ ի բաց երազում էր Իտալիայի ազատագրութեան մասին: Վեքին ուրախ էր, որ իր հայրենի քաղաքը ոգեւորութեան աղբիւր էր հանդիսացել ռուս նկարչի համար: Այվազովսկու հետ ծանօթանալուց մի քանի օր անց նէապոլիտանական թերթերից մէկում նա հիացական յօդուած գրեց նկարչի նոր ստեղծագործութիւնների մասին: Շատերը անգիր գիտէին այդ յօդուածը, որովհետեւ գրուած էր արձակ բանաստեղծութեան ձեւով:

Եթէ չլինէին սինիորա Թերեզայի եռանդուն ջանքերը, որի տանը Այվազովսկին սենեակ էր վարձել, նկարիչը երկար ժամանակ կը կորուէր իր աշխատանքից՝ ակամայ ներքաշուելով աշխարհիկ կեանքի ջրապտոյտի մէջ: Սինիորա Թերեզայի տունը գտնւում էր ճանապարհից հեռու, պարտէզի խորքում եւ միայն Սանթա Մարիա Գոնչեցիոնէ եկեղեցու զանգերի ձայնն էր այստեղ հասնում՝ առաւօտեան եւ երեկոյեան ժամերին: Բայց զանգերի ղօղանջը չէր խանգարում, չէր շեղում նկարչին սիրած աշխատանքից:

Սինիորա Թերեզայի համար երիտասարդ ռուս նկարիչը սոսկ կենւոր չէր՝ ամսէ-ամիս բնակարանի վարձը վճարող: Նրա վերաբերմունքը սինյոր Այվազովսկու հանդէպ առանձնայատուկ էր դարձել յատկապէս նրա նկարները ցուցահանդէս ուղարկելու նախօրեակին: Այդ օրը սինիորը տանտիրուհուն հրաւիրեց իր արուեստանոցը, որպէսզի ցոյց տայ դրանք: «Փոթորիկն» ու «Նէապոլիտանական գիշերը» մեծապէս հիացրին տիկնոջը: Իսկ «Քաոսը» այնպէս ցնցեց սինիորա Թերեզային, որ նա ծնկի եկաւ կտաւի առաջ եւ ձեռքերը կրծքին խաչած սկսեց աղօթել:

(Շար. 104)

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**,
réalisateur

Jeudi 15 novembre à 20h
En présence d'Ariane Ascaride

BRODEUSES
Un film de Eléonore Faucher, 2004
Cannes 2004,
Palmarès de la 43ème semaine
Avec Ariane Ascaride, Lola Naymark,
Marie Félix, Jackie Berroyer,
Thomas Laroppe.

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

Informations artistiques

JANSEM
«œuvres choisies 1989 - 2003»
Exposition du 8 novembre au 31 janvier

Galerie Matignon
18 avenue Matignon —
75008 Paris

CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

DARFOUR
Généalogies d'un conflit
Exposition
du 20 octobre au 27 janvier

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանս–ի

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ, Յունուար 12ին։

***

ՇԱԻԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին։
Պատարագ և ճաշ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	**150**	**(179,40)**
Հոգեհանգիստ	**135**	**(161,46)**
Շնորհակալիք	**135**	**(161,46)**
Հարսնիք-Նշանտուք	**135**	**(161,46)**
Ծնունդ	**135**	**(161,46)**

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie. Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne. Cadeaux...

♦ Bar

♦ Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

●

La Croix Bleue des Arméniens de France
organise en partenariat avec l'association «CHENE»
un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

2 NUITS OFFERTES A L'HOTEL EUROPE****

A CHAQUE ACHAT D'UN BILLET D'AVION

PARIS - EREVAN - PARIS

(sous conditions particulières, offre valable du 1er novembre au 23 mars 2008, sous réserve de disponibilités)

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS

Saberatours	Sevan Voyages	Wasteels
11 rue des Pyramides	48 Cours de la Liberté	67 La Canebière
75001 Paris	69003 Lyon	13001 Marseille
Tél. : 01 42 61 51 13	Tél. : 04 78 60 13 66	Tél. : 04 95 09 30 60

CROIX BLEUE DE FRANCE DES ARMENIENS

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires
(bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանս

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէռ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը,
կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ։
խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ անուշեղէններ, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ։
Աճապարեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝
04. 78. 49. 19. 44 *թիւին։*

□

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre
«Madzounov keuftés»
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry
Le Samedi 17 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
Nous vous attendons nombreux
pour passer une agréable soirée.
Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84676

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13
MARDI
13 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

LE NUMERO: 1,20€

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.827
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21.827

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԳԵՏՆԻ վրայ չատ ծանր շաբաթ մըն է որ սկսաւ Նոյեմբեր 12էն: Յաջորդ օրը, ժամը 20ին կը սկսէր ուղեւորներու գործադուլը, որ նորոգելի էր ամէն 24 ժամ, յաջորդ օրը փոխադրական միջոցները (մեթրօ, հանրակառք) 24 ժամուան գործադուլի մը կը դիմէին եւ չարժումները կ'ուզէին դիմանալ մինչեւ Նոյեմբեր 20, երբ կարգը կու գար պաշտօնատարներուն: Ինչ որ աւելի վտանգաւոր է սակայն, ուսանողներու պարագան է: Արդարեւ, այս վերջիններն որոշած էին գրաւել կայարանները իրենց զօրակցութիւնը յայտնելու համար ուղեւորներուն, ինչ որ կրնայ վտանգաւոր միջադէպերու առիթ տալ: Կառավարութիւնը վճռած է տեղի չտալ եւ որեւէ զիջում չընել յատուկ դրութիւններու մարզին մէջ, այսինքն 37,5 տարիէն 40 տարիի անցնիլ: Երբ երկու կողմերն ալ նոյն վճռական դիրքին վրայ մնան, ճակատումը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11ին, Առաջին Աշխարհամարտի զինադադարի 89րդ տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ կարգ մը նորութիւններով, քանի Սարքոզի հո՛ն ալ որոշած էր «իր խզումը» արտայայտել: Շրջապատուած պատանիներով, ելոյթ ալ ունեցաւ Յաղթանակի կամարին առջեւ, երկու երիտասարդներով ծաղկեպսակ մը դնելով Անծանօթ զինուորի շիրիմին: «Այսօր, ըսաւ Նախագահը, յիշելով անցեալը, ապագան կը տօնենք, խաղաղութեան եւ եղբայրութեան ապագայ մը ազգերու միջեւ, հասկացողութեան եւ զօրակցութեան ապագայ մը ժողովուրդներու միջեւ»: Հարիւրաւոր, չըսելու համար հազարաւոր ձեռքեր սեղմեց գոհունակ երանելի ժպիտ մը տարածելով անոնց մօտ, որոնք այդ պատիւին կ'արժանանային: Քիչ մը հեռու, Քրեմլէն – Պիսէթրի մէջ ալ, ինչպէս ամէն կողմ, ոգեկոչուած է Նոյեմբեր 11ը ներկայութեամբ Առաջին աշխարհամարտէն ողջ մնացած երկու վերապրողներէն մէկուն, որ գալ ամիս իր 110րդ տարեդարձը կը տօնէ:

ՆՈՐՄԱՆ ՄԷՅԼԸՐ, ամերիկացի ծանօթ գրագէտը մեռաւ Նիւ–Եորք, 84 տարեկանին: Իր առաջին վէպէն ի վեր՝ «Մերկերը եւ մեռեալները» (1948) տեւականօրէն գրաւած է գրական բեմը: Ծագումով հրեայ, ծնած էր Պրուքլին: Իր միւս գործերէն ամէնէն ծանօթներն են՝ «Ամերիկեան երազ մը», «Գիշերուան բանակները», «Դղեակ մը անտառին մէջ», «Դահիճին երգը», եւլն., եւլն.:

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ մէջ մազութով լեցուն նաւ մը ջախջախուած է եւ չորս բեռնատար նաւեր ալ որոնք ծծումբ կը փոխադրէին, ընկղմած են փոթորիկի մը ընթացքին, աղէտալի կացութիւն մը ստեղծելով շրջանին մէջ: Շուրջ 1300 թոն մազութ թափած է Կերչի նեղուցին մէջ, որ Ղրիմը կը բաժնէ ռուսական ափերէն: Ութ նաւաստի անհետացած են:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ Արտաքին Նախարարութեան մէկ բարձրաստիճան պատասխանատուն՝ Մաթիու Պրայզան Վրաստան ղրկած են որպէսզի ջանայ համոզել Սահակաշվիլին որ վերջ տայ իր հաստատած պաշարման վիճակին, որու Խորհրդարանն ալ համաձայնած էր:

ՉԱՏԻ մէջ միայն վեց Ֆրանսացիները մնացին, սպանացի օդաչուները եւ պելժ 75ամեայ օդաչուին ազատ արձակումէն ետք: Կը սպասուի Չատի իշխանութիւններուն որոշումին Ֆրանսացիներու ճակատագրին մասին:

ՊՈՒՇ - ԷՐՏՈՂԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԼՐԱԳՐՈՂ Ռ. ՖԻՍՔԻ ԳՐԻՉԷՆ

Բրիտանական «Ինտիփէնտընթ» թերթին աշխատակիցներէն ծանօթ լրագրող Ռ. Ֆիսք «Սպիտակ տան մէջ հրէական Ողջակէզին ուրացումը» խորագրուած գրութեամբ անդրադարձած է Պուշ – Էրտողան վերջին հանդիպումին: Գրած է թէ Պուշ տեղի տուած է Ինճիրլիքի զինուորական խարիսխին առնչուած Թուրք զօրավարներուն սպառնալիքներուն եւ Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումին համար Թրքական լոպիներու միլիոնաւոր տոլար արժող քարոզչութեան: Լրագրողին մատնանշումով՝ «Նախագահ Պուշ Թուրքերու ճնշումներուն դէմ առիւծի դիրքէն գառնուկի, նոյնիսկ մուկի վերածուած է»: Ֆիսք ԱՄՆ–ու Գոնկրէսն ալ Թրքական սուտերու մասնակցութեամբ ամբաստանած է:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ Սպանիոյ, Փորթուկալի եւ լատին ամերիկեան երկիրներու վեհաժողովը, ծանր ճակատում մը տեղի ունեցած է Սպանիոյ Թագաւորին եւ Վէնեցուելայի Նախագահին միջեւ, երբ այս վերջինը իր ելոյթին մէկ կարեւոր մասը նուիրած էր յարձակումի մը՝ Սպանիոյ նախկին վարչապետին (աջ) դէմ: Շաւէզի համար, Ասնար զօրավիգ եղած էր իրեն դէմ եղած պետական հարուածին (2002): Պահ մը, նոյնիսկ, Խուան-Գարլոս բացագանչած է Շաւէզի, արքայի մը կողմէ անսպասելի ոճով մը՝ «Ինչո՞ւ չես լռեր»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ խորհուրդը (15 նախարարներով) Պերլին գնաց Նոյեմբեր 12ին, ուր ժողով կը գումարէ Գերմանիոյ Նախարարաց խորհուրդին հետ, օրակարգ ունենալով համարկումը: Այս առթիւ պիտի երգուի նաեւ երգ մը, որու հեղինակներն են ծագումով Թուրք երկու Գերմանացիներ:

ԻՐԱՔԻ Քիւրտիստանի ինքնավար շրջանը խրացուցած է քարիւղը եւ ասպարէզ կարդալով Պաղտատի, իշխանութիւններն ալ վաւերացուցած են ստորագրուած եօթը պայմանագրեր: Այս կարգադրութեան իբրեւ հետեւանք քարիւղի միջազգային շուրջ 20 ընկերութիւններ այլեւս ուղղակի Քիւրտիստանի հետ կը գործեն, յայտարարած է բնական հարստութեանց քիւրտ նախարարը: Ըստ իրեն, այս ստորագրութիւնները կարեւոր հանգրուան մըն են օրական մէկ միլիոն տակառ արտադրելու ծրագրին համար:

ՀՌՈՄԻ մէջ չատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 11ին Թիֆոզոյի մը արկածով սպանութենէն ետք Թոսքանայի կառուղիի կայքի մը վրայ: Բախումներ ծագած են այլ մարզադաշտերու շուրջ ալ, բայց ծանրակշիռը տեղի ունեցած է Հռոմ, ուր քարուքանդ եղած է Ողիմպիական ազգային կոմիտէի կեդրոնավայրը, կրակի ալ տրուած են կառքեր եւ աղբամաններ: Ամբողջ երկրին մէջ մրցումներ ջնջուած են, առաջքն առնելու համար աւելի ծանր դէպքերու:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Նախագահական ընտրութեան –Փետր. 19– ժամանակացոյցը հրապարակուած է. Թեկնածուները Նոյեմբեր 21էն Դեկտ. 6 պէտք է առաջադրումի փաստաթուղթերը ներկայացնեն Կեդր. ընտրական յանձնախումբին: Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Դեկտեմբեր 31էն մինչեւ Յունուար 20: Ընտրական քարոզչութիւնը կը կատարուի Յունուար 21էն Փետր. 17:

Ընտրութեան նախնական արդիւնքները վաւերացուելէ ետք հանրային ձայնասփիւռէն ու հեռատեսիլէն կը յայտարարուին պաշտօնապէս, մինչեւ Փետրուար 21, ժամը 20: Իսկ վերջնական արդիւնքները կը հաղորդուին մինչեւ Փետր. 26:

Դիտերու արձանագրութիւնը Նոյեմբեր 9ին սկսած է, կը տեւէ մինչեւ Փետրուար 9:

Նախագահի թեկնածու ըլլալու համար հարկ է 35 տարեկանը լրացուցած ըլլալ, վերջին տասնամեակին ունեցած ըլլալ Հայաստանի քաղաքացիութիւն ու հոն բնակած ըլլալ: Կարելի է թեկնածու ներկայանալ կուսակցութեան մը, կուսակցութիւններու դաշինքի մը, կամ քաղաքացիներու նախաձեռնարկ խումբի մը կողմէ:

***

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Հանրապետական կուսակցութեան Նոյեմբեր 10 Շաբաթ օրուան ժողովին որոշուած է նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել կուսակցութեան նախագահ ու վարչապետ Սերժ Սարգսեանը: Ինք ըսած է թէ տնտեսական եւ քաղաքական զարգացումներու իրենց ծրագիրները ամբողջութեամբ կարենալ կիրարկելու համար հարկ է ճիշդ ընտրութիւն կատարել: Ապա վստահեցուցած է թէ աւոր անհրաժեշտ քաղաքական կամքը եւ կազմակերպութիւնը ունին:

Հանրապետական կուսակցութեան թեկնածուն 53 տարեկան է, ղարաբաղցի: Ըստ քաղաքական մեկնաբաններու իրեն ամէնէն լուրջ մրցակիցը կ'ըլլայ նախկին նախագահ Լ. Տէր Պետրոսեանը:

Նոյեմբեր 11ին «Հայելի» ակումբին մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Հայաստանի Ժողովրդական Կուսակցութեան նախագահ Ստեփան Դեմիրճեան: Յայտնած է թէ թեկնածու պիտի չներկայանայ Փետրուար 19ի ընտրութեան, ինչ որ անակնկալ մը չէ եղած, քանի որ ինք որպէս զօրակից մասնակցած էր Լ. Տէր Պետրոսեանի Հոկտեմբեր 26ի հանրահաւաքին որուն ընթացքին այս վերջինը յայտարարեց իր թեկնածութիւնը:

Ս. Դեմիրճեան ընդդիմութեան միասնական թեկնածուի դերին ամէնէն մօտը համարած է Լ. Տէր Պետրոսեանը, ինք ալ ըսելով թէ «հիմնական պայքարը գնալու է իշխանական թեկնածուի եւ Լ. Տէր Պետրոսեանի միջեւ»: Առաջին նախագահին իշխանութեան տարիները արժեւորելու լրագրողներու պնդումին Ստեփան Դեմիրճեան պատասխանած է թէ պատերազմի, երկրաշարժի, անցքի շրջանի գործօններ կային եւ թէ ի վերջոյ Լ. Տէր Պետրոսեանի նախագահութեան օրով պատերազմական յաղթանակ տարուած է: «Չի կարելի եղած բացասականը բարդել մի մարդու վրայ, իսկ դրականը վերագրել ում ասես, բայց ոչ իրեն» ըսած է ան:

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐԵՆ «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ՈՐԱԿՈՒՄԸ

Թուրքիոյ Ազգային ժողովը հին շրջանի ատենագրութիւններու լեզուական մշակումի, արդիականացումի աշխատանքին մէջ Մ. Քէմալի «Հայկական կոտորածներ» արտայայտութիւնը (1920) վերածած է «Հայերու ցեղասպանութեան»: Այդ որակումը տեղ գտած է նոյն ժողովին բացման օրերուն Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրին մէկ ճառին մէջ: Կատարուածը ուշադրութիւն գրաւած է 20 տարի ետք, Աթաթիւրքի ճառերուն արդի Թրքերէնով նոր հրատարակութիւնը կատարուած ըլլալով 1987-ին:

Թուրք լեզուաբաններ ու քաղաքական դէմքեր անընդունելի կաֆ կը նկատեն «բարեփոխում»ը, պահանջելով որ անմիջապէս սրբագրուի:

«Կոտորած»ին «ցեղասպանութեան» վերածումը կատարուած է հետեւեալ երեք պարբերութիւններուն մէջ.

ա– «Բրիտանիոյ քաղաքական ներկայացուցիչը յանուն արտաքին գործերու նախարարութեան յուշագիր մը յանձնեց մեր կառավարութեան: Հոն կ'ըսուէր. "Նախ վերջ տուէք համաձայնական պետութիւններուն ուղղուած գործողութիւններուն որոնք թիրախ առած են Յոյներն ալ: Երկրորդ՝ հրաժարեցէք Թուրքիոյ մէջ Հայերու դէմ գործուած ցեղասպանութենէն"»:

բ – «Հայերու դէմ նման կեցուածք չկար եւ ըսուածը ճիշդ չէր: Մեր երկրին իրականութիւններուն բոլորս տեղեակ ենք: Ո՞ր շրջանին մէջ Հայերու դէմ ցեղասպանութիւն գործուած է ու կը գործուի»:

գ – «Այսպէսով, կարգ մը հիմնարկներ եւ տարրեր որոնք ապագայի իրենց շահերը կը տեսնեն ճնշումներով բոլոր արտաքին երկիրները մեզի դէմ հանելուն մէջ, մեզի ուղղուած այս հոսանքը արմատախիլ ընելու եւ մեր ժողովուրդին նպաստաւոր մտածումներու խմորումը կասեցնելու համար որպէս վերջին միջոց Հայերու ցեղասպանութեան յերիւրանքը պատրաստեցին ու յայտարարեցին»:

Հետաքրքրական է ճառին թուականն ալ. 1920 Ապրիլ 24:

Թուրք մամուլը կը մատնանշէ այն հակասութիւնը որ յայտնուած է վերոյիշեալ փոփոխութեան ու Ցեղասպանութեան պնդումները հերքելու համար տարուած մեծ պայքարին միջեւ:

***

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷ»Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՔՈ՞ՎՆ Է

Նախընտրական իւրօրինակ թերթօնի վերածուելու մօտ է «Ղարաբաղ կոմիտէ»ի դէմ քրէական գործի թղթածրարին կորուստի նիւթը: Գլխաւոր դատախազ Աղուան Յովսէփեան պատասխանելով այդ մասին հարցումի մը, ըսած է թէ այդ թղթածրարը Լ. Տէր Պետրոսեանի քովն է: Նոյն աղբիւրին համաձայն, դատախազը գրաւոր դիմում կատարած է նախկին նախագահին որ դատախազութեան վերադարձնէ խնդրոյ առարկայ թղթածրարը:

Սակայն ՀՀՇ-ի գործադիր քարտուղար Վահագն Հայոցեան ըսած է թէ գլխաւոր դատախազին յայտարարութիւնը իրականութեան չի համապատասխաներ:

«ԹՈՒՐՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԳՐԱՑԱՆԿ» ՄԸ

Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչութենէն Սեպտեմբերին լոյս տեսաւ աւելի քան 400 էջնոց հատոր մը, խորագրուած՝ «Թուրքեւհայկական հարցի գրացանկ»: Խաւական ընդարձակ ուսումնասիրութեան, համադրումի աշխատանքի արդիւնք է ան: Հեղինակը կը կոչուի Ճանտան Պատէմ: Վարչագէտ վկայուելէ ետք ուսումը շարունակած է Պիրմինկհամի համալսարանին մէջ «Ռուսաստանեան եւ արեւելեան եւրոպական աշխատանքներու» նիւթով, յետոյ տոքթորայի աւարտաճառ մը պատրաստած է Ղրիմի պատերազմին մասին: ԺԹ. դարու օսմանեան պատմութիւնը, օսմանեւռուս յարաբերութիւնները, խորհրդային շրջանը, Կովկասը եւ Միջին Ասիան իր հետաքրքրութեան մարզերն են. անոնց մասին ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ:

Հատորը խմբագրած է «Արաս»ի երիտասարդ ուժերէն Ռոպէր Գոփթաչ:

Գրացանկը կազմուած է գիրքերու, յուշագրութիւններու, մենագրութիւններու, աւարտաճառերու, յօդուածներու մէկտեղումով: Պեղուած են հայերէն, թրքերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն, գերմաներէն եւ ռուսերէն հրատարակութիւններ, ամփոփուած քանի մը գլուխներու տակ:

Հատորին նախաբանին մէջ Ճ. Պատէմ կը բացատրէ թէ Օսմանեան պետութեան հայ քաղաքացիներուն հարցը ընդհանրապէս զետեղուելով 1878-1923 թուականներուն միջեւ, նկատի առնուած են 1876-1923 շրջանին վերաբերող աղբիւրները: Այլ խօսքով՝ 1970-80ի «Հայկական ահաբեկչութիւնը», հայեւադրբեջանական բախումներն ու Ղարաբաղի հարցը ուսումնասիրութեան կայուածէն դուրս ձգուած են:

Ուշագրաւ նշում մըն է այն որ նիւթին մասին վերոնշեալ լեզուներով մինչեւ այսօր պատրաստուած գրացանկերը ամբողջական ըլլալու հեռանկարով մը մշակուած չեն. օրինակ, թրքերէններուն մէջ պաշտօնական տեսակէտին հակադրուող հատորներու, յօդուածներու տեղ չէ տրուած: Նաեւ յատկապէս ռուսերէն, հայերէն աղբիւրներ մեծ մասով անտեսուած են: Այլ լեզուներով գրացանկերն ալ թրքերէն հրատարակութիւններուն նոյն վերաբերումը ցոյց տուած են:

Նախաբանը կ'աւարտի յաջորդական հրատարակութիւններով թերիներն ու սխալները սրբագրելու հեղինակին յոյսով եւ այդ ուղղութեամբ ամէն թելադրութիւն ընկալելու պատրաստակամութեամբ:

Ճ. Պատէմ որպէս գլխաւոր մեկնակէտ առած ու պեղած է ԱՄՆ-ու Գոնկրէսի գրադարանին, Ֆրանսայի Ազգային գրադարանին եւ Գոլէժ տը Ֆրանսի քաթալոկ-ին, Բրիտանական գրադարանին եւ Բրիտանիոյ, Իռլանտայի համալսարաններու, Ռուսաստանի պետական գրադարանին, Ազգային գրադարանին, Թուրքիոյ Ազգային գրադարանին, Կրօնական վագըֆին եւ իսլամական հետազօտութեան կեդրոնի գրադարանին ելեկտրոնիկ գրացանկերը:

Գրացանկը ներկայացուած է հեղինակի անունի այբբենական կարգով. նշուած են անստորագիր յօդուածները, պանոնք հրատարակողին անունով: Հայերէն, ռուսերէն գործերուն անունները տրուած են լատինատառ, անոնց քով զետեղուած է խորագիրներու թրքերէն թարգմանութիւնը: Միւս լեզուներու պարագային ատիկա անհրաժեշտ չէ նկատուած:

Հատորը բաժնուած է չորս գլուխներու. Ա-1) Մինչեւ այսօր հրատարակուած գրացանկեր, 2) Համացանցի վրայ տրամադրելի ծաւալուն գրացանկեր, Բ- Լոյս տեսած հատորներ ու յօդուածներ որ գործին ամէնէն ընդարձակ բաժինը կը կազմէ (350 էջ), Գ- Լոյս տեսած համալսարանական աւարտաճառեր (լիսանս եւ տոքթորայի աստիճանի), Դ- Համացանցի կայքէջեր:

Կայ յաւելեալ երկու մասով ցանկերու բաժին մը. առաջինը ունի խառն տուեալներ – դէպքեր, վայրեր, եզրեր, թուականներ–, երկրորդը՝ անուններ (հեղինակ, թարգմանիչ, խմբագիր, հրատարակիչ - շուրջ 2000 անուն): Որպէս թուական տուեալ, կ'արժէ նշել որ գրացանկը կը պարունակէ աւելի քան հինգ հազար հրատարակութիւն:

Հետաքրքրական, ուշագրաւ եւ կարեւոր հրատարակութիւն մը որ յատկապէս թուրք հետազօտողներուն պիտի ծառայէ, այն պայմանով որ նպատակ ունենան չտարւելու պաշտօնական թեզերէ: Իրապէս «Արաս»ը, վստահաբար լուրջ զոհողութեան գնով, աշխատանքի անհրաժարելի «գործիք» մը տրամադրած է այսօրուան եւ վաղուան ուսումնասիրողին:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պատրաստեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ ԵՒ ՆՊԱՏԱԿԸ

«Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիան» (1993էն ի վեր ՀՀ ԳԱԱ կամ աւելի կարճ՝ ԳԱԱ) հիմնադրուած է 1943 Նոյեմբեր 25 թուականին, 1935 թուականէն արդէն գործող ԽՍՀՄ ԳԱ հայկական մասնաճիւղի հիման վրայ: Ակադեմիայի առաջին հիմնադիրներէն մէկը և նախագահն էր ԽՍՀՄ ԳԱ-ի իսկական անդամ Յովսէփ Օրբելին, իսկ 1947էն 1993 թուականներու միջեւ Վիկտոր Համբարձումեանը: 1993էն 2006 թուականներու միջև ՀՀ ԳԱԱ-ն ղեկավարած է ակադեմիկոս Ֆադէյ Սարգսեանը: 2006 Մայիս 17էն ի վեր նախագահ է ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսեանը:

ՀՀ Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիան, Հայաստանի բարձրագոյն գիտական ինքնավար պետական հաստատութիւնն է որ կը համախմբէ ԳԱԱ-ի անդամները, ԳԱԱ համակարգի գիտական հաստատութիւնները, յարակից հիմնարկներու եւ ձեռնարկութիւններու աշխատողները:

ԳԱԱ-ն կը կազմակերպէ եւ կ'իրականացնէ հիմնարար եւ կիրառական գիտական հետազօտութիւններ: Ան Հայաստանի հանրապետութեան իշխանութեան բարձրագոյն մարմիններու պաշտօնական գիտական խորհրդականն է: ԳԱԱ-ի ֆինանսական աղբիւրը պետական պիւտճէն է: Լրացուցիչ աղբիւրներ են պետական եւ մասնաւոր հիմնադրամներէն յատկացուող միջոցները, ինչպէս նաեւ հանրապետութեան եւ այլ պետութիւններու պատասխանատուներու հետ կնքուած պայմանագրերէն ստացուող գումարները:

ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾՔԸ

ՀՀ ԳԱԱ-ն, որպէս պետական գիտական հաստատութիւն, գիտահետազօտական կաճառներու, անոնց համարժէք հաստատութիւններու, օժանդակ ծառայութիւններու եւ կառավարման մարմնի նախագահութեան միասնութիւնն է: Անոր մաս կը կազմեն 50է աւելի գիտական կաճառներ, հաստատութիւններ, ձեռնարկութիւններ եւ այլ կազմակերպութիւններ: ԳԱԱ նախագահութիւնը, ըստ գիտութեան բնագաւառներու, հինգ բաժանում ունի.

- մաթեմաթիկական եւ արհեստաբանական գիտութիւններ,
- բնագիտութիւն եւ աստղաբնագիտութիւն,
- բնական գիտութիւններ,
- հայագիտութիւն եւ հասարակական գիտութիւններ,
- քիմիական եւ երկրաբանական գիտութիւններ:

Կարգ մը կաճառներ ունին փորձառական գործարաններ, փորձակայաններ, յատուկ կառուցողական գրասենեակներ, բուսաբանական պարտէզներ, եւլն.: Նախագահութեան առընթեր կը գործեն «Հիմնակազմ գիտութեան գրադարանը», «Գիտական տեղեկատուութեան կեդրոնը», «Միջազգային գիտակրթական կեդրոնը», «Գիտութիւն» հրատարակչական - արտադրական միաւորումը, տպարանը, ինչպէս նաեւ օժանդակ ծառայութիւններ:

Նոյն նախագահութեան առընթեր գործունէութեան մէջ են գիտական յանձնաժողովներ եւ խորհուրդներ (գիտահրատարակչական խորհուրդ, հաշուողական արուեստագիտութեան յանձնաժողով, ուժանիւթի հարցերու գիտական խորհուրդ, Սեւանայ լիճի պահպանութեան փորձագիտական յանձնաժողով), իսկ գիտութիւններու բաժանումներուն մէջ, ըստ գիտական ուղղութիւններու՝ գիտական խորհուրդներ:

ԳԱԱ-Ի ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԸ

Ըստ 2007ի Հոկտեմբեր ամսուան տուեալներուն, Ակադեմիայի աշխատակիցներուն ընդհանուր թիւը 3700է աւելի է, որոնցմէ 87 ակադեմիկոս, 18 թղթակից անդամ, 323 գիտութեան տոքթոր, 1006 գիտութեան թեկնածուներ են: Ակադեմիայի կազմին մէջ ընդգրկուած են նաեւ 4 պատուակալ անդամներ, 26 արտասահմանեան անդամներ եւ 61 պատուակալ տոքթոր: ՀՀ ԳԱԱ անդամներու ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ, որպէս կանոն, 3 տարին անգամ մը, ԳԱԱ-ի ընդհանուր ժողովի ընթացքին:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԱԱ-ն գիտական համագործակցութեան պայմանագրեր ունի Ռուսաստանի, Վրաստանի, Բելառուսիոյ, Ուկրանիոյ, Թիւրքմէնիստանի, Հունգարիոյ, Չինաստանի գիտութիւններու ակադեմիաներու, Մեծն Բրիտանիոյ Թագաւորական ընկերութեան հետ:

Իսկ համակարգի գիտահետազօտական կաճառները գիտական համագործակցութեան լայն կապեր ունին ԱՄՆ-ու, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Հոլանտայի, Իսրայէլի, Պարսկաստանի, Մեքսիքայի, Կիպրոսի եւ այլ երկիրներու գիտական կեդրոններու հետ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

ՀՀ ԳԱԱ «Գիտութիւն» հրատարակչական-արտադրական միաւորումը տարեկան մօտ 30 մենագրութիւններ, ինչպէս նաեւ աշխատութիւններու ժողովածուներ եւ

ԴԻՏԵԼՈՎ «ԱՐԱՐԱՏԻ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ»

Վերջերս փարիզեան սրահի մը մէջ հետաքրքրական վաւերագրական մը ցուցադրուեցաւ, կոչուած՝ «Արարատի աղջիկները». ամբողջովին նուիրուած էր Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութեան մարտիկ երիտասարդուհիներուն: Իրաքեան ցամաք լեռներուն վրայ ֆրանսացի բեմադիր Էրվան Պրիան կը հանդիպի փէմիճիսթ ջոկատի մը որ մաս կը կազմէ նոյն կուսակցութեան զինեալ խումբերուն: Խորագիրը յատուկ իմաստ չունի, քանի որ ֆիլմին մէջ չեն երեւիր Մասիսի գագաթները. պարզապէս կը թուի թէ նպատակը հետապնդուած է խորհրդանշանով մը որոշ վիպականացում մը տալու քաղաքական ու զինուորական այդ շարժումին:

Ֆիլմը ցոյց կուտայ որ ինչպէս այդ աղջիկները Թուրքիայէն կը ղիմեն իրենց ազատութեան պայքարին: Անոնք նախ կը շեշտեն իրենց քրտական ինքնութիւնը, յետոյ կին ըլլալու հանգամանքը եւ իւրացուցած իտէալը: Այս վերջինը անյաղթելի կը դարձնէ անոնք կամքըն ու հաւատքը:

Իրենց պայքարը թշնամիին հետ ուղղուած է հայրիշխանական ընկերութեան. Ֆիլմը կը թելադրէ հարցականը, ի՞նչպէս ազատագրուիլ այրերու տիրապետութենէն. ի՞նչպէս արդիական եւ հայրենասէր կին մը ըլլալ Քիւրտիստանի մէջ: Բեմադիրը պատասխանի մը ակնկալութեամբ ամիս մը բաժնած է այդ մարտիկ երիտասարդուհիներուն կեանքը, Հիւսիսային Իրաքի լեռներուն վրայ: Այդ ժամանակամիջոցին է. Պրիան կը փորձէ թափանցել քրտուհիներու փակ միջավայրին, կ'ուզէ մտիկ ընել անոնց մրտայնութիւնը, կարծիքները, ոչ միայն յեղափոխութեան, այլեւ սիրոյ, մարդկային յարաբերութիւններու մասին:

Հետաքրքրական է նկատել թէ ռազմական այդ միջավայրէն վիպական պատկեր մը կը տրուի երբ բեմադիրը կը խաղայ կաղապարներու հետ. գեղեցիկ երիտասարդուհիները միասին կը կռուին ճակատին վրայ ինչպէս կը զուարճանան միասին, կամ ընկերաբանութեան, փիլիսոփայական էջեր կը կարդան: Դիտելով այդ դրուագները, մարդ դրեթէ կը մոռնայ որ այդ նոյն երիտասարդուհիները ծանրակշիռ բռնութիւններ ապրած են:

Այլ անդրադարձ մըն ալ կ'արթըննայ ՓՔՔ-ի մասին ֆիլմի մը եւրոպական երկրի մը մէջ ցուցադրութենէն, մինչ այդ շրջանակին մէջ քրտական շարժումը հանրութեան հետաքրքրութեան արժանացած չէ, ինչպէս պաղեստինեանը:

ՏԻԳՐԱՆ ԵԿԱՒԵԱՆ

գիտական աշխատութիւններ կը հրատարակէ: ԳԱԱ-ն լոյս կ'ընծայէ նաեւ հետեւեալ 13 գիտական ամսագրերը.
- ՀՀ ԳԱԱ զեկոյցներ
- ՀՀ ԳԱԱ տեղեկագիր՝ գիտութիւններ Երկրի մասին
- ՀՀ ԳԱԱ տեղեկագիր՝ մաթեմաթիկա
- ՀՀ ԳԱԱ տեղեկագիր՝ Ֆիզիկա
- ՀՀ ԳԱԱ տեղեկագիր՝ տեխնիկական գիտութիւնների սերիա
- Հայաստանի քիմիական հանդէս
- Հայաստանի կենսաբանական հանդէս
- Հայաստանի բժշկագիտութիւն
- Պատմաբանասիրական հանդէս
- Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների
- Աստղաֆիզիկա
- Նեյրոքիմիա (Neurochimie)

եւ վերջապէս «Գիտութիւն» ամսաթերթը:

Սեպտեմբեր ամսուան բժշկագիտական զեկոյցներէն յիշեցնենք հետեւեալ հետաքրքրական աշխատութիւններու հրատարակութիւնները.

Տ. Հ. Ուզունեան, Ռ. Ղ. Բորոյեան, Մ. Ա. Սիմոնեան – Հիմնական գերճնշումէ տառապող հիւանդներու օքսիտադիւ վնասման գործօնները:

Ս. Վ. Շեկոյեան, Ն. Ս. Վերանեան – Լայնացման քարտիոմիոբաթի՝ պատճառաբանութիւնը, ախտածնութիւնը, ախտորոշումը:

Ն. Ռ. Ներսիսեան – Սեռական ցանկութեան վերաբերեալ ժամանակակից պատկերացումները եւ անոնց կլինիկական գնահատումը:

Կ. Ս. Սարիբեկեան – Վաղ տարիքի երեխաներու սնուցման կարգավիճակը Հայաստանի ընկերատնտեսական զարգացման շրջանում:

Ն. Ա. Զէյնալեան – Տարեցներու եւ ծերերու մօտ ընդհանուր հիւանդացութեան մակարդակը եւ առանձնայատկութիւնները ըստ դիմելիութեան տուեալներու:

Վերեւ արձանագրուած զեկոյցներու կողքին նոյն ամսուան մէջ լոյս տեսած են շատ լուրջ ուրիշներ՝ բժշկագիտական, աստղագիտութեան եւ քիմիական մարզերու մէջ գործ զանց կ'առնենք իրենց բարձր մասնագիտական բնոյթին պատճառաւ:

Մ. Շ.

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

Ա.

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ

Արժանթինահայ գաղութի մէջ տասնամեակներէ ի վեր աւանդութիւն եւ սովորութիւն դարձած է նշել հայ մշակոյթի ամիսը՝ Հոկտեմբեր, նկատի ունենալով որ Թարգմանչաց տօնը կը զուգադիպի այս ամսուան, եւ բարեբախտաբար տեղւոյս կազմակերպութիւնները չեն մոռնար որեւէ հանդիսութեամբ ներկայանալ հանրութեան: Հայկական վարժարանները եւս մաս կը կազմեն այս շարժումին: Այս տարի, Մխիթարեան վարժարանը իր հանդիսասրահին մէջ կազմակերպած էր մշակութային հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղան մեծ թիւով ծնողներ եւ այլ հրաւիրեալներ: Խօսք առնելով յայտագրի սկզբնաւորութեան, վարժարանի հայկական բաժնի տնօրէնուհի տիկ. Ատրինէ Շ. Արսլանեան ընդգծեց հայ մշակոյթը պահպանելու կարեւորութիւնը, որուն նուիրուած է հաստատութիւնը, իր աշակերտներուն փոխանցելով մեր մշակութային հարստութեան արտայայտութիւնները եղող՝ հայ լեզուի, երգի, պատմութեան եւ արուեստներու ծանօթութիւնն ու սէրը: Այնուհետեւ, նախակրթարանի աշակերտները ներկայացուցին հայկական պարերու եւ երգերու փունջ մը, իսկ երկրորդականի աշակերտներ բեմադրեցին հաճելի զաւեշտ մը: Շնորհաւորելի էր դերակատար աշակերտներու հայերէնի մաքուր առոգանութիւնը:

Հայ կեդրոնի «Գէորգ Զնողեան» երկրորդականի տնօրէնութիւնը կազմակերպած էր խիստ հետաքրքրական երեկոյ մը, որուն ընթացքին զեկոյցի հրաւիրուած էին հինգ երիտասարդներ, որոնք հերթով կամ փոխն ի փոխ արտայայտուեցան ազգային այժմէական հարցերու շուրջ, հետեւեալ նիւթերով.– Արամ Բարսեղեան՝ արժանթինահայ գաղութի ներքին-կազմակերպչական հարցեր: Զաւէն Կնեաղեան՝ հայ ինքնութիւնը: Մարիանա Քէշիշեան՝ «Երրորդ սերունդ» պարբերաթերթը (սպաներէն): Ժագ Պօղոսեան՝ Հայաստանեան շարժանկարը: Խուան Ապաճեան՝ հայկական երաժշտութիւնը: Նիւթերու ներկայացումէն յետոյ, զեկուցաբերները պատասխանեցին ներկաներու հարցումներուն: Տեղւոյն վրայ ստեղծուեցաւ հաւաքական աշխոյժ խորհրդածութիւն մը:

Ա. Պ.

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՄԵԱՆ ՖՈՆՏԸ ՄՕՏ 20.000 $ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿ ԿԸ ՅԱՏԿԱՑՆԷ ԱՇԽԱՐՀԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐԷՆ ԴԻՄՈՒՄ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ

Հայ օգնութեան միութեան կեդրոնական վարչութիւնը, այս տարեշրջանին, շուրջ 20.000 տոլարի գումար մը յատկացուց ՀՕՄ-ի Երեմեան ուսանողական ֆոնտին 20 երկիրներէ դիմում կատարած, 10 զանազան երկիրներու մէջ ուսանող արժանաւոր հայ համալսարանականներու:

Հետեւեալ ուսանողները, 2007-2008 ակադեմական տարեշրջանին համար Երեմեան կրթաթոշակի արժանացան.– Լիզա Բաղոյեան (Արեւմտեան ԱՄՆ), Գրիգոր Օ. Պագլավաճեան (Պուլկարիա), Հրակ Պարպարեան (Յունաստան), Սիփան Զորոխեան (Հայաստան), Հայկ Յովսէփեան (Արցախ), Հայկ Իշխանեան (Հայաստան), Սէրգոս Կարավանիս (Յունաստան), Րաֆֆի Գասպարեան (Արեւմտեան ԱՄՆ), Արշակ Քէշիշեան (Սուրիա), Թամար Քոսպէկեան (Լիբանան), Խաժակ Գույումճեան (Սուրիա), Ծեսիքա Մ. Գրիգորեան (Հարաւային Ամերիկա), Մանուէլա Մ. Միքայէլեան (Պուլկարիա), Լուսին Մինասեան (Ջաւախք), Լուսինէ Նալբաթեան (Հարաւային Ամերիկա), Ռոստոմ Օհաննէսեան (Լիբանան), Հրակ Բայլեան (Գանատա), Սիմոն Սարգիսեան (Արեւելեան ԱՄՆ), եւ Ազատանի Եփրեմեան (Արեւելեան ԱՄՆ):

ՀՕՄ-ի Երեմեան ուսանողական ֆոնտը կրթաթոշակ կը յատկացնէ համալսարանի առաջին տարին յաջողապէս լրացուցած, նիւթական աջակցութեան կարօտ, արժանաւոր ուսանողներու՝ որոնք հայ համայնքներու աշխատանքներուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն: Խնդրարկուները, դիմելէ առաջ, պարտին իրենց շրջանի ՀՕՄ-ի միաւորին յանձնարարականը ապահովել:

ՀՕՄ-ի Կեդրոնական վարչութեան ատենապետուհի, ընկհ. Յասմիկ Տէրտէրեանի խօսքով՝ «ՀՕՄ-ի Երեմեան կրթաթոշակը անհրաժեշտ նիւթական աջակցութիւն մը կ'ընծայէ այս ուսանողներուն, եւ մենք հպա՛րտ ենք այն իրողութեամբ, որ կը սատարե՛նք գալիք սերունդներու մտաւոր զարգացման գործընթացին»:

Գանատայէն, կրթաթոշակաւոր Հրակ Բայլեան, բարձր գնահատելով ՀՕՄ-էն ստացած իր կրթաթոշակը, շնորհակալական իր նօթին մէջ հետեւեալը կ'ըսէ.– «Խորին շնորհակալութեամբ է որ կ'ընդունիմ այս կրթաթոշակը եւ յաւէտ երախտապարտ կը մնամ»:

Երեմեանի կրթաթոշակին համար դիմումնագիր ներկայացնել փափաքողները պարտին դիմել ՀՕՄ-ի իրենց տեղական միաւորներուն՝ իմանալու խնդրագիրներու համար հաստատուած ժամկէտները: Ամբողջացած դիմումնագիրները, ՀՕՄ-ի տեղական միաւորներուն ճամբով պէտք է Կեդրոնական գրասենեակ հասած ըլլան 2008 Մայիս 31էն առաջ: Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար.

հեռաձայնել՝ (617) 926-5892,
ե-նամակ՝ secretary@ars1910.org
կամ այցելել ՀՕՄ-ի Կեդր. վարչութեան կայքէջը՝ www.ars1910.org:

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Նկարիչը նրան բացատրեց, որ կտաւում պատկերուած է այն ինչի մասին խօսւում է Կենաց գրքում. «Հողն անձեւ էր եւ ամայի եւ խաւար էր... Եւ Աստծոյ ոգին էր թեւածում ջրի վրայ»: Նաեւ նկարի վրայ նրան ցոյց տուեց մութ ամայութեան վրայ թեւածող լուսաշող գիսաստղը: Եւ ասաց, որ ուշադիր նայի գիսաստղի խնձորին: Եւ սինիորա Թերեզան այնտեղ տեսաւ խիստ ու լուսաւոր մի դէմք:

Այդ օրուանից տանտիրուհին իսկական մայրական հոգատարութեամբ սկսեց վերաբերուել երիտասարդ մաէսթրոյին: Տանն ամէն ինչը համապատասխանեցրեց նկարչի օրուայ ռեժիմին: Աշխատանքի ժամերին ոչ ոք իրաւունք չունէր մօտենալու ոչ միայն նրա աշխատանոցին, այլեւ նրան կից գտնուող սենեակներին:

Բայց ահա մի քանի շաբաթ է, ինչ սինիորա Թերեզան սոսկալի յուզուած է, նա յաճախ չգիտէ, թէ ինչպէս վարուի: Նրա համար շատ հաճելի է, որ իր տունը յանկարծ այդպէս յայտնի դարձաւ Հռոմում, որ նրա մուտքի առաջ կանգնում են ոչ միայն կոմսերի եւ մարկիզների շքակառքեր, այլ նոյնիսկ՝ օտարերկրեայ դեսպանների: Նա ի հարկէ շատ երջանիկ է, որ տիրամայրը լսեց իր աղօթքները եւ իր երիտասարդ համեստ սինիորին այդպիսի աննախադէպ փառք պարգեւեց, որպիսի փառքի, ինչպան նա յիշում է, դեռ ոչ մի նկարիչ չի արժանացել Հռոմում: Նա՝ սինիորա Թերեզան, ինչ ճիշդ է, ճիշդ, սինիորի վայելած այդ փառքից ինքն էլ է մի քիչ օգտւում: Այդ ամէնն այդպէս է: Բայց ճիշդ է եւ այն, եւ տիկինը մխանգամայն անհանգստացած է դրա համար, որ սինիոր Այվազովսկին, որն առաջ երբեք չէր դաւաճանում իր ընդունած կարգին՝ աշխատանքի անցնել առաւօտեան վաղ, այժմ օրերով արուեստանոց չէր մտնում: Նա տեսնում է, չնայած սինիորն այդ մասին ոչինչ չի ասում, որ դա իսկական տանջանք է նրա համար, նա տհաճութեամբ է գիջում իր նոր ընկերների խնդրանքներին մասնակցելու բոլոր այդ խնջոյքներին, որ կազմակերպւում են իր պատուին:

Եւ սինիորա Թերեզան որոշեց վճռական միջոցներ ձեռք առնել. այն օրը, երբ մի ամբողջ շաբաթ ընդմիջում տալուց բետոյ նկարիչը նորից մտաւ արուեստանոց՝ առաւօտեան ժամը եօթին, գնաց նստեց մուտքի դրան մօտ եւ սկսեց բոլորին մերժել՝ տեսնելու նկարչին: Միայն առաւել յայտնի այցելուներին թոյլ էր տալիս սպասել հիւրասենեակում, մինչեւ որ մաէսթրօն դուրս կը գար արուեստանոցից: Ցամենայնդէպս հարկ համարեց կողպել արուեստանոցին կից սենեակների դռները. նկարիչն իր բանալին ունէր եւ կարող էր ցանկացած րոպէին ներսից բաց անել:

...Այվազովսկին վերականգնեց աշխատելու իր նախկին օրակարգը:

Բայց այնուամենայնիւ յաճախ նրան հանում են հեռաւոր ձայներ. երբեմն նկարիչը թողնում է աշխատանքն ու ականջ դնում դրանց: Նա ջոկում է, թէ ինչպէս մէկը հարաւցու կրակոտութեամբ ինչ-որ թանաստեղծութիւններ է ընթերցում: Եւ ժպտում է քթի տակ, գլխի ընկնում, որ դրանք իրեն նուիրուած բանաստեղծութիւններ են: Մտովի պատկերացնում է, թէ ինչպէս երիտասարդ բանաստեղծը շողոմ խօսքերով համոզում է սինիորա Թերեզային իրեն թողնել արուեստանոցից ներս:

Մտածելով սինիորա Թերեզայի մասին, Այվազովսկին ակամայ ամաչում է ինքն իրենից. բարեսիրտ այդ կինը այնպէս փայփայում է իր աշխատանքը, իսկ ինքն ահա իրեն թոյլ է տուել մոտենուել ծուլութեան: Սակայն այսօր իրօք իրեն չեն թողնում խորանալ աշխատանքի մէջ: Հիւրասենեակից եկող աղմուկն աւելի ու աւելի է սաստկանում: Նա նոյնիսկ ըղձում է, որ երկու հոգի վիճում են իրար հետ եւ յանկարծ տարբերում է Վէքիի պահանջկոտ ձայնը:

Վէքին հէնց այնպէս՝ դատարկ բանի համար չէր ուզենայ խուժել իր մօտ: Ընդհակառակը. Վէքին սինիորա Թերեզայի առաջին օգնականն էր եւ շարունակ օգնում էր նրան դարպասելու նկարչին պնդերես այցելուներից: Չնայած վերջերս են ծանօթացել, բայց Վէքին իսկական բարեկամ է, խորապէս սիրահարուած Այվազովսկու գեղանկարչութեանը: Եթէ Վէքին այդպէս յամառօրէն ուզում է մտնել իր մօտ, կը նշանակէ անյետաձգելի գործ ունի:

Այվազովսկին մի կողմ է դնում վրձինը, դուրս է գալիս արուեստանոցից եւ շտապում հասնել ընկերոջն օգնութեան: Զանգած մի րոպէ՝ երկու ընկերները վերադառնում են արուեստանոց: Վէքիի վրդովմունքը սինիորա Թերեզայի հետ վէճից յետոյ դեռ չի հանդարտուել: Նա կարգադրում է Այվազովսկուն բանալիով կողպել դուռը եւ միայն դրանից յետոյ սկսում է պատմել:

– Ծովանկարի, դժբախտութիւն է տեղի ունեցել: Ես հէնց ընկերներիս մօտից եմ գալիս: Նրանք իմացել են Պեռնեթթիից՝ պապի նախկին պետական քարտուղարը, որին նորին սրբազանութիւնը ազատեց «Երիտասարդ Իտալիայի» հանդէպ հանդուրժողական վերաբերմունք ցուցաբերելու համար, – Վէքիի ձայնը խզւում էր կոկորդում, – ուրեմն այդ Պեռնեթթին ասել է, որ Վատիկանում ամպեր են կուտակւում «Քաոս»ի շուրջը: Նա ենթադրում է, որ գրաքննիչ-ինկվիզիտորները, ամենայն հաւանականութեամբ, պիտի պահանջեն գրաքննութեան ենթարկել այդ ոչ-կաթոլիկ նկարչի աշխատանքը, որը համարձակուել է այդպէս կրօնական սիւժէով արուած նկար ցուցադրել յաւերժական քաղաքում, Սրբազնագոյն պապի աթոռանիստում:

(Շար. 105)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Սիրելի՛ հայրենակիցներ,

Երեւանի պետական համալսարանը յայտնում է, որ 2008/09 ուսումնական տարուանից հայ բանասիրութեան ֆակուլտետում կը կատարուի ընդունելութիւն «արեւմտահայերէն լեզու» մասնագիտութեամբ:

Ուսուցումը նշուած մասնագիտութեամբ վճարովի է եւ կը կազմի տարեկան 1100 ԱՄՆ տոլարին համարժէք դրամ:

Միաժամանակ համալսարանը ուսման ընթացքում օտարերկրեայ քաղաքացիներին անվճար հիմունքներով կը տրամադրի կացութեան քարտեր: Տեղեկութեան համար յայտնում ենք նաեւ, որ բնակութեան ծախսերը Երեւանում միջին կարգի սենեակների համար ներկայումս կազմում են ամսական 200–250 ԱՄՆ տոլար, իսկ համալսարանի հանրակացարանում՝ 20·000 դրամ (մօտ՝ 60 ԱՄՆ տոլար):

Մանրամասն տեղեկութիւնների համար խնդրում ենք դիմել հետեւեալ հասցէով.

0025 Երեւան, Ալէք Մանուկեան 1
Երեւանի պետական համալսարան
Սփիւռքի բաժին

Հեռ. +374–10 555–244
Ֆաքս +374–10 554–641
Էլ.փոստ diaspora@ysu.am

Ռեկտոր ԱՐԱՄ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ArmenCiné

- Mardi 11 décembre— **Le Chaos**
  L. Vagharchian
- Mardi 8 janvier— **America America**
  Elia Kazan

à 20 heures
au Cinéma «L'Entrepot»
7/9 rue Francis de Préssencé
75014 Paris

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20·30էն սկսեալ
«Տիամանթէո»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01·43·78·57·67:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**,
réalisateur

Jeudi 15 novembre à 20h
En présence d'Ariane Ascaride

BRODEUSES
Un film de Eléonore Faucher, 2004
Cannes 2004,
Palmarès de la 43ème semaine
Avec Ariane Ascaride, Lola Naymark,
Marie Félix, Jackie Berroyer,
Thomas Laroppe.

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par decret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ–ի

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍը
Շաբաթ, Յունուար 12ին:

⁂

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ եւ ճաշ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին, հանգուցեալ բոլոր խաչուհիներու յիշատակին:

⁂

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը 10ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

□

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:
խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ
ախորժաբեր, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ:
Աճապարեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝
04·78·49·19·44 թիւին:

□

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre
«Madzounov keuftés»
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry
Le Samedi 17 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.
Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

DARFOUR
Généalogies d'un conflit
Exposition
du 20 octobre au 27 janvier

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
— Parking assuré —

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires
  (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
MERCREDI
14 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1.20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·828 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 83e ANNEE — N° 21·828

ՋԱՒԱԽՔ

ՀԱՅԵՐԸ ՑՈՅՑԻ ՋԵՆ ԴԻՄԵՐ

Վրաստանի իշխանութեան դէմ դժգոհութեան համատարած ցոյցերուն մասնակից չէ Ջաւախքի հայաբնակ շրջանը: Հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչը բացատրած է թէ երեւոյթը չի նշանակեր թէ Հայերը գոհ են նախագահ Սահակաշվիլիի վարչակարգէն, բայց գիրենք յուզող խնդիրներուն լուծումին ընդդիմութիւնն ալ երաշխաւորութիւն չի տար:

Իրականութիւնը այն է որ Ջաւախքի հայկական խորհուրդը ծրագրած է հանրահաւաքներու միջոցով արծարծել շրջանին մէջ հայերէնի կարգավիճակին, հայեւվրացական համալսարանի բացումին վերաբերող եւ այլ հարցեր. սակայն յետոյ հրաժարած է ծրագրէն, որպէսզի իրենց հանրահաւաքները չշփոթուին ընդդիմութեան գործողութիւններուն հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ սկսաւ Նոյեմբեր 13, ժամը 20ին ուղեւորներուն համար եւ յաջորդ օրէն իսկ աւելի ծաւալ առաւ: Փարիզի մէջ մեթրօ եւ հանրակառք գիմեցին նոյն շարժումին, բայց, խոր տարակարծութիւններ կան ուսանողներու մօտ: Արդարեւ, կան շատեր, որոնք դէմ են համալսարաններու գրաւման եւ կ'ուզեն որ ժողովրդավարութիւնը յարգուի ու անոնք որոնք կ'ուզեն աշխատիլ, կարենան համալսարան մտնել: Կարգ մը համալսարաններու մէջ, քուէարկութիւնները գրաւոր եղան, քանի ընդհանուր ժողովներու ատեն կարգ մը ուսանողներ երկու ձեռք կը բարձրացնէին խեղաթիւրելով արդիւնքները: Ուսանողները հրաժարեցան նաեւ կայարաններ գրաւելու ծրագրէն: Նոյեմբեր 13ին, 13 համալսարաններ վճռած էին շարունակել գրաւումը, ասոնց մէջ էր Նանթէռ, որ պահած է իր խորհրդանշական բնոյթը (68 Մայիս): Գործադուլի մէջ են նաեւ Օփերան եւ Գոմէտի Ֆրանսէզը: Պէրլինի մէջ իսկ, Նոյեմբեր 12ին, Սարքոզի կրկնեց իր վճռականութիւնը ինչ կը վերաբերի գործադուլներուն, շեշտելով թէ բնաւ իրար անցած չէ, շատ հանդարտ է:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ընդդիմութիւնը ընտրած է նախագահական աթոռի իր թեկնածուն յանձին գործարար անձի մը՝ Լեւան Գաչեչիլիացէի: Արտաքին նախկին նախարարուհիին համար (Սալոմէ Զուրաբեշվիլի) յաղթելու բոլոր կարելիութիւնները կան եթէ քաղաքական զսպումի հալածանքը դադրի: Թեկնածուն 43 տարեկան է եւ ցոյցերու ընթացքին ալ խոշտանգումներու ենթարկուած է:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը Մուշարաֆ յայտարարած է որ օրէնսդրական եւ գաւառական ընտրութիւնները երկրին մէջ տեղի կ'ունենան Յունուար 9էն առաջ եւ պաշարման վիճակի դրութեան շրջանին, որպէսզի այդ ընտրութիւնները տեղի ունենան բացարձակապէս ազատ եւ պարկեշտ ձեւով: Ծշդած է նաեւ որ պաշարման վիճակ պարտադրելը «իր կեանքին ամէնէն դժուար որոշումը եղած է», բայց ինչ որ ալ ըլլայ անոր գինը, պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ, որովհետեւ Փաքիստանի շահը այդ կը պահանջէ: Նոյեմբեր 13ին սակայն, Պենազիր Պութթօ հսկողութեան տակ կը մնար իր բնակարանին մէջ, որ շրջապատուած էր ոստիկաններով: Իշխանութիւնները կ'ուզէին արգելք ըլլալ որ մասնակցի ծրագրուած բողոքի երթին: Պութթօ, առաջին անգամ ըլլալով, պահանջած է Մուշարաֆի հրաժարումը:

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, Համասը սկսած է կրակ բանալ ժողովուրդին վրայ, երբ այս վերջինը կ'ուզէր ոգեկոչել Արաֆաթի մահուան Գ. տարելիցը (Նոյեմբեր 12): Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 7 մեռեալ կար եւ 130 վիրաւոր: Ժողովուրդը հաւաքուած էր հրապարակին վրայ, մասնակցելու համար Ֆաթահի կազմակերպած ոգեկոչման արարողութեան եւ այդ ժողովուրդէն ոմանք իսլամապաշտ շարժումին դէմ լոզունգներ կ'արձակէին, ակնարկելով շիի Իրանի որ զօրավիգ է Համասին: Այս վերջինը, սակայն, կ'ըսէ թէ գրգռութիւններու պատասխանած է:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ոստիկանութիւնը 114 Իրաքցիներ եւ Փաքիստանցիներ ձերբակալած է, որոնք գաղտնաբար հիւսիս-արեւելեան Յունաստան կ'ուզէին մտնել: Ձերբակալուած են նաեւ երկու Թուրքեր, որոնք մարդ գլուխ 1·000 եւրօ պիտի գանձէին, երբ Սելանիկ հասնէին, որպէս գինը իրենց անցքի գործունէութեան:

ՍԼՈՎԵՆԻՈՅ նախագահ ընտրուած է Տանիլօ Թիւրք որ պաշտօնին գլուխը կ'անցնի Յունուարին, երբ իր երկիրը կը ստանձնէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը: 55 տարեկան, Թիւրք իրաւագիտութեան փրոֆէսէօր է:

Պ. ՔՈՒՇՆԷՐ հինգերորդ անգամ ըլլալով Պէյրութ գնաց, ուր պիտի ջանայ նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծել լիբանանեան զանազան հոսանքներու միջեւ, որպէսզի ծաւալուն համախմբում մը ստեղծուի նախագահական ընտրութեան համար, որ սկզբունքով տեղի պէտք է ունենայ Նոյեմբեր 21ին: Լահուտի ժամանակաշրջանը կը լրանայ Նոյեմբեր 24ին: Պուշ ալ հեռաձայնած է Սինիորայի ըսելու համար որ զօրավիգ է նախագահական ընտրութեան մը, ուր Սուրիա գործ չունենայ: Տիրող անապահով մթնոլորտը պատճառ եղած է նաեւ որ շուրջ քառասուն լիբանանցի երեսփոխաններ եօթը շաբաթ է համախմբուած ապրին Ֆէնիսիա պանդոկը: Ասոնք մաս կը կազմեն Սուրիոյ ընդդիմադիր ճակատին: Մաս կը կազմէ նաեւ Տիկին Սոլանժ Ճեմայէլ, որ այրին է նախկին նախագահ Փիէր Ճեմայէլի (սպաննուած 1982 Սեպտեմբերին): Ասոնց ճաշերն անգամ դուրսէն կու գան ապահովութեան համար:

ՓԱՐԻԶԻ ոճրային դատարանին առջեւ, Նոյեմբեր 12ին բացուեցաւ Իւան Գոլոնայի դատավարութիւնը: Ենթական ենթադրեալ մարդասպանն է նահանգապետ Գլօտ Էրինեաքի, որ սպաննուեցաւ 1998 Փետրուար 6ին Այաչիոյի թատրոնին մօտ, երեք փամփուշտ ստանալով ծոծրակին: Նահանգապետին այրին հա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԻՒԼ - ՓԷՐԷՍ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Իսրայէլի նախագահը Շ. Փէրէս Անգարա այցին առաջին տեսակցութիւնը ունեցած է Ա. Կիւլի հետ, Նոյեմբեր 12ին: Օրակարգի նիւթեր եղած են Իրանը, Պաղեստինը, Սուրիան, Կիպրոսը, նաեւ Հայկական հարցը:

Յաջորդ օրուան Թրքական թերթերը կը շեշտէին թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը չէ յաջողած Իրանի հարցով համոզել իր հիւրը: Արդարեւ, Կիւլ թելադրած է լուրջ չվերաբերիլ Իրանի նախագահին «Իսրայէլը քարտէսէն ջնջել»ու արտայայտութեան, զայն միայն հռետորական ելոյթ նկատելով: Սակայն Փէրէս պնդած է թէ Իրան խաղաղ նպատակներով չէ որ հիւլէական ուժանիւթի թէքնոլոժին կը զարգացնէ, նոյն ատեն հեռահար զէնքեր արտադրելու աշխատանք կը տանի: Այս բոլորին հետ «Իրան նաեւ զօրավիգ կը կանգնի ահաբեկչութեան» ըսած է Իսրայէլի նախագահը: Ապա աւելցուցած է. «Կը սպասենք որ Թուրքիա որ խաղաղասէր երկիր մըն է, յստակ դիրքորոշում ցոյց տայ Իրանի հանդէպ»:

Ինչ կը վերաբերի Պաղեստինի, Փէրէս Թուրքիայէն նոյն ակնկալութիւնը արտայայտած է Համասի հանդէպ, ՓՔՔ-ի դէմ պայքարի օրինակով: Ան նաեւ խաղաղութեան ձգտումին մէջ անլրջութեամբ ամբաստանած է Սուրիան, ըսելով թէ եթէ Պաշար Ասատ լուրջ միտադրութեան տէր է այդ հարցին մէջ, հարկ է Երուսաղէմ երթայ:

Հայկական հարցին առնչութեամբ ակնկալութիւն յայտնողը եղած է Թուրքիոյ նախագահը: Բացատրած է թէ գիրենք կը մտահոգէ ԱՄՆ-ու ճանաչումին նպատակով պատրաստուած Ցեղասպանութեան բանաձեւը, աւելցնելով. «Կը սպասենք որ շարունակէք այդ հարցին մէջ ձեր կարելին ընելու»: Փէրէս պատասխանած է թէ իրենք զօրավիգ են Ցեղասպանութեան վիճարկումը պատմաբաններուն ձգելու տեսակէտին:

Ա. Կիւլ տակաւին առաջարկած է որ Իսրայէլ առեւտրական ներկայացուցչութիւն բանայ հիւսիսային Կիպրոսի մէջ, անոր պարտադրուած տնտեսական շրջափակումը խզելու համար: Փէրէս ըսած է թէ մտադիր են կզզիին Թրքական գօտիին հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու:

Փէրէսի այցին առթիւ, Անգարայի մէջ Իսրայէլի դէմ բողոքի ցոյցեր ալ կատարուած են, հիւր նախագահը «Ոճրագործ» որակող պաստառներով:

***

Նոյն ատեն Անգարայի հիւրն է Պաղեստինի նախագահը Մ. Ապպաս: Երկու նախագահները Նոյեմբեր 13ին ելոյթ կ'ունենային Ազգային ժողովին ամպիոնէն:

***

Իսրայէլեան թերթեր այս առթիւ նիւթ ըրած են հրթիռներէ պաշտպանուելու իսրայէլեան սարքերու եւ լրտես-արբանեակներու Անգարայի վաճառքի հեռանկարը: Բայց այդ թղթածրարը կը սպասուի որ քննութեան առնուի Յունուարին, երբ Իսրայէլի պաշտպանութեան նախարարը Պարաք իր կարգին Անգարա կ'երթայ:

ԳԵՐԵՎԱՐՈՒԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻՆ

Իրաքեան սահմանային բախումներուն ՓՔՔ-ի կողմէ գերեվարուած, ապա ազատագրուած ութ Թուրք զինուորները բուռն քննադատութիւններու, ամբաստանութիւններու եւ նոյնիսկ հետապնդումներու թիրախ դարձած են: Առաջինը եղած էր Դատական նախարարը Մ. Ա. Շահին որ ըսած էր թէ անոնց ազատ արձակումը չի կրնար ուրախացնել, թէ Թուրք զինուորը այդ վիճակին մատնուելու չէր, եւլն.: Դժգոհութեան պատճառը այն է որ անոնց ազատ արձակումը կատարուեցաւ Թուրքիոյ քրտամէտ կուսակցութեան երեսփոխաններուն միջոցով. անոնց գացին ՓՔՔ-ի պատասխանատուներէն առնելու եւ երկիր վերադարձնելու ութ գերիները:

Անոնց ուղղուած էր ՓՔՔ-ի գործակալ ըլլալու ամբաստանութիւնը: Սպայակոյտի նախագահութիւնը հարցաքննութեան կանչեց զիրենք, այն խոստումով որ եթէ թերացած չեն իրենց պարտականութեան մէջ, բանակ պիտի վերադառնան: Սակայն զինուորները ամբաստանուեցան զինուորական կարգապահութիւնը յարգած չըլլալով, հրահանգներու անտեսումով, առանց արտօնութեան օտար երկիր մը անցնելու յանցանքներով: Ներկայիս անոնք Վանի մէջ բանտարկուած են եւ ձերբակալեալ վիճակի մէջ պիտի դատուին: Նոյն քաղաքին մէջ արգելք դրուած է այդ զինուորներուն մասին լուրերու տարածումին:

Grèves des transports et Phonéthon

Le Fonds Arménien de France prend des mesures pour permettre à ses bénévoles d'accéder aux centres d'appels du Phonéthon 2007, malgré les grèves dans les transports publics.

Toutefois, pour assurer la réussite de cette collecte humanitaire majeure, nous prions instamment nos donatrices et donateurs, entreprises et particuliers, de **prendre l'initiative de faire leurs promesses de dons directement au N° Azur du Phonéthon, sans attendre l'appel de nos bénévoles.**

N° Azur : 0 810 02 04 04

Ensemble, construisons l'avenir de l'Arménie et du Karabagh
Fonds Arménien de France,
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷ»Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Լ. Տէր Պետրոսեանի դիւանին եւ գրադարանին պատասխանատու Աշոտ Սարգսեան եւ Մանուշակ Պետրոսեան Նոյեմբեր 10ի առաւօտուն Գլխաւոր դատախազութեան ներկայացուցիչները հրաւիրած են, անոնց յանձնելու համար «Ղարաբաղ կոմիտէ»ի թղթածրարները: Դատախազութեան հինգ աշխատակիցներ ստորագրել ետք յանձնումի արձանագրութիւնը, առած են թղթածրարները:

□

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՓՈԽ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒՀԻՆ

Ազգային ժողովի փոխնախագահի պաշտօնին համար Նոյեմբեր 12ի նիստին երեք կին երեսփոխան առաջարկուած է. Հրանոյշ Յակոբեան (Հանրապետական), Արեւիկ Պետրոսեան (Բարգաւաճ Հայաստան) եւ Անահիտ Բախշեան (Ժառանգութիւն): Առաջինը ըլլալով Ազգային ժողովի Գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի, երիտասարդութեան հարցերու մնայուն յանձնաժողովի նախագահ, հրաժարած է թեկնածութենէ: Գաղտնի քուէարկութեան արդիւնքներով, 79 ձայնով ընտրուած է Արեւիկ Պետրոսեան:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ «ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

ՏԻՐԱՆ ԼՈՔՄԱԿԷՕԶԵԱՆ

Կոմիտաս վարդապետի ներդրումը հայկական երաժշտութեան ասպարէզում բոլորիս համար անժխտելի փաստ է: Այնուհանդերձ նրա վաստակը իսկական չափանիշներով իր արժանի տեղը դեռեւս չի գտել: Սրա գլխաւոր պատճառը հանդիսանում է այն ցաւալի իրողութիւնը, որ երաժշտագիտական շրջանակները մինչ այժմ թերացած են արժանին հատուցելու նրա գործունէութեանը: Այո, շատ է ասուած ու գրուած նրա մասին, գուցէ եւ այնքան շատ, ինչքան ոչ մի ուրիշ հայ երաժշտի: Բայց ընդունենք, որ ասել-խօսելը եւ գովասանքներ շռայլելը այն չեն, ինչ պէտք է արուած լինէր վաղուց արդէն: Հայրենիքում եւ Սփիւռքում նրա մասին մեծ-մեծ ճառեր ասողները, բոլորը, արդեօ՞ք ճանաչում են Կոմիտասի իսկական վաստակն ու արժէքը: Ինչպէ՞ս է ճանաչում Կոմիտասին հասարակութիւնը եւ, ինչո՞ւ չէ, նաեւ երաժշտական ասպարէզի արուեստագէտների մեծ մասը (հասկանալի է, որ երաժշտական արհեստաւորների մասին չէ խօսքը): Հայկական հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերը կորստից փրկող, դրանք մշակող, բազմաձայնութիւնը կատարող մի բանահաւա՞ք, որի մասին գիտենք նաեւ, որ մի քանի տարի Գերմանիայում էր սովորել: Մեզ դեռեւս պակասում են Կոմիտասի կեանքի ու գործունէութեան լիակատար տարեգրութիւնը, նրա ստեղծագործական ուղու վերլուծութիւնը, որի մէջ պէտք է ներառուեն ոչ միայն իր հոգեւոր ու ժողովրդական մշակումները, այլ նաեւ իր արխիւի հաշուառումն ու հրատարակումը (հում նիւթերի) որպէս առաջին անելիքներ: Կարճ ասած, անհամեմատելի շատ են անելիքները արուածների համեմատ:

Կոմիտասը փրկիչն էր հայ երաժշտութեան: Նա հայ երաժշտութեան առաջին տեսաբանն էր: Կոմիտասը ասպարէզ եկաւ մի ժամանակաշրջանում, երբ ոչ միայն այլազգիներն էին անտեղեակ հայկական երաժշտութեան, այլեւ անգամ հայերն իրենք չգիտէին թէ «Հայը երգ ունի, երաժշտութիւն ունի»: Բայց նա չսահմանափակուեց միայն հայկականով, այլ զբաղուեց նաեւ թուրք, վրացի, արաբ, պարսիկ եւ քուրդ ազգային երաժշտութեան ուսումնասիրութեամբ: Հրատարակեց քրդական ժողովրդական երգերի աշխարհում առաջին ժողովածուն: Եւրոպայում տուած բանախօսութիւններում նա ծանօթացրեց ոչ միայն հայկական, այլ նաեւ արեւելեան վերը նշուած ժողովրդների երաժշտութեան հետ ու ցոյց տուեց նրանց տարբերութիւնը հայկականի համեմատ:

Նրա այլազգի երաժշտութեան հետ ունեցած իր յարաբերութիւնների մեզ հասած «ամենածաւալուն» արտայայտութիւնները երեքն են՝ ա) Քրդական երաժշտութիւն, որը բաղկացած է իր 1903ին Սանկտ Պետերբուրգում հրատարակուած [illegible]կան ժողովրդական երգեր՝ [illegible]ծուից եւ Կոմիտասեան արխիւում գտնուող մի քանի բեկորներից, բ) Նրա հաւաքած թրքական «շարքը»ների և «թիւրքիւ»ների ժողովածուներ եւ բազմաթիւ տարբեր երգերի գրանցումներ, որոնք նոյնպէս գտնւում են Կոմիտասի արխիւում, կան նաեւ իր յօրինած թրքական երգերը, միաձայն եւ բազմաձայն: գ) Այս յօդուածի նպատակը հանդիսացող գերմանական երաժշտութեան ստեղծագործութիւնները: Բոլորն էլ իր յօրինումները:

Կոմիտասի գերմաներէն ստեղծագործութիւնները բաժնւում են հինգ մասի. ա) մեներգներ, բ) խմբերգներ, գ) դաշնամուրային գործեր, դ) լարային քառեակի համար գրուած աշխատանքներ եւ ե) մի ստեղծագործութիւն նուագախմբի համար:

Կոմիտասը իր մեներգների ու խմբերգների համար օգտագործել է եօթ գերմանացի բանաստեղծների երկեր: Մէկը՝ Եոհանն Վոլֆկանկ ֆոն Կէօթէն (1749–1832) է: Կէօթէն պատկանում է գերման բանաստեղծների դասականների շարքին: Կոմիտասը ծայնաւորել է նաեւ ռոմանտիկ ուղղութեան պատկանող ճանաչուած գերմանացի այնպիսի բանաստեղծների գործեր, ինչպիսիք են Ն. Լենաուն (1802–1850), Օ. Ռոքէթը (1824–1896), Յ. Շթուրմը (1816–1896) եւ Լ. Ուլանտը (1787–1862): Կոմիտասի ստեղծագործութիւններում տեղ են գտել նաեւ իրապաշտների գործերը, օրինակ Շթորմի (1817–1888): Միակ կին բանաստեղծուհին, որից նա օգտուել է Յ. Ամպրոզիուսն (1854–1939) է: Ինչպէս երեւաց, Կոմիտասը օգտագործել է տարբեր ուղղութիւնների պատկանող գերմանացի բանաստեղծների ստեղծագործութիւնները:

Մեներգների թիւը տասն է:

1. «Nachtlied» (Գիշերերգ) ա) գերմաներէն բառերով եւ ինչպէս բոլոր միւս մեներգների նման դաշնամուրի նուագակցութեամբ. բ) նոյնպէս դաշնամուրի նուագակցութեամբ, բայց այս անգամ ռուսերէն բառերով. գ) երգ՝ առանց դաշնամուրի նուագակցութեան, գերմաներէն բառերով: Կրում է 12/1/1899 թուականը: Այս երգի բառերը պատկանում են Լերմոնտովին, որը այս փոքրիկ բանաստեղծութիւնը թարգմանել է Կէօթէից, Կոմիտասը Լերմոնտովի բառերը վերստին թարգմանել է գերմաներէնի, որոնց հիման վրայ գրել է երգը եւ արձանագրել երկու անգամ, մէկը գերմաներէն, իսկ միւսը ռուսերէն բառերով: 2. «Glückliche Fahrt» (Երջանիկ ճանապարհորդութիւն), Կէօթէ: 3. «Meeresstille» (Ծովային լռութիւն), Կէօթէ: 4. «Sturmesmythe» (Փոթորիկի առասպելը) թըւարկուած է 30/7/1897: 5. «Nebel» (Մառախուղ), Լենաու: 6. «Frühlingsruhe» (Գարնանային հանգիստ), Լուտվիկ Ուլանտ: 7. «Komm, o Nacht» (Արի, ով գիշեր), Շթուրմ: 8. «April» (Ապրիլ), Շթորմ: 9. «Du fragst?» (Հարցնո՞ւմ ես), Ամպրոզիուսին, կրում է 12–24/3/1897 թուականը: 10. «Lob des Frühlings» (Գարնան գովեստ), Լուտվիկ Ուլանտ:

1991թ. Մայիսի 18ին Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանում, որտեղ դրուած էր Կոմիտասի դաշնամուրը, ես կատարեցի աշխարհում առաջին անգամ իմ կողմից վերծանուած 10 գերմանական երգերը, դաշնակահար Լեւոն Յարութիւնեանի նուագակցութեամբ: Համերգը պատրաստել էինք Ծովինար Սիմոնեանի (յետագայում Լոքմակէօզեան) հետ, որը կատարեց Կոմիտասի հայկական երգերը: Ունկնդիրներն էին ուխտաւոր պոլսահայերը, որոնք առաջին անգամ այցելում էին հայրենիք: Նրանց առաջնորդում էր եպիսկոպոս Մեսրոպ Մութաֆեանը, այժմուայ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքը:

1994թ. Մայիսի 31ին համերգը կրկնեցինք Սթամպուլում Մխիթարեան Սանուց միութեան դահլիճում: Ծովինարը երգերին աւելացրեց բանաւոր խօսք, որը հնչեցրեց Խաչիկ Արզումանեանը. արտասանող, թատրոնի դերասան ու օփերային երգիչ:

1996թ. Նոյեմբերի 15ին կրկին եղյթ ունեցանք այս յայտագրով՝ արդէն Զարենց Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում տնօրէն Հենրիկ Բախչինեանի կազմակերպած համերգում: Այս անգամ իր մասնակցութիւնը բերեց կինոյի ու թատրոնի հանրաճանաչ դերասան Ազատ Գասպարեանը:

2005 թուականի ամրանը սոփրանօ Յասմիկ Պապեանը Երեւանում կայացած իր համերգի ընթացքում ներկայացրեց նաեւ Կոմիտասի մեներգներից մի փունջ, որը յայտարարուել էր դիւրիմացաբար որպէս «առաջին կատարում»: Մինչդեռ Պապեանի կատարումը (այն էլ ոչ բոլոր երգերի) չորրորդն էր աշխարհում:

2005թ. Հոկտեմբերի 1ին Կոմիտաս Սենեկային երաժշտութեան տանը կայացաւ համերգ, որտեղ կատարուեցին Կոմիտասի գերմաներէն երգերը ամբողջովին, այսինքն ոչ միայն մեներգները, այլ նաեւ խմբակային չորս երգեր, որոնցից երեքը – աշխարհում առաջին անգամ: Կատարողներն էին Հայտելպերկի համալսարանի «Գաուդեամուս Գալլինա» երգչախումբը պրոֆեսոր Ֆրանց Վասսերմանի ղեկավարութեամբ: Մեներգները կատարեցին Տիրան եւ Ծովինար Լոքմակէօզեան: Տարիներ առաջ իմ կողմից վերծանուած ու մաքրագրուած խմբերգները նախապէս տրամադրել էի գերմանական երգչախմբին, յատուկ այս համերգի համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԲՈԼՈՐԻՆ ՆՊԱՏԱԿՆ ԷԼ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ԽԱՂԱՂ ԼՈՒԾՈՒՄՆ Է

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ

Հետաքրքրական ու նշանակալից, իր ձեւի մէջ իւրայատուկ հանդիպում էր տեղի ունեցել Հաղրութի Արթուր Մկրտչեան երկրագիտական թանգարանի Փառքի սենեակում:

Ներկաների հիւրն էր Ստեփանակերտում գործող «Ռեսուրս կենտրոն»ը: Կետրոնի անդամները, ովքեր են կենտրոնի տնօրէն Իրինա Գրիգորեանը, խորհրդի անդամներ՝ լրագրող Կարինէ Օհանեանը, Քրիստինէ Իսրայէլեանը, ուրիշներ յանձրն են առել բաւականին մեծ ու պատասխանատու ծրագիր, ասել է թէ գերնպատակ: Ինչպէս տեղեկացանք հանդիպման ժամանակ, նման կենտրոններ գործում են նաեւ Բաքւում, Երեւանում: Եւ այդ կենտրոնների անդամները յաճախ են հանդիպում իրար եւ քննարկում Ղարաբաղեան հարցը:

ԻՐԻՆԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ — Ռեսուրս կենտրոնը ոչ կառավարական կազմակերպութիւն է: Մեր նպատակը Ղարաբաղեան հարցի խաղաղ լուծումն է: Մենք փորձում ենք հակամարտող երկու կողմերի մէջ վերացնենք թշնամու կերպարը: Դա շատ դժուար է: Մեր հանդիպումների ժամանակ, ի դէպ վերջին հանդիպումը Կիպրոսում էր, մեծ խոչընդոտների ենք հանդիպում Ադրբեջանցիների հետ եւ դա բնական է, քանի որ մենք յաղթող կողմն ենք, իսկ նրանք՝ պարտուած: Նրանք մեծամասամբ յարձակողական վերաբերմունք ունեն Ղարաբաղեան հիմնախնդրի վերաբերեալ: Մենք ուզում ենք, որ մեր հիմնախնդիրը խաղաղ լուծուի: Նրանց համար դժուար է խօսել խաղաղութեան մասին, բայց մենք ուզում ենք նրանց մէջ գտնել մարդիկ, ովքեր խաղաղ լուծման կողմ են ու մեզ նման են մտածում:

ԿԱՐԻՆԷ ՕՀԱՆԵԱՆ — Որպէս լրագրող յաճախ եմ հանդիպումներ ունենում ադրբեջանցի լրագրողների հետ, եւ պէտք է ասեմ, որ նրանց լրափիւռները շատ աւելի թշնամաբար են անդրադառնում Ղարաբաղեան հարցին: Մեր հանդիպումների միջոցով մենք նրանց հասկացնում ենք, որ մենք եւս ընթերցում ենք իրենց մամուլը, տեղեակ ենք, թէ ինչի մասին են գրում եւ խօսում, ապացուցում, մատնանշում իրենց պատմութիւնը աղաւաղելու փորձերը:

Կենտրոնը բանավէճի ակումբներ է բացել Մարտունիում եւ Հաթերքում: Ակումբի մասնակից երիտասարդները յաճախ են հանդիպումներ կազմակերպում, դասախօսութիւններ լսում տարբեր թեմաների շուրջ, բանավիճում: Նրանցից մի քանի հոգի արդէն մասնակցել են Կիպրոսում տեղի ունեցած հանդիպմանը:

Կենտրոնի տնօրէնը նշեց, որ իրենք այս պահի դրութեամբ ունեն

մի քանի ծրագրեր եւ նպատակ ունեն այդ ծրագրերով շրջել տարբեր շրջաններ եւ ցանկութիւն յայտնեց Հադրութի շրջանում եւս կազմակերպել նման բանավէճի ակումբ:

Ռեսուրս կենտրոնի անդամ է նաեւ հաշմանդամների վերականգնման կենտրոնի տնօրէնը:

– Այս կետրոնը պարոնուհի Գոֆսի նախաձեռնութիւնն է: Սա նախադէպը չունեցող նախաձեռնութիւն էր: Մենք աշխատում ենք հաշմանդամների հետ: Հաշմանդամների՝ ինչպէս պատերազմական գործողութիւնների, այնպէս էլ՝ ոչ: Հաշմանդամների առողջութեան խնդիրն ու նրանց համարկումը հասարակութեան· ահա՛ մեր նպատակը: Մենք ցուցաբերում ենք անվճար (բառիս բուն իմաստով) բժշկական օգնութիւն ու նաեւ տարբեր մասնագիտութիւնների ուսուցում:

Հադրութում կենտրոնի անդամները այցելեցին Արցախեան գոյապայքարի հաշմանդամներին, նրանց տրամադրեցին դեղօրայք եւ առաջարկեցին ներկայանալ կենտրոն՝ ստուգուելու ու բժշկուելու նպատակով:

Հանդիպման մասնակիցների եւ Ռեսուրս կենտրոնի անդամների միջեւ տեղի ունեցաւ հարց ու պատասխան: Յուսանք, որ Ռեսուրս կենտրոնը կը կարողանայ իրականացնել իր ծրագրերը, իր նպատակները, որոնք եւ մեր ժողովրդի ցանկութիւնն են՝ Ղարաբաղեան հարցի խաղաղ լուծումը:

ԱՅՍՏԵՂ ԿՈՓԻՈՒՄ ԵՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՆԵՐ

ՀԱԴՐՈՒԹԻ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Առաջինը ինչ իսկոյն աչքի է զարնում, ստիպում կանգ առնել ու հաճելիօրէն ժպտալ՝ դա մուտքն է: Զգում ես, որ մտել ես մէկ այլ աշխարհ՝ գոյների, հէքեաթների, ծաղիկների ու ժպիտների աշխարհը եւ աստիճաններով բարձրանում ես արդէն այն համոզմամբ, որ այս կենտրոնում ամէն ինչ պէտք է, որ այլ կերպ լինի: Ու չես սխալւում, երբ քեզ դիմաւորելու է դուրս գալիս կենտրոնի տնօրէնը՝ Վերա Ահարոնեանը: Հէնց նրա մասին երեխաների շուրթերից բազմիցս յարգանքի ու սիրոյ խօսքեր լսելն էր ինձ դրդել գալ կենտրոն ու ամէն ինչ տեսնել իմ ու տեսախցիկի աչքերով:

Տիկին Ահարոնեանը երեխաների հետ շփուելու իր ձեւն ունի, իր փիլիսոփայութիւնը: Նա գտնում է, որ ուսուցիչը ոչ թէ պէտք է խաղայ ուսուցչի դերը, այլ իրօք ուսանի, եւ ուսանելիս բարձրանայ աշակերտի մակարդակին, յարմարուի նրան·

Հադրութի շրջանի մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոնը գործում է 1956 թուականից (Պիոներ տուն) առաջին տնօրէնը Լիւսիա Թայրեանն էր, յետոյ նրան փոխարինեց Ռոման Մայիլեանը, իր գործունէութեան տարիներին կենտրոնը շատ տնօրէններ է տեսել, նրանց բոլորի մասին յուշագրութիւնների ու ալպոմների տեսքով պատմութիւններ կան այժմեան կենտրոնի փոքրիկ թանգարանում, որոնք խնամքով պահում ու լրացնում են կենտրոնի անդամները:

Այսօր կենտրոնում գործում է 25 խմբակ, 350 սաներով:

Միանգամից պէտք է ասել, որ հաւաքուած է առողջ, երիտասարդ ու հետաքրքիր աշխատակազմ:

ՆԱԴԵԺԴԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆ (փոխտնօրէն, խմբակավար) — Ուսուցչի նպատակն է երեխայի իւրաքանչիւր հնարաւորութիւն զարգացնել հմուտութեան աստիճանի: Մենք գտնում ենք, որ երեխան պէտք է միշտ բաւարարուածութիւն ապրի իր կատարածից:

ՎԵՐԱ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ — Եւ ոչ միայն երեխան: Մենք իւրաքանչիւր երեխայի տալիս ենք իր հնարաւորութիւնների չափով յանձնարարութիւններ: Եւ երբ նա այդ յանձնարարութիւնը յաջողութեամբ կատարում է, բնական է, որ ուրախութիւն է ապրում եւ, ուստի էլ, ուզում է շարունակել այդ զբաղմունքը, էլ աւելի մեծ յաջողութիւնների հասնել: Մենք նրանց մէջ ուրախութիւն ենք փորձում սերմանել, ծրպիտ եւ բարեհաճութիւն:

Պէտք է ասել, որ դա նրանց յաջողւում է: Այդ մասին վկայում են ցուցասրահում ներկայացուած աշխատանքները կատարուած երեխաների ձեռքերով: Խմբակներում՝ դրուագաւոր զարդանկար, պատանի նկարիչ, հուլունագործութիւն, աշխարհի ժողովուրդների պարեր, մանկական հագուստի արհեստանոց (գ. Քիրաթաղ), փայտի գեղարուեստական մշակում (գ. Տող), եւ ուրիշներում երեխաները մերձենում են արհեստին, ուսումնասիրում ազգայինը, ծանօթանում աւանդոյթներին եւ իրենց ձեռքերով ստեղծում արուեստի գործեր: Այդ գործերով բազմիցս մասնակցել են ինչպէս շրջանային, այնպէս էլ հանրապետական մրցոյթների, եւ գրեթէ բոլոր մրցոյթներից վերադարձել յաղթանակներով, որոնց մասին պատից պատմում են պատւոգրերը:

Այստեղ կոփւում են ազգային մշակոյթի դաստիարակներ:

– Ուսումնասիրելով ազգային մշակոյթը մենք մերձենում ենք ազգային իմաստնութեանը,– ասում է կենտրոնի տնօրէնը:

Խմբակավարները երիտասարդ ու տաղանդաշատ մարդիկ են, որոնց համար կենտրոնը ամէն ինչ է, կեանքի համը, հանգստանալու, արուեստին ու արհեստին մերձենալու, սովորելու ու սովորեցնելու վայրը:

Հաճելի է, ողջունելու ու հպարտանալու արժանի, որ մեր քաղաքում կայ նման տեղ, ուր ծնողը հանգիստ հոգով կարող է ուղարկել իր փոքրիկին, հաւատացած լինելով, որ այն մի քանի ժամը, որ իր երեխան գտնւում է կենտրոնում նպաստում է նրա զարգացման ու աշխարհայեացքի ձեւաւորման վրայ:

Ա. Վ.

Հադրութ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

Բ.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հայ մշակութային միութեան (Յառաջդիմական) վարչութիւնը խնամքով կազմակերպուած երեկոյթի մը ընթացքին պատուեց շարք մը ազգայիններ, որոնք հայ մշակոյթի տարբեր կալուածներուն մէջ ունեցած են արդիւնաւէտ գործունէութիւն, անցնող տասնամեակներու ընթացքին, սատարելով տեղւոյս մշակութային շարժումին: Այսպէս, երաժշտահան եւ «Արաքս» երգչախումբի խմբավար Ժան Ալմուխեան, դաշնակահարուհի եւ աշակերտական երգչախումբերու խմբավար տիկ. Բէյնա Հայրապետեան, ՀԲԸՄ-ի «Մարի Մանուկեան» կրթ. հաստատութեան հայկական բաժնի տնօրէնուհի տիկ. Ռոսիթա Եուսէֆեան, «Թաթուլ Ալթունեան» նուագախումբի ղեկավար Նուպար Պարսամեան, «Գայեանէ» պարախումբի պարուսոյց տիկ. Ալիսիա Անդրէասեան, գեղանկարիչ եւ արուեստագէտ ոսկերիչ Սարգիս Աչճեան եւ տեղական պատկերասփիւռի դերասանուհի Սիլվիա Գալֆայեան կազմակերպութեան երիտասարդներու կողմէ յաջորդաբար ստացան երգիչ «Արթուրօ Գույումճեան»ի դիմանկարով եւ անոր յիշատակին պատրաստուած յուշապնակներ: Արթուրօ Գույումճեան արժանթինահայ շատ սիրուած եւ ժողովրդական երգիչ մըն էր, որ վաղահասօրէն մահացաւ վերջերս: Երեկոյթի ընթացքին խօսք առաւ եւ պարգեւատրեալներու ծառայութեանց անդրադարձաւ Միութեան նախագահ Ատրիան Լոմլոմճեան: Տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

"ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ"

Քաղաքապետութեան «Ոսկեայ սրահ»ին մէջ, կարեւոր թիւով ունկնդիրներու ներկայութեան պատմաբան տիկ. Նելիտա Պուլղուրճեան, աշխարհաքաղաքագէտ Ատոլֆո Գուլթուճեան եւ դեսպան Անդրանիկ Զալեան (նախագահ Արժանթինի Միջազգային սահմաններու յանձնաժողովին) հանրութեան ներկայացուցին հայանպաստ անգլերէն գրքի մը սպաներէն թարգմանութիւնը՝ "Մարաշի առիւծները" (անգլերէն բնագիրը «The Lions of Marash», հեղինակ՝ Stanley Kerr), որ հրատարակուած է նախաձեռնութեամբ տպարանատէր Խոսէ Ադեանի եւ անվճար կը տրամադրուի ընթերցողներուն: Գիրքը, 304 մեծադիր էջ, պատկերազարդ եւ գեղատիպ, ունի երեք մասեր, որոնցմով հեղինակը կը բերէ իր ականատեսի ցնցիչ եւ յուզիչ վկայութիւնները Մարաշի աքսորին, մարաշցիներու վերադարձին ու ապստամբութեան, եւ այնուհետեւ «յաղթական» Ֆրանսացիներու նահանջին հետեւող վերջնական բռնագաղթին: Ներածականը գրած է ծանօթ պատմաբան Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Ներկայացումը վարեց Հայաստանի դեսպանատան պաշտօնակատար Ռուբէն Մոզեան, իսկ գեկուցաբերներու տպաւորիչ եւ ուժեղ վերլուծումներուն տպաւորութիւնը յուզումով թաթաւեց Գագիկ Գասպարեան, դուդուկով նուագած իր «Կռունկով» եւ «Տէր ողորմիա»յով: Վերջաւորութեան, մեկենասը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ զեկուցաբերներուն, իսկ Մարաշի հայր. միութեան կողմէ Լուիս Սանճեան եւ տիկ. Իզապէլ Զալեան յանձնեցին յուշանուէր մը, որ կը խորհրդանշէր Մարաշի նշանաւոր Առիւծները:

ԵՐԱԽՏԱԳԻՏԱԿԱՆ

Տեղւոյս ՀԲԸՄ-ի վարչութիւնը պաշտօնական հանդիսութեամբ մը պատուեց Արժանթինի քաղաքական կեանքի կարեւոր երեք անձնաւորութիւններ, արտայայտելու համար հայ ժողովուրդի երախտագիտական զգացումները՝ հայասիրական այն կեցուածքներուն համար, զորս անոնք ունեցած են իրենց գործունէութեան ընթացքին: Այսպէս, Արժանթինի նախկին նախագահ տոքթ. Ռաուլ Ալֆոնսին, նախագահական խորհրդական տոքթ. Իփոլիթօ Սոլարի Իրիկոժէն եւ Մարդկային իրաւանց փորձագէտ տոքթ. Լէանտրօ Տեսփուի արժանանալէ յետոյ ՀԲԸՄ-ի տեղւոյս վարչութեան նախագահ Ռուբէն Քէշիշեանի յարգալիր արտայայտութեանց եւ ներկաներու երկարատեւ ծափահարութիւններուն, Միութեան վաստակաւոր անդամներու եւ ՀՀ դեսպանի ձեռամբ ստացան մետաղի վրայ արուեստով քանդակուած հայկական Այբուբենը: Ականաւոր դէմքերու հայասիրական ծառայութիւնը հանգամանօրէն ներկայացուց տոքթ. Ռոպերթօ Մալխասեան: Ռ. Քէշիշեան արտայայտեց հայ ժողովուրդի երախտագիտութիւնը հանդէպ Արժանթինին, որ Ցեղասպանութենէն յետոյ իր դռները բացաւ հայ վերապրողներուն և այնուհետեւ Ալֆոնսին, Իրիկոժէն եւ Տեսփուի վճռական դեր ունեցան Հայոց ցեղասպանութիւնը պետականօրէն ճանչնալու գործողութեան մէջ: Քաղաքագէտները հակիրճ կերպով խօսելով ընդգծեցին Թուրքիոյ անհեթեթ ժխտողականութիւնը՝ բացորոշ և հանրայայտ ճշմարտութիւն եղող պատմական դէպքի մը առընչութեամբ: Շնորհակալութեան խօսք արտասանեց Արժանթինի մօտ Հայաստանի լիազօր դեսպան Վլատիմիր Կարմիրշալեան:

Ա. Պ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՄԱՐ

գրականութեան եւ արուեստի անկախ պարբերաթերթ
թիւ 2 եւ 3, 2006

Պէյրութ, Լիբանան

Livres reçus

LA REINE ANAHIDE
Conte traditionnel arménien

Adapté par **Hugues BEAUJARD**
(Marseille)
Illustré par **Séta PAPAZIAN**
(Paris)

Editions du Bonhomme Vert,
30300 Comps.
(Disponible en librairie).

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Նոյեմբեր 18ին, բացառաբար պատարագ տեղի պիտի չունենայ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ:

Յաջորդ պատարագը՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 25ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգիստ կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած խաչուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյմեբեր 18-ին տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

⁂

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին, հանգուցեալ բոլոր խաչուհիներու յիշատակին:

⁂

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը 10ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

◘

Տ Է Ս Ի Ն

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն
Ծ Ա Ղ Ի Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:

խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ անուշեղէններ, գինի, աղանդեր ու սուրճ...

եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ:

Անհապաղեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝

04. 78. 49. 19. 44 թիւին:

(Շար. Ա. էջէն)

մար, Գոլոնա մարդասպանն է, բայց այժմ ան բոլորովին կ'ուրանայ որեւէ մասնակցութիւն այդ ոճիրին, հակառակ անոր որ անցեալին մատնանշուած էր որպէս մարդասպանը, երբ տարիներ թաքստոց մնալէ ետք կը ձերբակալուէր: Այժմ, երբ կը հարցաքննուէր, պարզապէս կը պատասխանէր թէ անունը Իւան Գոլոնա է եւ արհեստով ալ հովիւ է:

ԳՐԱԿԱՆ մրցանակները. շնորհումը շարո նակուեցաւ Նոյեմբեր 12ին: Ֆեմինայի մրցանակին արժանացաւ Էրիք Ֆոթորինո (Մոնտէ) իր «Շարժանկարի համբոյրներ» հատորին համար, Մետիսիս մրցանակը տրուեցաւ նոյնպէս լրագրողի մը, յանձին Ժան Հայցֆելտի, «Լա Սթրաթեժի տէ զ'Անթիլոփ» գործին համար, որ կը վերաբերի Ռուանտայի ցեղասպանութեան, մինչ Լիսէներու Կոնքուրին ալ արժանացաւ Ֆիլիփ Գլօտէլ «Լը Ռափոր տը Պրոտեք»ով:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէո»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN

14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

D A R F O U R

Généalogies d'un conflit

E x p o s i t i o n

du 20 octobre au 27 janvier

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**,
réalisateur

Jeudi 15 novembre à 20h
En présence d'Ariane Ascaride
BRODEUSES
Un film de Eléonore Faucher, 2004
Cannes 2004,
Palmarès de la 43ème semaine
Avec Ariane Ascaride, Lola Naymark, Marie Félix, Jackie Berroyer, Thomas Laroppe.

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires
(bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15
JEUDI
15 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.829 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21.829

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարը Նոյեմբեր 13էն սկսաւ ընդունիլ սենդիքաներու պատասխանատուները (սկըսաւ Սէ. Ժէ. Թէ.ով) որպէսզի ելք մը գտնուի եւ գործադուլը, որ նորոգելի է, չտեւէ: Կառավարութիւնը վճռած է չըհրաժարիլ հանգստեան կոչուելու յատուկ դրութիւններու բարենորոգումէն, բայց այլ զիջումներ տարբեր մարզերու մէջ (աշխատավարձք, աշխատանքի պայմաններ, եւլն.) կրնան նպաստել արագ լուծումի մը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ լրատուիւները յայտնի դժգոհութեամբ կը հաղորդէին նախագահ Սարքոզիի այն արտայայտութիւնը թէ 100 միլիոննոց Թուրքիան տեղ չունի Եւրոպայի մէջ, անոր տեղը Փոքր Ասիոյ մէջ է: «Ես չեմ կրնար ըլլալ այն անձը որ պիտի բացատրէ թէ Եւրոպական Միութիւնը ինչպէս սահմանակից կ՚ըլլայ Սուրիոյ: Այնքան ատեն որ ես ներկայ եմ, չէք կրնար Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւն խոստանալ Թուրքերուն» ըսած է Ֆրանսայի նախագահը, Եւրոպայի խորհրդարանի երեսփոխաններուն հետ ունեցած հանդիպումին:

ԹՐՔԱԿԱՆ օդուժը Հիւսիսային Իրաքի սահմանէն 8–10 քմ. ներսի թիրախ մը ռմբակոծած է: Այդ թիրախը եղած է լքուած ոստիկանատուն մը ուր կարծըւած է թէ ՓՔՔ–ի զինեալներ կը գտնուին: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ Շըրնաք գաւառակին մէջ ՓՔՔ–ի մարտիկներուն եւ թրքական ապահովութեան ուժերու բախումի մը երկու թուրք սպայ ու երեք զինուոր զոհուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՉԱՏԻ երկխօսութիւնը խնդրոյ առարկայ 103 երախաներու կապակցութեամբ, ձերբակալուած 6 Ֆըրանսացիներու ճակատագրին մասին աւելի դժուարացած էր Նոյեմբեր 13ին, քանի Սուտան ալ միջամուխ եղած էր: Սուտանցի պաշտօնատարներ եկած են ու հարցաքննած մանուկները (անունդ ի՞նչ է, ուրկէ՞ կու գաս) եւ համոզուած են որ անոնց մէջ կան սուտանցի մանուկներ ալ, որոնք ծնողք ունին: Սուտանի նպատակը շատ յստակ չէ, կը կարծուի թէ Խարթում կ՚ուզէ ցոյց տալ որ ինք ալ զոհ է (երախաներու գողութեան): Միւս կողմէ, Գաճար Անշէնէ կը յայտնէր Նոյեմբեր 14ի իր թիւով, որ Քուշնէր լաւատեղեակ էր «Զոէի Տապանի» գործունէութենէն, ինչպէս կը փաստէ իր հրատարակած նամակի մը պատճէնը, զոր Տապանին նախագահը Յուլիս 13ին ղրկած է նախարարութեան ափրիկեան բաժանմունքին եւ ուր շնորհակալութիւն ալ կը յայտնէր Յուլիս 3ին ունեցած իրենց հանդիպումին համար: Կայ նաեւ 75ամեայ պելժիացի օդաչուին յայտարարութիւնը: Պրիւսէլ վերադարձած, հարցազրոյց մը տուած է Լը Սուար օրաթերթին, ուր Ժագ Վիլմար կ՚ըսէ, թէ զայթակղած է ի տես ֆրանսացի կարգ մը քաղաքագէտներու վատութեան, չեշտելով թէ Տապանին գործողութիւնը գաղտնի չէր: Իրաւունք կու տայ սակայն չատեան իշխանութիւններուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համալսարաններու մէջ, մթնոլորտը հանդարտած չէր Նոյեմբեր 14ին եւ տեղ–տեղ ինչպէս Նանթէրի բախումներ ալ պատահած էին նախորդ օրը ապահովութեան ուժերուն հետ, որոնք բաւական բիրտ միջամըտութիւն մը ըրած են: 84ի վրայ շուրջ 20 համալսարաններ գրաւուած էին եւ 22 հազար ուսանողներ մասնակցած էին 33 ընդհանուր ժողովներու: Ուսանողներու մէջ ալ մտահոգիչ խնդիրներ կան, քանի այն ուսանողները որոնք գրաւած են համալսարանները արգելք կ՚ուզեն հանդիսանալ անոնց որոնք կ՚ուզեն աշխատիլ: Բարձրագոյն ուսման նախարարուհին՝ Փեքրէս, որու անունը կը կրէ խնդրոյ առարկայ օրէնքը, դատապարտած է գրաւումը, որ արգելք կը հանդիսանայ ուսանողներու աշխատանքին եւ յաջողութեան:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ, Մուշարաֆ աւելի զարկ տուած է ոստիկանական հալածանքին: Նոյեմբեր 13ին 2500 փաստաբաններ ձերբակալուած էին եւ անոնք որոնք դեռ ազատ են, խոր մտավախութեան մէջ են եւ հրապարակէն բոլորովին քաշուած են: Նոյեմբեր 13ին, նախատեսուած «Մեծ երթ»ն ալ տեղի չունեցաւ, քանի նախաձեռնողն ալ (Պ. Պութթօ) չկրցաւ մասնակցիլ:

ԼԻԲԻԱՅԷՆ հարիւրաւոր ճամբորդներ ետ ղրկուած են (Նոյեմբեր 11էն ի վեր) այն պատրուակով որ իրենց անցագրին մէջ արաբերէն թարգմանութիւն չկար: Կիրակի օր, Փարիզէն Թրիփոլի հասած օդանաւին 172 ճամբորդները եւ Լիբիա գտնուող շուրջ 100 Ֆրանսացիներ միայն յաջորդ օրը կրցած են «բացառաբար» Փարիզ վերադառնալ: Լիբիական իշխանութիւնները հաստատած են որ ի զօրու դարձուցած են կարգադրութիւն մը որ հրովարտակով ջնջուած էր 2005ին եւ որ պարտադիր կը դարձնէ օտար անցագրերու ինքնութեան էջի արաբերէն թարգմանութիւնը:

ԻՐԱՆԻ նախագահը՝ Ահմատինեժատ ամբաստանած է զինքը քննադատողները, որ այծի չափ իսկ խելք չունին: Ըստ Էթէմատ Միլլի օրաթերթին, իր վերջին այցելութեան ատեն հարաւային Խորասան, նախագահը ծաղրած է անոնք, որոնք «մտաւորականի հովեր առնելով քննադատած են կառավարութեան եւ նախագահին ժողովրդական մեթոտները»: Այդ քննադատողներու կարգին էին նախկին նախագահներ՝ Խաթամի եւ Ռաֆսանճանի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, տարուան մը երկայնքին 2%ի յաւելում կրած են սպառման ապրանքները: Այս յաւելումը աւելի ըզգալի դարձած է Հոկտեմբերին, մանաւանդ բանջարեղէններու, պտուղներու, նոյնիսկ հացի գիներուն վրայ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Փասոք (ընկերվարական) կուսակցութեան գլուխը կը մնայ Ժորժ Փափանտրէու, Նոյեմբեր 11ի քըւէարկութեան շնորհիւ:

ԱՄՆ

ԺԽՏՈՂՆԵՐԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԻԼՈՒՄ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆ...

ԱՄՆ–ու պաշտպանութեան եւ արտաքին գործերու նախկին նախարարներ՝ Ու. Գոհէնի եւ Մ. Օլպրայթի Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը ճախողեցնելու ճիգերը խնդրոյ առարկայ դարձած են Նոյեմբեր 12ին, երբ անոնք մասնակցած են Մամուլի ազգային ակումբին մէջ կազմակերպուած ասուլիսի մը: Ասուլիսին նիւթը եղած է ցեղասպանութիւններու կանխարգիլումը. ձեռնարկը կազմակերպած է Ողջակէզի թանգարանը, Խաղաղութեան հիմնարկը եւ Դիւանագիտութեան ակադեմիան:

Հայ մամուլի թղթակիցներ հարց տըւած են երկու նախկին նախարարներուն թէ նման ասուլիսի մասնակցութիւնը չի՞ հակասեր 106րդ բանաձեւին ընդդիմանալու իրենց կեցուածքին: Գոհէն եւ Օլպրայթ տարտամ, խուսափողական պատասխաններ տուած են եւ բառախաղերու աճպարարութեան դիմած, խուսափելու համար Հայկական Ցեղասպանութեան ամէն ակնարկութենէ: Գոհէն ըսած է հարցին նկատմամբ ամերիկեան կեցուածքին մասին. «Բացարձակութիւններ չկան հոս... գործնապաշտութեան տարր մը գոյութիւն ունի եւ կը խորհիմ թէ հանրային ամէն պաշտօնատար պարտաւոր է հաւասարակշռող ազդակներ ունենալու»:

Իսկ Օլպրայթ դժուար համարած է ցեղասպանութեան դէմ քայլերու դիմելը: «Ասոնք հարցեր են, որոնց մասին մարդիկ կը խօսին երկար ատենէ ի վեր, կամ յայտարարութիւններով կ՚արծարծըւին, բայց երբ կառավարութեան անդամ ես, պարտիս դժուար որոշումներ տալ. պարտիս նայիլ ընդհանուր պատկերին: Պէտք է ընդունինք ասիկա: Այլապէս չենք կրնար ճամբայ ելլել: Ասոնք շատ դժուար հարցեր են» ըսած է ան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

2008Ի ՊԻՒՏՃԷՆ

Ազգային ժողովի Նոյեմբեր 13ի նիստին վարչապետ Ս. Սարգսեան ընդարձակ ելոյթով մը ներկայացուցած է 2008ի պետական պիւտճէի նախագիծը: Ան կը յատկանշուի մուտքի եւ ելքի բաժիններու էական աճով: Ըստ վարչապետին ներկայացումին այդ պիւտճէն պիտի ծառայէ ռազմավարական քանի մը խնդիրներու լուծումին. ընկերային, ժողովըրդագրական եւ բարոյա – հոգեբանական մթնոլորտի խնդիրներ են անոնք: Ս. Սարգսեան չեշտած է թէ երկրին զարգացման հիմնական նախադրեալը ժողովուրդին հոգեւոր միասնութիւնն է, թէ փոխադարձ յարգանքի, գործակցութեան եւ վստահութեան մթնոլորտը չափազանց կարեւոր է կառավարութեան արդիւնաւոր գործունէութեան համար:

Նոր պիւտճէով նախատեսուած է կենսաթոշակներու առնուազն 60% բարձրացում, ծնելիութեան խրախուսում, ուսուցիչներու թոշակներու յաւելում, եւլն.: Նպատակ դրուած է Հայաստանը շրջանային առողջարանային կեդրոն դարձնելու. ուստի այդ ոլորտի յատկացումները կ՚աւելնան 24,2% տոկոսով, կը կազմեն 54,6 միլիառ դրամ:

Վարչապետը նկատած է վերջապէս, թէ կեանքի բոլոր բնագաւառներուն Երեւանի մէջ կեդրոնացած ըլլալու պարագան կը խոչընդոտէ ամբողջ ժողովուրդին բարեկեցութեան մակարդակին բարձրացումը, հետեւաբար ապակեդրոնացման փորձ պիտի ըլլայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՄԲ ՓԷՐԷՍ - ԱՊՊԱՍ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահ Ա. Կիւլի միջնորդութեամբ Անգարայի երկու հիւրերը՝ Իսրայէլի եւ Պաղեստինի նախագահներ Փէրէս եւ Ապպաս հանդիպում մը ունեցած են: Ըստ Թուրք մամուլին (Նոյեմբեր 14) ջերմ մթնոլորտի մը մէջ կայացած հանդիպումին աւարտին անոնք յայտարարութիւն մը ստորագրած են: Հոն ըսուած է թէ որոշած են միասնաբար գործել ու արեւմտեան Շարիայի մէջ ճարտարարուեստի գօտի մը տեղծել. անոր համար հող պիտի տրամադրէ Պաղեստինը, Թուրքիա պիտի կառուցանէ, իսկ Իսրայէլ պիտի երաշխաւորէ ապահովութիւնը: Երկու կողմերը եւ իրենց միջնորդը կը հաւատան որ տնտեսական բարգաւաճման տանող այդ ճամբով կարելի կ՚ըլլայ կայունութիւն հաստատել շրջանին մէջ ու խաղաղութիւն բերել:

Երկու հիւր նախագահները, ինչպէս ծանուցուած էր, ելոյթ ունեցած են Թուրքիոյ Ազգային ժողովին մէջ: Փէրէս չեշտած է հրեայ եւ թուրք ժողովուրդներուն ամուր կապերը, նմանութիւնները, առանց մոռնալու Սպանիայէն վըտարուած հրեաներու Օսմանեան կայսրութիւն ապաստանած ըլլալու անցեալը: Ան ըսած է թէ Իրանի ընթացքը կը մտահոգէ զիրենք, ապա համեմատած է այդ երկիրն ու Թուրքիան, ըսելով թէ առաջինը մտահոգութեան աղբիւր է, իսկ երկրորդը՝ հաւատքի: Չէ մոռցած Եւրոպայի անդամակցութեան թրքական ցաւն ալ ամոքելու, չեշտելով թէ Եւրոպա պէտք ունի Թուրքիոյ նոյնքան, որքան Թուրքիան Եւրոպայի:

Մ. Ապպաս եւս իր կարգին մեծարանքներ շռայլած է Թուրքիոյ, ըսելով թէ այդ երկիրը անկախ Պաղեստինի օրինակ հանդիսացած է իրենց համար ու շընորհակալութիւն յայտնած է պաղեստինեան դատին Անգարայի նեցուկին: Ըսած է նաեւ թէ արեւելեան Երուսաղէմը պէտք է Պաղեստինի մայրաքաղաքը ըլլայ:

Երկու հիւր նախագահներու Ազգային ժողով այցը տեղի ունեցած է ապահովութեան խստագոյն պայմաններու տակ: Մերժուած է Իսրայէլի գաղտնի սպասարկութեան գործակալներուն ատեան մտնելու դիմումը:

Grèves des transports et Phonéthon

Le Fonds Arménien de France prend des mesures pour permettre à ses bénévoles d'accéder aux centres d'appels du Phonéthon 2007, malgré les grèves dans les transports publics.

Toutefois, pour assurer la réussite de cette collecte humanitaire majeure, nous prions instamment nos donatrices et donateurs, entreprises et particuliers, de **prendre l'initiative de faire leurs promesses de dons directement au N° Azur du Phonéthon, sans attendre l'appel de nos bénévoles.**

N° Azur : 0 810 02 04 04

Ensemble, construisons l'avenir de l'Arménie et du Karabagh
Fonds Arménien de France,
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ «ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՏԻՐԱՆ ԼՕՔՄԱԳՕԶԵԱՆ

Խմբերգները չորսն են: Բոլորն էլ գրուած են քառաձայն խառը խմբի համար: Միայն մէկի՝ «Առ գետս Բաբելացւոց» սաղմոսի դէպքում աւելացած են նաեւ մեներգային բաժիններ: Առաջին խմբերգը կոչւում է «Neuer Frühling» (Նոր գարուն), բանաստեղծութիւնը պատկանում է Ռոքէթին: Երկրորդի խօսքերը պատկանում է Կէօթէին, վերնագրուած է «Menschengefühl» (Մարդկային զգացմունք): Երրորդը «Lenz» (Աչուն) է, որի հեղինակն է Լենաուն: Չորրորդ խմբերգը «An den Wassern zu Babel» (Առ գետս Բաբելացւոց) սաղմոսն է: Բառերը վերցուած են Դաւթի սաղմոսներից, թուով 137րդը: Բոլոր խմբերգները անթուակիր են:

Ինչպէս արդէն նշեցինք, Կոմիտասը որեւէ բանաստեղծի կամ բանաստեղծական ուղղութեանը նախապատուութիւն չի տուել: Բանաստեղծութիւնները միատեսակ չեն եղել նաեւ իրենց տրամադրութիւնով: Այսպէս, կան զուարթ, թախծոտ կամ տխուր երգեր, կան երգեր, որոնք պատմում են գարնան բնութեան վերածննդի, ուրախութեան մասին, իսկ միւս կողմից կան նաև այնպիսի ստեղծագործութիւններ, որոնք անդրադառնում են տխրութեան, մահի ու գերեզմանի:

Դաշնամուրային ստեղծագործութիւնները տասնըեօթն են, որոնցից եօթը անաւարտ վիճակում: Այս չարքի առաջին ստեղծագործութիւնը վերնագիր չունի, նշուած է միայն ընթացքը, «Allegro sostenuto»: Էջի ներքեւում կայ թուարկութիւն «25·11·1898»: Երկրորդը վերնագրուած է «Reminiscenzen» (Յուշեր), թուարկուած է «14·6·1898»: Բացի վերը նշուած երկու գործերից մնացած բոլոր դաշնամուրային ըստեղծագործութիւնները անթուակիր են: Երրորդ գրառման վերնագիրը «Traum» (Երազ) է: Չորրորդը կոչւում է «Nocturno»: Հինգերորդի վերնագրի տեղ նշուած է «Երազում»: Միւս աւարտուն դաշնամուրային ստեղծագործութիւններից ոչ մէկը վերնագիր չունի: Երկուսի մօտ գրուած է միայն «Խաղիկ»: Մնացած երեքի ընթացքն է միայն նշուած, որոնցից առաջինը «Menuetto», երկրորդը «Andante», իսկ երրորդը «Allegro»:

Եօթ դաշնամուրային գրառում մեզ հասել է անաւարտ, թերաւարտ կամ պակաս վիճակում: Երկուսը անուանում ունեն: Առաջինի անուանումն է «Schwermuth» (Թախիծ): Երկրորդինը «Trauermarsch» (Սգոյ քայլերգ): Երրորդը անուանում չունի, վերնագրուած է «Խաղիկ»: Միւս չորսը ընդհանրապէս վերնագիր չունեն: Անվերնագիրներից առաջինի ընթացքն է «Animato»: Երկրորդի ընթացքը «Largo» է: Երրորդը «Andante» ընթացք ունի: Իսկ չորրորդն ու վերջինի ընթացքը «Allegretto» է:

Լարային քառեակները թուով վեց են: Երկուսը անաւարտ: 1) «Reminiscenzen» (Յուշեր): 2) «Menuetto», նոյնպէս անթուակիր: Մնացած աւարտուն լարային քառեակի ստեղծագործութիւններից երկուսը վերնագիր չունեն: 1) «Largo»: 2) Ոչ վերնագիր ունի, ոչ էլ նշուած է իր ընթացքը: Այս աշխատանքի մասին թանգարանի մատեանում արձանագրուած է «սկիզբը չկայ»: Ճշդելով երաժշտութեան հերթականութիւնը, մեզ յաջողուեց դասաւորել էջերը, որից յետոյ ի յայտ եկաւ այս ստեղծագործութիւնը ամբողջովին, իր սկիզբով ու վերջաւորութեամբ հանդերձ: Այս նիւթը եւս թուական չունի: Ինչպէս վերը նշուեց, լարային քառեակների ստեղծագործութիւնների մէջ կան նաեւ երկու անաւարտ գրառումներ, որոնք գտնւում են Կոմիտասեան ֆոնտի 1530 եւ 535 համարների տակ: Երկուսն էլ անվերնագիր են: Համար 1530 գրառման սկզբում նշուած է ընթացքը «Andante»: Արձանագրութեան մի չարք առանձնայատկութիւններից դատելով, յանգեցինք այն եզրակացութեան, թէ համար 535 գրառումը պիտի համար 1530ի չարունակութիւնը լինի:

Այսպիսով, հասնում ենք Կոմիտասի գերմաներէն ստեղծագործութիւնների երեսունութերորդին եւ վերջինին: Սա սիմֆոնիկ նուագախմբի համար պատրաստուած մի փոքր ստեղծագործութիւն է, որը գտնւում է Կոմիտասեան ֆոնտի 551 համարի տակ: Այս կտորը Կոմիտասը վերնագրել է «Waldnacht» (Անտառային գիշեր): Կայ նաեւ Կոմիտասի կողմից գրառուած հայերէն անուանումը, որը սակայն կոչւում է «Լեռնային գիշեր»: Վերնագրից անմիջապէս ներքեւում գրուած է «նուագարանների համար», իսկ ընթացքը «Largo»:

Այսպիսով կարելի էր աւարտել Կոմիտասի «Գերմաներէն ստեղծագործութիւններ»ը: Սակայն այնուամենայնիւ չենք կարող զանց առնել մի ուրիշ աշխատանք, որը թէեւ չի մտնում «Գերմաներէն ստեղծագործութիւն» հասկացողութեան մէջ, բայց մեր կարծիքով չի կարելի նաեւ ամբողջովին տարանջատել դրանցից: Կոմիտասեան ֆոնտի համար 1648ի տակ արձանագրուած են տասնըմէկ հայկական հոգեւոր երգեր, բազմաձայնուած եւ գերմաներէնի թարգմանուած:

Վերնագրուած է «Armenische Kirchengesânge von Archimandrit Komitas Keworikian Berlin 15/9» (Հայկական եկեղեցական երգեր Կոմիտաս վարդապետ Գեւորգեանից, Պէրլին 15/9):

Այս նիւթում տեղ են գտել տասնըմէկ հոգեւոր երգ, ա) Ehre dir – «Փառք քեզ Տէր» (Հաւատամքին նախորդող փառաբանութիւն), բ) Heilig, heilig – «Սուրբ, սուրբ, սուրբ, տէր զօրութեանց» (երգ պատարագից), գ) Amen – «Ամէն», դ) Im Welten all – «Յամենայնի» (երգ պատարագից), ե) O, entzûckender — «Ով սքանչելի եւ տեսիլ ահաւոր» (Տէր յԵրկնից Մեծի Ուրբաթի), զ) Jerusalem — «Գովեայ Երուսաղէմ» (Ճաշու չարական Յարութեան եւ Յինանց), է) Hallelujah — «Ծափս հարէք ամենայն հեթանոսք (Ալէլուք Յարութեան Քրիստոսի), ը) Heut erstand — «Այսօր յարեաւ ի մեռելոց» (չարական Թափօրի Յարութեան), թ) Heiligkeit «Սրբութիւն սրբոց» (Սրբասացութիւն Մարտիրոսաց), ժ) O, prachtvolles — «Ով զարմանալի» (տաղ Ջրօրհնեաց), ժա) Vater unser — «Հայր մեր» (տէրունական աղօթք): Երգերից ութ հատը գրուած է խառը երգչախմբի, իսկ երկու երգ խառը երգչախմբի եւ մեներգիչների համար:

Միայն «Heiligkeit» երգը այս տեսակէտից բաւականին տարբերւում է բոլորից, այս երգը գրուած է ընդհանուր 16 ձայնի համար, ներառեալ թենոր եւ սոփրանօ մեներգիչները:

Սոյն յօդուածով փորձեցինք երաժշտական աշխարհն հակիրճ կերպով տեղեակ պահել Կոմիտասի գերմաներէն երգերի մասին կատարած մեր աշխատանքների արդիւնքներին, որի հետեւանքով փաստացի է դառնում, որ Կոմիտասի գերմաներէն ստեղծագործութիւնները կազմուած են ընդհանուր թըւով 38 գործից, ներառեալ թերաւարտները: Վերոյիշեալ քանակի մէջ չեն մտնում նրա բազմաձայնած ու գերմաներէնի թարգմանած հայերէն հոգեւոր երգերը:

ՄՐՏԱԳԻՆ ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐՈՒՍ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Լիբանանի եղբայրասպան պատերազմը չուրջ 15 տարի տեւելէ յետոյ աւարտեցաւ, սակայն տակաւին զանազան ձեւերով կը չարունակուին անհամաձայնութիւնները: Որովհետեւ տաք կամ պաղ պատերազմին պատճառները չեն վերացած: Տակաւին համայնքի մը մէջ կը տիրէ այն մտայնութիւնը թէ իրե՛նք են հարազատ Լիբանանցիները, երկրին տէրերը: Լիբանան երկար ժամանակ Ֆրանսական հոգատարութեան տակ ապրելէ յետոյ, ժողովուրդին անկախութեան պայքարին եւ արտաքին աշխարհի ազատութեան ծաւալող չարժումին ճընչումին տակ, Ֆրանսա պարտաւորւեցաւ հրաժարիլ հոգատարութենէն՝ իչխանութիւնը փոխանցելով Մարոնի համայնքին: Դժուար է դատաստան տեսնել չուրջ 60 տարի առաջ կատարուած այս կարգադրութեան մասին: Գուցէ Մարոնի համայնքը այդ ժամանակ մեծամասնութի՞ւն էր, կամ Ֆրանսա պարզապէս կրօնական հիման վրայ խտրական կարգադրութի՞ւն մը ըրաւ: Պատմութիւնը ուսումնասիրելու հարց է, որ այս յօդուածին հետ կապ չունի: Այս յօդուածին նիւթը այսօրուան վիճակն է, որ չարունակութիւնն է Ֆրանսական հոգատարութեան ըրած կարգադրութեան, ըստ որուն երկրին նախագահը պէտք է ըլլայ Մարոնի: Որոչում մը որ ի սկզբանէ անարդար եւ հակադեմոկրատական է, եւ որ տակաւին կը կիրարկուի իբրեւ անգիր օրէնք: Երկիր կառավարելու խտրական այս աւանդութիւնը անընդունելի է քաղաքակիրթ եւ ժողովըրդավարական սկզբունքներու հաւատացող ժողովուրդի մը համար եւ խորքը կը կազմէ Լիբանանը խռովող հակամարտութիւններուն, գործուող ոճիրներուն եւ պատերազմին, որ վերջ գտած է ըստ երեւոյթին, բայց դեռ կը չարունակուի այլազան ձեւերու տակ եւ պիտի չարունակուի այնքան ատեն որ կողմնակալ ու խտրական գործելակերպը ի զօրու մնայ Լիբանանի վերին իչխանութիւնները կազմելու առընչութեամբ:

Լիբանանցի ժողովուրդը կը բաղկանայ քրիստոնեայ եւ իսլամ համայնքներէ, որոնք ունին իրենց ստորաբաժանումները, կրօնական եւ ազգային հիմերու վրայ: Այսպէս՝ քրիստոնեայ համայնքը կազմուած է մարոնիներէ, օրթոտոքսներէ, կաթողիկէներէ եւ բողոքականներէ, իւրաքանչիւրը ծագումնային ստորաբաժանումներով: Օրինակ, հայ համայնքին մեծամասնութիւնը կը դասուի օրթոտոքսներու կարգին իր իւրայատուկ նկարագրով, մեր որակումով՝ առաքելական: Կան նաեւ կաթողիկէ եւ բողոքական (աւետարանական) փոքրաթիւ հայ համայնքներ:

Լիբանանցի իսլամ ժողովուրդը կը բաղկանայ Սիւննի եւ Շիի երկու գլխաւոր դաւանանքի հետեւորդներէն, որոնցմէ առաջինին (սիւննի) տրուած է վարչապետական մենաչնորհը, իսկ չիիներուն՝ Խորհրդարանի նախագահութիւնը: Այս ձեւով, Ֆրանսական գաղթատիրութենէն ժառանգուած անգիր համաձայնութեան հիման վրայ Լիբանանի նախագահը պէտք է ըլլայ մարոնի, վարչապետը՝ սիւննի, իսկ Խորհրդարանի նախագահը՝ չիի: Առաւել բանակի հրամանատարը պէտք է ըլլայ մարոնի, ինչ որ բոլորովին կը խախտէ համայնքներու միջեւ հաւասարակչռութեան ենթադրեալ դրութիւնը: Այսօրուան կացութիւնը աչքէ անցընելով դըժուար չէ տեսնել որ թիւի եւ ուժերու համեմատութիւնը բոլորովին փոխուած է: Մենաչնորհներու մէջ առաջնութիւն վայելող մարոնի համայնքը այն չէ ինչ որ կը կարծուէր անցեալին: Ո՛չ մեծամասնութեան թիւ և ոչ ալ գերակչիռ ուժ ունի, բայց տակաւին կը պահէ հինէն ժառանգուած մենաչնորհները: Սիւննի համայնքը եւս, որ մարոնի համայնքին հետ գործակցաբար Լիբանանի պետական ղեկը ձեռք առած էր, այն չէ ինչ որ կը կարծուի, եւ այդ հիման վրայ կառավարական մենաչընորհումներուն երկրորդ տեղը կը գրաւէ: Ասոնցմէ զատ կայ նաեւ տիւրզի համայնքը, որ իր կարեւոր տեղը ունի Լիբանանի համայնքային խճանկարին մէջ, համեմատական չափով մասնակցելով Լիբանանի պետական կառոյցին:

Այսօր չրջուած, բոլորովին փոխուած նոր կացութիւն մը կայ, որուն հիման վրայ պետական պաշտօններու բաչխումը եւ երկիրը կառավարելու ընդհանուր դրութիւնը պէտք է բարեփոխուի ժողովրդավարական սկզբունքներու համաձայն: Ներկայիս եւ բաւական ժամանակէ ի վեր, չիի համայնքը չատ աւելի թիւ ունի, քան մարոնի եւ սիւննի համայնքները, որոնք տակաւին կը պահեն երկիրը կառավարելու մե-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՅՆՃԱՐԻ «Ս. Չէյթլեան» ժողովրդային տան մէջ, Հոկտեմբեր 19ին, Համազգայինի Պ. Սեւակ մասնաճիւղի ատենապետ Յակոբ Այնթապլեան, յանուն մասնաճիւղի մշակութային յանձնախումբին բացումը կատարած է Ե. Պօյաճեանի եւ Պ. Սնապեանի նոր հրատարակուած հատորներուն նուիրուած ձեռնարկին, ողջունելով ներկաները եւ յայտնելով որ՝ «Համազգայինի այս հաւաքոյթը կազմակերպուած է Թարգմանչաց տօնին առթիւ»: Յայտնած է նաեւ որ այսօրուան ձեռնարկը իւրայատուկ է, որովհետեւ նուիրուած է նախորդ ամիս լոյս տեսած զոյգ հատորներուն, որոնց հեղինակները մուսալեռցի ծանօթ գրողներ են՝ Ե. Պօյաճեան եւ Պ. Սնապեան եւ ուրախ է որ այս վերջինը ներկայ է: Յայտագրին առաջին բաժինը նուիրուած էր Պ. Սնապեանի վերջին հատորին՝ «Մեր փարախէն ներս», լոյս տեսած Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» տպարանէն: Հատորէն հատուած մը կարդացած է «Յառաջ – Գ. Կիւլպէնկեան երկրորդական վարժարանի աշակերտուհի Արին Թասլաքեան, որմէ ետք Եսայի Հաւաթեան ներկայացուցած է գիրքը: Ան նշած է որ այս հատորը 23րդն է Պօղոս Սնապեանի եւ կ'ամփոփէ 43 փոքր ծաւալի գրութիւններ գրուած 1954-2000 թուականներուն միջեւ իրարու կապուած ներքին պորտակապով մը: Մէջբերումներ կատարելով, շեշտած է որ գրագէտին նիւթերն են հայ լեզուն, Մ. Մաշտոցը, հայ գիրքը, հոգեկան հայրենիքը, Արցախի պայքարը, Մայիս 28ը, հայրենիքէն արտագաղթը, հայ դպրոցը, եւ այլն, եւ այլն: Երկրորդ բաժինը նուիրուած է Ե. Պօյաճեանի վերջերս հրատարակուած «Միտք պահէ» հատորին, խմբագրութեամբ Պ. Սնապեանի: Հատուածի մը ընթերցումէն ետք, Ճորճ Աբէլեան ներկայացուցած է գիրքը: Անդրադարձած է գրագէտին ինքնուրոյն ոճին, ստեղծած պատկերներու ազդեցութեան ու խօսած հատորին բովանդակութեան մասին: Զոյգ հատորներու ներկայացումէն ետք տեղի ունեցած է գիրքերու գինեձօնը, որմէ ետք, խօսք առած է Պօղոս Սնապեան, որ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, պատմած է Ե. Պօյաճեանի հետ կապուած դրուագներ:

□

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան Համալսարանը իր հիմնադրութեան առիթով, Հոկտեմբեր 15ին, պատուած է լիբանանեան կենսոլորտային երկու կազմակերպութիւններ «Զարգացման կենսոլորտի եւ հօրենական ժառանգութեան համար հիւսիսային ընկերակցութեան միութիւնը» եւ «Լիբանանեան կենսոլորտային համախմբումը»: Հանդիսութիւնը սկսած է վեր. Ռոպէր Սարգիսեանի աղօթքով, որուն յաջորդած է «Գովաբանութիւն հիմնադիրներուն» թեմայով փաուըր փոյնթով ցուցադրութիւն մը, որ ներկայացուած է Համալսարանին արուեստի եւ գիտութեան բաժանմունքի նախագահ Արտա Էքմէքճիի կողմէ: Ուսումնական կեանքի տնօրէն Անդրանիկ Տագէսեան ներկայացուցած է 2007ի տարուան աշակերտուհի Անի Նաճարեանը, որ պատմած է համալսարանին մէջ ունեցած իր յիշատակները: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, համալսարանի նախագահ վեր. Փօլ Հայտօսթեան քաջալերած է ներկաները պատրաստուելու «վաղուան» յաջորդող օրուան եւ ոչ թէ սահմանափակուած մնալ «անվստահելի եւ հարցական» «վաղը»ով: Հանդիսութեան աւարտին ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու նախագահները յուշանուէրներ ստացած են վեր. Փօլ Հայտօսթեանի եւ կենսոլորտի նախարարութեան ընդհանուր տնօրէն Պերճ Հաճեանի ձեռամբ:

□

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան Համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 25ին, նշուած է Համալսարանին «Մշակութային ժամ»ուան 10ամեակը տօքթ. Արտա Էքմէքճի կողմէ ներկայացուած «Երեւան-Էրեբունիի հնամեայ փառքը» դասախօսութեամբ: Բացման խօսքը արտասանած է Համալսարանի հանրային կապերու պատասխանատու Միրա Եարտըմեան, որ ըսած է թէ 10 տարիէ ի վեր ամսական դրութեամբ կը կազմակերպուին մշակութային հանդիսութիւններ եւ ձեռնարկներ համալսարանին մէջ: Արտա Էքմէքճի իր դասախօսութեան ներկայացումին ընդմէջէն ներկաներուն փոխանցած է Երեւանի պատմական ու անոր ունեցած մեծ արժէքները: Ներկաները տպաւորուած են ցուցադրուած գեղեցիկ գծագրութիւններով օժտուած գեղարուեստական բարձր արժէք ներկայացնող մշակութային կոթողներով եւ կառոյցներով: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Հայկազեանի նախագահ վեր. Փօլ Հայտօսթեան:

□

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր Մելքոնեան սրահին մէջ, Հոկտ. 21ին, մշակութային երեկոյթ մը տեղի ունեցած է «Մարաշը երէկ եւ այսօր» նիւթով կազմակերպութեամբ նորաստեղծ Մարաշի հայրենակցական համալսարանական միութեան: Լիբանանի, Հայաստանի և Մարաշցիներու քայլերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է յանուն Մարաշցիներու միութեան Շանթ Ջիւրիւքեան, որ նշած է թէ տարիներ շարունակ, Մարաշցիները դէմ յանդիման կեցած են ձուլման վտանգին: Իր խօսքէն ետք կատարուած է փաուըր փոյնթով ցուցադրութիւն մը, որու ընթացքին ներկաները ծանօթացած են Մարաշի անցեալին, ապրելակերպին եւ աւանդութիւններուն: Գեղարուեստական առաջին բաժինէ մը ետք, բեմ բարձրացած է օրուան բանախօսը՝ Փօլ Հայտօսթեան, որ նախ եւ առաջ յայտնած է որ ներկան եւ ապագան իրարմէ շատ տարբեր չեն կրնար ըլլալ, քանի որ պատմութիւնը ընդհանրապէս կը կրկնուի: Ըսած է նաեւ որ հայրենակցական միութիւնները հարըստութիւն եւ ժառանգութիւն են եւ հարկ է չափահաս սերունդին օժանդակել համբերութեամբ տեսնելու համար անցեալի հարստութիւնը: Գեղարուեստական երկրորդ բաժինէ մը ետք, խօսք առած է հայրենակցական միութեան ատենապետ՝ Ժան Մոմճեան, որ շեշտած է թէ նման ձեռնարկ մը արդէն բաւարար ապացոյց է ցոյց տալու համար երիտասարդ ուժերու գոյութիւնը:

□

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Անտրէ Մաթիէօ սրահին մէջ, Նոյ. 9ին տեղի ունեցած է Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի «Քնար» երգչախումբին համերգը: Գոհունակ տպաւորութիւն գործած է 70 հոգինոց քառաձայն երգչախումբը, մասնակցութեամբ 50 հոգինոց սէնֆոնիք նուագախումբին: Յայտագիրը բաղկացած է ժողովրդական եւ հայրենասիրական երգերէ ղեկավարութեամբ Արա Ալեքսանեանի: Նոյնքան տպաւորութիւն գործած է «Անի» պարախումբը: Համերգին փակումը կատարուած է «Երեւան-Էրեբունի» խմբերգով:

նաշնորհը, երրորդ դիրքը միայն գիջելով շիի համայնքին: Ահա թէ ո՛ւր կը գտնուի Լիբանանի մէջ շարունակուող խռովութիւններուն գլխաւոր պատճառը: Իսրայէլի կողմէ Լիբանանի վրայ կատարուած վերջին յարձակումը ցոյց տուաւ որ շիի համայնքէն կազմուած Հըզպալլահ զինեալ շարժումը միայն կրցաւ զսպել նախայարձակումը, որուն առջեւ անզօր մնացեր էր լիբանանեան բանակը: Կը հետեւցուի, ուրեմն, որ եթէ թիւը եւ ուժն են որոշիչ ազդակները կառավարութեան մէջ գլխաւոր դիրքերը գրաւելու, շիի համայնքը առաջինը կու գայ ներկայիս:

Ուրեմն, խաղաղ, ժողովրդավարական եւ բարգաւաճ Լիբանան մը ունենալու համար պէտք չէ մոռնալ ֆրանսական հոգատարութեան օրերէն աւանդուած հին դրութիւնը, պէտք է դադրիլ համայնքային պատկանելիութեան վրայ հիմնըւած մտածելակերպէն և մտածել ու գործել իբրեւ Լիբանանցի՛ միայն, ընդունելով որ կառավարական աթոռները կը պատկանին բոլո՛ր Լիբանանցիներուն հաւասարապէս՝ առանց կրօնական, դաւանական եւ համայնքային խտրութեան, որ չըլլան մենաշնորհեալ դասակարգեր ու անհատներ, որ Լիբանանը կը պատկանի բոլորին ու զայն կառավարողները՝ Խորհրդարանի անդամէն մինչեւ Հանրապետութեան նախագահ՝ կ'ընտրուին ժողովրդական քուէարկութեամբ:

Այս իրականութիւնը որքան շատ հասկնան մեր մենաշնորհեալ մարմնի եղբայրները, այնքան լաւ կ'ըլլայ թէ՛ իրենց, թէ երկրին եւ ժողովուրդին համար ընդհանրապէս:

Հ. Ն.

Մոնրէալ

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Այդ լուրը շանթահարեց Այվազովսկուն. «Քաոսը» նախաձեռնելիս նա ամէնից քիչ կաթոլիկական եկեղեցու կանոնների մասին էր մտածել: Նա համակուել էր նախ եւ առաջ տիեզերական այդ երեւոյթի պատկերման գաղափարով՝ տարրերի մռայլ խառնուրդը տակաւին անկեանք, ամայի երկրի վրայ: Նրան գրաւել էր տիեզերական ուժերի զօրութիւնն ու նախաստեղծ քաոսը: Ամեհի ուժ եւ քաոս, որ նա զգում էր նաեւ ծովային փոթորիկների եւ մրրիկների մէջ, բնութեան մի տարերք, որ հմայում էր նրան տակաւին Թէոդոսիայում՝ վաղ մանկութեան օրերին: Հիմա այս բոլորը նա պատմեց Վեքիին:

– Մենք, քո երկրպագուները, այդպէս էլ հասկացանք այդ նկարը, որը մեզ միաժամանակ ոգեւորում եւ մղում է նաեւ պայքարի մութ ուժերի դէմ: Իսկ այն գիսաստղը, որը լուսաւորում է տարերքների մռայլ միախառնումը, մեծ յոյս է ներշնչում մեզ... Մեզ՝ Իտալիայի ազատութեան համար մարտնչողներիս համար, քո գիսաստղը առանձնակի, խորհրդաւոր նշանակութիւն ունի: Քո այդ կտաւով, Յովաննի, դու անմիջապէս հարազատ դարձար «Երիտասարդ Իտալիային» (Իտալական ընդյատակեայ յեղափոխական կազմակերպութիւնը, որը նպատակ ունէր ազատագրել Իտալիան օտարերկրեայ լծից եւ ստեղծել միասնական Իտալական Հանրապետութիւն): Եթէ այդ անուանումը չլինէր, սուրբ հայրերը հաւանական է, նրա վրայ ուշադրութիւն չդարձնէին... Բոլոր պարագաներում Պեննեթթին ողջամիտ է համարում, որ դու մի որոշ ժամանակով հեռանաս Հռոմից: Ես եւ իմ հռոմէացի բարեկամները համամիտ ենք նրա հետ եւ որոշեցինք առաջարկել քեզ ինձ հետ միասին ուղեւորուել Նէապոլ, իմ ծննդավայրը, ուր մեկնում եմ հանգամանքների թելադրանքով: Այնտեղ արտաքսըւած՝ տանջւում է իմ բարեկամ, ծեր կարբոնար Ճաքոմօ Բերուճինին: Նրա ընտանիքը մնացել է իմ խնամքին: Սարսափելի ճակատագիր ունի այդ ընտանիքը. Բերուճինիի կինը կաթուածահար գամուած է անկողնուն, իսկ աւագ դուստրն էլ օր-օրի սպասելով հօր մահուան լուրը, զրկուել է գիտակցութիւնից...

Այվազովսկին ենթարկուեց Վեքիի որոշմանը՝ գնալու նրա հետ: Բայց մեկնելու նախօրեակին նա ամբողջ օրը մենակ թափառեց Հռոմում: Ոչ միայն Վեքիին, այլ նոյնիսկ սիրած ընկերոջը՝ Շտերնբերգին թոյլ չտուեց ուղեկցել իրեն: Շտերնբերգը՝ որքան էլ զգայուն, չվիրաւորուեց դրանից, նա միայն հարցրեց.

– Դու ուզում ես լինել դրա վայրերո՞ւմ:

...Վաղ առաւօտեան, դեռ Սանթա Մարիա տէլլա Գոնչեցիոնէ եկեղեցու զանգերը չխփած, Այվազովսկին դուրս եկաւ տնից: Ոչ վաղորդեան Հռոմի արծաթէ օդը, ոչ Նեղլիկ փողոցների լաբիրինթոսի վրայ կախուած մուգ կապոյտ երկինքը, ոչ զարթնող Յաւերժական քաղաքի աղմկոտ աշխուժութիւնը՝ ոչինչ չէր գրաւում նկարչին: Նա տարուած էր իր մտքերով եւ դէմքի արտայայտութիւնից դժուար չէր կռահել, որ դրանք նուիրական, սրտամօտ խոհեր էին: Նման թախծոտ արտայայտութիւն սովորաբար ունենում են հեռուներից վերադարձած ուխտաւորները: Ամէն անգամ այս վայրերը՝ նրա՛ վայրերն ուղեւորուելիս, Այվազովսկին շատ աւելի մեծ յուզում էր ապրում քան սուրբ Պետրոսի տաճարի կապոյտ գմբէթն առաջին անգամ տեսնող ուխտաւորը:

Բայց ահա վերջապէս եւ այն տունը, որի միայն տեսքից այդպէս անօրինակ խփում է նկարչի սիրտը. Թրինիթա տէ Մոնթիի վրայ գտնուող այդ շէնքը՝ 61 համարի տակ. նա յաճախ է երազում տեսնում, այստեղ ապրել է Սիլվեսթր Ֆէոդոսիեւիչ Շչեդրինը:

Այվազովսկին մտաւ շքամուտք, բարձրացաւ սանդուղքներով վեր, մի որոշ ժամանակ կանգնեց սանդղահարթակին, յետոյ սկսեց դանդաղօրէն ցած իջնել: Հիմա նա իրօք այն պատրանքն ունէր, թէ ինքն ուղեկցում է իր մեծ Ուսուցչին:

Դուրս գալով շքամուտքից նա քայլում է նրա գնացած ճանապարհով, նշանաւոր աստիճաններով իջնում է դէպի Իսպանական հրապարակ, իսկ այնտեղից գնում նեղլիկ սալարկած փողոցներով, ապա շրջանցում փոքրիկ եռանկիւն հրապարակները, որ իրար են միացնում այդ լաբիրինթոսը: Անցնում է նեղլիկ քարապատ միջանցքներով եւ անսպասելիօրէն դուրս է գալիս դէմդ բացուող բաց տարածութիւնը:

(Շար. 106)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Մաաղէն Վարդանեան – Նրանեան 150 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր ամուսնոյն՝ Պարոյր Վարդանեան – Նրանեանի մահուան 20րդ տարելիցին առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ընկերային Օգնութեան Ընկերակցութիւնը (Աղքատախնամ) շնորհակալութեամբ ստացած է 2007ի ընթացքին հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Ժիզէլ Ալեանաքեան 150 եւրօ, Պ. Աստուր Արմաղան 50, Պ. Ժագ Պալճեան 100, Պ. Ռոժէ Պալեան 50, Տոքթ. Ժանին Պետրոսեան 350, Պ. Պերճ Պետրոսեան 100, Օր. Ժանէթ Պէնկեան 100, Տիկին Մարի Պօյաճեան 190, Տիկին Լիւսի Շէրոյեան 50, Պ. Ժան-Ժագ Տամլամեան 100, Օր. Ռէն Տէօքմէճեան 40, Պ. Փիէր Կարապետեան 100, Պ. Րաֆֆի Կարապետեան 50, Տիկին Ովսաննա Կարապետեան 50, Պ. Ալպէր Հարոյեան 250, Պ. Խաչատուր Հէլվաճեան 100, Պ. Միշէլ Ժորրան 50, Պ. Ժագ Գալճեան 500, Պ. Գլօտ Գափամաճեան 130, Տէր եւ Տիկին Քափարեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գասպարեան 300, Պ. Արա Գասպարօղլու 100, Տիկին Ժոզէֆին Գասարեան 40:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ–ի

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Յունուար 12ին:

***

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ և ճաշ:

CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

DARFOUR

Généalogies d'un conflit

Exposition

du 20 octobre au 27 janvier

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Նոյեմբեր 18ին, բացառաբար պատարագ տեղի պիտի չունենայ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ:

Յաջորդ պատարագը՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 25ին:

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէռ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ArmenCiné

- Mardi 11 décembre— **Le Chaos** L. Vagharchian
- Mardi 8 janvier— **America America** Elia Kazan

à 20 heures
au Cinéma «L'Entrepot»
7/9 rue Francis de Préssence
75014 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգիստ կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած խաչուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին, հանգուցեալ բոլոր խաչուհիներու յիշատակին:

***

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը 10ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

□

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:

Խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ ախորժաբեր, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ:

Անհապաղեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝
04. 78. 49. 19. 44 թիւին:

□

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre
«Madzounov keuftés»
de la Croix Bleue
Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry
Le Samedi 17 novembre à 20h30
à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.
Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre** de 10 heures à 20 heures à l'école bilingue Hamaskaïne, 60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16
VENDREDI
16 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ -- Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) -- Հատը : 1.20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

21ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·830

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21·830

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՕԴԱՅԻՆ ՏԱՐԱԾՔԸ ՓԱԿԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ

Երեքշաբթի Նոյեմբեր 13ի գիշերը Երեւանէն Պէյրութ մեկնող օդանաւը Թուրքիոյ սահմանագիծէն ետ դարձած է, քանի որ Թուրք իշխանութիւնները չեն արտօնած Թրքական օդային տարածքին գործածութիւնը: Այդ կարգադրութիւնը եղած է առանց նախապէս պաշտօնական տեղեկութիւն տալու եւ պատճառաբանելու:

Խնդրոյ առարկայ օդուղին H 50 միջանցքն է որ տրամադրուած էր Հայաստանին, քանի որ անոր պէտք ունէր Ազրպէյճանն ալ: Աստր փոխարէն Հայաստան ալ թոյլ տուած էր որ իր օդային տարածքը գործածեն ազրպէյճանական ընկերութիւններու օդանաւերը:

Ծանօթ է որ յատկապէս վարչապետ Էրտողան բազմիցս յիշեցուցած էր Թրքական այս «վեհանձնութեան» մասին, ինչպէս վերջերս ԱՄՆ-ու մէջ Հայկական բանաձեւին քուէարկութենէն ետք, առանց անդրադառնալու փոխարէն տրուածին: Ու սպառնացած ալ էր փակել Թրքական օդային տարածքը: Այսօր խօսքը գործի վերածուած է:

⁂

ՍՈՉԻԻ ԱՐԿԱԾԷՆ ՆՈՐ ԴԻԱԿ ԳՏՆՈՒԱԾ

Երեւան – Սոչի Թուէքին արկածեալ օդանաւին (2006 Մայիս) զոհերէն երեքին դիակները գտնուած են: Փորձաքննութեամբ պարզուած է անոնց ինքնութիւնը եւ արդիւնքը հաղորդուած ընտանիքներուն: Կառավարութիւնը կարգադրութիւն ըրած է որ դիակները ընտանիքներուն յանձնուին:

⁂

ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 8ին Կոմիտասի շուկային մէջ հրազէնի կրակոցներով սպաննուած էր Բարգաւաճ Հայաստան կուսակցութեան անդամ, Հայաստանի Որսորդներու միութեան նախագահ Ս. Դաւթեան: Նոյեմբեր 12ին ոստիկանութենէն տեղեկացուցած են թէ Վալերի Բարայեան անուն 45 տարեկան մէկը ներկայացած է, յայտնած թէ ինք է սպանութեան հեղինակը: Աշխատանք կը տարուի դէպքին հանգամանքները պարզելու եւ սպանութեան գործիք հրազէնը գտնելու:

⁂

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ

Հայաստան հիմնադրամին 2007ի հանգանակութեան առիթով Ֆրանսա եւ ԱՄՆ այցերու ձեռնարկած նախագահ Բակօ Սահակեան Նիւ-Եորքէն մեկնած է Տիթրոյիթ եւ Պոսթըն: Հայկական շրջանակներու հետ հանդիպումներէ ետք, ան տեսակցած է Գոնկրէսէն Ճ. Նոլընպէրկի հետ ու շնորհակալութիւն յայտնած Ղարաբաղի ցոյց տրուած մարդասիրական օժանդակութեան, շեշտած թէ ժամանակը հասած է այդ օժանդակութիւնը վերածելու ներդրումի ծրագիրներու, յատկապէս առողջապահութեան եւ կրթութեան բնագաւառներուն մէջ:

Բ. Սահակեան Նիւ-Եորքի հանդիպումներուն յայտնած է թէ այսօրուան պայմաններով հակամարտութեան կարգաւորման լաւագոյն տարբերակը Մինսկի խումբին ձեւաչափն է. նաեւ՝ առանց ԼՂՀ լիարժէք մասնակցութեան անկարելի է լուծումի մը յանգիլ:

Նախագահը հանդիպում ունեցած է շարք մը նիւեորքաբնակ հայ գործի մարդոց հետ ալ. միասնաբար քննարկած են Ղարաբաղի մէջ տարբեր ծրագիրներ գործադրելու հեռանկարները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐԸ ՄՐՈՏԵԼՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ ամէն առիթով Թուրք ղեկավար դէմքերու հաւաստումին թէ Թուրքիոյ Հայերը անվրդով կ'ապրին, իշխանութիւններու կողմէ կը տարուի Հայերը մրոտելու, ամէնէն ծանր վերագրումներով վարկաբեկելու քաղաքականութիւն մը: Առիկա կ'ըլլայ քրտական հարցին շահարկումով:

Նախ վարչապետ Թ. Էրտողանն էր որ ԱՄՆ կարճատեւ այցին առիթ ստեղծեց ըսելու թէ ՓՔՔ-ի զինեալներուն մէջ ծագումով Հայեր ալ կային, թէ այդ իրողութիւնը ծանօթ էր իրենց: Իրեն յաջորդած է Իգդիրի կուսակալը. ան այց տուած է քրտական նոյն կազմակերպութեան ուժերուն հետ բախումի ընթացքին զոհուած Թուրք զինուորի մը ընտանիքին. հոն ըսած է թէ Թուրքիան մասնատելու ձգտումը ունեցողներ կան եւ թէ ՓՔՔ-ի շարքերուն մէջ ծագումով Հայեր ու Սուրիացիներ ալ կը գտնուին:

Քաղաքական մեկնաբան ըլլալու հարկ չկայ, գիտնալու համար թէ ի՛նչ կը նշանակեն այդ մատնանշումները: Թուրք ընկերութիւնը ծայր աստիճան լարուած է ՓՔՔ-ի դէմ ու Քիւրտերու, քրտական հաստատութիւններու վրայ յարձակումները առօրեայ ընթացիկ բաներու կարգ անցած են Թուրքիոյ մէջ: Երբ կ'ըսուի, կը կրկնուի թէ անոնց մէջ Հայեր ալ կան, դժուար չէ ենթադրել թէ որքա՛ն փխրուն հիմեր ունի Թուրքիոյ հայ համայնքին «անվրդով» կեանքը...

ՀԱՅ ՄԸ ՎԱՃԱՌԱԾ Է ՀԻԹԼԷՐԻ ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԸ

Սան-Ֆրանսիսքոյի մէջ Հիթլէրի պատկանած երկրագունտ մը որուն տէրը Հայ մըն էր, Ճոն Պարսամեան, ծախուած է 115 հազար տոլարի: Գնորդը 78 տարեկան համաքաղաքացի մըն է որ ըսած է լրագրողներուն թէ չէր կրնար չգնել այդ առարկան զոր «ամենայն ուշադրութեամբ տեւականօրէն ուսումնասիրած էր աշխարհի ամենաչար մարդը»:

Ճ. Պարսամեան Բ. Աշխարհամարտի ամերիկահայ վեթերաններէն է, այսօր 91 տարեկան: Երկրագունտը գնած է 62 տարի առաջ, Գերմանիոյ անձնատըւութենէն քանի մը օր ետք, Հիթլէրի ալպեան բնակարանէն որ կիսաքանդ էր ռմբակոծութիւններուն պատճառով: Ան երկրագունտին հետ ծախած է պատերազմական շարք մը փաստաթուղթեր ալ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ հարցը լուծումի մը ճամբուն վրայ էր Նոյեմբեր 14ին, երբ կառավարութիւնը ջուր դրաւ իր գինիին մէջ, ընդունելով Սէ. Ժէ. Թէ.ի հանդիպումներու պայմանները: Սենտիքաները երրեակ բանակցութիւններ կը պահանջէին, այսինքն՝ սենտիքա, ձեռնարկ, կառավարութիւն, ինչ որ սկիզբը մերժուեցաւ: Նոյեմբեր 15ին, աշխատանքի նախարարը տեսնուեցաւ սենտիքաներու պատասխանատուներուն հետ, ապա տեսնուելէ ետք Սարքոզիի հետ եւ անոր թելադրութեամբ նամակներ ղրկեց յանձնողներուն, ուր կը բացատրէ «մեթոտը» որուն պէտք է դիմել ելք մը գտնելու համար: Նախարարը մէկ ամսուան ժամանակաշրջան մը կ'առաջարկէ բանակցութիւններ վարելու համար: Այդ բանակցութիւնները տեղի պէտք է ունենան ձեռնարկ առ ձեռնարկ, ինչպէս կ'ուզէր կառավարութիւնը, բայց երրեակ մասնակցութեամբ, ինչպէս կ'ուզէին սենտիքաները: Ի վերջոյ, հակառակ իր վճռական թաչերեան յայտարարութիւններուն, Սարքոզի ստիպուեցաւ լեզու գտնել: Երկու սենտիքաները (Սէ. Ժէ. Թէ., Սէ. էՖ. Տէ. Թէ.) պատրաստ են գործադուլը առկախելու, բայց կան շարքեր, որոնք միշտ համաձայն չեն, թէեւ նկատի կ'առնուի որ շարժումը ժողովրդական չէ: Սարքոզիի վախն ալ այն է որ շարժումը կը տարածուի մինչեւ Նոյեմբեր 20, միանալով պաշտօնատարներու գործադուլին: Նոյեմբեր 14ին ցոյցեր ալ եղան Փարիզի մէջ:

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ շարժումն ալ վերջ չէր գտած Նոյեմբեր 15ին, երբ բարձրագոյն ուսման նախարարուհին՝ Վ. Փեքրէս կ'ընդունէր ուսանողական սենտիքաներու պատասխանատուները: Ծանօթ է որ բողոքը կը վերաբերի համալսարաններու ինքնավարութեան հարցին: Այդ օրէնքը կը նախատեսէ որ համալսարանները մինչեւ հինգ տարի պիտի ինքնավարութեան մը տիրանան, համալսարանի նախագահը աւելի իշխանութիւն ունենայ եւ վարչական խորհուրդը վարիչ մարմինը դառնայ: Այս ինքնավարութեան սկզբունքին դէմ է որ ուսանողներ կը բողոքեն: Նոյեմբեր 15ին դեռ 30 համալսարաններ գրաւման տակ էին:

ՎՐԱՍՏԱՆ համոզուած է որ Ռուսաստան շարունակելով Թիֆլիսը նեղ կացութեան մատնելու քաղաքականութիւնը, կը պատրաստուի ճանչնալ Աբխազիոյ անկախութիւնը: Այդ համոզումը յայտնած է խորհրդարանի Պաշտպանութեան եւ ապահովութեան կոմիտէի նախագահը, աւելցնելով որ առիկա կը նշանակէ պատերազմական վիճակի մէջ գտնուիլ Ռուսաստանի հետ, թէ կ'ընդունին այդ մարտահրաւէրը: Նոյն անձը յայտարարած է նաեւ թէ Ռուսերը լրացուցիչ ռազմական ուժ փոխադրած են Աբխազիա: Նոյն հարցին առընչութեամբ իր խօսքերով նախագահ Սահակաշվիլի զայրացուցած է Անգարան. Ռուսաստանի Աբխազիոյ ընթացքը նմանցուցած է Կիպրոսի Թրքական ներխուժումին, ըսելով թէ կղզիին հիւսիսային մասին Թուրքիոյ կցումին նման հեռանկար մը խնդրոյ առարկայ է Աբխազիոյ համար:

ՉԱՏԻ մայրաքաղաքին մէջ, Նոյեմբեր 14ին հազարաւորներ հակաֆրանսական ցոյցի մը դիմած են, քարկոծելով Ֆրանսացիներու կառքերը եւ Ֆրանսայի դէմ լոզունգներ արձակելով: «Անկցի՛ Սարքոզին», «Սպիտակամորթերը մանուկներու գողեր» եղած են գլխաւոր բացագանչութիւնները: Նոյն օրը, դատաւորը մերժած էր ազատ թողուլ վեց Ֆրանսացիները, որոնք մանուկներու առեւանգումի ամբաստանութեան տակ են: Հակաֆրանսական այս շարժումը հետեւանք է գլխաւորաբար Սարքոզիի սա արտայայտութեան՝ «Կ'երթամ անոնք ալ (իմա՝ վեց Ֆրանսացիները) կը բերեմ, ինչ որ ալ ըրած ըլլան»: Ցեղապաշտօնական, Ֆրանսա յետքայլ ըրած էր եւ ընդունած որ Չատ ինքնիշխան պետութիւն մըն է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ նախարարուհին, որ Նոյեմբեր 16ին Գորսիքա պիտի երթայ, կը շարունակէ Թիրախ ըլլալ բուռն բողոքներու, որոնք կը վերաբերին «իրաւագիտական քարտ»ին եւ կը որ կը նշանակէ բազմաթիւ դատարաններու փակումը: Ժ.-Ֆ. Գոփէ ջանք չխնայեց, Նոյեմբեր 14ին, լռեցնելու համար Իւ. էՄ. Փէ.ի այն երեսփոխանները, որոնք նոյնպէս դէմ են այդ օրէնքին: Նոյեմբեր 14ին, Այաչիոյի դատարանն ալ ոճրափորձի մը թիրախ եղած էր, նոյն հարցին եւ Ռ. Տաթիի այցելութեան պատճառաւ: Իւ. էՄ. Փէ.ի խումբ մը երեսփոխաններ որոշած էին չքուէարկել Արդարութեան նախարարութեան պիւտճէն եւ Գոփէ որ կուսակցութեան խմբակին նախագահն է, կը փորձէր տագնապի մը առաջքն առնել: Պարզուած պատկերը կը հաստատէ որ Սարքոզիի «մեթոտ»ները ամէն կողմ բողոքի առիթ տուած են:

ԻՐԱՆ Հիւլէական ուժանիւթի միջազգային գործակալութեան յանձնած է այն փաստաթուղթը, որ կը վերաբերէր հիւլէական զէնք պատրաստելու թէքնիք տեղեկութիւններուն եւ զոր Գործակալութիւնը երկու տարի է կը պահանջէր: Օտար դիւանագէտները անկարեւոր կը նկատեն այդ փաստաթուղթը, մինչ Միացեալ-Նահանգները արդէն իսկ յայտարարած են որ «մասնակի գործակցութիւն մը Իրանի հետ թոյլ չի տար որ պատժական միջոցներ չըլլան Թեհրանի դէմ»:

ԷԼԻԶԷԻ միջամտութեան շնորհիւ է որ Պերնար Թափիի զաւակը (ամուսնացած Գլոտ Ֆրանսուայի զաւկին նախկին կնոջը հետ) վեց զաւակները եւ երկու շուները չեն արտաքսուած Նէօյիի 220 քառ. մեթր տարածութիւն ունեցող իրենց յարկաբաժնէն, հակառակ անոր որ վարձքերը չեն վճարած եւ 88·853 եւրոյի պարտք մը ունին (ամսական վարձքը 4·100 եւրօ է): Էլիզէի ընդհանուր քարտուղարը Գլոտ Կէան միջամտած է տանտիրոջ (Քէս տէ Տէփօ) մօտ եւ «փըրկած» Թափիի զաւակը, այն օրէն որ այս «ձախը» բարեկամն է Սարքոզիի:

ՍԷՆԹ – ՄԱՔՍԻՄ (Վառի նահանգ) հրդեհ մը ծագած է Նոյեմբեր 14ին, հակառակ անոր որ նման բան չի պատահիր այս եղանակին, բայց կը թուի որ միսթրալը օժանդակած է հրդեհին տարածման:

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱՅԻ նախագահը՝ Շաւէզ կրկին անդրադարձած է Սպանիոյ թագաւորին հետ Սանթիակոյի ժողովին պատահած միջադէպին (Խուան Գարլոս «Ինչո՞ւ չես լռեր» բացագանչած էր, երբ Շաւէզ քննադատած էր նախկին վարչապետը): Մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ յայտարարած՝ «Ձիս ճանչցողները գիտեն որ լռելու սովորութիւն չունիմ: Թագաւորին բախտն այն էր, որ չլսեցի ըսածը, եթէ ոչ խիստ պատասխան մը կու տայի: Այսօր (երեք օր յետոյ) չափաւոր պատասխան մը կու տամ»: Ու Շաւէզ յիշած է այն ժամանակը երբ «կայսերական Մադրիտէ մը կ'արձակուէր հրամանը՝ "Թող լռեն այդ կարմրամորթերը", ու նախագահը աւելցուցած է, «կը լռեցնէին գլխատելով, այդ էր սպանական կայսրութիւնը»:

ՊՈԼՍՈՅ «ԺԱՄԱՆԱԿ»Ը ՀԱՐԻՒՐԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻՆ ԹԵՒԱԿՈԽԱԾ

Հոկտեմբեր 28 Կիրակի օր հրատարակուած Յոբելենական յատուկ թիւով Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթը կը յիշեցնէ թէ թեւակոխած է դարադարձի տարին: Այդ պատկառելի հանգրուանին վրայ առանձին է ան, որպէս օրաթերթ: Տարի մը ետք, յանձին անոր, հայ մամուլը պիտի ունենայ հարիւրամեայ իր առաջին օրաթերթը:

Հոկտեմբեր 28ի թիւին առաջին էջին վրայ «Դարադարձ...» խորագրուած ընդարձակ գրութիւն մը համառօտ պատմականը կ'ընէ անցած 99 տարուան, ոգեկոչելով անուններ, թուականներ, դրուագներ: Հոն զետեղուած են հիմնադիր եղբայրներուն՝ Միսաք եւ Սարգիս Գոչունեանի, նաեւ թերթին առաջին թիւին լուսանկարները:

Անոնք առաջին խմբագրականին մէջ կը գծեն թերթին ուղղութիւնը· անհատականութիւն զարգացնելով, ինքնօգնութեան ոգին ներշնչելով, նիւթապէս ու բարոյապէս բարձր մակարդակի համայնք մը ունենալ: 1908ին, Օսմանեան բ. սահմանադրութեան վաղորդայնին երկու մտաւորական եղբայրներու կողմէ ճշդուած այս ուղղութիւնը հետաքրքրական պիտի ըլլար տեսնել թէ ի՛նչպէս պահպանուած–թիավարած է 1915ին եւ յաջորդող տարիներուն յորձանքին մէջ: Բայց կարեւորը այն է որ թերթը տոկացած է ու հասած է հարիւրամեակի հանգրուանին, մինչ «բարձր մակարդակ»ի թիրախ առնուած համայնքը նօսրացած է ու նօսրացած:

Տոկալու դարու մը փորձառութիւնը վստահաբար մեծագոյն նեցուկներէն է այսօր ալ, թերթին վարչական պատասխանատուութիւնը ստանձնած դէմքերուն: «Խումբ» կամ «խմբակ» որակումն իսկ չուայլութիւն կը թուի անոնց պարագային, երբ Թովմասի թերահաւատութեան պէտք չկայ վստահ ըլլալու համար որ բոլոր դիրքերուն ետին կան մէկ ձեռքի մը ոչ ամբողջ մատներուն համրանքով մարդիկ: «Ժամանակ»ի պարագան բացառութիւն չի կազմեր «անկախ» պիտակով լոյս տեսնող մեր թերթերուն մէջ:

Մանաւանդ որ «Ժամանակ»ը դարէ մը ի վեր մնացած է ընտանեկան նախաձեռնութիւն: Ամէն սերունդ ունէ՞ր մամուլի գործին յարիր արրամադրութիւն, պատրաստութիւն: Ի՛նչ փոյթ. վստահաբար շարունակելու գործին առջեւ հարցադրումներ չեն կատարուած անգամ. ամէն հերթափոխի, յաջորդ մէկը, կամ երկուքը ինքնեկ մղումով լծուած են գործի ու ան կէս ճամբան չէ մնացած: Շատ–շատ հարիւրամեայ ընթացքին նշանադիծը միշտ նոյն մակարդակով չէ ընթացած. բայց չէ ալ կասած: Ու այսօր Պոլիսը առանց կուսակցական յենարանի, երկու հայերէն օրաթերթ կը պահէ, երբ գաղութին տրուած թիւը լաւագոյն պարագային 60–70 հազար է, իսկ հայերէնին նահանջին տրտունջը աշխարհը բռնած: Այս իրողութեան մէջ, ինչպէս կ'ըսուի յոբելենական թիւին մէջ, հայ մամուլի 214 տարուան երթին մօտ կէսին ուղեկից է «Ժամանակ»ը: Եւ տեղն է չեշտելու թէ ան երիցագոյնն է ո՛չ միայն Շմաւոն քահանային «Ազդարար»ով բացուած ճամբուն վրայ, այլեւ Թուրքիոյ մամուլի մարզին մէջ:

Այսօր դարատարիք թերթը տոկալու իր փորձառութեան, բոլո՛ր ձեռքբերումներուն, նաեւ անխուսափելի ժխտականներու հետ ունի գլխաւոր «դրամագլուխ»ը: Գոչունեան գերդաստանին հերթական գինուրը՝ երիտասարդ Արան ու գործակից Սեւանը (Տէյիրմէնճեան) ստանձնած են աշխատանքը, անշուշտ վարչական, խմբագրական մարզերու օգնականներով: Արան թոռն է հիմնադիրներէն Սարգիս Գոչունեանին· իրեն օգնական են հայրը՝ եւ հօրս Նատրան: Իսկ Սեւանը Պոլսահայ իրականութեան իսկական բացառութիւններէն է. Հայաստան բանասիրութիւն ուսանած, արեւմտահայերէնի ու արեւմտահայ գրականութեան քաջածանօթ մը: Ցաւեցա՛լ մէկը որ ընտրած է այդ ճիւղը գլխաւոր զբաղում ընել:

Շնորհաւո՛ր դարադարձ ու տոկալու ժամանակեան աւանդութիւնը մինչեւ յաջորդ հերթափոխ անփորձանք տանելու մաղթանք՝ մեր երիցագոյն ուղեկիցին երիտասարդ գոյգին:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ՛Ն ՇՈՒՄԸ

Օգտուելով «Ժամանակ»ի գլխաւոր խմբագիր Արա Գոչունեանի քանի մը օրուան Նիւ Եորք այցէն, Թէքէեան մշակութային միութիւնը անմիջական շրջանակի մը մէջ նշած է թերթին հարիւրամեակը, առաջինը ըլլալով Սփիւռքի մէջ: Թէնէֆլայի Ս. Թովմաս հայց. եկեղեցւոյ սրահը ներկայ եղած են հոգեւորականներ, կրթական դէմքեր, մտաւորականներ, լրագրողներ, հանրային գործիչներ:

Ողջոյնի խօսք արտասանած է Թէքէեան մշակութային միութեան Նիւ Եորքի եւ Նիւ Ճըրզիի շրջանային մասնաճիւղի ատենապետը Նուպար Մկրտիչեան: Իրեն յաջորդած է միութեան կեդրոնական վարչութենէն Յակոբ Վարդիվառեան ծանրանալով հայկական թերթ մը հարիւր տարի պահելու երեւոյթին վրայ: Ան նաեւ դրուատալից արտայայտութիւններ ունեցած է Պոլսոյ համայնքին հացցէին, գնահատելով համայնքային կազմակերպութիւններու ծաւալած գործունէութիւնը: Խօսք առած է նաեւ նախկին պոլսահայ ուսուցչուհի Նազիկ Շէչէթեան:

Ա. Գոչունեան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, անդրադարձած է թերթին դարու մը անցեալին, կարեւոր հանգրուաններուն, ապագայի ծրագիրներուն: Յետոյ պատասխանած է ներկաներու հարցումներուն. անոնցմով շօշափուած են պոլսահայ մամուլի կեանքը, «Ժամանակ»ի հայկական լրատուիչներու հետ կապերու ցանցը, գործակցութեան տրամադրութիւնները:

Խօսելով Հայկական հարցին միջազգային անդրադարձներուն մասին, Ա. Գոչունեան ըսած է թէ Թուրքիոյ համայնքին տրամադրութիւնները պայմանաւորուած են անոր ուրոյն դիրքով ու պայմաններով: «Մեր համայնքը միշտ հաւատարիմ կը մնայ քաղաքացիական իր պարտականութիւններն ու իր ծագումը չհակադրելու սկզբունքին» ըսած է երիտասարդ խմբագիրը: Այդ կեցուածքով ալ բացատրած է ալեկոծ շրջաններու առողջ կողմնորոշում ունենալու և արկածախնդրութենէ հեռու մնալու յատկանիշը:

Վերջաւորութեան Ա. Գոչունեան ծափերու տակ կտրած է հարիւրամեակի կարկանդակը ու ընդունած ներկաներու յարատեւութեան մաղթանքները:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ ՈՒ ՄԱՀԱՐԻ ՈՐՔԱ՞Ն ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅԻՆ ԶԻՐԱՐ

1964 թուականին յանկարծ իրարու նամակ գրել սկսան Հայաստանէն Գուրգէն Մահարի ու Ամերիկայէն Համաստեղ: Համաստեղ այդ թուականներուն, որպէս Դաշնակցական, տակաւին ի պատուի չէր Հայաստանի մէջ, իրմէ ոչինչ հրատարակուած էր Հայաստանի մէջ, հակառակ որ Համաստեղ Սփիւռքեան գետնի վրայ արդէն մեծ հռչակ կը վայելէր «Գիւղը» եւ «Անձրեւը» խորագրեալ գիրքերով: Համաստեղ կարօտով ու անհամբերութեամբ կը սպասէր այն օրերուն երբ Հայաստան պիտի ընդունէր զինքը ու իր գրականութիւնը պիտի ծանօթացնէր Հայաստանցի ընթերցողներուն: Ուստի անոր համար հաճելի անակնկալ էր Մահարիէն ստանալ նամակ: Մահարին կը գրէր յայտնելու համար որ ձեւով մը կարդացած էր անոր երկու գիրքերը ու շատ սիրած էր զանոնք: Համաստեղն ալ անմիջապէս իր միւս գիրքերուն ծրարները պիտի ղրկէր Մահարիին: Այդ վայրկեանէն անդին Համաստեղ կարօտով պիտի սպասէր նաեւ որ օր մը Երեւանի մէջ Մահարիին հետ սուրճ մը խմէր դէմ դիմաց:

Բայց երկու նշանաւոր գրողները, մէկը Ամերիկա, միւսը Երեւան, որքա՞ն կը ճանչնային զիրար: Մահարին այդ թուականին 60 տարեկան էր: Պէյրութի մէջ ալ Գրիգոր Շահինեան անոր մասին գիրք մը գրած էր «Գուրգէն Մահարի 60ամեակի սեմին» խորագրին ներքեւ: Հայ մամուլի մէջ բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակուած էին Մահարիի 60ամեակին առթիւ:

Համաստեղ Փետրուար 17 1964ին գրեց նամակ մը որուն մէջ կը շնորհաւորէր Մահարիի 60ամեակը: «Պայքարով ու իմաստութեամբ ծանրացած 60 տարիներ» կ'որակէր Համաստեղ այդ տարիները ու կը հաւատար որ կեանքը աւելի գեղեցիկ կը դառնայ պայքարներու մէջ:

Համաստեղ նամակին մէջ քիչ մը վարը կ'աւելցնէր հետեւեալը.

«Արդէն 68 տարեկան եմ եւ ինծի այնպէս կը թուի որ բան մըն ալ բրած չեմ եւ կը սպասեմ որ մի քանի տարի ալ օրն ու արեւը իմս ըլլայ, որ կարենամ յայն շունչով մը աշխատանք ընել»:

Մահարի շատ զարմացաւ այս տողերը կարդալով: Բայց զարմացաւ ո՛չ թէ Համաստեղի հոգեվիճակին վրայ, այլ տարիքին վրայ: 68 տարեկա՞ն: Մինչդեռ Մահարի կը կարծէր որ Համաստեղն ալ 60 տարեկան էր, այսինքն տարեկից էին իրարու:

1964 Փետրուար 28ին Մահարի սա տողերը գրեց Համաստեղին.

«Իսկ ես կր կարծէի որ հասակակիցներ ենք: Զարմանալի բան, ինչո՞ւ այս զգացողութիւնը»:

Մահարի, Համաստեղէն ութ տարեկան աւելի փոքր ըլլալու ճշմարտութիւնը լսելէ վերջ պահանջքը կը զգար բացատրելու թէ իրարու տարեկից ըլլալու զգայնութեան հետեւանքո՛վ է որ քաջութիւնը ունեցած էր այդքան մտերմիկ ոճով գրելու Համաստեղին: «Եթէ գիտնայի որ աւանկ պապա մարդ ես, պիտի վախնայի ու պիտի չգրէի», կ'ըսէր Մահարի: Ու կ'աւելցնէր թէ հիմա ճշմարտութիւնը գիտնալէ վերջ պիտի պարտաւորուէր «դուք» ըսել փոխանակ առաջուան նման «դուն» ըսելու: Միայն թէ յոգնակիով խօսելու այս չէշտը կ'անհանգստացնէր Մահարին: "Բայց եղբայր, եթէ մեծի մը «սիրելի» կ'ըսես, ալ ի՞նչ «դուք» կամ «ձեր», «դու» կամ «քո», վսսսալամ", կը գրէր ան եւ կը խնդրէր որ Համաստեղ արտօնէր որ իր կրտսեր եղբայրը էշը քշէր նախկին ուղիով, այսինքն դարձեալ խօսէր «եզակի» ոճով, քանի որ փոքրերը միշտ քիչ մը անառակ եւ անհասկացող կ'ըլլան: Բայց այս մտերմութիւնը արդեւք պիտի չըլլայ որ Համաստեղ ի հարկին չախէ կամ քննադատէ իր կրտսեր եղբայր Մահարին:

«Ո՛չ, ես ալ քեզի նման ռոմանթիկ եմ, եւ նոյնիսկ՝ նահապետական: Խարբերդն ու Վանը այնքան հեռու չեն, եթէ նրանց մէջ եղած հեռաւորութիւնը կտրենք ո՛չ թէ աւանակի քայլերով, այլ օթոյի անիւներով»:

Զարժէ՞ր արդեօք որ քիչ մը խորհրդածենք Մահարիի սա վերջին նախադասութենէն պոռթկացող խորհուրդի մը մասին:

«Խարբերդն ու Վանը իրարմէ այնքան հեռու չեն» ըսած էր ուրեմն Մահարի: Ի՞նչ կը նշանակէր ասիկա: Համաստեղ ծնած էր Խարբերդի մէջ, իսկ Մահարի ծնած էր Վանի մէջ: Ուրեմն երկուքին ծննդավայրերը այսօրուան չափանիշներով այնքան հեռու չէին, պայմանաւ որ աւանակի քայլերով չերթային մէկէն միւսը: Միայն թէ այն թուականներուն երբ աշխարհ կուգային նշանաւոր դառնալու կոչուած այս երկու գրագէտները, այսինքն 1900ական թուականներու առաջին տարիներուն, ինքնաշարժ կ'աշխատէ՞ր Խարբերդի ու Վանի միջեւ: Իսկ հիմա ո՞ւր են Խարբերդի ու Վանի մէջ աշխարհ եկած այս երկու երեւելիները: Մէկը Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ, միւսը՝ Երեւան: Մէկը որքա՞ն հեռու դացեր է իր ծննդավայրէն բաժնուելէ վերջ, իսկ միւսը Վանէն մինչեւ Երեւան՝ այդ կարճ ճամբուն վրայ երկու անգամ ստիպուեր է պարտադիր կերպով երթալ մինչեւ Սիպերիա: Իսկ հիմա անոնք որքա՞ն մօտիկ են իրարու, աւանակի քայլով, օթոյով, նոյնիսկ օդանաւով: Որքա՞ն մօտիկ են, կամ աւելի ճիշդ՝ որքա՞ն հեռու են, ո՛չ թէ աշխարհագրական տեսակէտէ, այլ բարոյական ու քաղաքական ազդակներու պարտադրութեամբ: Իրենց նամակները հինգ կամ վեց օրէն հասեր են իրարու, բայց կրցե՞ր են դէմ դիմաց նստիլ ու բաժակ մը սուրճ խմել իրարու աչքերուն մէջ նայելով:

Բ. Հ.

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԵՐԿՆՔԻՆ ՏԱԿ ՄԵՍՐՈՊ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Պոլսեցիները ընդհանրապէս կը խորշին կուսակցութիւններէ, չեն գիտեր կամ մոռցած են որ իրենց նախորդները կատարած են Պալը Ալիի ցոյցը կամ Բարգէն Սիւնիի պէս հերոսը ինկած է Պանք Օթոմանի պատին տակ:

Էլպիս, Մակարուհին, Կեդրոնականցի Արմենակ եւ Մակարս, ինչպէս պատահեցաւ չեմ գիտեր, շրջապտոյտի մը մասնակցեցանք: Բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ: Պատկառելի խումբին մէջ քանի մը համեստներ կային, Արմենակ եւ ես, շինարար մը, համակարգչային գործով զբաղող մը, հիւսուածեղէնի նախկին գործատէր մը, նաւերու վաճառական մը, եւ այս եղանակին, սովորութիւն է, չատեր հանգստեան կոչուածներ էին: Եւ քանի մը չուարած երիտասարդներ:

Հիւսիսէն հարաւ յատենական խոշոր Տ մը կը գծէ Վիէթնամ: Տարաշխարհիկ բնութիւն, բոյսեր, նունուֆար, լոթիւս, աստուածներ, ազատ շուկայական համայնավարութիւն: Մարդիկ կ'աշխատին իրենց ծնած օրէն մինչեւ յաւիտենական քունի օրը: Իրենց համրանքէն աւելի հեծանիւ կայ, չարժակով կամ առանց չարժակի, փոխադրամիջոց մարդու, մորթացերծ խոզերու, աղիւսի, բաջարեղէնի, նաեւ զբօսաշրջիկներու՝ որոնք կը բազմին աթոռին եւ գրեթէ բոկոտն մարդ մը զիրենք կը պտըտցնէ անցընելով Շաքարի փողոցէն՝ Հանկ Տունկ, Անագի փողոցէն՝ Հանկ Թիէք, Մետաքսի փողոցէն՝ Հանկ Կէ... Զբօսաշրջիկներ՝ քահքահներով, հակառակ այն տխրութեան որ մարդը կը խաղայ գրաստի դեր՝ վասն հացի: Այլոց ցաւը յղփացածի լուսանկար...

Կը հետեւէինք աշխարհ տեսնելու ծոյլ հետաքրքրութեան: Այսպէս պիտի աւարտէր քաղքենի զուարճութիւնը, եթէ չայցելէինք Կոմփիւկիոսի կամ ուրիշ իմաստունի մը տաճարը, ուր խունկի եւ կնդրուկի բոյրը կը տարածուէր: Առաստաղէն կախուած էին ծանօթ ցպիկներու փոխարէն խունկի, կնդրուկի եւ այլ դանդաղօրէն այրող զսպանակաձեւ տեսակ մը մոմեր, որոնք կրնային տեւել մէկ ամիս: Ուխտաւորներ երկիւղածութեամբ կ'այրէին անոնց ծայրը, յուսալով որ երկինքը կը լսէ զիրենք: Մեր խումբն ալ հետեւեցաւ: Հայերէն չխօսողներ, հրաշիւք իմն, որոշեցին որ կցուած թղթիկին վրայ հայերէն գրուի... Հայաստանէն արտագաղթած տիկին մը, սովետական սխալագրութեամբ «առողջութեան» հիւանդացընող մաղթանք գրեց: Բողոք եղաւ եւ Արմենակէն խնդրեցին որ ինք ալ գրէ... Մեսրոպի ուղղագրութեամբ: Ան գրեց. «Երջանիկ ըլլանք, սիրենք Հայաստանը եւ չմոռնանք Մեծ Հայաստանը, խօսինք եւ գրենք հայերէն որ ինքնութիւն պահենք...»: Ամիս մը, Հայերու խունկն ու կնդրուկը պիտի սփռուին. այցելուներ պիտի չհասկնան, բայց ամէնիմաց աստուածները կը հասկնան...:

Այդպէս պիտի աւարտէր օրը, եթէ ճաշարանի աղմուկին մէջ, Արմենակ վէճի չբռնուէր, պատմութենէ, լեզուէ, քաղաքականութենէ գրեթէ անտեղեակ զգացական հայրենասէրի մը հետ, որ սովետական ուղղագրութեամբ մրոտած տիկնոջ ամուսինն էր: Ան Արմենակին կը բացատրէր որ «այդ էր ճիշդը, քանի որ պետութեան ուղղագրութիւնն էր»: Որպէս լախտի հարուած աւելցուց որ «այդ ձեր ուղղագրութիւնը դաշնակցականներու ուղղագրութիւնն է»... Արմենակ բերանաբաց մնաց պահ մը, ապա ըսաւ. «Չէի գիտեր որ Մեսրոպ դաշնակցական է, հիմա կը հասկնամ որ սովետները ինչո՞ւ փոխեցին ուղղագրութիւնը, որպէսզի ան մեզ չմիացընէ, խորթացնէ, եւ դառնանք սովետամարդ...: Ուրեմն "դեկրետ" ստորագրող Մակինցեան, 1922ին, Քաժէպէի հրամանով, Մեսրոպը հռչակեց դաշնակցական, եւ քանի որ զայն չէր կրնար աքսորել կամ գնդակահարել, ինչպէս Բակունցը, Տարօնցին, Զարենցը եւ միւսները, անոր հետքը ջնջեց... փոխելով ուղղագրութիւնը»:

Արմենակ գլխուխը օրօրեց, յուսալքուած, ինծի դարձաւ եւ ըսաւ.

– Զարմանալի չէ: Երբ ականաւորներ կ'ըսեն թէ արեւմտահայերէնը սփիւռքի բարբառ է, այս անտեղեակ բանդէտն ալ Մեսրոպը կը կնքէ դաշնակցական: Ողորմելիներու պաղ պատերազմը կը շարունակուի...

Վիշապի պտուղ կերանք այդ օր: Մենք վիշապէն կը վախնանք, Վիէթնամցիները զայն կը համարեն պաշտպան...: Պիտի գա՞յ արդար վիշապը... Վիէթնամ հայ դեսպան չկայ: Եթէ ըլլար, հոն ալ կը խաչուէր Մեսրոպ, առանց վախնալու Հայու վիշապէն.

ՄԱԿԱՐ

ի Սայկոն.

յամի Տեառն Նոյեմբեր 5ի

ՄԱՆՐԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ ԱՆՑԱԾ - ԱՆՄՈՌԱՑ

ՏԵՍԱԾՆ ՈՒ ԼՍԱԾԸ

Ամէն անգամ որ պատրաստւում եմ ճամբորդելու դէպի Հայաստան, ինքնաբերաբար տրամադրութիւնս մի քանի աստիճան բարձրանում է:

Պատճառը նոր առաջխաղացումների ու հաճելի անակնկալների հանդիպելու հեռանկարն է:

Տիկնոջս անդադար յանդիմանութիւնները թէ «ի՞նչ է միշտ բողոքում ես ու միայն թերութիւններ փնտռում: Կարծես թէ վատը տեսնելը մասնագիտութիւն է քեզ մօտ: Երբեմն աչքերդ լայն բաց ու միայն լաւ բաները տես» անտեղի չանցան:

Առանց պատասխանելու ինքս ինձ հարցաքննում եմ թէ արդեօ՞ք արգիլուած է ցանկանալ, որ երազածդ մարդը կամ երկիրը կատարեալ լինի, նոյնիսկ հարազատ զաւակիդ թերութիւններն ու սխալները պիտի չտեսնելու գաս ու լռութեա՞ն մատնես:

Ծի՞շդ է արդեօք երկու չափ – երկու կշեռքի սկզբունքը:

Որոշել էի այս ճամբորդութեան ընթացքին աչքերս լայն բանալ ու միայն լաւը տեսնել:

Օդանաւը Սեւ ծովի վրայ էր ու շուտով Թիւրքական սահմանը պիտի անցնէր (Ֆրանսական ընկերութիւնները արտօնուած են): Կանչեցի սպասարկողների աւագին, առաջարկելով իմ անունից դիմել օդաչուներին ու խնդրել, որ թոյլ տան իրենց խցիկից դիտեմ ծնողներիս երկիրը, որ երբեք չեմ տեսել:

Մեծ եղաւ զարմանքս, երբ մի փոքր անց ասացին որ արտօնուած եմ մտնել խցիկ:

Տարբեր է պատկերը պատուհանից տեսածի համեմատ:

Համայնապատկերը հրաշալի էր, չկար ոչ մէկ կտոր ամպ ու լուսաւորութիւնը բաւարար էր, չնայած օրը սկսել էր թեքուել: Օդաչուների հետաքրքրութիւնը գրգռելու ու նրանց հետ մնալու ժամկէտս աւելի երկարաձգելու նպատակով փորձեցի նրանց պատմական ու աշխարհագրական տեղեկութիւններ տալ այն վայրերի մասին որոնց վրայով թռչում էինք ու նրանք շատ ուշադրութեամբ լսում էին երբեմն հարցեր ուղղելով:

Առջեւս Մեծ Հայքն էր:

Զնկատեցինք թէ ինչպէ՞ս մտեցանք հայկական սահմանին: Ցիրուամբ լեռների ստուերները բաւական երկարել էին ու բնակավայրերում սկսել էին երեւալ ճրագների լոյսերը:

Մութը ընկնում էր:

Վերադարձայ տեղս ու սկսեցի մտքիս մէջ արձանագրել տեսածս:

Վայրէջքն ու օդանաւից իջնելը չիմացայ թէ ինչպէս եղաւ. միտքս զբաղուած էր:

Արդէն դրսումն էինք, երբ յայտնեցին որ մեզ պիտի ուղեկցեն օդանաւակայանի նոր շէնքը, բայց քանի որ մերձեցման հրապարակը պատրաստ չէր, որոշ տարածութիւն պիտի քայլելով անցնէինք:

Նոր շէնքին յարակից նոր մի ջանցք էր կառուցուած մետաղեայ սիւներով, կիսաթափանցիկ ծածկով ու ծեփուած յատակով:

Այստեղ մէկ անգամ եւս աչքիցս չվրիպեց, որ այդ ծածկուած միջանցքով անկարելի է անցնել, առանց ջրակոյտերի մէջ քայլելու:

Թող ներեն ինձ բոլոր լաւատեսներն ու իրատեսները, բայց յոռետեսութի՞ւն է արդեօք հարցնել թէ՝ ի՞նչպէս է պատահել, որ այդ սալայատակողին չեն պարտադրել մի փոքր մակերեսային թեքութիւն տալ հարթակին ջրահեռացումը ապահովելու համար, որը ոչ մէկ լրացուցիչ ծախս չէր պահանջում:

Աչքը լրիւ կամ կիսատ բացելու, թէ միայն վատը տեսնելու խնդի՞ր է այդ:

Նոյն տրամաբանութեամբ կարող ենք քննարկել ականջները փակելու ու չլսելու պարագան:

Ահա երեւանեան հեռատեսիլի հայերէնի նմոյշներից մէկը, որ կամայ-ակամայ անհնար է չլսել ու մընալ առանց մեկնաբանութեան.

– «Ջուարթնոցի օդանաւակայանում բացուել է նոր դրասենեակ որ կոչւում է ՀԱՅԱՎԻԱԻՆՏԵՐՊՐԵՏԱՑԻՅԱ» (12 Սեպտ. 2007, Լուրեր – Հ1):

Եթէ նոյնիսկ կարողանանք մեծ ճիգերով աչք ու ականջ փակել, ապա ընթերցելու հաճոյքից ե՞ս պիտի զրկուած մնանք:

Համօ Սահեանի հատընտիրը բացէք ու երկրորդ երեսին կը կարդաք.

«Տպագրվում է Հայաստանի Կենտրոնական Դեպոզիտորիայի հովանավորությամբ»:

Եթէ փողոցը սխալ անցնելու համար կարելի է տուգանել անցորդին, հնարաւոր չէ՞ արդեօք հայերէնը սխալագրելու կամ խեղաթիւրելու համար որեւէ պատժամիջոցի ենթարկել հեղինակներին:

Մնում է մէկ հարց՝ տէր ու տիրական ունի՞ մեր երկիրը:

ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Ալֆորվիլ

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ՊԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ

Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Նրա առջեւում Տիբրն է:

Այնտեղից հոյակապ տեսարան էր բացւում դէպի կամուրջն ու սուրբ Հրեշտակի դղեակը, դէպի հեռւում կապոյտ շողշողացող սուրբ Պետրոսի տաճարի գմբէթը: Իսկ Տիբր գետի պղտոր, դեղնաւուն ջրի ափերին կեանքը գնում է իր սովորական հունով. մարդիկ սայլերը բռնում են տակառներով, ձկնորսները ձուկ են բռնում: Բայց նրա ուշադրութիւնը գրաւում է նուրբ գունային այն զամման, որը արեւի ճառագայթները ներդաշնակօրէն միաձուլում է գետի դեղնաւուն ջրի, նրա մակերեսի մէջ արտացոլուած մուգ տների, կանաչ ափերի եւ կապոյտ երկնքի հետ:

Այվազովսկին Սիլվեստր Շչեդրինի աչքերով է ընկալում այդ խաղաղ բանաստեղծական տեսարանը, որը մեծ նկարիչը անմահացրել էր իր նշանաւոր «Նոր Հռոմը» կտաւում: Եւ որքան էլ ափսոսում, որ բախտ չէր ունեցել օգտուելու Սիլվեստր Ֆէոդոսիեւիչի խորհուրդներից: Ակադեմիայում Այվազովսկին սովորել էր Վորոբիովի եւ Բրիւլովի մօտ, բայց արուեստում նրա դաստիարակը Շչեդրինն էր, աւելի ճիշդ՝ Շչեդրինի կըտաւները: Ակադեմիայում նա ամէնուրեք որոնում է իր իսկական Ուսուցչի հետքերը:

– Այստեղ անտեսանելիօրէն տիրում է պարզ, հանդիսաւոր մի լռութիւն, գեղեցիկ մի հովուերգութիւն քաղաքային եռուզեռից յետոյ:

Անսպասելիութիւնից Այվազովսկին ցընցուեց: Իսկ նա ով խախտել էր նրա մենութիւնը, շարունակեց:

Այս վայրերը ինձ համար նոյնպէս շատ սիրելի են: Այն օրերին, երբ «Մեռած հոգիները» առաջ չի գնում, ես գալիս եմ այստեղ տպաւորութիւններ քաղելու Հռոմի մասին իմ նոր վիպակի համար, որ հիմա վերանայում եմ...

Գոգոլը յանկարծ լռեց: Ապա բծախնդրօրէն ու մանրակրկիտ տնտղելով ասես ջրի միջից դուրս լողացող իւրաքանչիւր տուն, իւրաքանչիւր մակոյկ, գոհունակութեամբ աւելացրեց.

– Բախտաւոր աչք է ունեցել Շչեդրինը, ամէն ինչ տեսել է բնականում, բայց այդ բոլորն իր նկարներում պատկերել է ոչ թէ որպէս պատճէնաւորող, այլ՝ նախքան վրձինը ձեռքն առնելը, ամբողջ նկարն անց է կացրել հոգու միջով: Դրա համար էլ այս սովորական տեսարանը այդպէս բանաստեղծական արտացոլում է ստացել նրա մօտ եւ հէնց Գոլիզէն էլ չունի այն շնորհութիւնը, որ առկայ է շատ ուրիշ նկարիչների մօտ: ...Եկէք, բարեկամս, ուղեւորուենք այնտեղ՝ որտեղից նա նկարել է Գոլիզէն...

Եւ Նիկոլայ Վասիլեւիչ Գոգոլը, որը նոյնիսկ իրենց՝ հռոմէացիներին, զարմանք էր պատճառում Յաւերժական քաղաքի վերջին նրբանցքի իր իմացութեամբ, Այվազովսկուն տարաւ իր հետ:

(Շար. 107)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գեղամ Սիմոնեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Մովսէս Պչաքճեան 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տ ի ա մ ա ն թ է ո»

ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.
Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.
Possibilité de logement de fonction.
Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ–ի
Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Ճ Ա Շ – Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս ը
Շաբաթ, Յունուար 12ին:

⁂

Շ Ա Ի Ի Լ Ի
Ս. Գ Ր Ի Գ Ո Ր Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Ի Չ
Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Յ
5 0 Ա Մ Ե Ա Կ Ը
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պ ա տ ա ր ա գ և ճ ա շ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ընկերային Օգնութեան Ընկերակցութիւնը (Աղքատախնամ) շնորհակալութեամբ ստացած է 2007ի ընթացքին հետեւեալ նուէրները.–

Պ. Ռաուլ Գազանճեան 350 եւրօ, Պ. Սերժ Գազանճեան 400, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Քէհէեէրօղլու 50, Պ. Լեւոն Մաստիկեան 50, Տիկին Սոնիա Մելտոնեան 350, Պ. Փօլ Մելգոնեան 300, Պ. Շառլ Մովսէսեան 120, Պ. Էտուար – Լեւոն Մուրատեան 20, Պ. Սերժ Փոստաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 100, Պ. Հանրի Սետէֆ 50, Պ. Ֆիլիփ Սեմերճեան 80, Տիկին Արփինէ Սերոբեան 50, Պ. Ժիրայր Դատաւորեան 100, Պ. Ժան Թերզիպաշեան 50, Պ. Ալէն Թուհատեան 250, Տիկին Լուիզ Թրէսոլ 50, Պ. Եդուարդ Վարդանեան 100, Պ. Արման Եոփգարտաշեան 50, Պ. Անտրէ Եոփգարտաշեան 960, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զաքարեան 70, Տիկին Զալոնի 20, Ռուսալիի Լայընս Գլէօպ 750:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Նոյեմբեր 18ին, բացառաբար պատարագ տեղի պիտի չունենայ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ:

Յաջորդ պատարագը՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 25ին:

ArmenCiné

- Mardi 11 décembre— **Le Chaos** L. Vagharchian
- Mardi 8 janvier— **America America** Elia Kazan

à 20 heures
au Cinéma «L'Entrepot»
7/9 rue Francis de Préssencé
75014 Paris

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre** de 10 heures à 20 heures à l'école bilingue Hamaskaïne, 60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգիստ կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած խաչուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

⁂

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիզանդ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին, հանգուցեալ բոլոր խաչուհիներու յիշատակին:

⁂

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Զաւօ Շանթ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 18, ժամը 10ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՊՈՄՈՆ

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան Լ Օ Թ Օ – ն Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

Տ Է Ս Ի Ն

Հ Ա Ց Կ Ա Կ Ա Ն
Ծ Ա Ղ Ի Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ
Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:

խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն նոր ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ անուշեղէն, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ:

Անճապարեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝
04. 78. 49. 19. 44 թիւին:

□

Section «D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

Venez déguster le célèbre «**Madzounov keufté**» de la Croix Bleue Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Le Samedi 17 novembre à 20h30

à la Maison de la Croix Bleue
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
Nous vous attendons nombreux pour passer une agréable soirée.

Réservations auprès de :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 3à 73 (10h-17h).

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17-18
SAMEDI-DIMANCHE
17-18 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1.20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-32 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·831
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21·831

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Նոյեմբեր 16ին ալ գործադուլի շարժումը չէր դադրած, եթէ նոյնիսկ որոշ մարզերու մէջ (հանրակառք, մեթրօ, ուղեւոր) մասնակի ձեւով ոմանք կ'աշխատէին: Ամէն պարագայի մէջ, ժողովուրդին կրած դժուարութիւնները այնքան մեծ տարողութիւն ունէին, որ պարզուած պատկերը ողբալի էր: Յաւելեալ, մինչ կը կարծուէր որ կառավարութեան ըրած կարգ մը զիջումները (աշխատանքի Նախարարին նամակը եւ ամիս մը բանակցութիւններ վարելու առաջարկը) թոյլ պիտի տան որ գործադուլները վերջ գտնեն, յայտնուեցաւ որ շարքերը կը մերժեն աշխատանքը վերսկսիլ ցորչափ բանակցութիւնները չեն սկսած: Հոս ալ պետութիւնն է որ ապարէզ կարդաց սենտիքաներուն, յայտարարելով որ առաջարկուած բանակցութիւնները չեն կրնար սկսիլ, եթէ գործադուլը չդադրի: Յայտնի է այլեւս որ աշխատաւորները ոչ մէկ վստահութիւն ունին իրենց պատասխանատուներուն նըկատմամբ եւ բոլոր ընդհանուր ժողովներն ալ որոշեցին գործադուլը շարունակել, վստահութիւն չունենալով նաեւ կառավարութեան առաջարկներուն նըկատմամբ: Այս մթնոլորտին մէջ, ըստեղծուած ճակատումն ալ (պետութիւն – բանթող) բոլորովին անտեղի է, ինչպէս Սարքոզիի վճռակամութեան աւելորդ պարծանքը:

ՓՈԽԱԴՐԱԿԱՆ միջոցներու գործադուլէն զատ, կայ ու կը մնայ ուսանողական շարժումը որ կը ծաւալի եւ Վալերի Փեքրէսի հետ տեսակցութիւնն ալ, Նոյեմբեր 15ին, ոչ մէկ արդիւնք տուաւ, քանի նախարարուհին նոյն յանկերգը կրկնեց եւ ոչ մէկ նորութիւն բերաւ ծրագրին մասին: Յամառօրէն պաշտպանեց համալսարաններու բարենորոգման օրէնքը եւ արդիւնքն այն եղաւ որ քանի մը համալսարան եւս գրաւուեցան (85ի վրայ 40է աւելի): Փորձեց համոզել ուսանողները որ պէտք չէ գրաւեն համալսարանները, իրենց շահուն համար իսկ: Այս գետնին վրայ կացութիւնը աւելի վատթարացած է եւ ելք չի տեսնուիր: Պէտք չէ անտեսել նաեւ Արդարութեան ճակատը: Ռ. Տաթի, Ազգային ժողովին առջեւ, Նոյեմբեր 15ին, փորձեց պաշտպանել իր դիրքը եւ իրարանցում ալ ստեղծեց, երբ ոգեկոչեց Ծերակուտական Ռոլան տիւ Լիւառի տեղեկագրին եզրակացութիւնը, որ նաեւ կը ստեղծէ նուազագոյն վճարումի դրութիւն մը, այսինքն ինչ որ հաստատուեցաւ հիւանդութեան պարագային (ֆրանշիզ): Աղմուկը մեծ էր եւ Ֆր. Հոլանտ ու Ա. Մոնթըպուր ալ բուռն վէճեր ունեցան նախարարուհիին հետ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ գումարուած «Երուսաղէմի միջազգային ժամադրութիւն» համաժողովին կոչ եղած է որ Երուսաղէմը ուժ գործադրելու միջոցով սիոնականներէն ետ առնուի: Մասնակցած են Համասի ու Հեզպոլլայի ներկայացուցիչներ: Շուրջ երեք հազար հոգիի մասնակցած համաժողովին ներկայ գտնուած է վարչապետ Էրտողանի մէկ խորհրդականն ալ: Ելոյթ ունեցողները խստիւ դատապարտած են Իսրայէլ – Պաղեստին հարցին նիւթով ԱՄՆ-ու գլխաւորութեամբ կազմակերպուելիք միջազգային ժողովը. ըսած են թէ ատոր նպատակն է Պաղեստինի գոյութեան վերջ տալ: Իրանի նախագահին կցորդներէն մէկը յայտարարած է թէ աշխարհի ամէնէն ամօթալի արարքը սիոնականներուն մատուցուած ծառայութիւնն է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետ Թ. Էրտողան Նոյեմբեր 16ին Բաքու կ'այցելէր, Զեխիայէն վերադարձին: Միօրեայ այցին ան կը մասնակցէր Թրքական պետութիւններու բարեկամութեան, եղբայրութեան վեհաժողովին: Ծրագրուած էր նախագահ Ի. Ալիեւի հետ տեսակցութիւն մըն ալ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ պաշտպանութեան նախարարը զոր. Աբիեւ Բրիտանիոյ Բաքուի նոր դեսպանը ընդունելով նորոգած է Ղարաբաղի մասին իր երկրին ըսպառնալիքները: Ըսած է թէ հայկական ուժերու կողմէ Ադրբէջանի հողերուն 20%ին գրաւումը աւելի երկար չի կրնար տեւել եւ հակառակ իրենց խաղաղարար տրամադրութեան, եթէ բանակցութիւնները արդիւնք չտան, իրենք այլ ձեւերով պիտի ապահովեն երկրին հողային ամբողջականութիւնը:

ՍՖԷՅՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ընդունած է միջամտել Լիբանանի նախագահական ընտրութեան կապակցութեամբ, այն յոյսով որ կրնայ օգտակար ըլլալ որեւէ տագնապի առաջքն առնելու համար: Մարոնիներու Պատրիարքը չուզելով ընդունած է այս միջամտութիւնը եւ թեկնածուներու ցանկ մըն ալ պատրաստած է ու յանձնած Խորհրդարանի նախագահին եւ մեծամասնութեան ղեկավարին: Ծանօթ թեկնածուներն են Նասիպ Լահուտ, Պութրոս Հարպ եւ Ռոպէր Ղանէմ մեծամասնութեան համար, եւ Մ. Աուն ընդդիմութեան:

ԹՈՒԼՈՒԶ – ՊԼԱՆԵԱՔԻ օդակայանը անսովոր արկած մը պատահած է Նոյեմբեր 15ին, երբ Էռպիւս Ա–340 մը բախած է աղմկարգել պատին, ընթացիկ փորձի մը ժամանակ: Տասը հոգի վիրաւորուած են, որոնց երեքը ծանր վիճակի մէջ են: Օդանաւը Արաբական իշխանապետութիւններուն համար էր, բայց այլեւս անգործածելի է:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ իմաստունները (հոն, իր աթոռը գրաւեց նաեւ Ժագ Շիրաք) որոշ վերապահութիւններով հաւանութիւն տուին գաղթի եւ ազգային ինքնութեան նախարար՝ Պրիս Օրթըֆէօի օրինագծին, ինչ կը վերաբերի Ա. Տի. Էն.ի քննութիւններուն, օտարականներու ընտանեկան խմբաւորման համար: Խորհուրդը մերժեց սակայն ցեղային վիճակագրութիւններու հաստատումը, զայն համապատասխան չգտնելով Սահմանադրութեան թիւ 1 յօդուածին:

Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ-Ի ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Թրքական թերթեր առաջին օրէն արձագանգեցին Լ. Տէր Պետրոսեանի նախագահական ընտրութեան թեկնածութեան լուրին: Այդ լուրին սեւեռեցան յատկապէս Թուրքիոյ քաղաքականութեան անոր մօտեցումին տեսանկիւնէն: Գրուեցաւ թէ Լ. Տէր Պետրոսեանի 1991 – 98 նախագահութեան շրջանին Անգարա հարկաւոր ուշադրութիւնը չէր դարձուցած անոր տեսակէտներուն ու ատիկա Թուրքիոյ համար կորսուած առիթ էր:

Յայտնապէս Թրքական լրասփիւռները անտարբեր չեն Լ. Տէր Պետրոսեանի թեկնածութեան. անոնք կանգ առած էին երիտասարդներու հետ ունեցած հանդիպումին անոր արտայայտութեան վըրայ թէ Հայաստանի առեւտրական առաջնային գործընկերները պէտք է ըլլան Թուրքիան ու Ադրբեջանը:

Հետաքրքրական է նոյն մամուլի էջերուն մէջ Լ. Տէր Պետրոսեանի ներկայացման ձեւն ալ. օրինակ, Նոյեմբեր 16ի «Միլլիյէթ«ը խորագրած էր թէ ան ներառեալ Թրքերէնը, տասը լեզու գիտէ, 1998ին Ռ. Քոչարեանի ղեկավարած ազգայնամոլ տարրեր տապալեցին զինքը, մինչ ստորագրութեան փուլին էր Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համաձայնութիւնը: Կ'ըսուէր նաեւ թէ Թուրքիոյ հետ սերտ յարաբերութիւններ հաստատելու անոր ձգտումը պատճառներէն մէկը եղած էր անկումին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՆԻ ԱԼ Կ'ԸԼԼԱՅ, ԱՆԸ ԱԼ»...

Անի քաղաքին մասին պատկանելիութեան վէճերէն, անոր կոթողներուն աւերումի արարքներէն, պատմութեան խեղաթիւրումէն ետք, կարգը հասած էր անունին: Հայկական մայրաքաղաքը եւս թրքացնելու ծանօթ քաղաքականութիւնը արդէն «Անը» մկրտած էր զայն, գոնէ թրքական աղբիւրներու մէջ, երկու յաջորդական ձայնաւորներուն միջեւ թաղել փորձելով իրականութիւնը:

Յետոյ, երբ Թուրքիա անդրադարձաւ որ Եւրոպայէն ընդունելի ըլլալու ցուցափեղկ մը անհրաժեշտ է իրեն, իբրեւ թէ ազատախոհութեան հովեր փչեցին, լեզուներու կապերը թուլցան, միտքերու, նիւթերու կապանքները քակուեցան: Այդ «իբրեւ թէ»ի քարով երկու թռչուն մէկէն թիրախ կ'առնուէր. առաջինը եւրոպացի ջայլամն էր որ աւազին տակէն յամառօրէն կը ջայլամէր թէ Թուրքիա արժանի էր Եւրոպայի թեկնածութեան: երկրորդը հայ անծեղն էր որ քիչ մը ամէն ճիւղէ երկ–խօ–սու–թի՛ւն, երկ–խօ–սու–թի՛ւն կը ճռճռար, նոյն ատեն ուրախ–ուրախ թեւերը թափահարելով: «Իբրեւ թէ»ի քարէն բաժին նախատեսուած չէր սրտոտ ագռաւին որ աջին ու ձախին հայց կու տար կռնչելով թէ ջայլամ – անծեղ միաբանութեան շան գըլուխը ո՛ւր թաղուած էր:

Այս բեմայարդարումին մէջ պէտք է ըսել թէ ջայլամ–անծեղ միաբանութիւնը բաւական ճամբայ կտրեց: Թրքական ցուցափեղկը կը շարունակէ գնահատուիլ, Իրաք ներխուժելու սպառնալիքի յաւելեալ արարքներով հանդերձ:

Ո՛չ ջայլամին աւազային երանութիւնը կը խռովէ, ո՛չ ալ անծեղին ճռճռակը կ'ընդմիջէ բեմին ետին կատարուածը. նոյնիսկ այն որ Հայը անգամ մը եւս ամէն չարիքի աղբիւր ցոյց կը տրուի, ՓԳԳ–ի հետ շփոթի ամէնէն աժան շահարկումով: Եւ Աստուած իսկ չի գտներ այն ծակը ուր պահուած է գիտակից, արդար Թուրքը, կարող զանազանելու Հայն ու Թուրքիոյ Հայը, ո՛ւր մնաց իր ղեկավարներուն ծուռն ու շիտակը, սուտն ու իրաւը: Եւ ներկան սկսած է քիչ մը շատ նմանիլ օրինակ՝ 1942ի Ունեւորութեան տուրքի նախօրեակին, երբ փոքրամասնութիւններ կը մատնանշուէին որպէս երկրին տնտեսական լծակներուն տէրերը. մատնանշում որ բաւական թափանցիկ կերպով կեղեքողի, Թուրքի արիւնը ծծողի դերով կը ներկայացնէր այդ հատուածը: Եւ շարունակութիւնը ծանօթ է:

Այսքան ծանրակշիռ ենթախորքի մը վրայ թրքական ցուցափեղկին հերթական արարը գրեթէ արգահատելու զգացում կ'արթնցնէ. անշուշտ եթէ մարդ յաջողի նողկանքը մէկդի դնելու: Անի – Անը վէճին մասին Մշակոյթի նախարարութեան հրաւիրած ակադեմականներու խորհուրդը եզրակացուցեր է. հնավայրը կարելի է երկու անունով ալ կոչել…

Ջայլամին ու անծեղին մեծ աւետիս. ագռաւին հարցական կռինչները կրնան շարունակուիլ ցնոր տնօրինութիւն:

Թ. ԱՐՓԻ

ԿԱՐՍ — ԹԻՖԼԻՍ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑԱՆԷ "ԱԶԵՐԻՆՇԱՏ"Ը

Կարս – Ախալքալաք – Թիֆլիս երկաթուղիին Կարծախ–Ախալքալաք 30 քմ.նոց հատուածին շինութեան նուազուրդը շահած է ադրբեջանական «Ազերինշատ» ընկերութիւնը: Ան պէտք է կատարէ հողային, թէքնիք եւ ցամքեցումի աշխատանքներ, աւելի քան մէկ քմ. երկարութեամբ փապուղիի մը եւ Կարծախի կայարանին շինութիւնը: Աշխատանքը հարկ է աւարտած ըլլայ 2009 Հոկտեմբեր 1ին:

Երկաթուղիին ընդհանուր երկարութիւնը 96 քմ. է, պիտի արժէ 422 միլիոն տոլար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՎԱՐԿ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

Բաքուի մէջ Ֆրանքօադրբեջանական համաձայնութիւն մը ստորագրուած է, որով ֆրանսական «Նաթեքսիս» դրամատունը 14,88 միլիոն եւրոյի վարկ մը կը յատկացնէ Բաքուի. այդ գումարը պիտի ծառայէ Գանձայի եւ Նախիջեւանի օդակայաններուն արդիականացման ծրագիրներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳԸ

Կառավարութեան Նոյեմբեր 15ի նիստին հաստատուած է Հայաստան այցելու հիւրերուն նոր կարգը: Գլխաւոր նորութիւնը այն է որ այդ այցին համար օտարերկրացիները փոխանակ 21 օրուան, մինչեւ 120 օրուան այցագիր պիտի կրնան ունենալ: Այդ կարգի այցագիրի մը համար հարկ պիտի ըլլայ վճարել 15 հազար դրամ (մօտ 47 տոլար):

Կեցութեան ժամանակաւոր կարգավիճակի պայմանաժամը անփոփոխ –տարի մը– մնացած է: Իսկ բնակութեան սովորական կարգավիճակը սահմանուած է 5 եւ 10 տարուան համար: Մնայուն կեցութեան կարգավիճակով կարելի կ'ըլլայ հինգ տարի մնալ, իսկ յատուկ կարգավիճակով՝ 10 տարի: Աւելի երկար ժամանակ մնալու համար օրական 500 դրամ պէտք է վճարել. անսաստողը 50 – 100 հազար դրամի տուգանքի կը դատապարտուի եւ անոր երկիր մուտքը տարի մը կ'արգիլուի:

***

"ԷՕՐՕՎԻԶԻՈՆ"Ի ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Էօրովիզիոն – 2008» մրցումին Հայաստանը կը ներկայացնէ երգչուհի Սիրուշօն: Որոշումը տրուած է Հանրային հեռատեսիլի գեղարուեստական խորհուրդին կողմէ: Տակաւին չէ որոշուած անոր երգելիք երգը: Յաջորդ տարի Պելկրատի մէջ կազմակերպուելիք մրցումին Հայաստան կը մասնակցի Գ. անգամ: 2006ին Անտրէն, 2007ին Հայկօն գրաւած էին ութերորդ տեղը:

ԼՈՆԿ-ԹԻՊՕ ԴԱՇՆԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ՝ ԱԼԷՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ ՃԻՊՈՏԻՆ ՏԱԿ

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Փարիզի Փլէյէլ առասպելականացած համերգասրահը լեցուն էր եւ այդ օր դաշնամուրն էր որ կը տիրապետէր: Հոն էին երաժշտասէր հասարակութեան վերնախաւը, մանաւանդ՝ երաժշտական ծանօթ քննադատներ եւ խստապահանջ դատակազմի անդամները:

Այդ երեկոյ, Հոկտեմբեր 30ին, ներկայ եղայ Մարկրիթ Լօնկ եւ Ժագ Թիպօ մրցոյթին,- որ կը վայելէր Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին բարձր հովանաւորութիւնը -, երկու դափնեկիր դաշնակահարներու եզրափակիչ համերգին, ընկերակցութեամբ Ֆրանսայի Ազգային Նուագախումբին եւ ղեկավարութեամբ՝ Ալէն Ալթունեանի:

Տարիներ առաջ, «Յառաջ»ի 2001 Յունիս 19ի թիւին մէջ, գրած էի. Թէաթրը տէ Շան զ'Էլիզէի համերգին առիթով, հետեւեալը. «... Կը տեսնէի հայ մարդու հոգիով միայն զինք, հարիւրէ աւելի երաժիշտներու միջեւ, մեծցած, ինչպէս հեռադիտակի ոսպնեակը ցոյց պիտի տար, փայլուն, լուսաւոր ու ցայտուն, մեր փոքր Ալէնը»: Յանձնըւած ըլլալով յուզումնախառն մտածումներու եւ երեւակայութեանս, պահ մը կը տեսնէի զինք ղեկավարի դիրքին մէջ:

Տեսի՞լք մըն էր... Թէ՛ մարգարէութիւն...:

Եւ այսօր, կրկին կը դիտեմ զինք յուզումով, ամպամած աչքերովս, ուրախութեամբ ու հպարտութեամբ՝ թէ այժմ միջազգային երաժշտական դժուարին աշխարհին սպաննիչ մրցակցութիւններով միջավայրին բարձրագոյն խաւերուն մէջ է այս երիտասարդը, բնաւորութեամբ չափազանց համեստ, այլ՝ ինքնավստահ պաշարինութեան տէր երաժիշտ:

□

Վերոյիշեալ միջազգային հանրածանօթ երաժշտական այս մրցաշարքը, որ կը մնայ դաշնամուրի աշխարհի ամենամեծ մրցոյթներու մակարդակին վրայ, ծնունդ առած է 1943ին, շնորհիւ երկու բարեկամ փայլուն երաժիշտներու՝ դաշնակահարուհի Մարկրիթ Լօնկի եւ ջութակահար Ժագ Թիպոյի միասնական եւ հետեւողական աշխատանքներուն. տեղի կ'ունենայ մէջընդմէջ, տարի մը դաշնակի, տարի մը ջութակի յաջորդականութեամբ, հասցնելու համար վաղուան տաղանդաւոր մենակատար դաշնակահարներն եւ ջութակահարները:

Մրցոյթին թեկնածուներուն ընտրումները կը կատարուին անանուն ստկայն թուագրուած դատակազմի մը կողմէ: Այս վերջինները կը մընան վարագոյրին ետեւը:

Տեղին է հոս յիշելու որ 1961ին Ջութակի ճիւղին դափնեկիրն էր Ժան Տէր Մերկերեան.

□

Փառատօնը սկսաւ սովորական բացատրութիւններով եւ տեղեկութիւններով Մարկրիթ Լօնկ եւ Ժագ Թիպօ մրցոյթին մասին. դատակազմին ներկայացումով, յետոյ մրցանակներու բաշխումով: Ապա նուագահանդէսը շարունակուեցաւ 6րդէն 3րդ մրցանակի արժանացող դաշնակահարներու կատարումով, որոնք անհատաբար ցոյց տուին ինքնատիպ, բարձր աստիճանի կարողութիւն:

□

Երաժշտահանդէսին երկրորդ բաժինին մէջ կատարուեցաւ երկրորդ եւ առաջին դափնեկիրներուն համերգը, նուագակցութեամբ Ֆրանսայի Ազգային նուագախումբին:

Պեթհովէնի դաշնակի եւ նուագախումբի 4րդ քոնչերթօն - մրցանըւագ -, որ ծանօթ է նաեւ որպէս «Պեթհովէնի 4րդ»ը, համադրութիւն մըն է համանուագի մը եւ աղատ ոճով յօրինուած դաշնակի «փանթէզի»ի մը, «Մտերմութեան մրցանուագ» կրնանք կոչել:

Ա. շարժումը - մուվըման -, ալլէկրօ մոտերաթօն, կը սկսի մոլորեցուցիչ, խառնաշփոթ ստեղծող դաշնամուրի մենանուագին մուտքով: Բ. շարժումը - անտանթէ - յամրընթաց է եւ կարճ: Ի վերջոյ Ռօնտօն, զուարթ, պայծառ, որուն պոռթկումը շեշտաւորուած է չեփորներով եւ թաղանթաւոր հարուածային - թէմպալ - նուագարաններով:

Հարաւային Գորէացի Եունքէ Քիմ, 17 տարեկան, երկրորդ մրցանակակիրը, մեկնաբանեց «Պեթհովէնի 4րդ»ը ցուցաբերելով իր հասունութիւնը եւ յատկանշելով իւրաքանչիւր շարժում, զերծ մնալով աւելորդ ցուցադրութիւններէ եւ «զարդարանք»ներէ, սքանչելի պարզութեամբ մը, «անտանթէ քօն մոթթօ»ի մէջ: Սակայն Ռօնտօ վերջանուագը անակնկալօրէն եղաւ բուռն եւ փայլակնացայտ:

Առաջին մրցանակակիր Ճափոնացի Հիպիքի Թամուրա, քսան տարեկան, մեկնաբանեց Ռախմանինովի դաշնակի եւ նուագախումբի թիւ 2 ծանօթ քոնչերթօն, որ երաժշտական աշխարհին մէջ կը նկատուի իբրեւ դժուար մեկնաբանելի մրցանուագ մը, որ մասնաւորապէս կը պահանջէ ունենալ ձեռքերու լայնութիւն, ինչպէս նաեւ՝ դաշնակահար մեկնաբանի երաժշտականութիւն ու թէքնիք:

Հոս, Ա. շարժումը - մաէսթօօօ - կը սկսի դաշնամուրի միայնակ հանդիսաւոր թաւ ձայներու նուագով, որուն կը միանայ նուագախումբը գրեթէ լալագին շարք մը մեղեդիներով: Բ. շարժումը - ատաճիօ -, հանդարտ ընթացքով կը ստեղծէ բանաստեղծական երազային մթնոլորտ մը, հասնելով «վիրթիւոզական» քատենցայի մը: Ալլեկրօ վերջանուագը, աշխոյժ, արագ, մեզի կը վերապրեցնէ առաջին շարժումին ծանրախոհ, թախծոտ եւ վրդովիչ սաստկութեամբ թեման: Ի վերջոյ՝ վերջանուագը կը յանգի փառահեղ եւ յաղթական հրճուանքի:

Տաղանդաւոր դաշնակահար Հիպիքի Թամուրան մեկնաբանեց կըտորը կորովով եւ երգեցիկ, ճշմարիտ ներթափանցումով նուագախումբին հետ: Ան փաստեց իր յատկանշանական ձիրքը. սահուն, դասական, աւելի «ձայնային» ու հաստատակամ մեկնաբանութիւն: Եւ եթէ նոյնիսկ քանի մը տեղի «գըրոհները» միագոյն ու խիստ էին, ընդհակառակը անոր ազնուութիւնը, մանաւանդ Ա. շարժումին խոր զգայնութիւնը, մեծ զարմանք պատճառեցին մեզի եւ նոյնքան նըւագավար Ալէն Ալթունեանին, դիտնալով թէ Ծայրագոյն Արեւելքի ժողովուրդները՝ Չինաստան, Ճափոն, եւ այլն, ընդհանրապէս զուրկ են յորդ զգացումներէ: Ստեղնաշարի - ֆլավիէ - անոր հըրաշալի հպումները ի յայտ բերին հզօր, գերակայ արուեստագէտի մը խառնուածքը եւ խոստմնալից ապագան:

□

Ֆրանսայի Ազգային նուագախումբը կը նկատուի միջազգային համբաւի տէր նուագախումբերէն մին: Հիմնուած 1934ին, հարուստ է իր նուագացանկով եւ իրերայաջորդ աշխարհահռչակ ղեկավարներու հոյլով: Ունի բացառիկ հընչականութիւն եւ գեղարուեստական բարձր կատարողութիւն:

Նուագավար Ալէն Ալթունեանի (Ալթունօղլու) սլացքը դէպի յաջողութեան երկնակամար, կը զարմացնէ բոլորը. մանաւա՛նդ երաժըշտական քննադատները:

Բազմաթիւ անգամներ քննարկումի նիւթ դրած եմ իր ղեկավարութիւնը: Հետեւաբար, երկար պիտի ըլլայ յիշատակել անոր երաժըշտական ամբողջ գործունէութիւնը: Հոս պիտի գոհանամ միայն յիշելով գլխաւոր ելոյթները Եւրոպայի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու մէջ:

Ալէն Ալթունեան ղեկավարած է ֆրանսական Ազգային նուագախումբէն(*) զատ, Փարիզի եւ անոր շրջանի, Ֆրանսայի բոլոր գլխաւոր քաղաքներու Ազգային նուագախումբերը: Նոյնպէս, քնարերգական հիմնարկներու. Փարիզի Ազգային օփերայի եւ Օփերա-քոմիքի, Էքս-ան-Փրովանսի եւ Սալցպուրկի «Ֆէսթիվալ» նուագախումբերը, Պուէնոս Այրէսի, Պէրլինի, Լօսանի, Շիքակոյի և այլ մայրաքաղաքներու մէջ: 2009ին կը ղեկավարէ Նիւ Եորքի Մէթրոփոլիթընի մէջ: Այժմ, առաջին հրաւիրեալ մնայուն ղեկավարն է Մոնփըլիէի Ազգային նուագախումբին:

Այս քանի մը վայրերն ու համերգասրահները փաստն են ժիր ու տաղանաշատ նուագավարի մը արժանիքներուն:

Կը շնորհաւորենք ջերմօրէն զինք որ մեզի առիթ կու տայ ազգային հպարտութեան:

---

* Առ ի գիտութիւն. Ալէն Ալթունեան կը ղեկավարէ Ֆրանսայի Ազգային նուագախումբը 2008 Յունուար 14ին, Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ, Փարիզ:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՐ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ԾԱՂԿԷՐ ՍԱՌՈՒՑԵԱԼ ՍԻՊԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Խորհրդային Հայաստանի շրջանին Գուրգէն Մահարի հանդիսացաւ ամէնէն շատ չարչարուած գրագէտներէն մէկը: Այսօր շատ բան կրնանք սորվիլ, ազգային ինչ-ինչ հարցերու մասին շատ բան կրնանք մտածել եթէ անգամ մը վերադառնանք 1930ական թուականներու այդ սեւ օրերուն, մանաւանդ 1936ին, երբ այդքան արժէքաւոր հայ մտաւորականներ ու գրագէտներ իրենց հայրենիքէն կը փրցուէին ու սառուցեալ Սիպերիա կ'աքսորուէին Ստալինեան խժդժութիւններու ու հալածանքի հետեւանքով: Այդ տարիները շատ բան կրնան սորվեցնել մեզի, եւ ինչ գաղափարախօսութեան ալ ծառայենք, միաձայնաբար կրնանք աղօթել որ Տէրը անգամ մըն ալ այսպիսի փորձանք մը չըստեղծէ հայ ժողովուրդի արժէքաւոր զաւակներուն գլխուն:

Բայց պէտք է գիտնանք նաեւ որ միայն Հայերը չէին որ կ'ենթարկըւէին աքսորի ու հալածանքի: Սովետական միութեան անդամակցող բոլոր ազգերու զաւակները, նոյնիսկ ռուսերու կողմէ գրաւուած դրացի երկիրներու զաւակները, ինչպէս Լիթվիացիները, նոյն ըմպանումլիքին տակ էին:

Եւ ահաւասիկ պահ մը ուշադրութեամբ նայինք Լիթուանացի մանկամարդ կնոջ մը, Անտոնինա Միխայէլովնա, որ 1945ին, Ռուսերու գրաւումէն վերջ Լիթուանիոյ Վիլնիուս քաղաքին մէջ ձերբակալուած էր ու աքսորուած էր Սիպերիոյ կողմերը, Չերժինաք քաղաք: Ան ալ երկար տարիներ պիտի անցընէր այդ սառուցեալ աշխարհագրութեան մէջ, իր սրտին մէջ ամէն օր զգալով իր հայրենիքին կրակն ու ազատութեան կարօտը: Կը թուի թէ տարիները, որքան ալ ծանր ըլլան ու չարչարալից, կ'անցնին իրեւրայաջորդ կերպով: Այդպէս ալ պատահած էր Լիթուանացի Անտոնինային համար, որ իր շատ մտերմիկ ընկերուհիներէն մէկուն հետ, Էմմա Վասիլիեւա, կը համբէր աքսորի օրերը: 1952 Օգոստոսին ան եւ իր ընկերուհին ծանօթացան երկու հայ աքսորեալներու հետ: Մէկը հասակաւոր ու առողջ երեւոյթ ունէր, միւսը աւելի մանրակազմ ու հիւանդկախ երեւոյթով էր: Անոնց հանդէպ ունէր կեանքով լեցուն ակնարկներ: Անոնք իրենք զիրենք ծանօթացուցին որպէս զարբին Բաւէլ ու հովիւ Գրիշա: Երկու հայ աքսորեալները, մանաւանդ Գրիշան, երկար տարիներու աքսորին դիմաց չէին կորսնցուցած ապրելու իրենց կամքն ու սրամտութիւնը: Հովիւ Գրիշա ինքզինք ծանօթացուց սրամիտ ու հեգնական նախադասութիւններով.

«Ես, հովիւ Գրիշա, 15 տարի առաջ հայ բանաստեղծ էի: Արտօնեցէք որ ես զիս ներկայացնեմ: Անունս Գուրգէն Մահարի է: Անտե-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 26ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին, ոգեկոչուած է Խրիմեան Հայրիկի մահուան հարիւրամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղին ատենապետը տոքթ. Հրանդ Մարգարեան, որ յիշած է Երջանկայիշատակ Վազգէն կաթողիկոսի մէկ խօսքը՝ «Ամէն Հայ ունի երկու Հայրիկ, Իր՝ եւ Խրիմեան Հայրիկ», ապա տեսերիզով ցուցադրուած է Խրիմեան Հայրիկի գործունէութիւնը զոր պատրաստած էր Հրանդ Մարգարեան: Ցուցադրութենէն ետք, խօսք առած է օրուան բանախօսը՝ փրոֆ. Սեդա Գ. Տատոյեան: Ան մանրամասնօրէն ներկայացուցած է Խրիմեան Հայրիկին կեանքն ու գործունէութիւնը ու շեշտած որ ամփոփ կերպով իր աւանդն է.– «Միաբանեալ անպայմանական եւ ամբողջական հայրենասիրութիւն մը, որուն առարկան աշխարհագրիւ հայութիւնն է – քաղաքներու, բայց մասնաւորաբար գաւառին – իր ազատ, բարօր եւ պատմական հայրենիքին մէջ»:

□

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի «Ա. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 21-ին Ծիծաղի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Սօսէ մասնաճիւղի յիսնամեակի յանձնախումբին: Իր բացման խօսքին մէջ Մանուկ Դարզողեան բացատրած է որ մասնաճիւղին այս տարուան բոլոր ձեռնարկները նուիրուած են այդ յիսնամեակին: Օրուան հանդիսավարը Լեւոն Գաբրիէլեան երգիծական ոճով անդրադարձած է ՀՕՄ-ի վարչական եւ յանձնախմբային աշխատանքներուն, ապա, բեմ հրաւիրած է զուարճախօս Րաֆֆի Տէմիրճեանը (Լոս Անճըլըսէն): Ան, ծպտուած որպէս տիկին Մարի որ տան մէջ նստած հեռաձայնով կը խօսի այս կամ այն ընկերուհիին մը հետ զանազան մէջ պատահած դէպքերու մասին: Օրուան երկրորդ զուարճախօսը, նաեւ Լոս Անճըլըսէն, եղած է Վարսի Ներսէսեան: Ձեռնարկի աւարտին, մասնաճիւղի ատենապետուհին շնորհակալութիւն յայտնած է արուեստագէտներուն:

Նօք բանաստեղծ էի, հիմա, ինչպէս կը տեսնէք, խոզ կ'արածեմ, խոզապահ եմ: Կը յիշէք անշուշտ թէ ինչ կ'ըսէր Ինթէրնացիոնալը: "Ով որ ոչինչ է, կը դառնայ ամէն ինչ, իսկ ան որ ամէն ինչ է, կը դառնայ ոչինչ": Ահա ես ալ ուրեմն դարձեր եմ ոչինչ: Հէչ: Հիմա անոնք որոնք նախապէս խոզ կը պահէին, յանգեր կը շարեն, բանաստեղծ դարձած են, իսկ մենք անցանք անոնց տեղը, խոզ կը պահենք»:

Այդ խոզապահը, Գրիշան, ուրեմն ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Գուրգէն Մահարին, որ 1936էն ի վեր, այսինքն 15 տարի, աքսորականի կեանք կ'ապրէր Սիպերիոյ մէջ: Ան այլեւս դադրած էր բանաստեղծութիւն գրելէ: Բայց ինչպէս դադրա՞ծ էր արդեօք, հակառակ որ այնքան հեգնանքով կը ծաղկէր Ինթէրնասիոնալը, Համայնավար կարգերը, ոչնչութիւնները մարդ դարձնող, մարդերն ալ ոչնչութիւն դարձնող քաղաքական վարչակարգի մը չարքերը:

* * * *

Անտոնինա, եբ լսեց հայ բանաստեղծ Գուրգէն Մահարիի այս խօսքերը, սրտին մէջ անմիջապէս համակրանք մը զգաց անոր հանդէպ: «Այս հայ բանաստեղծը սրամիտ մարդ է, երգիծանքով լեցուն սիրտ ունի», մտածեց եւ այդպէս ալ պիտի գրէր իր յուշերուն մէջ:

Անտոնինա ու Գուրգէն Մահարի բարեկամացան ու Գուրգէն, որ իբր խոզապահ՝ յարգանք ու հեղինակութիւն կը վայելէր, կոլտնտեսութեան նախագահէն խնդրեց որ հիւրընկալուին նաեւ Անտոնինան ու էմման: Անոնց բարեկամութիւնը արագօրէն կը սերտանար: «Ի՜նչ լաւ եղաւ որ եկաք, կ'ըսէր Գուրգէն, չունչս կը կտրուէր առանձնութենէն, այստեղ ո՛չ մէկը կը հասկնայ զիս»:

Գուրգէն Մահարիի հագուստ կապուստը խեղճուկ էր, սիպերական տարազ, բամպակէ բաճկոն, երկարաճիտ կօշիկ: Այդ հագուստին մէջ իսկ շատ վեհ ու տպաւորիչ տեսք ունէր եւ Անտոնինա արդէն կը զգար որ հայ բանաստեղծը անտարբեր չէր իրեն նկատմամբ:

Շուտով՝ Գուրգէն սկսաւ զինքը կոչել Տոնեչքա, հայերէն բանաստեղծութիւններ գրել անոր համար: Այդ բանաստեղծութիւններէն մէկը ունէր «Ինչո՞ւ ուշացար» խորագիրը:

Ինչո՞ւ ուշացար, գարուն աղջիկ,
Ինչո՞ւ ուշացար, վերջին կարօտ:
Ես վար եմ իջնում լերան լանջից,
Դու բարձրանում ես լոյսով այրող:

Անտոնինան եւս անտարբեր չէր այդ տպաւորիչ հայ բանաստեղծին նկատմամբ, որքան ալ այդ բանաստեղծը խոստովանէր որ ինք վայրէջքի մէջ է մինչդեռ իր սիրածը վերելքի: Արդարեւ քիչ մը ո՞ւշ գտած էին զիրար: Մահարին, որ արդէն հիւանդկախ էր, քանի՞ տարուան կեանք կրնար ունենալ:

Հարց չէր: Սիպերական կեանքի դաժան պայմաններուն մէջ ահաւասիկ մեծ սէր մը ծնունդ կ'առնէր ու կը ծաղկէր:

Ռ. Հ.

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Գոգոլը Հռոմով զբօսնելիս չէր սիրում շտապել: Նրան թւում էր թէ ուշադրութեան արժանի են ոչ միայն ճարտարապետական այն կոթողները, որ ըստեղծել են Պրամանթէն, Պորրոմինին, Սանկալլօն, Տէլլափորթէն, Վինիոլային, Պուոնարոթթին, այլեւ՝ ամէն մի ճակատի քիւը, մարմարէ զարդանախշ շրջանակի մէջ ամփոփուած շքադուռը, պատուհանի շրջակալը, շատրուանը՝ իր կանաչ մամուռով պատած գրանիտեայ ստորինանով: Այս ամէնը Հռոմում նա հիանալի գիտէր եւ կարողանում էր նըկարագրել մեծ գրաւչութեամբ: Ահա ինչու կէսօրն արդէն վաղուց անցել էր, երբ Գոգոլն ու Այվազովսկին հասան Փալաթինեան բլրին, որտեղ գտնւում էր Ս. Բոնավենթուրայի մենաստանը: Ռուս գըրողին լաւ էին ճանաչում այստեղ եւ նա առանց որեւէ դժուարութեան Այվազովսկուն քարէ աստիճաններով բարձրացրեց վեր, հասցրեց մինչեւ մենաստանի տանիքը:

– Ահա այստեղից է Սիլվեսթր Ֆէոդոսիեւիչը նկարել «Գոլիզէի տեսքը» բացագանչեց Գոգոլը անսքօղ պարծանքով, որ հէնց ինքն էր ընտրել այս վայրը նշանաւոր նկարչի համար:

...Եօթբլրանի Հռոմը մնաց հեռուում: Միայն երբ հայեացքի առջեւում փայլատակեց Ալպանական լիճը, Այվազովսկին խորը, լիաթոք շունչ քաշեց: Հոգին թեթեւացել էր նորից: Այս լճի հետ կապուած առանձնակի յուշեր ունէր նա: Ութ տարի առաջ Տոմիլովի պետերբուրգեան տանը նա տեսել էր Շչեդրինի «Ալպանօ լիճը Հռոմի շրջակայքում» նկարը: Այդ ժամանակուանից փոխուել էին նրա հայեացքները արուեստի մասին, գեղանկարչութեան մէջ նա ամէն ինչ սկսել էր չափել Շչեդրինի տեսանկիւնով: Եւ ահա հիմա ինքը գտնւում էր նոյն այն դրախտային անկիւնում, որը նկարել էր Ուսուցիչը: Այվազովսկին նրա հետքերով գնալով անցնում է լճափի վերին ծառուղիով: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս նկարում է պատկերուած, նրա գլխավերեւում հսկայ կաղնիների խիտ սաղարթներ են եւ կանաչ մամուռով պատած վիթխարի ծառաբներ, որոնց արանքներից սքանչելիօրէն երեւում են կապոյտ լճակն ու հեռուում սպես հալչող արծաթ երկնագոյն լեռները: Իսկ միջօրէի արեւը խաղում է սաղարթների մէջ՝ ծառուղու վըրայ ոսկէ ցոլքեր շաղ տալով...

– Անտառային այս կածանով, – ասում է Վեքին, – տօնական օրերին հռոմէացիները խումբ-խումբ ուղեւորւում են դէպի Գասթէլ-Կոնտոլֆէրօ: Գնանք այնտեղ, այնտեղից լիճը բոլորովին ուրիշ տեսք ունի:

Եւ ահա նրանք նստած են Գափուցիններ վանքի ժայռոտ ափին: Լիճն այնտեղ անհամեմատ լայն է, ջուրը կապտապողպատագոյն երանգներ ունի եւ անկանգառ ծփանքը դադար չի տալիս նրա մակերեսին:

Վեքիի բուռն խառնուածքին աւելի սրտամօտ են անհարթ, ալեկոծ տեսարանները, բայց Այվազովսկին պնդում է իրենը.

– Այս վայրը, որ Շչեդրինն ընտրել է իր նկարում պատկերելու համար, շռայլօրէն յագեցած է միջօրէի բնութեան հըմայքով... Դու բարբարոս են, Վեքի, – ծիծաղում է Այվազովսկին: – Ռուս նըկարիչը զուր չի եկել այստեղ, եկել է, որպէսզի անգամ ձեզ՝ Իտալացիներիդ, ցոյց տայ ձեր հայրենիքի բնութեամբ ողջ պոէտական գեղեցկութիւնը:

– Եւ դու էլ շարունակում ես նրա սկըսած գործը, – փոքր-ինչ վիրաւորուած, բայց եւ մեծապէս հիացած բացագանչում է Վեքին:

Ընկերները Նէապոլ հասան ուշ գիշերով, բայց Այվազովսկին չհետեւեց Վեքիի խորհրդին՝ քաշուել սենեակ եւ հանգստանալ ճանապարհից, այլ սլացաւ դէպի Սանթա Լուչիա, դէպի քարափի այն տունը, որտեղ ժամանակին ապրել էր Շչեդրինը:

Վեզուվի վերեւում լուսինն արդէն դուրս էր եկել եւ մոգական լոյսով ողողել լեռները, ծովը, նաւակայմերի մութ անտառը նաւահանգստում, ամբողջ Նէապոլը: Գիշերուայ խաւարի մէջ հորիզոնում գծագրուեցին Գափրի կղզու ժայռերը, Գասթէլլամարէի եւ Սորենթոյի լեռնակողերը: Բոլոր կողմերից երեւում էր արծաթափայլ մուխ Վեզուվը: Բայց յանկարծ նրա երախից դուրս ժայթքեց կրակէ աստղերի մի վառ խուրձ: Բոցը լուսաւորեց վիթխարի հսկայի գագաթը: Բայց՝ միայն մի քանի րոպէ: Բոցը հանգաւ, եւ Վեզուվը կրկին ընկղմուեց լուսնի մշուշի մէջ:

(Շար. 108)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՐՏՈՂՆԵՐԸ

ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ

ԹԻՒ 20. ՄԱՏԹԷՈՍ ՈՒՌՀԱՅԵՑԻ

Ծննդեան և մահուան թուականները ստոյգ չեն. գիրքը աւարտած է 1136ին ուրեմն անկէ անդին պէտք ըլլալու է: Ինքզինք կը կոչէ Ուռհայեցի եւ Վանական, չունենալով հանդերձ վանականի մը մտաւորական պատրաստութիւնը եւ զարգացումը, իր ձեռնարկը պատմական տեսակէտով ունի իր կարեւորութիւնը:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ: Ուռհայեցիի տուած տիտղոսն է իր գործին որ կը բաժնուի երեք մասերու: Ա.- Կը բովանդակէ 952–1051 տարիներու ընթացքին պատահած դէպքերը, Տէր Գրիգորիսի եւ Տէր Բարսեղի հայրապետութեան ժամանակ: Բ.– Երկրորդ գիրքին յառաջաբանին մէջ կը գրէ որ 80 տարիներու պատմութիւնը պիտի ներկայացնէ, սակայն կուտայ միայն 1051 – 1101ի եղելութիւնները: Գ.– Երրորդ գիրքը կը հասցնէ մինչեւ 1136 թուականը: Գրիգոր Երէց անունով անձ մը գրի առած է մինչեւ 1162 տարին երկարող դէպքերն ալ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ: Պատմութիւնն է կամ ժամանակագրութիւնը զանազան ազգերու, յոյն, մահմետական, փրանկ, ասորի եւ հայ, որոնք փոխն ի փոխ կը գործէին Միջագետքի եւ Փոքր Հայքի մէջ, աւելցնելով Կիլիկիոյ մէջ կատարուածներն ալ: Կը մէջբերէ նամակագրութեան պատճէններ ընդմէջ Զմչկիկ կայսրին եւ Աշոտ Թագաւորին եւ կաթողիկոսներու:

ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ: Հեղինակը շատ անգամ կը յիշատակէ որ իր պատմութիւնը գրելու համար դիմած է ականջալուր աւանդութիւններու եւ իրմէ առաջ եղող պատմագիրներու. սակայն ժամանակակից հայ մատենագիրներու մէջ մեզի անծանօթ են նոյն նիւթերու մասին գրող պատմիչներ. անոնք (Կիրակոս Գանձակեցի, Վարդան պատմիչ) աւելի Մեծ Հայքի մասին գրած են մինչ Մատթէոս Ուռհայեցին Հայաստանի եւ սահմանակից օտար գաւառներու:

Ուռհայեցի դիւրահաւան եւ միամիտ անձ մը եղած ըլլալու է հաւանաբար, քանի հաւատք կ'ընծայէ ամէն իրեն պատմուածներուն և գրի կ'առնէ նաեւ հրաշապատում դէպքեր, բնութեան երեւոյթներ, կենդանիներու կոտորածներ եւ այլն: Իրեն կը պակսի պատմական ըմբռնում. այնուհանդերձ մեզի տուած է կարեւոր գիրք մը ուր ներկայացուած են դարուն քաղաքական եւ եկեղեցական անցքերը, բռնակալներու կատարածները որ կու գան լրացնելու ասորի եւ բիւզանդացի պատմիչներու թողած բացը:

Մատթէոս Ուռհայեցի ատելութեամբ կը խօսի ասորի, յոյն, լատին, թուրքերու մասին որոնք դրեթէ միշտ հայ ժողովուրդին եւ իշխաններուն չարիք հասցուցած են:

Թէեւ անարուեստ գրող մըն է բայց գրած է սրտով եւ հոգիով. դրած է յուզականութիւն եւ զգայուն հայրենասիրութիւն որ յաճախ կը ջերմացնեն գիրքին էջերը առանձին հրապոյր մը տալով ընթերցումին:

Պատրաստեց՝ ՅԻՊԷ

ՊՊ. Վիգէն եւ Սեւակ Արմէնեան,
Պ. Սարգիս Արմէնեան (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Շէքէրճեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տիկին Հուրի Շէքէրճեան եւ զաւակը (Պէյրութ),
ՊՊ. Մարտիկ եւ Վաչէ Շէքէրճեան (Պէյրութ),
Տիկին Ազնէս Տէօվլէթեան (Լոս Անճըլըս),
Տիկին Կասիա Արմէնեան եւ զաւակները (Լոս Անճըլըս),
ինչպէս նաեւ Շէքէրճեան, Արմէնեան, Սարաճեան, Թորոսեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը գուժեն իրենց մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, զարմուհիին եւ հարազատին՝

ՏԻԿԻՆ ԼԵՆԱ ՇԷՔԷՐՃԵԱՆԻ
(Ծնած՝ Պէյրութ)

յանկարծակի մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 8ին, Փարիզի մէջ, 61 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 19, ժամը 10·30ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝
15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris

vikenarmenian@gmail.com

Salon du livre arménien

Samedi 24 et dimanche 25 novembre de 15h à 18h à la Maison de la Culture Arménienne

17, rue Charles-Péguy —
93190 Livry-Gargan
Tél. : 01. 43. 85. 90. 12
Site : www.mca-sevranlivry.com

Voici la deuxième édition du salon du livre arménien organisé par la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan et de la Seine — Saint-Denis. Le succès rencontré par la première édition préparée dans le cadre de l'Année de l'Arménie et avec le label en France «Arménie mon amie», a poussé les organisateurs à renouveler cette rencontre.

Rencontres —
Espace restauration —
Entrée libre

Centre Culturel Saint-Mesrob

à Paris

Le jeudi 22 novembre à 20h45
(et non le 16 novembre comme annoncé précédemment dans le Bulletin «l'Eglise Arménienne»)

CLAUDE MUTAFIAN
fera une présentation audiovisuelle de son Exposition de la Vieille Charité à Marseille

ARMENIE :
LA MAGIE
DE L'ECRIT

Si vous n'avez pas visité cette exposition, ne manquez pas l'occasion d'en découvrir les merveilles commentées par son créateur.

Vente du catalogue

— Cocktail —

au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20·30էն սկսեալ
«Տիամանթէրո»

ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01·43·78·57·67:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին, հանգուցեալ բոլոր խաչուհիներու յիշատակին:

□

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ԼՕԹՕ-ն Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:

խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ ախորժաբեր, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ:

Անհապաղեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝
04·78·49·19·44 թիւին:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

• Bar

• Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

●

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre** de 10 heures à 20 heures à l'école bilingue Hamaskaïne, 60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

2 NUITS OFFERTES A L'HOTEL EUROPE****

A CHAQUE ACHAT D'UN BILLET D'AVION

PARIS - EREVAN - PARIS

(sous conditions particulières, offre valable du 1er novembre au 23 mars 2008, sous réserve de disponibilités)

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS

Saberatours	Sevan Voyages	Wasteels
11 rue des Pyramides	48 Cours de la Liberté	67 La Canebière
75001 Paris	69003 Lyon	13001 Marseille
Tél. : 01 42 61 51 13	Tél. : 04 78 60 13 66	Tél. : 04 95 09 30 60

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires
  (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
MARDI
20 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամենօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) -- Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·832 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 83e ANNEE — N° 21·832

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՊՈՂՈՏԱՅԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Նոյեմբեր 16 Ուրբաթ օր Նախագահ Ռ· Քոչարեան բացումը կատարեց իր իշխանութեան տարիներու ամէնէն կարեւորներէն համարուած իրագործումին որ Երեւանի Հիւսիսային պողոտան եղաւ: «Արդիական» որակուած իր ճարտարապետութեամբ ու Ալ· Թամանեանի քաղաքաշինութեան յատակագիծով նախատեսուած այդ պողոտային շինութիւնը սկսաւ 2002ին, նախագահ Ռ· Քոչարեանի 1999ին վաւերացուցած նախագիծով: Արժեց շուրջ 315 միլիոն տոլար:

Պողոտան «Երեւանի քաղաքաշինական եւ ճարտարապետական տեսանկիւնից բ· այցեքարտը» որակած է նախագահը, բացումի հանդիսութեան ելոյթին ընթացքին: Անոր շինարարութեամբ երկրին տնտեսական աշխուժութեան ակնարկած է ան, ըսելով յատկապէս թէ տասնըեակ հազարաւոր մարդիկ աշխատանք ունեցած են անոր շնորհիւ:

Պողոտային կառուցման հեղինակներն են Նարեկ Սարգսեանի ղեկավարած ճարտարապետներու խումբը եւ Երեւանի քաղաքապետարանի Ներդրումային ծրագիրներու գրասենեակը:

Հիւսիսային պողոտան որքան ալ հըպարտալից նախաձեռնութիւն ներկայացուի, չի կրնար մոռցնել այն տմարդի, արհամարհական վերաբերումը որուն արժանացան այդ վայրին նախկին բնակիչները որոնք բրտօրէն վտարուեցան իրենց տուներէն, քանի մը տոլար հատուցումով իրենց գլխուն ճարը նայելու հրահանգով: Կ'արժէ հարց տալ թէ այդ ընտանիքներէն քանի՛ն կը բաժնէ նախագահական ինքնագոհութիւնը:

Պողոտային կառուցումէն անբաժան եւ աւելի խոր հարց մըն է Երեւանի ճարտարապետական անցեալէն մնացածը մէկ հարուածով քանդելու, գայն պատմութեան ու դիմագիծի տէր քաղաքի յատկանիշէն զրկելու անփութութիւնը. եւ ըսել որ ամէն հոկտեմբերի ամենայն խանդավառութեամբ ու հպարտութեամբ կը նշուի մայրաքաղաքին մօտ երեքհազարամեայ տարեդարձը... Այլ հարց է շինարարութեամբ յարուցուած ճաշակի նիւթը. բայց աւելի լաւ է այդ թղթածրարը բնա՛ւ չբանալ:

Շատ աւելի հագուադէպօրէն բարձրաձայն կը խօսուի այդ պողոտային շինարարութեան գումարներուն աղբիւրներուն մասին: Եթէ պետութիւնը տէր էր անոնց, կամ վարկերով կրցաւ ապահովել, աւելի տեղին չէ՞ր ըլլար նախ մտածել Երեւանէն դուրս մնացած Հայաստանը ապրելի շրջանակի վերածելու մասին:

Քիչ մը տարօրինակ ու բաւական մըխուր զուգադիպութիւն է Նոյեմբերեան այս մէկը. Երեւանի մէջ մեծաշուք բացումը կը կատարուի աւելի քան 300 միլիոն տոլար արժած պողոտայի մը, անդին՝ Սփիւռքի մէջ հարիւրաւոր կամաւորներ տասնեակ հազարաւոր կոչերով կը դիմեն նուիրատուներու, մէկ, երկու կամ չորս միլիոն տոլար գոյացնելու համար Հայաստանի ու Արցախի խմելու ջուրէ իսկ զրկուած գիւղերուն:

Երեւա՞նն է իշխանութիւններու Հայաստանը, իսկ մնացածը խորթ զաւա՞կ, որուն Սփիւռքը, կամ պատահական խնամակա՞լ մը պէտք է հոգատար ըլլայ:

Լ· ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ-Ի ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16 -

Լ· Տէր Պետրոսեանի Նոյեմբեր 16ի հանրահաւաքը 20–25 հազար հոգի խմբած է Ազատութեան հրապարակին վրայ: Նախկին նախագահը որ դարձած է 2008 Փետրուարի ընտրութեան ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն արթնցնող թեկնածուն, իր ելոյթին մէջ անդրադարձած է իր իշխանութեան տարիներու ամէնէն քննադատուած մարզին, ապա ներողութիւն խնդրած:

Ինչ կը վերաբերի քննադատուած մարզին, ցուրտ ու մութ տարիներու տաժանքին, Լ· Տէր Պետրոսեան ըսած է թէ այդ տարիները պատերազմի եւ շրջափակման տարիներ էին ու ինք գոհ է որ ժողովուրդը զանոնք կը յիշէ ցուրտով ու մութով, «քանի որ չի զգացել պատերազմը»:

Ապա կրկին ան խստագոյն քննադատութիւններ ուղղած է ներկայի իշխանութիւններուն, զանոնք կոչելով «աւազակապետական»: Ան համաձայն չէ դրոշմուած անոնց ու նախկին իշխանութիւններու միջեւ տարբերութիւն չտեսնող մըտայնութեան, նախկինները համարելով «քաղաքական իշխանութիւն»: Ընդունած է թէ կաշառակերութեան երեւոյթը իր տարիներուն ալ կար, բայց «անհատական օրինազանցութեան ձեւով» էր եւ ոչ ներկայի կազմակերպուած յանցագործութիւններու:

Ներողութեան բաժինն ալ թիրախ առած է Ռ· Քոչարեան – Ս· Սարգսեան զոյգը. Լ· Տէր Պետրոսեան ըսած է. «Թէեւ ուշացած, բայց ամենայն անկեղծութեամբ ներողութիւն եմ խնդրում Ռ· Քոչարեանին եւ Ս· Սարգսեանին Հայաստան բերելու եւ ձեր վզին փաթաթելու համար...: Եւ սա սխալ չէ, այլ փորձանք: Ուրեմն, թոյլ տուէք, օգնէք ինձ ձեզ ազատելու այդ փորձանքից»: Աւելցուցած է թէ երեք տարուան պէտք ունի այդ «փորձանք»ը վանելու համար, անշուշտ եթէ ընդդիմութիւնը միասնական ըլլայ. իսկ անկէ ետք ընդմիշտ կը հեռանայ քաղաքական կեանքէն:

Հանրահաւաքին ելոյթ ունեցած են Լ· Տէր Պետրոսեանի աջակից «Հանրապետութեան» կուսակցութեան առաջնորդ Արամ Սարգսեան, Հայաստանի ժողովրդական կուսակցութեան առաջնորդ Ստեփան Դեմիրճեան, Ս·Դ·Հ·Կ·–ի կողմէ Լուսմիլա Սարգսեան, «Ժողովրդավարական հայրենիք»ի նախագահ Պետրոս Մակէեան, երեսփոխան–գործարար Խաչատուր Սուքիասեան եւ ուրիշներ:

***

ՕԴԱՅԻՆ ՏԱՐԱԾՔԻՆ ՄԱՍԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ օդային երթեւեկի իշխանութիւնները գրաւոր տեղեկացուցած են որ թեքնիք պատճառներով չեն կրնար տարածք յատկացնել «Արմավիա»յի Երեւան – Պէյրութ եւ Երեւան – Հալէպ թըռիչքներուն: Երեւանի քաղաքացիական թռիչքներու վարչութիւնը յայտնած է թէ հայկական գիծերու օդանաւերը այդ զոյգ քաղաքները կը թռչին այլ երկիրներու տարածքը գործածելով:

Կը շարունակուին Երեւան – Պոլիս – Երեւան թռիչքները, նաեւ Եւրոպա դիմողները, Թուրքիոյ օդային տարածքէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը շարունակուէր Նոյեմբեր 19ին ալ, թէեւ յոյս կար որ Չորեքշաբթի Նոյեմբեր 21ի հանդիպումը լուծում մը բերէ: Արդարեւ կողմերը (պետութիւն եւ սենտիքա) քիչ մը ջուր դրին իրենց գինիին մէջ եւ նախապայմաններէն հրաժարեցան, գոնէ մասամբ: Այլ խօսքով, կառավարութիւնը պայման չդրաւ որ բանակցութիւնները կրնան տեղի ունենալ եթէ նախ գործադուլը վերջ գտնէ, այլ յայտնեց միայն թէ տեսակցութիւն կ'ըլլայ, եթէ աշխատանքի ուժականութիւն մը արտայայտուի: Չորեքշաբթի տեսակցութիւն կ'ըլլայ սենտիքաներու հետ պետութեան մէկ ներկայացուցչին ներկայութեամբ: Բայց եւ այնպէս, Նոյեմբեր 19ին, երթեւեկը շատ աւելի դժուար էր: Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին, Ռեփիւպլիքէն Նասիոն քանի մը հազար հոգի ալ ցոյց մը ըրին գործադուլներու դէմ:

ՊԱՆԿԼԱՏԷՇԻ մէջ Սիտր մրրիկը շատ աւելի մեծ աւեր գործած է քան ինչ որ կը կարծուէր առաջին օրերուն: Վերջնական հաշուեկշիռ չկայ թէեւ, բայց արդէն իսկ 3·100 մեռեալի մասին կը խօսուէր, հազարաւոր վիրաւորներ եւ քանի մը միլիոն անօթեւան ընտանիքներ կան: Պանկլատէշ արդէն աշխարհի ամէնէն աղքատ երկիրներէն մէկն է եւ պատահածը աւելի քան աղէտալի է: Նոյեմբեր 19ի լուրերուն համաձայն, մեռեալներու թիւը կրնայ 5էն 10 հազար ըլլալ:

ԴՈՆԵՑԿԻ (Ուկրանիա) մէկ հանքին մէջ պայթում մը պատահած է Կիրակի Նոյեմբեր 18ին, որուն հետեւանքով 65 մեռեալ կար եւ 35 անհետացած հանքագործներ: Նման արկածներ յաճախակի են եւ հետեւանքներն ալ ծանր, ինչպէս այս անգամ, բայց նախապէս ալ պատահած են վրդովում պատճառելով բնտանիքներուն մօտ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Վճռաբեկ ատեանին դատախազը Սահմանադրական ատեանին դիմելով պահանջած է որ փակուի քրտամէտ Տէ· Թէ· Փէ·ն (Ժողովրդավար Ընկերութեան Կուսակցութիւն): Ամբաստանութիւնը այն է որ անոր ղեկավարները սերտ կապեր կը մշակեն քրտական զինեալ կազմակերպութեան (ՓՔՔ) հետ եւ կը կիրարկեն անոր ղեկավար Ա· Օճալանի հրահանգները: Դատախազին դիմումը հանրային կարծիքին մէջ երկպառակութեան պատճառ եղած է: Մինչ մաս մը համախոհ է դատախազին, ուրիշ մաս մը նախաձեռնութիւնը սխալ, հակաժողովրդավարական ու ապօրինի կը նկատէ: Դիտել տուողներ կան նաեւ որ կուսակցութիւն փակելու կեցուածքը կը վնասէ Թուրքիոյ եւրոպական ձգտումներուն: Տէ· Թէ· Փէ·–ն Ազգային ժողովին մէջ քսան երեսփոխան ունի:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՊԵԼՃԻՈՅ մը կողմնակիցները ցոյց մը ըրին Նոյեմբեր 18ին փրկելու համար երկիրը որեւէ պառակտումէ, քանի Ֆլամաններ կան որոնք այլեւս դէմ են միասնականութեան: Ֆրանսայի մէջ ալ Նոյեմբեր 11ին հարցախոյզ մը եղած էր, ուր մեծամասնութիւն մը կողմնակից էր որ ֆրանսախօս Պելճիքան Ֆրանսայի կցուի...: Ֆրանսայի ներկայ վիճակին մէջ, առնուազն երգիծական բնոյթ ունի նման փափաք մը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետներուն եւ Ազրպէյճանի նախագահին կողմէ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Թուրքիա – Յունաստան կազատարին որով ազրպէյճանական կազ պիտի

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

2007-Ի ՖՈՆԷԹՈՆՈՎ 1,1 ՄԻԼԻՈՆ ԵՒՐՕ ԳՈՅԱՑԱԾ

«Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին այս տարուան ֆոնէթոնը որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 15 – 18, 1,1 միլիոն եւրոյի նուիրատուութեան խոստումով աւարտեցաւ: Հայաստանի ու Ղարաբաղի գիւղերուն –Տաուշի, Լոռիի եւ Մարտունիի շրջան– ջուրի եւ կազի ցանցերուն, ճամբաներու շինութեան, դըպրոցներու, հիւանդանոցներու, հողագործութեան մարզին յատկացուելիք գումարը գոյացաւ մօտ 13 հազար ընտանիքներէ, ձեռնարկութիւններէ ու ընկերակցութիւններէ:

1,1 միլիոնին 1,026 միլիոնը Ֆրանսայէն 11·200 խոստումի արդիւնք է, 53 հազարը Գերմանիայէն (980 խոստում), 14·285 եւրօն Հոլանտայէն (470 խոստում) եւ 14·681ը Զուիցերիայէն (125 խոստում):

Հանգանակութեան մասնակցեցան աւելի քան 660 կամաւորներ որոնք սկսեալ Փաշանի կեդրոնէն, նաեւ Լիոնէն, Մարսէյլէն, Նիսէն, Թուլուզէն մասնակցութեան կոչ ուղղեցին: Այս անգամ եւս Փաշանի հեռաձայնի կեդրոնը տրամադրուած էր Թէլէքոմին կողմէ որ կարեւոր նուիրատուներէն կը հանդիսանայ ֆոնէթոնին:

Տրուած այս արդիւնքը չի նշանակեր թէ փակուած է հանգանակութիւնը: Ան կը շարունակուի մինչեւ տարեվերջ. կարելի է մինչեւ Դեկտեմբեր 31 հեռաձայնել 0 810 02 04 04 թիւին, կամ ուղղակի չէք մը ղրկել հիմնադրամին հասցէին.
Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660 Paris, Cedex 14
ՍԷՐՖԱ ընկալագիր մը եկամուտի տուրքի 66% զեղչ մը կ'ապահովէ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽԻ ԹԷԼԷԹՈՆԸ

2007ի այս հանգանակութեան Հայաստան, Արցախի բաժինը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 14 – 16ին եւ հանգանակուեցաւ 22,83 միլիոն դրամ (շուրջ 60 հազար տոլար): Կամաւորներ դիմած են մօտ երկու հազար հաստատութեան:

***

ԱՄՆ–ՈՒ ԹԷԼԷԹՈՆԸ

Ամէն տարուան այս հանգանակութեան մեծագոյն բաժինը կ'ապահովուի ԱՄՆ–ու թէլէթոնին: Ան տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 22ին:

արտածուի Թուրքիոյ ճամբով: Կազատարը սկիզբ կ'առնէ Կասպից ծովու ազրպէյճանական ափէն, կը շրջանցէ Հայաստանը, Վրաստանի վրայով կը հասնի Թուրքիա, կը կտրէ ամբողջ Անատոլուն ու կը մտնէ Յունաստան: Հիմը դրուած էր 2005 Յուլիսին:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Մ· Ահմատինեժատ նամակ մը գրած է Ն· Սարքոզիի, որ բաւական խիստ ոճով շարադրուած է եւ ուր նախագահը «երիտասարդ ու անփորձ» կ'որակէ Սարքոզին: Ան կը յիշեցնէ Ֆրանսայի նախագահին, որ Իրան և Ֆրանսա «պատմական յարաբերութիւններ» ունին եւ «հասարակաց շահեր», ուրեմն ցաւալի կ'ըլլայ որ այդ յարաբերութիւնները ոչինչի իջնեն: Ան բուռն կերպով հակազդած է նաեւ Ֆրանսայի առաջարկներուն՝ պատժական միջոցներու դիմելու համար Իրանի դէմ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՆԻՒԹՈՎ

Թուրքիոյ հակասութիւններու այժմէականութեան մէջ մինչ առաջին մէյան կը սպառի երկրին ճակատէն սրբելու համար Ցեղասպանութեան մուրը, միւս կողմէ անըսպասելի նիւթեր օրակարգի կը բերուին: Այս վերջիններէն է Ունեւորութեան տուրքի (1942) անցեալը: Առաջինին չափ չի գրաւեր լրատուներու ոլորտը, բայց ուսումնասիրութեան, յօդուածի ձեւով ինքզինք կը յիշեցնէ պարբերաբար:

Նոր-նոր «Պիրկիւն»ի մէջ նիւթ եղած է (Նոյ. 11), որպէս «Այլացընելու քաղաքականութիւն»: Հեղինակը՝ Ֆէզա Քիւրքճիւօղլու այդ մեկնաբանութիւնը տուած է խորագիրէն իսկ: Նախ կը նկարագրէ Բ. աշխարհամարտի Թուրքիոյ տնտեսական մթնոլորտը. հացը չափաբաժինով կը տրուի, շաքար, աղ, ձէթ, օճառ, եւ այլնի նման առօրեայ անհրաժեշտ ապրանքներ սեւ շուկայի մէջ կը վաճառուին: Իսկ Պոլսոյ մէջ որ տնտեսական կեդրոնն էր, առեւտուրը մեծ մասով ոչ իսլամներու ձեռքն էր: Այդ պատճառով ոչ իսլամ տարրը որպէս առիթէն օգտուող, բուռն վերագրումներու թիրախ կ'ըլլայ մամուլի մէջ:

Ունեւորութեան տուրքը որուն 65ամեակն է այս տարի (Նոյ. 11ին քուէարկուած Ազգային ժողովին մէջ), որպէս ոչ իսլամներու կարեւոր երկրորդ հարուած, յաջորդեց 1941ի քսան դասակարգ զինուորութեան: 20–45 տարեկանները զինուորագրուեցան կրկին անգամ. իրենց ոչ զէնք տրուեցաւ, ոչ ալ համազգեստ: Ղրկուեցան Անատոլուի մէջ ճամբայ շինելու տաժանակիր աշխատանքի:

Ունեւորութեան տուրքը, ինչպէս կ'ըսէ յօդուածագիրը, «Փոքրամասնութիւններու հանդէպ Թուրքիոյ կիրարկած քաղաքականութիւններու թերեւս ամէնէն ընդգըրկունն էր»: Ան Ազգային ժողով բերուեցաւ միակուսակցական իշխանութեան վարչապետ Շ. Սարաչօղլուի կողմէ: Ան հետեւեալ խօսքերով բացայայտեց նպատակը. «Մեզի առիթը ներկայացած է տընտեսական մեր անկախութեան տիրանալու: Անհետացնելով մեր հրապարակին տիրած օտարականները, թրքական շուկան պիտի յանձնենք Թուրքերու»: Նոյեմբեր 9ին ժողովին յղուած օրէնքի նախագիծին պատճառաբանութիւնը շարադրըուած էր հետեւեալ կերպով. «Բացառիկ տուրք մըն է, մէկ անգամ միայն կիրարկելի, որ պիտի գանձուի եկամուտի ու հարստութեան տէրերու ստացուածքին եւ բարձր շահերուն համեմատութեամբ»:

Հարկատուները ստիպուած էին 15 օրուան մէջ վճարելու պարտադրուած գումարը: Անոնք որ չէին վճարեր, պիտի ղրկուէին աշխատանքի ճամբարներ: Հարկատուներու ցանկը ամենակարճ ժամանակի մէջ պատրաստուեցաւ յանձնաժողովի մը կողմէ եւ պարզ է որ այնքան աճապարանքով կարելի չէր արդար ցանկեր պատրաստել:

1943 Յունուար 27ին դէպի աշխատանքի ճամբարները, Աշքալէ (Էրզրում) ճամբայ հանուեցաւ 32 հոգինոց առաջին խմբակը. յետոյ, Փետրուարէն Սեպտեմբեր Պոլիսէն 1869 հոգի ոստիկանութեան կողմէ Սիրքէճիի կեդրոնէն տարուեցան. անոնցմէ 636ը մեկնելէ առաջ, կամ ճամբան վճարեց պահանջուածը. իսկ 1229 հարկատու ղրկուեցաւ ճամբու շինութեան աշխատելու: Անոնց կէսէն աւելին Հրեայ էր, մնացեալը Հայ եւ Յոյն: Անոնք վերջին ծայր ժխտական պայմաններու, ցուրտին, անօթութեան եւ հիւանդութիւններու դէմ յանդիման էին ու իրենցմէ 21 հոգի հոն մահացաւ:

Հետաքրքրական է Ֆ. Քիւրքճիւօղլուի հետեւեալ տեղեկութիւնը. «Հարկատուներուն ընկերացաւ լրագրող մըն ալ. Ֆ. Գանտէմիր. անականատես վկայ պիտի ըլլար: Սակայն երբ գրեց Աշքալէի -28 աստիճան ցուրտին եւ գայլերու ոհմակներուն մասին, անմիջապէս ետ կանչուեցաւ»...:

Պետութիւնը օրական 90 ղրուշ աշխատավարձք կը վճարէր ակամայ այդ բանուորներուն. ատով տարեկան միջին հաշուով 200 լիրա պարտք կրնային վճարել: Եթէ հարիւր տարի աշխատէին, կ'ընէր 20 հազար լիրա: Իսկ այդ հարկատուներուն պարտքերը այդ գումարէն բազմապատիկ աւելին էին: Ու լրագրողը կ'եզրակացնէ. «Բացայայտ էր թէ կարգադրութիւնը կապ չունէր յետնեալ պարտք վճարելու հետ...»:

1943 Օգոստոս 8ին Աշքալէի մէջ աշխատող մօտ 900 հոգին բեռնատար կառախումբով Խաքիչէհիր - Սիվրիհիսար ղրկուեցան. հոն մէջ դեր ունեցան արտասահմանեան թերթերու գրածները թէ Ունեւորութեան տուրքը փոքրամասնութիւնները առեւտուրի ոլորտէն դուրս մղելու նպատակով կազմակերպուած էր. նաեւ Գերմանիոյ պարտութեան առաջին քայլերը: Ու 1944 Մարտ 15 թուակիր օրէնքով մը տուրքին կիրարկութեան վերջ տրուեցաւ:

Յօդուածագիրը կը մէջբերէ նոյն տուրքին մասին 2000ին հրատարակուած «Աշքալէի ճամբորդները» ուսումնասիրութեան հեղինակ Ռ. Աքարի վերջաբան-եզրակացութիւնը. «Ունեւորութեան տուրքը փոքրամասնութիւններու համար տընտեսական ցեղասպանութիւն էր. թուրք քաղքենիութեան ճամբայ հարթող ծրագիր մը: ... Այդ տուրքը տնտեսական քաղաքականութիւն մը չէր. այլ սերունդի մը, հաւաքականութեան մը առընչուած ծանրագոյն հոգեբեկում մը: Որպէս հետեւանք՝ փոքրամասնութիւնները հաբըստահարուեցան, սրդողեցան իրենց հայրենիքէն, գաղթեցին»:

Պոլսոյ մէջ հաւաքուած տուրքին 87%ը ոչ մահմետականները վճարած էին, 7%ը մահմետականները: Հաւաքուած էր 221 միլիոն լիրա: 1948ին Իսրայէլի պետութեան հիմնումով մինչեւ 1950 30 հազար Հրեայ մեկնեցան Թուրքիայէն, Հայերն ու Յոյները չկրցան այդ տուրքին ազդեցութենէն ձերբազատիլ:

65 տարի ետք հարցը վերարծարծելու պատճառները յօդուածագիրը կը բացատրէ Պոլսոյ երեւմտական նախկին պաշտօնատար Ֆ. Էօքթէի խօսքերով. «Այս տուրքը ծնած է քաղաքական դէմքի մը ուղեղէն: Թէքնիք սպասարկութիւնները ոչ մէկ դեր ունեցած են անոր մէջ: Մեր երկրին կազմը կ'արտօնէ նման քաղաքական դէմքերու յայտնութիւնը. աւելի ճիշդ՝ այդ դէմքերուն նման այլանդակութիւններ յղանալը: Այս պատճառով, այս ողբերգութիւնը քօղարկել եւ թաղելու փոխարէն, մեծապէս օգտակար կ'ըլլայ բացայայտել ու լոյսին բերել: Ասիկա որոշ չափով հայրենիքի, երկրի հարց է: Որովհետեւ այս ցաւը միշտ կրնայ կրկնուիլ»:

Ֆ. Էօքթէ այս նշումը կատարած է 1951ին. Թուրքիոյ մասին բաւական պերճախօս է երեւոյթը որ աւելի քան կէս դար ետք, 2007ի յօդուածագիրը ժամանակավրէպ չի նկատեր – չի կրնար նկատել այդ նշումը:

Եւ ըսել որ Թուրքիոյ բարեփոխումին մասին ճառողներ ունինք, որեւէ առիթով...

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԻՆՁ ԼԱՒ ՈՐ ՀՐԷՇՆԵՐՆ ԱԼ ՄԱՀԿԱՆԱՑՈՒ ԵՆ»

Սիպերական կեանքի դաժան պայմաններուն մէջ մեծ սէր մը ծընունդ կ'առնէր Լիթուանացի Անտոնինայի ու Հայաստանցի Գուրգէն Մահարիի միջեւ:

«Ինչո՞ւ ուշացար, գարուն աղջիկ» գրած էր Մահարի Անտոնինայի ուղղեալ իր բանաստեղծութեան մէջ: Իրաւունք ունէր, Անտոնինա քիչ մը ուշ մնացած էր երջանկութիւն բերելու Մահարիի կեանքին, որովհետեւ Մահարի արդէն մօտաւորապէս յիսուն տարեկան դարձեր էր եւ այդ յիսուն տարիներուն տասնըհինգը անցուցած էր որպէս Սիպերիոյ աքսորեալ: Առողջութիւնն ալ քայքայուած էր և շուտով յայտնի պիտի դառնար որ հիւծախտը սկսած էր կրծել անոր մարմինը:

Մահարի ծնած էր 1903ին Վանի մէջ: Մեծ փոթորիկի օրերուն, 1915, ան ապաստան գտաւ Դիլիջանի մէջ: Յետոյ ապրեցաւ Երեւանի որբանոցներուն մէջ, տակաւ սկսաւ զբաղիլ գրականութեամբ, 1930ին գրեց իր կենսագրութեան առաջին եւ երկրորդ հատորները: Երեսուն տարեկան իսկ չկար, ու թերեւս կանուխ էր կենսագրութիւն գրելը, մանաւանդ որ անկէ վերջ էր որ իր կեանքը պիտի լեցուէր բախտորոշ դրուագներով: 1936ին Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Աղասի Խանջեանի սպանութենէն վերջ, Չարենցին ու Բակունցին նման Գուրգէն Մահարին ալ ձերբակալուեցաւ ու աքսորուեցաւ Սիպերիա, Կրասնոեարսկ, Ջերժինսքի շրջան: 15 տարուան դժոխային այդ շրջանին Գուրգէն մէկ տարի միայն ապրեցաւ յարաբերաբար տանելի կեանք մը: 1947–1948 տարեշրջանին էր այդ, երբ ան բերուեցաւ Երեւան ու հայրենի մթնոլորտի ու նախասիրութիւններու մէջ քիչ մը շունչ առաւ որպէսզի կարենար տոկալ աքսորի մնացեալ տարիներուն: Յետոյ դարձեալ ղրկուեցաւ Սիպերիա, Ջերժինսքի, եւ վերջը՝ Կուրայ ուր պիտի մնար մինչեւ 1951: Այս թուականին աքսորը պիտի վերջանար ու Մահարի Երեւան վերադառնալով պիտի սկսէր նոր կեանքի մը: 1956ին ալ գրի պիտի առնէր իր կենսագրութեան երրորդ հատորը: Բայց անկէ առաջ..

Աքսորի վերջաւորութեան մօտ էր ուրեմն որ բախտը ցինքը դէմ դիմաց բերած էր Անտոնինայի հետ, որուն սիրահարած էր շուտով: Բայց յաճախ կը ստիպուէին իրարմէ հեռու ապրիլ ու թղթակցիլ իրարու հետ: 1952ին Անտոնինա մեծ յոյս ունէր որ Գուրգէնը պիտի գար Ջերժինսքի, իր մօտ: Բայց նամակ ստացաւ ու լսեց որ Գուրգէն հիւանդ է, տենդ ունի: Հակառակ ատոր կը շարունակէ աշխատիլ:

Մահարի իր նամակներուն մէջ շարունակ բացատրութիւններ կու տար իր առողջութեան մասին: Ջերմութիւնը մէկ կը բարձրանար, մէկ կ'իջնէր. եւ ամէն անգամ որ կ'իջնէր, Մահարի կը թաէր լաւատես տրամադրութիւններով: Բայց աշխատանքի ուժը տակաւ կը կորսնցընէր: 1953ին զինքը փոխադրեցին Ջերժինսքիի հիւանդանոց: Ջերմութիւնը յաճախ 39էն աւելի բարձր էր: Հոն այլեւս գոնէ մօտիկ էր Անտոնինային, որ յաճախ այցելութեան կուգար իրեն: Անտոնինա կը զգար որ իր այցելութիւնները ուժ կուտային Գուրգէնին եւ Գուրգէն կը վերագտնէր իր զուարթութիւնն ու կատակախօսութիւնը: Այդ վիճակին մէջ իսկ շարունակ բանաստեղծութիւն կը գրէր ու զանոնք կը յանձնէր Անտոնինային: Յաճախ կ'ըսէր իր սիրականին.

«Եթէ ես մեռնիմ, եւ եթէ քեզ ազատ արձակեն, բոլոր ձեռագիրներս Հայաստան տար»:

Անտոնինա կը պատասխանէր. «Ես չեմ թողուր որ մեռնիս: Դուն անձամբ կը տանիս քու ձեռագիրները»:

«Ես առանց քեզի չեմ կրնար ապրիլ», կը պատասխանէր Գուրգէն:

Խորհրդային միութեան աքսորեալներուն համար հասաւ երջանիկ օր մը: Ստալինի մահուան օրը: Ստալին հիւանդ էր ու մահամերձ: Ամէն անգամ որ Անտոնինա հիւանդանոց կ'երթար, Մահարի ցած ձայնով կը հարցնէր.

«Ինչպէս է, դեռ ո՞ղջ է»:

«Այո՛, կը պատասխանէր Անտոնինա, այս առտու ալ ձայնասփիւռը տեղեկութիւն տուաւ անոր առողջութեան մասին»:

Առաւօտ մըն ալ Անտոնինա հիւանդանոց գնաց ու տուաւ հաճելի լուրը: Ստալին արդէն մեռած էր: Մահարի ցնծութեամբ պատասխանեց.

«Եթէ ան մեռաւ, ուրեմն ես պէտք է ապրիմ»:

Անտոնինա փառք կուտար Աստուծոյ ու այդ գիշեր իր օրագրին մէջ կը գրէր.

«Կը դժուարանամ հաւատալու որ Ստալին մեռած է արդէն: Ինչ լաւ է որ աշխարհի վրայ մահ կոչուածը կայ: Ինչ լաւ է որ հրէշները յաւերժական չեն, մահկանացու են: Հիմա այլեւս կրնանք յուսալ որ լաւ օրեր պիտի գան...»:

Բայց Գուրգէնի առողջական վիճակը մտահոգիչ էր:

Երկար շաբաթներ ջերմաստիճանը մնաց քառասունի շուրջ: Օր մը Անտոնինա հիւանդանոց այցելած էր ինչպէս միշտ: Անոր մեկնումէն վերջ Գուրգէն պառկեցաւ անկողնին մէջ ու զգաց որ պիտի մեռնի: Իրեն այնպէս թուեցաւ որ տակաւ կ'ընկղմէր անդունդի մը յատակը: Հեռուն տկար կրակ մը կը տեսնէր: Յետոյ մշուշներու ընդմէջէն տեսաւ որ սեղանին վրայ օղիի շիշ մը կայ: Մտածեց որ եթէ խմէ, աւելի դիւրին կը մեռնի: Ու խմեց: Խմեց ու մտաւ վերմակին տակ, մնաս բարով ըսաւ կեանքին: Բայց առաւօտուն արթնցաւ: Քրտինքի մէջ էր: «Ուրեմն չեմ մեռած», մտածեց: Բժիշկները եկան ու չափեցին ջերմութիւնը: Օրերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով իջած էր 37.2 աստիճանի: Բժիշկները ուրախացան ու շնորհաւորեցին: Հասկցան որ օղին փրկած էր զինքը:

«Սիրելի Տոնեչկա, կը գրէր Մահարի իր սիրականին, այս անգամ ալ մահը խուսափեցաւ ինձմէ: Կ'երեւի աւելի կարեւոր գործեր ունի»:

Թ. Հ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ 30ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Հոկտ. 27ին, նշուած է ՀՄԸՄ-ի Փասատինայի «Ազատամարտ» մասնաճիւղին 30ամեակը: Հանդիսութիւնը վարած է Սագօ Կարապետեան: Մասնաճիւղի վարչութեան խօսքը փոխանցելով ատենապետը՝ Միսաք Թաթիկեան, նշած է թէ ներկայիս մասնաճիւղը ունի աւելի քան 700 անդամ, մարզական 30 խումբեր եւ արի-արենոյշներ: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Շրջ. վարչութեան կողմէ Խաչիկ Խալաթեան: Ցուցադրուած է մասնաճիւղի 30ամեայ գործունէութիւնը ներկայացնող տեսերիզ մը: Հանդիսութեան ընթացքին Սօսի Խաչիկեան 100 հազար տոլար նուիրած է մասնաճիւղի կեդրոնի ֆոնտին, ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Նշան Խաչիկեանի:

□

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հ.Օ.Մ.-ի Կլէնտէյլի կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 19ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Ակնարկ հայ լեզուի պատմութեան» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարած է Աստղիկ Թէճիրեան: Դասախօսը՝ դոկտ. Կարօ Մոմճեան, անդրադարձած է հնդեւրոպական լեզուի մայր ճիւղը նկատուող հայերէն լեզուին, անոր յատկանիշներուն, նշելով որ հայ ժողովուրդը, ճակատագրի բերումով բաժնուած ըլլալով երկու հատուածներու, ունի գրական երկու լեզու եւ բազմաթիւ բարբառներ: Խօսած է հայերէնի կը ճիւղին պատկանող արեւմտահայերէնի եւ ում ճիւղին պատկանող արեւելահայերէնի տարբերութիւններուն մասին, շեշտելով որ երկու ճիւղերն ալ հարուստ են իրենց քերականական օրէնքներով, բառապաշարի տարբերութիւններով եւ նոյնիսկ ուղղագրութեամբ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Շրջ. վարչութեան անդամուհի Սոնա Պօսթանեան:

□

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Պըրպէնքի առաջնորդարանի «Գալայճեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 21ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Խրիմեան Հայրիկի: Հանդիսութիւնը վարած է տոքթ. Սիմոն Սիմոնեան: Առաջին բանախօսը՝ Զաւէն ա. քհնյ. Արզումանեան, ներկայացուցած է Խրիմեան Հայրիկի կեանքը, եկեղեցանուէր եւ հայրենանուէր ծառայութիւններն ու գրական վաստակը, նշելով որ ան անհրաժեշտութիւնը զգացած էր Ամերիկայի մէջ հայաստանեայց եկեղեցւոյ թեմ մը հաստատելու: Բանախօսը մէջբերումներ կատարած է Խրիմեան Հայրիկի յիշեալ թեմը հաստատող 1898 Յուլիս 2 թուակիր կոնդակէն եւ անդրադարձած անցնող 110 տարիներու բարեփոխումներուն եւ 1927էն ի վեր արեւմտեան թեմի բարգաւաճման: Երկրորդ բանախօսը՝ դոկտ. Գէորգ Պարտագճեան, խօսած է «Հայ լեզուի գործածութիւնը այսօր Սփիւռքի իրականութեան մէջ» նիւթին շուրջ, բաղդատական մը ընելով Միջին Արեւելքի, Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ բնակող Հայերու մտայնութեան, եկեղեցիի, հայրենիքի, մշակոյթի եւ կենսական այլ հարցերու շուրջ ունեցած իրենց ըմբռնումներուն մասին: Ապա կատարած է կարգ մը թելադրութիւններ համալսարաններ բանալու, կրթաթոշակներ հաստատելու եւ միանաբար զօրացնելու մեր ջանքերը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք փակման խօսք արտասանելով առաջնորդ Յովնան արք. Տէրտէրեան անդրադարձած է Խրիմեան Հայրիկի աննկուն կամքին, քաջարի նկարագրին եւ ունեցած անսահման սիրոյն, հանդէպ իր ժողովուրդի զաւակներուն:

□

Հ.Մ.Ը.Մ. ՕԺՏՈՒԱԾ Է ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆՈՎ ԵՒ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. վարչութիւնը, Նոյ. 1ին տուած մամուլի ասուլիսով մը յայտարարած է թէ միութիւնը օժտուած է նոր կեդրոնով և բանակավայրով: Նոր կեդրոնը կը գտնուի Իկըլ Ռաքի մէջ (Կլէնտէյլի կողքին)· վերաձեւաւորման եւ շինարարական կարգ մը աշխատանքներէ ետք, հոն իրենց գրասենեակները կ'ունենան Շրջ. վարչութեան գործավարն ու անձնակազմը, սկաուտական եւ մարզական խորհուրդները, Նաւասարդեան խաղերու, բանակավայրի եւ այլ յանձնախումբերը: Շրջանային վարչութիւնը կ'ունենայ իր ժողովատեղին, դաստիարակչական եւ որակաւորման սենեակները եւ 200 հոգինոց ժողովասրահ մը, ճաշարան եւ այլ յարմարութիւններ: Կեդրոնը կ'ունենայ նաեւ թանգարան մը, ուր կը ցուցադրուին կազմակերպութեան պատմութեան առընչուող առարկաներ, մարզական եւ սկաուտական յաղթանակի բաժակներ:

Բանակավայրը կը գտնուի Կլէնտէյլէն 120 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ՝ Փինոս լերան լանջին եւ ունի 25 արտավար տարածութիւն մը: Վրաններով օգտագործելի վայրը աշխատանքի լայն կարելիութիւններ ունի՝ մեծ լողաւազան, խարուկահանդէսի տարածք, վոլէպոլի դաշտ, ժողովատեղի, ընդարձակ կանգառ եւ գործածելի այլ տարածքներ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՕՆԹԱՐԻՈՅԻ (Գանատա) կառավարիչը, Հոկտ. 29ին իր գրասենեակին մէջ պատուած է Գանատայի համայնքի մամլոյ խորհուրդին կողմէ շարք մը աշխատակիցներ, որոնց կարգին «Հորիզոն» շաբաթաթերթի երեք աշխատակիցներ՝ Ռուբէն Գույումճեան (Մոնրէալ), Արիս Պապիկեան (Օթթաւա), Րաֆֆի Սարգիսեան (Թորոնթօ): Գանատահայերու կողքին մեծարուած են օտար ծագումով այլ Գանատացիներ: Ս. Գույումճեանի մրցանակը կը վերաբերի համայնքի ծառայութեան, Ա. Պապիկեանինը մարդկային իրաւունքներու եւ արդարութեան, իսկ Ր. Սարգիսեանը «Վաղուան առաջնորդ»ի:

□

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. Ամենափրկիչ վանքի տօնը նշուած է Հոկտեմբեր 21ին: Վանքի ցուցասրահին մէջ տեղի ունեցած է հայ գիրքի ցուցահանդէս: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Կարէն Տէր Մարտիրոսեան եւ հրաւիրած է Սպահանի թեմի առաջնորդը՝ Բաբգէն եպիսկ. Չարեան որ պաշտօնական բացումը կատարէ: Ան, ի մէջ այլոց, շեշտած է «Հայ մշակոյթը խորհրդանշող ամսուան մէջ ենք եւ Ս. Թարգմանիչների ոգով ներշնչուած, եւ այս անգամ Հայ գիրքն է մեզ հրաւիրողը եւ մտածման սեւեռակէտը, այն մտաւոր ու հոգեւոր սնունդ է, ծարաւ հոգիներին կաթնաղբիւր եւ իւրաքանչիւր Հայի սրտակից ընկեր: Հայ գիրքը յաւերժական ճամբան է, ինչպէս ըսած է Արամ կաթողիկոսը»: Բացման արարողութենէն ետք ներկաները այցելած են ցուցահանդէս – վաճառքի տաղաւարները, ուր տեղ գրաւած էին հայերէն լեզուով գիրքեր:

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

«Վետի Նափոլի փոյ մուօրի» – այս ասացուածքը շատ էր սիրում կրկնել Շչեդրինը: Ասացուածք, որ նրա համար դարձաւ ողբերգական կանխատեսութիւն, ընդամէնը հինգ տարի ապրեց նա նէապոլեան ծովածոցի ափին եւ վախճանուեց քառասունն էլ չբոլորած:

Այն տագնապը, որով համակուած նա ստիպուած եղաւ հեռանալ Հռոմից, կամաց-կամաց անցաւ: Եւ գրեթէ լիովին վերացել էր, երբ Նէապոլ ժամանելու երրորդ օրը նրա մօտ այցի եկաւ կոմս Գուրեւը:

– Եւ մի՞թէ ձեր խիղճը չի տանջում, Իւան Կոնստանտինովիչ, – ուղղակի սկըսեց կոմսը նկարչի արուեստանոցից ներս մտնելով, – որ ես՝ ռուս դեսպանս, Ռուսական կայսրութեան հպատակ, Կայսերական գեղարուեստից ակադեմիայի Թոշակառու Նկարիչ Այվազովսկու ժամանման մասին՝ Նէապոլ, տեղեկանում եմ նէապոլեան թերթերից: Փոխանակ ..., – դեսպանը յանկարծ ընդհատեց իր խօսքը՝ աչքերը գամելով անկիւնի նկարակալին, որի վրայ Նէապոլի լուսնեակ գիշերը պատկերող մի նկար էր: Լուսնի շողերի խաղը, լուսնի արահետի արծաթէ կախարդական երանգները սքանչացրին կոմսին: – Սա «Նէապոլիտանեան գիշերի» կրկնութիւնն է, որը գտնւում է Հռոմի ցուցահանդէսում, եւ որի մասին այնքան շատ գրուեց թերթերում:

– Ես, կոմս, չեմ սիրում եւ ընդունակ չեմ կրկնելու իմ սեփական նկարները: Բնութեան մէջ ամէն մի ակնթարթը արդէն նոր է, եւ նման չէ նախորդին: Ես պատկերել եմ, ճիշդ է, միեւնոյն վայրը, բայց չեմ պատճէնել նախկին տեսարանը, այլ ստեղծել եմ նորը:

– Բայց... ձեր այս նոր նկարը սքանչելի է: Ես այն պահում եմ ինձ...

– Ձերդ պայծառափայլութիւն, ես այս նկարը մտադիր էի նուիրել իմ ընկերոջը՝ սինիոր Վեքիին, որը հիւրասիրութիւնը վայելում եմ այստեղ:

– Սինիոր Վեքիի համար դուք ուրիշ նկար կը նկարէք, իսկ այս մէկը ես արդէն համարում եմ, որ ինձ է պատկանում եւ դրամն էլ կ'ուղարկեմ այսօրեւեթ:

– Պարո՛ն դեսպան, ես ձերդ գերազանցութեանը զիջում եմ այդ նկարը, քանի որ այն այդքա՛ն դուր է եկել ձեզ, – տեղից վեր կացաւ Վեքին, որն այդ րոպէին գտնւում էր արուեստանոցում եւ ասաց՝ սառը գլուխ տալով:

– Ահա տեսնում էք, ամէն ինչ հիանալի դասաւորուեց:

Իսկ մի շաբաթ անց կոմսը յայտնեց Այվազովսկուն, որ թագաւորը ցանկութիւն է յայտնել տեսնելու ռուս նկարչին եւ նրա սքանչելի կտաւները:

Նշանակուած օրը Այվազովսկու նկարները բերուեցին պալատ: Իսկ կէսօրին նկարչի յետեւից եկաւ արքայական շքակառք:

– Այն լուրը, որ զոյգ Սիցիլիաների ամենազօրմած թագաւոր Ֆէրտինան Բ.-ը ունկնդրութիւն է նշանակել երիտասարդ ռուս նկարչին, տակաւին նախօրեակին տարածուել էր ողջ Նէապոլով մէկ: Վաղ առաւօտեանից Վեքիի տան մօտ հսկայական բազմութիւն էր հաւաքուել: Մարդիկ երգ ու պարով էին ուղեկցում այն կառքը, որով նկարները տարւում էին պալատ: Իսկ երբ երեւաց եւ ինքը՝ Այվազովսկին, մուտքի դրան առաջ, որտեղ սպասում էր նրան արքայական շքակառքը, տասնեակ ձեռքեր մեկնուեցին առաջ, որպէսզի նստեցնեն նրան: Կառքը հազիւ էր շարժւում մարդկանց խիտ օղակի միջով: Եւ երբ նկարիչը թաքնուեց պալատի շքադրան յետեւում՝ բազմութիւնը չցրուեց, բոլորը հեռւում կանգնած սպասում էին սիրելի նկարչի դուրս գալուն:

Ֆէրտինան Բ. թագաւորը երիտասարդ մարդ էր, նրա երեսունը նոր էր լրացել, բայց արդէն տասնմէկ տարի է նստած էր գահին: Նրա մանկութիւնը համընկել էր այն ժամանակաշրջանին, երբ նրա պապ Ֆէրտինան Ա.-ը եւ հայրը՝ Ֆրանցիսկ Ա.-ը Փարիզում մտածում էին Նափոլէոնից փրկուելու մասին: Եւ նա շատ վաղ սովորեց կեղծել: Գահին տիրացաւ թէ չէ, Ֆէրտինան Բ.-ը հրովարտակ հրապարակեց, որով խոստացաւ «բուժել տարիներ շարունակ թագաւորութեանը հասցուած վէրքերը»: Դրանով նա իսկոյն ժողովրդականութիւն շահեց նէապոլցիների կողմից: Անգամ լիբերալները յոյս յայտնեցին, թէ այն բռնակալութիւնը, որ տիրում էր Ֆէրտինան Ա.-ի եւ Ֆրանցիսկ Ա.-ի օրօք, կը մեղմանայ: Բայց շուտով նէապոլցիները հասկացան, թէ ինչ բան է թագաւորական խոստումը: Երկրում ամբողջ իշխանութիւնը անցաւ հոգեւորականութեան եւ կամայական ոստիկանութեան ձեռքը՝ այն ժամանակ մի ոմն Տէլկարեթոյի կողմից ղեկավարուող, որի անունը զոյգ Սիցիլիաներում բռնութեան եւ դեսպոտիզմի խորհրդանիշ էր: Թագաւորն ու նրա մանկլաւիկները յատկապէս դաժան էին վարուել 1837 թուականին Սիրակուզայում ժանտախտի առիթով բռնկուած խռովութեան ճնշման ժամանակ: Երկարամեայ բանտարկութեան դատապարտուեցին այնպիսի մարդիկ, ովքեր ոչ միայն որեւէ մասնակցութիւն չէին ունեցել խռովութիւնը, այլեւ քաղաքում չէին էլ եղել:

Սիրակուզայի դէպքերից յետոյ, Ֆէրտինան Բ.-ին շարունակ թւում էր, թէ դաւադրութիւն են կազմակերպում իր դէմ, եւ ոստիկանական կամայականութիւններն էլ աւելի սաստկացան: Միեւնոյն ժամանակ թագաւորը սիրում էր իրեն ցուցադրել որպէս բարի եւ հոգատար ղեկավար, որը հօր պէս հոգ է տանում խոնարհ երեխաներին եւ պատժում է միայն անհնազանդներին:

...Ֆէրտինան Բ.-ը Այվազովսկուն ընդունեց վարդագոյն մեծ դահլիճում: Այս սրահում էլ կախուած էին նկարչի «Նէապոլ», «Ամալֆի» աշխատանքները, ամենաաչքի ընկնող տեղում էլ՝ նրա նէապոլեան նաւատորմիղը պատկերող կտաւը: Թագաւորը երկար կանգ առաւ նկարի առջեւ, զարմանք յայտնելով, թէ ինչպիսի բանիմացութեամբ եւ խնամքով էին պատկերուած նաւաշինական գործի ամենափոքր մանրամասնութիւններն անգամ: Եւ էլ աւելի մեծ եղաւ նրա զարմանքը, երբ իմացաւ, որ նկարուած էր ոչ թէ բնականից, այլ յիշողութեամբ: Նա հարցրեց Այվազովսկուն, թէ նկարիչն ինչպէ՞ս էր կարողացել նաւաշինական գործն ուսումնասիրած չլինելով հանդերձ, այդպէս վիրտուո՛զ կերպով պատկերել նաւի կառուցուածքն ու սարքաւորումը:

(Շար. 109)

Պ. Տինօ Ծանտոմենեկօ,
Տէր եւ Տիկին Ճուզեփփէ Ատամօ,
Պ. Սթեֆանօ Ատամօ,
Այրի Տիկին Գլարա Ծանտոմենեկօ,
Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Մութաֆեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Մասիս Սարաչօղլու եւ զաւակը,
Պ. Արլէն Թելլեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Ծանտոմենեկօ, Սիլինտիր, Արաքս, Պէրպէրեան, Սուճուքճեան, Քանթարճի, Մովսէսեան, Գուզու եւ Ժիրօ ընտանիքները
եւ բոլոր բարեկամները
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ կնոջ, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ բարեկամուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ԾԱՆՏՈՄԵՆԵԿՕՅԻ
(Ծնեալ՝ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 15ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 21, ժամը 12.30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝

15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթոնիի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Ծանտոմենեկօ եւ Ատամօ ընտանիքներուն։

(Շար. Ա. էջէն)

ՄԱԿ-էն դուրս։ Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները յարուած են Սարքոզիի ընտրութենէն ի վեր։

★ ☆ ★

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱ 2008
ԶՏՈՒՄԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ
1 – 0

Շաբաթ, Նոյեմբեր 17ին, Փորթուկալ յաղթեց Հայաստանի 1 – 0 արդիւնքով։ Նոյն այս Ա. խումբին մէջ, Ֆինլանտա յաղթած է Ազրպէյճանի 2 – 1 արդիւնքով, Լեհաստան Պելժիոյ՝ 2 – 0։ Դասաւորումը կը պարզուի հետեւեալ ձեւով. – Լեհաստան գլուխն է 27 կէտով։ Կը յաջորդեն Փորթուկալ (26), Ֆինլանտա (23), Սերպիա (20), Պելժիա (15), 6րդ դիրքի վրայ է Հայաստան 9 կէտով, ապա՝ Ղազախստան (7), հուսկ՝ Ազըրպէյճան (5)։

Ֆրանսա որակուեցաւ նոյն օրը, Բ. խումբին մէջ, շնորհիւ Իտալիոյ տարած յաղթանակին Սկովտիոյ դէմ 1 – 2, բայց Ֆրանսա հակառակ անոր որ Կրացիէ Իթալիա (Շնորհակալ եմ Իտալիա) կը բացագանչէր, նախընտրած պիտի ըլլար որ իր յաղթանակով որակուի։ Այժմ խումբին գլուխն է Իտալիա 26 կէտով, կը հետեւին Ֆրանսա (25), Սկովտիա (24), Ուկրանիա (16), Լիթուանիա (13), Վրաստան (10), Ֆէրոյէ (0)։

Երրորդ խումբին մէջ, գլուխն է Յունաստան (28), կը հետեւին Թուրքիա (21), Նորվեկիա, Պոսնիա, Մոլտաւիա, Հունգարիա, Մալթա։

Centre Culturel Saint-Mesrob
à Paris

Le mercredi 21 novembre à 20h45
(et non le 16 novembre comme annoncé précédemment dans le Bulletin «l'Eglise Arménienne»)

CLAUDE MUTAFIAN
fera une présentation audiovisuelle de son Exposition de la Vieille Charité à Marseille

ARMENIE : LA MAGIE DE L'ECRIT

Si vous n'avez pas visité cette exposition, ne manquez pas l'occasion d'en découvrir les merveilles commentées par son créateur.

Vente du catalogue
— Cocktail —

au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

La
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
partenaire
du POLE CULTUREL D'ALFORTVILLE
présente
« LE CONCERT ARMENIEN OU LE PROVERBE TURC »
de et par
GERARD TORIKIAN
le Jeudi 29 novembre à 20h30
au Pôle Culturel
Salle des Spectacles
Parvis des Arts à Alfortville
(à l'angle des rues Bourdarias et Franceschi)

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29. 18

Informations artistiques

EXPOSITION
de **ALEXANDRA VASSILIKIAN**
Jusqu'au 9 janvier
au musée de Schwabmûnchen
(Allemagne)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ-ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍը
Շաբաթ, Յունուար 12ին։

***

ՇԱՒԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին։
Պատրաստ եղէք։

Salon du livre arménien

Samedi 24 et dimanche 25 novembre de 15h à 18h à la Maison de la Culture Arménienne

17, rue Charles-Péguy —
93190 Livry-Gargan

Tél. : 01. 43. 85. 90. 12
Site : www.mca-sevranlivry.com

Voici la deuxième édition du salon du livre arménien organisé par la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan et de la Seine — Saint-Denis. Le succès rencontré par la première édition préparée dans le cadre de l'Année de l'Arménie et avec le label en France «Arménie mon amie», a poussé les organisateurs à renouveler cette rencontre.

Rencontres —
Espace restauration —
Entrée libre

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէո»

ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին։

☐

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ԼՕԹՕ-ն Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

☐

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը,
կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին
կողմէ։

խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ անուշեղէններ, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ։

Անհապաղեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝
04. 78. 49. 19. 44 թիւին։

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX
Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne. Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

La Croix Bleue des Arméniens de France
organise en partenariat avec l'association «CHENE»
un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
MERCREDI
21 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·833

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

83e ANNEE — N° 21·833

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ որոշ բարելաւում մը արձանագրած էր Նոյեմբեր 20ին, եթէ նոյնիսկ ուղեւորներու շարքերը որոշած էին շարունակել շարժումը: Ֆիյոն կըրկին պնդեց նախորդ օրը որ աշխատանքը վերսկսելու ուժականութիւն մը պէտք է ըլլայ, որպէսզի բանակցութիւնները ըսկսին: Նախատեսուած են Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 21ի համար եւ սենտիքաներ կան որոնք չեն հասկնար թէ ինչո՞ւ այդքան ուշ՝ երբ տրուած է որոշումը: Պէտք է ըսել նաեւ որ սենտիքաներու պատասխանատուները շատ վարկ չեն վայելեր շարքերուն մօտ եւ այս է գլխաւորաբար Պ. Թիպոյի (Սէ. Ժէ. Թէ.) ալ պարագան: Շարքերը կը կրկնեն որ որոշումը կու տան ընդհանուր ժողովները: Նոյեմբեր 20ին, հանրային պաշտօնատարներէն զատ (ուսման ճիւղ, թղթատար, եւլն., եւլն.), գործադուլի դիմած էին նաեւ Գիրքի բանուորներ· ազգային ոչ մէկ օրաթերթ լոյս տեսաւ: Նոյն օրը ցոյցեր ալ տեղի կ'ունենային պահանջելու համար ապրուստի պայմաններու բարելաւում: Լոյս տեսած էր սակայն «20 Վայրկեան» ձրի օրաթերթը:

ՖԻԼԻՓ ՓԵՄԵԶԷՔ, Օ-տը-Սէնի երեսփոխան եւ Փլէսի-Ռոպէնսոնի քաղաքապետ, Ազգային Ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամութեան խումբին փոխնախագահ ընտրուած է: Փեմեզէք կ'ուզէ որ ալ աւելի ամրապնդուին Հայաստանի եւ Ֆրանսայի կապերը եւ Ֆրանսա օժանդակութեան քաղաքականութիւն մը վարէ Հայաստանի զարգացման համար:

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱՅԻ նախագահը՝ Ուկօ Շաւէզ Փարիզ հասած էր Նոյեմբեր 20-ին եւ մեծ յոյսեր կային որ պիտի կարենայ ապահովութիւն տալ որ Ֆրանքօ-Քոլոմպիացի Ինկրիտ Պէթանքուր ողջ է: Լիազօրուած է տեսնուելու համար ՖԱՐՔ-ի (Գոլոմպիոյ յեղափոխական զինեալ ուժեր) պատասխանատուներուն հետ փոխանակման առաջարկ մը ընելու համար: Փոխանակումը կը վերաբերի 500 կեռիլլերոներու եւ 45 պատանդներու (ներառեալ Ի. Պէթանքուր): Հակառակ տիրող լաւատեսութեան, Շաւէզ խոստովանած է Սաուտի Արաբիոյ ՕՓԷՓ-ի ժողովին որ չօշափելի որեւէ փաստ չունի Ի. Պէթանքուրի ողջ ըլլալուն մասին:

ՉԷՉԷՆՆԵՐՈՒ Բաքուի նախկին մէկ ներկայացուցիչը սպաննուած է Նոյեմբեր 18ին: Արարքը գործուած է ենթակային ինքնաշարժէն ելած պահուն: Ադրպէյճանի չէչէն համայնքին ղեկավարը Ռ. Մոլլայեւ ժխտած է վարկածը թէ սպանութիւնը կատարուած է Չէչէններու կողմէ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրուած է Ադրպէյճանցի մը. ան Վրաստանի քաղաքացի է եւ երկրին Ադրբէյճանցիներու խորհուրդին նախագահն է: Կը կոչուի Ֆազըլ Ալիեւ: Անոր կողմնակիցները վստահ են որ ան զօրակցութիւնը կը վայելէ Վրաստանի Ադրբէյճանցիներուն եւ ամբողջ մահմետականներուն:

ՊՈԼՍՈՅ Գատըգիւղ թաղին յունական Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին յարձակումի թիրախ դարձած է: Երկու հոգի հարուածներ տուած են շէնքին դրան ու սկսած ապակիները կոտրել: Պահապանը ոստիկանութեան լուր տուած է եւ անոնց միջամտութեամբ յանցաւորները հանդարտած են: Ցարձակողները ապակիները կոտրելու ընթացքին վիրաւորուած են: Ստուգուած է որ անոնք ոգելից ըմպելի գործածած են:

ՓՕՎԷԻ քաղաքապետարանը փակ էր Նոյեմբեր 20ին, քաղաքապետին որոշումով, բողոքելու համար Ռաշիտա Տաթիի պարտադրած «իրաւական քարտ»ին, որու նպատակն է բազմաթիւ դատարաններու փակումը: Ուր որ կ'երթայ արդարութեան նախարարուհին իրաւագէտներու գործադուլին կամ հանրային վայրերու փակումին դէմ յանդիման կը գտնուի: Ցոյցերն ալ չեն պակսիր, ինչպէս եղաւ Լիոն, Գորսիքա եւ այլուր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գործադուլը օրական 400 միլիոն եւրոյի կորուստ մըն է Ֆրանսայի համար, ըստ տնտեսութեան նախարարուհիին. այս գումարին 100 միլիոնը կը վերաբերի երկաթուղիին եւ 4 միլիոնն ալ մեթրոյին եւ հանրակառքերուն: Մեծ վնասներ կը կրեն նաեւ առեւտրական մարզերը, պանդոկները, թատրոնները, ճաշարանները, եւլն., եւլն.:

ԱՔՍԱ-Ն ՎՃԱՐԱԾ Է ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԼԻՈՆԸ

Նոյեմբեր 19ին Փարիզ կը գտնուէին Ցեղասպանութեան զոհերու շառաւիղներուն հատուցման հարցը հետապնդող ամերիկահայ փաստաբաններէն Վարդգէս Եղիայեան եւ Պրայան Գապաթէք: Նոյն օրը ֆրանսական ԱՔՍԱ ապահովագրական ընկերութիւնը որ յանձն առած է 17,5 միլիոն տոլարի հատուցում վճարել, այդ գումարին առաջին միլիոնը յանձնեց Ֆրանսայի հայկական երեք կազմակերպութեան. Կապոյտ Խաչը եւ ՀԲԸՄ-ը որպէս Ցեղասպանութեան հետեւանքները դարմանելու լծուած գլխաւոր մարմիններ, ստացան 400 հազարական տոլար, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը՝ 200 հազար: Հատուցումի համաձայնութիւնը ԱՔՍԱ-յի հետ գոյացած է 2005 Հոկտեմբերին:

Կապոյտ Խաչը եւ ՀԲԸՄ-ը իրենց ըստացած գումարները իրենց կարգին հաւասար բաժինով կը յատկացնեն ութական կազմակերպութեան, հաստատութեան: Իսկ Հիմնադրամին տրուածը պիտի գործածուի երեք գիւղի մէջ երկու դպրոցի եւ հիւանդանոցի մը շինութեան, որոնց պիւտճէն մէկ միլիոն տոլար է:

«Գրիյոն» պանդոկին մէջ կազմակերպըւած մամուլի ասուլիսին երկու փաստաբանները ափսոսանք յայտնեցին որ կարելի չէր եղած ԱՔՍԱ-յի օրինակով կարգադրել հարցը գերմանական երկու դրամատուներուն –Տոյչէ պանք և Տրէստնէր պանք– հետ: Ներկայիս իրենք այդ երկու հաստատութեան դէմ մեղսակցութեան ամբաստանութեամբ դատ բացած են Գալիֆորնիայի դատարանին առջեւ:

Ինչպէս այս նիւթին մասին այլ առիթներով ալ ըսուած է, հատուցումներու գումարներէն աւելի կարեւոր է ստեղծըւած իրաւական նախընթացը որով կը շեշտուի հարցին քաղաքական բնոյթը: Փաստաբանները ըսին թէ Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումը իրենց գործը դիւրացնող ազդակ եղած էր:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ Ի. ԱԼԻԵՒԻ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ ԸՆԴԴԷՄ ՍՓԻՒՌՔԻ

Ադրբէյճանի մայրաքաղաքին մէջ գումարուած Թրքական վեհաժողովին մընայուն նիւթերէն եղած են Ղարաբաղի հարցն ու Ցեղասպանութեան թղթածըրարը, յատկապէս Թուրքիոյ վարչապետին ու կազմակերպիչ երկրին նախագահին ելոյթներուն ընդմէջէն:

Թ. Էրտողան ամէն բանէ առաջ շեշտած է միասնութեան կենսական արժէքը, ըսելով թէ առանց անոր զիրենք ըըզիկ – բզիկ կ'ընեն: Ապա անցնելով Ղարաբաղի հարցին, կրկնած է թէ Հայաստան որպէս գրաւող ուժ ներկայ է հոն: Ան միջազգային հանրութիւնն ալ քննադատած է, ըսելով թէ լուռ կը մնայ ի տես կացութեան. յետոյ ըսած է թէ Հայաստան անյապաղ հարկ է վերջ տայ գըրաւումին, անսալով միջազգային կոչերու: Շեշտած է. «Թուրքիա այս խընդրին մէջ միշտ սրտակից եղբօրը՝ Ադրբէյճանի կողքին եղած է. այսուհետեւ եւս նոյն կեցուածքը կ'ունենայ»:

Իրեն ձայնակից եղած է Ի. Ալիեւ. ան հրաւիրած է Թուրքիոյ թիկունք կանգնելու հայկական պնդումներու դէմ: Դըրւատած է Անգարայի ջանքերը որոնց շնորհիւ ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը մերժեց Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը քուէարկել:

Վեհաժողովին խօսք առած է նաեւ Թուրք պատմութեան հիմնարկի նախագահ Ե. Հալաչօղլու որ ծանօթ է իր ժխտողական մօտեցումներով: Ան համամտութիւն յայտնած է Թրքական պատմութիւնը նորովի շարադրելու վարչապետ Էրտողանի արտայայտութեան: Ըսած է թէ պէտք է թրքական միջազգային գիտութիւններու ակադեմիա մը հիմնել: Առաջարկած է նաեւ որ Թուրք պետութիւնները միասնական այբուբեն մը ունենան:

ԱԼԵՔՍԻ ԿԷՕՎՃԵԱՆ ՀԲԸՄ-ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Ֆրանսահայ Խորհուրդի նախագահը Ա. Կէօվճեան 2008 Յունուար 1էն կը ստանձնէ ՀԲԸՄ – Եւրոպայի նոր կառոյցին նախագահութիւնը: Եւրոպական Միութեան երկիրներուն մէջ միութեան գործունէութիւնը լաւագոյնս կազմակերպելու նըպատակով ստեղծուած կառոյցը, ինչպէս կ'ըսուի Նոյեմբեր 14 թուակիր հաղորդագրութեամբ, պիտի գործէ հայկական ինքնութեան եւ ազգային ժառանգութեան պահպանումին ուղղուած դաստիարակչական, մշակութային եւ մարդասիրական ծրագիրներով:

Այդ առաքելութեան մէջ յաջողութիւն ցանկալով Ա. Կէօվճեանի, կը մաղթենք որ իր ղեկավարութեան շրջանին չպարտադրուի ՀԲԸՄ-ի կեդր. Վարչութեան Մելգոնեանին յարմար դատածին նման վճիռներ գործադրելու: Գաղտնիք չէ որ Եւրոպան, յատկապէս Փարիզը, զերծ չեն զուգահեռ ախորժակներ արթնցնելու վըտանգէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

ԼՂՀ նախագահը Բակօ Սահակեան որ Փարիզէն ԱՄՆ մեկնած էր, ներկայ գտնուելու համար «Հայաստան» հիմնադրամի տարեկան թէլէթոնին, ելոյթ մը ունեցած է Նոյեմբեր 18ին: Սփիւռքին շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք արցախցիներուն տրուած բարոյական ու մարդասիրական աջակցութեան համար, շեշտած է թէ ժամանակը հասած է նոր որակ հաղորդելու Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու մարզին:

Խօսելով Արցախի հարցին կարգաւորման յետագայ փուլերուն մասին, Բ. Սահակեան ըսած է. «Արիւնով նուաճուած անկախութիւնը չի կրնար լինել սակարկութեան առարկայ· սակարկութեան առարկայ չէ նաեւ ԼՂՀ-եան անվտանգութիւնը, իր բոլոր դրսեւորումներով»:

ԼՂՀ նախագահը հանդիպումներ ունեցած է ամերիկահայ գործի մարդոց խումբի մը հետ, զանոնք քաջալերելով որ ներդրումներ ընեն Արցախի մէջ: Հանդիպում ունեցած է նաեւ Հայկական միացեալ ֆոնտի նախագահ ու Լինսի հիմնարկի փոխ նախագահ Ց. Սասունեանի հետ, քննարկելով Արցախի ընկերային – տնտեսական եւ մշակութային զարգացման առնչուած հարցերու լայն շըրջանակ մը:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԶՕՐԱՄԱՍԵՐ ԱՅՑԵԼԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան որ զինեալ ուժերուն գլխաւոր հրամանատարն է, Նոյեմբեր 16 – 18 պաշտպանութեան նախարար Մ. Ցարութիւնեանի հետ այցելած է սահմանային շարք մը զօրամասեր: Զինուորներուն մարտական ու թէքնիք պատրաստութեան մակարդակին ծանօթանալու նպատակով կատարուած այցին Ռ. Քոչարեան հետեւած է անոնց առօրեային, զրուցած անոնց հետ, հետաքրքրուած անոնց առօրեայ պայմաններով:

***

ՆՈՐ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հայաստանի մէջ նոր աթոմակայան մը կառուցանելու հեռանկարը գործնական քայլեր առնել կու տայ: Օրակարգի վրայ է ԱՄՆ-ու հետ գործակցութեան նիւթը: Նոյեմբեր 21ին Երեւանի մէջ ուժանիւթի նախարար Ա. Մովսիսեան եւ ԱՄՆ-ու առժամեայ գործավար Ճ. Փէնինկթընի կողմէ կը ստորագրուէր համաձայնագիր մը: Անով կը նախատեսուի նոր կայանի կառուցման պարագային նախնական ուսումնասիրութիւններու մարզին մէջ հայեւամերիկեան գործակցութիւն մը:

***

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԳԵՂԱՍԱՀՔԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Գեղասահքի աշխարհի բաժակի մըրցումներուն Ա. փուլին Հայաստանը կը ներկայացնէ Անաստասիա Գրեբյոնկինա – Վազգէն Ազրոյեան զոյգը: Անոնք կը մըրցին ինը ուրիշ զոյգի հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՀՌՈՄ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈՄՊԷՈՍԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՏՐԱՅԱՆՈՍ

(Ն.Ք. 66 - 117)

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Այս խորագիրով աւարտաճառ մը պաշտպանեց Սեդա Քիլլինճեան Հոկտեմբեր 30ին, Թուլուզ Ֆրանսուա Ռապլէ համալսարանին մէջ: Հայաստան–Հռոմ զինուորական յարաբերութիւնները նկատի առնուած էին Մեծն Տիգրանի (Ն·Ք· 95 – 55) դէմ Պոմպէոսի յաղթանակէն ու հայկական կայսրութեան քայքայումէն մինչեւ Տրայանոսի կողմէ Հայաստանի կցումը (114): Դատակազմը բաղկացած էր փրոֆէսէօրներ՝ Քրիսթոֆ Պաուէլ, Փաթրիք Տօնապետեանէ, Ճիուսթօ Թրայնայէ եւ Մօրիս Սարթրէ: Առաջինը հռոմէական պատմութեան մասնագէտի (Ռէնի համալսարանը) հանգամանքով ստանձնած էր նախագահութիւնը: Յարգելով ընթացակարգը, ան առաջին խօսքը տուաւ Ս· Քիլլինճեանի:

Երիտասարդ Թեկնածուն լուսապատկերներու (Թեզին ծրագիրը, քարտէսներ, լուսանկարներ) գործածութեամբ որ խօսքի բաժինը էական նուազագոյնին զեղչած էր, ներկայացուց իր ընտրանքը, սահմանումը, նիւթին պատմագրութիւնը, իր դիմած աղբիւրները, նաեւ դիմագրաւած դժուարութիւնները եւ ուսումնասիրութեան եզրակացութիւնը: Փաստաթուղթերու գրքոյկ մը դրուած էր դատակազմի եւ ներկաներու տրամադրութեան տակ, ինչ որ թոյլ կու տար նկատելու հին արեւելքի եւ Հայաստանի քաղաքական աշխարհագրութեան բարդութիւնը եւ ծանօթանալու գլխաւոր դէմքերու անուններուն· Հռոմէացի զօրավարներ, կայսրեր, Փոքր Ասիոյ գահակալներ (Միհրդատ, Որողէս, եւլն·): Ցոյց տուին էին հռոմէական արշաւանքներու քարտէսները, վերաբերող՝ Պոնտոսի, Փոքր Հայքի, Մեծ Հայքի, Ալպանիոյ, Մեդիայի, եւ այլ վայրերու: Այդ արշաւանքները գլխաւորած էին Պոմպէոս (Ն·Ք· 67 – 66), Կրասոս (Ն·Ք· 53), Մարկոս–Անտոնիոս (Ն·Ք· 36 և 34), եւլն·:

Այդ արշաւանքները հարկաւոր ըրած էին Ներոնի, Վեսպասիանոսի եւ Տրայանոսի օրով յաճախ Եւրոպայէն զօրակոչուած լեգէոններու Փոքր Ասիա փոխադրութիւնը: Յատկապէս տպաւորիչ էին միջին Եփրատի հռոմէական կամուրջներուն աւերակներուն լուսանկարները: Այդ կամուրջները եւ անոնց ռազմավարական դերը յայտնաբերուած էին Ս· Քիլլինճեանի կողմէ 2004ի ամրան այդ շրջանը կատարուած ճամբորդութեան մը ընթացքին, որուն նպատակը եղած էր հնագիտական զննում մը եւ վայրերու դիտարկում մը, Եփրատի աջ ափին վրայ, Մալաթիայէն մինչեւ Պիրէճիկ:

Թեզին նիւթը՝ Հայաստանի դիրքն ու դերը որպէս եփրատեան սահմանագիծ Հռոմի եւ Իրանի հակամարտութեան մէջ, Հռոմէացիներու եւ Պարթեւներու միջեւ, մնայուն թեմաներէն է հայկական պատմագրութեան, Մովսէս Խորենացիէն մինչեւ Յ· Ասատուրեան (1911), Յ· Մանանդեան (1963) եւ Ռ· Մանասարեան (1987)· Քիլլինճեանի աւարտաճառով հարցը անգամ մը եւս արծարծուեցաւ: Պաշտպանութեան ընթացքին Վանայ ծովու տեսարանի մը լուսարձակումը քաղաքական հանգամանքի բնոյթ կը ստանար:

Մ· Սարթր, որպէս աւարտաճառին ղեկավարը, առաջին խօսք առնողը եղաւ: Շնորհաւորեց Ս· Քիլլինճեանը որ ի վերջոյ աւարտած էր տարիներ առաջ սկսած աշխատանքը: Խոստովանեցաւ որ բռնակալի մը պահանջկոտութեամբ վարուած էր ինք, իսկ Թեկնածուն՝ շնորհիւ իր կորովին եւ հետեւողականութեան, յաղթահարած էր բազմակի խոչընդոտներ: Ս· Քիլլինճեան Մարսէյլ կը բնակի· պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն կը դասաւանդէ քաղաքին հիւսիսային թաղերէն մէկուն «դժուար» որակուած քոլէժին մէջ: Էքս–ան–Փրովանսի համալսարանին մէջ ալ պաշտօնի տէր է· ուստի միայն իր ազատ պահերը յատկացուցած է պրպտումներուն:

Մ· Սարթր միջազգային համբաւի տէր արեւելագէտ է, մասնագէտ նախապատմական Սուրիոյ եւ հելլենական Փոքր Ասիոյ, Եգէականէն Կովկաս: Ձեւական ու խորքի որոշ քննադատութիւններէ ետք ընդգծեց Հայաստանի կարեւորութիւնը Հռոմէացիներու համար որոնք Պարթեւներու վախով համակուած էին: Հետաքրքրական էր տեսնել թէ այդ շրջանէն գոյութիւն ունէր «Հայկական հարց» յղացքը որ քննութեան առնուած էր Ս· Քիլլինճեանի կողմէ: Արդարեւ, եթէ Փոքր Հայքը Հռոմի հովանաւորութեան տակ էր, Մեծ Հայքը ամբողջ երկուուկէս դար կռուախնձոր էր Հռոմի եւ Ստեսիփոնի (Տիգրիսի ափին պարթեւական մայրաքաղաքը) միջեւ: Իւրաքանչիւրը իր պաշտպանութեան համար Հայաստանը անհրաժեշտ նկատելով, կը ձգտէր անոր գահուն վրայ իրեն կողմնակից թագաւոր մը բարձրացնել: Ըստ Պարթեւներուն, Հայաստանը բնական շարունակութիւնն էր իրենց պետութեան որուն հետ հին ու սերտ յարաբերութիւններ ունէր: Ան վահանն էր Միջագետքի, Կովկասի, Ուկրանիոյ ցեղախումբերուն դէմ: Մայրաքաղաք Արտաշատի մէջ հռոմամէտ իշխանի մը ներկայութիւնը շրջապատուելու տպաւորութիւնը կը գործէր Պարթեւներուն:

Հռոմէացիներուն համար ալ որոշ է որ կար Փոքր Ասիան եւ Սուրիան նոյն վտանգէն պահպանելու մտահոգութիւնը: Սակայն Պոնտոսի արքայ Միհրդատի եւ անոր փեսային՝ Մեծն Տիգրանի յիշատակը որոշ կշիռ ունէր Հռոմի քաղաքականութեան վրայ: «Հայաստան Հռոմէացիներուն համար զինուորական առաջնակարգ կարողականութեամբ օժտուած պետութիւն մըն էր» եւ անոնց անհրաժեշտ կը թուէր դայն միջնադիր պետութեան մը վերածել իրենց եւ Պարթեւներուն միջեւ: Բայց քանի որ Հռոմի դրածոյ իշխաններէն ոչ մէկը կը յաջողէր իշխանութեան վրայ մնալ, պէտք եղաւ բանակցիլ Պարթեւներուն հետ: Այդ բանակցութիւնը յանգեցաւ համաձայնութեան մը (63) որ լայն մեկնաբանութեան արժանացած է հայ պատմաբաններու կողմէ· ան նպաստաւոր եղաւ իրանեան ծագումով արտաշէսեան իշխան Տրդատին որ Հռոմի մէջ Ներոնէն ստացած էր «Հայաստանի արքայ» տիտղոսը եւ հիմնած արտաշէսեան հայկական գերդաստանը: Կէս դար ետք Տրայանոս կայսրը վերջ կը դնէր Հայաստանի նկատմամբ գըրնորդասիրական, իսկ Պարթեւներու հետ խաղաղութեան այս քաղաքականութեան: 114 տարուան գարնան նախաձեռնեց ապահովութեան նոր քաղաքականութեան մը կիրարկումին· ան կը կոչուէր «դաւառայնացում»· կը կայանար Եփրատէն անդին մնացած, այսինքն՝ հայաստանեան շրջաններու կցումին մէջ: Տրայանոս վերսկսաւ Պարթեւներու դէմ պատերազմելու, հասնելով մինչեւ Վան եւ կովկասեան Ալպանիա: Գրաւարկը ոչ այնքան Հայաստանն էր, որքան Հռոմէական կայսրութեան սահմաններուն եւ Հռենոսի, Դանուբի եւ Եփրատի վրայ անոնց ամրացումին հարցը:

Յաջորդելով Մ· Սարթրի մանկավարժական մտանանշումներուն, քիչ մը բիրտ միջամտութիւն մը կատարեց Ռուանի համալսարանէն Ճ· Թրայնա: Յունական արձանագրութիւններու մասնագէտ ու հայագէտ, Մ· Խորենացիի եւ հայ պատմագիտական մտքին ծագումին մասին ուսումնասիրութեան մը այս հեղինակը մեծ խստապահանջութեամբ Ս· Քիլլինճեանի լեզուական սխալներուն, թերացումներուն մասին կէս ժամուան ցանկ մը ներկայացուց, ենթական լռութեան մղելով: Փ· Տօնապետեան, հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան եւ հնագիտութեան ծանօթ այս պատմաբանը համառօտ եւ շինիչ ելոյթի մը մէջ ամփոփեց իր քննադատութիւններն ու գովեստները:

Վերջին խօսք առնողը եղաւ դատակազմի նախագահը Ք· Պաուէլ· գոհունակութիւն յայտնեց, հակառակ կարգ մը չփոթներու զորս նըշմարած էր աշխատութեան մէջ: Նըշումներէն մէկը այն էր որ հայերէն եւ արամերէն աղբիւրներու բացակայութեան, գործածուածները գլխաւորաբար յունալատինական էին, ուստի կը ցոլացնէին յաղթական կողմին տեսանկիւնը: Ս· Քիլլինճեանի աւարտաճառը Հռոմ - Հայաստան յարաբերութիւնները ձեռք կ'առնէր զինուորական տեսանկիւնէն· հարկ էր, հետեւաբար, նիւթ ընել Հռոմէացիներու Հայաստանի ծանօթութիւնը, երկրին աշխարհագրութեան մասին անոնց ըմբռնումը, այդ մարզերուն անոնց աշխարհաքաղաքական մօտեցումին վրայ ունեցած ազդեցութիւնը, եւլն·: Ք· Պաուէլ ծանրացաւ սահմաններու հարցին, նաեւ՝ Փոքր Ասիոյ զինուորական քաղաքականութեան պատրաստութեան մէջ Հռոմէացի դեսպաններուն դերին վրայ: Միջոցները եւ ժամանակը Հռոմէացի կայսրերէ զօրավարներու տրուած հրահանգները անկիրարկելի կը դարձնէին· շատ յաճախ արշաւանքներու սկիզբին տրուած հրահանգները ժամանակավրէպ կ'ըլլային: Ճ· Թրայնայի նման ինք եւս Թեկնածուն զգուշացուց պատմական «առասպել»ներու դէմ: Աւարտեց այն նշումով թէ ֆրանսացի պատմաբանները դժուարութիւն կ'ունենային տուեալ շրջանը ֆրանսական պատմագրութեան մէջ ընդգրկելու:

Խորհրդակցութենէ մը ետք դատակազմը «պատմութեան տոքթոր» տիտղոսը շնորհեց Ս· Քիլլինճեանի: Նշենք նաեւ թէ ան աղջիկն է Սարհատ Քիլլինճեանի որ մօտ երկու տասնամեակի վաստակ ունի Մարսէյլի Համազգայինի վարժարանին յառաջդիմութեան մէջ· ու եղբօրորդին Հրայր Քիլլինճեանի որուն Էքս–ան–Փրովանսի ատեանին առջեւ կատարուած դատավարութիւնը (1982) հանգրուան մը կը հանդիսանայ Հայ Դատին համար:

(Թարգմանուած)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐՃ ՏԵՒԵՑ

Վրացիները դժգոհ են, զայրացած, ու մոռցած արդէն չորս տարի առաջուան Վարդերու յեղափոխութեան պոռթկումը: Նոյեմբեր 2ի Թիֆլիսի բողոքի ցոյցին կարելի ամէնէն լայն մասնակցութիւն ապահովելու համար ընդդիմութիւնը այցելեց երկրին բոլոր անկիւնները: Իշխանութիւնն ալ ձեռնածալ նստած չէր: Ուժանիւթի եւ սննդեղէններու գիներուն յաւելումը չափով մը մեղմելու համար 100 լարինոց (50 Եւրօ) կտրօններ բաժնեց ամէնէն համեստ խաւին: Ատոր զուգահեռ, հազարներով գամեր ցանել տուաւ մայրաքաղաք բերող ճամբաներու վրայ, որպէսզի ինքնաշարժով հասնիլ ուզողներու առջեւ քաղաքին մուտքը խոչընդոտէ

Նախագահ Սահակաշվիլի անձամբ շրջեցաւ երկիրը, որպէսզի բացումներ կատարէ, սպառնալիքները մատնանշէ, երկրին պատմութիւնը խեղաթիւրէ եւ կատակելով մարդոց սիրտը գրաւէ: Բայց անոր կատակները մեծ ընդունելութիւն չգտան· մանաւանդ երբ օրինակ, պատասխանելով Իլիա Բ· կաթողիկոսին սահմանադրական միապետութիւն հաստատելու առաջարկին, ըսաւ թէ իր մեծ մայրը Բագրատունիներէ սերած է, ուստի մեծ ջանքի պէտք չկայ Վրաստանի գահուն թեկնածու փնտռելու համար:

Ան չմտածեց թէ կաթողիկոսին խօսքը կատակի նիւթ ընելու իրաւունք չէին տար իրեն: Արդարեւ իր կեցուածքը փաստը նկատուեցաւ երկրին իրականութիւնները ըմբռնելու անկարողութեան, ժողովուրդին հետ ամէն շփումի կորուստին եւ կացութիւնը բարելաւելու պարտադրութեան ուղղած արհամարհանքին: Աղբիւրներու հանդիսաւոր բացումներու անոր շարքը ոչինչով օգնեց իրեն· միայն ծառայեց կատակներու եւ իրեն տրուած «Շատրուան ա·» մակդիրին:

Պնդողներ կան թէ ան իր շրջապատին զոհն է եւ հարկաւոր տեղեկութիւնը չի ստանար: Ուրիշներու կարծիքով ամէն բանի տեղեակ է ու ի հարկին մոլորեցնող քաղաքականութիւն կը վարէ· այդպէս կը մեկնաբանուին Ռուսաստանի ուղղ-

«ԴԷՊԻ ՀԱՅՔ» Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

"Դէպի Հայք" կազմակերպութիւնը շարք մը հաւաքներու կը ձեռնարկէ՝ Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ հայ երիտասարդներուն ծանօթացնելու Հայաստանի մէջ իբրև կամաւոր ծառայելու կարելիութիւնները: Հարիւրաւոր երիտասարդներ պիտի տեղեկանան սփիւռքահայ երիտասարդութեան եւ Հայաստանի միջեւ խոր կապեր ստեղծող "Դէպի Հայք"ի ծրագրին եւ պիտի ծանօթանան "Դէպի Հայք"ի ընձեռած նպատակներուն:

Շարքը կը սկսի Նոյեմբեր 22ին Փարիզի մէջ եւ կը շարունակուի դէպի Լիոն, Մարսէյլ, Նիս եւ Ժընեւ: "Դէպի Հայք"ի նախկին կամաւորներ հիմնական դեր կը խաղան տարբեր հաւաքները կազմակերպելու գործին մէջ եւ պիտի ներկայացնեն իրենց անձնական փորձառութիւնները: "Դէպի Հայք"ի ներկայացուցիչ Սեւան Գապագեան նաեւ պիտի շրջի իւրաքանչիւր քաղաք, ծրագիրը ծանօթացնելու համար: Ներկայացումներու մանրամասնութիւնները տեղադրուած են կայքէջին վրայ:

«Այս այցելութիւնները շատ կարեւոր են որովհետեւ մեզի հնարաւորութիւն կուտան դէմ առ դէմ գալու ապագայ կամաւորներու հետ, ծանօթանալու գաղութներուն, եւ տարածելու "Դէպի Հայք"ի անունն ու առաքելութիւնը» կը հաստատէ պրն. Գապագեան:

Այս՝ "Դէպի Հայք"ի երրորդ շրջապտոյտն է 2007ին: Ներկայացուցիչներ արդէն այցելած են Միջին Արեւելք եւ Արեւելեան Եւրոպա: Ֆրանսան, իբրեւ Եւրոպայի ամէնէն հայահոծ երկիրը, բնական այցելութեան թիրախ էր կազմակերպութեան համար: Պրն. Գապագեան կ'աւելցնէ հետեւեալը. «Մարսէյլի մեծ գաղութէն մինչեւ Ժընեւի փոքրաթիւ գաղութը, նոյն նպատակը կը հետապնդենք: Այդ է, սփիւռքահայ երիտասարդներուն եւ Հայաստանի միջեւ խորիմաստ եւ երկարատեւ կապեր հաստատել»:

Այցելութիւններու շարքը կը շարունակուի 2008ին՝ Իտալիա, Յունաստան եւ Կիպրոս:

"Դէպի Հայք" կազմակերպութեան առաքելութիւնն է Հայաստան-Սփիւռք կապերը ամրապնդել՝ սփիւռքահայ երիտասարդութեան առիթ ընծայելով մասնակցելու Հայաստանի առօրեային եւ մասնակցելով անոր զարգացմանը՝ միեւնոյն ժամանակ խթանելով անոր ազգային ինքնաճանաչման գործընթացը:

ւած իր սպառնալիքները, որոնք կ'ըսուի թէ ներքին կացութենէն ուշադրութիւնները այլ տեղ ուղղելու անոր մարտավարութեան արդիւնք են: Սահակաշվիլիի շրջապատին մարդիկը չեն նկատած որ Վրացիները իրատես, ողջամիտ մարդիկ են. շատ աւելի, քան իրենց ղեկավարները: 2003ի յեղափոխութեան վաղորդայնին գործի գլուխ հասածներուն երանելի վիճակը փաստ է թէ անոնք անդրադառնալու եւ մեկնաբանելու ո՛ր աստիճան անկարող են: Իրենք իրենցմով յափրացած, ժողովուրդին անողնայարութեան համոզուած, անոնք չեն նշմարած հակառակ այնքան փաստերու, իրենց վարած քաղաքականութեան հանդէպ մեծցող հակադրութիւնը: Կամ ա՞յդ աստիճանի կոյր էին:

Նախագահին Նոյ. 4ի հեռատեսիլէ ելոյթը ցոյց տուած է որ ոչ միայն բսեյիք ոչինչ ունի իր ժողովուրդին, այլեւ սպառած է սուտի պաշարները: Ու ներկայի խմորումները լրջօրէն անկայունացուցած են իշխանութիւնը: Ժողովուրդը կը նշմարէ որ իր երեսփոխանները նոյնքան ինքնավստահ չեն այլեւս, հասկցած ըլլալով թէ ի՛նչ բաներու կարող կ'ըլլայ զայրացած ժողովուրդ մը: Ինչ կը վերաբերի ընդդիմութեան, այդ ճակատն ալ իր անմիաբանութեան գինը կը վճարէ: Ցուցարարները յաջողած են աւելի արմատական պահանջներ բանաձեւել, քան ընդդիմութիւնը: Այս վերջինը շատ լաւ գիտէ թէ առանց նիւթականի, առանց ուժի նախարարութիւններուն – ներքին, պաշտպանութեան, լրահաւաք – նեցուկին յեղափոխութիւն չի կատարուիր: Գիտէ նաեւ թէ կառավարութեան ամէն փոփոխութիւն այդ երկրին մէջ, լայն չափով կախում ունի ԱՄՆ-ու և Ռուսաստանի կեցուածքներէն: Ամերիկացիները պիտի չընդունին նոր յեղափոխութիւն մը. նախ այն պատճառով որ տնտեսական շատ մարզեր, ինչպէս՝ ուժանիւթի, զբօսաշրջութեան, ռուսական ներդրումին ձեռքն են: Յետոյ կայ քանիցս փաստուած այն իրողութիւնը որ ԱՄՆ երբեք մինչեւ ծայրը չեն պաշտպաներ իրենց «արբանեակ» ճորտերը: Փանամացի Նորիէկան, Պարսկաստանի Շահը միայն երկու օրինակներ են ամերիկացի հովանաւորէն լքուածներու: Ի վերջոյ, պէտք չէ մոռնալ որ Ամերիկացիները իսկապէս չահագրգռող միակ ազդակը այդ գօտիին մէջ, զինուորական միակ այն օդակայանն է որ Վրաստան կը գտնուի:

Երկրին քաղաքական ընտրանին արդեօք պիտի հասկնա՞յ վերջապէս թէ ժողովուրդին ուզածը վրացական սովորական պետութիւն մըն է, քրիստոնեայ ու ժողովրդավար. պետութիւն ուր Վրացին մտածէ վրացերէն եւ ոչ՝ այլ պետութեան մը լեզուով. նաեւ հպարտ ըլլայ որպէս այդ պետութեան քաղաքացին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊՈԼՍԷՆ ՊՈԼԻՍ

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ Ծնունդ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը եւ Տատեան վարժարանի սիրոյ սեղանը տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 4ին: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, տեղի ունեցած է սիրոյ սեղանը, որու նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Հաւաքոյթին խօսնակը եղած է տիկին Նարօտ Սահակօղլու, որ բանաստեղծական մէջբերումներով համեմուած ելոյթ մը ունեցած է, ապա, ձեռնարկած է յայտագրի գործադրութեան: Նախ, Ղուկաս Ազպուլութ ներկայացուցած է Թաղային խորհուրդի տեղեկագիրը, ուրկէ պարզուած է պիւտճէին բացը որ հասած էր 315 հազար ՆԹԼ-ի, որովհետեւ Թաղականներու կողմէ նորոգուած էր եկեղեցապատկան շէնք մը, որ շահ պիտի ապահովէր գալիք տարիներուն: Յաջորդաբար խօսք առած են Եօզուզուն, քաղաքապետ Աթէշ Ինալ Էրգէն եւ Պ. Նալպանտ: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, ներկաները ոգեւոր մթնոլորտի մը մէջ իրենց նուէրները ըրած են ի նպաստ Տատեան վարժարանին: Գումարը ամբողջովին չէ դիմագրաւած պիւտճէին բացը, բայց, այն վստահութիւնը կար որ մնացեալն ալ շուտով կը հաւաքուէր: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԷՍ
2, 2007

հրատարակուած
Գալուստ Կիւլպէնկեան
հիմնարկի միջոցներով

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ՎԵՆՆԻԿԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Այվազովսկին Թագաւորին պատասխանեց, որ ինքը գործնական մասնակցութիւն էր ունեցել ռուսական Նաւատորմիղի նաւարկութեան Ֆիննական ծովածոցում, եղել էր Սեւծովեան նաւատորմի նաւերի վրայ: Ծովային գործը ուսուցանել էր ռուս ծովային սպաներից եւ օգտուել էր նաեւ ծովակալներ Լազարեւի եւ Լիտկէի խորհուրդներից:

Զնայած Ֆերտինանդը ոչ մի կրթութիւն չունէր եւ յաճախ էր նոյնիսկ անուսում մարդկանց զարմացնում իր տգիտութեամբ, Լազարեւի եւ Լիտկէի անունները լաւ ծանօթ էին նրան:

– Օ՛, – բացագանչեց նա հիմա, – նրման մարդկանց հովանաւորութիւնը լաւագոյն յանձնարարականն է, եւ ես մեծ հաճոյքով գնում եմ այս նկարը: Ինձ համար, սիրելի սինիոր Այվազովսկի, սա կրկնակի հաճոյք է նաեւ նրա համար, որ ինչպէս ինձ յայտնի դարձաւ՝ ձեր մէկ ուրիշ նկարը որոշել է գնել..., – Թագաւորը դադար տուեց եւ գոհունակութեամբ նայելով իրեն շրջապատող պալատականների սպասողական հայեացքներին, վրայ բերեց: – Երէկ երեկոյեան Հռոմից ժամանեց Նորին սրբազնութիւն պապի սուրհանդակը: Նորին սրբազնութիւնը որոշել է գնել «Քաոսը» եւ ցանկութիւն է յայտնել անպայման տեսնելու սինիոր Այվազովսկուն: Ես գոհ եմ, – շարունակեց Թագաւորը, – որ նախապատուութիւն ունեցայ աւելի շուտ ընդունելու ձեզ, քան Նորին սրբազնութիւնը: Այդ պատճառով ես յօժար եմ կատարել ձեր ամէն մի ցանկութիւն, սինիոր...

Այվազովսկու գլուխը պտըտուեց, սիրտը սկսեց անօրինակ խփել, մտքերը՝ խուռներամ խուժում էին ուղեղ: Նա յիշեց Վէքիի արած տխուր պատմութիւնը Փերուճինիի դժբախտ ընտանիքին մասին:

– Ձերդ գերազանցութիւն, – ասաց միանգամից, – գթառատ եղէք եւ կարգադրէք ազատ արձակել Ճաքոմօ Փերուճինին: Նա ծեր, տկար մարդ է, իսկ ընտանիքը գտնւում է անմխիթար վիճակում:

Պալատականները ահաբեկ քարացան, ռուսական դեսպանը ցնցուեց. դեռ երբեք որեւէ մէկը չէր համարձակուել Ֆերտինանդին դիմել քաղաքական բանտարկեալներին ազատ արձակելու խնդրանքով: Այդպիսիներին Թագաւորը համարում էր իր անձնական թշնամին: Եւ հիմա լսելով նկարչի անսպասելի խնդրանքը, Ֆերտինանդը մռայլուեց: Բայց որեւէ «պայթիւն» չհետեւեց: Թագաւորը զսպեց իրեն, միայն թէ նրա դէմքին յայտնուած ժպիտը նման էր ծամածռութեան, երբ արտաբերեց.

– Թագաւորի խօսքը խօսք է... Դուք կը տանաք ձեր կարբոնարին:

Վէքիի տանը այդ գիշեր ոչ ոք չքնեց: Այդ օրը Թագաւորի հրամանով ազատ էր արձակուել Ճաքոմօ Փերուճինին: Եւ չընայած Փերուճինին անասելի թոյլ էր եւ հանգստի կարիք ունէր, նա կարգադրեց Վէքիին հաւաքել ընկերներին:

Այվազովսկին նայում էր երէկուայ բանտարկեալին, եւ սիրտը ճմլւում էր: Վէքիի պատմելով նա գիտէր, որ Փերուճինին դեռ յիսուն տարեկան էլ չկար, մինչդեռ սեղանի գլխին նստած էր գրեթէ զառամեալ մի ծերուկ՝ խոր, խանդակի պէս ակօսուած կնճիռներով: Միայն աչքերն էին պահպանել երբեմնի կրակները, բայց այդ կրակները նոյնպէս արդէն հիւանդագին էին, տենդոտ:

Ծերունին կարծես կռահեց նկարչի մտքերը:

– Ի՞նչ է, բարեկամս, այսպիսին չէ՞իք պատկերացնում ինձ ձեր երեւակայութեան մէջ: Այո, խաւարցի բանտապետները լաւ են տիրապետում իրենց գործին: Բայց ամենասարսափելին ոչ թէ զառամութիւնն է մարմնական, այլ՝ հոգու: Ես մի ուսուցիչ բարեկամ ունէի Սիլվիօ Փէլլիքօ անունով: Իմ ջահէլութեան օրերին մենք նրա հետ կարդում էինք նրա «Ֆրանչեսքա տա Ռիմինի» ողբերգութիւնը: Մի գիրք, որն ամէն մի հայրենասէրի համար աղօթագիրք է: Յետոյ... յետոյ նա արժանացաւ միւս կարբոնարների ճակատագրին: Նրան բանտ նետեցին, տաս տարի անցկացրեց տարբեր բանտերում: Ազատ արձակուելուց յետոյ նա գրեց «Իմ զնդանները» գիրքը: Եւ չնայած այդ գիրքը յաջողութիւն ունեցաւ, բայց նրանում իմ ուսուցիչը ժողովրդին կոչ էր անում համբերութեամբ սպասելու ազատութեան ժամին: Շահագործողների հանդէպ ատելութեան փոխարէն նա կոչ էր անում ամենայն ներումի:

– Ներեցէք, – չհամբերեց Այվազովսկին, – այդ գիրքը, ինչպէս եւ Սիլվիօ Փելլիքոյի միւս «Մարդու պարտականութիւնների մասին» գիրքը մեզ մօտ Ռուսաստանում լաւ են ընդունուել: Դրանց մասին գրել է մեր մեծ բանաստեղծը՝ Պուշկինը:

– Պուշկի՞նը: Սպասէք, սպասէք, – Փերուճինոյի աչքերը պատուեցին մշուշով, նա լարեց յիշողութիւնը ջանալով վերյիշել վաղուց մոռացուած...

Բոլորը սեղանի շուրջ նստած, որ դեռ Ճաքոմոյի եւ Այվազովսկու զրոյցի սկզբից լուռ լսում էին, անհանգստացած նայում էին ծեր կարբոնարին, որը ջանում էր մտաբերել ըստ երեւոյթին շատ կարեւոր, նշանակալից մի բան: Եւ ամէն մէկը լարում էր իրեն, որպէսզի իր հոգեկան ուժերից բաժին հանի նրան:

– Յիշեցի, բացագանչեց ծերունին: – Դա գրեթէ տասնութ տարի առաջ էր: Ես այն մարդկանց խմբում էի, ովքեր ուղեկցում էին Պայրոնին, Յունաստան մեկնելուց առաջ, Վենետիկի հայկական վանքը այցելելու: Այնտեղ՝ վանքում, մեզ բոլորիս անկեղծօրէն զարմացրեց մի պատանի, որը տիրապետում էր մի քանի լեզուների: Նա ծնուել էր Ռուսաստանում եւ նրանից էլ մենք առաջին անգամ լսեցինք Պուշկինի անունը: Յիշում եմ, որ նա Պայրոնի համար կարդում էր Պուշկինի բանաստեղծութիւնները՝ ռուսերէն լեզուով: Խօսքերը մենք, պարզ է, որ չէինք հասկանում, բայց մեզ հիացնում էր տողերի հնչունական ներդաշնակութիւնը:

(Շար. 110)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սիրանոյշ Պասմաճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Առաքելեան 30 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէռ»

ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

La
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
partenaire
du POLE CULTUREL D'ALFORTVILLE
présente
« L E C O N C E R T A R M E N I E N O U L E P R O V E R B E T U R C »
de et par
GERARD TORIKIAN
le Jeudi 29 novembre à 20h30
au Pôle Culturel
Salle des Spectacles
Parvis des Arts à Alfortville
(à l'angle des rues Bourdarias et Franceschi)

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29. 18

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ–ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ, Յունուար 12ին:

***

ՇԱԻԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
50ԱՄԵԱԿԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 16ին:
Պատարագ և ճաշ:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

Recherche Directeur(trice) de maison de retraite

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur(trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.
Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.
Possibilité de logement de fonction.
Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante :
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue la Fayette — 75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԻՍԻ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ռէնս, Կիրակի, Դեկտեմբեր 9*ին: Այցելութիւն իտալական մասուրները եւ Ծնունդի շուկան:*
Մեկնում ժամը 7.45ին Գլամարի քաղաքապետարանին առջեւէն:
Մասնակցութիւն՝ 45 եւրօ:
Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
– Ժագլին՝ 01. 40. 95. 81. 33,
– Աննիկ՝ 09. 53. 66. 95. 06:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ԼՕԹՕ–*ն* Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, *ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:*

□

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:

խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ ախորժաբեր, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՕՅԻ:

Աճապարեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04. 78. 49. 19. 44 *թիւին:*

□

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 16*ին, սովորական հաւաքատեղին:*

CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet,
26000 VALENCE

D A R F O U R
Généalogies d'un conflit
E x p o s i t i o n
du 20 octobre au 27 janvier

ArmenCiné

- Mardi 11 décembre— **Le Chaos**
  L. Vagharchian
- Mardi 8 janvier— **America America**
  Elia Kazan

à 20 heures
au Cinéma «L'Entrepot»
7/9 rue Francis de Préssencé
75014 Paris

Centre Culturel Saint-Mesrob

à Paris

Le mercredi 21 novembre à 20h45
(et non le 16 novembre comme annoncé précédemment dans le Bulletin «l'Eglise Arménienne»)

CLAUDE MUTAFIAN
fera une présentation audiovisuelle de son Exposition de la Vieille Charité à Marseille
A R M E N I E : L A M A G I E D E L ' E C R I T
Si vous n'avez pas visité cette exposition, ne manquez pas l'occasion d'en découvrir les merveilles commentées par son créateur.
V e n t e d u c a t a l o g u e
— C o c k t a i l —

au 10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro :
Cardinal Lemoine / Monge

Salon du livre arménien

Samedi 24 et dimanche 25 novembre de 15h à 18h à la Maison de la Culture Arménienne

17, rue Charles-Péguy — 93190 Livry-Gargan

Tél. : 01. 43. 85. 90. 12
Site : www.mca-sevranlivry.com

Voici la deuxième édition du salon du livre arménien organisé par la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan et de la Seine-Saint-Denis. Le succès rencontré par la première édition préparée dans le cadre de l'Année de l'Arménie et avec le label en France «Arménie mon amie», a poussé les organisateurs à renouveler cette rencontre.

Rencontres —
Espace restauration —
Entrée libre

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX
Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

●

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22
JEUDI
22 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO: 1,20€

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.834 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 83e ANNEE — N° 21.834

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Նոյեմբեր 16ի հանրահաւաքին Լ. Տէր Պետրոսեանի ելոյթը յարգած էր նախորդ երկու ելոյթներուն լուռեան մատնուած մարզերուն անդրադառնալու խոստումը: Այդ մարզերուն գլխաւորներէն էր 1991 – 1998 տարիներու իր իշխանութեան թերիներուն ստանձնումը: Նախկին նախագահը արտայայտուած է անոնց մասին, թերի նկատուածները յարաբերականացնելու մօտեցումով մը: Մութի ու ցուրտի տարիները գետեղած է պատերազմի, շրջափակումի պայմաններուն մէջ. ինչ կը վերաբերի այդ շրջանին երկիր մտած ուժանիւթը շահարկած ըլլալու պնդումներուն, ըսած է թէ կատարուած քննութիւնը ոչ մէկ փաստ գտած է իրենց դէմ այդ ուղղութեամբ: Ինք այդ շրջանը «հերոսական մաքառման եւ յաղթական պատերազմի տարիներ» կոչած է, ապա ներողութիւն խնդրած ժողովուրդէն «յանուն Արցախի փրկութեան նրան պատճառուած տառապանքների համար»:

Ելոյթին մէջ, այս անգամ եւս, ուշադրաւ է բուն շեշտը միշտ ներկայի իշխանութեան քննադատութեան, մեղադրանքին վրայ դնելու անոր կեցուածքը: Այդ ձգտումով բաւական ծանրակշիռ զուգահեռներ գծելու ալ չէ վարանած. ներկայի իշխանութեան իրեն ընդդիմադիր քարոզչութիւնը արդիւնք է «քոչարեանակէօպէլեան» մեքենայի հետեւողական ջանքերուն. կամ՝ քոչարեանական ներկան «յիշեցնում է ստալինեան բռնապետութեան ձեւաւորման գործընթացը»: Այս զուգահեռը գործածուած է 1999 Հոկտեմբեր 27ի ոճրագործութեան անարկութեամբ: Լ. Տէր Պետրոսեան կրկնած է թէ այդ ոճիրով վերցաւ «յանցաւոր կեդրոնացած համակարգի ստեղծման գլխաւոր խոչընդոտը՝ Կ. Դեմիրճեան եւ Վ. Սարգսեան երկեակը»: Ստալինեան բռնապետութեան ձեւաւորման ընթացքն ալ օգտուած էր Կիրովի՝ անոր ամէնէն լուրջ մրցակիցին սպանութենէն...

Ելոյթին վերջին մասին մէջ Լ. Տէր Պետրոսեան Ընտրական օրէնքի երկու փոփոխութիւն առաջարկած է, առաջքը առնելու համար ընտրական խարդախութիւններու. առաջինը քուէաթերթիկները արտասահմանի մէջ տպագրելն է, միջազգային կազմակերպութիւններու հսկողութեան տակ. երկրորդը՝ կրկնակի, բազմակի քուէարկութեան արգելք ըլլալու համար քուէարկողներու ցուցամատը մելանոտելու ձեւը:

Այս բոլորին քով, սակայն նոյն ելոյթին ամէնէն յատկանշական միտքը երեք տարուան իշխանութեան ժամանակով բաւականանալու խոստումն է, զայն բաւարար համարելով երկիրը քոչարեանասարգսեանական իշխանութենէն մաքրելու:

Տրուած հակազդեցութիւններու առաջիններէն եղաւ վարչապետ Ս. Սարգսեանի մատնանշումը. անդրադառնալով երեք տարուան համար գործի գլուխ գալու Լ. Տէր Պետրոսեանի հեռանկարին, ան ըսած է թէ նախկին նախագահը Ղարաբաղը յանձնելու բաւ կը նկատէ այդ ժամանակամիջոցը:

Նոյեմբեր 20ին հակազդեց նաեւ ԱԺՄ.ի նախագահ Վազգէն Մանուկեան. ներկայի ու նախկին իշխանութիւններուն միջեւ տարբերութիւն չտեսնելով, ան ըսաւ թէ Լ. Տէր Պետրոսեան պարտք ունի ժողովուրդին. 1991ին երդում ըրած ըլլալով հանդերձ որ օրէնքները կը կիրարկուին եւ Հայաստան Հռչակագրին մէջ նկարագրուած երկիրը կ'ըլլայ, չէ յարգած իր այդ պարտաւորութիւնները: Վ. Մանուկեան յիշեցնելով 1996ի նախագահական ընտրութեան յաջորդած վէճը, կրկնեց թէ Լ. Տէր Պետրոսեան խլած է ոչ թէ իր, այլ ժողովուրդին քուէները: Ուստի լաւ կ'ըլլար որ թեկնածու չներկայանար նոր ընտրութեան: Եզրակացութիւնը եղած է այն որ «այս իշխանությունը պէտք է գնայ, դա անխուսափելի է, բայց ո՞վ պէտք է գայ փոխարէնը: Ես տեսնում եմ որ նոյնն է գալու»:

***

Լ. Տէր Պետրոսեան Նոյեմբեր 20ին Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանատան ընդունելութեան մասնակցած ու զրոյց ունեցած է Եւրոպական Միութեան անդամ երկիրներու –Գերմանիա, Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա, Յունաստան, Լեհաստան, Պելժիա, Ռումանիա, Լիթուանիա– դեսպաններուն հետ: Հանդիպումին մասնակցած է Եւրոպական Միութեան Հարաւային Կովկասի յատուկ ներկայացուցիչ Փ. Սեմնեպիի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Զրոյցներով քննարկուած են Հայաստանի ներքաղաքական եւ արտաքին յարաբերութիւններու վերաբերող խնդիրներ: Լ. Տէր Պետրոսեան պատասխանած է եւրոպացի դեսպաններուն բազմակի հետաքրքրութիւններուն: Անոնց յանձնուած է նաեւ Ընտրական օրէնսգրքին համար առաջարկուած փոփոխութիւնները, քաղաքացիներու իրաւունքներուն ոտնակոխման եւ ոստիկանութեան բռնութիւններուն մասին «Լ. Տէր Պետրոսեանի առաջադրման քաղաքացիական նախաձեռնութեան գրասենեակ»ի տեղեկագրերը: Հանդիպումին մասնակցած է Դ. Շահնազարեան ալ:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Նոյեմբեր 20ին պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն տեղեկացուցած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն Երեւանի դիրքը: Ան ըսած է թէ սխալ է մտածել թէ իշխանութիւնները կը ձգձգեն լուծումը, թէ «թացաւում է պատմութեան անիւը յետ շրջել»:

Մերժելով այն քննադատութիւնը թէ խնդիրը ինքնորոշումէն տարածքայինի փոխակերպուած է, նախարարը ըսած է թէ բանակցութեան գլխաւոր փաստաթուղթը նոյն՝ ինքնորոշման վերաբերող է, բնակչութեան քուէարկութեան միջոցով: Աւելցուցած է թէ ատիկա յաջողութիւն կը նկատէ, քանի որ տասը տարի առաջ նոյնիսկ կարելի չէր ինքնորոշման մասին բարձրաձայն խօսիլ: Իսկ նշուած փաստաթուղթը կ'ամփոփէ Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը, մինչեւ կարգավիճակի վերջնական յստակացում ներկայի կացութեան օրինականացումը եւ միջազգային ճանաչումը, Հայաստան – Ղարաբաղ անընդմէջ կապ և ապահովութեան լուրջ երաշխիքներ:

Վ. Օսկանեան մերժած է նաեւ այն պնդումները թէ սխալ է բանակցութիւններէն Ղարաբաղի դուրս մնալը. շեշտած է թէ Հայաստան որոշ պատասխանատուութիւն ստանձնած է եւ հանդէս կու գայ յանուն Ղարաբաղի. վերջնական փաստաթուղթն ալ օրինաւոր չի կրնար համարուիլ, այնքան ատեն որ անոր տակ չըլլայ ԼՂՀ ղեկավարութեան ստորագրութիւնը:

***

ԿՐԱԿՈՑՆԵՐՈՒ ԶՈՀԵՐ

Փարաքար – Մերձաւան ճամբուն վրայի պանդոկի մը մօտ անյայտ անձերու հրացանաձգութեան պատճառով վեց հոգի վիրաւորուած է, Նոյեմբեր 19ին: Ոստիկանութիւնը հետաքննութեան ձեռնարկած է:

***

ՄԱՀ ԳԱՌՆԻԿ ԱՆԱՆԵԱՆԻ

Նոյեմբեր 20ին երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետք Երեւանի մէջ մահացած է ծանօթ մտաւորական, Համալսարանի լրագրութեան բաժնի տնօրէն Գառնիկ Անանեան:

Ծնած էր Իջեւանի մէջ 1934ին: Աւարտելէ ետք բանասիրական բաժինը, 1985 – 1996 տնօրէն եղած էր հոն, իսկ 2000էն ետք Լրագրութեան բաժնին: Հեղինակ է հայաստանեան մամուլին մէջ ցրուած բազմաթիւ յօդուածներու, հաւաքածոներու: Գիտութեան ակադեմիայի թղթակից անդամ էր:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20ԻՆ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ՄՕՏ 700 ՀԱԶԱՐ ՑՈՒՑԱՐԱՐ

ՍԱՐՔՈԶԻ ԽՕՍԵՑԱՒ, ԲԱՅՑ...

Նոյեմբեր 20ին, հանրային սպասարկութեանց պաշտօնատարները որոշած էին ցոյց մը ընել գործադուլով միասին: Իրենց պահանջն էր բողոքել ապրուստի կարելիութեան նուազումին դէմ եւ նախատեսուած պաշտօնազրկումներու:

Նոյեմբեր 14ին սկսած երթեւեկի գործադուլին կը միանային վերոնշեալ պաշտօնատարները եւ որովհետեւ իրենց շարժումը շաբաթներէ ի վեր նախատեսուած էր, ցոյցերը աւելի մեծ տարողութիւն կը ստանային: Ըստ աղբիւրներու, ամբողջ երկրին մէջ 700 հազարի հասած էր ցուցարարներու թիւը ըստ սենտիքաներուն, եւ 360 հազար էր ըստ ոստիկանութեան: Եթէ պաշտօնատարներուն գործադուլը միայն 24 ժամուան համար էր, ուղեւորներու եւ էՍ. Ա. Թէ. Փէ.ի աշխատաւորներու (մեթրօ, հանրակառք) շարժումը միայն մասնակի բարելաւում մը արձանագրած էր եւ շարժումին դադրիլը կամ շարունակուիլը կախում ունէր Նոյեմբեր 21ին սկսած բանակցութիւններէն: Այս առընչութեամբ, նախորդ օրը, Սարքոզի որ ցարդ ուշադրութիւն գրաւած էր իր լռութեամբ, խօսք առնելով քաղաքապետներու համագումարին, անդրադարձաւ նաեւ Ֆրանսայի ապրած տագնապին ու վճռականօրէն շեշտեց թէ ինչ կը վերաբերի հանգստեան կոչուելու կարգ մը մարզերու յատուկ դրութեան, տեղի պիտի չտայ: Սարքոզի, որու ճառերը կը գրէ Կէնօ, ուշադրութեամբ կարդաց իր ելոյթը, այն տպաւորութիւնը թողլով որ առաջին անգամն է որ կը կարդար: Ցայտնեց թէ քանի մը օրէն այլ նախաձեռնութիւններու պիտի դիմէ դարման մը գտնելու համար ապրուստի վերաբերող հարցին: Սարքոզի չընդունիր որ փոքրամասնութեան մը փոքրամասնութիւնը միլիոնաւոր Ֆրանսացիներ պատանդներու վերածէ: Նախագահը չուզեր նաեւ որ յաղթական կամ պարտուող ըլլայ, ուրեմն պէտք չէ նուաստացնել բանթողներու ճակատը: Ըսաւ նաեւ որ «պէտք է գիտնալ վերջ տալ գործադուլի մը», ինչ որ անցեալին Մօրիս Թորէզի խօսքն էր եւ «պատմական խօսք»ի ընոյթ առած է:

***

Ցոյցերը առաւելաբար զանգուածային նկարագիր առած էին Փարիզէն զատ Մարսէյլ, Լիոն, Մոնփըլիէ, Թուլուզ եւ ընդհանուր ձեւով Սարքոզիի դէմ շարժում մըն էն եւ մանաւանդ այնպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ նուազագոյն վարուելակերպ մը անգամ չյարգըւեցաւ, յայտարարելով որ Սարքոզիի աշխատավարձքը 172% յաւելում մը կըրէ...

***

Գործադուլերը պատճառ եղած են որ 70% յաւելում կրեն Փարիզի ճամբաներու արկածները: Օրական առնուազն 43 արկած կայ միջին հաշուով: Պատճառներէն մէկն ալ կը վերաբերի հեծանիւներուն, որոնց գործածութիւնը մեծ համեմատութիւններով աւելցած է: Ամէն օր, ահաւոր խճողումներ ալ կան Փարիզի շուրջ գլխաւորաբար,

***

Հակառակ անոր որ Ֆիկառօ կը համարձակէր խորագրել Զորեքշաբթի օր (Նոյեմբեր 21) «Ֆրանսացիք կ'ըսեն Սարքոզիի որ տեղի չտայ», կացութիւնը մտահոգիչ կը մնար, եթէ սենտիքաներու ծայրայեղ շարքերը մերժէին որ հանգստեան կոչուելու յատուկ դրութիւնը (ուղեւորներու մանաւանդ) չպահպանուի եւ Սարքոզի յետքայլ չընէ: Հետաքրքրական է նաեւ լրագրողի մը այն հաստատումը որ գործադուլին պատճառած կորուստը (օրական 400 միլիոն եւրօ երկաթուղիին համար) լայնօրէն բաւած կ'ըլլար բարենորոգումով նպատակադրուած խնայողութիւնը գոյացնելու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահական ընտրութիւնը 4րդ անգամ ըլլալով յետաձգուեցաւ, քանի երեսփոխաններու սուրիամէտ եւ Սուրիոյ ընդդիմադիր տարրերը չկրցան անունի մը շուրջ համաձայնիլ: Ներկայ նախագահին պաշտօնը վերջ կը գտնէ Նոյեմբեր 23ին կէս գիշերին եւ ուրեմն 5րդ (եւ վերջի՞ն) ընտրութիւնը պէտք է կատարուի Նոյեմբեր 23ին: Նախագահը կ'ընտրեն երեսփոխանները եւ երկու երրորդի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ է:

ՇԱՒԷԶ, Նոյեմբեր 20ին ճաշեց Էլիզէ, Սարքոզիի հետ, բայց ոչ մէկ շօշափելի փաստ կրցաւ տալ Պէթանքուրի ողջ ըլլալուն մասին:

ՉԱՏԻ մայրաքաղաքին բանտը գտնուող «Զոէի Տապան»ին վեց Ֆրանսացիները եւ մանաւանդ միութեան պատասխանատուները շատ դժգոհ են ֆրանսական կառավարութենէն, որ լքած է զիրենք: Ոմանց համար ոչ միայն լքած է, այլեւ վնասած: Կ'ակնարկուի անշուշտ Սարքոզիի խօսքին՝ «Կ'երթամ կը բերեմ, ինչ որ ալ ըրած ըլլան»:

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ, Նոյեմբեր 20ի իրիկունը հիւրն էր Գանալ+ի, Միշէլ Տընիգոյի յայտագրէն՝ «Կեանքը ճատրակի խաղ մըն է» իր հատորին համար, որ լոյս տեսած է ֆրանսերէն: Ներկայիս գլուխն է ընդդիմութեան եւ կը պատրաստուի նախագահական թեկնածութեան:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Նոյեմբեր 16ին եւ 17ին, քանի մը հարիւր դիւանագէտներ, համալսարանականներ եւ կրօնական իշխա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Խոստովանինք, որ Ասորիներու մասին շատ քիչ գիտենք: Շամիրամը կը սիրէր մեր Արան, սակայն Արա նախընտրած էր մեռնիլ քան սիրել Շամիրամը:

Իգական եւ արական դերերը շրջըւած կը թուին, սակայն ա՛յս է մեր պատմութիւնը:

Ասորիճն է եղել մեր թշնամին - ահա՛
Դաշտ է տեղը եւ չկայ քար քարի վրայ:

Այո, մենք կը մնանք, իսկ անոնք կ'երթան: Երբեմն-երբեմն վերադառնալու պայմանաւ սակայն: Վիպասան Րաֆֆիին տիկինը՝ Աննա Ասորի մըն էր: Հայ կաթողիկէներու տխրահռչակ պատրիարք Անտոն Հասունեան՝ նոյնպէս: Ուրի՞շ:

Մանկութեանս օրերէն ի վեր առեղծուած մը կը յածէր այդ ցեղին շուրջ: Տակաւին եօթանասականներուն Մոսկուայի մէջ կօշիկ ներկողներու կրպակներ կային, նեղ ապակեչէն տուփեր, ուր հազիւ երկու աթոռ կը տեղաւորուէր դէմ դիմաց եւ ուր կը նստէին թախծոտ աչքերով արեւելքցիները:

Շուրջիններուն համար պարզապէս արմեաշքա էին, այսինքն անարգ Հայեր.– Արմեաշքա սըփակի չիփքիք, կ'ըսէր ժողովուրդը. կօշիկ ներկող Հայու կտորը:

Հայ չէին անոնք, այլ մեր ուղեկից, մրցակից, բախտակից ու կրօնակից Ասորիները: Ինչպէ՞ս հզօր պետութիւն մը կքած ու սմքած էր՝ դառնալու համար թզաչափ կրպակ մը:

Առեղծուածին լուծումը կը պարտիմ ճանչուորի մը, որ ի պաշտօնէ կը վայելէր գործին ինքնաշարժը ու շարժավարի ծառայութիւնները: Այդ շարժավարը երիտասարդ Ասորի մը կ'ըլլայ: Օր մը զինք կը հրաւիրէ իր տունը՝ գաւաթ մը թէյի: Ճանչուորս չանթահար կը մնայ տեսնելով այդ տան արքայավայել, նինուէական՛ն շքեղութիւնը: Երիտասարդին մայրը, կօշիկ ներկող կիսագրագէտ կինը շատ չանցած կը հասկցնէ թէ խոնարհ իրենց արհեստը քօղ մըն է միայն, մինչ իւրաքանչիւր Ասորիին կրպակը ժամադրավայր է սեւ շուկայի ադամանդավաճառներու:

Միջին Արեւելքի մէջ հանդիպած Ասորիներս արաբախօս էին եւ ոչինչով կը տարբերէին արաբախօս այլ քրիստոնեաներէ որոնք իրենք զիրենք Յոյն կամ Հայ կ'անուանէին:

Սակայն հոն ալ անակնկալ մը կը սպասէ ինծի: Այցելու մը կը խնդրէ որ ամսագիր մը յանձնեմ Երուսաղէմի ասորի եկեղեցւոյ քահանային: Մեծ զարմանքով կը թղթատեմ ձեռքս դրուած պրակները: Ս. Պետերսբուրգի մէջ ասորերէնով լոյս տեսնող հաստ հանդէս մըն է՝ արտակարգ մաքուր տպագրութեամբ ու շքեղ լուսանկարներով: ... Դա՞շտ է տեղը...,– կ'արտաբերեմ տարակուսած:

Համացանցը իր կարգին կը յայտնէ ասորի բազմաթիւ կայքերու գոյութիւնը, որոնցմէ մէկ մասը զուտ մշակութային են եւ լեզուին նուիրւած:

Նոր բնակավայրիս պուրակի մը մէջ է որ կը լսեմ մինչեւ օրս սկանջիս անծանօթ կոկորդային խօսւածք մը. զրուցողները երկու երիտասարդ կիներ են: Լեզուն բացորոշ սեմական է, սակայն հաւասարապէս հեռու թէ՛ արաբերէնէն, թէ՛ եբրայերէնէն: Յանկարծ կը լսեմ որ պաղպաղակին տոմատումա կ'ըսեն. Ասորի՞ էք, կը հարցնեմ: Այո, կ'ըլլայ պատասխանը, Թուրքիայէ՜ն: Այո, Խարբերդի կողմերէն...:

Այդ հանդիպումէն ետք աւելի ուշադրութեամբ կը դիտեմ շուրջս ու կը սկսիմ նշմարել թուխ երիտասարդներ որոնք վիզին խոշոր – քահանայական լանջախաչի մը չափ – խաչեր կը կրեն՝ Թուրք չկարծուելու համար:

Գործիս բերումով ալ սկսած եմ հանդիպիլ Ասորիներու: Բոլորն ալ իրենց մայրենին սահուն կը խօսին: Թուրքիայէն եկած ըլլալը պատրւակ չեն բռներ Թրքերէնը իբրեւ մայրենի լեզու գործածելուն՝ ի տարբերութիւն մեզմէ ոմանց...: Թէ՞ կը սխալիմ: Թերեւս երկո՞ւ Թուրքիա կայ աշխարհիս երեսին, եւ Ասորիներուն եկին ձգած Թուրքիան աւելի մարդասէր եւ ազատական է քան մերինը:

Եթէ ծննդավայրիս մէջ Ասորիները Հայու կտոր կը կոչուէին, հապա հոս, Աւկսպուրկ՝ ինքս եմ որ Ասորիի տեղ կը դրուիմ: Յիսուս հայերէն կը խօսէր, չէ՞, երբեմն կը լսեմ տեղացիներէն, որոնց համար արմէնիշ եւ արամէիշ նոյն բանն է:

Ոչ, նոյնը չէ:

Անոնց թագուհիները վաւաշոտ էն, մեր թագաւորները՝ պարկեշտ:

Անոնք աջէն ձախ կը գրեն, մենք՝ ձախէն աջ:

Անոնց լեզուն սեմական է, մերինը՝ հնդեւրոպական: Անոնք իրենցը կը խօսին, իսկ մենք՝ ուրիշինը:

Անոնց քով «չկայ քար քարի վըրայ», իսկ մենք ի՛նչ կոթողներ կը կերտենք բազմայարկ:

Անոնք գրական մշակ չունին, իսկ մենք՝ ընթերցող:

Անոնք ադամանդավաճառ են՝ կօշիկ ներկողի դիմակին տակ: Մենք՝ ճիշդ հակառակը:

Նոյնը չե՛նք մէկ խօսքով:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

Livres reçus

LE HAUT-KARABAGH

Publication de la Représentation de la République du Haut-Karabagh en France;
10 rue Degas, 75016 Paris

***

LES ARMENIENS
1917-1939, La quête d'un refuge

Sous la direction de :
RAYMOND KEVORKIAN, LEVON NORDIGUIAN, VAHE TACHDJIAN

Pour l'édition française,
Réunion des Musées nationaux,
Paris 2007.

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ՝ Հոկտեմբեր 19ին, Փարիզի Ուսանողական Միջազգային Ոստանի Հայ Ուսանողներուն Տան մէջ – Մարի Նուպար հիմնարկութիւն – տեղի ունեցաւ տարուան առաջին հանդիսութիւնը: Տնօրէնութեան եւ Ուսանողական խորհուրդին նախաձեռնութեամբ գետնայարկի հանդիսութեանց սրահը հաւաքուած էին Տան գրեթէ բոլոր բնակիչները, «նորեկները» դիմաւորելու համար: Ներկայ էին տնօրէնը՝ Սահակ Սուքիասեան, եւ իր օգնականը՝ Քրիսթէլ Սայիտ-Շէրիֆ: Տիրող մթնոլորտը չափէն աւելի ջերմ էր, շնորհիւ ուսանողներուն պատրաստած աւանդութիւն դարձած խորովածին որուն «բուրմունք»ը Ուսանողական Ոստանին ամբողջ արեւմտեան մասը գրաւած էր: Այդ ուրախ մթնոլորտին մէջ անժխտելի դեր ունեցան անկասկած, հայաստանեան բազմատեսակ գինիները: Իր բացման խօսքին մէջ, տնօրէնը նախ ըրաւ Տան հիմնադրութեան պատմութիւնը եւ յիշեցուց որ 2008ին պիտի նշուի անոր հիմնադրութեան 80ամեակը: Այս առթիւ, պիտի կազմակերպուին հանդիսութիւններ, համերգներ, դասախօսութիւններու շարք մը եւ զանազան այլ ձեռնարկներ: Ծրագիրին մաս կը կազմէ Տան պատմութիւնը ամփոփող հատորի մը հրատարակութիւնը:

Յիշեցնենք որ Հայ Ուսանողներու Տունը իր դռները բացած է 1930ին: Իր հիմնադիր-բարերարը՝ երջանկայիշատակ Պօղոս Նուպար Փաշան, ուրախութիւնը չունեցաւ իր այսքան նուիրական նախաձեռնութեան պըսակումը տեսնելու: Ան հաստատութեան պաշտօնական բացումէն քանի մը ամիս առաջ իր մահկանացուն կը կնքէր, սգակիր եւ անմխիթար՝ իր ազնիւ կնոջ Տիկին Մարի Նուպարի վախճանումին հետեւանքով: Սակայն իր սիրեցեալ կողակիցին յիշատակը պիտի յաւերժացնէր «Մարի Նուպար հիմնարկութիւն»ը հաստատելով: Շընորհիւ անոր կտակին, ութ տասնամեակէ ի վեր հազարաւոր հայ ուսանողներ իջեւանած են ճարտարապետ Լեւոն Նաֆիլեանի նախագիծով կառուցուած գեղեցիկ այս շէնքին մէջ որ իրօ՛ք Փարիզի սրտին վրայ եւ Ուսանողական Միջազգային Ոստանին մէջ փոքրիկ Հայաստան մըն է, պատառ մը հայրենիք: Այս տան մէջ ուսանողներու քանի մը սերունդներ իրարու յաջորդած են ուրախալի եւ երբեմն ալ դառն օրեր ապրելով: Դեռ անցեալ Դեկտեմբերին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի հարիւրամեակին առթիւ, տուն այցելած պատուիրակութեան անդամ տիկին մը, Արժանթինէն, մեծ յուզումով կը պատմէր թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ 60 տարի առաջ առիթը ունեցած էր իր ուսումը Փարիզի մէջ շարունակելու, շնորհիւ մեծ բարերարին հիմնարկութեան: Յիշատակելի կը մնան առանձնապէս Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմի եւ Պարսկաստանի իսլամական յեղափոխութեան առթիւ տեղի ունեցած զանգուածային գաղթերը: Այդ ճգնաժամային օրերուն, «Տունը», ինչպէս զայն կ'որակեն «հիները», այդ երկիրներէն եկած երիտասարդ Հայերուն իսկական փրկութեան լաստ մը եղաւ:

Մինչեւ օրս ան կը վայելէ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան հովանաւորութիւնը եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան բարոյական եւ նիւթական նեցուկը: Շնորհիւ այս երկու հաստատութիւններուն կարեւոր յատկացումներուն, մինչեւ այսօր կ'ապահովուի Տան գոյատեւումը եւ կ'երաշխաւորուի ձեւով մը անոր ինքնավարութիւնը Ուսանողական Ոստանին կառոյցներէն ներս: Անոր սատար են նաե՛ւ Պօղոս Նուպար Փաշայի ընտանիքին անդամները, ի մասնաւորի իր թոռները՝ Օր. Աստղիկ Զամքերթէն, Տիկին Ինկրիտ Եկաւեան եւ ամուսինը՝ Տոքթ. Զաւէն Եկաւեան: Յիշենք որ այս տարի, Տան ուսանողական խորհուրդի եւ տնօրէնին առաջարկով, Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան մեկենասութեամբ, պ. Մարթէն Եսայեանի բարեհաճ տնօրինութեան եւ Տոքթ. Զաւէն Եկաւեանի կարգադրութեան շնորհիւ, Տունը օժտուեցաւ փառաւոր շեխական դաշնակով մը եւ համակարգիչներու սրահը ամբողջովին վերակազմակերպուեցաւ ստանալով ամէնէն արդիական սարքաւորումները, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով ամբողջ ուսանողութեան: Տունին թիկունքին հաւատարմօրէն կանգնած է նաեւ «Մարի Նուպար Հիմնարկութեան բարեկամներ»ու միութիւնը որուն ժրաջան անդամները 1974էն ի վեր մեծ նուիրումով կ'օժանդակեն հայ ուսանողներուն եւ կը քաջալերեն զանոնք: Կայ եւս «Արուեստի պատմութեան Հայաստանի ուսանողներու եւ հետազօտողներու հիմնարկութիւն»ը, հիմնուած՝ ճարտարապետ Լեւոն Նաֆիլեանի ժառանգորդներուն կողմէ: Այդ ֆոնտին նպատակն է հովանաւորել հայաստանաբնակ տաղանդաւոր ուսանողներ, արուեստի պատմութեան ասպարէզին մէջ: Զմոռնանք «Նախկին բնակիչներու Միութիւնը» որուն կոչումն է համախմբել տան բոլոր նախկին բնակիչները եւ նոյնպէս ապահովել անոնց նեցուկը հիմնարկութեան:

Ընթացիկ ուսանողական տարւան համար Տունը կը հաշուէ 75 բնակիչ որոնցմէ 54ը հայ ուսանողներ են: Անոնցմէ 28ը աղջիկներ են՝ 26ը տղայ: Մէկ երրորդը Հայաստանի Հանրապետութեան կամ նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներու քաղաքացիներէ բաղկացած է, մէկ երրորդը Լիբանանի, Սուրիոյ, Յորդանանի եւ Թուրքիոյ քաղաքացիներէ եւ մէկ երրորդն ալ Ֆրանսայէն եւ «Արեւմտեան Սփիւռք»էն եկած երիտասարդներէ: Քանի մը օր առաջ տեղի կ'ունենային տան ուսանողական խորհուրդին ընտրութիւնները: Այս ընտրութիւնները առիթը եղան արտասովոր մրցակցութեան մը: Ասիկա ցոյց կու տայ գուցէ որ տան բնակիչները, ի տարբերութիւն Ոստանի այլ տուներու մէջ դիտուող կացութեան, ըմբռնած են որ իւրաքանչիւր ուսանող իր անձնական շնորհքներով եւ տաղանդով լուման կրնայ բերել հասարակաց նպատակի մը: Ցանկալի է որ նոր վարչութեան անդամները հետեւելով նախկիններուն օրինակին, իրենց բեղուն մասնակցութիւնը բերեն Տան հիմնադրութեան 80ամեակի տօնակատարութեան անոր վայել փայլ մը տալու համար:

Բարի՛ վերամուտ Հայ Ուսանողներու Տան բոլոր բնակիչներուն, թող ուսանողական այս նոր տարեշրջանը յաջողութիւններով եւ անձնական ուրախութիւններով լեցուն ըլլայ: Զմոռնան անոնք Հայ Տան մէջ իրենց ապրած օրերը ե գիտնան իրենք ալ, երբ կարգը իրենց հասնի, Պօղոս Փաշայի ոգիէն ներշնչուելով ծառայել Ազգին:

ԿՈՐԻՒՆ

ԳՈՀԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Նոյեմբերի չորրորդ Հինգշաբթին ամերիկեան ցամաքամասին վրայ հռչակուած է իբրեւ Գոհաբանութեան օր. օր մը՝ շնորհակալութիւն յայտնելու Աստուծոյ, առօրեայ մեր կեանքի ընթացքին մեզի շնորհած լիառատ օրհնութիւններուն համար: Սակայն, տարիներու ընթացքին, դժբախտաբար, կարծէք այդ օրը կը դատարկուի իր իմաստէն եւ անոր փոխարէն կը տօնուին անիմաստ ու անարժէք բաներ, ինչպէս Հալօվին մը կամ աշխարհականացած Ս. Ծնունդ մը, որ աւելի կեդրոնացած է ուրախութեան, ագահութեան եւ յոռի կռապաշտութեան վրայ:

Այսօր քրիստոնէական հաւատքի թերեւս ամէնէն չհասկցուած երեսակը այն է, որ անիկա չի նմանիր պաշտամունքի այլ «դրութիւններու» պուտտայականութեան, հինտուականութեան, մորմոններու, իսլամներու եւ այլ կրօնքներու, որոնք կը պաշտեն օրէնքներու եւ կանոններու դրութիւն մը: Մինչդեռ քրիստոնէութիւնը տարբեր է. ան կը պաշտէ անձ մը որ յայտնուած է մեզի իբրեւ Աստուծոյ որդի եւ փրկիչ: Այս պատճառով ալ իրաւ քրիստոնէութիւնը կը տարբերի միւս կրօնքներէն, իբրեւ կեանք եւ այդ կեանքը ապրելու իւրայատուկ աշխարհահայեացք: Ճշմարիտ քրիստոնեան նաեւ նոր արարած մըն է: Այս իրողութիւնը կը հաստատէ Պօղոս առաքեալ՝ Կորնթացիներուն ուղղուած իր Բ. Թուղթի Ե. գլուխի 17րդ համարին մէջ նշելով. «Եթէ ուրեմն մէկը Քրիստոսի մէջ է, նոր արարած մըն է. հին արարածը անհետացաւ եւ հիմա սկսաւ նորը»: Այս իրողութիւնն է նաեւ որ կը յայտնաբերէ պատմութիւնը անոնց, որ դարերու ընթացքին հետեւած են քրիստոնէական ճշմարիտ հաւատքին:

Այսպէս, ԺԷ. դարուն, Անգլիոյ մէջ հաւատացեալներու փոքր խումբ մը, անդրադառնալով որ Աստուծոյ պատուիրաններով իր հաւատքը ապրիլը արտօնուած չէր եւ այդ պատճառով ալ կը մեղադրուէր իբրեւ անջատողական, կը բռնէ դէպի Ամերիկա գաղթի ճամբան, ազատօրէն վերապրելու համար քրիստոնէական ճշմարիտ հաւատքը, հեռու հալածանքներէ եւ այլազան խոչընդոտներէ:

Ամերիկայի մէջ Գոհաբանութեան օրը, սկզբնական շրջանին, քրիստոնէական հունձքի փառատօն մը եղած է: Գաղթականներ՝ որոնք 1620 Դեկտ. 21ին կը հասնէին Ամերիկա, դէմ յանդիման կը գտնուէին ցուրտ ձմեռուան հետ: Այդ պատճառով ալ անոնց կէսը միայն կը յաջողէր վերապրիլ: Սակայն, Աստուծոյ միջամտութեամբ, յաջորդ տարուան հունձքը հրաշքով կը պահպանուէր եւ առատ կ՚ըլլար: Գոհաբանութեան այդ առաջին օրը առիթ կ՚ընծայէր հաստատելու Աստուծոյ գերիշխանութիւնը կեանքին վրայ եւ ցոյց տալու իր սէրը մարդոց նկատմամբ:

Այսօր մեզի կ՚ուսուցանուի թէ պետական օրէնքներն ու կառավարութիւնը պէտք է բաժնուած ըլլան ոչ միայն կրօնքէն, այլեւ այդ կրօնքի Աստուածէն: Սակայն, պատմութիւնը կը վկայէ, որ այս երկիրը՝ Ամերիկան, հիմնուած է քրիստոնեաներու կողմէ եւ քրիստոնեաներու համար, իբրեւ ազատ երկիր մը՝ հեռու կօնական աղանդներէ եւ ճնշումներէ: Հետեւաբար, Գոհաբանութեան վերապրումը ունենալու համար պէտք է վերադառնալ արմատներուն եւ համոզուիլ որ Աստուած անբաժանելի է կեանքէն, յատկապէս այդ կեանքի ղեկավարութենէն: Անվիճելի է այն իրողութիւնը, որ հրապարակաւ ուրանալով ամերիկեան քրիստոնէական ժառանգութիւնը, ականատես կ՚ըլլանք ուրացման հետեւանքներուն՝ փտախտ, ոճիր, թմրամոլութիւն, օրինազանցութիւն, մարդկային յարաբերութիւններու արհամարհանք, ագահութիւն եւ ամէն տեսակ չարաշահումի թափանցում: Ինչո՞ւ. որովհետեւ մեր անհատական եւ հաւաքական կեանքէն հեռացուցած ենք զԱստուած: Եւ այնքան ատեն որ չենք վերադառնար Աստուծոյ, պիտի չունենանք անոր օրհնութիւնը խաղաղութեան, բարգաւաճման եւ երջանկութեան: Երեմիայի մարգարէութեան Զ. գլուխի 16րդ համարին մէջ կ՚ըսուի. «Տէրը այսպէս կ՚ըսէ. ճամբաներու վրայ կեցէք ու նայեցէք, թէ ո՛րն է բարի ճամբան, ու անոր մէջ քալեցէք, որպէսզի ձեր հոգիներուն հանգիստ գտնէք»:

Քրիստոնէական պատմութիւնը կը կեդրոնանայ Աստուածաշունչի վստահելիութեան վրայ, իսկ ամերիկեան պատմութիւնը՝ քրիստոնեայ նախահայրերու Աստուծոյ հանդէպ հաւատարմութեան վրայ: Հետեւաբար հարկ է վերադառնալ Աստուծոյ եւ իր խօսքին, իսկական Ամերիկացիներ ըլլալու համար:

Պէտք չէ մոռնալ այս երկրին մեծ ղեկավարներուն պատգամները. Ճորճ Ուաշինկթըն՝ 1789ին, իր գահակալութեան պատգամին մէջ անդրադառնալով Ամերիկայի հիմնադրութեան, կ՚ըսէր. «Երկնքի բարեգութ ժպիտներ երբեք կարելի չէ ակնկալել ժողովուրդի մը վրայ, որ կ՚արհամարհէ յաւիտենական կանոններն ու իրաւունքը, զորս երկինքը ինք տնօրինած է»:

Աբրահամ Լինքըն, 1863, իր «Ազգային ծոմապահութեան հռչակագիր»ին մէջ կ՚ըսէր. «Անհրաժեշտ է մեզի խոնարհիլ բարձրեալին առջեւ, խոստովանիլ մեր ազգային մեղքերը եւ աղօթել գթութեան եւ թողութեան համար»:

Իսկ նոր ժամանակներուն, 1982ին, նոյնիսկ Ամերիկայի դատական բարձրագոյն ատեանը կը հաստատէր. «Մեր օրէնքներն ու հիմնարկները պէտք է անհրաժեշտօրէն հիմնուած ըլլան եւ մարմնացնեն մարդկութեան Փրկչին ուսուցումները: Անկարելի է այլ կերպ ըլլալ. այս իմաստով ալ մեր քաղաքակրթութիւնն ու հիմնարկները ուժգնօրէն քրիստոնէական են»:

Ամերիկայի քրիստոնեաներուն համար Գոհաբանութեան օրը առիթ մըն է անդրադարձումի, աղօթքի եւ Աստուծոյ շնորհակալութիւն յայտնելու: Ուէ՛ ժողովուրդէ աւելի հայ ժողովուրդն է որ կրնայ ըմբռնել Գոհաբանութեան խորհուրդը, դարերու ընթացքին գաղթականի ցուպը ձեռին շրջած ըլլալով երկրէ երկիր իր կեանքի ապահովութեան, ճակտի քրտինքով իր ապրուստը հոգալու եւ քրիստոնէական իր հաւատքը ազատօրէն ապրելու համար: Այդ պատճառով ալ Հայը, ուր որ ալ գաղթած է եւ հաւաքական կեանք մը ստեղծած, առաջին գործը եղած է կառուցանել աղօթատուն մը, եկեղեցի մը, իր աղօթքը բարձրացնելու համար առ Աստուած եւ շնորհակալութիւն յայտնելու իրեն պարգեւած շնորհներուն համար:

Գոհաբանութեան այս օրը առիթ մը թող ըլլայ մեզի համար յիշելու քրիստոնէական մեր ժառանգութիւնը: Երբ կը համախմբուինք ընտանեկան յարկերու մէջ, սեղաններու շուրջ, խոնարհեցնենք մեր գլուխը եւ սիրտը եւ փառք տանք Աստուծոյ որ մեզի պարգեւած է հող ու հայրենիք՝ իբրեւ ազգ, եւ խաղաղ ապրելու երդիք մը՝ իբրեւ ընտանիք:

Անցնող չորս դարերու ընթացքին, մանաւանդ վերջին տասնամեակներուն, Ամերիկայի մէջ շատ բան փոխուած եւ աղաւաղուած է Գոհաբանութեան օրուան իմաստէն: Ամերիկացիներու մեծ մասը, պետական պաշտօնական արձակուրդի այս օրերուն, աւելի հետաքրքրուած է հնդկահաւով եւ ֆութպոլով, փոխանակ այդ օրը իր մտածումներն ու ապրումները կեդրոնացնելու Աստուծոյ վրայ՝ մեզի պարգեւած կեանքին ու բարիքներուն համար:

Տարեվերջին տօնելով Գոհաբանութեան օրը, նաեւ առիթ կ՚ընծայուի մեզի գնահատելու անցնող տարուան ընթացքին մեր կեանքին մէջ արձանագրուած նուաճումները եւ պատրաստուելու յաջորդ տարուան՝ մաքրելով մեր հոգիները, ներելով մեզ վշտացնողներուն մեղքերը եւ վերաբորբոքելով եղբայրական սիրոյ ոգին, որ հիմքն է քրիստոնէական հաւատքին:

Գոհաբանութեան օրը նաեւ առիթ մըն է շնորհակալութիւն յայտնելու մեր եկեղեցական, ազգային, մշակութային, կրթական, ընկերային եւ այլ մարզերու մէջ իրենց անձնուրաց գործերով մեր մէջ քրիստոնէական հաւատքը ամրապնդող, մեր ազգային ենթակառոյցները կանգուն պահող, հասնող սերունդներու ազգային դիմագիծը կերտող, մեր դպրութիւնը նոր նուաճումներով հարստացնող բոլոր նուիրեալներուն:

Ահաւասիկ ա՛յս է խորհուրդը Գոհաբանութեան օրուան:

ԱԶՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿՅԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Այվազովսկին արդէն չկարողացաւ համբերել, արցունքները ողողեցին աչքերը, նա նետուեց առաջ եւ գրկեց Ծաքոմոյին:

– Այդ տղան, – ասաց նա մի փոքր խաղաղուելով, – իմ եղբայրն է, Գաբրիէլը... Նրան՝ դեռ երեխայ, տարան սուրբ Ղազարի վանքը եւ մինչեւ հիմա այնտեղ է:

...Լոյսը բացուեց եւ հայեացքի առջեւ կրկին տարածուեց դիւթիչ մի տեսարան. լայնշի ամֆիթատրոնով դէպի ծով իջնող քաղաքի, ծովածոցի շափիւղայոյն ջուրը, Վեզուվի հսկայական բուրգը, պարտէզներ, խաղողի այգիներ, կուրացուցիչ սպիտակ շէնքեր, եկեղեցիների գմբէթներ, հնօրեայ պալատների աշտարակներ, վանքերի քարաշէն տերրասներ...

Այվազովսկին, Վէքին եւ Ծաքոմոն պատշգամբում կանգնած հիանում էին բացուող արշալոյսի բոսորագոյն ցոլքերով:

– Այսօր դուք մեկնում էք Հռոմ, – ասաց Ծաքոմոն, – բայց նախքան այդ, ես ուզում եմ ձեզ հետ միասին այցի գնալ Ֆուօրիկրոտա՝ ընկերոջս՝ Ծաքոմո Լէոփարտիի գերեզմանին: Նա վախճանուեց բանտում...

Եւ ահա նրանք Սան Վիթոլէ եկեղեցու առջեւ են: Այստեղ իրարից ոչ հեռու երկու գերեզման կայ: Մէկում՝ աւանդութեան համաձայն, թաղուած է անտիկ ժամանակների մեծ բանաստեղծ Վիրգիլիոսը, միւսում՝ այսօրուայ իտալացի բանաստեղծ Ծաքոմո Լէոփարտին:

Ծաքոմո Փերուճինին գլուխը տապանաքարին կռացրած, երկար մնում է ընկերոջ հողաթմբի առաջ: Ցետոյ վեր է կենում, սրբում արցունքներն ու ասում.

– Զնայած Լէոփարտին հիասթափուեց իր երազանքների մէջ, որ երկրի վրայ կարող է երջանկութիւն տիրել մարդկութեան համար, բայց նա իսկական հայրենասէր էր եւ մարդուն արժէքաւորում էր նրանով, թէ ինչքանով է ծառայում իր հայրենիքին: Հիմա ձեզ համար դժուար է պատկերացնել, թէ իմ սերընդի մարդկանց համար ինչպիսի նշանակութիւն ունէին նրա իտալիային յղղուած բանաստեղծութիւնները... Այնտեղ կան նաեւ տողեր՝ նուիրուած այն իտալացի մարտիկներին, ովքեր Նափոլէոնի բանակում կռւում էին ձեր հայրենիքի դէմ...

Իտալիա, ո՞ւր են որդիները քո,
Որտե՞ղ են նրանք: Բոլոր կողմերից
Լսում եմ ձայներ, շաչիւններ զէնքի,
Թմբուկների կանչ, դղիրդ կառքերի:
Իմ սուրբ Իտալիա, որդիները քո
Կռւում են օտար երկրամասերում,
Նրանց տեսնում եմ երազում անեղ.
Այնտեղ հեռաւոր ու հեծելազօր,
Խենթ կայծակների ու սրերի փայլ. –
Ինչպէ՞ս կարող ես նրանց չնայել:
Կռւում են նրանք ախր ո՞ւմ համար. –
Նայիր տագնապով. զաւակները քո
Սրերն են հանել յանուն օտարի.
Օ, դժբախտ, է նա ով մարտի դաշտում
Ոչ իր օջախի համար է ընկնում
Եւ ոչ էլ յանուն իր հայրենիքի.
Այլ յանուն մի օտար ժողովրդի,
Այն էլ ուրիշի թշնամու ձեռքով,
Եւ ընկնելիս էլ չի կարող ասել՝
Ես քեզ եմ տալիս կեանքը քո տուած...
. . . .
Երջանկութիւնը նա՛ է զգացել,
Ով որ զոհուել է յանուն հայրենեաց...

– Այս բանաստեղծութիւնները, սինիոր Ծովանի, գրուել են 1818 թուականին: Այդ ժամանակներից անցել է աւելի քան 20 տարի, բայց դրանք մինչեւ հիմա էլ սրտաճմլիկ ներգործութիւն են ունենում իւրաքանչիւր ազնիւ իտալացու վրայ:

– Օ՛, սինիոր Ծաքոմո, – բացագանչեց Այվազովսկին: Երիտասարդ նկարիչը մեծապէս յուզուած եւ ազդուած էր վերջին օրերի տպաւորութիւններից, յատկապէս պոէտի գերեզմանի մօտ անցկացրած այս հանդիսաւոր րոպէներից: – Ինչպիսի՜ զարմանալի զուգադիպութիւն. Լէոփարտիի հետ միաժամանակ մեր Պուշկինը գրեց իր նշանաւոր «Ազատութիւն» բանաստեղծութիւնը, որը գաղտնի կերպով տարածւում էր Ռուսաստանում մէկ եւ գրեթէ բոլոր դեկաբրիստների խռովութեան ժամանակ յայտնաբերւում տներում:

– Ովքե՞ր էին այդ դեկաբրիստները:

– Դրանք ռուս կարբոնարներն էին:

– Պատմեցէք, խնդրում եմ, նրանց մասին, սինիոր Ծովանի: Ես միայն յիշում եմ, որ երբ տակաւին պատանի էի, լեհ մասոնները, որոնք կապ էին պահպանում մեզ՝ կարբոնարներիս հետ, պատմում էին ռուս մասոնականների մասին, ովքեր ուզեցել էին նոյնպէս կապի մէջ մտնել մեզ հետ, բայց դա շատ վաղուց էր: Իսկ յետոյ այստեղ ինչ-որ լուրեր հասան Պետերբուրգում կայացած ապստամբութեան մասին... բանտում ես ամէն ինչ մոռացայ, լաւ չեմ յիշում:

Այվազովսկին Ծաքոմոյին պատմեց այն ամէնը, ինչ գիտէր դեկաբրիստների մասին: Պատմեց, թէ ինչպէս, երբ երկու տարի առաջ գեներալ Ռաեւսկին իրեն հրաւիրեց դիտելու ռուսական նաւատորմիղի գործողութիւնները Կովկասի ափերին, այնտեղ հանդիպեց աքսորուած դեկաբրիստների:

(Շար. 111)

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ինճէեան,
Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Ինճէեան եւ զաւակները,
Պ. Օլիվիէ Ինճէեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գէորգեան և զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գէորգեան եւ զաւակը
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ԻՆՃԷԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 19ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 26, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին՝
15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փալիյոն-սու-Պոսայի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Ինճէեան եւ Գէորգեան ընտանիքներուն:

INAUGURATION DES LOCAUX A ALFORTVILLE

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

LE PASTEUR JOEL MIKAELIAN

ont la joie et l'honneur de vous inviter à l'inauguration des nouveaux locaux de l'Eglise agrandis et rénovés

Dimanche 25 Novembre à 16h15
8 rue du Groupe Manouchian —
94140 Alfortville

R.S.V.P. : 01 47 36 02 50

Une collation sera servie à l'issue de la cérémonie.

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club «Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Jeudi 29 novembre
exceptionnellement à 19h30

Le chef-d'œuvre d'ELIA KAZAN
AMERICA, AMERICA
— U.S.A., 1963 —
Oscar du meilleur film en 1964

Un film d'**Elia Kazan**
Production et scénario : **Elia Kazan**
Musique : **Manos Hadjidakis**
avec **Harrys Davis, Sthatis Giallelis, Elena Karam et Franck Xolf.**

3 heures, VO sous-titré français

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

(Շար. Ա. էջէն)

ութիւններ (Պէյրութէն, Պաղտատէն, Երուսաղէմէն, Դամասկոսէն) մասնակցած են ժողովի մը Պերնար Քուշնէրի ներկայութեամբ: Կրօնական գիտութեանց եւրոպական հիմնարկի նախագահը՝ Ռեժիս Տըպրէ յայտարարած է որ Արեւելքի քրիստոնեաներուն համար եւրոպական Դիտարան մը ստեղծուած է որ պիտի գործէ Մերձաւոր Արեւելքի քրիստոնեայ համայնքներու ի նպաստ:

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

♦ Bar

♦ Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

●

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

La
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
partenaire
du POLE CULTUREL D'ALFORTVILLE
présente
«LE CONCERT ARMENIEN OU LE PROVERBE TURC»
de et par
GERARD TORIKIAN
le Jeudi 29 novembre à 20h30
au Pôle Culturel
Salle des Spectacles
Parvis des Arts à Alfortville
(à l'angle des rues Bourdarias et Franceschi)

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29. 18

Salon du livre arménien

Samedi 24 et dimanche 25 novembre de 15h à 18h à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles-Péguy —
93190 Livry-Gargan
Tél. : 01. 43. 85. 90. 12
Site : www.mca-sevranlivry.com

Voici la deuxième édition du salon du livre arménien organisé par la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan et de la Seine — Saint-Denis. Le succès rencontré par la première édition préparée dans le cadre de l'Année de l'Arménie et avec le label en France «Arménie mon amie», a poussé les organisateurs à renouveler cette rencontre.

Rencontres —
Espace restauration —
Entrée libre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԻՍԻ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պըտոյտ մը դէպի Ռէնս, Կիրակի, Դեկտեմբեր 9ին: Այցելութիւն իտալական մասոններու եւ Ծնունդի շուկան:
Մեկնում ժամը 7·45ին Գլամարի քաղաքապետարանին առջեւէն:
Մասնակցութիւն՝ 45 եւրօ:
Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. -
- Ժագլին՝ 01· 40· 95· 81· 33,
- Աննիկ՝ 09· 53· 66· 95· 06:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ԼՕԹՕ-ն Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝
Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:

խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ պէօրէկներ մաս կը կազմեն ճոխ ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ ախորժաբեր, գինի, աղանդեր ու սուրճ...
եւ այս բոլորը՝
ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵԻՐՕՅԻ:
Անհապաղեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝
04· 78· 49· 19· 44 թիւին:

□

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:

□

Date à retenir

ARNOUVILLE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville-lès-Gonesse de la Croix Bleue, vous prie de bien vouloir retenir la date du **samedi 29 décembre** car **TALINE** revient en France pour un concert de Noël.
TALINE seule artiste consacrée aux enfants et reconnue «star» aux Etats-Unis, va se produire pour la seconde fois à Paris.
Deux représentations exceptionnelles auront lieu dans la même journée à 14 heures et à 17 heures, à Paris 9ème.
Pour tout renseignement :
- Carmen au 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61

ou
- Hripsimée au 01 39 87 08 73.

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20·30էն սկսեալ
«Տիամանթէռ»

ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01· 43· 78· 57· 67:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23
VENDREDI
23 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·835
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21·835

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ որոշ բարելաւում մը արձանագրեց Նոյեմբեր 22ին, քանի նախորդ օրը սկսած էին երրեակ հանդիպումները (սենտիքա, ձեռնարկ, պետութիւն)։ Աշխատանքը վերսկսելու որոշումը կու տան ազգային ժողովները եւ այդ առընչութեամբ, երկաթուղիի մարզին մէջ շարքերու հակազդեցութիւնը դրական էր եւ Նոյեմբեր 22ին կացութիւնը աւելի լաւ էր բաղդատմամբ նախորդող օրերուն։ Նոյնը չէր պարագան մեթրոյին, որու կարգ մը գիծերը բոլորովին փակ կը մնային եւ բազմութիւնները տեւական հրմշտուքի մէջ են։ Նոյեմբեր 21ին խափանարարական արարքներ գործուած էին երկաթուղիի գիծերուն վրայ, պատճառ ըլլալով ճեպընթացներու 3–4 ժամուան յապաղումին։ Նման վտանգաւոր արարքներ դատապարտուեցան նաեւ սենտիքաներուն կողմէ։ Կը կարծուի որ ծայրայեղ եւ անպատասխանատու տարրերու գործն է։ Տասը օրերու այս գործադուլներու հետեւանքներէն մէկն ալ կը վերաբերի «հիւանդութիւններու»։ Արդարեւ, ընդհանուր հիւանդութեանց բժիշկները հաղորդած են որ աշխատանքի դադարեցման բազմաթիւ դիմումներ ստացած են։ Պարզ է որ ամէն մարդ գլխուն ճարը կ'ուզէ տեսնել եւ ամէն միջոցի կրնայ դիմել։

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ, որ այլեւս չի վայելեր այն անձեռնմխելիութիւնը, որ զինքը փրկած էր դատական հետապնդումներէ, երեք ժամ հարցաքննուեցաւ Նոյեմբեր 21ին եւ աւարտին քննութեան տակ առնուեցաւ, այսինքն մեղադրուեցաւ «հանրային ինչքերու չարաշահման» ամբաստանութեամբ։ Հարցը կը վերաբերի Փարիզի քաղաքապետի իր ժամանակաշրջանին (1977 – 1995) երբ բազմաթիւ չինծու աշխատանքներ եղած են, յաճախ խնամիական կարգադրութիւններով։ Բազմաթիւ անձեր քաղաքապետութեան պաշտօնեայ արձանագրուած են եւ աշխատավարձք ալ գանձած, երբ իրենց ոտքն անգամ քաղաքապետարան չեն դրած։ Շիրաք կ'ուզէ ապահովութիւն տալ, որ ինք անձամբ որեւէ բանէ չէ օգտուած, բայց ուզած է օգտակար ըլլալ անձերու, որոնք դժուարութեան մէջ են։ Շիրաք Մոնտի մէջ գրած է ի միջի այլոց. «Շրջապատուած էի ձեռնհաս անձերով, որոնք հանրապետական օրինակելի ոգիով տոգորուած էին»։ Սկզբունքով, Շիրաք կրնայ բանտարկութեան ալ դատապարտուիլ եւ տուգանքի, բայց արդէն չկայ որ չարունակէ անդամի իր պաշտօնը Սահմանադրական խորհուրդին մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ, պատահածը նախընթաց չունի Ե. Հանրապետութեան մէջ։

ՓԱՐԶԻ մէջ, Նոյեմբեր 21ին ալ տարբեր բնոյթի ցոյցեր տեղի ունեցան։ Մէկը կը վերաբերէր ծխախոտ ծախող սրճարանատէրերուն, որոնք կը բողոքէին այն արգելքին դէմ, որ ի զօրու կը դառնայ Յունուար 1ին եւ կը վերաբերի ծխախոտին։ Շուրջ 7·000 ցուցարարներ տողանցած են Մոնփարնասէն Ազգային ժողով, որովհետեւ համոզուած են որ որ այդ կարգադրութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ յաճախորդ կորսնցնեն և մեծ վնասներ կրեն։ Երկրորդ ցոյցի մըն ալ ձեռնարկած էին ընկերվարականները, գլխաւորութեամբ Ֆր. Հոլանտի։ Անոնք հաւաքուած էին Վանտոմ հրապարակը, Արդարութեան նախարարութեան առջեւ, բողոքելու համար Ռ. Տաթիի «իրաւական քարտ»ին դէմ, որ կարգ մը դատարաններու վերջնական փակման կը վերաբերի։

ԱՄՆ–ՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական բարձրաստիճան դէմքերու անակնկալ եւ կարեւոր հանդիպում մը տեղի ունեցած

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ ՃԱՆՉՑԱԾ Է ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Մէրգոսիւր» որ Հարաւային Ամերիկայի Հասարակաց շուկան է, հիմնուած՝ 1991ին, Նոյեմբեր 19ի լիագումար նիստին, Մոնթեվիտէոյի մէջ, ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը։ Մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովէն վաւերացուած բանաձեւը միաձայնութեամբ ընդունուած է ուրուկուէյցի, արժանթինցի, փարակուէյցի եւ պրազիլցի երեսփոխաններուն կողմէ։

Բանաձեւին մէջ կ'ըսուի թէ «Մէրգոսիւր» խստիւ կը դատապարտէ Օսմանեան Թուրք պետութեան գործած Հայկական Ցեղասպանութիւնը որ 1915ին եւ 1923ին մէկուկէս միլիոն զոհ պատճառած է. կը զօրակցի հայ ժողովուրդին արդար դատին։ Նոյն ատեն կը թելադրէ որ խորհրդարաններ ու կառավարութիւններ որոնք տակաւին չեն ճանչցած Մարդկութեան դէմ այդ ոճիրը, առնեն այդ քայլը։

Հայ Դատի Հարաւային Ամերիկայի մարմինը գոհունակութեամբ անդրադարձած է ճանաչումին, շեշտելով որ շրջանի ժողովուրդները իրենք եւս պետական ահաբեկչութեան զոհեր ըլլալով միշտ զօրակից գտնուած են Մարդկութեան դէմ ոճիրներէ բխող մարդկային իրաւունքներուն, որոնց մաս կը կազմէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը։

«ՄԵՏԱՔՍԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ»Ն

Բաքու – Թիֆլիս – Կարս երկաթուղին մէկ հատուածը կը նկատուի Չինաստանէն Լոնտոն երկարելիք մետաքսի նոր ճամբուն. անոր Վրաստանի բաժինին հիմը դրուած է Վրաստանի, Թուրքիոյ, Ատրպէյճանի նախագահներուն կողմէ, Թիֆլիսէն 15 քմ. հեռու Մարապտա կայարանին մէջ։ Ծրագիրը ամբողջութեամբ իրագործուելու պարագային Չինաստանի Շանկհայ քաղաքէն մեկնող գնացք մը Ղազախստանէն, Ատրպէյճանէն, Վրաստանէն անցնելով Կարսէն Թուրքիա պիտի հասնի, ճամբան շարունակէ մինչեւ Պոլիս ու հոն կառուցուելիք Մարմարայի ստորգետնեայ փապուղիով անցնի Եւրոպա։ Հայաստան այս ծրագրէն ալ դուրս ձգուած է։

Կովկասեան հատուածին համար նախատեսուած է 400 միլիոն տոլարի պիւտճէ մը. շինութիւնը կը տեւէ երեք տարի։ Երկաթուղին փոխադրութեան կարեւոր միջոց մը կ'ըլլայ մարդոց եւ բեռներու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԱՏԿԱՆՈՂ ՈՍԿՐԱԿՈՅՏ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ԵԿԱԾ

Թուրքիոյ Իրանի սահմանակից շրջանին՝ Հաքքեարիի Եիւքսէքօվա գաւառակին մէջ ճամբու շինութեան աշխատանքներու ընթացքին ոսկրակոյտ մը երեւան եկած է։ Ոսկորները տեղացիներու եւ քաղաքապետութեան կողմէ թաղուած են գերեզմանոցին մէջ։

Վայրը «Հին շուկայ» կոչուած է նախապէս եւ հայաբնակ եղած է։ Տեղացի 87 տարեկան անձ մը ըսած է թէ հոն ու Զօրանոցի թաղը Հայերու բնակած գլխաւոր շրջաններ եղած են եւ թէ ոսկորներուն յայտնաբերուած կէտը նախապէս Հայերու գերեզմանոցն էր։ Իրեն տարեկից այլ տեղացիներ ալ վկայած են թէ ոսկորները Հայերու կը պատկանին։

Ինչ կը վերաբերի անոնց վերաթաղման, գաւառապետը հաւաստած է թէ ատիկա ըրած են «կրօնական պարտաւորութիւնները յարգելով»...։

Ի. ԱԼԻԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ատրպէյճանի նախագահը Ի. Ալիեւ Փարիզ կը գտնուի։ Նոյեմբեր 21ին ան այցելած է Ծերակոյտը, հանդիպում ունեցած Նախագահ Ք. Փոնսըլէի հետ։ Յաջորդ օրը Ալիեւ կը տեսակցէր Նախագահ Ն. Սարքոզիի հետ, օրակարգի վրայ ունենալով նաեւ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ընթացքը։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱ 2008
ԶՏՈՒՄԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ 0 – 1

Ա. խումբին մէջ, Հայաստան, իր դաշտին վրայ, Նոյեմբեր 21ին, 0 – 1 կորսնցուց խաղը, դիմացը ունենալով Ղազախստանի խումբը։ Այս վերջինը իր կէտը նշանակեց 64րդ վայրկեանին (Օստապենկօ)։ Դասաւորումին մէջ ալ, Հայաստան նահանջեց եւ հետեւեալ պատկերը պարզուեցաւ.– գլուխն է միշտ Լեհաստան 28 կէտով, կը հետեւին Փորթուկալ (27), Ֆինլանտա (24), Սերպիա (21), Պելժիա (18), Ղազախստան (10), Հայաստան (9), Ատրպէյճան (5)։

Կիեւի մէջ, Ֆրանսա 2 – 2 արդիւնք մը արձանագրեց, բայց արդէն որակուած էր Իտալիոյ շնորհիւ։ Այս Բ. խումբին դասաւորման մէջ, գլուխն է Իտալիա 29 կէտով եւ երկրորդ դիրքի վրայ է Ֆրանսա 26 կէտով։

Նոյեմբեր 21ի անակնկալն էր Անգլիոյ պարտութիւնը Խրուաթիայէն 2 – 3 արդիւնքով, ինչ որ պատճառ եղաւ որ Անգլիա դուրս մնայ 2008ի մրցաշարքէն։ Որակուած են 16 խումբեր. – Գերմանիա, Աւստրիա, Խրուաթիա, Սպանիա, Ֆրանսա, Յունաստան, Իտալիա, Հոլանտա, Լեհաստան, Փորթուկալ, Չեխիա, Ռումանիա, Ռուսաստան, Շուէտ, Զուիցերիա եւ Թուրքիա։

Ա. խումբին մէջ մէկ հանդիպում մնացած է՝ Սերպիա – Ղազախստան (Նոյ. 24ին)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԱՂԱՍԻ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

Հայաստանի մտաւորականներու տերեւաթափը կը շարունակուի. Նոյեմբեր 21ին մահացած է արձակագիր, բեմագրութիւններու ծանօթ հեղինակ Աղասի Այվազեան։

Շատերու համար անոր անունը կապուած է «Եռանկիւնի» (1967) ֆիլմին որ նկարահանուած է անոր բեմագրութեամբ, ինչպէս «Հայրիկ»ը եւ ուրիշներ։

Ծնած էր 1925 Սեպտեմբերին, Վրաստանի Արասթուման աւանին մէջ։ Աշակերտած էր Թիֆլիսի Գեղարուեստական ակադեմիային եւ նոյն քաղաքի համալսարանին բանասիրութեան ֆակիւլթէին։ Ուսումը շարունակած էր Երեւանի Գեղարուեստական հիմնարկին մէջ։ Աշխատած էր տարբեր մարզերու մէջ. եղած էր մամուլի նկարիչ, բեմագիր, լրագրող։ 1965 – 1973 վարած էր «Գրական թերթ»ի արձակի բաժինը։ Խմբագրած էր «Էքրան» ամսագիրը։ Սակայն այս բոլորին հետ տիրական է հայ գրականութեան մէջ անոր արձակագրի տեղը։

Իր գործերէն մէկ քանին են «Անձրեւը», «Ճանապարհորդութիւն իր շուրջը», «Ընտանիքի հայրը», «Խաթաբալա», եւ այլն։

Ա. Այվազեանի յուղարկաւորութեան համար կազմուած է կառավարական յանձնաժողով, Նախարար Հովիկ Աբրահամեանի նախագահութեամբ։ Ցաւակցական ուղերձներ յղած են Նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ վարչապետ Ս. Սարգսեան։

Յուղարկաւորութիւնը եւ թաղումը կը կատարուին Նոյեմբեր 24 Շաբաթ օրը։ Գրողին աճիւնը կ'ամփոփուի Երեւանի քաղաքային պանթէոնին մէջ։

ՔՈՍՈՎՕՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԱԽԸՆԹԱ՞Ց

Ռուսաստանի ՀԱՊ-ի գործերու յանձնաժողովի նախագահ Վ. Գուստով Քոսովոյի կարգավիճակի հարցին լուծումը նախընթաց նկատած է Ղարաբաղի համար։ Բաքու – Մոսկուա հեռատեսիլի կապի մը ընթացքին ան խօսած է Քոսովոյի խնդրին մասին ԱՄՆ–ու, Եւրոպական Միութեան եւ Ռուսաստանի մօտեցումներուն նիւթով. ըսած է թէ առաջինները հետամուտ են կարելի չափով շուտ աւարտելու բանակցութեան ապարդիւն ընթացքը, մինչդեռ Մոսկուա կը պաշտպանէ բանակցութիւնները շարունակելու Պելկրատի պահանջքը։

Ըսելով թէ Քոսովոյի անկախութիւնը լաւ արդիւնք չի տար, ամէնէն առաջ կ'անդրադառնայ Մերձնեստրի եւ Ղարաբաղի հարցերուն, Գուստով ըսած է. «Անոնք եւս անկախութիւն կ'ուզեն եւ ատիկա կը խստացնէ իրադրութիւնը։ Ուստի Ռուսաստան կը նախընտրէ որ Քոսովոյի մէջ մնան խաղաղապահ ուժերը»։

ՊԱՐԶԻՆ ՎՍԵՄՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՄԲ.- "Ազդակ" Նոյեմբեր 3ի իր թիւին գրական էջը նուիրած է Շաւարշ Միսաքեանին, անոր մահուան յիսնամեակին առթիւ: Ս. Կիրակոսեանի այս յօդուածի կողքին, հրատարակուած են նաեւ Շաւարշի «Ես տեսայ Եփրատը» եւ «Նոյն կրակով ու երազով» գրութիւնները:

***

Պարզին վսեմութիւնը: Պարզապէս Շաւարշ Միսաքեան: Առանց աւելորդ վերադիրի, որովհետեւ 1884 Օգոստոսին, Աստուածածնայ տօնի առաւօտուն, Սեբաստիոյ Զիմարայ գիւղը ծնած եւ 1957 Յունուար 26ի առաւօտուն իր լուսածրաւ աչքերը ընդմիշտ փակած հայ գիրի եւ գրականութեան այս անխոնջ նուիրեալին յաղթ կերպարը պատկերելու համար, յաւելեալ բացատրութիւնները կը դառնան աւելորդ, իսկ անունն ու ազգանունը՝ աւելի քան բաւարար:

Շաւարշ Միսաքեան:

Այսինքն՝ հրապարակագրութեամբ յորդուն կեանք մը, անօրինակ եւ մշտաբորբոք, անսպառ եւ առողջ յարատեւ հեւք մը, որ ճամբայ ելաւ Պոլսոյ «Սուրհանդակ»էն, «Ազդակ»ի, «Յառաջ»ի (Կարին) եւ «Ազատամարտ»ի էջերէն ճակատ յարդարեց «Ճակատամարտ»ի բարձր ճակատներուն, ուռճանալու եւ յորդելու համար, տասնամեակներ շարունակ, Փարիզի մէջ իր հիմնած ու հրատարակած «Յառաջ»ի բարձր կատարէն՝ իբրեւ Թուղթին եւ հայ գիրին հետ պատանի տարիքէն նարօտ կապած եւ այդ իմացական ամուսնութեամբ իր գոյութիւնն ու կեանքը իմաստաւորած հայ մամուլի պատմութեան գեղեցկագոյն փեսաներէն մէկը:

Արեւմտահայերէնի քաջակորով մէկ ախոյեանը տակաւին, որուն գրչին տակ մեր լեզուն մինչ ճառագայթեց գգլիչ ու պարզ իր պայծառութեամբ, ջտաբին ու կուռ առնականութեամբ մը, և միաժամանակ՝ իր ամենանուրբ ու քաղցրերանգ կշռոյթներով: Ու ստեղծեց կարճ, ջլապինդ, կենսառողջ, մարտունակ եւ մաքրադտեալ յեղուամտածողութեամբ ու կայծակնաշէշտ նախադասութիւններով բաբախող արեւմտահայերէնի նոր որակ մը, որ արդարօրէն կոչուեցաւ «Յառաջ»ի հայերէնը: Ժուժկալ ու պերճ արեւմտահայերէն մը, որուն ջատագովը եղաւ ու մնաց աւելի քան երեք տասնամեակ եւ այդ բծախնդրութեամբ ու գեղագիտական ընտիր որակով վարակեց «Յառաջ»ի էջերուն ծաղկած երիտասարդ գրողները:

Պարզապէս Շաւարշ Միսաքեան, որ Թարգմանի նաեւ՝ երիտասարդական շարժումներու ջերմ պաշտպան, դաշնակցական քաջարի մտաւորական, գրական հարցերու մէջ իր անզիջող կեցուածքները ունեցող իմացական վաւերական ներկայութիւն, ինքզինք եւ իր շրջապատը միշտ թարմ կենսունակութեամբ հարստացնելու բնատուր շնորհներով ի վերուստ օժտուած դժուար մրցելի խմբագրապետ, բայց այս բոլորէն առաջ եւ վերջ՝ իրա՛ւ գրագէտ՝ «գրող» բառին ազնուագոյն եւ էն վաւերական իմաստով: Չկայացած գրող մը մանաւանդ, արուեստագէտ գրողի իր ճաշակն ու շնորհները ի տղայ տիոց փաստած սիրելի ու փնտռուած անուն մը, որ անցեալ դարու առաջին տասնամեակին Պոլսոյ «Ռազմիկ»ի, «Ազատամարտիկ»ի, «Արեւելեան մամուլ»ի եւ այլ հրատարակութիւններու էջերուն հանդէս եկած շնորհալի արձակագիրի քղամիդը իր ուսերուն՝ մուտք գործեց հրապարակագրութեան կալուածէն ներս, աճեցաւ ու հարստացաւ օրերուն հասակով, իր հատու դրոշմով ուրոյն էջ բացաւ սփիւռքահայ մամուլի ոսկեմատեանին մէջ, եւ եթէ արեւմտահայ գրականութիւնը գրագէտ մը կորսնցուց, այնուամենայնիւ, հայ գրականութիւնը շահեցաւ հաւատաւոր ուխտապահ մը, որուն հայրական գուրգուրալից հայեացքին ու տաք շունչին տակ հասակ նետեցին, ծաղկեցան եւ իրենց գրողի դէմքը բիւրեղացուցին բազմաթիւ երիտասարդ գրողներ:

Չկայացած գրող մը տակաւին, որուն արեան մէջ քնացած գրագէտը պիտի արթննար իր կեանքի վերջին տարիներուն, երբ Հալէպի «Նայիրի» ամսագիրի էջերուն պիտի սկըսէր ստորագրել արեւմտահայերէնի պարզ ու գրաւիչ ոլորներով բիւրեղացած արձակ էջեր՝ – իբրեւ բնական շարունակութիւնը 1940ական թուականներուն իր ստորագրած «Յանուն լեզուի անկախութեան», «Արեւմտահայ մամուլին զարգացումը», «Եղերապատում Ե. Չարենց» խորագրեալ ծաւալուն ուսումնասիրութիւններուն եւ «Յառաջ»ի էջերուն հաւատարիմ ներկայութեամբ գրական նիւթեր շօշափող իր ուշագրաւ նշմարներուն:

Գրագէտը վերջապէս, որուն ըստորագրած նշմարներուն, տոմսերուն, յօդուածներուն, խմբագրականներուն եւ ուսումնասիրութիւններուն հասակէն ի վեր արեւմտահայերէնը այսօ՛ր նաեւ կը կարկաչէ քաղցր ու կայտառ, խիտ ու պայծառ, պարզ ու հմայիչ, ընթերցողին պարգեւելով ո՛չ միայն ճշգրիտ ու անթերի հայերէն մը կարդալու հաճոյքը, այլեւ գեղահիւս ու կախարդական բարձր որակ մը ըմբոշխնելու վայելքը: Կորիճ եւ շքեղ արեւմտահայերէն մը, որ ի հեճուկս մերօրեայ հայ մամուլի եւ նոյնիսկ գրական փառասիրութիւններ դարպասող կարգ մը ձախաւեր գիրքերու էջերուն վխտացող աղկաղկ ու անճաշ հայերէնին. ոգէտ ու անմրցելի սխալագրութիւններու մրցավազքին, իբրեւ ճշգրիտ լեզու, պայծառ մտածողութիւն, ներդաշնակ կառոյց նրբաճաշակ ոճ ու պատկեր, բայց մա՛նաւանդ իբրեւ կենսաթրթիռ ու քաղցրակշռոյթ ստեղծում՝ այսօր նաեւ կը կարդացուի հրաշապատում վէպի մը պէս եւ խորախորհուրդ բանաստեղծութեան մը նման:

Ս. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

Ճ. ՊՈՒՇ ՎԱԽԿՈՏԻՆ ՄԷԿՆ Է

Նոյեմբեր 13ի մեր թիւով արձագանգած էինք Թուրքիոյ վարչապետին Ուաշինկթըն այցին, նախագահ Պուշի հետ հանդիպումին առթիւ բրիտանացի ծանօթ լրագրող Ռ. Ֆիսքի գրի առած յօդուածին: Ան շատ խիստ ոճով մը պախարակած էր Թրքական սպառնալիքներու տակ ուրացումի, ժխտումի դիմած Ճ. Պուշի կեցուածքը: Ստորեւ թարգմանութեամբ նոյն յօդուածը.

«Ճակատագրի ի՛նչ խաղ. նախագահ Ճ. Պուշ՝ մութ ու չար ուժերու դէմ սուրը մերկացուցած, հարցը "մենք կամ անոնք"է բաղկացեալ ներկայացնող, յանուն մեզի "միջազգային ահաբեկչութեան" դէմ սրբազան պատերազմի յաւակնութեան տէր խաչակիր արքան, մեր դէմն է կատարեալ վախկոտի մը երեւոյթով: Ափ մը Թուրք զօրավար, յանուն Ցեղասպանութեան Թուրք ժխտողներուն տարուած միլիոնաւոր տոլարնոց քարոզչութեան մը գայլը յանկարծ գառնուկի վերածեցին: Չէ՛, գառնուկ իսկ չէ (ան անմեղութեան խորհրդանիշ է իր բնութեամբ), դաշտամուկի մը. նոյնիսկ հեռուէն դիտողին համար մուկի հետ շփոթելի մանրիկ արարածի մը: Կը չափազանցե՞մ: Չեմ կարծեր:

Պատմութիւնը բաւարար չափով ծանօթ է: 1915ին օսմանցի Թուրք ղեկավարներ կանոնաւոր ցեղասպանութիւն մը գործեցին Հայերու դէմ: Լուսանկարներ, դիւանագիտական տեղեկագրեր, օսմանեան փաստաթուղթեր, առաջին աշխարհամարտէն ետք օսմանեան դատավարութիւն մը, Ու. Չըրչիլ եւ Լ. Ճորճի արտայայտութիւններ եւ Բրիտանիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան 1915-16ի ընդարձակ մէկ տեղեկագիրը ցոյց կուտան թէ այդ բաները ճիշդ են: Նոյնիսկ այսօր առաջին աշխարհամարտին արեւմուտքի բանակի տեսագրողի մը ֆիլմը որ ցոյց կուտայ թէ Ի. դարու առաջին ցեղասպանութիւնը գերմանացի սպաներու աչքին առջեւ կազմակերպուած է, (այն սպաները որոնք իրենց ականատես եղած մեթոտները վեց միլիոն Հրեայի բնաջնջումին պիտի կատարելագործէին), նաեւ ափ մը մնացած հայ վերապրողներու արտի ցաւով պատմածները կը փաստեն թէ ըսուածները իրականութիւն են:

Սակայն Թուրքերը չեն արտօներ այս բաները ըսել: Արեւմտեան ուժերուն սպառնալիքներ կ'ընեն զանոնք իրենց անամօթ ուրացումին ենթարկելու համար: Իրենց սուտերուն մաս կը կազմեն Հայերու քաղաքացիական պատերազմին զոհերը եղած ըլլալու, ռուս թշնամիին հետ գործակցութեան, տրուած թիւէն նուազ թիւով Հայերու մեռած ըլլալուն, առնուազն Հայերու չափ Թուրքերու ալ սպաննուած ըլլալուն պնդումները:

Ու այսօր Պուշ եւ ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը այս սուտերով կը շարժին: Ներկայացուցիչներու Ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովը անցեալ ամիս երբ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի եւ դատապարտումի բանաձեւ մը վաւերացուց, Պուշի ներկայացաւ ճշմարտութիւնը ըսելու պատմական կարճատեւ առիթ մը: Վերապրող Ամերիկահայեր յանձնաժողովի սրահին մէջ հետեւեցան վիճարկումին: Սակայն, վերջին ծայր վստահ էի թէ երբ Թուրքիոյ բրածոյացած զօրավարները սկսին Պուշի սպառնալ, ան ձեռնթափ պիտի ըլլար: Նախ յիշենք Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահին «Միլլիէթ»ի տուած հարցազրոյցին ըսածները. ան կը տրտնջար որ Ներկայացուցիչներու Ժողովին կողմէ բանաձեւին վաւերացումը, դիտելով Թուրքիոյ ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն հետ մշակած "սերտ յարաբերութիւններ"ուն անկիւնէն, ցաւ պատճառող, տխուր երեւոյթ էր: Իսկ անոր Ներկայացուցիչներու ընդհանուր ժողովէն վաւերացումի պարագային ԱՄՆ-ու հետ զինուորական կապերը երբեք նախկինին պէս պիտի չըլլային: Հետեւաբար ԱՄՆ կը կրակէին իրենց ոտքին:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԲՈՒՆ ԶՈՀԸ ՀԱՅԵՐՆ ԷԻՆ

Լսենք նաեւ Պուշը որ Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահին դէմ անմիջապէս բարեւի կեցած էր. «Հայ ժողովուրդին ողբերգական ցաւերը բոլորս խորապէս կը յուզեն... սակայն այս բանաձեւը խնդրոյ առարկայ անցեալի զանգուածային ոճիրներուն տեղին պատասխան մը չէ: Անոր վաւերացումը մեծապէս պիտի վնասէ ՕԹԱՆ-ի անդամ ու ահաբեկչութեան դէմ համաշխարհային պայքարին մէջ կարեւորագոյն դերի տէր մեր դաշնակիցին հետ կապերուն»: "Ահաբեկչութեան դէմ համաշխարհային պայքար" նշումին հիացայ. բացի Եւրոպայի Հրեաները, ոչ ոք 1915ին Թուրքիա ապրող անբախտ Հայերէն աւելի տառապեցաւ "ահաբեկչութեան" պատճառով: Սակայն թելադրուածը պատմական իրականութիւններէ աւելի կարեւոր է. թերեւս օր մը ՕԹԱՆ այնքան կարեւոր պիտի նկատուի որ, աշխարհի Պուշերը Գերմանիոյ զինուորական վերելքը ստանձելու համար պիտի պարտաւորուին Հրէական ցեղասպանութիւնն ալ մէկդի ձգելու:

Այս մարդոց մէջ որոնք հարկ է ամօթով ծռեն իրենց գլուխները, կան պնդողներ թէ կը շահին Իրաքի պատերազմը: Անոնցմէ մէկն է Իրաքեան ճակատի հրամանատար զօր. Փեթրաուսը որ ԱՄՆ վերադառնալով իր հետքը կորսնցուց, ուրիշ մը լոյս աչքով պատրանքներու յանձնուած Իրաքի դեսպան Ռ. Գրոքըրն է: Երկուքն ալ ազդարարեցին թէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը "կը վնասէ Իրաքի պատերազմական ջանքերուն": Եւ ոչ մէկ կասկած կայ թէ ցեղասպանութեան հերքումի այս սիրախաղը տուող խաղին ետին մեծագումար դրամներ պառկած են.

Ներկայացուցիչներու ժողովի նախկին անդամներէն Ռ. Լիվինկսթըն (Լուիզիանայէն, հանրապետական) իր անունով կոչուած ընկերութեան համար Թուրքերէն արդէն խլեց 12 միլիոնը. ի վերջոյ իրենք յաջողեցան երկու անգամ խոչընդոտել բարոյական արդարութեան դատը եւ Գոնկրէսի ցեղասպանութեան բանաձեւը: Ան անձամբ ընկերացաւ Գոնկրէսի անդամներուն սպառնալու համար Թուրք ղեկավարներու Գոնկրէս այցին: Անոնք ալ ըմբռնեցին հարցը: Եթէ բանաձեւը աւելի առաջ երթար, Թուրքերն Ամերիկացիներու գործածութեան պիտի փակէին Ինճիրլիքի խարիսխը որմէ կ'անցնէր Իրաքի ամերիկեան զօրաբաժիններուն կատարուած առաքումին 70%ը:

Իրական աշխարհին մէջ սակայն սպառնալիք կը կոչուի: Ատ էր Պուշի յետքայլի դատապարտուելուն պատճառն ալ: ԱՄՆ պաշտպանութեան նախարար Ռ. Կէյթս ա՛լ աւե-

մի անարի էր· ան ալ բացայայտօրէն ցոյց տուաւ թէ ոչ մէկ նպատակ ունէր պատմութեան մանրամասնութիւններուն կառչած մնալու։ Կէյթս կ՚ըսէր թէ Փէթրաէուս եւ Գրոգըր կը հաւատան թէ բանաձեւը քուէարկուելու պարագային լրջօրէն պիտի վտանգուին Թուրքիոյ օդային տարածքները, ճամբաները, եւլն․։ Եւ ատիկա ըսելով ի՛նչ սարսափելի հեգնանք մը կը ցուցադրէր․ որովհետեւ, այդ «ճամբաներ, եւ այլն»ը 1915ին հարիւր հազարաւոր Հայերու մահուան երթին կորածներն էին։ Անոնցմէ շատեր բռնի ուժով բեռնակառքերու մէջ դրուեցան դէպի մահ։ Այդ երկաթուղիի գիծերէն մէկը Ատանայի արեւելք (որ դժբախտ Հայերու համար կեդրոնացման կէտ մըն էր) կը դիմէր ու անոր առաջին կայարանին անունը Ինճիրլիք էր․ նոյն այն վայրը ուր հսկայական օդային խարիսխը կորսնցնելու մեծ վախը ունէր Պուշ։

Եթէ Պուշի ճանչնալ մերժած Ցեղասպանութիւնը գործուած չըլլար (ինչպէս կը պնդեն Թուրքերը) Ամերիկացիները այսօր Ինճիրլիքը գործածելու համար Հայերէն արտօնութիւն պիտի ուզէին։ Այդ շրջանի մէջ ծնած վերապրող Հայ մը (եթէ զինք տեսնել փափաքող ըլլայ, Սիւսէքսի մէջ կ՚ապրի ան) կը յիշէ թէ օսմանցի Թուրք ժանտարմները Ատանայի մօտակայ մէկ ճամբուն վրայ դիզած հայ մանուկները ինչպէս ողջակիզած են։ Վախկոտ Կէյթսի ա՛յդ սարսափելի կարեւոր նկատած «ճամբաներ, եւլն․»ը ահա ատոնք են։

ՊՈՒՇԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ ԻՐԱՆԻ․ ԴԱՏԱՐԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՆ

Սակայն մի՛ վախնաք։ Թուրքիա խուճապի մատնեց Պուշը, սակայն ան տակաւին պատրաստակամ է վերջին ծայր հզօր Պարսիկներու բերդը ցնցելու։ Մեզի կ՚ազդարարէ․ եթէ մարդիկ կ՚ուզեն արգելք ըլլալ գ․ աշխարհամարտին, պէտք է հետաքրքրուին ատոմական զէնք չինելու Իրանի մասնագիտացման առաջքը առնելով։ Գնա՛ գործիդ։ Պուշ նոյնիսկ քաջութիւնը չի գտներ առաջին աշխարհամարտի առընչուած իրականութիւն մը խոստովանելու։ Ո՞վ կը կարծէր որ Աբեւմուտքի մեզի "միջազգային ահաբեկչութեան" դէմ պաշտպան ղեկավարը պիտի վերածուէր Սպիտակ տան Տէյվիտ Իրվինկին։

«Ինտիփէնտընթ» Նոյ․ 10

ԴՈՂԱԻԹԷ ԴՈՂԱԻԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հայկազեան համալսարանի Հայագիտական Ուսմանց ամպիոնին, Հոկտեմբեր 31ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը նիւթ ունենալով՝ «Պոլիսէն Վենետիկ լորտ Պայրընի օրերուն»։ Դասախօսը եղած է ամպիոնին այցելու դասախօս Մարկ Նշանեան։ Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է համալսարանի գիտութեան եւ արուեստի բաժանմունքի տնօրէն Արտա Էքմէքճի եւ ներկայացուցած է դասախօսին կենսագրութիւնը։ Մ․ Նշանեան նախ ներկայացուցած է անգլերէն գրուած այն գրքոյկը զոր Մխիթարեանները հրատարակած են «Լորտ Պայրըն եւ Հայերը» խորագրուած, ուր կը նկարագրուի լորտ Պայրընի կեցութիւնը Վենետիկ։ Ապա, յայտնած է որ լորտ Պայրըն Վենետիկ հասած է 1816 Նոյեմբերին եւ վանքը յաճախած է երկու ամիս՝ մինչեւ Յունուար 1817։ Նշած է որ Պայրընի եւ Մխիթարեան միաբանութեան միջեւ հանդիպումին մասին տասնըեակներով յօդուածներ եւ նոյնիսկ հատորներ հրատարակուած են։ Երբ վանք գացած է Պայրըն տեսակցած է Հ․ Յարութիւն Աֆքերեանի հետ եւ խնդրած որ հայերէնի եւ հայոց պատմութեան իր ուսուցիչը ըլլայ։ Դրական պատասխան ստանալով, անմիջապէս սկսած է դասերուն՝ գրաբարով։ Մ․ Նշանեան իր դասախօսութիւնը բաժնած է չորս գլուխներու․- ա) Մխիթարեան միաբանութեան գրական եւ մշակութային գործունէութիւնը, բ) բանաստեղծական բաժինը, գ) Պայրընի կենսագրութիւնը եւ Ս․ Ղազար անցուցած ժամանակը, դ) Ինչո՞ւ Պայրըն փափաքեցաւ հայերէն սորվիլ։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՃԱՄՊՐՈՒԿԸ

Այլեւս վստահ եմ․ կարելի չէ Հայ ըլլալ այնքան ատեն որ երկարատեւ պատրաստութենէ ետք, կամ գիշեր մը յանկարծակի տրուած (տալու մղուած) որոշումով մը ճամպրուկդ հաւաքած ու տունէն մեկնած չես։ Հայութեան բոլոր պատմութիւնները կրնան գրուիլ միմիայն ճամպրուկի մեթաֆորով։ Նոյն զգացումները կը բաժնեն իրենց բնութեան հետեւանքով գաղթականի վերածուած այլ խումբեր ալ, ինչպէս՝ Յոյները, Հրեաները։ Ողջակէզէն ետք Գերմանիա մնացած Հրեաներու մասին գիրքի մը մէջ կարդացած էի թէ այդ մարդիկը տէր են «միշտ պատրաստ ճամպրուկի մը վրայ նստած ըլլալու զգացողութեան» ախտանշանին։ Այդ հարցը մենք ալ ունինք։ Ամէն անգամ որ տունէն կը բաժնուիմ, երկար ատեն արտասահմանի մէջ մնալու համար, հայրս նախորդ գիշերը քովս կուգայ, օգնելու ճամպրուկս գոցելուն։ Կը նստի, թխմելով լեցուցած, բայց խնամքով շտկուածի հպարտութեան առարկայ այդ ճամպրուկին վրայ, որպէսզի իր ծանրութեան տակ կարենամ կափարիչը գոցել։ Յետոյ կը յիշէ Դպրեվանքի իր պատմութիւնը, փոքր եղբօրը Գաբակէօզեանի պատմութիւնը, հաւանօրէն հօրը Ատրեամանէն Իսկէնտէրուն երթը եւ նոյնիսկ աւելի առաջուան անապատներէն վերադարձի պատմութիւնները։ Կը յուզուի։ Այդ զգացումը, ահա, կ՚անցնի սերունդէ սերունդ։ Անկայք-անհայրենիք ըլլալու վիճակին եւ ճամպրուկին միջեւ յարաբերութիւն մը կայ։

Տօնական արձակուրդին չորս օրուան Փրակա-Պուտափէշտ ճամբորդութեան համար պատրաստուած ճամպրուկին մասին չէ խօսքը։ Այս մէկը այնքան երջանիկ ճամպրուկ մը չէ։ Նախ թեթեւ չէ։ Որոշ չըլլալով ուղեւորութեան թիրախը, հարկաւոր առարկաներու բնոյթը, այնպէս մը լեցուած է որ ձիթապտուղի մը անգամ տեղ չէ մնացած։

Այս մէկը վախով լեցուն ճամպրուկ մըն է։ Ծիշդ հոգիներուն նման այն հօր որ զայն միշտ պիտի կրէ ու այն մօր որ անոր պիտի օգնէ, նոյն ատեն հոգ տանելով զաւակներուն․ վախով լեցուն, նոյն ատեն անսահմանօրէն քաջ ճամպրուկ մը։ Իսկ երախաներուն համար, ճամբորդութեան ընթացքին հօս-հօն վրան նստելու, անով զուարճանալու առարկայ մը։ Միայն քանի մը տարի ետք այս ճամպրուկը իր ծանրութիւնը պիտի զգացնէ երախաներուն եւ անոնք պիտի հասկնան։

Մեր երախաները հայութեան իրենց փորձառութիւնը դրացի մօրաքրոջ կարծածին պէս, յաջող թօփիկ պատրաստելով չեն ունենար․ այդպէս չէ։ Անոնց հայութիւնը ծագում կ՚առնէ կա՛մ իրենց ընտանիքին կամ անոր պատմութեան մեռեալներէն, կամ ընտանիքին ճապրուկներէն․ միշտ տեղ մը մեկնող ճամպրուկներէն…

«Արարատ» ֆիլմին առընչութեամբ շատեր ամբաստանած էին Ա․ Եղոյեանը․ նուազ արուեստով, աւելի իրապաշտ, մեր ցաւը պատմող գործի մը կը սպասէինք․ «Շինտլէրի ցանկ»ին նման ֆիլմի մը։ Թերեւս կարգ մը բաներ ընդունիլ տալ կարելի կ՚ըլլար աշխարհի կարեկցութիւնը արթնցնելով։ Եթէ ճամպրուկով մը սկսող, ճամպրուկով մը աւարտող ֆիլմ մը պատրաստուի, թերեւս այդ մարզին յաջողութիւնը կարելի կ՚ըլլայ։ Այս գաղափարս կրնաս գողնալ, ո՛վ ընթերցող։ Ոչ մէկ իրաւունք կը պահանջեմ։ Ա՛ռ այս գաղափարը ու ֆիլմ մը պատրաստէ։ Թերեւս այն ատեն կը խաղաղիս․ թերեւս այն ատեն հասկըցած, հասկցուած ու հասկցուածի զգացումը կ՚ապրիս։

(Թարգմանուած)

ԼԵՌՆԱ ԷՔՄԷՔՃԻՕՂԼՈՒ

«Ակօս»

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ․ Ա․ ՎԱԳՆԵՐ
Ն․ Ծ․ ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

․․․Այվազովսկուն եւ Վէքիին ճանապարհելու էին եկել բազմաթիւ ընկերներ։ Գրեթէ բոլորի կրծքերին, թիկնոցի տակ, կպցուած էր կիպարիսի ճիւղ՝ «Երիտասարդ Իտալիա»յի խորհրդանշանը։

Ծաքոմօն գրկեց Այվազովսկուն եւ նրա կրծքին նոյնպէս ամրացրեց այդպիսի մի ճիւղ։ Այվազովսկին ակնածանքով շուրթերը հպեց թանկագին նուէրին։

Երբ նա ծանօթացաւ Վէքիի հետ, իտալացին իր նոր ընկերոջն անմիջապէս սկսեց տանել այն մտերիմների տները, որտեղ արուեստի անգին ստեղծագործութիւններ կային։ Այվազովսկին հիանում էր այդ հազուագիւտ, քչերին յայտնի տաղանդաւոր նկարիչների եւ քանդակագործների ստեղծագործութիւններով, բայց աւելի յաճախ ականջ էր դնում իր նոր բարեկամների պատմութիւններին եւ զրոյցներին։ Վէքին եւ նրա ընկերները խիզախ, համարձակ մարդիկ էին, որոնք բացէիբաց երազում էին Իտալիայի ազատագրութեան մասին։

Ազատութիւն։ Դա առաջին խօսքն էր, որ ցնցել էր նկարչի հոգին տակաւին երեխայ ժամանակ։ Հեռո՜ւ-հեռաւոր այն տարիներին, երբ որպէս աշկերտ ծառայում էր Թէոդոսիայի յունական սրճարանում, նա քանիցս լսել էր այդ բառը՝ մերթ շշուկով, մերթ բարձրաձայն արտասանուելիս, բայց՝ միշտ ակնածանքով։ Դա այն ժամանակ էր, երբ յոյն ժողովուրդն ապստամբել էր Թուրքիայի դէմ։ Թէոդոսիայի տների պատերին նկարած նրա առաջին նկարները՝ ածուխով արուած, նոյնպէս պատկերում էին ազատութեան համար մարտնչող մարտիկների, յունական ապստամբութեան հերոսներ Քանարիսի, Միլաուլու, Պապոլինի կերպարները։ Եւ առաջին բանաստեղծութիւնները, որ լսեց այն ժամանակ, նոյնպէս ազատութեան մասին Պուշկինի տողերն էին։

Նա, պարզ է, որ այն ժամանակ շատ բան չէր հասկանում այդ բանաստեղծութիւններում, բայց «ազատութեան դրօշը շառաչեց» բառերի իմաստն ըմբռնեց առաջին իսկ պահից։ Չէ՞ որ ծովը նոյնպէս շառաչում է, մանաւանդ փոթորկի ժամանակ։ Իսկ ինչքան իրեն յիշում է, սիրել է ծովը։ Կարող է ժամերով ականջ դնել նրա շառաչին։ Դեռ այն ժամանակ թէ՛ մեծերը, թէ՛ ընկերները չէին կարողանում հասկանալ, թէ ինչպէս կարելի էր ժամերով նստել ծովի ափին, մանաւանդ փոթորկոտ ժամանակ։ Իսկ ինքն ամենից շատ ծովը սիրում էր այդպիսին՝ մոլեգին, ուժեղ, ինքն իր կամքը՝ իր ազատութիւնը հաստատող։ Եւ չի սիրում ծովի հանդէպ իր սիրոյ մասին խօսել կամ բացատրութիւն տալ մօտիկներին, թէ ինչու է միայն ծով պատկերում իր նկարներում։

Իսկ Վէքիին նա ոչինչ պարտաւոր չէ բացատրելու։ Վեքին ինքն անմիջապէս հասկացաւ ամէն ինչ։ Հասկացաւ, որ ծովի պատկերման հանդէպ նրա ունեցած այդ կիրքը չի շեղում նրա միտքը կեանքից, նրանից, ինչով ապրում են ազատութիւն երազող աշխարհի լաւագոյն մարդիկ։

Ահա թէ ինչու Վէքին եւ նրա ընկերներն անմիջապէս վստահութեամբ լցուեցին նրա նկատմամբ։ Նկարիչը անտարբեր չէր իրենց գործի հանդէպ, եւ նրանք զգում էին դա։ Մանաւանդ որ նա սրտանց կիսում էր նրանց ատելութիւնը հանդէպ վեղարաւորների այն ամբողջ վոհմակը, որ իրենց սեւ մռայլ քղանցքները տարածել էին ողջ Իտալիայի վրայ։

․․․Այսօր Այվազովսկին գնում էր Վէքիի մօտ։

Ընկերոջ տունը գտնւում էր հին Հռոմում, Սանթ Անջելօ եկեղեցուն մօտիկ։ Այվազովսկին խորացաւ փողոցների եւ նրբանցքների լաբիրինթոսում, եւ ինքն էլ չիմացաւ, թէ ինչպէս չփոթուելով դուրս եկաւ Գամփօ տէի Ֆիորի։ Անխաուտնակ այն հրապարակը, որտեղ ինկվիզիտորներն իրենց խարոյկներն էին վառում, որտեղ վառել էին Ջորտանօ Բրունոյին։

Այվազովսկին վատ զգաց իրեն։ Պապի հետ հանդիպման նախօրեակին յայտնուել նման վայրում՝ լաւ նշան չէր, չնայած վաղուց արդէն չէին վառում մարդկանց։ Այնուամենայնիւ փութաց հեռանալ այդտեղից։

Վէքիի մօտ հաւաքուել էին ընկերները։ Կէսգիշերն արդէն անցել էր, իսկ երիտասարդներն շարունակում էին զրուցել Այվազովսկու առաջիկայ հանդիպման մասին Գրիգորիս 16րդի հետ։ Ոմանք նկարչին առաջարկում էին պապի աչքերը բաց անել այն ամէն չարի հանդէպ, որ կատարւում էր նրանց շուրջը։ Ուրիշները տեղնուտեղը ձեռք էին առնում նման միամիտ առաջարկութիւններ։ Բայց բոլորը միահամուռ այն կարծիքին էին, որ հարկաւոր էր անպայման օգտուել պապի մօտ ընդունելութեան արժանանալու այդ հազուագիւտ առիթից։ Ինչ-որ մէկը նոյնիսկ պնդում էր, որ Այվազովսկին պապին յայտնի դարձնէր նախկին փարսաւէր Հայտանինոյի արարքների մասին, որը պապի առաջին լրտեսն էր դարձել։ Ամէն մի խնդրագրով պապին դիմողից, նոյնիսկ աղքատ մարդկանցից, Հայտանինօն 50 ցեխին էր գձլում։

Բոլորը միահամուռ ծիծաղեցին․ ահա քեզ պապի առաջին խորհրդական։

– Մի՞թէ քեզ յայտնի չէ, – առարկեց նրան Վէքին, որ ինքը՝ սրբազնագոյն հայրն է քաջալերում իր փարսաւէր խորհրդականին կաշառակերութիւն անելու։ «Քանի ես կամ՝ ապրիր» – ասում է նա Հայտանինոյին։ – Իմ մահուան օրը դու կը զրկուես ե՛ւ պաշտօնից, ե՛ւ հասոյթներից։

(Շար․ 112)

(Շար. Ա. էջէն)

է Նոյեմբեր 19ին, Անգարայի մէջ: Հանդիպումին օրակարգի նիւթ եղած է ՓՔՔ–ի դէմ թրքական զինեալ գործողութիւններու ծրագիրը: Մասնակցած են երկու երկիրներուն պաշտպանութեան փոխ նախագահները, Իրաքի համախոհական ուժերուն ամերիկացի հրամանատարը: Թուրքիոյ պաշտպանութեան հանդիպումին մասին յայտարարած է թէ ան չարունակութիւնը կը կազմէր վարչապետ Թ. Էրտողանի եւ Ճ. Պուշի Ուաշինկթընի մէջ վերջերս ունեցած տեսակցութեան, թէ Անգարայի ժողովին քննարկուած են «հասարակաց թշնամի»ին՝ ՓՔՔ–ի դէմ պայքարի գործակցութեան եւ տեղեկութիւններու փոխանակումին նման կարեւոր նիւթեր: ԱՄՆ–ու պաշտպանութեան նախագահ զօր. Միլլէն պատասխանելով Անգարայի հանդիպումին մասին հարցումի մը, ըսած է. «Հարկ էր որ գիտակցէինք Թուրքիոյ հետ ռազմավարական մեր նպատակներուն: Մենք չենք զօրակցիր ՓՔՔ–ի, կամ անոր տարած գործունէութեան»:

ԼՈՒՎԷՆԻ (Ֆլաման Պելժիա) համալսարանի համալսարանին ուսանողները (Ֆլաման եւ Ֆրանսախօս) համախմբուած են լոզունգ ունենալով՝ «Ֆլաման մը համբուրէ, ուալոն կին մը չոյէ եւ միասին գարեջուր մը խմենք»: Ասոնք այս ձեւով կ'ուզէին պատկերը պարզել խորհրդանշական հաշտութեան մը:

ԼԻԲԱՆԱՆ կրնայ նախագահ չունենալ Նոյեմբեր 23ին, ըստ Պերնար Քուշնէրի: Արտաքին նախարարը այս յայտարարութիւնը ըրած է Պէյրութի ֆրանսական դեսպանատան մէջ (Նոյ. 21) անձնակազմին հետ հանդիպումի մը ընթացքին: Ծանօթ է որ կողմերը համաձայնութեան չեն եկած: Ֆիկառօ (Նոյ. 22) էջ մը նուիրած է Ամին Ճեմայէլի, որ կը բացատրէ իր դիմադրութիւնը Սուրիոյ տիրապետութեան Լիբանանի վրայ: Ինք, քրիստոնեայ ճակատին խորհրդանշական դէմքը եղած է:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1

Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի Առաքեալներուն

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club «Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN**, réalisateur

Jeudi 29 novembre
exceptionnellement à 19h30

Le chef-d'œuvre d'ELIA KAZAN
AMERICA, AMERICA

— U.S.A., 1963 —
Oscar du meilleur film en 1964

Un film d'**Elia Kazan**
Production et scénario : **Elia Kazan**
Musique : **Manos Hadjidakis**
avec **Harrys Davis, Sthatis Giallelis, Elena Karam** et **Franck Xolf.**

3 heures, VO sous-titré français

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԻՍԻ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պըտոյտ մը դէպի Ռէնս, Կիրակի, Դեկտեմբեր 9ին: Այցելութիւն խոալական մառաններու եւ Ծնունդի շուկան:

Մեկնում ժամը 7.45ին Գլամարի քաղաքապետարանին առջեւէն:

Մասնակցութիւն՝ 45 եւրօ:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
– Ժագլին՝ 01. 40. 95. 81. 33,
– Աննիկ՝ 09. 53. 66. 95. 06:

◻

ՏԷՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ Նոյեմբեր 24, ժամը 20ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՇ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ:

խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած բազմատեսակ ախորժելիներ մաս կը կազմեն նոր ճաշացուցակին, ինչպէս նաեւ ախորժաբեր, գինի, աղանդեր ու սուրճ...

եւ այս բոլորը՝

ՄԻԱ՛ՅՆ 18 ԵՒՐՈՅԻ:

Անհապաղեցէ՛ք ձեր տեղերը ապահովելու, հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04. 78. 49. 19. 44 թիւին:

◻

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէռ»

ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

Salon du livre arménien

Samedi 24 et dimanche 25 novembre de 15h à 18h à la Maison de la Culture Arménienne

17, rue Charles-Péguy — 93190 Livry-Gargan

Tél. : 01. 43. 85. 90. 12
Site : www.mca-sevranlivry.com

Voici la deuxième édition du salon du livre arménien organisé par la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan et de la Seine — Saint-Denis. Le succès rencontré par la première édition préparée dans le cadre de l'Année de l'Arménie et avec le label en France «Arménie mon amie», a poussé les organisateurs à renouveler cette rencontre.

Rencontres —
Espace restauration —
Entrée libre

La
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

partenaire
du POLE CULTUREL D'ALFORTVILLE

présente

«LE CONCERT ARMENIEN OU LE PROVERBE TURC»
de et par
GERARD TORIKIAN

le Jeudi 29 novembre à 20h30
au Pôle Culturel
Salle des Spectacles
Parvis des Arts à Alfortville
(à l'angle des rues Bourdarias et Franceschi)

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29. 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

- **Bar**
- **Restaurant**

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre** de 10 heures à 20 heures à l'école bilingue Hamaskaïne, 60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille

Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

INAUGURATION DES LOCAUX A ALFORTVILLE

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

LE PASTEUR
JOEL MIKAELIAN

ont la joie et l'honneur de vous inviter à l'inauguration des nouveaux locaux de l'Eglise agrandis et rénovés

Dimanche 25 Novembre à 16h15
8 rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

R.S.V.P. : 01 47 36 02 50

Une collation sera servie à l'issue de la cérémonie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires
(bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24-25
SAMEDI-DIMANCHE
24-25 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·836 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 83e ANNEE — N° 21·836

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գործադուլը գրեթէ վերջ գտած էր Նոյեմբեր 23ին, բայց հոս–հոն ծայրայեղ տարրեր կը մնային որոնք վճռած էին շարունակել: Նման տրամադրութիւններ կային Մարսէյլ եւ Կար տը Լիոն: Բանթողներուն համար գործադուլը առկախուած է միայն, այլ խօսքով եթէ բանակցութիւնները (մինչեւ Դեկտ. 18) գոհացում չտան, շարժումը կրնայ որեւէ ատեն վերսկսիլ: Կը թուի որ վարկաբեկուած է Սէ. Ժէ. Թէ.ի ընդհ. քարտուղարը՝ Պերնար Թիպօ, որ սպառնալիքներ ալ ստացած է (խոզի գլուխ մը) եւ նոյնիսկ կատուն ալ մորթած են:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վիճակը աւելի քան մտահոգիչ էր Նոյեմբեր 23ին, երբ պարզուած էր որ կարելի չէր եղած նախագահ մը ընտրել չորս յետաձգումներէ ետք եւ նոյն գիշերը վերջ կը գտնէր ներկայ նախագահ՝ Լահուտի ժամանակաշրջանը: Այս ձախող կացութիւնը կը նկատուի նաեւ Պերնար Քուշնէրի ձախողութիւնը որ քանիցս գնաց–եկաւ Պէյրութ եւ իր առաքելութիւնն ու ջանքերը ի դերեւ ելան: Եւրոպական թրոյքան (Քուշնէր, Մասիմօ տ'Ալեմա եւ Մ. Մորաթինոս) ալ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին (Պէյրութի մէջ) խոստովանեցաւ Նոյեմբեր 22ին, որ մեծ յոյս մը չկար որ հրաշք մը պատահէր յաջորդ օրը:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ նախագահը՝ Ուռիպէ յանկարծ վերջ դրաւ Շաւէզի միջնորդութեան պաշտօնին ՖԱՐՔ–ի ձեռքը գտնուող 45 պատանդներուն համար, ի շարս որոնց Ի. Պէթանքուր: Նախագահը կը գտնէ որ Վենեզուելայի նախագահը հարկ եղածին չափ վերապահ չէ եղած, այլ խօսքով շատախօս եղած է: Սարքօզի դիմած էր Գոլոմպիոյ նախագահին որպէսզի միտքը փոխէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ուսանողները, որոնց տեղ–տեղ միացած էին լիսէներու աշակերտներ, բողոքի ցոյցեր ըրին Նոյեմբեր 22ին Փարիզ եւ գաւառի կարգ մը քաղաքներ: Ընդհանուր գետնի վրայ մեծամասնութիւն չեն ներկայացներ, բայց եւ այնպէս միշտ բողոք կայ Փեքրէս մըկըրտուած օրէնքին դէմ, որ ինքնավարութիւն կը շնորհէ համալսարաններուն: Այս փոքրամասնութեան մաս կը կազմեն 40 համալսարաններ եւ 50 լիսէներ: Նախարարուհին յայտարարած է որ պատրաստ է կարգ մը առաջարկներու լիսանսներու յաջողութեան կամ բնակարաններու մարզերուն մէջ:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ (Նոյ. 22, հեռատեսիլի Ա. կայան) յայտարարեց թէ վճռած է պայքարիլ յանուն ճշմարտութեան եւ իր պատուին: Զուգեր որ ամէն տեսակ բաներ լսուին եւ սկիզբէն նկատի խել չառնուի անմեղութեան կանխավարկածը: Բացատրած է որ հարցը կը վերաբերէր շուրջ 20 աշխատանքներու 18 տարուան երկայնքին եւ թէ սկզբունքը հաւանութիւնը ունեցած էր Փարիզի թաղապետական խորհուրդին:

ՌԱՇԻՏԱ ՏԱԹԻ, որ չի գոհանար արդարութեան նախարարի իր պաշտօնով, Նոյ. 22ին բացաւ թաղապետական իր պայքարը Փարիզի 7րդ թաղամասի ցանկին գլուխը: Քաջալերանքը կը վայելէր Փարիզի քաղաքապետութեան թեկնածուին՝ Ֆ. տը Փանաֆիէօյի, թէեւ կը նախընտրէր որ ներկայանար 12րդ թաղամասէն, բայց այս մէկը աւելի «ապահով» շրջան է իր բնակչութեամբ: Կարճ ելոյթ մը ունեցած է, ուր շեշտած է որ մաս կը կազմէ կառավարութեան մը որ «կ'ուզէ փոխել Ֆրանսան եւ քաջութիւն եւ կամք կ'ուզէ»: Դժուար պահեր կ'ապրի Արդարութեան ճիւղին մէջ, բայց, բարենորոգումը պիտի յաջողի: Նոյն օրը հոս–հոն բողոքներ եւ ցոյցեր կային «իրաւական իր քարտէս»ին դէմ:

ՄՕՐԻՍ ՊԷԺԱՐ, որ ժամանակակից պարարուեստի մեծերէն կը նկատուէր, մեռած է Լօզանի մէկ բուժարանին մէջ, 80 տարեկանին: Աւելի քան 40 տարի մեծ վարպետը եղած էր արդիական պարի զոր ժողովրդականացուց եւ հակառակ անոր որ դպրոց մը չստեղծեց այդ ուղղութեամբ, շատ են անոնք որոնք կ'ուզեն հետեւիլ արուեստի իր ըմբռնումին: Ծնած էր Մարսէյլ եւ զաւակն էր փիլիսոփայ Կասթոն Պերժէի: Պարի ասպարէզ նետուած է 1949ին, Շուէտի մէջ: Ըստ իր փափաքին, աճիւնները պիտի սփռուին Օսթանտի դիմաց, Հիւսիսային ծովը: Իր վերջին պարագրութիւնն էր՝ Աշխարհի շրջանը 80 վայրկեանէն, որու ներկայացումը նախատեսուած էր Լօզան, Դեկտեմբեր 20ին:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ նախարարապետը՝ Կորտըն Պրաուն իր «խոր ցաւը» յայտնած է այն միլիոնաւոր ընտանիքներուն, որոնք զոհ գացած են Տուրքերու վարչական մարմնին խոստովանած այն յանցանքին, որ ազգային աղէտի բնոյթ առած է: Արդարեւ, Տուրքերու մարմինը կորսնցուցած է 25 միլիոն Անգլիացիներու վերաբերող գաղտնի տուեալները եւ վարչապետը քննութիւն մը պահանջած է ու փորձած վստահեցնել զոհ գացած ենթակաները, որ չարագործներու ձեռքը չեն ինկած այդ տուեալները:

ՏՈԼԱՐԸ կը շարունակէ իր անկումը բաղդատմամբ եւրոյին եւ Նոյեմբեր 21ին եւրօն 1,50 տոլարի պատմական համեմատութեան հասած էր: Քարիւղի տակառն ալ 100 տոլարի մօտ է, բայց տոլարին անկումը կը բացատրուի մասնաւորաբար ամերիկեան կալուածային հարցերով, որու շուկային կործանումը ծանրօրէն կ'ազդէ դրամատուներու եւ կալուածային մեծ գործակալութեանց վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ – Լ. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԸ ԲԱՆԱՎԻՃԻ՞Ն

Լ. Տէր Պետրոսեանի մօտիկ գործակից, արտաքին գործերու նախկին նախարար Ալ. Արզումանեան որ գլխաւոր դէմքերէն է նախկին նախագահին ընտրարշաւին, ըսած է թէ ՀՀՇ–ն կը գործածէ քաղաքական պայքարի բոլոր ձեւերը, ներառեալ հեռատեսիլի բանավէճը: Լ. Տէր Պետրոսեան պատրաստ է բանավիճելու Ս. Սարգսեանի հետ, եթէ այս վերջինը համաձայնի ուղղակի հաղորդումով ճակատելու իր մրցակիցին:

Ալ. Արզումանեան ըսած է թէ ներկայի իշխանութիւններուն դէմ պայքարելու համար միաւորուելու իրենց առաջարկին տակաւին որեւէ քաղաքական կազմակերպութենէ պաշտօնական պատասխան չեն ստացած:

***

ԵՐԵՒԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹ, ԵՐԵՒԱՆ – ՀԱԼԷՊ ԹՌԻՉՔՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ

Վերսկսած են Երեւան – Պէյրութ եւ Երեւան – Հալէպ թռիչքները որոնք ընդմիջուած էին Թուրքիոյ օդային տարածքին յանկարծակի փակումով: Այդ թռիչքները Նոյեմբեր 21ին վերսկսած են եւ սուրիական օդանաւեր անխափան երթեւեկած:

Անգարա «թեքնիք պատճառ»ներու բացատրութենէն ուրիշ բան չէ ըսած ընդմիջումի որոշումի մասին: Թուրքիոյ օդային հիմնարկի մամուլի բաժինը յայտնած է թէ այդ մասին հարցումները անպատասխան պիտի ձգուին:

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի բանբերը ըսած է հարցին մասին թէ Նախարարութիւնը Թուրքիոյ հետ դիւանագիտական կապ չըլլալուն դիմած է Թիֆլիսի թրքական դեսպանատան, սակայն պատասխան չեն ստացած:

***

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՏԱԿ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՀԵՏՔԵՐ

Ցեղասպանութեան Թանգարան – Հիմնարկին գտնուած տարածքին մէջ կատարուած աշխատանքներու ընթացքին պրոնզէ դարէն մինչեւ վաղ միջնադար գոյութիւն ունեցած մեծ քաղաքի մը հետքերը յայտնաբերուած են, նաեւ դամբարաններու: Թանգարան – Հիմնարկի տնօրէնը Հ. Դեմոյեան ըսած է թէ ժամանակին այդ քաղաքին մասին որոշ տուեալներ եղած են, բայց մինչեւ այսօր ոչ մէկ պեղում կատարուած է հոն:

Կը նախատեսուի յառաջիկային պեղումներու ձեռնարկել այդ գօտիին մէջ, զայն դարձնելով նաեւ զբօսաշրջիկներու այցելութեան վայր: Հ. Դեմոյեանի կարծիքով՝ Ծիծեռնակաբերդի գտածոները ըսել կու տան որ հնագիտութեան առումով նոյն բլուրը կրնայ մրցիլ Էրեբունիի հետ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՖՈՆԷԹՈՆ + ԹԷԼԷԹՈՆ = 15·479·000 ՏՈԼԱՐ

Փակուած է «Հայաստան» Հիմնադրամի 2007ի ԱՄՆ–ու թէլէթոնն ալ ու ընդհանուր գումար յայտարարուած է 15 միլիոն 479 հազար ամերիկեան տոլար: Այս գումարին 1,6 միլիոնը, ինչպէս յայտարարուեցաւ, հանգանակուած է եւրոպական երկիրներու ֆոնէթոնէն, երկու միլիոնը Հայաստանի ու Ղարաբաղի թէլէթոնէն:

ԱՄՆ–ու հանգանակութեան կարեւոր նուիրատուութիւններով մասնակցած են Լեւոն Հայրապետեան (2,5 միլիոն), Վաչէ Կարապետեան (1 միլիոն), Լուիզ Սիմոն (0,5 միլիոն), Հրայր Ցովնանեան (0,5 միլիոն), Վարազ Սամուէլեանի կտակ (0,5 միլիոն): Ընդհանուրին մէջ կան նաեւ ապահովագրական ընկերութիւններու –ԱՔՍԱ եւ Նիւ Եորք Լայֆ– 200 հազարական տոլարի հատուցումները:

Համեմատած 2006ի արդիւնքներուն հետ, այս տարուան հանգանակութեամբ որ տասներորդն էր, մօտ 2 միլիոն տոլարի յաւելում արձանագրուած է:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐՋ-ԿԱՏԱԿ ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ

Համացանցի թրքական կայքէջերու վրայ շրջանառութեան դրուած է Թուրքիոյ քարտէս մը որ երկիրը արեւելքէն, արեւմուտքէն, հարաւէն զանազան տարածքներու կցումով ընդլայնուած ցոյց կու տայ: Ըսուած է թէ այդ քարտէսը որպէս հակազդեցութիւն պատրաստուած է այն միւսներուն որոնք յատկապէս Թրքական հողամասին մէկ շրջանը ցոյց կու տան որպէս Քիւրտիստան:

«Աթաթիւրքի կտակը կը գործադրենք» յառաջաբանով ներկայացուած քարտէսին հետ կը տրուի հետեւեալ բացատրութիւնը. –

«Կիպրոսի ամբողջութեան տիրանալով Կիպրոսի, Հայաստանը գրաւելով Հայկական հարցը կը ջնջենք: Եղբայր Ատրպէյճանի վրէժը լուծելով կ'ազատագրենք գրաւեալ Ղարաբաղը: Ազգային ուխտի սահմաններուն մաս կազմող Մուսուլն ու Քէրքիւքը կը գրաւենք: Կը գործադրենք Աթաթիւրքի կտակը: Յունաստանի հետ եղբայրաբար մեր միջեւ կը բաժնենք Եգէականի կղզիները. այլեւս մեր ափերէն 500 մեթր անդին յունական կղզի չի մնար: Յունաստանի Յունաց պատրիարքարանին համար պահանջած անկախութեան օրինակով կ'առնենք Աթաթիւրքի ծննդավայր քաղաք Սելանիկը եւ արեւմտեան Թրակիան, վերջ տալով այդ շրջանին մէջ Թուրքերու կիրարկուած խժդժութեան: Յետոյ դաս մը տալով Սուրիոյ որ կը ձգտի Հաթայի տիրանալու, կը գրաւենք մեզի պատկանող հողերը: Անգամ մը այսքանը իրագործենք, նոր քարտէսներ կը գծենք...»:

Քարտէսին կ'ընկերանայ հետեւեալ արձանագրութիւնը. «Թերեւս մանկական արարք է, բայց աւելի առողջ մանկութիւն մը, քան՝ հաւատք ընծայել մասնատուած Անատոլուի քարտէսին»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆԻՍ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Երեւանի քաղաքապետ Ե. Զախարեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Նոյեմբեր 22–25 Նիս կը գտնուի, գործակցութեան շրջանակները զարգացնելու նպատակով: Քոյր քաղաք հռչակուած Երեւանի ու Նիսի քաղաքապետերը անցեալ Սեպտեմբերին Նիսի պատուիրակութեան Երեւան այցին համաձայնագրեր ստորագրած էին մշակութային, տնտեսական եւ զբօսաշրջական փոխանակումներ ստեղծելու:

Հայկական պատուիրակութիւնը հանդիպումներ կ'ունենայ տեղւոյն հայ համայնքին հետ ալ:

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՔՈՒԷԱԹԵՐԹԻԿՆԵՐ

Վրաստանի Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը որոշած է երկրին հայաբնակ շրջաններու բնակչութեան համար հայերէն ցուցակներ եւ քուէաթերթիկներ տպել տալ: Որոշումը հաղորդուած է Նոյեմբեր 21ին Հայաստանի Թիֆլիսի դեսպան Հ. Սիլվանեանի: Ծանօթ է որ Վրաստանի հայաբնակ շրջաններուն մէջ բաւական լուրջ բնոյթ ունի վրացերէնի իմացութեան հարցը որ յաճախ բարդութիւններու պատճառ կ'ըլլայ:

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆԻ «ՄՐՋԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ» ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Ա.

Բոսոր երկինքի մը տակ, մութ ջուրերու վրայէն մեկնող նաւու մը սեւ զանգուածէն լոյսերու շարանի մը ցոլքը ինկած է ծովուն վրայ. խուսափուկ պահու ներկայութիւն մը այդ ցոլքը որ պիտի մարի շուտով. բայց բաւած է մութին մէջ տեսանելի ընելու ծովափին մնացած երկու պարապ աթոռները: Տպաւորութիւնը այնպիսին է որ անոնց վրայ վերջին հանգչողները մոռցած են այդ նաւը, մեկնելու ձգտումին անձնատուր: Մեկնումին թիրախ չի թելադրեր լուսանկարը. կ'ընդգծէ միայն հեռացումը, ափի մը վրայ ձգուած ամառնային բացօթեայ պարտէզի մը երկու աթոռներով:

Վստահաբար դժուար էր աւելի յարմար տեսարան գտնել, քան՝ Արա Կիւլէրի ոսպնեակով արձանագրուած այս մէկը, վէպի մը համար որ կը պատմէ իւրօրինակ երթը Պոլսոյ հայութեան, Ունեւորութեան տուրքի անդոհանքին ընդմէջէն: Երթ մը որ քանիցս մեկնումի հոմանիշ եղաւ, կա՛մ դէպի աշխատանքի ճամբար Աշքալէ, կամ արտասահման. առաջինը եթէ բռնի մեկնում մըն էր, հատուցանելու համար տարապայմանօրէն ծանր տուրքը, երկրորդը յապաղած փրկութեան կը նմանէր. նաեւ՝ 1915էն ետք տակաւին այդ երկիրը մնացած ըլլալու մեղքին քաւութեան:

Կարմիրէն ու սեւէն տիրապետուած լուսանկարը կողքը կազմած է այդ օրերուն նիւթով գրուած վէպին որ Զաւէն Պիպեռեանի «Մրջիւններու վերջալոյսը»ն է: Հայերէն խնամուած, ճոխացած այս հրատարակութեան ձեռնարկած է «Արաս»ը(*), 1998ին վէպը Թրքերէն թարգմանութեամբ լոյս ընծայելէ մօտ տասնամեակ մը ետք: Իսկ առաջին հրատարակութիւնը (1984) յաջորդած էր «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ անոր որպէս թերթօն տպուելուն (1970):

Եթէ նկատի առնուի որ Զ. Պիպեռեանի անունը որքա՛ն քիչ բան կ'ըսէ ընթերցասէր միջին Հայուն եւ թերեւս աւելի քիչ՝ Պոլսոյ մեր նոր սերունդին, աւելի քան տեղին է «Արաս»ի երկրնոյթ ընտրութիւնը: Մանաւանդ Ունեւորութեան տուրքին նման Թուրքիոյ անմիջական անցեալին լռութեան մէջ պահուած մէկ դրուագին նիւթով այդ գործը միայն այդ հանգամանքով արդէն հայութեան շրջանակը զանցելու յատկանիշը ունէր: Անոր հետ վէպին գ[illegible]սկան արժէքը թէ՛ ամուր վկան կ'ըլլայ այդ մարզի մեր համեմատաբար քիչ յաջողութիւններուն, թէ՛ արդար վարձքը կը հատուցանէ անտեսուած, չգնահատուածներու խումբէն այս ինքնատիպ հեղինակին:

Ամբողջական այս հրատարակութեան (603 էջ) մէջ տեղ տրուած է հեղինակին մէկ ինքնակենսագրականին զոր նամակի ձեւով ուղղուած է Հրանդ Բալուեանին (1962) (տե՛ս "Յառաջ" Միտք եւ արուեստ — 2007 Սեպտեմբեր) եւ այս վերջինին գրական արխիւէն լոյսին բերուած Գրիգոր Պըլտեանի կողմէ: Նոյնպէս Միտք եւ արուեստի 1988 Յունուարի թիւէն առնուած է Մարկ Նշանեանի ընդարձակ վերլուծումը վէպին առաջին հրատարակութեան առթիւ: Կայ վերջապէս շուրջ երեսուն էջնոց ծանօթագրութիւններու բաժին մը, ապա այբբենական ցանկ մը անուններու, օտար բառերու, ասութիւններու, եւլն.:

Յաջորդով՝ վէպին համապարփակ նախաբանը զոր ստորագրած է հայերէնի, հայերէնագիտութեան բնագաւառին մէջ Պոլսոյ «երեսը ճերմակ հանող» երիտասարդ ուժ մը՝ Սեւան Տէյիրմէնճեան:

Ա. Թ.

(*) «Արաս» հրատ.
www.arasyayincilik.com
info@arasyayincilik.com

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանին մէջ եւ մեկենասութեամբ ազգային բարերար Գաբրիէլ Ջեմպերճեանի, հաստատուած է յատուկ գրասենեակ մը «Խնդիր հայ մամուլի պահպանման» անունով: Այդ գրասենեակին առաքելութիւնը պիտի ըլլայ Միջին Արեւելքի մէջ լոյս տեսած հայկական մամուլը համակարգչական խտասալիկներու ձեւին տակ պատրաստել՝ զայն կորուստէ փրկելու եւ անոր առընչուող ուսումնասիրութիւնները դիւրացնելու համար:

***

ՍԻՏՆԷՅԻ Հայ Մշակութային կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 21ին, ՀՕՄ-ի Շրջանային վարչութիւնը տօնած է իր հիմնադրութեան 97րդ տարեդարձը: Աւստրալիոյ, Հայաստանի եւ ՀՕՄ-ի քայլերգներու ունկնդրութենէն ետք, բարի գալուստ մաղթած է Յասմիկ Զառացեան: Խօսք առած է Շրջ. վարչութեան ատենապետուհի Սիւզի Սարաֆեան, որ ընդհանուր գիծերու մէջ փոխանցած է ՀՕՄ-ի գործունէութիւնը եւ առաքելութիւնը: Գեղարուեստական բաժինէն ետք, փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը, որ շնորհաւորած է ՀՕՄ-ի մեծ ընտանիքը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ԴՊՐԱՑ ԴԱՍ — 150

ԳՆԱԼԸ ԿՂԶԻ

Պոլիս 2007

***

ՀԱՐՑԱՐԱՆ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Պոլիս 2007

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԽՈՒՐ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՍԻՊԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գուրգէն Մահարի աքսորի երկար տարիներ անցուց հիւանդութեամբ: 1954ին վերջնականապէս ազատ պիտի ըլլար ու Երեւան պիտի վերադառնար: Բայց անկէ մէկ տարի առաջ Ջերժինսքիի ու Կուրայի մէջ հիւանդանոցէ հիւանդանոց կը փոխադրուէր, յաճախ հեռու կը մնար Լիթվիացի իր սիրելի Անտոնինայէն եւ նամակներ կը ղրկէր անոր: 1953ին գրուած նամակներէն մէկուն մէջ մօտաւոր բառերով կ'ընէր հետեւեալ խորհրդածութիւնը.

«Սիրելի Տոնիա, ի՞նչ բանէ կը վախնաս, կը վախնաս որ կը մեռնի՞մ թէ ոչ երկար կ'ապրիմ: Մի՛ վախնար, երկուքն ալ մէկ են: Եթէ մեռնիմ, ինծմէ կ'ազատիս: Իսկ եթէ ապրիմ, կը նշանակէ որ այլեւս առողջ եմ ու ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ»:

Նոյն թուականին արդէն յայտնի դարձած էր որ Մահարիին հիւանդութիւնը թոքախտ էր: Այնուհանդերձ Մահարի յաջողապէս կը պայքարէր թոքախտին դէմ: Մէկ վախ միայն ունէր: Կը վախնար որ իր սիրականը, Անտոնինան, կամ Մահարիի անուանակոչումով Տոնիան, անմիջապէս իրմէ կը հեռանար եթէ լսէր որ ինք թոքախտ էր: Ու այն ատեն առանձին կը մնար իր բախտին հետ: Բայց Անտոնինայի օրագիրը ցոյց կու տայ որ այդ կինը բնաւ չէր վախցած այդ «թոքախտ» բառէն, ընդհակառակը սկսած էր մտածել որ Գուրգէնը այլեւս շատ պէտք ունէր իր զօրակցութեան: Այդ պահուն անկէ հեռանալը զայն մահուան լքել պիտի նշանակէր: Ան չէր ուզեր մահուան թողուլ մէկը որ իրեն համար արժէքաւոր էր եւ որ գիտէր թէ իրեն պէտք ունէր:

Մահարին թոքախտ էր, բայց հայ բանաստեղծն ու իր սիրականը այնքան ալ տխուր չէին, որովհետեւ այդ օրերուն էր որ մեռած էր Ստալինը: Ձայնասփիւռը շարունակ կը հաղորդէր Ստալինի մահուան մասին մանրամասնութիւններ եւ կը սփռէր տխուր երաժշտութիւն մը, որ երկու սիրահար աքսորեալներուն սիրտը ընդհակառակը ուրախութեամբ կը լեցնէր: Այնքան ուրախ էին եւ իրենք զիրենք այնքան երջանիկ կը զգային, որ այդ օր հիւանդանոցին մէջ իսկ որոշեցին իրարու հետ ամուսնանալ: Հարսանիքի թուականն ալ պիտի ըլլար 5 Ապրիլ, Զատկուան օրը:

Հիւանդանոցէն արդէն հաղորդըւած էր որ Գուրգէնը տուն պիտի ղրկուէր Ապրիլ 2ին: Անտոնինա պիտի երթար ու հիւանդանոցէն տուն պիտի բերէր Գուրգէնը: Բայց առտուան ժամը տասնին տեսաւ որ Գուրգէնը իր տան դուռը զարկած էր: Ան մէկ վայրկեան իսկ չէր ուզած մնալ հիւանդանոցին մէջ ու խնդրած էր որ առտու կանուխ արձակէին զինքը: Յոգնած ու կապոյտ գոյն ստացած դէմք մը ունէր Մահարին, նաեւ ջղային երեւոյթ: Անտոնինա այդ առաւօտ նայեցաւ Մահարիին երեսը ու շատ տխրեցաւ երբ լսեց որ ան հարսանիքի երջանիկ սպասումի այդ օրերուն կ'ըսէր. «Գոնէ տարի մը, գոնէ տարի մը ապրիմ»: Նոյնը կը մաղթէր Անտոնինա ու կը մտածէր թէ իսկապէս շատ երջանիկ կ'ըլլար եթէ գիտնար որ իր ապագայ ամուսինը տակաւին տարի մը կեանք ունի: Բնաւ չէր կրնար երեւակայել թէ Մահարին այդ թուականէն վերջ 16 տարի եւս պիտի ապրէր, հարստացնելով հայ գրականութիւնը եւ դառնալով հայ գրականութեան կարեւոր անուններէն մէկը:

Չենք սխալիր եթէ ըսենք որ հայ գրականութեան սիրահարները պարտական են Լիթվիացի այս կնոջ, որուն շնորհիւ Գուրգէն Մահարի դիմացաւ աքսորին ու հիւանդութեան ու գոյատեւման ուժ գըտաւ, վերագտաւ ապրելու երջանկութիւնը:

Որպէսզի յաւերժօրէն շաղկապէին մէկզմէկու սէրն ու բարեկամութիւնը, անոնք գացին քաղաքացիական ամուսնութիւններու գրասենեակ, ուր իրենց մէկ բարեկամուհին սարքած էր իրական հարսանիք մը: Հարսանիքին ներկայ գտնուեցան Մահարիի բժիշկները, նաեւ Անտոնինայի քանի մը բարեկամուհիները, որոնք ուրախութիւն արտայայտելով հանդերձ, գաղտնօրէն կը մտածէին որ այս կինը խենթ մըն էր որ կ'ամուսնանար թոքախտաւորի մը հետ: Բայց անոնք կը գնահատէին Անտոնինայի այդ ազնիւ քայլը: «Զարմանալի զոյգ մը» կ'ըսէին անոնք Անտոնինայի ու Գուրգէնին նայելով ու շատեր ալ այն կարծիքը կը յայտնէին թէ Անտոնինան իր տնային պայմաններուն մէջ պիտի յաջողէր վերջնականապէս բուժել Գուրգէնը:

Ամուսնացան ու նոյն օրն իսկ Մահարի գրեց «Հարսանիք» խորագրեալ իր մէկ տխուր բանաստեղծութիւնը:

«Ահա իմ վերջին հարսանիքը եւ հարսնացուն: Բայց դարպասներու ետին մահն է որ կը սպասէ ինծի, մահն է որ կը սպասէ ծաղրագին ակնարկով», գրած էր Մահարի: Եւ Մահարին ալ չէր գիտեր անշուշտ որ տակաւին երկար տարիներ պիտի ապրէր, նորանոր գործեր պիտի շահեցնէր հայ գրականութեան, մինչեւ իսկ իր ժողովուրդին կողմէ կրկին պիտի խաչուէր իր ապագայ «Այրուող այգեստաններ» նշանաւոր վէպին համար: Իր ծննդավայր Վանի պատմութիւնն էր այդ, որուն մէջ սակայն Մահարի տեղ-տեղ պատմած էր թէ ինչպէս ազնիւ Թուրքեր օգնած էին Հայերու ու զանոնք փրկած էին ստոյգ մահէ: Այս վէպը մեծ փոթորիկ պիտի ստեղծէր ու Մահարի աքսորէ ալ աւելի տխուր օրեր պիտի ապրէր Երեւանի մէջ, պիտի քարկոծուէր, պիտի նախատուէր, «Թուրք դաւաճան» պիտի կոչուէր իրեն դէմ արշաւ կազմակերպողներու կողմէ:

Բայց ասիկա արդէն տարբեր պատմութիւն է:

Այդ օր Սիպերիոյ մէջ երկու աքսորեալներ, մէկ Հայ, միւսը Լիթվացի, իրենց կեանքը կը միացնէին լաւ ու վատ օրերու համար: Սառեցնող արեւ մը զարմանքով կը նայէր այդ տաքուկ հարսանիքին վըրայ:

Բ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 3-ին, կազմակերպութեամբ Թորոնթոյաբնակ 160 սաներու կողմէ ընտրուած կազմակերպիչ յանձնախումբին եւ հովանաւորութեամբ տեղւոյն Հայ Կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը նուիրուած Մխիթարեան Միաբանութեան աւելի քան 300 տարիներու փառաւոր վաստակին: Հանդիսութեան ներկայ եղած են յատկապէս հրաւիրուած Վենետիկէն աբբահայրը Եղիա ծ. վ. Քիլաղպեան, Հայր Վրթանէս վ. Ուլուհոճեան, Պոսթընէն Հ. Ռաֆայէլ Անտոնեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ քոյր յարանուանութիւններէ եւ ազգային միութիւններէ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Մխիթարեան սան, ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանի նախկին տնօրէն Մարգար Շարապխանեան, որ վեր առած է միաբանութեան երեքհարիւրամեայ վաստակը, ընդգծելով անոր բերած նպաստը հայ ժողովուրդի վերջին դարերու պատմութեան մշակութային կեանքին մէջ: Գեղարուեստական կարճ բաժինէ մը ետք, խօսք առած է Պոլսոյ Մխիթարեան սան Եդուարդ Պալեան, որ անդրադարձած է Մխիթար Սեբաստացիի կեանքէն Սեբաստիայէն Վենետիկ, դիմագրաւելով անասելի դժուարութիւններու, հասնելու համար իր նպատակին: «Նայիրի Հայ» երգչախումբի մասնակցութենէն ետք, բանախօսած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Հ. Եղիա ծ. վ. Գիրէջեան, որ նշած է թէ այս ձեռնարկին թուականը իր իւրայատուկ տեղը պիտի ունենայ Թորոնթոյի հայ գաղութի պատմութեան մէջ, քանի Մխիթար Սեբաստացիի յաջորդը, ներկայ աբբահայրը՝ Հ. Եղիա վ. Քիլաղպեան առաջին անգամն է որ ոտք կը դնէ Գանատայի հողին վրայ, ապա ներկայացուցած է արբահօր կենսագրութիւնը ծննդավայր Քեսապէն Հռոմ, հուսկ Վենետիկ: Այնուհետեւ իր սրտի խօսքը փոխանցած է Հ. Եղիա վ. Քիլաղպեան, ներկայացնելով միաբանութեան առաքելութիւնը ու յառաջիկային համար նախատեսուած ծրագիրը: Հանդիսութեան աւարտին, արտայայտուած է նաեւ Մխիթարեան նախկին սան Եսայի Սարգիսեան, իսկ միաբանութեան անդամ Հ. Վրթանէս Ուլուհոճեան երգած է «Աստուածածին անհարսնացեալ» շարականը:

***

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ապա Գազազ Արթին ամիրա սրահին, Նոյեմբեր 11ին տօնուած է Ս. Խաչ դպրեվանքի հիմնադրութեան 54րդ տարեդարձը: Եկեղեցական արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Յաւարտ պատարագի կատարուած է յատուկ պաշտօն Ս. Խաչ դպրեվանքի հիմնադիր երանաշնորհ պատրիարքներ՝ Գարեգին Խաչատուրեանի, Շնորհք Գալուստեանի, Գարեգին Գազանճեանի եւ դպրեվանքին հանգուցեալ սատարողներու հոգւոյն համար: Արարողութենէն ետք, տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը Գազազ Արթին ամիրա սրահին մէջ: Հանդիսավարը եղած է Պարոյր Քէպապճը, որ գործադրած է յայտագիրը, որուն ընթացքին Շիշլիի քաղաքապետը, փոխ-քաղաքապետը ինչպէս նաեւ Մայր քաղաքապետութեան խորհրդական տիկին Նատիա Թաշէլ ձեռամբ Մեսրոպ պատրիարքին ստացած են յուշապնակներ վարժարանին նկատմամբ իրենց զօրակցութեան առ ի գնահատանք: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, արտայայտուած է Շահան արքեպիսկոպոս եւ որպէս նախկին տեսուչ յիշած է անցեալի օրերը: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք:

***

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 12ին, գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ 200ամեակին եւ Էսաեան Սանուց միութեան հիմնարկութեան 60ամեակին նուիրուած: Յայտագիրը բաղկացած էր Ալիս Մանուկեանէ (սոփրանօ), Լեւոն Էրոյեանէ (դաշնակ) եւ Մաբալէ (երգի եւ պարի խումբ):

«ԽԱՉԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Հայ Գիրքի 29րդ ցուցահանդէսին առիթով, Անթիլիասի մայրավանքի հրջափակին մէջ հաւաքուած մշակութասէր բազմութեան դիմաց իր Հայրապետական պատգամը տալով, Արամ Ա. կաթողիկոս ուրախութեամբ յայտարարեց «Խաչիկ Պապիկեան Հրատարակչական Հիմնադրամ»ի հաստատումը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հովանաւորութեան ներքեւ:

Կաթողիկոսարանի այլ հրատարակչական հիմնադրամներու նման, սոյն Հիմնադրամը եւս ունի յատուկ կանոնագրութիւն եւ դատակազմ, նախագահութեամբ Հայրապետին և ատենապետութեամբ պրն. Երւանդ Բամպուքեանի: «Խաչիկ Պապիկեան» հիմնադրամի միջոցաւ, յարգելով հանգուցեալ Մեթր Պապիկեանի փափաքը, պիտի հրատարակուին առաւելաբար հայ քաղաքական մտքի եւ մեր ժողովուրդի իրաւունքներու հետապնդման առընչուող գիրքեր:

Հիմնադրամը շուտով գործնական հարցերու շուրջ յայտարարութիւն պիտի կատարէ մամուլին:

Livres reçus

PAROLES A DIEU
DE
GREGOIRE DE NAREK

Traduction et notes par
ANNIE et JEAN-PIERRE MAHE

Editions Peeters, 2007

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՐՏՈՂՆԵՐԸ

ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ

ԹԻՒ 21. ՍԱՄՈՒԷԼ ԱՆԵՑԻ

...«Մոռացեալ զգիտութիւն եւ զանուսումնութիւն իմ, ի թախանձելոյ քոյ, սրբազգեացդ Գրիգոր, յաղթեցայ ի սիրոյ կամաց առ ի գրել զոր կամեցար ...» եւ այլն:

Ակնարկուած Գրիգորը Պահլաւունի կաթողիկոսն է որ Սամուէլ Երէցէն կը խնդրէ գրել ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ մը սկսելով Ադամէն հասնելու համար մինչեւ 1180 թըւականը: Կատարածը պատմագրութիւն չէ այլ տարուէ տարի յիշատակել, ազգերու կեանքէն քաղելով պատմական գլխաւոր եղելութիւնները եւ թագաւորներու յաջորդականութիւնը, այդ իսկ պատճառով գիրքը կոչած է նաեւ Քրոնիկոն եւ գաւազանագիրք:

Ո՞վ է Սամուէլ Անեցի: Ինքզինք աշակերտ կ'անուանէ Գէորգ վարդապետին, որ Զարբանալեանի համաձայն Մեղրիկն է: Աշակերտած է նաեւ Յովհաննէս Սարկաւագին ըստ Վարդան պատմիչի: Ապրած է 1100-1190ի ատենները: Սամուէլ կը վկայէ որ երբ 1161ին Վրաստանի Գորգի թագաւորը Անին կ'առնէ Յունիս ամսուն եւ Օգոստոսին ջարդը տեղի կ'ունենայ՝ ինք ներկայ եղած է:

Հին շրջաններուն համար որպէս աղբիւր գործածած է քրոնիկագիր Եւսեբիոս եւ Մովսէս Խորենացին: «Զանացի - կ'ըսէ - զամենագեղեցիկ զաստուածարեալ զպատմութիւնս Եւսեբեայ կրկին գրելով... որ ի մթին տեղիս լուսաւորէ»:

Տրդատ թագաւորէն վերջ կ'աշխատի զանազան հեղինակներէ մասեր ընտրել եւ դէպքերու ժամանակը ճշդել: Ընդարձակ քաղուածքներ կը մէջբերէ Յովհաննէս Սարկաւագէ:

Սամուէլ Անեցիի ժամանակագրութեան կարեւորութիւնը այն է որ հին շրջաններուն համար իբր եղր կը ծառայէ իր գործածած աղբիւրներուն եւ նոր ժամանակներուն իբր լրացուցիչ միւս հեղինակներու տուած տեղեկութիւններուն:

1180 թուականէն ետք ուրիշներ շարունակած են Սամուէլի ժամանակագրութիւնը նոյն ոճն ու համառօտութիւնը պահելով:

«Աստանօր զտեղի առեալ կային շարադրութիւնք գեղեցկաբանին Սամուէլի... յայսմ հետէ այլոյ ուրուք է շարադրութիւնս», եւն.: Եւ ժամանակագրութիւնը շարունակած են մինչեւ հայկական ՌՃԽԵ թուականը (1696):

Այս յաւելուածին համար մասնաւոր հեղինակի անուն մը չի յիշուիր այլ ձեռագիրներուն մէջ պարզապէս կոչուած են ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՂ ՍԱՄՈՒԷԼԻ եւ տուած են կարեւոր տեղեկութիւններ յատկապէս Կիլիկեան թագաւորութեան շրջանի պատահած դէպքերու մասին:

Սամուէլի ժամանակագրութիւնը 1818ին թարգմանուած է լատիներէնի և աւելի ուշ ֆրանսերէնի՝ հայագէտ Պրոսէի կողմէ:

Պատրաստեց՝ ՅԻՊԷ

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ՔԱՈՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Յետոյ նոր առաջարկութիւն արուեց. Թող սինիոր Ծովաննին պապին ասէր նրա տիրոյթում գտնուող երեսուն հազար քաղաքական բանտարկեալների եւ այն քան հազար վտարանդիների մասին, որոնք ստիպուած էին եղել փախչել արտասահման:

– Ո՛չ եւ հազար անգամ ո՛չ, – բացականչեց Վէքին: – Միեւնոյն է, պապից մենք ոչ մի բան չենք ստանայ, միայն փորձանքի մէջ կը քաշենք Ծովաննիին. կարող է դա վերջանայ նրանով, որ մեծ դափնեկրի փոխարէն Այվազովսկին դառնայ աքսորական: Նրան կ'արտաքսեն իր երկրը, իսկ այնտեղ իշխում է նրանց ահաւոր ցարը, որը նոյնպէս չի խնայի իտալացի կարբոնարների համար միջնորդողին: Ոչ, ոչ, չպէտք է վտանգի ենթարկել մեր ընկերոջը: Նրա կախարդական վրձինը դեռ շատ է անհրաժեշտ մարդկանց:

– Բայց ես խնդրում եմ, տուէք ինձ որեւէ դատապարտեալի անուն, – սկսեց Այվազովսկին:

– Ոչ, ոչ, գրեթէ գոռում է նրա վրայ Վէքին:

– Իսկ իմ կարծիքով, – այդ բոպէին միջամտում է ընկերներից մէկը, – Ծովաննին պէտք է ձեռք բերի Արա Վէքիլեանի եւ նրա որդիների ազատ արձակման հրամանը...

– Արա Վէքիլեա՞ն, – շփոթուած հարցնում է Այվազովսկին: – Իսկ ի՞նչ է պատահել նրան: Դա այն մարդն է, որը իմ եղբօրը ժամանակին ընդունել տուեց Մխիթարեան միաբանութիւն:

– Արա Վէքիլեանը իմ քեռին է, – կամաց պատասխանում է Վէքին, – նա մասնակցեց Պոլոնիայի ապստամբութեանը:

...Մինչեւ կաթոլիկական աշխարհի մեծ տիրակալի մօտ հասնելը Այվազովսկին ստիպուած էր երկար ճանապարհ անցնել՝ մեծ ու փոքր դահլիճներով, ներքին բակերով, կապելլաներով...

Նրան ընդունում էին հանդիսաւորաբար: Սկզբում առաջնորդում էին երկու կանոնիկոսներ, յետոյ նրանց միացան նաեւ պապի լեգատներից, իսկ վերջում, երբ արդէն նորին սրբազնութեան գրեթէ ընդունարանի առաջ էին, նրանց միացան նաեւ չորս կարդինալ՝ շքեղաշուք ծիրաններով: Մուտքի առաջ այս ողջ շքախումբը կանգ առաւ եւ Այվազովսկին մտաւ դահլիճ՝ ուղեկցուած միայն կարդինալներով:

Երբ պապի կանչով նկարիչը մօտեցաւ այն բազկաթոռին, որի մէջ կիսաթիկնած էր նա, յանկարծ ներքին մի դող համակեց նրա ողջ էութիւնը. Նրա դիմացի մագաղաթեայ մեռելատիպ դէմքը իսկական դիակ էր յիշեցնում:

Բայց երբ սովորական օրհնանքը տալով Գրիգորիոս ԺԶ. բարձրացրեց իր ուռած կոպերը, Այվազովսկին սահմռկեց, տեղի տալով եօթնասունեօթամեայ ծերունու արտասովոր ագահ, անկշտում հայեացքի առաջ:

Մինչ այդ պետական քարտուղար Լամպրուսքոնին սեղանի վրայից վերցրեց թաւշի տուփիկն ու յանձնեց պապին: Գրիգորիոս ԺԶ. նրա միջից դուրս բերեց մի մեծ ոսկէ շքանշան:

– Սա մեր պարգեւն է քեզ, որդեակ իմ, քո արուեստի համար: Ինչ վերաբերում է քո սքանչելի նկարի վարձատրութեանը, ապա արդէն համապատասխան կարգադրութիւն արուած է...

– Ձերդ սրբազնութիւն, թոյլ տուէք հրաժարուել ամէն վարձատրութիւնից եւ իմ նկարը ընծայաբերել ձերդ սրբազնութեանը...

Պապի դէմքը հալչում է...

Նա անսպասելի աշխուժանում է եւ դառնալով կարդինալներին եւ Լամպրուսքոնիին ասում.

– Լսեցի՞ք, ահա ձեզ ազնուութեան եւ անշահախնդրութեան իսկական օրինակ, – եւ Գրիգորիոս պապ փաղաքուշ հայեացքն ուղղում է Այվազովսկուն: – Մենք նոյնպէս կ'ուզենայինք հաճոյք պատճառել քեզ..

(Շար. 113)

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1
Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20·30էն սկսեալ
«Տիամանթէռ»

ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01· 43· 78· 57· 67:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԻՍԻ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ռէնս, Կիրակի, Դեկտեմբեր 9*ին: Այցելութիւն իտալական մուրները եւ Ծնունդի շուկան:*

Մեկնում ժամը 7·45*ին Գլամարի քաղաքապետարանին առջեւէն:*

Մասնակցութիւն՝ 45 *եւրօ:*

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
– Ժագլին՝ 01· 40· 95· 81· 33,
– Աննիկ՝ 09· 53· 66· 95· 06:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ԼՕԹՕ–*ն* Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, *ժամը* 15*ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:*

La
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

partenaire
du POLE CULTUREL
D'ALFORTVILLE

présente

« LE CONCERT ARMENIEN OU LE PROVERBE TURC »
de et par
GERARD TORIKIAN

le Jeudi 29 novembre à 20h30
au Pôle Culturel
Salle des Spectacles
Parvis des Arts à Alfortville
(à l'angle des rues Bourdarias et Franceschi)

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29. 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**,
réalisateur
Jeudi 29 novembre
exceptionnellement à 19h30
Le chef-d'œuvre d'ELIA KAZAN
AMERICA, AMERICA
— U.S.A., 1963 —
Oscar du meilleur film en 1964
Un film d'**Elia Kazan**
Production et scénario : **Elia Kazan**
Musique : **Manos Hadjidakis**
avec **Harrys Davis, Sthatis Giallelis, Elena Karam** et **Franck Xolf.**
3 heures, VO sous-titré français
Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

⁂

REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL
DE FIN D'ANNEE
de l'**Union Culturelle Française des Arméniens de France — UCFAF**
le **Dimanche 9 décembre à 12h30**
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
(métro République)

Invité d'honneur :
Monsieur **Serge AVEDIKIAN**
réalisateur et comédien

en présence de
Monsieur **Jean-Pierre MAHE**
Membre de l'Institut —
Président d'Honneur de l'UCFAF

Repas de fête
Tombola
Animation musicale

Participation : 35 euros
Réservations auprès de Tante Suzanne:
au **01. 39. 90. 66. 28**

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

Récital de chant

Florine OLIVIER (soprano)
Hubert SCUIEREB (tenor)
Naïri DEMIRDJIAN (piano)

Programme : **Suhumann — Brahms — Tosti — Bellini — Respighi — Strauss — Wolf...**

Jeudi 6 décembre à 20h30
en l'église arménienne catholique
13 rue du Perche — 75003 Paris

Renseignements et réservations :
06. 08. 46. 18. 01
06. 14. 74. 92. 97

Participation aux frais : 10 euros

INAUGURATION DES LOCAUX A ALFORTVILLE

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

LE PASTEUR
JOEL MIKAELIAN

ont la joie et l'honneur de vous inviter à l'inauguration des nouveaux locaux de l'Eglise agrandis et rénovés

Dimanche 25 Novembre à 16h15
8 rue du Groupe Manouchian —
94140 Alfortville

R.S.V.P. : 01 47 36 02 50

Une collation sera servie à l'issue de la cérémonie.

---

2 NUITS OFFERTES A L'HOTEL EUROPE****

A CHAQUE ACHAT D'UN BILLET D'AVION

PARIS - EREVAN - PARIS

(sous conditions particulières, offre valable du 1er novembre au 23 mars 2008, sous réserve de disponibilités)

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS

Saberatours	Sevan Voyages	Wasteels
11 rue des Pyramides	48 Cours de la Liberté	67 La Canebière
75001 Paris	69003 Lyon	13001 Marseille
Tél. : 01 42 61 51 13	Tél. : 04 78 60 13 66	Tél. : 04 95 09 30 60

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

♦ Bar

♦ Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

●

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27
MARDI
27 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·837 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 83e ANNEE — N° 21·837

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ԱԽԹԱՄԱՐԷՆ ԵՏՔ ԿԱՐՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՑԸ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ

Կարսի մէջ կազմակերպուած Եւրոպական ֆիլմերու փառատօնի մը առթիւ քաղաքետ Ն. Ալիպէյօղլու յայտարարած է թէ Անի քաղաքին աւերակներն ու Կարսի Առաքելոց եկեղեցին նորոգելու ծրագրաւորումներ կան : Աւելի անմիջական կը թուի երկրորդին պարագան որ կ՚ըսուի թէ տարիէ մը պիտի բացուի որպէս «Քրիստոնէական մշակոյթի Թանգարան» :

Քաղաքապետ Ալիպէյօղլու ըսած է թէ որոշած են հիմնական գործ տեսնել ու Առաքելոցի նորոգութեան համար Երզրումէն քար կը փոխադրեն Կարս : «Թուրք կառավարութիւնը ուշադիր է հայկական կոթողներու պահպանութեան : Առաքելոցի նորոգութիւնը գալ տարի պիտի աւարտի : Եկեղեցին Թանգարանի պիտի վերածուի, ոչ թէ մզկիթի» ըսած է ան :

«Ակօս»ի կայքէջը (Նոյեմբեր 23) այս տեղեկութիւններուն հետ կ՚անդրադառնար Անիի նորոգութեան թղթածրարին : Կարսի կուսակալութիւնը Անիի երեք կառոյցներուն նորոգութեան նուազուրդի թղթածրարը առանց պատճառաբանութեան ետ առած է : Այդ նորոգութիւններուն ծրագիրը մշակուած էր Մշակոյթի նախարարութեան մէջ կազմուած յանձնաժողովի մը կողմէ :

*
**

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻ ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ

Մալաթիայի մէկ հրատարակչատան մէջ երեք հոգի սպաննած ոճրագործներուն դատավարութիւնը սկսած է Նոյեմբեր 23ին : Զոհերէն մէկը Գերմանացի մըն էր, միւս երկուքը քրիստոնեայ Թուրքեր : Սպանութիւնները բացատրուած էին քրիստոնէական քարոզչութեան հակազդեցութեամբ. Թիրախ առնուած հրատարակչատունէն լոյս կը տեսնէին քրիստոնէութեան առընչուած հատորներ :

Գլխաւոր հինգ ամբաստանեալները կը դատուին ցկեանս բանտարկութեան պահանջով, անոնց օժանդակութեան յանցանքով ամբաստանուած երկու ուրիշներու համար ալ 15 տարուան բանտարկութիւն կը պահանջուի : Առաջին նիստին ներկայ գտնուած են զոհերուն ընտանեկան պարագաները, նաեւ ԱՄՆ-ու, Եւրոպական Միութեան, Գերմանիոյ ներկայացուցչութիւններէն դէմքեր, Տիյարպէքիրի վերապատուելին : Արեւմտեան լրատուներ յատուկ ուշադրութեամբ կը հետեւին դատավարութեան, չեշտելով անոր հակաքրիստոնեայ բնոյթը :

Դատավարութեան ընթացքին խօսք առած են զոհերու կիները. գերմանացի Թ. Կեսքէի կինը ըսած է թէ տասը տարիէ է ի վեր Մալաթիա կ՚ապրին ու կ՚ուզեն շարունակել հոն մնալ : Աւելցուցած է թէ կը հաւատայ Թուրքիոյ աշխարհավար համակարգին ու արդարութեան եւ վստահ է թէ արդարութիւնը կը յաղթանակէ :

Թուրք զոհերէն մէկուն կինն ալ ըսած է թէ ինք Թուրք քրիստոնեայ է. դաւակները իրեն հարց կու տան թէ քրիստոնեայ ըլլալով իրե՞նք եւս օր մը պիտի սպաննուին :

Տուժած կողմին փաստաբանները յայտնած են թէ ոճիրին միակ պատճառը զոհերուն քրիստոնէութիւնը ըլլալով, ամբաստանագիրը պէտք է պատրաստուի ցեղասպանութեան, մարդկութեան դէմ ոճիրի յօդուածներուն հիման վրայ :

Դատավարութիւնը յետաձգուած է Յունուար 14ին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼ

« Ժառանգութիւն » կուսակցութեան հիմնադիր ու ղեկավար Ր. Յովհաննէսեան պիտի չկարենայ նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայանալ : Պատճառը այն է որ նախագահ Ռ. Քոչարեան մերժած է 1991 թուականէն Հայաստանի քաղաքացի համարուելու անոր դիմումը :

Հայաստանի սահմանադրութեամբ՝ թեկնածու կրնայ ներկայանալ ան որ երկրին քաղաքացիութիւնը ունի եւ 10 տարիէ ի վեր հոն կը բնակի : Մինչ Ր. Յովհաննէսեան 1990էն Երեւան փոխադրուած ըլլալով հանդերձ, մէկէ աւելի մերժումներէ ետք, միայն 2001ին ստացած է Հայաստանի քաղաքացիութիւնը :

Ր. Յովհաննէսեան որ անկախութեան տարիներու արտաքին գործերու առաջին նախարարն էր ու որոշ ժողովրդականութիւն կը վայելէ, չէ յայտնած յետագայ իր մտադրութիւնը. «Ժառանգութիւն»»ը մօտ օրէն ղեկավարութեան նիստով մը կ՚որոշէ թէ այլ թեկնածուի՞ մը կը զօրակցի, թէ կը մերժէ որեւէ ձեւի մասնակցութիւն յառաջիկայ փետրուարի նախագահական ընտրութեան :

*
**

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

1988 Դեկտեմբեր 7ի Սպիտակի երկրաշարժին 20ամեակին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի Նոյեմբեր 23ի հրամանագրով որոշուած է նշումի պետական յանձնաժողով ստեղծել : Զայն կը գլխաւորէ վարչապետը, մաս կը կազմեն նախարարներ, Ազգ. ժողովի նախագահին տեղակալը, ոստիկանութեան պետը, Լոռիի, Շիրակի մարզպետները, Գիւմրիի, Սպիտակի քաղաքապետները, Հայց. եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը : Յանձնախումբը պարտի մինչեւ յառաջիկայ Յունուար 15 հաստատել 20ամեակի նշումներու ծրագիրը :

ՍԵՎԻԼԼԱՅԻ ՖԻԼՄԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ «ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿ»ՈՎ

Սպանիոյ Սեվիլլա քաղաքին Եւրոպական ֆիլմերու փառատօնը բացուած է Թավիանի եղբայրներու «Արտոյտներու ագարակը»ով : Անթոնիա Արսլանի Թուրքիոյ մէջ արգիլուած նոյնանուն գիրքին նիւթով պատրաստուած գործին բեմադիրները ըսած են այդ առիթով ալ թէ Թուրքիա պարտի ճանչնալ Ցեղասպանութիւնը : Անոնք աւելցուցած են որ յոյս ունին տեսնելու օր մը թէ իրենց ֆիլմը Թուրքիոյ մէջ կը ցուցադրուի. նոյնիսկ կը ցուցադրուի դպրոցներու մէջ :

«Թուրքիա կը ձգտի Եւրոպական Միութեան անդամակցիլ. իսկ Միութիւնը, որուն 27 անդամներէն մէկն ենք մենք, կը հաւատայ որ Թուրքիա պարտի նախ ճանչնալ Հայերու Ցեղասպանութիւնը» ըսած են անոնք :

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՍԱՐՔՈԶԻ, Նոյեմբեր 24ին, Չինաստան մեկնեցաւ եռօրեայ այցելութեան մը համար, յիսուն հոգինոց պատուիրակութեան մը գլուխը : Բաւական աղմուկ հանած է այն իրողութիւնը, որ այդ պատուիրակութեան մաս չի կազմեր Մարդկային իրաւանց ենթանախարարը՝ Ռամա Եատէ, հակառակ եղած դիմումներուն : Ելիզէի բանբերը Տաւիտ Մարթինոն բացատրած է Մոնտի (Նոյ. 24) որ «Նախագահը Ռամա Եատէին պէտք չունի Մարդկային իրաւանց մասին խօսելու համար, ոչ ալ Պարնիէին՝ գիւղատնտեսութեան մասին խօսելու համար, ոչ ալ Լակարտին՝ տնտեսութեան մասին խօսելու համար» : Ելիզէ չուզեր ընդունիլ որ Ռամա Եատէի չերթալը հետեւանք է որոշ բարեացակամութեան մը Չինաստանի իշխանութեանց նկատմամբ : Մնաց որ Մարդկային իրաւունքները շատ ծանր չեն կշռեր, երբ 20 միլիառ եւրոյի պայմանագրերու հարց կայ : Պայմանագրերու մեծ մասը արդէն ստորագրուած էր Նոյեմբեր 25ին : Սարքոզի իր այցելութիւնը սկսած էր Քսիանով, կայսերական նախկին մայրաքաղաքը : Իրեն ընկերացողներուն մէջ են մայրը, մէկ զաւակը, Ռ. Տաթի, Քրիսթին Լակարտ, Փ. Պալքանի եւ այլ անձեր :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահական ընտրութիւնը տեղի պէտք է ունենայ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30ին, հինգ յետաձգումներէ ետք : Լահուտ որու ժամանակաշրջանը վերջ գտաւ Նոյեմբեր 23ի կէս գիշերին, ուզած էր որ իշխանութիւնը բանակին յանձնուի, բայց մերժումի բախած էր, քանի ըստ Սահմանադրութեան, նման պարագայի իշխանութիւնը կը վարէ վարչապետը : Ամէն պարագայի մէջ, քաղաքական տագնապը ծանր է եւ ժողովուրդն ալ՝ մտահոգ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Շաբաթ Նոյեմբեր 24ի առաւօտեան 2000 հոգի ցոյց մը ըրած են Պուտինի դէմ եւ խիստ կերպով հալածուած ոստիկանական ուժերու կողմէ : Ձերբակալուած են «Ուրիշ Ռուսաստան մը» ընդդիմադիր շարժումին պարագլուխները, որոնց կարգին Գասպարով, որ հինգ օրուան բանտարկութեան դատապարտուած է : Յաջորդ օրն ալ նման ցոյց մը տեղի ունեցած է Ս. Պետերսբուրգ եւ ոստիկանութիւնը նոյն բրտութեամբ միջամտած է : Երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ՚ունենան Կիրակի Դեկտեմբեր 2ին :

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը Մ. Սահաքաշվիլի հրաժարած է Նոյեմբեր 25ին, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ նախագահական ընտրապայքարին : Ընտրութիւնը տեղի կ՚ունենայ Յունուար 5ին : Ընդդիմադիրները կրկին ցոյցի դիմած են Թիֆլիսի մէջ : Ցուցարարները կը պահանջէին որ հեռատեսիլի ընդդիմադիր կայանը, որ փակուած էր Նոյեմբեր 7էն ի վեր, վերաբացուի :

ՎԻԼԻԷ-ԼԸ-ԲԷԼԻ (փարիզեան արուարձան) մէջ Կիրակի Նոյեմբեր 25, ժամը 17ի շուրջ բախում մը պատահած է ոստիկանական կառքի մը եւ մոթոյի մը միջեւ, որու վրայի երկու պատանիները՝ 14 եւ 15 տարեկան, տեղն ու տեղը մեռած են, ոստիկան մըն ալ վիրաւորուած է : Կարելի չէր եղած հաստատել թէ ո՞ր կողմն էր յանցաւորը եւ այդ անորոշութիւնը պատճառ եղած էր որ հակազդեցութիւնը անմիջական ըլլայ եւ ծանր միջադէպեր իրարու յաջորդեն : Այդ միջադէպերը շարունակուած էին Նոյեմբեր 25էն 26ի գիշերը, ոչ միայն Վիլիէ-լը-Պէլ, այլեւ Արնուվիլ-լէ-Կոնէս : Կրակի տրուած էին կառքեր, ոստիկանատուներ, Մք-Տանըլտ՚զ ճաշարան մը եւ ամբողջ գիշերը հրդեհներ ծագած էին երկու արուարձաններուն մէջ : Պատանիներ վրէժի կոչեր կ՚ընէին ամէն կողմ : Թալանի տրուած էին Արնուվիլի կայարանը եւ ոստիկանատունը : Զոհերէն մէկուն եղբայրը՝ Օմար Սեհուլի կ՚ուզէ որ պատասխանատու բոլոր ոստիկանները դատապարտուին : Կը թուի որ երկու պատանիները շատ արագ կ՚երթային գողցուած մոթոյով մը եւ իրենց գլուխն ալ պաշտպանուած չէր : Գիշերուան միջադէպերու ընթացքին 20 ոստիկաններ ալ վիրաւորուած են : Վնասները շատ մեծ են : Քննութիւն ալ բացուած է ճշդելու համար արկածին բուն պարագաները : Ստուգեցինք որ շրջանի հայկական հաստատութիւնները վնաս չէին կրած :

ԷՌ – Ը – ԷՌ ՏԷ. գիծի կառախումբի մը մէջ, Կիրակի Նոյեմբեր 25ի առաւօտուն, 23 տարեկան ուսանողուհի մը դաշունահարուած է ու մեռած քիչ յետոյ, Քրէյի կայարանը : Նոյն օրը ձերբակալուած է կասկածելի մը, որ անցեալ մըն ալ ունի սեռային յարձակումներու գետնին վրայ եւ տասը տարի առաջ ալ դատապարտուած է :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ուսանողական շարժումին մէջ ալ որոշ պառակտում մը կայ եւ Կիրակի օր, Նոյեմբեր 25ին, ԻՒՆԷՖ-ը ձգուած գացած է Լիլ հաւաքուած չորրորդ համակարգումը, ինչ որ գոհունակութիւն պատճառած է Բարձրագոյն ուսման նախարարուհիին, որու օրէնքին դէմ է որ ծագում առած էր շարժումը :

ՈՒԿՐԱՆԻԱ, Նոյեմբեր 24ին, ոգեկոչած է 1932–33ի մեծ սովին 75ամեակը : Ծանօթ է որ միլիոնաւոր Ուկրանացիներ մեռած են այդ շրջանին եւ հարցը միշտ առկախ կը մնայ Կիեւի եւ Մոսկուայի միջեւ : Միւս կողմէ, Դոնեցի հանքին արկածին հետեւանքով մեռեալներու վերջնական թիւը 100 էր :

ՓԱՐԻԶԻ Արքեպիսկոպոսը՝ Անտրէ Վէնթ՚րուա, Նոյեմբեր 25ին, Վատիկանի մէջ ծիրանաւորի տիտղոսի արժանացած է, ինչպէս 22 ուրիշ եպիսկոպոսներ : Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Մ. Ալիօ-Մարի, որ նաեւ պաշտամունքի նախարարուհի է : Ֆրանսա ներկայիս 9 կարդինալ ունի :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

2010-Ի ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ԶՏՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՆՈՅՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Հարաւային Ափրիկէի հանրապետութեան մէջ տեղի ունենալիք ֆութպոլի 2010ի Համաշխարհային Բաժակի զտումներու մրցումներուն վիճակները քաշուած են : Հայաստան կը գտնուի 5րդ խումբին մէջ ուր կան Թուրքիա, Սպանիա, Պոսնիա, Էստոնիա, Պելժիա :

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԷՌԵԱՆԻ «ՄՐՋԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ» ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Բ.

ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Սփիւռքի քանի մը մեծ վիպագիրներու շարքին երբեք չի յիշուիր Պիպէռեանին անունը: Հայ վէպին լղար ցուցակը չընդգրկեր Պիպէռեանին արտադրանքը, հակառակ անոր որ իր ստեղծագործութեան ուսումնասիրումը դիտանցք մը եւս պիտի յաւելուր ցարդ կատարուած աշխատանքներու դէզին վրայ: Կը թուի, տաղանդն ու համբաւը չփոթող տարածուն մտայնութեան մը զոհերը դարձած ենք, դարձեա՛լ: Մոռացումին կամ անտեսումին նըպաստած հանգամանքները զերծ չեն առարկայական քանի մը պարագաներէ, երբ նկատի առնուին Պոլսոյ լուսանցքային դիրքը Սփիւռքի ընդհանուր մակերեսին վրայ եւ նման Պոլսոյ մը մէջ, ինքզինք քաղքենի հասարակութենէն չէզոքացընելով, լուսանցքայնացած հեղինակին անհաղորդ բնաւորութիւնը: Ահա՛ վէպը՝ «Մրջիւններու վերջալոյսը», որուն թերթօնի ձեւով հրատարակութիւնը Յունուար 1971ին հազիւ աւարտած՝ զինուորական իշխանութիւնը իր ազդու միջամտութեամբ պիտի խափանէր վերջին տասնամեակին հաստատուած բարենպաստ մթնոլորտը, երկիրը հետզհետէ պիտի հասնէր քաղաքացիական պատերազմի մը շեմին՝ հուսկ յանգելու համար 1980ի զինուորական յեղաշրջումին: Վէպը, գրուած համեմատաբար ազատ տարիներուն, «վտանգաւոր» կը նկատուէր 1971էն վերջ և յատկապէս 80ականներու անմիջապէս սկիզբին, իսկ 1985ին, երբ որոշ յապաւումներով կ'արժանանար տպագրութեան, արդէն իսկ կորսնցուցած էր իր ընթերցողը, իր միջավայրը, զրկուած գրական մթնոլորտի մը հետ շփման մէջ մտնելու հնարաւորութենէն:

Ներկայ հրատարակութիւնը իր արդիականութիւնը արդարացնելու բազմակի յատկութիւններ կը գտնէ պատմական որոշ շրջանի մը մասին մեզի փոխանցած տեղեկութիւններէն կամ հանգուցեալ Պիպէռեանը ոգեկոչելու առիթ մը հանդիսանալէն անդին տեղ մը: Ժամանակը, այս պարագային բարեբախտաբար, մաշեցուցած է գրուածքին արտաքին ստացուածքը եւ կը ստիպէ մտնելու իր հիւսուածքէն ներս: «Մրջիւններու վերջալոյսը» պատմական վէպ մը չէ, պատմութիւնը ժամանակաւոր իրականութիւնը վերլուծելու կամ վերստին կերտելու, ի մի բան՝ զայն դուրսէն նուաճելու յատկութիւն մը չունի, այլ վէպ մըն է, ուր հեղինակը կը փորձէ ներսէն քննելու անձի մը (Պարէտի), ընտանիքի մը (Թահրանեաններու), առհասարակ՝ հաւաքականութեան մը (պոլսահայութեան) յարափոխ էութիւնը, տեւող գո՛յը:

Պիպէռեան զարտուղի ճամբայ մը կ'առաջարկէ՝ մտնելու համար «Մրջիւններու...» աշխարհէն ներս: Իր նախորդ վէպին՝ «Անկուշի սէրահարներ»ուն (Պոլիս, 1962), առաջին էջին վրայ Սուր եւ Նորմա նստած են հանրային պարտէզի մը մէջ: Համբուրուելու վրայ են, երբ յանկարծ Սուր կ'անդրադառնայ, որ «մէկը անշարժ կը դիտէր զիրենք: Ա՛յն աստիճան անշշուկ, ա՛յն աստիճան անշարժ, որ քառորդ ժամի վեր չէին զգացած անոր ներկայութիւնը իրենց գլխուն վերեւ»: Այս մէկը մինչ ցաւագար ռէօմաթիզմի մըն է յաչս Սուրի եւ Նորմայի, անուն-մականուն ունեցող կրթեալ ու լուրջ անձի մը կը վերածուի «Մրջիւններու...»ն մէջ՝ Պարէտը, որ կը յառաջանայ ծառէ ծառ, մացառէ մացառ ու կը հետապնդէ զանոնք, «ջանալով չտեսնըւիլ»: Եւ «Պարէտ թուփին ետեւէն դիտեց անշարժ, շունչը բռնելով»: Գրեթէ ամբողջական դրուագ մը ուրուագրած է միջգրութենական այս անցումը, որ կերպար մը ընկալելու երկու տարբեր տեսանկիւններ կը բանայ՝ զայն հասցնելով իր լրումին, կերտելով անոր ամբողջը, շարժանկարային տեսագրիչին նըման զայն նկարելով ետեւէն ու առջեւէն ո՛չ միայն որպէս պատկեր, այլ՝ էութիւն նաեւ: Այս հնարքը պարագայական չէ Պիպէռեանի բընագրին մէջ, նրբօրէն կը բանի յաճախակիօրէն՝ որոշադրելով «Մրջիւններու վերջալոյսը»ին ճարտարապետութիւնը:

Թերեւս բնորոշ օրինակ մը ըլլայ Պարէտին հայրը՝ Տիրանը, որուն յատկապէս անդրադառնալու պատճառը կերպարին ստեղծման հանգամանքները չեն լոկ: Վէպին գլխաւոր դէմքը (չեմ գործածեր հերոս բառը, քանի որ հակա-հերոս մըն է ան), այո՛, Պարէտն է, դէպքերուն ամբողջ լարումը կը պրկէ նախեւառաջ իր ջիղերը: Պարէտ ընկալուչ մըն է սակայն, հակադրող մը, արձագանգող մը, եթէ կարելի է գործածել նման բնորոշումներ: Պարէտ մէկն է, որ չի դիտուիր, այլ կը դիտէ միայն, չապրիր բայց կ'ապրուի կեանքէն: Ա՛յս բնաւորութիւնն է որ ողնաշարի մը կը վերածէ Տիրանը, որ իր վաղահաս մահուամբ կը դադրի ուղղակի մասնակցութիւն մը ունենալէ դիպաշարէն ներս, ուր ունէր կրաւորական դիրք մը միայն (առիթներ կ'ըլլան անդրադառնալու Պարէտ-Տիրան յարաբերութեան):

Պարէտ, աւարտելով իր զինուորական ծառայութիւնը, վերադարձած է տուն, Պոլիս: Իր երեք ու կէս տարուան բացակայութեան ատեն ամէն ինչ գլուխն ի վայր շրջած է սակայն: Մինչ մայրը՝ Արուս, դժուարացած էր ճանչնալու տուն վերադարձող Պարէտը, հայրը՝ Տիրան, առաջին իսկ հայեացքէն կը նշմարէ իր տղան. «... Տիրան գլուխը վեր առնելով Պարէտը տեսաւ դիմացը: Բերանը բացուեցաւ կէս մը: Շրթները դողացին: Դէմքը կարմրեցաւ: Աչքերը անհաւատալիօրէն կակուղցան: Քարացած մնաց»: Մինչ Արուսի աւելորդ ոգեւորութիւնը պաղ վերաբերմունքի մը կ'արժանացնէր Պարէտ՝ միաժամանակ մտածելով, թէ ի՛նչ եղած է մօրը, Տիրանին քաղցր ու նոյնքան պարզ «Ծօ մանչս...»ը «տակնուվրայ բրած էր զինքը»: Տիրանի եւ Արուսի ի սկզբանէ իսկ տեսանելի հակոտնեայ բնաւորութիւնները, որոնք պատումի ընթացքին հետզհետէ կը դառնան ա՛լ աւելի ընդգծուն՝ առիթ տալով մերթ ընդ մերթ լուռ, տեւ-տեւ աղմկոտ պայքարի մը, իրենց ստուերը առաւելաբար կը հիւսեն Պարէտի շուրջ: Պիպէռեան Տիրանը երբեմն կը ներկայացնէ Արուսի աչքերով, միւս կողմէ՝ յանձին Սուրէնի կը ստեղծէ Տիրանին հակապատկերը: Տիրան չի պաշտպաներ ինքզինքը, մերթ Պարէտ միայն կը յիշէ հօրը համակրելի բնաւորութիւնը, բայց հետզհետէ ան ալ մոռացութեան կը մատնէ՝ քիչ մըն ալ ազդուելով մօրն ու քրոջը խօսքերէն ու կը հասնի պահու մը, ուր «կը գանէր այդ մարդէն, կախ կզակէն, աղաչող աչքերէն: Տառապանք էր այդ արտայայտութեամբ հայր ունենալ»: Ինչպէս ըսուեցաւ, Տիրան կրաւորական կերպար մըն է. շատ չերեւիր մէջտեղները, եթէ ստիպուած չէ՝ չարտայայտուիր, հակառակ անոր, որ ուրիշներ շատ կը խօսին իր մասին եւ իր կերպարը առաւելաբար կը ստեղծուի իրմէ անկախ: Ուշագրաւ է. Տիրան վէպին ընթացքը, գլխաւոր կերպարին՝ Պարէտին ներաշխարհը կը փոխէ այն ժամանակ, երբ կը սկսի իր ներկայութիւնը պարտադրել յաւերժական բացակայութեամբ մը՝ մահով:

Հո՛ս է որ ակներեւ կը դառնայ Զաւէն Պիպէռեանին վիպելու տաղանդը:

«Մրջիւններու վերջալոյսը» կը նկարագրէ, կը ներկայացնէ միջավայր մը, հաւաքականութիւն մը, ուր մարդիկ կեանք ու հասարակական պարտականութիւն յղացքներուն միջեւ հաւասարութեան նշան մը կը դնէին այլեւս եւ ուր հաւաքական կեանքը կը նոյնանար քաղաքականութեան: Հեղինակը (առաւելաբար օգտագործելով Տրդատը) կը ջանայ ազատագրել կեանքը՝ զայն կաշկանդող այս օղակներէն, կ'ուզէ դուրս հանել կեանքը՝ զայն նեղցնող այս անձուկ ամփոփումներէն: Տիրանի ներկայութեամբ ու մահուամբ Պիպէռեան կը փափաքի յիշեցնել գո՛յը, մարդուն էութեան մոռացումը. իսկ ի՞նչ է գոյը, եթէ ոչ մարդկային լինելութեան, անհատի կարելիութիւններուն եւ ամբողջական հնարաւորութիւններուն անծայրածիր դաշտը: Այս առումով, «Մրջիւններու վերջալոյսը» վէպ մըն է, ուր հեղինակը կը փորձէ տալ միակ իրականութեան մը պարտադրուած շրջանին, երբ հասարակութիւնը համրուածի արդիւնքին ինքնաբերաբար պիտի տափակնար, այդ միակ կարծուածը, այդ բացարձակ կարծուածը ճեղքող երկրնոյթ, երբեմն՝ բազմաբնոյթ անհատին ճիգը: Կերպարներու ստեղծման վերը նշուած միջոցը կը նպաստէ նաեւ կազմելու շրջանի պատկերին սեղմ մէկ նկարագիրը:

Տիրանին մահէն վերջ Պարէտ կը քրքրէ հօրը թուղթերը, որոնք ի յայտ կը բերեն բոլորովին այլ պատկեր մը, կը դառնան մինչ այդ ծածուկ մնացած իրականութեան մը յայտարարները եւ որոնց միջոցով «առաջին անգամն էր որ կամուրջ մը կը հաստատուէր իր եւ հօրը միջեւ»: Հայրը կերպով մը սկսած էր խօսիլ ուղղակիօրէն, առաջին անգամ: Թուղթերուն մէջ կան ո՛չ միայն արձանագրութիւնները զինուոր Պարէտին ուղարկուածներուն («Պարէտին դրամ, Պարէտին դեղ, Պարէտին ուտելիքի ծրար, Պարէտին բուրդ գուլպայ... Պարէտին համար... Պարէտին համար...»), այլ հօր մը զաւկին հանդէպ զգացած կարելի ամբողջ խանդաղատանքը («Մանչս տարին», «Պարէտ վերադարձաւ»): Այս ընթացքին է որ Պարէտ պիտի գիտնայ Տիրանին մահուան պարագաները եւ ինքզինք պիտի նկատէ անոր մահուան պատճառներէն մէկը, աւելին՝ պիտի բատանձնէ պատուական հօրը մահուան ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Մինչ այդ, Պարէտ միւսներուն նման կը մխրճուէր, կը դառնար մէկ անդամը այդ տափակցած հասարակութեան՝ իր նոր պաշտօնատեղիին մէջ, ուր պաշտօնեայի համազգեստը եկած էր փոխարինելու զինուորականինը: Հօրը թուղթերը սակայն զինքը կը վերադարձնեն դէպի ենթա/ան-գիտակցական ոլորտներուն մէջ թաքչած աշխարհի մը մատոյցները. աշխարհ մը, զոր իրենց ծիներուն մէջ կը կրէին Թահրանեան տոհմի տղամարդիկ:

Պարէտին յետագայ հոգեբանութիւնը, իր վարուելակերպին տարօրինակութիւնները, կեանքի դիմաց որդեգրած նոր կեցուածքը կարելի է բացատրել Խտիպեան բարդոյթի կամ Ֆրոյտեան հոգեվերլուծութեան հասարակ տեղիքով մը, որ լիովին կ'արդարանայ ալ՝ շնորհիւ վիպողի տաղանդին. հօրը մահուան մէջ իր զգացած յանցաւորութեան զգացումը, հօր կերպարին յաճախանքի մը վերածուիլը, հայր դառնալու բնական մղումը եւ անմիջապէս հրաժարումը այդ գաղափարէն, նոյնիսկ իր յղիացուցած յոյն աղջկան՝ Լուլային ու իր չծնած զաւկին մահուան պատճառ ըլլալը, էջքը մինչեւ կեանքի զուհները եւ հրաժարումը ամէն ինչէն ու հեռանալը դէպի Անատոլուի խորքերը: Այս բոլորին անդրադառնալու կարիքը չեմ զգար, բայց կ'ուզեմ առանձնացնել վերջին կէտը՝ հեռացում դէպի Անատոլուի խորքերը եւ հանդիպութիւն մը ստեղծել այս հեռացումին եւ Պոլիս գտնուած միջոցին դէպի Մեծ Կղզի կատարած իր փախուստներուն միջեւ: Աւելի առիթ մը կ'ըլլայ խօսելու նաեւ Պարէտէն:

Պարէտ մէկն է որ անընդհատ շարժումի մէջ է. կ'երթայ-կուգայ տեւական, կը վերադառնայ՝ վերըստին մեկնելու համար եւ հակառակը, կայք մը չունի, հաստատուն չէ: Հակառակ որ վէպին գլխաւոր կերպարն է, ընթերցողը շատ քիչ բան գիտէ անոր մասին՝ ամէն բան գիտնալ կարծելով հանդերձ, մինչեւ վերջ չի ճանչնար Պարէտը, հասու չըլլար անոր ներաշխարհին ու կը մնայ որոշ հեռաւորութեան մը վըրայ: Միւս կողմէ սակայն Պարէտ ինքզինք կը բացայայտէ ո՛չ թէ խօսքով, մենախօսութիւններով, որոնք հազուագիւտ են վէպին մէջ, այլ իր արարքներով, գործողութիւններով եւ մա՛նաւանդ տեղաշարժերով: «Ամէն մէկ արարքով գործողը առաջնահերթօրէն կը հետապնդէ ինքզինք ի յայտ բերելու, ցուցադրելու նպատակը», կը գրէ Տանթէ տեղ մը: Պարէտ կը յաջողի՞ էութիւնը պատշաճեցնել արարքին, թէ ճեղք մը գոյութիւն ունի իր էութեան եւ արարքին միջեւ: Անտարակոյս անդունդ մը ըլլալու է Պարէտին, ինչպէս բոլորիս, ընել ուզածին ու ըրածին միջեւ. չէ՞ որ «մաքառելով է որ կ'իրագործըւինք»՝ գոյապաշտներուն ըսածին պէս: Բայց այս առումով իրագործումի մը չենք հանդիպիր Պարէտի պարագային, վէպին առկախուած աւարտը կու տայ այն տպաւորութիւնը, թէ մաքառումը, հետեւաբար եւ իրագործումը կը շարունակուի տակաւին ու տեւաբար:

Վէպը կը սկսի Պարէտին վերադարձով ու անմիջապէս կը ստանայ այս վերադարձին անպատեհութիւնը հաւաստող ընթացք մը: Դէպի Մեծ Կղզի Պարէտին կատարած ճամբորդութիւնները, առաջին վերադարձին անպատեհութեան խորապատկերին վրայ, կը զգենուն փախուստի տարազ մը անմիջական

ՉԹԱՂԵ՞Լ ԼԵՆԻՆԸ

Մինչեւ Խորհրդային միութեան քայքայումը Նոյեմբեր 7 նշումի պարտադիր Թուական էր, որպէս յեղափոխութեան տարեդարձի օրը: Ելցին ուզեց ձերբազատիլ այդ ժառանգութենէն ու յեղափոխութիւնը փոխարինեց հաշտութեամբ: Իսկ Պուտին աւելին ըրաւ, Նոյ. 7ին տեղ 4ը նշելի դարձնելով որպէս Ազգային միաբանութեան օր: Պետութեան մը տօնը խորհրդանիշ է, ուստի փոփոխութիւնները պատմական իմաստ կ'ունենան: Համայնավարութիւն փառաբանող Թուական մը ջնջելով Պուտին հոգեբանական-քաղաքական գործողութիւն մը իրականացուց: Տօնելի ըրաւ Կազանի կոյսին 1612ի հրաշքին օրը, երբ ապստամբութիւն ծագած էր լեհ ներխուժողներու դէմ:

Այսուհանդերձ, տօնական ոչ մէկ կարգադրութիւն կրնայ ու պէտք է ռուսական պատմութենէն ջնջել սարսափի տարիներուն յիշողութիւնն ու գիտակցութիւնը. Գուլագը եւ անոր միլիոնաւոր զոհերը: Ատոր անդրադարձած, Ռուսաստանի նախագահը առաջին անգամ ըլլալով յարգանք մատուցանեց այդ զոհերուն: Եւ ատիկա չըրաւ Կրեմլինի սրահներէն, այլ գնաց Բուտովոյի նշանաւորութեան կեդրոնը որ կը խորհրդանշէ տասնեակ հազարաւոր ռուս անմեղ զոհերու մարտիրոսութիւնը: Այդ վայրը հեռու չէ Կարմիր Հրապարակէն ուր կը գտնուի զմռսուած Լենինի դամբանը: Անոր որ եղաւ կարմիր սարսափներուն տեսաբանն ու ներշնչողը, այլ խօսքով՝ Բուտովոյի զոհերուն պատասխանատուն: Այսօր վերջին համայնավարները միայն կը պաշտպանեն այդ դիակը որ իրենց ուխտագնացութեան վերջին Թիրախն է: Միւսները շատ լաւ գիտեն թէ ատիկա պատմական, քաղաքական և մարդկային տեսակէտով ժամանակավրէպ է: Կ'ըսեն արդէն թէ Ռուսաստանը Եգիպտոս չէ, չունի մումիաներու աւանդութիւն:

Ելցին կ'ափսոսար որ բաւական ժամանակ չունեցաւ Լենինը գերեզմանատան մը մէջ վերաթաղելու: Ու անհասկնալի կը թուի Պուտինին ալ այդ քայլը չառնելը: Ան չէ՞ր որ օր մը ըսած էր թէ Խորհրդային միութեան անկումը Ի. դարու աշխարհաքաղաքական ամէնէն ծանր ողբերգութիւնը եղաւ: Կարմիր հրապարակին վրայ Պուտինի, Բուտովոյի եւ Լենինի համակեցութիւնը քաղաքական տեսակէտով անտրամաբանական կը համարուի ու շատեր համոզուած են որ նախագահը չի կրնար Կրեմլինէն մեկնիլ, հոն ձգելով Լենինը:

ՔԱՂՀԱՆ

... ՈՐ ՑԻՇԵՆՔ ...

ԱՆԳԱՄ ԿԱԾԱՆՆԵՐՆ ԵՆ ՑԻՇՈՒՄ ՈՏՆԱՀԵՏՔԵՐԴ

(Ակնարկ)

... Անչափ դրական անձնաւորութիւն էր:

Այսպէս նրան նկարագրեցին բոլոր նրանք, ում հարցրի Գարիկի մասին: Իսկ նրանք, ում հարցրել էի, որ պատմեն ազատամարտիկ, հրասայլային գումարտակի հրամանատար, աւագ լեյտենանտ Գարիկ Յակոբեանի մասին՝ պատահական մարդիկ չեն, այլ նրա մարտական ընկերները, ում հետ թիկունք թիկունքի, կարօտն ու ցաւը իրար խառնած կռել են Արցախի ազատութիւնը: Նրանց մէջ նաեւ նրա կինն է Իննան, նրա որդիները, հայրը, քոյրը:

Յետպատերազմեան մեր կեանքը, լրագրողական իմ փորձը ամէն անգամ նոր ուժով ապացուցում են, որ բոլոր վէրքերը չէ, որ ժամանակը բուժում է: Այդ մասին վկայում են Գարիկի հօր՝ Գրիշայի աչքերը. որքա՜ն վիշտ կայ նրանց մէջ... որքան չցամաքած արցունք: Այդ մասին լուռ վկայում է մօր՝ Ասխայի չիրմաքարը, որ քարացած ցաւ է, ընդվզում՝ սիրելի սիրելի որդու մահի դէմ...

Իսկ նա հրասայլի զինուոր էր: Արցախեան շարժումը, այնուհետեւ պատերազմը անցաւ նաեւ նրա հոգու միջով: Եւ շատ-շատերի պէս Գարիկը եւս չէր կարող անմասն մնալ, իր բաժին պատմութիւնը չկերտել, իր հասանելիք պատերազմը չյաղթել: Եւ գնաց ամէն մի մարտի: Զրահամեքենան, որպէս իր հոգու պոռթկման իրեղէն միջոց, նետում էր մարտի: Իսկ մարտերը թէժ էին, յաճախ նաեւ՝ անզիջում: Նա վիրաւորուեց չորս անգամ: Առողջական վիճակը այդ վէրքերից, ուղեղի ցնցումից վատթարանում էր: Երբ գնաց Երեւան ստուգուելու, բժիշկը կտրուկ արգելեց այլեւս մարտական գործողութիւններին մասնակցել, ասաց, որ նա հիւանդանոցը պիտի մնայ: Գարիկը միայն քմծիծաղ տուեց այդ խօսքերի վրայ. Ի՞նքը... պառկի՞... լաւ է ասուած՝ իսկ պատերա՞զմը... իսկ ընկերնե՞րը: Վերադարձաւ:

Եղբայրը՝ կապիտան Անդրէյ Յակոբեանն ասում է, որ Գարիկը պատերազմի վերջին ժամանակաշրջանում կարծես թէ «ֆանա» էր դարձել: Նրան թւում էր, որ եթէ ինքը չմասնակցի մարտին, կարող է մի ճակատագրական բան կատարուի իր հայրենիքի համար, նա ընդհանրապէս իրեն չէր պատկերացնում տանը, երբ այնտեղ թնդում են հրանօթները:

Շատ ծանր էր տանում ընկերների մահը, յիշում է Իննան: Երբ բերում էին հերթական զոհին, նա ընկճւում էր, ամփոփւում ինքն իր մէջ, դառնում ջղային, մարդատեաց: Իսկ մարտի դաշտում անզիջում էր, խիզախ, վախի զգացողութիւն չունէր, առաջիններից մէկը նրա հրասայլն էր նետւում պայքարի, վկայում են Գարիկի զինակիցները:

Երբ զոհուեց ընդամէնը 29 տարեկան էր: Տանը նրան սրտի թրթիռով սպասում էին երիտասարդ կինը, երկու փոքրիկները: Կինն անհանգիստ էր, իսկ փոքրիկները... Գրիշան չորս տարեկան էր: Այսօր նա ուսանող է եւ իր խիզախ հօրից ժառանգել է դիմագծերը, բնաւորութիւնը, կամքի ուժը, ասում են՝ հօր պատճէնն է: Իսկ այն տարիներից յիշում է միայն հօր յոգնած ու կարօտալից հայեացքը, որ գալիս էր տուն, գրկում էր սկզբից իրեն, յետոյ փոքրիկ եղբօրը... Ու վերջ: Էլ ոչինչ չի յիշում:

Տարիները քայլ առ քայլ մեզ հեռացնում են պատերազմական ծանր օրերից, բայց մի՞թէ կարող են մարել յիշողութիւնը: Այսօր Գարիկի եղբայրը շարունակում է ծառայել հայրենիքին, ո՞վ գիտէ գուցէ հոգու խորքում նաեւ եղբօր կիսատ թողած գործն է ուզում շարունակել, քոյրը՝ Անիտան եւս հայրենիքի զինուոր է, եւ ծառայում է հէնց այն գումարտակում, որտեղ տարիներ առաջ իր եղբայրը հրամանատար էր: Այնտեղ անկիւն կայ, որից ամէն օր կարօտի հայեացքով լուսանկարի միջից լուռ քրօջն է նայում Գարիկը, այնտեղ դեռ պահւում են Գարիկի երես-սրբիչը, նրա իրերը, այնտեղ Գարիկի հոգին է թեւածում:

Աշուն է: Երբեմն ժլատ արեւով, յաճախ՝ դալուկ անձրեւով: Դեղնել են այն մայթերն ու կածանները, որոնցով սիրել է քայլել դեռ պատանի Գարիկը: Գիւղի կածանները յիշում են նրա ոտնահետքերը, նրա ժպիտը՝ նրա սիրողների սրտերում է, իսկ փառքը՝ Ազատ Արցախի պատմութեան էջերում:

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ

Արցախ – Հադրութ

իրականութենէն: Կը փախչի Պարէտ, որովհետեւ այս վերադարձը չէ վերադարձուցած իր հարազատ տունը, միջավայրը, այն պատկերը, զոր գծած էր իր ուղեղին մէջ Պոլիսէն հեռու ապրած շրջանին. միշտ կը փախչի տունէն, ընտանիքէն, կը սլքտայ փողոցները, վերջապէս կը փախչի դէպի Մեծ Կղզի, ուր կայ ընտանեկան հէնաւորց այլ խարխուլ ապարանք մը, ուր գտնել կը փորձէ իր ապաստանը: Խորհրդանշան մըն է այնուհետեւ այդ ապարանքը, անցեալի փառաւոր ու երջանիկ օրերէն յամեցող լուռ վկայ մը, մնացորդ մը, գուցէ վկայութիւն մը. խորհրդանշան՝ նախեւառաջ յաչս Պարէտի, որ քաղքենիական իր անցեալէն ուզած չուզած ժառանգած է ձեւերը քիչ թէ շատ կարեւորելու բնաւորութիւն մը: Ինչպէս բոլոր խորհրդանշանները, այս ապարանքը եւս օրը կուգայ կը կորսնցնէ իր խորհուրդը, հրապոյրը, կը դադրի ըլլալէ վկայութեան յուշարձան մը, կը փլի վերջնականօրէն նախ իր ուղեղին մէջ, ապա՝ իրապէս: Մինչ ապարանքի իրական կորուստը, Պարէտ արդէն իսկ հասցուցած է վերադարձ մը եւս յաւելուլ իր կենսագրութեան մէջ, թերեւս իր բոլոր կորուստները վերադարձնելու անկեղծ մղումով մը: Ան վերադարձած է Անատոլուին խորքերը. հոն, ուր ատենին կ'երազէր իր տունը, ուր կը ստանար հօրը ուղարկած նամակները, դեղերով եւ զանազան ուտելիքներով ու պարագաներով ծանրաբեռնուած ֆօլիները, ուր բոլոր դժուարութիւններով հանդերձ ինքզինք կը զգար պաշտպանուած: Անատոլուն, աւելի չիտակը՝ Պոլսոյ հեռուն եթէ լայն առումով խորհրդանշան մը չէ Պարէտին համար, այլ կոշտ իրականութիւն մը, ուր ինքզինք կ'իրագործէ, ընթերցողին համար գոնէ կը դառնայ խորհրդանշան մը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԵՐ

Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

«ԲԱՌՍԸ» ՎԱՏԻԿԱՆՈՒՄ

Պահն եկել էր, եւ Այվազովսկին որոշում է.

– Ձերդ սրբազնութիւն, շատ տարիներ առաջ իմ հօր հնագոյն ընկերը, վենետիկցի վաճառական Արա Վէքիլեանը, իմ եղբօրը հեռաւոր Ղրիմից տարաւ Վենետիկ եւ տեղաւորեց Մխիթարեանների հոգեւոր դպրոցում: Արա Վէքիլեանը դպրանից յետոյ էլ մշտապէս ուշադրութեան կենտրոնում է ունեցել իմ եղբօրը, օտարութեան մէջ նրա համար փոխարինելով հարազատ հօրը: Բայց սարսափելի մի դժբախտութիւն է չոքել Վէքիլեանների տան վրայ: Տաս տարի առաջ նրան եւ նրա երեք որդիներին մեղադրանք է յարուցուել Պոլոնիայի խռովութեանը մասնակցելու համար: Այդ ժամանակուանից նրանք տանջւում են բանտում...

– Պոլոնիայի՞...

Պապի աչքերը լայնանում են սարսափից: Մտովի նրա հայեացքի դէմ գծագրւում են տեսարաններ՝ ապստամբութեան ոտքի ելած ժողովուրդը ողողել է Պոլոնիայի, ապա նաեւ ուրիշ քաղաքների փողոցները: Տասնչորս օրուայ ընթացքում ձեռքից գնում է նրա տիրոյթների չորս հինգերորդ մասը, վտանգ է սպառնում նաեւ Հռոմին: Խռովութիւնը սանձելու համար նա ստիպուած է լինում դիմել աւստրիացիներին:

Գրիգորիոս ԺԶ. դողդոջուն ձեռքով սեւս հայեացքի դէմից վանում է այդ օրերի տեսարանները:

– Եւ դու համարձակւում ես ինձ խնդրել կարբոնարների՞ համար...

Պապի ձայնը խիստ է, ահով լի: Նա թեթեւակի բարձրանում է բազկաթոռի մէջ: Լամպրուսքինին կռանում է նրա ականջին ինչ-որ բան շշնջում: Այվազովսկուն հասնում են առանձին բառեր. «հսկայական հարստութիւն... կրտսեր որդիները անհամբեր սպասում են նրա վերադարձին»:

Այվազովսկին յանկարծ թեթեւութիւն է զգում. հիմա նա գիտէ, թէ ինչպէս կարելի է փափկեցնել կաթոլիկական աշխարհի վեհափառի եւ նրա պետական քարտուղարի սիրտը:

– Հայր սուրբ, – ասում է արդէն ամրացած, – ազատութիւն պարգեւէք բանտարկեալներին: Ամբողջ հայ ժողովուրդը կ'աղօթի ձերդ սրբազնագոյնի կեանքի համար: – Ապա Այվազովսկու հայեացքն ուղղւում է Լամպրուսքինիին: – Ես կարող եմ վկայել, որ Վէքիլեանի կրտսեր որդիները հրաժարւում են իրենց նոր բռնագրաւուած ունեցուածքը յետ ստանալուց: Նրանք երազում են իրենց հօրից մնացած հարստութիւնը յանձնել կաթոլիկական սրբազնագոյն եկեղեցուն...

Լամպրուսքինին անմիջապէս կռանում է դէպի պապը եւ կրկին ինչ-որ բան շըշնջում նրա ականջին:

Գրիգորիոս ԺԶ.ն թոյլ ընկողմանում է բազկաթոռի թիկնակին եւ յոգնած ձայնով արտաբերում.

– Որդեակ իմ, մենք գերուած ենք ոչ միայն քո նուիրատուութեամբ, այլեւ բարի սրտով... Մենք լսեցինք քո խնդիրքը եւ մեր ողորմածութիւնը կը լինի մեծ... Միայն թէ կրտսեր Վէքիլեանները թող շտապեն իրենց ստորագրութիւններով վաւերացնել հարկ եղած փաստաթղթերը...

Եւ պապը ոսկեխաչ կօշիկի մէջ ամփոփուած իր ոտքը մեկնում է առաջ: Իսկ դա մեծագոյն պատիւ է՝ համբուրել պապական կօշիկի ոսկէ խաչը: Բայց Այվազովսկին ձեւացնում է, թէ չի տեսնում նորին սրբազնութեան իրեն մեկնուած կօշիկը եւ միայն թեթեւակի խոնարհելով հեռանում է սրահից...

(Շար. 114)

Տիկին Երանիկ Գարակումուշեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գարակումուշեան եւ զաւակները,
Պ. Եղիա Գարակումուշեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Ճուլֆայեան եւ զաւակները,
Լենա եւ Ժան,
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէյլէրեան եւ զաւակները
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐԱԿՈՒՄՈՒՇԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 21ին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 14ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝
15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փեռ Լա Շէզի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Madame Yeranik Karakoumouchian,
Monsieur et Madame Sarkis Karakoumouchian et leurs enfants,
Monsieur Yeghia Karahoumouchian et ses enfants,
Monsieur et Madame Vahé Djoulfayan et leurs enfants,
Léna et Jean,
Monsieur et Madame Georges Beylerian et leurs enfants
et toute la famille
ont la douleur de vous faire part du décès de leur époux, père, grand-père, frère, oncle et parent

Haroutiun Karakoumouchian

survenu le 21 novembre 2007.

Les obsèques seront célébrées mercredi 28 novembre à 14 heures en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste; 15 rue Jean-Goujon, 75008 Paris, suivies de l'inhumation qui aura lieu au Cimetièere du Père La Chaise.

En cas d'oubli, prière de faire part.

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre** de 10 heures à 20 heures à l'école bilingue Hamaskaïne, 60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille

Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ստեփան Իյնէճեանի մահուան առթիւ Պ. Գրակ Ղազարեան 300 եւրօ նուիրած է Իսիի Թարգմանչաց վարժարանին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Գեղամ Սիսեռեանի մահուան առիթով.— Տէր եւ Տիկին Կապի Պոսնոյեան, Տէր եւ Տիկին Շանթ Ոսկերիչեան 200ական եւրօ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

Récital de chant

Florine OLIVIER (soprano)
Hubert SCUIEREB (tenor)
Naïri DEMIRDJIAN (piano)

Programme : **Suhumann — Brahms — Tosti — Bellini — Respighi — Strauss — Wolf...**

Jeudi 6 décembre à 20h30
en l'église arménienne catholique
13 rue du Perche — 75003 Paris

Renseignements et réservations :
06. 08. 46. 18. 01
06. 14. 74. 92. 97

Participation aux frais : 10 euros

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԻՍԻ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ռէնս, Կիրակի, Դեկտեմբեր 9ին: Այցելութիւն իտալական մասունքները եւ Ծնունդի շուկան:
Մեկնում ժամը 7.45ին Գլամարի քաղաքապետարանին առջեւէն:
Մասնակցութիւն՝ 45 եւրօ:
Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. —
– Ժագլին՝ 01. 40. 95. 81. 33,
– Աննիկ՝ 09. 53. 66. 95. 06:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ԼՕԹՕ-ն Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

La
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
partenaire
du POLE CULTUREL D'ALFORTVILLE
présente
«LE CONCERT ARMENIEN OU LE PROVERBE TURC»
de et par
GERARD TORIKIAN
le Jeudi 29 novembre à 20h30
au Pôle Culturel
Salle des Spectacles
Parvis des Arts à Alfortville
(à l'angle des rues Bourdarias et Franceschi)
Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29. 18

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1
ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ: Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1
Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն
Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

Հ.Մ.Ը.Մ.—ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տիամանթէ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris
Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club «Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**, **réalisateur**
Jeudi 29 novembre
exceptionnellement à 19h30
Le chef-d'œuvre d'ELIA KAZAN
AMERICA, AMERICA
— U.S.A., 1963 —
Oscar du meilleur film en 1964
Un film d'**Elia Kazan**
Production et scénario : **Elia Kazan**
Musique : **Manos Hadjidakis**
avec **Harrys Davis, Sthatis Gialleis, Elena Karam et Franck Xolf.**
3 heures, VO sous-titré français
Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

***

REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL
DE FIN D'ANNEE
de **l'Union Culturelle Française des Arméniens de France — UCFAF**
le Dimanche 9 décembre à 12h30
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
(métro République)
Invité d'honneur :
Monsieur **Serge AVEDIKIAN**
réalisateur et comédien
en présence de
Monsieur **Jean-Pierre MAHE**
Membre de l'Institut —
Président d'Honneur de l'UCFAF
Repas de fête
Tombola
Animation musicale
Participation : 35 euros
Réservations auprès de Tante Suzanne:
au 01. 39. 90. 66. 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
MERCREDI
28 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամենօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1.20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.838 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 83e ANNEE — N° 21.838

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՎԻԼԻԷ–ԼԸ–ՊԷԼ ԵՒ ՇՈՒՐՋԸ
ԾԱՆՐ ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

61 ՈՍՏԻԿԱՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ

Նոյեմբեր 26էն 27ի գիշերը աւելի ծանր դէպքեր պատահած են, ոչ միայն Վիլիէ–լը–Պէլ, այլեւ շուրջը՝ Սարսէլ, Կառժ–լէ Կոնէս, Սերժի, Կուսէնվիլ, Էրմոն: 61 ոստիկաններ վիրաւորուած էին, որոնց հինգը ծանր վիճակի մէջ էին: Նիւթական մեծ վնասներ կային ամէն կողմ, որոնց կարգին Լուի Ժուվէ գրադարանը, երկու դպրոցներ, մեծ վաճառատուն մը, գանձատուն մը եւ 63 կառքեր ալ կրակի տրուած էին:

Այս մտահոգիչ կացութեան ծնունդ տուած էր, ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, Վիլիէ–լը–Պէլ պատահած արկածը որու հետեւանքով 14 եւ 15 տարեկան երկու պատանիներ մեռած էին: Նոյեմբեր 26ի քննութիւնները եւ ականատեսներու վկայութիւնները կը հաստատէին որ ոստիկանական կառքը յանցաւոր չէր: Բախումը պատանիներու մոթոյին հետ պատահած էր, որովհետեւ պատանիները շատ արագ կ'երթային, գլուխները չպաշտպանուած և մերժած էին ոստիկանական կառքին նախապատուութեան իրաւունքը: Այս կէտն է որ խնդրայարոյց է երիտասարդներու կողմէ (զոհերուն ընկերները, ընտանեկան պարագաները, թէ պարզապէս ապստամբ տղոց խմբակներ), որոնց համաձայն ոստիկանական կառքն է որ խուժած է մոթոյին վրայ, ապա ոստիկանները չեն հետաքրքրուած երկու պատանիներու վիճակով ու ձգած հեռացած են: Ամէն պարագայի մէջ, առաջին քննութիւններէն վերջ իսկ դատախազը հաստատած է որ ոստիկանները յանցաւոր չեն:

Նոյեմբեր 26ին լուռ տողանցք մըն ալ եղած էր զոհերու յիշատակին եւ հանդարտութեան կոչեր, որոնք ոչ մէկ օգուտ ունեցած են, քանի ապահովութեան ուժերու եւ անպատասխանատու տղոց խմբակներու միջեւ բախումները շատ աւելի սաստիկ բնոյթ առած են: Տեղւոյն վրայ փութացած է Ներքին նախարարը՝ Միշէլ Ալիօ–Մարի, որ հաստատած է նաեւ թէ շատ լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ եւ հարկ է արագօրէն կատարել քննութիւնները: Բազմաթիւ երիտասարդներ ալ տողանցած են զոհերու՝ Լարամիի եւ Մուշինի նկարներով եւ կը պնդեն որ արկած չէր, այլ ոստիկանները գիտակցաբար խուժած էին մոթոյին վրայ: Այս պայմաններուն մէջ, տիկին Ալիօ–Մարիի գնահատումն ալ (բախումները կազմակերպուած յանցագործութեան հետեւանք են), չի կրնար մտքերը հանդարտեցնել, եթէ նոյնիսկ իրականութեան կը համապատասխանէ:

Ջինատանէն Սարքոզի յայտարարած է որ պէտք է թողուլ որ արդարութիւնը ճշդէ կողմերու պատասխանատուութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը՝ Ա. Կիւլ որ Փարիզ կը գտնուի 2015ի Իզմիրի ցուցահանդէսին կազմակերպութեան համար, հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Նոյ. 27) ուր կը յիշեցնէ, ի մէջ այլոց, որ Ֆրանսայի հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները պատմական են եւ գոհունակութեամբ ալ կը պատասխանէ յաջորդ հարցումին. – «Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու պատժական օրէնագիծին կէս ճամբան մնալը (ժել) օգնե՞ց այդ յարաբերութիւններուն բարելաւման» ու Կիւլ կը հաստատէ. – «Դրական կէտ մըն է: Այդ գրութիւնը դէմ է ազատութեան սկզբունքներուն, որոնց այնքան փարած է Ֆրանսա»: Կիւլ դէմ է նաեւ Սարքոզիի առաջարկած Միջերկրականեան Միութեան զոր այլընտրանք մը չի նկատեր Եւրոպական Միութեան: Իրեն համար, Եւրոպական Միութեան հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները իրաւական հիմք ունին: Բանակցութիւնները ընթացքի մէջ են: Թուրքիա միջերկրականեան երկիր մըն է: Ինչ կը վերաբերի Իրաքեան Քիւրտիստանին, Կիւլ կը ճշդէ. – «Թուրքիա առաջնային կարեւորութիւն մը կու տայ Իրաքի հողային ամբողջականութեան եւ կայունութեան: Բայց, հիւսիսային Իրաքի մէջ հաստատուած քաոսին պատճառաւ, ան դրախտ մը եղած է ահաբեկչական կազմակերպութեանց համար: Պիտի չարտօնենք որ ահաբեկչական միջամտութիւններ ըլլան: Մեր դիրքը հասկցուեցաւ եւ կը խորհիմ որ դրական հետեւանքներ կ'ըլլան»:

ՍԱՐՔՈԶԻ չի ծածկեր իր գոհունակութիւնը, հաստատելով որ Ֆրանսա աւելի քան 20 միլիառ եւրոյի պայմանագրեր ստորագրած է Չինաստանի հետ (160 էռպիւս, հիւլէականկազմածներ, եւլն.), և կը թուի որ 80ամեայ մայրն ալ օգտակար եղած է իր ներկայութեամբ, քանի հրապուրած է չինական իշխանութիւնները (ըստ Ֆիկառոյի թղթակիցին): Սարքոզի կ'ուզէ ամէն ձեւով վերջ տալ Շիրաքի ժամանակաշրջանին եւ Տատուի (այդպէս կը կոչէ մայրը) ներկայութիւնն ալ մաս կը կազմէ, հաւանաբար, խզումի իր քաղաքականութեան: Դիւանագիտական գետնի վրայ սակայն, ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է:

ԱՆՆԱՓՈԼԻՍ (Մարիլանտի մայրաքաղաք, Ուաշինկթընէն 40 քմ.) հաւաքուած են շուրջ 50 պետութիւններ եւ կազմակերպութիւններ, Պաղեստինի եւ Իսրայէլի հարցին լուծում մը գտնելու համար: Մեծ յոյսեր չկան սակայն, քանի ի յառաջագունէ Համասը կը մերժէ բոլոր եզրակացութիւնները: Կ'առարկէ որ Ապպաս պաղեստինցի ժողովուրդը չի ներկայացներ, առաջնահերթ հարց կը նկատէ գաղթականներու վերադարձը եւ Երուսաղէմը (ինչ որ Իսրայէլ կը մերժէ): Այս հանդիպման կը մասնակցին նաեւ Սաուտի Արաբիան (որ խոստացած է ոեւէ Իսրայէլացիի ձեռք չսեղմել), Սուրիան (Կոլանի հարցը ունի), որոնց ներկայութիւնը կը նպաստէ ժողովին վարկին:

ԳԱՐԱԳԱՍ (Վենեզուելա) առկախած է իր յարաբերութիւնները Գոլոմպիոյ եւ Սպանիոյ հետ: Շաւէզի համար, Գոլոմպիա լաւագոյն եւ արժանաւոր նախագահի մը արժանի է, որովհետեւ, կ'ըսէ Շաւէզ «Միջոցն ունէինք մարդասիրական համաձայնութեան մը»: Այդ համաձայնութիւնը թոյլ կու տար 45 պատանդներու եւ բանտարկուած կեռիլերոններու փոխանակութիւնը: Ինչ կը վերաբերի Սպանիոյ, Շաւէզ կը սպասէ որ Խուան Գարլոս թագաւորը ներողութիւն խնդրէ իրմէ (թագաւորը «ինչո՞ւ չես լռեր» ըսած էր ժողովի մը ընթացքին):

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ Քիւրտեր թիրախ առնող դէպքերը կանոնաւոր կերպով կը շարունակուին: Երկրորդ շաբաթը ըլլալով ոստիկանութիւնը յախուռ ունեցած է Նոյեմբեր 25ին Տիյարպէքիրի մէջ քրտամէտ կուսակցութեան համակիրներուն հետ: Արտասուաբեր ռումբեր գործածուած են ցրուելու համար ցուցարարները որոնք կը բողոքէին նոյն կուսակցութիւնը փակելու փորձերուն դէմ: Քանի մը տասնեակ ցուցարար վիրաւորուած է եւ տասը հոգի ձերբակալուած: Ծանօթ է որ դատախազութիւնը կը ջանայ ապօրինի հռչակել ժողովրդավար ընկերութեան կուսակցութիւնը որ 20 երեսփոխան ունի Ազգային ժողովին մէջ: Ամբաստանութիւնը այն է որ անոնք սերտ կապեր ունին ՓՔՔ–ի հետ:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ մէջ, Նոյեմբեր 24ին, երեսփոխանական ընտրութիւններուն յաղթած է ձախը (Աշխատաւորական կուսակցութիւն) 11 տարուան աջակողմեան իշխանութենէ մը ետք: Ձախը շուրջ 30 աթոռի առաւելութիւն մը ունի Խորհրդարանին մէջ:

ՊԱՊԸ պաշտպանած է Իրաքի քրիստոնեայ համայնքը ծիրանաւորներու այն ժողովին առեն (Նոյեմբեր 24 եւ 25), որու ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով ծիրանաւորի տիտղոսին արժանացած է նաեւ քաղդէական եկեղեցւոյ պատրիարքը՝ Էմմանուէլ Գ. Տէլլի, 80 տարեկան:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

« ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒՄ » ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Նոյեմբեր 27ին Երեւանի մէջ սկսած է Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի յուշակոթողին քառասնամեակին նուիրուած միջազգային գիտաժողովը: Հայ զեկուցողներու հետ կը մասնակցին Պերլինէն, Գէմպրիճէն, Մոսկուայէն, Հիրոշիմայէն, Ամսթերտամէն գիտնականներ:

Եղեռնի կոթողը կառուցուած է 1965–1967 տարիներուն, նուիրուած՝ Ցեղասպանութեան մէկուկէս միլիոն զոհերուն: Անոր շինութեան մէջ մեծ դեր ունեցած է շրջանի Հայաստանի Կենտկոմի առաջին քարտուղար Յ. Զարոբեան որ 1960ին ստանձնելէ ետք պաշտօնը ձեռնամուխ եղաւ, ի միջի այլոց, Եղեռնի 50ամեակի նշումին:

1964 Յուլիսին Մարքսիզմ – լենինիզմի հիմնարկին Հայկական մասնաճիւղին տնօրէնը Ծատուր Աղայեան, Գիտութեան ակադեմիայի արեւելագիտութեան բաժնի վարիչ Յովհաննէս Ինճիկեան եւ Կենտկոմի գաղափարախօսութեան վարիչ Ջոն Կիրակոսեան նամակով մը դիմած են Կենտկոմին, պարզելով 1915ի զոհերուն յիշատակը յաւերժացնող կոթողի մը կառուցման անհրաժեշտութիւնը: Իրենց դիմումին յաջորդած է Յ. Զարոբեանի նամակը, նոյն տարուան Դեկտեմբերին: 1965 Մարտին Հայաստանի նախարարներու խորհուրդը ի վերջոյ որոշած է շինութիւնը: Ապրիլին միութենական մրցում յայտարարուած է, ներկայացուած 69 նախագիծէն ընտրուած է ճարտարապետներ Արթուր Թարխանեանի եւ Սաշուր Քալաշեանի մշակածը: Կոթողին վայրն ալ ընտրած են իրենք:

Կոթողին բացումը տեղի ունեցած է 1967 Նոյեմբեր 29ին, Հայաստանի խորհրդայնացման 47րդ տարեդարձին օրը:

1988–90 տարիներուն յուշահամալիրին շրջակայ գօտիին մէջ զետեղուած են խաչքարներ, Ատրպէջանի Սումգայիթ, Գանձակ, Բաքու քաղաքներուն հակահայ ջարդերուն զոհերուն յիշատակին:

Իսկ Եղեռնի 80ամեակին համալիրը ամբողջացած է թանգարանի շէնքով: Ներկայիս անոր տնօրէնն է Հայկ Դեմոյեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԵՍԱԿԸ

Ֆութպոլի Աշխարհի բաժակի զտման մրցումներուն Հայաստանի ու Թուրքիոյ նոյն խումբին մէջ գտնուիլը որոշ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է: Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութենէն յայտարարուած է թէ Թուրքիա անկախութեան հռչակումէն անմիջապէս ետք ճանչցած է Հայաստանը, թէեւ այսօր երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւն չկայ: Այսուհանդերձ, մարզական նման լուրջ նախաձեռնութեան համար այցագրի ոչ մէկ հարց կը ներկայանայ հայաստանցի մարզիկներուն համար:

Թուրք պատմութեան հիմնարկի նախագահ Ե. Հալաչօղլու տեղին չէ նկատած որ Հայաստանի հետ մրցումը սահմանին բացումին ազդակ մը համարուի, կամ այն տպաւորութիւնը ստեղծուի որ երկու երկիրներու յարաբերութեան նոր շրջան մը կը բացուի:

Լրագրող Այտըն Էնկին որ «Ակօս»ի մընայուն քրոնիկագիրներէն է, ըսած է որ Թուրքիա ծանօթ հարցին մասին փոխանակ Սփիւռքին հետ բանավիճելու, աւելի ճիշդ բան մը կ'ընէ Հայաստանը խօսակից առնելով: Իր տպաւորութիւնը այն է որ երկու երկիրներու Ֆութպոլի ազգային խումբերուն մրցումը կրնայ յարաբերութիւններու մէջ փոքր, այլ կարեւոր յառաջխաղացք մը արձանագրել:

Le CCAF appelle à la mobilisation générale le 14 décembre, à Bruxelles

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) appelle tous les Arméniens de France à se mobiliser en participant à la manifestation, le 14 décembre 2007 à Bruxelles, organisée par la FRA Dachnaktsoutioun.

Ce jour-là, les 27 chefs d'Etat et de gouvernement des pays membres de l'Union européenne se réuniront pour se prononcer sur le rapport d'étape de la Commission européenne. Tout est mis en œuvre pour que la question de la reconnaissance du Génocide arménien, en tant que préalable à l'adhésion de la Turquie, soit exclue du cadre des négociations. C'est pourquoi, nous devons marquer notre présence avec force, intensifier notre action et amplifier notre mouvement.

Le 14 décembre, toute la communauté arménienne en Europe doit faire entendre sa voix auprès des chefs d'Etat et de gouvernement pour faire barrage à une Turquie génocidaire et négationniste.

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) salue l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun et s'y associe pleinement, afin que ce rassemblement soit aussi l'affirmation de notre indéfectible unité.

Paris, le 23 novembre 2007

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԷՌԵԱՆԻ «ՄՐՋԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ» ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Գիրքերու տիտղոսաթերթին դըրուող քանի մը բառերը, վերնագրերը, քիչ անգամ նման ընդելուզում մը կ'ունենան իրենց բովանդակութեան հետ: Ընդելուզում, հիւսում այն առումով նախ՝ թէ ընթերցանութեան տեւողութեան կարդացողի միտքէն անպակաս է հետեւեալ հարցումը՝ լա՛, ովքե՞ր են բայց մրջիւնները, որոնց համար վերջալոյս մը կը նախատեսուի: Հարցումը կը գոյանայ, որովհետեւ հեղինակը չունի իր ուրօրինակ վերնագիրը ուղղակիօրէն բացատրելու մարմաջ մը, ընթերցողին հետաքրքրասիրութիւնը անմիջապէս բաւարարելու միտումէն աւելի, անոր մէջ հարցումներ ծնելու համար նետուած սերմ մը ըլլայ կարծես վերնագիրը: Այնքան որ, վէպին ընթերցանութիւնը կ'աւարտի ու կարդացողը այնպէս ալ վերջնական պատասխան մը գոյացուցած չըլլար, թէ ովքե՛ր են մրջիւնները եւ ի՛նչ վերջալոյսի մասին է խօսքը:

Մրջիւնը վէպ բերուած է Եզովբոսի յայտնի առակէն, որպէս խորհրդանիշը աշխատասիրութեան, համբերատարութեան ու բոլոր այն յատկանիշներուն, զորս հասարակութիւնը բարի ու նպաստաւոր կը նկատէ մարդուն համար՝ զայն հակադրելով ճպուռի պարապ-սարապ ու անօգուտ կեանքին: Պատահական չէ, որ մրջիւններուն մասին առաջին անգամ կը սկսի խօսիլ Տրդատ հօրեղբայրը: Ան մէկն է, որ մշտական ու կանոնաւոր աշխատանք մը չունի, կ'ապրի օրը օրին, ինքզինք ազատած է բոլոր պայմանականութիւններէն, ստեղծած՝ իր փիլիսոփայութիւնն ու կեցուածքը կեանքին հանդէպ. «Ես կ'ատեմ մրջիւնը: Կեանքիս մէջ ես ոչ ուզեցի, ոչ ալ կրցայ մրջիւն ըլլալ: Դատէ, կրէ, ամբարէ, ձմեռը կեր, նորէն դատէ, կրէ ամբարէ: Ամբողջ կեանք մը: Ետքը՝ մեռիր: Բուրգեր շինէ: Քաղաքներ, շէնքեր, փորձարաններ, մեքենաներ, ճարտարարուեստ, քաղաքակրթութիւն: Այս բոլորին ծառայէ: Ամբողջ կեանք մը: Ետքը՝ մեռիր: Որո՞ւ համար: Ինչո՞ւ համար: Ո՞վ կ'օգտուի: Ո՞վ կը վայելէ: Չորս հոգի: Այսինքն ոչ ոք: Գործը գործին համար: ... Մարդուն ճակատագիր մը տուեր են, քրտնիլ ստեղծել, ստեղծածը չվայելել: Չորս հոգիի քէֆին եւ հազար տարի ետքի հնախոյզին հաճոյքին համար մրջիւն ըլլալ»: Տրդատն ու իր նմանները չեն սիրուիր ընկերութեան կողմէ, չեն յարգուիր, «սերսերի» կը հռչակուին, որովհետեւ «միայն մրջիւնները ի պատուի են»: Մրջիւնը չունի այլ նպատակ՝ կ'աշխատի միայն, կ'ամբարէ, չապրիր կեանքը խիտ ձեւով, զուրկ է զգացումներէ ու կը բանի բնազդով, ողջ մնալու մղումով. կեանքին կառչած մնալը մտասեւեռում մըն է իր համար, բայց «գէշ բան է կեանքին կառչիլը: Տգեղ է. ...Մարդ պէտք է փոխուի, պէտք է հիննայ, պէտք է մաշի, աւրուի, խանգարուի, որպէսզի զգայ թէ կեանքը կ'անցնի: Յօժարի մեռնելու: Պատրաստուի մեռնելու»:

Զաւէն Պիպէռեանի վէպին մէջ այս խնդիրը ներկայացուած է անհատական սահմանի մը վրայ՝ անհերու միջեւ ստեղծուած հակադրութիւններով, գոնէ այդ տպաւորութիւնն է որ կը ստանանք ընթերցանութեան սկիզբը. Տրդատ՝ որ կ'ատէ մրջիւնները, Սուրէն, որ կատարեալ մրջիւնի մը վերածուած է, Պարէտ, լաւ ըլլալով մրջիւններու փիլիսոփայութիւնը, դատողութիւններ կ'ընէ կեանքին ու անձերուն վերաբերեալ ու կամայ-ակամայ կ'իյնայ մէկէն միւսին գիրկը, Տիրան՝ որ չէ կրցած ըլլալ ո՛չ մէկը եւ ոչ ալ միւսը եւայլն: Մըրջիւններուն առատութիւնը կամ հասարակութեան հետզհետէ մրջիւնացումը առիթ կուտայ մտածելու վէպին վերնագրին. ինչո՞ւ վերջալոյս, երբ օր ըստ օրէ աւելի ու աւելի կը շատնան մրջիւններն ու արշալոյսը կը դիմաւորեն, կ'ապրին նոր ըսկիզբ, վերելք:

Կու գայ հատուած մը, ուր վէպին հիւսուածքը իր խտացումն ու լարուածութիւնը բիւրեղացնելու փոխարէն կը կազմալուծուի՝ պատկերելու համար մրջիւններուն վերջալոյսին կանխատեսումը: Պատումը, նախապէս արդէն, յաճախակի կերպով նման կազմալուծումներ ունեցած էր նմանատիպ դրուագներուն մէջ, ուր Պիպէռեան երկար-բարակ կը խօսեցնէր իր կերպարները, յատկապէս Տրդատը: Դիպաշարը յառաջ մղող, պատումին իմաստը իր վրայ կրող ու զայն արժեցնող այս հատուածները կը դանդաղին, երբ անդին կը նշմարենք գործողութիւններու հեղասահ ընթացք մը: Վէպին մէջ ստէպ հանդիպող այս երեւոյթը յատկանիշ է, թերեւս հեղինակին կողմէ մտածուած ու աշխատուած միջոց մը, որ չի հասնիր արձակը մշուշող հրապարակախօսութեան մը, բարեբախտաբար:

Բայց վերադառնանք մրջիւններու վերջալոյսին:

Մրջիւնի հոգեբանութիւնը վերապահուած է անհատներուն, որոնք զայն կը կրեն յարաբերական սաստկութեամբ, երբեմն ալ կամայ կամ ակամայ զերծ են անկէ: Բայց երբ խնդրոյ առարկայ է հասարակութիւնը, հաւաքականութիւն մը՝ իրերուն ընթացքը կը հրջուի գլուխն ի վայր: Այս պարագային մրջիւն է ամբողջ հաւաքականութիւնը, ժողովուրդը, որ «կը կերտէ, կը փլի, նորէն կը կերտէ, նորէն կը փլի: Վարժուած է: Բայց չէ պատահած որ անգամ մըն ալ չկերտէ փլելէ վերջ»: «Մրջիւնի պէս», այսինքն: Անհատներն իսկ, որոնք մրջիւն չեն, անկարող են խուսափելու այս հիւանդութենէն, անկարող են դուրս ելլելու ամբոխի ծիրէն: Ու մրջիւն է հայութիւնը: Մրջիւն է՝ որովհետեւ էնթանս չապրիր, մըրջիւն է՝ քանի որ «կը վաստկի, կ'ուտէ, կը խմէ, կը զուարճանայ, բայց նաւաբեկութեան մը հայեցքը կայ այդ ապրելուն մէջ», մրջիւն է, քանզի աղէտի մը կը սպասէ միշտ, աղէտէ աղէտ սուրալով, դարձեալ աղէտին կը սպասէ, կ'ապրի աղէտին նախապատրաստուելով, ինչպէս մրջիւնը՝ ձմրան: Ինչպէս ձմրան գոյութիւնը կեանքի մղում կը պարգեւէ, ապրելու, տոկալու բնազդային ուժ մը կու տայ մրջիւնին, այնպէս ալ աղէտի գոյութեան ենթագիտակցական առհաւատչեան մասնիկ մըն է Հայուն ինքնութեան մէջ, ապրելու մղում մը, տոկալու եւ տեւելու գրաւական մը: «Երէկ՝ վարլըքը, այսօր՝ Կիպրոսը, վաղը որեւէ բան: Բայց անպայման աղէտ մը»:

Պիպէռեան, Եզովբոսի առակին հանդոյն, անհատի կեանքին մէջ որպէս մրջիւնի հակապատկեր՝ կրնայ ճպուռ մը նկարել կամ Սուրէնը հակադրել Տիրանին: Բայց երբ կարգը կը հասնի հաւաքականութեան, հայութեան՝ լուծում մը, հակապատկեր մը դնելու առիթ կամ հնարաւորութիւն մը գոյութիւն չունի: Լուծումը մէկն է՝ աղէտ մը. աղէտ մը՝ ապրելու, վերապրելո՛ւ համար: «Ամէն մարդ անհանգիստ էր երբ երկար ատեն բան մը չէր պատահեր: Աներնակաոնն բան մը կը գտնէր խաղաղութեան մէջ: Գուցէ ջիղերը կ'աւրըւէին: Սեւ ամպ մը կը փնտռէր հորիզոնը, անհամբեր կը դառնար ԱՐԵՒԸ ԽԱՓԱՆՈՒԱԾ ՏԵՍՆԵԼՈՒ» (ընդգծումը իմն է, Ս. Տ.): Վերապրելու, տեւելու, արշալոյսի մը հասնելու համար մրջիւնին վերջալո՛յս է պէտք... Հակառակ պարագային մրջիւնը ինքն է որ պիտի կորսուի մէջտեղներէն, պիտի ապրի վերջալոյսը: «Քոլեքտիվ մազոշիզմ չէ՞ր սա». Անշո՛ւշտ...

***

Վերջացնելէ առաջ անգամ մը մտովին վերյիշենք այն քանի մը անուններն ու երկերը, որոնք կարելիութիւն կ'ընծայեն խօսելու պարզապէս վերապրումի մը մասին ինչ որ ալ ըլլայ արտադրուած երկերուն որակը: Արձակը, ի մասնաւորի վէպը, որ առհասարակ հոգեվարքի մը մէջ գտնուած է մեր սփիւռքացած գրականութեան մէջ, տարբեր ճակատագիր մը չունէր նաեւ այստեղ, դժբախտաբար: Ինչ որ ունինք այսօր մեր ձեռքին՝ վէպ պիտակը կրող, բաւարար է հաստատելու, թէ Պոլիսը վէպ արտադրելու անկարութեամբ այնքան ալ հեռու չէր Սփիւռքի գրականութեան ընդհանուրէն: Այս խորապատկերին վրայ, անկասկած, «զարտուղութիւն» մըն է Զաւէն Պիպէռեան:

Ան, ով ինքզինք բացառապէս որպէս վիպագիր կ'արժեւորէ մեր գըրականութեան մէջ (երբեմն թէեւ պարագայական՝ անտես պէտք չէ առնուին նաեւ իր կատարած թարգմանութիւնները, գրած պատմըւածքներն ու մամլոյ մէջ ցրուած հրապարակագրական յօդուածները), ո՛չ միայն իր նախորդ վէպերու՝ «Անկուտի սիրահարներ»ու եւ «Լկրտածը»ի դիպաշարային տրամադրութիւնները համադրելով կրցած է զանոնք գերազանց երկ մը ստեղծել «Մրջիւններու վերջալոյսը»ով, այլ նաեւ, իւրայատուկ տաղանդովն ու իմացականութեամբը, իրմէ առաջ գրուած ու իրմէ վերջ գրուելիք բոլոր վէպերուն սեւեռակէտին վերածած է զայն, իրաւամբ «Պոլսոյ վէպը» կոչուելու արժանի երկ մը դնելով գրականութեան պատմութեան մէջ:

«Մրջիւններու վերջալոյսը» մէկն է այն հազուագիւտ այլ իրաւ վէպերէն, որոնք արթուն կը պահեն հայ արձակը, հեղինակը՝ Զաւէն Պիպէռեանն ալ դնելով իրենց ժամանակին շունչը կոչուելու արժանի քանի մը հեղինակներու շարքին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾՆԵՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 11ին, պատարագէն յետոյ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարի մուտքին զետեղուեցաւ յուշատախտակ մը, կըրօնական մասնաւոր արարողութեամբ եւ Հայ Կեդրոնի վարչութեան հովանաւորութեամբ: Յուշատախտակը կը կրէր այն 22 հայ երիտասարդներու անունները, որոնք անհետացած են զինուորական բռնատիրութեան շրջանին եւ իշխանութիւն-արձակազէններ բախումներու ընթացքին: Արարողութեան ներկայ եղան Աշխատանքի նախարար Գարլոս Թոմատա, Արտաքին գործոց նախարարութեան, Մարդկային Իրաւանց մարմիններու, «Մայիսեան Հրապարակի Մայրեր» կազմակերպութեան ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ անհետացածներու ընտանեկան պարագաներ եւ հոծ թիւով բազմութիւն մը: Առաջնորդ Սրբազան Հօր օրհնութենէն վերջ, խօսք առաւ Մայիսեան Մայրերէն տիկ. Նորա Մորալէս, դերասանուհի Ատրիանա Սալոնիա արտասանեց Հայկական Ցեղասպանութեան եւ արժանթինցի հազարաւոր անհետացածներու զուգորդութիւնը կատարող յուզիչ գրութիւն մը: Խօսնակ Խուան Սարրաֆեան կարդաց զօրակցութեան եւ համակրանքի նամակներ՝ ստացուած հայկական եւ տեղական բազմաթիւ

22 անհետացած երիտասարդներն են.- Խուան Գ. Ապաճեան, Լիտիա Ասատուրեան, Ռոսա Ասատուրեան, Մարիա Պետոյեան, Միկէլ Պեզազեան, Սեկունտօ Ձէկէնեան, Կրասիէլա Ձէկէնեան, Անթոնիօ Տատուրեան, Կրեկորիօ Տատուրեան, Մարիա Կիւլէքճեան, Անա Մարիա Կէօվէրեան, Անթոնիօ Հանիկեան, Էլէնա Գալայճեան, Ռոսա Գազկիւտէմեան, Վալենթինա Քեհեայեան, Միկէլ Քիլէճեան, Ալֆրետօ Մանուչեան, Խուան Գարլոս Մարտիկեան, Նորա Մարտիկեան, Անխելիքա Թունտայեան, Մարթին Թուրսարգիսեան, Արփի Սեդա Երամեան:

***

«ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ 50-ԱՄԵԱԿ

«Հայ Երաժշտութեան Բարեկամներ» միութիւնը մեծ հանդիսութեամբ նշեց իր հովանիին տակ գործող «Արաքս» երգչախումբի 50-ամեակը «Միսերիքորտիա» ընդարձակ թատերասրահին մէջ: Երգչախումբը հիմնուած է 1957ին եւ այդ թուականէն ի վեր կը ղեկավարուի երաժշտահան-խմբավար Ժան Ալմուխեանի կողմէ: Յայտագիրը ամբողջութեամբ կազմուած էր Ալմուխեանի յօրինումներով: Մենակատարութեամբ հանդէս եկան Նելիտա Ձմրուխտեան, Քարինա Սարաճեան, Օննիկ Սաաթճեան, Մարալ Թորիկեան, Արթօ Գալճեան, Դանիէլ Տէրէ, Սիրան Զօրեան, Ալլա Աւետիսեան, Կարպիս Ատեամանեան եւ Նուրիճա Գասապեան (վերջին երեքը արժանթինեան պետական թատրոնի երգիչներ) դաշնակի ընկերակցութիւն՝ Պերճուհի Թոքաթլեանի:

Ելոյթի ընթացքին պարգեւատրըւեցան երգչախումբի վաստակաւոր անդամները՝ ձեռամբ Սրբազան Հօր, ՀՀ դեսպանին եւ պրն. Գարլոս Փոթիկեանին: Խօսք առին եւ Ալմուխեանի խմբավարական ոճն ու վաստակը արժեւորեցին հովանաւոր միութեան նախագահ Արթօ Գալճեան եւ վարչական Հրաչ Սուրէնեան, ինչպէս եւ Հայաստանի դեսպան Վլատիմիր Կարմիրշալեան: Փակման խօսքը ըրաւ Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետ Հ. Պօղոս Հէքիմեան:

«Արաքս» երգչախումբը յիսուն տարի անխափան հայ երգը հնչե-

ցուցած է արժանթինեան բեմերու վրայ, իսկ խմբավար ժան Ալմուխեան մասնաւոր հրաւէրով հանդէս եկած է Հայաստանի, Մ. Նահանգներու եւ Լիբանանի մէջ, արժանացած շքանշաններ ստանալով Վազգէն Ա. եւ Խորէն Ա. կաթողիկոսներու կողմէ:

**

ՀՄԸՄ-Ի 80-ԱՄԵԱԿ

Շերաթոն պանդոկին մէջ, ՀՄԸՄ-ի վարչութիւնը մեծ հացկերոյթով մը նշեց տեղւոյն մասնաճիւղի հիմնադրութեան 80-ամեակը, ներկայութեամբ պաշտօնական հրաւիրեալներու եւ շուրջ 700 ազգայիններու, որոնք մինչեւ առաւօտեան ժամերը, հայկական երգ ու նուագախումբերու նուագով ու երգով անցուցին զուարճալի պահեր, բարեկամական մթնոլորտի մէջ: Միութեան նախագահը՝ Արմանտօ Տիրատուրեան, խօսք առնելով անդրադարձաւ ՀՄԸՄ-ի հանրային և ազգային գործունէութեան և ընդգծեց ժողովրդային այն զօրակցութիւն ու համակրանքը, որոնց կ'արժանանայ մարմնակրթական այս միութիւնը հայ հանրութեան կողմէ և բազմաթիւ գաղութներու մէջ:

Անցեալ տասնամեակներու ընթացքին, ՀՄԸՄ-ը ուշագրաւ գործունէութիւն ունեցած է մեր շրջանին մէջ, յատկապէս երիտասարդական, մարզական և սկաուտական կալուածներու մէջ: Մայրաքաղաքի արուարձաններէն մէկուն մէջ, Միութիւնը ունի տարածուն հաւաքավայր մը, օժտուած լողաւազանով, մարզադաշտերով եւ սրահներով, որոնք կը ծառայեն ընտանիներու եւ երիտասարդութեան համախմբումներուն:

**

ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԵՐ

Յաջորդաբար եւ նոյն Թատերասրահին մէջ, միշտ հանդիսականներով լեցուն, իրենց տարեկան ելոյթը ունեցան ՀՕՄ-ի «Նայիրի» եւ Հայ Մշակութային Միութեան «Գայեանէ» պարախումբերը, իւրաքանչիւրը իր իւրայատուկ յայտագիրով: «Նայիրի» պարախումբի յայտագրին մէջ ուշագրաւ նորութիւն էր Յովհաննէս Թումանեանի «Քաջ Նազար» ծանօթ հէքեաթին պարային բեմականացումը, որ յաջողութեամբ ներկայացուցին պարախումբի մանուկ անդամները: Իսկ «Գայեանէ»ի յայտագրին մէջ տպաւորիչ էին Արամ Խաչատրեանի երաժշտութեան վրայ յօրինուած պարերը, ինչպէս նաեւ հայկական տոհմիկ պարերու փունջ մը, ճաշակով ու ճշգրտութեամբ վերարտադրուած տարազներով:

«Նայիրի»ի պարուսոյցն է Վահրամ Համբարձումեան, «Գայեանէ»ի՝ Ալիսիա Անդրէասեան, որ այս տարի վերջ կուտայ իր պաշտօնին:

**

«ԱՐԱՐԱՏ» ՕԹԵԱԿ

ՀԲԸՄ-ի «Սահակեան» սրահին մէջ, տեղւոյս Ազատ Որմնադիրներու հայկական «Արարատ» Օթեակը պաշտօնական հացկերոյթով մը նշեց իր հիմնադրութեան 50ամեակը: Ձեռնարկին ներկայ էին Առաջնորդ Սրբազանը, Հայաստանի դեսպան պրն. Վլատիմիր Կարմիրշալեան, Լիբանանի դեսպան պրն. Հիշամ Համտան, Ազատ Որմնադիրներու բարձրագոյն աստիճանաւորներ, հիւր անդամներ Մ. Նահանգներէն, Գանատայէն, Պրազիլէն, ինչպէս նաեւ այլ ազգայիններ: Հացկերոյթի ընթացքին պատուըւեցաւ Օթեակի հիմնադիրներէն բարերար պրն. Գրիգոր Դերձակեան: Խօսք առին պարոններ Հայկ Շահինեան եւ Գարլոս Փոթիկեան: Յայտնենք, որ Արժանթինի մէջ գոյութիւն ունի հայկական ուրիշ Օթեակ մը եւս՝ «Ուրարտու», որ համեմատաբար նոր կազմուած է երիտասարդ տարրերով: Ինչպէս կը տեսնուի, Ազատ Որմնադիրները վերջերս սկսած են հրապարակային բնոյթի ելոյթներ ունենալ եւ ներկայանալ հանրութեան, հակադրաբար անցեալին որդեգրուած գաղտնիացումին: Տեղւոյս հայ թերթերուն մէկուն հետ հարցազրոյց ունենալով Օթեակի անդամ մը (առանց ինքնութիւնը յայտնելու) յայտարարած է, որ Արժանթինի բոլոր հայկական կազմակերպութիւններուն մէջ եւ պատասխանատու դիրքերու վրայ «եղբայրներ» ունին և կը գործեն վասն համերաշխութեան եւ գաղութային բարգաւաճումի:

Ա. Պ.

Ա Ն Թ Ի Լ Ի Ա Ս

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ Նոյեմբեր 16ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքէն ներս, տեղի ունեցաւ դասախօսական եւ գեղարուեստական յայտագիր մը նուիրուած՝ Խրիմեան Հայրիկի վախճանման 100 ամեակին: Ձեռնարկը կազմակերպուած էր Դպրեվանքի Ուսանողական Խորհուրդին կողմէ, հովանաւորութեամբ Դպրեվանքի Տեսչութեան:

Դպրեվանքի «Բրաբիոն Տումանեան» հանդիսասրահէն ներս, երեկոյեան ժամը 6:30ին, տեղի ունեցաւ հանդիսութիւնը: Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Ընծայարանի շրջանաւարտ դասարանէն՝ Յակոբ Սրկ. Քորթմոսեան, որ անդրադարձաւ Խրիմեան Հայրիկի ոգեղէն ներկայութեան, եւ ըսաւ. «Խրիմեան Հայրիկ. ահաւասիկ անձ մը, որուն գրչէն մեզի հասած գրական նշմարները, տարբեր-տարբեր հորիզոններ կը բանան մեր մտքին առջեւ, եւ խօսիլ Խրիմեան Հայրիկի մասին կը նշանակէ խօսիլ ամբողջ ազգի մը պատմութեան մասին»:

Հայրիկի վախճանման 100ամեայ յոբելեանին առիթով, իբրեւ դասախօս հրաւիրուած էր Գրիգոր Ծ. Վրդ. Չիֆթճեան: Գեղարուեստական յայտագրի ընթացքին ելոյթ ունեցան Գէորգ Կ. Սրկ. Սաղտրճեան, որ կարդաց Խրիմեան Հայրիկի նշանաւոր ճառը՝ «Հերիսայի կաթսան եւ երկաթեայ շերեփ»ը, եւ Մուրատ Կ. Սրկ. Զորպաճեան, որ մեներգեց Մկրտիչ Խրիմեանի նուիրուած «Խրիմեան Հայրիկ» երգը:

Դասախօսը ամփոփ ներածականէ մը ետք, նախ առանձնացուց Խրիմեան Հայրիկը, եւ անոր կենսագրութեան ընդմէջէն վեր առաւ քաջարի հովիւին կերպարը, որ պատրաստ էր իր անձը զոհելու, ի խնդիր իր հօտի պահպանութեան: Գաւառական կեանքէն մինչեւ Պոլիս ու Եւրոպա, Հայրիկի նկարագրին միեւնոյն ուղին չէշտելով, ան ցոյց տուաւ մեծ հայրենասէրին տագնապը ու իր ժողովուրդի ազատութեան տեսիլքով ապրող մեծ Հայուն ամէնօրեայ մտահոգութիւնը:

Հայրիկի կեանքէն փրցուած երական դրուագներով, դասախօսը աշակերտութեան պարզեց այն պարզ, համեստ, խոնարհ ու գործավլիը անձը, որուն հոգիին խորը կը գտնուէր գեղջուկ Հայը, իր աշխատասիրութեամբ ու հողին հետ ունեցած սերտ կապուածութեամբ:

Յայտագրի աւարտին եզրափակիչ խօսքը կատարեց եւ իր սրտին խօսքը փոխանցեց Դպրեվանքի Տեսուչ Շահէ Ծ. վրդ. Փանոսեան: Ան գնահատեց ուսանողական խորհուրդի կազմակերպած երեկոն, եւ Խրիմեան Հայրիկի անձին ու գործին մասին իր մտածումները ամփոփեց հետեւեալ բառերուն մէջ. «Խրիմեան Հայրիկ հաւատքի ախոյեանն ու ազգի ռահվիրան էր: Ան կ'ապրի հայ ժողովուրդի յիշողութեան մէջ, որովհետեւ անոր հարազատ զաւակն էր: Ան նաեւ որպէս տիրական շունչ, կը շարունակէ ապրիլ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ու անոր Դպրեվանքին մէջ: Մենք պէտք է վկաներն ըլլանք այն իրականութեան, որ Աստուծոյ վստահող ժողովուրդ մը, անպայման կը հասնի իր երազներուն»:

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

ԾՈՒՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ
Գ. հատոր

խմբագրութեամբ
Ա. ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

Երեւանի համալսարանի
հրատարակչութիւն

Երեւան 2007

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց
Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Ր Ո Ր Դ

ՌՈՒՍ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ ՀՌՈՄՈՒՄ

Գոգոլի տանը, ընթրիքի սեղանի շուրջ, ընկերները նշում էին Այվազովսկու յաջողութիւնը:

Նիկոլայ Վասիլեւիչը գրկեց նկարչին ու ասաց.

– Կեցցես, Վանիա: Երիտասարդ – երիտասարդ՝ հեռաւոր Նիվայի ափերից եկար Հռոմ ու անմիջապէս Վատիկանում քառս սարքեցիր:

Գոգոլի սրամտութիւնը միահամուռ ծիծաղ առաջացրեց: Վիլիա Շտերնբերգը բոլորից շատ էր ուրախանում Այվազովսկու համար: Գոգոլին ուղղուած նրա աչքերը փայլում էին շնորհակալ խանդաղատանքով: Միայն Ալեքսանդր Անդրէեւիչ Իվանովը ժլատ գտնուեց իր գովեստի մէջ:

– Դու, ասաց նա, – արագ եւ լաւ ես նկարում...

Եւ ապա աւելացրեց.

– Վաղուց ինձ մօտ՝ արուեստանոցում չես եղել: Եկ, փոքր-ինչ զրուցենք ալբբաքան արուեստից...

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՊԻԱՔՕ

Իվանովի արուեստանոցը լցուած էր էտիւդներով, էսքիզներով, անկիւններում կիտուած ստուարաթղթերով, պատերի վրայ՝ մերթ կաւճով, մերթ ածխով նկարուած մարդկային կերպարանքներով:

Աշխատանքը ոչ միայն բերկրանք, այլև տառապանք էր պատճառում Իվանովին: Նկարիչը ձգտում էր այնպիսի գործ ըստեղծել, որով ցնցէր մարդկանց, նրանց ստիպէր խորանալ կեանքի երեւոյթների մէջ, խթան հանդիսանար նրանց բարոյական վերածնմանը:

Արդէն վեց տարի էր, ինչ նա սկսել էր իր «Քրիստոսի յայտնութիւնը ժողովրդին» եւ այդ ընթացքում անթիւ-անհամար էտիւդներ ու ուրուանկարներ անելով, անընդհատ փոխում էր նկարի կոմպոզիցիան: Իւրաքանչիւր էտիւդն ինքը գեղանկարչական աւարտուած մի ստեղծագործութիւն էր: Նրա արուեստանոցն այցելող նկարիչները գլուխգործոցներ էին համարում դրանք: Մինչդեռ իրեն՝ նկարչին, այդ աշխատանքները շատ հազուադէպ էին գոհացնում: Ցամառօրէն նա շարունակում էր որոնել: Ամիսներով մնում էր Հռոմի արուարձաններում եւ ծառերի, քարի ու ջրի էտիւդներ անում: Շրջելով քաղաքից քաղաք նկարում էր ամենազանազան մարդկանց տիպեր: Այդ բոլորն անհրաժեշտ էր ապագայ նկարի համար:

...Երբ Գոգոլի տանը կայացած ընթրիքից մի քանի օր անց Այվազովսկին առաւօտեան վաղ եկաւ Իվանովի մօտ, Ալեքսանդր Անդրէեւիչը հասարակ մի վերնաշապկով կանգնած սուզուել էր մտքերի մէջ:

Այվազովսկին մի քանի անգամ բարձր հազաց, մինչեւ որ Իվանովը զգաց հիւրի ներկայութիւնը:

– Ճիշդ ժամանակին եկար: Ես էլ հէնց ուզում էի գնալ Սուպիաքօ էտիւդներ անելու: Լաւ կը լինի գնանք միասին:

Փոքրիկ Սուպիաքօ քաղաքը ընկած է Սաբինեան լեռների փէշերին, Հռոմից քառասուն վերստ հեռու: Քաղաքը վաղուց էր նկարիչների ուշադրութիւնը գրաւում իր վայրի, լերկ ժայռերով, արագահոս գետով եւ նրա ափերին փթթող բարդիներով ու կաղամախիներով:

Վայրերն այս անչափ դուր էին գալիս Իվանովին: Նրանք հեռաւոր կերպով նրան յիշեցնում էին Յորդանանի գետափերը Պաղեստինում, որ այնքան անհրաժեշտ էին «Քրիստոսի յայտնութիւնը ժողովրդին» նկարի համար: Սեփական ծախսով ճանապարհորդութիւն կատարելու միջոցներ նկարիչը չունէր, Պետերբուրգ՝ Գեղարուեստի ակադեմիային ուղղած բոլոր խնդրագրերն էլ մերժւում էին:

Իվանովն ու Այվազովսկին Սուպիաքօ հասան իրիկնադէմին եւ իջեւանեցին տեղի պանդոկում: Այստեղ յաճախ էին բնակութիւն հաստատում իտալացի եւ եկուոր նկարիչներ: Սենեակները, անգամ ճաշարանի պատերը, զարդարուած էին նկարներով:

Մայրամուտից յետոյ նկարիչ կենուորներ վերադառնում էին էտիւդներով բեռնուած, եւ տունը շուտով աշխուժանում էր նրանց ուրախ կանչերից: Բոլորը միասին երգում էին իտալական, զուիցերական կամ ֆրանսիական երգեր: Հիւրանոց էին յաճախում նաեւ տեղի բնակիչներն ու նկարիչներին միանալով ուրախ խմբեր կազմում: Թմբուկների ու դափերի զարկերի տակ թնդում էր իտալական երգն ու պարը, որին մասնակցում էին ջահէլ եւ աչէլ: Այվազովսկին, միւսների հետ, ինքն էլ էր երգում, պարում ու փոքրիկներին հիւրասիրում քաղցրաւենիքով: Ալեքսանդր Անդրէեւիչը յետ չէր մնում նրանից: Իսկ դա անսպասելի էր ե՛ւ Այվազովսկու, ե՛ւ շատ ուրիշ նկարիչների համար: Իվանովը նրանց մէջ յայտնի էր որպէս մարդախոյս ու լռակեաց: Մինչդեռ Սուպիաքօյի բնակիչներն իրենք վաղուց մաէսթրօ Ալեքսանդրոյին համարում էին զարմանալի ուրախ մարդ, որը կարող էր երեխայի նման անհոգ ծիծաղել եւ իրենց հետ միասին երգել ու պարել...

Վաղ առաւօտեան, արեւածագից առաջ, Իվանովը զարթնեցրեց Այվազովսկուն: Արագ-արագ մէկական բաժակ սուրճ խմեցին եւ գնացին էտիւդներ անելու: Այդ օրը Իվանովը կաղամախիներ էր նկարում: Ամբողջովին տարուած աշխատանքով, նկարիչն ուզում էր կտաւին յանձնել տերեւների մեղմ սօսափը, հիւղերի նրբին միահիւսումը, խորտահայեաց բարդու բնի վրայ թեւածող արեւի ու ստուերի քմահաճ խաղը:

(Շար. 115)

(Շար. Ա. էջէն)

Մնած է Մուսուլ եւ գլուխն է ամերիկեան յարձակումէն ի վեր կէս առ կէս նուաղած (400 հազար) համայնքի մը: Բենեդիկտոս ԺԶ. կոչ ըրած է որ հաշտութիւն եւ խաղաղութիւն տիրէ խնդրոյ առարկայ ժողովուրդներուն միջեւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ տնտեսական նախարարուհին ոչ մէկ նախատական քննադատութենէ զերծ կը մնայ: Արդէն չէ կրցած ինքզինքը պարտադրել կառավարութեան մէջ, յաւելեալ Նոյեմբեր 25ին ալ ստացած է «անգլիական կարպետ»ի մրցանակը, որ կը շնորհուի «ֆրանսական ընտանիքի անդամի մը», իր զօրակցութեան համար Շէյքսփիրի լեզուին, ի վնաս Մոլիէռի լեզուին: Մրցանակը հաստատած է «Անգլիական կարպետի ակադեմիա»ն, որուն դատակազմին նախագահն է գրագէտ Ֆիլիփ Սէն–Ռոպէր: Լակարտի եղած մեղադրանքն այն է որ իր սպասարկութիւններուն հետ անգլերէնը կը գործածէ: Անցեալ տարի ալ մրցանակը տրուած էր Սահմանադրական Խորհուրդին, որ թերացած էր Սահմանադրութեան թիւ 2 յօդուածին գործադրութեան մէջ, որն է՝ «Հանրապետութեան լեզուն Ֆրանսերէնն է»:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Առաքելոց
եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ: Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1

Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20.30էն սկսեալ
«Տ ի ա մ ա ն թ է ռ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01. 43. 78. 57. 67:

ԳԱՐՈԼԻՆ եւ ՍԱՐՕ
ՏԷՎՐԷՆԵԱՆ – ԹԷՐՋԵԱՆ
ուրախութեամբ կը ծանուցանեն
իրենց անդրանիկ զաւկին՝
Ր Ա Ֆ Ֆ Ի - Ի
ծնունդը:

Փարիզ, 24 Նոյեմբեր 2007

MARSEILLE

CLUB DE LA PRESSE
12 rue de Breteuil — 13001 Marseille

JOURNEES DU GRAND REPORTAGE
les 29, 30 NOVEMBRE et 1er DECEMBRE
(Renseignements : 04. 91. 55. 07. 59)
Conférence-Débat, Nuit du Reportage, Documentaire
et le 1er décembre à 17 heures :
Hommage à
ANNA POLITKOVSKAIA
et HRANT DINK

La première édition du prix international de la parole libre sera décernée **Samedi le 1er décembre à Mayda SARIS** de l'hebdomadaire **AGOS** pour un entretien avec l'artiste SARKIS (Zabunyan).

⁂

CLUB DE LA PRESSE : Président Jean Kéhayan; Vice-président : Michel Raphaël.

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**,
réalisateur
Jeudi 29 novembre
exceptionnellement à 19h30
Le chef-d'œuvre d'ELIA KAZAN
AMERICA, AMERICA
— U.S.A., 1963 —
Oscar du meilleur film en 1964
Un film d'**Elia Kazan**
Production et scénario : **Elia Kazan**
Musique : **Manos Hadjidakis**
avec **Harrys Davis, Sthatis Giallelis, Elena Karam** et **Franck Xolf.**
3 heures, VO sous-titré français
Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

⁂

REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL
DE FIN D'ANNEE
de **l'Union Culturelle Française des Arméniens de France — UCFAF**
le **Dimanche 9 décembre à 12h30**
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
(métro République)
Invité d'honneur :
Monsieur **Serge AVEDIKIAN**
réalisateur et comédien
en présence de
Monsieur **Jean-Pierre MAHE**
Membre de l'Institut —
Président d'Honneur de l'UCFAF
Repas de fête
Tombola
Animation musicale
Participation : 35 euros
Réservations auprès de Tante Suzanne:
au **01. 39. 90. 66. 28**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

Récital de chant

Florine OLIVIER (soprano)
Hubert SCUIEREB (tenor)
Naïri DEMIRDJIAN (piano)

Programme : **Schumann — Brahms — Tosti — Bellini — Respighi — Strauss — Wolf...**

Jeudi 6 décembre à 20h30
en l'église arménienne catholique
13 rue du Perche — 75003 Paris

Renseignements et réservations :
06. 08. 46. 18. 01
06. 14. 74. 92. 97

Participation aux frais : 10 euros

⁂

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պարոն Սարգիս Արմէնեանին եւ իր ընտանիքին, Լենա Արմէնեան-Շէքէրճեանի մահուան առթիւ:

Նոյն առիթով միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Ալէքս Պալըքճեան 100ական եւրօ:

Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է նաեւ 100 եւրօ Տոքթ. եւ Տիկին Ֆիլիփ Գարակիւլեանէն, Գեղամ Սիսեռեանի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ASNIERES

La Section **«Agnouni»** d'Asnières sera présente aux marchés de Noël **les 15 et 16 décembre de 10h à 20h** Place de l'Hôtel de Ville, à Asnières.

Vente de spécialités arméniennes. Nous vous attendons nombreux.

□

Ի Ս Ի

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ռէնս, Կիրակի, Դեկտեմբեր 9ին: Այցելութիւն խաղական մառաններ եւ Ծնունդի շուկան:

Մեկնում ժամը 7.45ին Գլամարի քաղաքապետարանին առջեւէն:

Մասնակցութիւն՝ 45 եւրօ:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
– Ժագլին՝ 01. 40. 95. 81. 33,
– Աննիկ՝ 09. 53. 66. 95. 06:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ԼՕԹՕ – ն Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX
Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne. **Cadeaux...**

- **Bar**
- **Restaurant**

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

●

La Croix Bleue des Arméniens de France organise en partenariat avec l'association «CHENE» un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29
JEUDI
29 NOVEMBRE
2007

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.839 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 83e ANNEE — N° 21.839

ԿՈՉ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբերը եւ Արդարութեան եւ Ժողովրդավարութեան եւրօ–հայկական դաշնակցութիւնը կոչ մը կ'ուղղեն Եւրոպայի խորհուրդին եւ վարչապետներուն որպէսզի Եւրոպան Թուրքիայէն Ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջէ որպէս իր անդամակցութեան անհրաժարելի նախապայման:

Ֆրանսայի մէջ նոյն կոչը ուղղուած է իշխանութեան դէմքերու (նախարարներ, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, շրջաններու նախագահներ, շրջանային խորհուրդներու նախագահներ, քաղաքապետներ) եւ ոչ քաղաքական անձնաւորութիւններու: Կոչը կը վայելէ Ֆրանսահայ խորհուրդին զօրակցութիւնը:

Եւրոպական յանձնախումբին ուղղըւած կոչով կ'ըսուի.

Նկատելով որ Եւրոպայի խորհրդարանը 1987 Յունիս 18ի բանաձեւով ճանչցած է Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը,

Նկատելով որ Եւրոպական Միութեան 27 երկիրներէն 13ը(*), ինչպէս եւ Վատիկանը եւ Զուիցերիան իրենց կառավարութեան կամ խորհրդարանին քուէներով ճանչցած են Ցեղասպանութեան իրողութիւնը,

Ես՝ քաղաքացի, կամ իշխանութեան դէմք, կոչ կ'ուղղեմ իմ պետութեան կամ կառավարութեան ղեկավարիս, Եւրոպայի խորհուրդին, Եւրոպական յանձնախումբին որ Ցեղասպանութեան ճանաչումը անհրաժարելի նախապայման դարձնեն Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Կը դիմեմ Եւրոպայի խորհուրդին որ հրահանգներ տայ Եւրոպական յանձնախումբին, այս պահանջը ընդգրկելու Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւններու 35 գլուխներէն մէկուն մէջ:

Եւրոպան կրնայ կառուցուիլ միմիայն յիշողութեան, մարդկային արժանաւորութեան եւ մարդկային իրաւունքներու յարգարժան սկզբունքներու հիմերուն վրայ: Կ'ակնկալեմ որ Եւրոպական Միութիւնը թելադրէ բոլոր երկիրներուն յարգել տալ այս արժէքները:

Ստորագրողներու ցանկը եւ կոչին առընչութեամբ բոլոր մանրամասնութիւնները կը գտնուին՝

www.genocidearmenien.eu

կայքէջին վրայ:

(*) Գերմանիա, Աւստրիա, Պելժիա, Պուլկարիա, Կիպրոս, Ֆրանսա, Յունաստան, Իտալիա, Լիթուանիա, Հոլանտա, Լեհաստան, Շուէտ, Սլովաքիա:

***

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Ն. ՍԱՐՔՈԶԻԻ

Նոյն հարցին առընչութեամբ Հայ Դատի Ֆրանսայի յանձնախումբի նախագահ Յարութ Մարտիրոսեանի ստորագրութեամբ Նոյեմբեր 25 թուակիր բաց նամակ մը ուղղուած է նախագահ Ն. Սարքոզիի: Հոն Եւրոպական Միութեան սկզբունքներուն եւ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին նախագահին ծանօթ կեցուածքը մատնող մէջբերումներ կան. ապա կայ խնդրանք որ Եւրոպայի խորհուրդի Դեկտեմբեր 14ի նիստին Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութեան գլուխներէն մէկուն մէջ ընդգրկըւի որպէս անհրաժարելի նախապայման:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԼԻԷ–ԼԸ–ՊԷԼ համեմատաբար հանգիստ գիշեր մը անցուց Նոյեմբեր 27էն 28, շնորհիւ ըստ ֆրանսական իշխանութիւններուն, ոստիկանական յաւելեալ ուժերու ներկայութեան եւ հանդարտութեան կոչերուն: Անմիջական դատավարութեան համար ձերբակալուած են 9 պատանիներ, որոնց երկուքը գողութեան պատճառաւ: Արդարեւ, միջադէպերու ընթացքին, թալանի տրուած են նաեւ գոհարավաճառատուն մը եւ անցորդ երկու պատանիներ ձերբակալուած են այդ պատճառաւ: Միւս կասկածելիները յարձակումներ գործած են ոստիկաններու վրայ եւ ասոնց վիրաւորուածներու թիւը 81 է: Երկու երիտասարդներ 10 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած են: Յարձակումները միայն քարկոծութեամբ կամ լախտերով չեն եղած այլ գործածուած են նոյնիսկ զէնքեր:

ԱՆՆԱՓՈԼԻՍԻ ժողովին, Պուշ մեծասաներորդ պահուն յաջողած է համոզել Ապպասն ու Օլմերթը որ հասարակաց յայտարարութիւն մը ընեն, ուր կը յօժարին բանակցութիւններու ձեռնարկել խաղաղութեան դաշինքի մը յանգելու համար 2008ի վերջաւորութենէն առաջ: Պուշ «պատմական կարելիութիւն մը» որակեց այս համաձայնութիւնը, որ կը յիշեցնէ 14 տարի առաջուան Ռապին – Արաֆաթ համաձայնութիւնը: Մնաց որ այս «պատմական կարելիութիւն»ն ալ կրնայ մնալ հոգեշահ խօսքերու սահմանին մէջ եւ որեւէ դրական հետեւանք չունենալ: Կը բաւէ անդրադառնալ Համասի դիրքին եւ ծայրայեղ Հրեաներու աղօթքին Լացի պատին առջեւ, որպէսզի ժողովը ձախողի: ԱՄՆ ընդունած են իրաւարարի դեր խաղալ:

ԱԼԺԵՐԻԱ երթալէն քանի մը օր առաջ, ալժերական գրգռիչ յայտարարութիւն մը կայ Սարքոզիի դէմ: Արդարեւ, Ալժերիոյ նախկին ռազմիկներու նախարարը հարցազրոյց մը տուած է գլխաւոր օրաթերթ Էլ–Խապարի, որու ընթացքին գըրեթէ բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ Սարքոզին որ «Իսրայէլի ծախուած գործակալ մըն է»: Ոգեկոչած է իսրայէլեան իշխանութիւնները, որոնք Սարքոզիի դէմքով դրօշմաթուղթ մը հրապարակ հանած են: Մ. Շերիֆ կ'ըսէ նաեւ թէ «Սարքոզիի իշխանութեան գլուխ գալուն բուն ճարտարապետը հրէական լոպին է որ ճարտարարուեստի մենաշնորհը ունի Ֆրանսայի մէջ»: Պատուիրակութեան մաս կազմելէ հրաժարած է Էնրիքօ Մասիաս, որու դէմ նոյնպէս արտայայտըւած է նախարարը եւ որու ներկայութիւնը ընդհանրապէս անբաղձալի է Ալժերիոյ մէջ ու Սարքոզիի այդ փափաքը գրգռութիւն մը կը նկատուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ աշխատանքի նախարարը՝ Կզաւիէ Պէրթրան յայտարարած է Նոյեմբեր 26ին, որ նիւթական պատիժներու պիտի ենթարկուին այն ձեռնարկութիւնները, որոնք չեն չգործադրեր հաւասարութեան սկզբունքը աշխատավարձքերու մէջ (կիներու եւ այրերու նոյն աշխատանքի մը համար) 2010էն ըսկըսեալ:

ՊԵԼԺԻՈՅ Ֆլաման Նոր Զինակցութիւնը (ազգայնապաշտ փոքր կուսակցութիւն մը) Նոյեմբեր 26ին արգելք հանդիսացած է գործընթացի մը, որ թոյլ պիտի տար դաշնակցային համախմբումի մը հաստատման Պելժիոյ մէջ: Հետեւանքն այն է որ լուծումի մը հաւանական յոյսը ի դերեւ ելած է 170 օրուան քաղաքական տագնապէ մը ետք, ընտրութիւններէն ի վեր: Կուսակցութեան նախագահը՝ Պարթ տը Վէվէր անբաւարար գտած է հիմնարկներու բարենորոգումներու ծրագիրը, զոր պատրաստած էր Իվ Լըթերմը, նշանակուած՝ կառավարութեան կողմէ, որու պաշտօնն էր համախմբել 4 կուսակցութիւնները «Օրանժ–Պլէօ» ամբողջութեան մը մէջ:

ՓԻԷՐ ՄԻՔԷԼ, Ա. աշխարհամարտի մասնագէտ պատմաբանը մեռած է 77 տարեկանին: Հեղինակ է աւելի քան 100 հատորներու: Շրջան մը դասաւանդած է Նանթէրի համալսարանը, ապա Գարնօ լիսէն:

ԷԼԻԶԷԻ բանբերը բացարձակապէս ուրացած է որ Ռամա Եատէի (Մարդկային իրաւունք) բացակայութիւնը Սարքոզիի պատուիրակութեան մէջ (դէպի Չինաստան) հետեւանք է Ռաշիտա Տաթիի վէթոյին: Արդարեւ, այս բացատրութիւնը կը տրուի, որովհետեւ Ռ. Տաթի չի հանդուրժեր անոր ներկայութեան միջազգային ճամբորդութիւններու պատուիրակութեանց մէջ:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ եւրոպական ատեանը Պոլսոյ յունական պատրիարքարանին կալուածներուն առընչուած դատի մը մերժած է Թուրք կառավարութեան փաստաբանին տեսակէտը: Այս վերջինը պնդած է թէ վագըֆներու իւրացուցած համայնքապատ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՄԱԴՐԻՏԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Նոյեմբեր 28ին մեկնած է Մատրիտ, ներկայ գտնուելու Օ.ԷՍ.Սէ.Ը.ի արտաքին գործերու նախարարներու տարեկան երկօրեայ հանդիպումին ու ելոյթ ունենալու: Այդ ընթացքին ծրագրուած են Մինսկի խումբի նախագահներուն եւ այլ անձնաւորութիւններու հետ շարք մը հանդիպումներ:

***

ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ ՀԻՆ ՏԵՏՐԱԿՆԵՐ ԿԸ ԲԱՆԱՅ

Լեռնային Ղարաբաղի զինեալ ուժերու նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեան որ ներկայիս կ'ապրի Երեւան ուր հիմնած է «Դաշինք» կուսակցութիւնը, յայտնած է թէ կը զօրակցի Սերժ Սարգսեանի թեկնածութեան, եթէ «Դաշինք»ը ընտրական համաձայնութիւն գոյացնէ այս վերջինին հետ: Այս տրամադրութեան հետ ան բաւական ծանր քննադատութիւններ ալ ուղղած է Ս. Սարգսեանի գլխաւոր մրցակից նկատուած Լ. Տէր Պետրոսեանի: Ըսած է թէ անոր յայտարարածին պէս Ս. Սարգսեան Ղարաբաղէն 1993ին վտարուած չէր մինչ բանակի հրամանատարն էր: Նաեւ ըսած է թէ ինք ու Ս. Սարգսեան 1993 Ապրիլին ծրագրած էին Քելպաչարի գրաւումը որ ռազմավարական կարեւոր վայր էր Հայաստանի ու Ղարաբաղի միջեւ. գործողութիւնը առաջնորդած էր ադրբեջանական հինգ այլ շրջանի ալ գրաւումին, մինչեւ նոյն տարուան աշունը: Ս. Բաբայեան նաեւ ամբաստանած է Լ. Տէր Պետրոսեանը որ ուզած է կասեցնել հայկական ուժերու յառաջխաղացքը: Աւելցուցած է թէ Ս. Սարգսեան Մոսկուա ղրկուած էր, որովհետեւ շրջանի Հայաստանի ղեկավարութիւնը ամէն գնով կը փորձէր տարածքներու ազատագրումը խոչընդոտել:

Ս. Բաբայեանի «Դաշինք»ը չի բացառեր ՀՅԴ–ի հետ ձուլում մը, Ս. Սարգսեանի զօրակցութեան քով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

301-ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԱԾՊԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան Թուրքիոյ տեղեկագիրը ի միջի այլոց խստիւ քննադատած էր պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին կիրարկումի շարունակութիւնը. ան ակներեւ փաստ կը նկատուէր արտայայտութեան ազատութեան կաշկանդումին: Պահանջուած էր յօդուածին ջնջումը:

Արդարութեան նախարարութիւնը իրբեւ թէ անսալով քննադատութեան, յայտնած էր թէ յօդուածը կը բարեփոխուի: Յետոյ հրապարակուեցաւ «բարեփոխում»ի շրջանակը: Նախարարութիւնը յօդուածին «Թրքութիւնը հրապարակաւ վարկաբեկել»ը վերածած է «Թուրք ժողովուրդը հրապարակաւ վարկաբեկել»ու: Ատկէ զատ, որպէս «նորութիւն» որոշուած է վերադառնալ յօդուածին նախկին տրամադրութեան որով դատի դիմելու համար պայման էր ունենալ Արդարութեան նախարարութեան արտօնութիւնը: Առաւելագոյն պատիժը երեքէն երկու տարուան զեղչելու առաջարկը ընդունելութիւն չէ գտած:

Խնդրոյ առարկայ յօդուածը կիրարկութեան օրէն (2005 Յունիս 1) հակադրեցութիւններու տեղի տուած է, յատկապէս անոր հիմով կատարուած ամբաստանութիւններով: Ամբաստանեալներէն մէկն ալ Հրանդ Տինքն էր որ եղաւ նաեւ միակ դատապարտուածը, մինչ Թուրք մտաւորականներ, գրողներ, ինչպէս՝ Օ. Փամուք, Է. Շաֆաք, այս կամ այն ձեւով չմեղադրուեցան:

Ֆ. ՖԻՅՈՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ Կ'ՈՒԶԷ ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՁԳԵԼ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը որ «Էքսփօ 2015»ի Փարիզի նախապատրաստական ժողովին մասնակցած էր, հանդիպում մը ունեցած է վարչապետ Ֆ. Ֆիյոնի հետ: Ըստ Թուրք մամուլի տեղեկատուութեան, այդ հանդիպումին նիւթ եղած է նաեւ Հայկական Ցեղասպանութեան մասին Ֆրանսայի խորհրդարանին որոշումը:

Հանդիպումէն ետք Ա. Կիւլ մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ Ֆրանսայի վարչապետը իրեն համամիտ գտնուած է, ընդունելով որ «Հայկական պատահարներուն մասին աւելի տեղին կ'ըլլայ որ ոչ թէ քաղաքական մարդիկը, այլ պատմաբանները վճռեն»:

Եւրոպական խորհուրդին Դեկտեմբեր 14ի վճռորոշ ժողովին նախօրեակին որուն օրակարգին վրայ է Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը եւ հայկական այնքան ակնկալութիւններ կապուած են անոր, ժխտական ազդակ է Ֆիյոնի արտայայտութիւնը: Կարելի է զայն բացատրել իր հիւրին դէմ պարագայականին ապաստանելու վարկածով. բայց վարչապետը միակը չէ ֆրանսական քաղաքական դասուն մէջ նման մօտեցում արտայայտող: Կը մնայ յուսալ որ նախագահը այս հանգրուանին ալ պահէ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին քանիցս յայտնած դիրքը ու չտարուի Անգարան սիրաշահելու մտայնութենէն: Այդ պարագային վարչապետին խօսքերը կարելի կ'ըլլայ մոռնալ, մանաւանդ նախընթացներու օրինակով որոնք ցոյց տըւած են թէ Ֆրանսայի պաշտօնական կեցուածքը կը համարուի նախագահին արտայայտածը, եւ ո՛չ վարչապետին:

ԵՍ ՈՒ ԴՈՒՆ ԵՒ ԱՆ՝ ԴՐԱՑԻՒՆ ՏՂԱՆ

Թեզանիքները սոթտած,
հսկայ մաղը ձեռքը առած,
Ամենակալը
ճերմակներուն մէջ
գործի գլուխ է անցած...

Մաղ մաղ
հողը կը լեցնէ,
կը մաղէ՛,
կը մաղէ՛,
հո՛ղը կը մաղէ,
մաղած հողը
հասնողին՝
ասոր
անոր
կը բաժնէ,
իսկ մաղին մէջ
մնացած քարերը
անդի՛ն կը թափէ...

Եկո՛ղ եկողի
ետե՛ւ ետեւի
ի՛նչ ժողովուրդ,
Ամենակալը
չունի՛ արձակուրդ...
Թեզանիքները սոթտած
հսկայ մաղը ձեռքը առած,
ճերմակներուն մէջ
գլուխ քերելու ժամանակ
չունի անկասկած...

Հողը կը մաղէ
քարերը կը թափէ,
հողը կը բաժնէ
քարերը կը դիզէ,
եկող եկողի
ետե՛ւ ետեւի
ամբողջ աշխարհը
ոտքի է ելած...

Իսկ մե՛նք...
Մե՞նք,
այսինքն
ես ու դուն
որ կը խօսինք
նոյն լեզուն,
եւ տակաւին ան՝
դրացիին տղան...

Ես ու դուն
եւ ան՝
դրացիին տղան.
մինչեւ
քով քովի գա՛նք,
ժողո՛վ գումարենք,
ատենապետ ընտրենք
եւ փոխ ատենապետ,
ցկեանս նախագահ
սիրայօժար քարտուղար,
գրենք համաձայնագիր
հռետորական,
կամ պայմանագիր
հրաժարական,
անհամաձայն
անպայման
յետաձգե՛նք,
ծամծմե՛նք,
ձգձգենք,
քաշքշենք,
որո՞ւն բրինձին վրայ
ջուր լեցնենք...
Բրինձի՞ն վրայ
ջուր լեցնենք,
թէ ջուրին վրայ
բրինձ լեցնենք,
...րոշում տա՞նք,
չէ՛ տանենք...

Սկզբունքով
նո՛յն լեզուն
մենք կը խօսինք,
սակայն այնուամենայնիւ
...՛րար հասկցած
...դեօք ունի՞նք...

...մբողջ աշխարհը
...է ելած,
...ո՛ղ ստացած,
իսկ մենք
ժողովի նստած
առանց ջուրի
բրինձէ փիլաւ
եփելու ենք ելած...
Ի՛նչ բրինձէ փիլաւ,
ելլե՛նք ճամբայ...
Բայց
քանի մէյ մը
սա քով քովի
եկեր ենք,
ճամբայ ելլելէ առաջ
պատառ մը չուտե՞նք...
Մարդ ասանկ առիթ
ինչպէ՞ս փախցնէ...
Փախցնողը
յիմա՛ր է...
Սեղանը չակենք
ասոր անոր ալ
օձիքէն բռնենք,
մեզի հետ
նստեցնենք...
Առանց հիւրի
սա պատառը
կոկորդէն վար
ինչպէ՞ս անցնի.
անկարելի՛...

Պատառ մը
ուտենք,
բաժակ մը
խմենք,
եւ ըստ այնըմ
բարի երթ
մաղթենք...

Մինչեւ
փորերնիս կշտացնե՛նք...
Մինչեւ
կուշտ փորով
սա սեղանէն ելլե՛նք...
Մինչեւ
Ամենակալին հասնելու
ճամբան բռնե՛նք,
ուղտը ասեղի ծակէն
անցա՛ծ է,
չատո՛նց Հնդստան
հասած է..

Աճապարելու կարիք
անշո՛ւշտ չկայ,
սա երկու ոտքը
մէկ կօշիկի մէջ
թխմելու
պէտք ալ չկայ...

Էրկան Յովհաննէ՛ս...
Համմէ Պատաննէս....
Տաւուլո՞վ գանք
թէ զուռնայով...
Զուռնայո՛վ...
Զուռնայո՛վ...
Տարնա նինա,
Տարանա նինա...

Էրկան Յովհաննէ՛ս...
Համմէ Պատաննէս...
Տաւուլո՞վ գանք
թէ զուռնայով...
Տաւուլո՛վ...
Տաւուլո՛վ...
Տամպըտա տըմպա,
Տապատա տըմպա...

Տաւուլով
զուռնայով
թափորով
ճամբայ ելանք.
ես էի
դուն էիր
եւ ան՝
դրացիին տղան...

Շա՛տ գացինք
թէ քիչ գացինք,
մինչեւ հասնի՛նք
մինչեւ հասա՛նք.
Ամենակալին դիմաց
որ կեցա՛նք,
ի՛նչ տեսնենք
ի՞նչ տեսանք...
Ամենակալը
գործը լրացուցած
ձեռքերը լուացած
մաղը կախած
ճերմակներուն մէջ
խը՛ռ խը՛ռ
հանգիստ ընկողմանած...

Անշուշտ
մեր տաւուլով
եւ զուռնայով
Ամենակալին մրափը
խանգարեցինք...

Աս ի՛նչ աղմուկ է...
Ասի տաւուլ է,
Տէր իմ Աստուած,
աս ալ զուռնա...
Դո՞ւք ով էք...
Մենք մե՛նք ենք,
քիչ ենք
սակայն շատ ենք...
Այս ժամուն
ինչո՞ւ հանգիստս
կը խանգարէք,
ի՞նչ կ'ուզէք...
Ի՞նչ ըսել է
ի՞նչ կ'ուզենք...
ինչ որ բոլո՛րը
ստացան,
հո՛ղ կ'ուզենք,
հո՛ղ կ'ուզենք...

Ամենակալին միտքէն
ինչպէ՞ս անցնի,
թէ մարդ այսքան
ուշ կը հասնի,
խօսքը մէջերնիս
հայկական ժամադրութենէ
լուր չունի՛...

Հող մող
ցաւօք սրտի
չմնաց...
Ի՛նչ ըսել է
չմնաց...
Մէյ մը լաւ նայէ,
տակը վրան,
տեղէ մը կ'ելլէ
անպայման...
Ըսի չմնաց...
Հիմա ի՞նչ ընենք,
այսքան ճամբայ
կտրեր ենք,
մինչեւ հոս,
հասեր ենք,
դատարկ ձեռքով
երեսնուս ջուրով,
ուրկէ որ եկանք
ե՞տ երթանք...
Ի խորոց սրտէ
կը ցաւիմ...
Հո՛ղ մո՛ղ
չմնաց...
Թափած անդին
քարերը մնացին
իրարու վրայ
դիզուած...

Մենք՝
ես ու դուն
եւ ան՝
դրացիին տղան
դոչեցինք անվարան՝
դուն այդ քարերը
տո՛ւր մեզի...
Զ'ըլլա՛ր...
Կ'ըլլա՛յ...
Զ'ըլլա՛ր ըսի...
Դուն յանձնէ՛,
իսկ մնացածը
մեր վզին ձգէ...
Ամենակալը եւ մենք
առինք տուինք
եւ անշուշտ
Ամենակալը համոզեցինք,
մեր խօսքը քալեցուցինք
եւ սա քարերը
ձեռք ձգեցինք...

Տաւո՛ւլը...
Զուռնա՛ն...

Էրկան Յովհաննէ՛ս...
Համմէ Պատաննէս...
Տաւուլով երթանք
թէ զուռնայով...
Զուռնայո՛վ...
Զուռնայո՛վ...
Տարնա նինա,
Տարանա նինա...

Էրկան Յովհաննէ՛ս...
Համմէ Պատաննէս...
Տաւուլով երթանք
թէ զուռնայով...
Տաւուլո՛վ...
Տաւուլո՛վ...
Տամպըտա տըմպա,
Տամպատա տըմպա...

Տաւուլով
զուռնայով
թափորով
ետ ճամբայ ինկանք,
ես էի
դուն էիր
եւ ան՝
դրացիին տղան,
ամբողջ աշխարհին
մաղուած հողին,
քարերը ժառանգած
յաղթակա՛ն վերադարձանք...

Ժառանգեցինք
քա՛ր,
եւ քարէն
կերտեցինք
գմբէթ ու խաչքար
խունկ ու վեղար
խազ ու նշխար...

Ժառանգեցինք
քա՛ր,
եւ քարէն
կերտեցինք
երեսուն ութ տառ
ու բիւր բառ
գրաբար
աշխարհաբար
հազար ու մէկ բարբառ...

Ժառանգեցինք
քա՛ր,
եւ քարէն
կերտեցինք
հոռովե՛լ
ու բերդ պար,
օրո՛ր
ու նազ պար...

Ե՛ս էի
դո՛ւն էիր
եւ ան՝
դրացիին տղան
որ սակայն
օրին մէկը
գլուխը առաւ
ու հեռացա՛ւ...
Հեռացաւ
այսինքն՝
հեռուները գնաց
չմնաց...
Մնացինք
ես ու դուն
որ արդէն
չենք խօսիր
նոյն լեզուն
եւ այդքա՛ն ժառանգ...

Ան՝
դրացիին տղան,
հորիզոնէն անդի՛ն
անհետացած,
իսկ այդքա՛ն ժառանգ՝
խազերը լռած,
խունկը նշխարը
սրբապղծուած,
երեսունութ տառերը
պատէն կախուած,
հոռովելը օրօրը
համրացած,
բերդ պարն ու նազ պարը
աղաւաղուած...

Ե՛ս էի
դո՛ւն էիր
եւ ան՝
դրացիին տղան
որ օրին մէկը
կծիկը դրաւ
ու փախաւ...
Մնացինք
ես ու դուն
որ արդէն
չենք խօսիր
նոյն լեզուն
եւ այսքան վտանգ...

Այդքան ժառանգ
այսքան վտանգ
իսկ
ես ու դուն

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Նոյեմբեր 3ին վերաբացումը կատարուած է Երուսաղէմի պատրիարքարանի Գ. Կիւլպէնկեան մատենադարանին, անոր նորոգութենէն ետք: Աշխատանքները յանձն առած են Կիւլպէնկեան հիմնարկը եւ Լոնտոնի Ս. Սարգիս բարեսիրական խնամակալութիւնը:

Մատենադարանը եղած է Եղիշէ Դուրեան պատրիարքին մտայղացումը եւ լրումին հասած Գ. Կիւլպէնկեանի նուիրատուութեամբ, ի յիշատակ իր ծնողքին ու Դուրեան պատրիարքի ձեռնադրութեան յիսնամեակին. հիմնադրէքը կատարուած է 1929ին, բացումը՝ 1932ին, ձեռամբ Թորգոմ պատրիարք Գուշակեանի:

Վերաբացումին ներկայ գտնուած են Կիւլպէնկեան գերդաստանի անդամներ, Կիւլպէնկեան հիմնարկի եւ Ս. Սարգիսի պատասխանատուներ:

Մատենադարանին աւելի քան հարիւր հազար հատորնոց հաւաքածոն գոյացած է պատրիարքներու, անձամբ Գ. Կիւլպէնկեանի, Ս. Յակոբեանց միաբանութեան անդամներու, Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն նուիրատուներու, ոչ հայ բարեկամներու տրամադրած գիրքերով: Երուսաղէմի մատենադարանը հայերէնէն զատ, եւրոպական եւ միջին արեւելեան լեզուներով բազմահազար հատորներով, մամուլի հաւաքածոյով, Երեւանի եւ Վիէննայի մատենադարաններէն ետք գ. տեղը կը գրաւէ:

ՔՈՍՈՎՈՆ Կ'ԱՆԿԱԽԱՆԱ՞Յ

Քոսովոյի անկախութեան հարցը Դեկտեմբերին կրկին պիտի գայ եւրոպական օրակարգին վրայ: Մինչ այդ կը շեշտուի համոզումը թէ այդ երկրամասը չի կրնար Սերպիոյ պատկանիլ: Ամբողջ յոյսերը կապուած են Ռուսաստանի վէթոյին եւ Եւրոպական միութեան ներքին երկպառակութեան: Այլ խօսքով՝ հարցը խլուած է Սերպիայէն, վերածուած ԱՄՆ-ու եւ Ռուսաստանի միջեւ կռուախնձորի մը: Եւ եթէ նոյնիսկ Ռուսաստան վէթօն գործածէ, ատիկա պիտի չընէ որպէս Սերպիոյ նպաստաւոր քայլ մը: Ռուսերը երբեք Քոսովոն չէին խոստացած Սերպերուն:

1950ական թուականներու կէսին Համայնավար Եուկոսլավիան ընդդիմութեան մտած էր խորհրդային գերիշխանութեան դէմ, որպէս երրորդ ճամբայ ընտրելով յարիլ չէզոք երկիրներու խումբին: Իսկ այսօր, Քոսովոյի պատճառով Սերպիա իր ճակատագիրը կը յանձնէ Ռուսաստանի, Արեւմուտքին հետ ճակատումի հաւանական հեռանկար մը գծելով ետին: Սակայն, ստեղծուած կացութեան մէջ աւելի հաւանական կը թուի որ Քոսովոյի անկախութիւնը արգիլելու փոխարէն, ատիկա ծառայէ Սերպիոյ վերահսկողութեան ենթակայ անկախութիւն մը ունենալուն: Ու քաղաքական շատ մը դէտերու կարծիքով, հարցը պիտի աւարտի Ռուսաստանի շահով. իսկ Սերպիա պիտի ըլլայ կորսնցնող կողմը:

Այս հեռանկարին մէջ աւելորդ չի նկատուիր հարցումը թէ արդեօք Սերպիոյ յաջորդական ղեկավարները բաժին չունեցա՞ն, իրենց անձնական բարօրութիւնը առաջնահերթ նկատելով, ի վնաս երկրին քաղաքացիներուն: Բարգաւաճ, խաղաղ ու ժողովրդավար Սերպիա մը, Միլոսեւիչի պատերազմական բրտութենէն ու ոճիրներէն ձերբազատած, պալքանեան երկիրներու ղեկավար դիրքը կրնար գրաւել եւ գործակցիլ Եւրոպական միութեան անդամ իր դրացիներուն հետ, բարեփոխումներու և տնտեսական բարօրութեան յաջողութիւն արձանագրելու համար: Նման միջավայրի մը մէջ Ալպանացիները կրնային հետեւցնել թէ Սերպերու հետ համակեցութեան իրենց ընդդիմութիւնը զիրենք կը հեռացնէ Եւրոպայէն, առանց անպայման մերժելու անկախութեան գաղափարը: Այս մէկը աւելի տրամաբանական կը թուի, քան կարծել թէ կարելի է պահել երկու միլիոն Ալպանացին անոնց ինքնավարութիւնը ջնջելէ ետք, հողային ամբողջականութեան եւ գերիշխանութեան պնդումներով: Ո՞ւր տեսնուած է որ երկիր մը յաջողի պահել երկու միլիոն մարդ որոնք չեն ուզեր ապրիլ այդ երկրին հետ:

Թիթոյի նախագահութեան 1970ական տարիներու արտաքին գործերու նախարարը Թեփաւաց կը թելադրէ որ Սերպերը տեսնեն վերջին տասնամեակներու կարգ մը իրականութիւնները. պատերազմներն ու քանդումները պատճառ եղան Քոսովոյի կորուստին. եւ նոյնիսկ Միլոսեւիչի անկումէն ետք, Պելկրատ երբեք չհամարձակեցաւ դատապարտել Քոսովոյի ժողովուրդին դէմ գործուած ոճիրները:

Նոյնիսկ այսօր տարբեր չէ կեցուածքը, երբ Քոսովոյի Սերպերուն կը թելադրուի չմասնակցիլ ընտրութեան, խորհրդարանի անդամ չդառնալ, նոյն ատեն չհրաւիրելով ալ որ Ալպանացիներ մուտք գործեն Պելկրատի խորհրդարանը: Ատիկա մտածել կուտայ որ Սերպիոյ մտահոգութիւնը ամէն բանէ առաջ տարածքին վերաբերողն է եւ ոչ հոն ապրող Սերպերուն: Անշուշտ, կարելի է հարց տալ Ալպանացիներուն ալ թէ տարիներով որպէս Եուկոսլաւիոյ փոքրամասնութիւն ապրելէ եւ բարգաւաճելէ ետք, այսօր ինչո՞ւ այս աստիճան անկարելի կը թուի Սերպերուն հետ խաղաղ համակեցութիւնը, Քոսովոյի մէջ փոքրամասնութիւն ըլլալով հանդերձ:

Միլոսեւիչի կողմնակիցները, ազգայնամոլները ամէն առիթով կը կրկնեն թէ պատրաստ են իրենց կեանքը տալու, բայց ոչ Քոսովոն: Բայց լայն չափով անոնց հատուածն է որ առաջնորդեց Քոսովոյի կորուստին. այսօր այլեւս Սերպիան չէ որ կ'որոշէ Քոսովոյի ապագան, այլ այս վերջինը՝ Սերպիոյ, անոր Եւրոպայի ճամբան խոչընդոտելով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ՄԱՐԴՈՑ ՀԱՍԱԿԻՆ ՉԱՓԸ

Յաճախ կը հարցուի թէ քանի՛ սանթիմեթր երկար է ձեր հասակը: Կը պատասխանէք.

– Մէկ մեթր 70 սանթիմեթր, կամ մէկ մեթր 60 սանթիմեթր:

Բայց իրօ՞ք այդպէս է: Քննութիւնները ցոյց տուած են որ հասակին չափը կը փոխուի օրուան ընթացքին: Հասակը բարձր է առաւօտուն ու կարճ՝ երեկոյին: Այս տարբերութիւնը ընդհանրապէս 1–2 սանթիմեթր: Օրուան մէջ երկար քալելու պարագային 4–6 սանթիմեթր: Պատճառն այն է որ ողնոսկրերուն եւ յօդերուն միջեւ կրճիկ շերտերը կը սեղմուին:

Բացառիկ աստիճան երկար հասակով մարդը բժշկական տարեգրութեանց մէջ ծանօթ է 2 մեթր 83 սանթիմեթր, ամենակարճը՝ 42 սանթիմեթր (37 տարեկան թզուկ մը): Երկարահասակին ծանրութիւնն էր 369 քիլոկրամ, թզուկին ծանրութիւնը՝ 3.5 քիլոկրամ:

Ո՞ՐՔԱՆ ԿԸ ՔԱԼԷՔ

Մարդ օրուան մէջ կ'առնէ 20 հազար քայլ, մէկ տարուան մէջ 7 միլիոն քայլ, իսկ իր կեանքի 70 տարիներու ընթացքին՝ 500 միլիոն քայլ:

Ուրեմն մարդ իր կեանքի ընթացքին եթէ քալէր երկրագունտին շուրջ, կրնար ինն անգամ կատարել երկրագունտին շրջանը կամ կտրել երկրէն մինչեւ լուսին հեռաւորութիւնը:

«Սուրբ Փրկիչ»

Livres reçus

REVUE ARMENIENNE DES QUESTIONS CONTEMPORAINES

Le dossier

LA PROTECTION DU PATRIMOINE CULTUREL ET LA QUESTION DES «BIENS NATIONAUX»

N° 7, octobre 2007

Bibliothèque Nubar de l'UGAB, Paris

որ արդէն
չենք խօսիր
նոյն լեզուն,
մէկս շալկած
պատրանք ու տառապանք,
միւսս գրկած
խարկանք ու չարչարանք,
այսօր
առանց բրինձի

առանց ջուրի
փիլաւ ենք եփած
ու ժողովի նստած՝
թէ ո՞վ պիտի հնչեցնէ
անիմաստ ահազանգ...

անահիտ սարգիսեան
եւ
բրինձէ փիլաւի կաթսան

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ՊԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՊԻԱՔՕ

Օրը դեռ նոր էր բացուել, բայց Իվանովն արդէն երրորդ անգամ նկարում էր միեւնոյն էտիւդը: Նրա փոքր-ինչ կլոռացած կերպարանքը, բարձր, մռայլ ճակատը ծայր աստիճան անբաւականութիւն էին արտայայտում: Այդ րոպէին նրան մօտեցաւ Այվազովսկին: Թափառելով շրջակայքում, նա արդէն հասցրել էր ալբոմը լցնել ճեպանկարներով:

– Այսօրուայ օրս հիանալի էր, – ուրախ ասաց երիտասարդը: – Այս բոլորը պէտք կը գայ այն նկարի համար, որ մտադիր եմ ձեռնարկել Հռոմ վերադառնալուց յետոյ:

Իվանովը մուգ մոխրագոյն խոշոր աչքերը յառեց Այվազովսկու վրայ եւ ձեռքը մեկնեց ալբոմին: Խստադէմ ու դժգոհ, մի քանի րոպէ զննեց թռուցիկ ուրուագծերը, ապա մի պահ եւս լռելով, բարձրացրեց հայեացքն ու մռայլ հարցրեց.

– Դուրս է գալիս, որ առանձին ճիգ թափելու կարիք չկայ, որ սա էլ բաւական է ապագայ նկարի համար: Ի՞նչ խօսք, անհոգ զբօսնելը շատ աւելի հաճելի է, քան էտիւդների վրայ տքնելը...

Իվանովն արդէն խօսում էր կծու տոնով, աչքերում՝ բարկացայտ կրակներ. նա սկսեց հաւաքել իր ներկերը:

– Կենդանի տարերքի շարժումները անմեկնելի են մնում վրձնին: Անմտութիւն է կայծակը, քամու բռնկումը, ալիքների ծփիւնը բնականից նկարելը: Նկարիչը պէտք է ուղղակի յիշի դրանք, – սկսեց առարկել Այվազովսկին:

– Սպասիր, սպասիր, – խստօրէն ընդհատեց նրան Իվանովը, – իսկ դու գիտե՞ս, որ յիշողութիւնդ երբեմն այնքան հեռու է տանում քեզ, որ քո իտալական տեսարաններում մարդիկ տեսնում են Ղրիմի կամ Կովկասի այս կամ այն վայրը:

Այվազովսկին թանձր չիկնեց, բայց շարունակեց առարկել.

– Ես այն կարծիքին եմ, որ երբ նկարիչը կուրօրէն արտանկարում է բնութիւնը, գերի է դառնում նրան, ձեռ ու ոտով կապւում...

– Ահա դրանով էլ ինքդ քեզ մերկացրիր, – ցաւով պատասխանեց Իվանովը, – զանազան մեծամեծների կողմից պատւէրախեղդ լինելով, դու սկսել ես արտանկարել ինքդ քեզ, քո իսկ նկարները: Դա նրանից է, – շարունակեց Իվանովը, – որ ծովանկարիչներ այստեղ չկան, եւ այդքան պատուէր տեղալով քո գլխին, անընդհատ փառքու գովեստով են քեզ շրջապատում: Պարտքս եմ համարում նախազգուշացնել քեզ, Վանիա, որ այդպէս կարող ես պարզ դեկորատոր դառնալ: Քո շատ նկարներում բնութիւնն այնպէս է պաճուճաւորուած, ինչպէս թատերական դեկորացիան: Ես սա ցաւով եմ ասում, որովհետեւ դու տաղանդաւոր մարդ ես, եւ ջուրը ոչ ոք քեզ պէս լաւ չի նկարում...

Իվանովը լռեց: Այվազովսկին գլխահակ կանգնել էր նրա առջեւ. նա գիտակցում էր, որ շատ բանով Իվանովը ճիշդ է...

Յաջորդ օրն Այվազովսկին Սուպիաքոյից մեկնեց մենակ: Իվանովը մնաց էտիւդները մշակելու: Իսկ Հռոմում երիտասարդ նկարչին սպասում էր մի նամակ, որն աւես շարունակութիւնը լինէր Սուպիաքոյում սկսուած խօսակցութեան: Գրում էր Տոմիլովը: Ալեքսէյ Ռոմանովիչն Ակադեմիայի ցուցահանդէսում տեսել էր նրա վերջին նկարները եւ հիմա շնորհաւորում էր իր սիրելի աշակերտին.

«Ողջոյն, սիրելիդ իմ Իվան Կոնստանտինովիչ:

Նոյեմբերին ժամանելով եւ տեսնելով այստեղ ցուցադրուած քո երկու մեծ եւ հինգ փոքր նկարները, այդ թւում եւ «Երկնագոյն քարայրը», ես քո մէջ տեսնում եմ զգացմունք, քո հոգին սատիկ յուզւում է բնութեան երեւոյթների առաջ, եւ վրձինդ ազատօրէն արտայայտում այն, ինչ այդպէս ցնցում, սփոփում եւ միաժամանակ բերկրանքով է լցնում քո հոգին: Ջո՛ւր: Օ՛դ: Հոյակապ լուսինը սքանչելիօրէն կայծկլտում է ջրի հայելում: Քչերն են այդպիսի խորութեամբ ու թարմութեամբ զգում նման բաները...»:

(Շար. 116)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շաքէ Օզանեան 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր բարեկամուհիին՝ Անահիտ Ծանտեմէնէկօյի (ծնեալ՝ Իփլիքճեան) մահուան առթիւ։

ՇԱԻԻԼ
Ս.ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՕԾՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ին

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցէ ու կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսահայ Թեմի

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցիին հոգեւոր հովիւներուն, բարերարներուն եւ հոգաբարձուներուն հոգիներուն ի հանգիստ։

***

Ժամը 12·30էն սկսեալ հանդիսաւոր նշում Շաւիլի Աթրիոմի սրահին մէջ՝

- Ճաշ,
- Տեսերիզ,
- Գեղարուեստական բաժին,
- Վիճակահանութիւն։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Հոգաբարձութեան անդամներուն՝
01· 47· 09· 23· 18
06· 34· 06· 51· 91·
կամ
01· 47· 09· 03· 79 (ժամը 19էն յետոյ)
Թիւերուն։

– Ծախքերու մասնակցութիւն –

ԱԼՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալն-Լու Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի, նախկին առաջնորդ հայրերու, հիմնադիրներու, ծառայողներու, նուիրատուներու, Թաղական խորհուրդի անդամներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2ին։

Պատարագ՝ ժամը 10ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

CINE-CLUB

REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE
de l'**Union Culturelle Française des Arméniens de France — UCFAF**
le **Dimanche 9 décembre à 12h30**
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
(métro République)

Invité d'honneur :
Monsieur **Serge AVEDIKIAN**
réalisateur et comédien
en présence de
Monsieur **Jean-Pierre MAHE**
Membre de l'Institut —
Président d'Honneur de l'UCFAF

Repas de fête
Tombola
Animation musicale

Participation : 35 euros
Réservations auprès de Tante Suzanne:
au **01. 39. 90. 66. 28**

(Շար. Ա. էջէն)

կան որբանոցի շէնքը պատրիարքարանը պահանջելու իրաւունք չունի որպէս կալուածատէր, քանի որ անոր տրուած է միայն գործածելու իրաւունքը։ Պատրիարքարանին փաստաբանն ալ պնդած է որ հարցը կը վերաբերի կրօնական փոքրամասնութեան մը իրաւազրկումին, քանի որ խնդրոյ առարկայ կալուածը կը պատկանի պատրիարքարանին։ Որբանոցի այս դատը նախընթացի մը բնոյթը ունի եւ վճիռը պատրիարքարանին տեսակէտը վերջնականապէս հաստատելու պարագային շատ մը այլ կալուածներու վերադարձը օրակարգի պիտի դայ։

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի

գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ։ Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1

Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ

AFAJA

COMMUNIQUE

L'Association Française des Avocats et Juristes Arméniens vous informe de la prochaine présence à Paris du bâtonnier des Avocats du Barreau d'Erevan, Maître Rouben SAHAKIAN, qu'elle a invité du jeudi 29 novembre au 5 décembre, afin qu'il participe notamment à la Rentrée solennelle du Barreau de Paris le 30 novembre prochain.

Il sera le premier bâtonnier d'Arménie à prendre part à cette cérémonie qui regroupera les représentants des barreaux de 45 pays différents. Une retranscription de cet événement au cours duquel Monsieur SARKOZY, Président de la République, prendra la parole, est prévue par Internet.

D'autres rencontres importantes pour le développement de ce jeune barreau arménien, auront lieu durant cette semaine.

Pour le Président,
Alexandre COUYOUMDJIAN

Paris, le 27 novembre 2007

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :

Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
Parking assuré

La Croix Bleue des Arméniens de France
organise en partenariat avec l'association «CHENE»
un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LE SEJOUR DE SKI A BELLEFONTAINE

du 23 février au 1er mars 2008

- Directeurs diplômés BAFD ou ayant une équivalence
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires (bon niveau de ski nécessaire)

Candidatures à adresser à : CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
e-mail : cbaf@wanadoo.fr ou par fax au 01 53 34 12 13

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ASNIERES

La Section **«Agnouni»** d'Asnières sera présente aux marchés de Noël **les 15 et 16 décembre de 10h à 20h** Place de l'Hôtel de Ville, à Asnières.

Vente de spécialités arméniennes. Nous vous attendons nombreux.

□

ԻՍԻ

ՇՐՋԱԳՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ռէնս, կիրակի, Դեկտեմբեր 9ին։ Այցելութիւն խոալական մառաններու եւ Ծնունդի շուկան։

Մեկնում ժամը 7·45ին Գլամարի քաղաքապետարանին առջեւէն։

Մասնակցութիւն՝ 45 եւրօ։

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

– Ժագլին՝ 01· 40· 95· 81· 33,
– Անիկ՝ 09· 53· 66· 95· 06։

□

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ԼՕԹՕ-ն Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

□

Date à retenir

ARNOUVILLE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville-lès-Gonesse de la Croix Bleue, vous prie de bien vouloir retenir la date du **samedi 29 décembre** car **TALINE** revient en France pour un concert de Noël.

TALINE seule artiste consacrée aux enfants et reconnue «star» aux Etats-Unis, va se produire pour la seconde fois à Paris.

Deux représentations exceptionnelles auront lieu dans la même journée à 14 heures et à 17 heures, à Paris 9ème.

Pour tout renseignement :

- Carmen au 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61

ou

- Hripsimée au 01 39 87 08 73.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
Récital de chant

Florine OLIVIER (soprano)
Hubert SCUIEREB (tenor)
Naïri DEMIRDJIAN (piano)

Programme : **Schumann — Brahms — Tosti — Bellini — Respighi — Strauss — Wolf...**

Jeudi 6 décembre à 20h30
en l'église arménienne catholique
13 rue du Perche — 75003 Paris

Renseignements et réservations :
06. 08. 46. 18. 01
06. 14. 74. 92. 97

Participation aux frais : 10 euros

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
VENDREDI
30 NOVEMBRE
2007

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

83ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.840
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
83e ANNEE — N° 21.840

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ կազմակերպութիւններ խուճապի մատնուած են ԱՄՆ–ու մէջ հայկական եւ քրտական հարցերուն նուիրուող ֆիլմերու պատրաստութեան լուրերով: «Անհիմն ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ պայքարի միութիւնը» նոյնիսկ իմակներու արշաւի մը ձեռնարկած է, Թիրախ առնելով ծանօթ դերասան Մէլ Կիպսընը. Նպատակը զինք հրաժարեցնել է Ցեղասպանութեան մասին ֆիլմի մը մէջ դեր ստանձնելու հեռանկարէն: Իմակներով Թուրքերը իրեն պիտի բացատրեն թէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը անհիմն է, թէ Հայերը հոլիվուտեան արտադրութիւններով կը ջանան միջազգային հանրային կարծիքը համոզել իրենց սուտերուն: Անցած ամիսներուն նման արշաւի մը Թիրախ եղած է Ս. Սթալոն, որպէսզի դեր չստանձնէ «Մուսա լերան 40 օրերը» ֆիլմին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պաշտպանութեան նախարար Հ. Մորէն յունական «Թօ վիմա» թերթին տուած հարցազրոյցին ընթացքին ըսած է թէ Ֆրանսա դէմ է Թուրքիոյ Եւրոպական միութեան անդամակցութեան, ինչպէս նախագահ Սարքոզի յայտնած է: «Թուրքիա Եւրոպական միութեան մէջ տեղ չունի, բայց Եւրոպայի հարկաւոր է Թուրքիոյ հետ առանձնաշնորհեալ գործընկերութիւնը» ըսած է նախարարը:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ ձերբակալուած է երկրին Ազրպէյճանցիներուն ազգային վեհաժողովի ղեկավարը, Նոյ. 27ին: Ան վերջերս նշանակուած էր Վրաստանի նախագահական ընտրութեան ազրպէյճանցի թեկնածու Ֆ. Ալիեւի ընտրական կեդրոնի պետ: Վերջերս ազրպէյճանական լրասփիւռներուն տուած հարցազրոյցներուն ան ըսած է թէ իրենց թեկնածուին դէմ սադրանքները անհաւանական չեն:

ՎԻԼԻԷ–ԼԸ–ՊԷԼԻ մէջ, Նոյեմբեր 28էն 29ի գիշերը համեմատաբար հանդարտ էր, քանի նկատի չառնուիր այլեւս քանի մը կառքերու եւ աղբամաններու կրակի տրուիլը: Միշտ աւելի քան 1000 ոստիկան կ'ապահովեն շրջանը եւ առեւտրական վաճառատուներու վնաս չէ հասած: Ամէնէն մեծ վնասները պատահած են Նոյ. 26էն 27ի գիշերը, երբ հիմնայատակ քանդուած է կառատուն մը որ 30 աշխատաւոր ունէր եւ գործատէրը վճռած է այլեւս վերջ տալ իր ձեռնարկութեան: Սարքոզի Չինաստանէն վերադարձած էր Նոյ. 28ին եւ անմիջապէս այցելած վիրաւորուած ոստիկաններուն Օպոնի հիւանդանոցը: Ապա, Ելիզէի մէջ կ'ընդունէր զոհ գացած երկու պատանիներու ծնողքը: Այս առթիւ յայտնած էր նաեւ որ դատական հետապնդում պիտի ըլլայ (մինչ նման որոշումներ դատախազը կը յայտարարէ): Արկածին պարագաներուն մասին հակասական տեղեկութիւններ կան ըստ կողմերու: Բանավէճի առիթ տուած է Նոյ. 28ին, տեսերիզ մը զոր նկարահանած է բնակիչ մը եւ ցոյց կուտայ որ ոստիկանական կառքը բախումի առեն մեծ վնասներ կրած է եւ ոչ թէ վերջը քանդուած պատանիներու կողմէ: Ըստ ոստիկանական աղբիւրներու մոթոյին արագութիւնը ժամական 70 քիլոմեթր էր եւ ոստիկանական կառքին արագութիւնը 40:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է որ Նախկին Ռազմիկներու նախարարին յայտարարութիւնները չեն համապատասխաներ վստահութեան այն մթնոլորտին որ կը տիրէ երկու երկիրներու միջեւ նախագահ Սարքոզիի այցելութեան առթիւ: Ֆրանսայի մէջ, բաւական աղմուկ ելած է Շէրիֆ Ապպէսի հակահրէական արտայայտութիւններուն պատճառաւ, մինչեւ իսկ Ազգային Ժողովի մէջ, ուր արտաքին յանձնախումբին նախագահը «արտառոց, վիրաւորական եւ անտեղի» որակած է Ալժերիացիին խօսքերը: ԳՐԻՖՆ ալ գայթակղած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ խորհրդարանական մեծամասնութիւնը (Սուրիոյ ընդդիմադիր) հրաժարած է իր վէթօյէն բանակներու հրամանատար Միշէլ Սլէյմանի դէմ որպէս թեկնածու նախագահութեան: Այս ձեւով հաւանական կը նկատուի որ նոր քուէարկութիւնը (Ուրբաթ, Նոյ. 30) թոյլ տայ որ ընտրութիւնը կատարուի եւ Լիբանան կարենայ վերջ տալ քաղաքական տագնապին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախկին նախարարը՝ Իրակլի Օկրուաշվիլի, որ կարեւոր դէմք մըն էր արեւմտամէտ կառավարութեան մէջ ձերբակալուած է Պերլինի մէջ, վրացական իշխանութեանց դիմումին հետեւանքով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ իրաւական աշխարհի բոլոր անդամները (փաստաբան, դատաւոր, դատախազ, եւլն.) գործադուլի շարժումի մը դիմած են Նոյեմբեր 29ին, բողոքելով անգամ մը եւս Ռ. Տաթիի «իրաւական քարտէսին» դէմ: Անտրամաբանական կարգադրութիւններու մէջ է Փեսաքի (Պորտոյի քով) պարագան, քանի տեղւոյն դատարանը, որ վերջերս մեծածախք նորոգութիւններու ենթարկուած է, փակուելիք դատարաններու շարքին է:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ախոյեաններու լիկայի մրցաշարքի կարգին Մարսէյլի Օլէմփիքը 2ի դէմ մէկ կէտով պարտուեցաւ Պոլսոյ Պէշիկթաշէն, բայց եւ այնպէս դեռ կրնայ որակուիլ ութերորդ աւարտականին համար, ստիպուած է սակայն յաղթել Լիվըրփուլի երկու շաբաթէն:

ՄԱՐՏԻՆԻ Միտեաթ գաւառակին մէջ առեւանգուած է ասորի կրօնաւոր մը: Անոր լքուած ինքնաշարժը գտնուած է ճամբու մը վրայ, մինչ մը եւս անծանօթներ ասորի մշակոյթի միութեան նախագահին հեռաձայնած ու 300 հազար Եւրօ փրկագին պահանջած են: Առեւանգուած կրօնաւորը 43 տարեկան է:

ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊՆԴԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Եւրոպական յանձնախումբի նախկին անդամ Ֆ. Պոլքշթայն Ֆայնէնշըլ Թայմզի (Նոյ. 27) ուղղուած նամակով մը նիւթ ըրած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամ դառնալու Մեծն Բրիտանիոյ ջանադրութիւնը: Նախ գիտել կու տայ որ այդ անդամակցութեամբ Միութիւնը յառաջիկային կ'ունենայ աւելի քան 40 անդամ, քանի որ դուռ կը բացուի նաեւ Ուկրանիոյ, Մոլտովայի, Թերեւս նաեւ Հայաստանի, Վրաստանի եւս ընդգրկումին: Իսկ այս պարագային Պոլքշթայն կը նախատեսէ ցրուած միութիւն մը որ կը կորսնցնէ ազդեցիկ ըլլալու լծակները:

Յետոյ շեշտելով որ Թուրքիոյ անդամակցութեան գլխաւոր զօրակիցները ԱՄՆ–ը եւ Մեծն Բրիտանիան են, կը մէջբերէ սինիք մեկնաբանութիւնը թէ յատկապէս Բրիտանացիներուն բուն նպատակը անզօրացնելն է Եւրոպական Միութիւնը: Այդ մեկնաբանութեան զուգահեռ կը նկատէ Բրիտանիոյ արտաքին գործերու նախարարին Նոյեմբեր 13ին Պրիւժէլ ունեցած ելոյթը. նախարարը խօսելով 2030ի Միութեան մասին, ընդլայնումի նախընտրութիւն արտայայտած է: Ըսած է թէ բուն նպատակը պէտք է ըլլայ բազմազգ ազատ շուկայ մը որուն մաս կազմեն Մաղրէպի, Միջին Արեւելքի, արեւելեան Եւրոպայի երկիրներն ալ:

Պոլքշթայն նամակը աւարտած է հետեւեալ տողերով. «Անգամ մը մէկը ըսած էր թէ Բրիտանիա մշտական բարեկամներ չունի, ոչ ալ մշտական թշնամիներ, այլ միայն մշտական շահեր: Արտաքին գործերու նախարարին այսօր ըսածը այն է որ այդ մշտական շահերը կը պահանջեն Եւրոպական Միութեան անզօրացումը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ՝ Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԵՒ Ա. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Ազգային Ժողովրդավարական Միութեան (ԱԺՄ) 17րդ համագումարը հաստատած է իր նախագահին Վազգէն Մանուկեանի թեկնածութիւնը: Այս վերջինը ելոյթ ունենալով յուսախաբութեամբ, ապագայի նկատմամբ վախով բնորոշած է ներկայի կացութիւնը, քննադատած՝ ափ մը մարդոց ձեռք ամփոփուած իշխանութեամբ ժողովուրդը ճորտերու վերածած մտայնութիւնը: Անդրադարձած է նաեւ միասնութեամբ պատերազմը յաղթանակով աւարտած ժողովուրդին մէջ այսօր ստեղծուած «հայաստանցի – ղարաբաղցի» բեւեռացումին: Քննադատելով որպէս ընտրարշաւի առաջնահերթ Ղարաբաղի հարցը շահարկողներու ընթացքը, Վ. Մանուկեան շեշտած է անհրաժեշտութիւնը ազատ–ժողովրդավար երկիր ունենալուն:

Ինչ կը վերաբերի ԱԺՄ–ի քաղաքական ծրագրին, ան ըսած է թէ մէկ հոգիով կամ մէկ կուսակցութեամբ կարելի չէ ծրագիր իրականացնել ու կոչ ուղղած է իր շուրջ համախմբուելու. համախմբուելու գաղափարներու շուրջը: Հաւանական նկատած է գործակցութիւնը ՀՅԴ–ի, «Ժառանգութեան», «Օրինաց երկիր»ի հետ: Ներկայի համակարգը բարեփոխելու համար հարկաւոր համարած է փոխել սահմանադրութիւնը, կառավարման ձեւը որ պէտք է խորհրդարանական ըլլայ, դատարանները իրապէս անկախ պէտք է ըլլան, եւլն.:

Արման Մելիքեան նոր երկրորդ թեկնածուն է որ յայտնած է թէ պիտի մասնակցի Հայաստանի նախագահական ընտրութեան: Ան ԼՂՀ նախագահի խորհրդական էր, Նոյ. 28ին այդ մտադրութեամբ հրաժարած է Ստեփանակերտի իր պաշտօնէն: Իր թեկնածութիւնը բացատրած է Ղարաբաղի խնդրին ներկայացուցած վտանգով: Ըսած է թէ այդ խնդրին ճակատագիրը կախում ունի Հայաստանի ընտրութեան ընթացքէն եւ ընտրուելիք անձէն: «Մարտավարութիւնը, որ ընտրել են մրցակից կողմերը, կարող է յանգեցնել քաղաքացիական լուրջ դիմակայութեան, ինչպէս նաեւ բախումների: Ահա այսպիսի վտանգ տեսնելով է պայմանաւորուած իմ նախագահական թեկնածութիւնն առաջադրելը, կանխելու այս վտանգը» ըսած է ան, աւելցնելով որ Հայաստանի հիմնական երկու բեւեռները՝ Հանրապետականն ու ՀՀՇ–ն ժողովուրդը լուրջ երկընտրանքի առաջ հասցուցած են:

Ա. Մելիքեանի նախատեսումը այն է որ Լ. Տէր Պետրոսեանի յաջողութեան պարագային պէտք է պատրաստ ըլլալ տարածքներու կորուստին, Ս. Սարգսեանի ընտրուելու պարագային անփոփոխ կը մնայ Հայաստանի կաշառակերութեամբ յագեցած համակարգը:

***

ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

Ջաւախքի հայկական կազմակերպութիւններու խորհուրդը Նոյեմբեր 27ին ՄԱԿ–ի եւ Եւրոպական միութեան Վրաստանի գրասենեակներուն յանձնած է յուշագիր մը. Հոն մատնանշուած են շրջանի հայութեան իրաւունքներուն պաշտպանութեան խնդիրը, եւրոպական կառոյցներու առջեւ Թիֆլիսի ստանձնած ու չյարգած պարտաւորութիւնները:

Հայկական խորհուրդին ներկայացուցիչները ՄԱԿ–ի գրասենեակին մէջ հանդիպում ունեցած են քաղաքական հարցերու պատասխանատու Վլ. Սթեֆանովի հետ, անոր ներկայացնելով Ջաւախքի կացութիւնն ու խնդիրները: Շեշտուած է յատկապէս հայերէնի խնդիրը, հայկական եկեղեցւոյ կարգավիճակի, տեղական ինքնակառավարման մարմիններու դերին բարձրացումի խնդիրները:

Յուշագիրը ստորագրած պաշտօնատարներու ցանկը ղրկուած է նաեւ խորհրդարանի նախագահ Ն. Բուրջանաձէի գրասենեակը եւ Հայաստանի Թիֆլիսի դեսպանատունը:

ՊՈԼԻՍ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԿԸ ԿՐԿՆԷ ԹԷ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ԵՆԹԱԿԱՅ ԵՆ

Թուրքիոյ հայոց Մեսրոպ պատրիարքը հրեայ ռաբունապետին, ասորի եւ կաթողիկէ պատրիարքին փոխանորդին, Պէյօղլուի միւֆթիին հետ նախաճաշի մը մասնակցած է: Հետեւած մամուլի ասուլիսին ան պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ Պոլսոյ մէջ յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէ միջկրօնական երկխօսութիւնը, բայց ճիշդ է որ ներկայիս կը շարունակեն սպառնալիքներ ստանալ: Անոնց դէմ միջոցներու կը դիմեն, առանց իրենց լաւատեսութիւնը կորսնցնելու: Պատրիարքը աւելցուցած է որ թիկնապահ մը մշտապէս կ'ընկերանայ իրեն:

Պատասխանելով աշխարհի բաժակի զտումի մրցումներուն Հայաստանի ու Թուրքիոյ նոյն խումբին մէջ գտնուելուն, Մեսրոպ արքեպիսկոպոս ըսած է թէ կը յուսայ որ երկու խումբերուն հանդիպումը բարեկամական մրցումի մը բնոյթը կ'ունենայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԶԳԱՅԻՆ» ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐ

ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Իմ մանկապարտէզի շէնքն արդէն չկայ: Քանդել են:

Մեծ ճանապարհներից հեռու ընկած տեղում էր, դրա համար էլ մանկութիւնից ի վեր ոչ մի անգամ չէի տեսել, բայց գիտէի, որ կայ, գոյութիւն ունի, երբ որ կողքի փողոցներով անցնում էի, մէջս յիշում էի ու ժպտում, ամէն անգամ մտածում էի՝ չեղեմ ճանապարհս, գնամ մանկապարտէզիս այցի, ու ամէն անգամ թողնում էի վաղուան: Էս անգամ չյետաձգեցի, թեքուեցի Բաղրամեանին զուգահեռ փոքրիկ փողոցը, որի անունը չգիտեմ, բարձրացայ մինչեւ վերջ, մի քիչ յետ ու առաջ արեցի... Փնտռածս չէի գտնում ու շարունակում էի փնտռել, մինչեւ որ տեսայ կողքի պատից մնացած փոքրիկ մի կտոր, նայեցի–նայեցի, հաստատ ճանաչեցի ու հասկացայ, որ մանկապարտէզս չկայ, քանդել են: Յիշողութիւնս որ լարում եմ, ընդհանուր պատկերը կամաց–կամաց կարողանում եմ վերականգնել՝ ժամանեանական շրջանի շէնք կը լինէր: Էս երկու օրը անընդհատ վերուվար եմ անում Բաղրամեանով, ու հին շէնքերին նայելով՝ փորձում եմ մանկապարտէզիս կարօտն առնել, որովհետեւ դրանք կորցրածիս հետ հարազատութիւն ունեն, բայց ոչինչ չի ստացւում, կարօտն աւելի ա խորանում: Զարմանալի բան՝ նոր նկատեցի, որ էդ շրջանի շէնքերը երբեք իրար չեն կրկնում, նմանութիւն կայ, իհարկէ, նոյնիսկ առանձին մանրամասներ կարող են կրկնուել, բայց նոյն շէնքի երկրորդ օրինակը չես գտնի, չկայ, եթէ կորաւ, վերջ: Տխուր ա: Տխրութիւնն էն բառը չի, իհարկէ: Յիշում եմ. կանգնել էի քանդուածի տեղում բարձրացող նոր բարձրայարկի մօտ ու ջղայնութիւնից չգիտէի՝ ինչ անեմ: Զգում էի, որ ուզում եմ շէնքը պայթացնեմ: Բայց որ պայթացրեցի ինչ: Ի՞նչ կը փոխուի: Առանց էդ էլ ամէն ինչ պայթած, մասերի բաժանուած, իրարից հեռացած... Ամէն մաս շուրջը սեփական պարիսպն ա քաշում, մտնում մէջը: Շարունակութիւն չկայ: Ամէն ինչ ընդհատւում ու էլ չի շարունակւում: Փաստօրէն, երբեք չի շարունակուել: Հայաստանի պատմութիւնը ընդհատումների պատմութիւն ա: Անընդհատ խզում: Հէնց խզումն ու ընդհատումն են շարունակւում, փաստօրէն, ոչ թէ կեանքը: Յայտնի ոտանաւորի ծիծեռնակն ինչո՞ւ էր նորից բոյն շինում: Որովհետեւ հինն աւերել էին: Յստակ չի նշւում՝ ով էր աւերել, բայց, ամէն դէպքում, յիշատակւում ա «արիւնարբու թշնամին»: Գտայ, նորից կարդացի Աղայեանի ոտանաւորը, ու վրաս նորից ջղայնութիւն իջաւ: Որովհետեւ անընդհատ բոյն շինող էս ծիծեռնակը որպէս խորհրդանիշ ինձ ինչ–որ դուր չի գալիս: Հէնց նրա համար դուր չի գալիս, որ անհագին ճշգրիտ ա: Թշնամին քանդում էր մեր բոյնը, մենք սարքում էինք, յետոյ էլի էր քանդում, էլի էինք սարքում: Լաւ, իսկ եթէ թշնամին չաւերէր ծիծեռնակի բոյնը, փոքրիկ ու սեւուկ էդ թռչունն ի՞նչ էր անելու: Կարկատելու էր հին բոյնը, ինչ որ գրած ա Աղայեանի ոտանաւորում: Իսկ եթէ տեսնէր՝ շատ ա հնացել, կամ էլ թէ չէ՝ շատ ա փոքր, ձագերը մէջը չեն տեղաւորւում, քանդելու էր, նորը սարքէր: Էսքան բան: Իմ բոյնը, իմ ձագերը, իմ թշնամին՝ սրանք են «ծիծեռնակային մոդելի» երեք անկիւնաքարերը: Էնքան չարչրկուած ու փնտռուած «ազգային» գաղափարախօսութիւնը, փաստօրէն ,լաւ էլ կայ, գոյութիւն ունի, վերջապէս գտնուել ու գործի ա դրուել: Կարող եմ ձեւակերպել մէկ կարճ նախադասութեամբ. «Ամէն մէկս սարքում ենք մեր բոյնը՝ ինչից պատահի»: «Բոյն» բառը թող յանկարծ թիւրիմացութեան մէջ չգցի, իմ ասած բոյնը կարող ա տնակ լինի, կարող ա սարքած լինի մարմարից: Կենդանին ու մարդն իրարից ոչ թէ օգտագործած շինարարական նիւթերով են տարբերւում, այլ ազատութեամբ: Մարդն ազատ ա կառուցելու սեփական ճակատագիրը, այսինքն՝ չկառուցելու սեփական տունը՝ ինչից պատահի: Իսկ եթէ ստիպուած եղաւ, վատ ա զգալու, չի զգալու իրան մարդ, անգամ եթէ ձագերը կուշտ լինեն, իսկ տանիքը չկաթի: Վերջերս էր՝ լոյսերի մէջ կորած Հանրապետութեան հրապարակի փայլփլուն ֆոնին Սերժ Սարգսեանը հայրական խաղաղ զրոյցի էր բռնուել Յակոբ Աւետիքեանի հետ, բացատրում էր, որ անցած խորհրդարանական ընտրութիւնները Հայաստանի Հանրապետութեան յաղթանակն էին, որ շուտով Հայաստանում սոված մարդիկ չեն լինի, քանի որ բոլոր հարուստները կը սկսեն զբաղուել բարեգործութեամբ ու էլ չեն գնա դըժոխք: Ահաւոր անյարմար մի բան կար երկու հասուն մարդկանց աշակերտական էդ զրոյցի մէջ, ու ես յստակ հասկացայ, որ Ղարաբաղի ինքնորոշումից երկու տասնեակ տարի յետոյ եկել ա, յստակ ու անխուսափելի եկել ա Հայաստանի ինքնորոշման ժամանակը: Ղարաբաղը ինքնորոշւում էր Ադրբեջանից, Հայաստանը պէտք ա ինքնորոշուի ինքն իրա ներսում: Երբ որ Սերժ Սարգսեանն ասում ա՝ անցած խորհրդարանական ընտրութիւններում Հանրապետական կուսակցութեան յաղթանակը Հայաստանի յաղթանակն էր, Յակոբ Աւետիքեանի մէջ ինչո՞ւ առարկելու ցանկութիւն չի առաջանում, կամ եթէ առաջանում ա, մարդն ինչո՞ւ ա էդ ցանկութիւնն իրա մէջ խեղդում. եթէ գտնենք էս հարցի պատասխանը, գուցէ Հայաստանում կատարւող շատ ուրիշ տխուր–զարմանալի երեւոյթներ նոյնպէս պարզ դառնան: Հանրապետական կուսակցութիւնը նոր չի եկել իշխանութեան, ընտրութիւնների ժամանակ արդէն վաղուցուայ իշխող կուսակցութիւն էր, այսինքն թէ՝ պատասխանատուն էր երկրում ամենաբարձր մակարդակով կատարւող այլանդակութիւնների համար, որոնք բոլորիս աչքի առաջ են՝ չեն էլ թաքցրւում, պատասխանատուն էր նաեւ կառավարման էն եղանակի համար, որի արդիւնքում Հայաստանի քաղաքացին անպաշտպան ա մնացել սեփական երկրում՝ չունի կատարւող իրադարձութիւնների վրայ ազդելու եւ ոչ մի լծակ: Ուրեմն ո՞րն ա էն տրամաբանութիւնը, որ նման կուսակցութեան յաղթանակը խորհրդարանական ընտրութիւններում թոյլ ա տալիս ձեւակերպուել որպէս Հայաստանի յաղթանակ: Փորձենք հաւատալ, որ ընտրութիւններն իսկապէս առանց էական կեղծիքների են անցել (չնայած՝ դրան շատ դժուար ա հաւատալ), բայց չէ՞ որ էդ դէպքում աւելի շարագուշակ պատկեր ենք ունենում: Դուրս ա գալիս, որ Հայաստանի բնակչութեան մի գերակշիռ հատուած քարտ պլանշ ա տուել մեր փողոցներն ու հրապարակները դողական հաշուեյարդարների թատերաբեմ դարձրած «կարեւոր դէմքերին», որ էդ հաշուեյարդարների արանքում ձեռի հետ ազգի հարցերն էլ կամաց–կամաց լուծեն, իսկ ինքը հրաժարուել ա սեփական իրաւունքներից ու քաշուել մի կողմ: Եթէ, կրկնում եմ, ընտրութիւնները որեւէ ձեւով չեն կեղծուել, եւ էս ա իրականութիւնը, նման պատկերը մենակ մի անուն ունի՝ վատթարացում: Եթէ Հայաստանի վարչապետը վատթարացումն ձեւակերպում ա որպէս յաղթանակ, ինչո՞ւ հեղինակաւոր թերթի պատկառելի խմբագիրը չի առարկում: Չի՞ համարձակւում, թէ համաձայն ա: Սարսափելին էն ա, որ երկրորդ տարբերակն աւելի հաւանական ա, քան առաջինը: Ես նոյնիսկ գուշակում եմ էն շրջարկը, որտեղ նման համաձայնութիւնը դառնում ա հնարաւոր: Էդ շրջարկը կարելի ա ձեւակերպել որպէս «Մենք ու մեր թշնամիները»: Հայաստանը յաղթել ա, որովհետեւ միջազգային դիտորդները մեծ թերութիւններ չեն նկատել խորհրդարանական ընտրութիւններում, այսինքն՝ օրինաւոր են համարել դրանք: Այսինքն՝ մեր թշնամիները ուրախանալու տեղ չեն ունենայ, եւ իրանց աչքին՝ մենք կը թուանք ուժեղ: Որտեղ կայ Հայոց թշնամին, կողքին կայ ու կայ Հայոց երկակի չափանիշը: Բացարձակ չափանիշները թող մնան ուրիշներին, մեզ հերիք կ'անեն մեր կրծած–կրծմրծած «ազգային» չափանիշները: Թող ուրիշ ազգերի իշխանութիւնները լինեն օրինաւոր, մեզ էս էլ հերիք կ'անի, եոլա կը գնանք, մանաւանդ որ թոշակն էլ բարձրացնում են, հին շէնքերը քանդւում, տեղը փայլփլուն նորերն են սարքւում, հրապարակի շատրուաններն էլ երգում են ու պարում... Ես իմ էս գրութիւնը սկսեցի մանկապարտէզիս եղերական պատմութեամբ, յետոյ Աղայեանի խեղճ ու մոլոր ծիծեռնակի հետքերով եկայ դէմ առայ ծանր մի թեմայի, որ կոչւում ա հայկական ազգայնականութիւն: Յիշում եմ՝ սովետական հեռու տարիներին ինչ քաղցր ու պայծառ էր հնչում իմ ականջին էդ բառը՝ «ազգային»: Թըւում էր՝ խորք կայ մէջը ու բովանդակութիւն: Բայց յետոյ պարզուեց՝ էդ բառը մենակ հակադրութիւնների մէջ ա աշխատում՝ ազգային–հակազգային, ազգային–ապազգային, իսկ առանձին վերցրած՝ դատարկ ա: Աւելին՝ ոչ միայն դատարկ ա, այլեւ որպէս ածական դրուելով գոյականների կողքին՝ կրճատում կամ դատարկում ա դրանց բովանդակութիւնը: Ազգային արժէքներ ասելով՝ մարդիկ, փաստօրէն հասկանում են կրճատուած ու պուճուրացուած արժէքներ: Էն արժէքային համակարգը, որին ասում են «ազգային», ունի ընդամէնը մէկ բացարձակ հրամայական՝ սիրի՛ր հայրենիքդ ու ատի՛ր թշնամուդ, մնացած հրամայականները լղոզուած են ու չեն գործում: Դրա համար էլ Հայը չի պահանջում արժանապատիւ կեանք սեփական հայրենիքում, նման հրամայական պահանջ իրա ներսում չի զգում՝ ո՛չ «աղքատ Հայը», ո՛չ «հարուստ Հայը»: Էս վերջին նախադասութիւնը գրելով՝ յոյս ունեմ մի քիչ խտացնում եմ գոյները: Դիտմամբ եմ խտացնում, որ յստակուի սահմանն ու հնարաւոր լինի ինքնորոշուել: Մեր էսօրուայ խղճուկ իշխանութիւններին հանդուրժելը մեզ ոչ ոք չի պարտադրում՝ ո՛չ «արիւնարբու թշնամին», ո՛չ «անողոք ճակատագիրը»: Իրանք ծնուել ու սնւում են մեր խեղճութիւնից: Մենք չենք կարողանում ազատուել մեր անկարողութիւնից, քանի որ վերջինս փախել թաքնուել ա «ազգային» բառի տակ: Հէնց դրանից էլ հրապարակաւ ինքնորոշուել եմ ուզում՝ «ազգային» բառի տակ թաքնուած ամօթալի խեղճութիւնից:

ՄԱՐԻՆԷ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

« Հայկական ժամանակ »

ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Գօհար անուանուած շուրջ 150 հոգինոց երգչախումբ–նուագախումբ–պարախումբը բառին իսկական առումով գոհար մըն է հայ արուեստի մատուցման ճամբուն վրայ՝ երկրէ երկիր հիասքանչ գընահատանքին արժանանալով հայ եւ օտար հազարաւոր ունկնդիրներուն: Հիւսիսային ամերիկեան ցամաքամասին վրայ տեղի ունեցած ութ համերգներուն վերջընթերը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 8ին Մոնրէալի Փլաս–տէ–զ'Արի մէջ, շուրջ 3000 ունկնդիրներու ներկայութեան:

Ժամը 8ին երբ բեմը լուսաւորուեցաւ, մեր աչքին առջեւ պարզուած կարգուկանոն, որակ եւ ճաշակ արտայայտող պատկառազդու տեսարանը բուռն ծափերով դիմաւորուեցաւ իբրեւ կանխավճար այն վայելքին, որ պիտի ունենայինք երկու ժամերու ընթացքին: Անմիջապէս յետոյ ծափերու նոր տարափով մը դիմաւորուեցաւ վաստակաւոր երաժշտագէտ ու խմբավար Սեպուհ Աբգարեան, որ պատշաճ խոնարհութենէ մը ետք անցաւ յայտագրին գործադրութեան: Յայտագրին հիանալի գործադրութենէն անկախաբար, անջինջ պիտի մնայ նաեւ այն տեսարանը, որ երգչախումբի եւ սենֆոնիք նուագախումբի աւելի քան 150 անդամները իրենց կեցուածքով, հագուածքով ու գոյներով յիշեցուցին շուրջ քառասնամեակ մը առաջ Պէյրութի առաջնակարգ բեմերուն վրայ ելոյթ ունեցող Հայաստանի պետական երգի ու պարի անսամպլը: Եւ ոչ միայն իբրեւ արտաքին տպաւորութիւն, այլ նաեւ կատարումով, որակ ու ճաշակ: Որքան որ գնահատելի՝ բայց զարմանալի չէր արուեստով յագեցած խորհրդային Հայաստանի պետութեան նիւթական ու բարոյական քաջալերանքով կազմուած այդ խումբը, որ իր համաշխարհային կատարումներով արուեստի վայելքին զուգահեռ՝ ազգային գիտակցութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը տարածեց ու ամրապնդեց:

Իսկ Գոհա՞րը...:

Անիկա ընդհանրապէս Գիւմրեցիներէ բաղկացած խումբ մըն է՝ երկրաշարժով աղետահար եղած հերոսական քաղաքին զաւակները, որոնք սեւ ճակատագրին վրայ խնդալով կեանք եւ հրճուանք կը բաշխեն հայ աշխարհին: Բարերարութեան նոր եւ արդիւնաւէտ մօտեցումով մը՝ Խաչատուրեան եղբայրները փոխանակ աղքատախնամ գումարներ բաշխելու, կազմակերպեցին այս խումբը, անոր անդամները ապահովելով մնայուն եկա-

մուտով, աշխարհը պտտելու կարելիութեամբ եւ հոգեկան գոհունակութեամբ: Արդէն վաղուց հանգուցեալ իրենց հայրը՝ Արամ Խաչատուրեան, համեստ Մելգոնեանցի մը, բայց նաեւ խիզախ եւ յաջողակ առեւտրական մը, աւելի մեծ ծառայութիւն չէր կրնար մատուցել իր ազգին, քան այսպիսի զաւակներ նուիրել անոր: Եւ ի՜նչ հիանալի զուգադիպութիւն է որ անոր զաւակներն ու այրին հայ ազգին կը ծառայեն այն ճամբով, որով իրենց հօր անուանակից, հայ ազգի մեծահռչակ երաժիշտ Արամ Խաչատուրեան աշխարհը նուաճեց:

Իսկ այս ընտանիքին հիանալի նախաձեռնութիւնը արուեստի կատարելութեան հասցնողը եղաւ ուրի՞շ Մելգոնեանցի մը՝ Մելգոնեան ուսանած եւ հոն ուսուցչութիւն ըրած, երաժիշտ ու խմբավար Սեպուհ Աբգարեան: Ան իր երաժշտական տաղանդով, գեղարուեստական ճաշակով ու կազմակերպչական կարողութեամբ նուաճեց մակարդակ մը, որ մեզի կը յիշեցնէր խորհրդային Հայաստանի երգի ու պարի պետական Անսամպլի մակարդակը, պետական հովանաւորութեան փոխարէն ունենալով Խաչատուրեան ընտանիքին նիւթական ու բարոյական թիկունքը: Հայկական հնաբոյր եւ նոյնիսկ մոռցուած երգեր նոր դաշնաւորումով վերակենդանացնելով Ս. Աբգարեան Կոմիտաս վարդապետին արժանաւոր յաջորդը եղաւ:

Կարելի՞ է այս առթիւ չյիշել որ այդ վարժարանը, ուր Արամ Խաչատուրեան եւ Սեպուհ Աբգարեան իրենց ուսման հետ նաեւ ազգային ոգի ու կրթութիւն ստացան, փակուած է 2005 Յունիսէն ի վեր, հայ ազգը զրկելով այսպիսի զաւակներ ունենալու կարելիութենէն: Հակառակ այս տխուր որշումէն անցած 2-3 տարիներուն, կը յուսայինք որ զայն փակողները անդրադառնան իրենց սխալին, Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը վերստին դրնելով իր առաքելութիւնը շարունակելու ճամբուն վրայ:

Սոյն գրութեամբ իմ հիացումս եւ գնահատանքս կը յայտնեմ Խաչատուրեան ընտանիքի ազգօգուտ նախաձեռնութեան, եւ յարգանքս՝ վաղամեռիկ բարեկամիս՝ Արամ Խաչատուրեանի յիշատակին:

Հ. Ն.

Մոնրէալ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ – ԵՐԵՒԱՆ ՔՈՅՐ ՔԱՂԱՔ

ՆԻՍ ("Յառաջ") —

Նոյեմբեր 23, Ուրբաթ յետ միջօրէին, քաղաքապետարանին շքեղ հիւրասրահին մէջ, յիսունի հասնող հրաւիրեալներու ներկայութեան, պաշտօնական ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ մը կնքումով, քոյր քաղաքներ հռչակուեցան Նիսն ու Երեւանը:

Ծերակուտական – քաղաքապետ Ժագ Փերա եւ Երեւանի քաղաքապետը Երուանդ Զաքարեան, ջերմ ծափերու եւ շնորհաւորական խօսքերու մէջ ստորագրեցին Սեպտեմբեր 20ին, Երեւանի մէջ նախապէս հաստատուած եւ վաւերացուած համանուն Յայտարարութիւնը:

Կը նախատեսուի երկու քաղաքներուն միջեւ հաստատել սերտ կապ՝ տնտեսական, զբօսաշրջական (տուրիստական) եւ մշակութային: Գործակցութեան լայն հեռանկարներով: Նոյնպէս, յետ այսօրիկ, «պաշտօնապէս պայմանաւորուած ենք պահպանել համայնքների միջեւ մշտական կապը: Խթանել բոլոր ոլորտներում բնակիչների փոխայցելութիւնները լաւագոյն փոխըմբռնման վրայ հիմնուած բարեկամական աշխոյժ յարաբերութիւններ զարգացնելու համար»:

Պայմանագրի կնքումէն ետք խօսք առաւ Նիսի ծերակուտական–քաղաքապետը՝ Ժագ Փերա: Գլխաւորաբար անդրադարձաւ Հայաստան իր այցին: Վերջերս: Ցայտնօրէն յուզիչ, տպաւորիչ պահերու դուռ բացած են Ծիծեռնակաբերդի Ցեղասպանութեան Թանգարանին այցը: Պատմութեան Թանգարանը, իր շքեղ կառոյցով, պերճ ներքնամասով և այլապէս ճոխ ցուցանմոյշներով, չափով մը վկայութիւնը կը բերեն հինաւուրց անցեալի տէր մեր ժողովուրդին փառահեղ պատմութեան: Սեւանի այցին, ի տես երիտասարդ զոյգի մը պսակադրման արարողութեան, անցեալով հարուստ գողտր եկեղեցւոյ մը մէջ, մեր ժողովուրդին կենսունակ յարատեւութեան ապացոյցը կը տեսնէ: Կը հաստատէ անյողդողդ կամքը մեր յաւերժութեան:

Այնուհետեւ խօսք առաւ Երուանդ Զաքարեան: Երեւանի քաղաքապետը արագ թուեց բարեկամական ամուր կապերը Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ: Բազմաթիւ, բազմապիսի միանգամայն: Միշտ խոր երախտագիտութեամբ ամրապինդ:

Յուշանուէրներու փոխանակումէ ետք, Երեւանի քաղաքապետը խոստացաւ նուիրել խաչքար մը՝ զետեղելու համար քաղաքիս կեդրոնի Հայկական պարտէզին (Ժարտէն տ'Արմէնի) մէջ: Համաձայն նախօրօք մշակուած ծրագրին:

Կարճ հիւրասիրութենէ ետք հրաւիրեալները բաժնուեցան գոհունակ տրամադրութեամբ: Նոյեմբեր 23ը կը մնայ յիշելի թուական մը, յիրաւի:

ԺԻՐԱՅՐ

ԳԱԶԱՅԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆԵՐԸ

Գազայի բնակիչները որպէս Իսրայէլի պարտադրած շրջափակումէն ելքի ճամբայ, 1982էն սկսած են փապուղիներ փորել: Այդ փապուղիները կ'անցնին Գազայի եւ Եգիպտոսի սահմանին տակէն ու կը գործածուին նոյնիսկ ամէնէն առաջնային ապրանքներ ձեռք ձգելու նպատակով: Իսրայէլ անոնցմէ տասնեակներով քանդած է, այսուհանդերձ լաւատեղեակները վստահ են թէ աւելի քան 150 հատը գործածելի են: Այդ փապուղիները կը բանին իւրայատուկ կանոններով, բարոյական չափանիշերով եւ արդարութեամբ: Կը ծառայեն ամէն տեսակ մաքսանենգութեան, նաեւ մարդ արարածի: Այդ ճամբով Եգիպտոսէն ներածուած ապրանքին փոխարժէքը 500 միլիոն տոլար կը նկատուի:

Փապուղիներուն երկարութիւնը քանի մը հարիւր մեթրէն մէկ քիլոմեթրի միջեւ կը տարբերի: Հարկ է հազարաւոր տոլարներ ունենալ եւ երեք ամսուան ժամանակ: Անոնցմէ աշխատանքով շուրջ այդքան կր տեւէ փապուղի մը բացումը:

Դէպի Իսրայէլ անցքի սահմանային կէտերուն փակումէն ի վեր աննախադէպ զարկ ստացած է ստորգետնեայ առեւտուրը: Գործի մարդիկ ու առեւտրականներ մաքսանենգերու կը դիմեն, իրենց հարկաւոր ապրանքը ունենալու համար: Կան փապուղիներու դասակարգեր. մէկ մասը վերապահուած է զինեալ խումբերուն, յատկապէս Համասին որ զէնք, զինամթերք ու գումարներ կ'անցընէ այդ ճամբով: Ուրիշներ սնունդեղէն ու կարեւոր այլ ապրանքներ կը փոխադրեն: Անոնց մաս կը կազմեն դեղեր, ինքնաշարժի կտորներ, ծխիկներ, եւլն.:

Վերջերս Իսրայէլ եւ ԱՄՆ սկսած են Եգիպտոսի վրայ ճնշում բանեցնել, ստիպելու համար որ բացուած փապուղիները փակուին: Եգիպտոս ալ իր կարգին կը ճնշէ Համասի վրայ: Այս վերջինին տասնեակ մը անդամները որոնք դուրսը կը գտնուէին, նոյն փապուղիներէն անցնելով վերադարձած են, մասնակցելու համար զինուորական մարզումներու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
ԵՒ
ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿ ՃԱՄՔԵՐԹԷՆ

Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութիւն

Հայ համայնքներու բաժանմունք

Լիզպոն 2007

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

(ռուսերէնէ թարգմանեց Մարգարիտ Թէրզեան)

Լ. Ա. ՎԱԳՆԷՐ
Ն. Ս. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻԱՔՕ

Բայց այս հիացական տողերի կողքին կար նաեւ բծախնդիր արժէքաւորողի անողոք վերլուծութիւն. «Մարդկային կերպարանքներն այն աստիճանի զոհ են գնացել արտաքին էֆեկտին, որ դժուար է ճանաչել առաջին պլանի վրայ նկարուածները տղամարդի՞կ են, թէ՞ կանայք: Իսկ ափերը ծառայում են միայն նրա համար, որպէսզի ասենք՝ ոչ թէ նայենք նրանց, այլ հիանանք, որպէս իրենց սեւութեամբ եւ մռայլութեամբ օդի ու ջրի գեղեցկութիւնը չեչտող գեղեցիկ հակադրութիւններ: Սա ինձ վշտացնում է յատկապէս նրա համար, որ զէնք է տալիս քո թշնամիների ձեռքը: Ամէն յիմարութեան հետ նրանք ասում են նաեւ (եւ դա նման է մեղադրանքի), որ Այվազովսկին սկսել է շատ վատ ու անփոյթ նկարել, եւ որ նրա նկարները աւելի շատ դեկորացիաներ են, քան արուեստի ստեղծագործութիւն: Այդ մի բանն արդէն չեմ կարողանում հերքել եւ միայն դժկամ ասում եմ. «Ցամենայնդէպս, համաձայնուէք, որ այդ դեկորացիան ալ սքանչելի է»:

Տոմիլովի յանդիմանութիւնը շատ ազդեց Այվազովսկու վրայ. նրան յատկապէս զարմացրեց այն հանգամանքը, որ իր նկարները գնահատելիս Տոմիլովն ու Իվանովը միեւնոյն արտայայտութիւնն էին օգտագործել՝ «դեկորացիա»: Մի կարճ պահ Այվազովսկին նոյնիսկ կուչ եկաւ այդ խօսքից...

Մի քանի օր երիտասարդ նկարիչը տունից դուրս չէր գալիս. փակուել էր արուեստանոցում եւ ոչ ոքի ներս չէր թողնում, նոյնիսկ Շտերնբերգին ու Վէքիին:

Բայց ահա Պետերբուրգից ստացուեց «Խուդոժեստվեննայա գազետա»յի վերջին՝ տասնմէկերորդ համարը, որտեղ նրա մասին գրել էին. «Հռոմում եւ Նէապոլում բոլորը խօսում են Այվազովսկու նկարների մասին: Նէապոլում մեր նկարիչն այնքան սիրուած է, որ նրա տունն ամբողջ օրը լիքն է այցելուներով: Բարձրաստիճան մարդիկ, պոէտներ, գիտնականներ, նկարիչներ ու զբօսաշրջիկներ անընդհատ փայփայում, հիւրասիրում են նրան, եւ գովերգելով նկարչին իրենց բանաստեղծութիւններում, նրա մէջ տեսնում են իսկական հանճարին: Նէապոլի իշխանը նոյնիսկ մեր դեսպանի՝ Գուրեւի միջոցով ցանկութիւն է յայտնել տեսնելու ռուս նկարչին եւ նրա հիանալի նկարները: Նորին մեծութիւնը երկար զրոյց է ունեցել Այվազովսկու հետ եւ նրանից գնել Նէապոլիտանական ափը պատկերող մի նկար: Այվազովսկու պատուին Նէապոլում ի յայտ են եկել բազմաթիւ իմպրովիզացիաներ:

Հռոմի նկարչական ցուցահանդէսում Այվազովսկու նկարներն առաջիններն են համարուել եւ, նրա «Նէապոլիտանական գիշերը», «Փոթորիկը» եւ «Քաոսը» այնպիսի աղմուկ են հանել նուրբ արուեստների մայրաքաղաքում, որ մեծամեծերի հիւրասրահներում, հասարակական հաւաքոյթներում ամէնուրեք սկսել են ռուս բնանկարչի գովքն անել: Լրագրերը նրա մասին շռնդալից հիացմունքներ են տպագրում, եւ բոլորը միաբերան խօսում ու գրում են այն մասին, որ մինչ այդ ոչ ոք լոյսը, օդն ու ջուրը այնպէս ճիշդ ու կենդանի չի պատկերել, ինչպէս Այվազովսկին: Պապը գնել է նրա «Քաոսը»եւ ցուցադրել Վատիկանում, որպիսի շնորհի արժանանում են միայն աշխարհիս ամենաառաջնակարգ նկարիչների գործերը... Նորին սրբութիւնը ցանկացել է անպայման տեսնել Այվազովսկին: Եւ տեսել ու ի նշան իր մեծագոյն բարեհաճութեան՝ նրան պարգեւատրել է ոսկէ մետալով: Դեսպաններ՝ Տիւք տը Մոնթէպէլլօն՝ Ֆրանսիայից եւ մեր կոմս Գուրեւը նկարներ են գնել Այվազովսկուց եւ շռայլօրէն վարձատրել նկարչին»:

Այվազովսկին ագահութեամբ կլանում էր այս ներբողի իւրաքանչիւր բառը: Եւ ինքն էլ չզգաց, թէ ինչպէս հիացական գովեստները ի չիք դարձրին Իվանովի եւ Տոմիլովի խիստ դիտողութիւնները:

ՌՈՒՍ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ ՀՌՈՄՈՒՄ

Հռոմում, Փինչիանո նաւահանգստին մօտ, սենեակ էր վարձել քանդակագործ Ալեքսանդր Վասիլեւիչ Լոգանովսկին: Ընկերները սիրում էին նրան բարի, բացսիրտ ու պատրաստակամ բնաւորութեան համար: Նրա սեղանի շուրջ միշտ ուրախ ու աղմկալից էր: Այնտեղ մատուցւում էր ռուսական շչի եւ թթու վարունգ: Իսկ երբ հարկ էր լինում որեւէ ընկերոջ համար ողջերթ կամ ուրիշ տօնախմբութիւն կազմակերպել, նրանից լաւ կարգադրիչ չէր կարելի գտնել:

Քանի որ Այվազովսկու պատուին Գոգոլի տանը կայացած երեկոյին քիչ մարդ էր հրաւիրուած, այս անգամ ռուս նկարիչների համայնքը որոշեց հաւաքուել Լոգանովսկու մօտ:

Ընկերները յիշեցրին Ալեքսանդր Վասիլեւիչին.

– Դէ հիմա դու արդէն պէտք է կաշուից դուրս գաս, քանի որ քո եւ Այվազովսկու օժտուածութիւնը մեծ Պուշկինը նկատել է միեւնոյն օրը:

(Շար. 117)

René et Nicole DJIDETCHIAN, son frère et sa belle-sœur,

Gérard TADAVORIAN, son beau-frère
Silva TADAVORIAN et ses enfants
Frédéric, Severa DJIDETCHIAN et leur fils
Ludovic et Halla DJIDETCHIAN
Florence DJIDETCHIAN
ses neveux et nièces

ainsi que les familles DJEDADJIAN, JIDEJIAN (Liban), HALARD, DJIDETCHIAN et PANOSSIAN (Istanbul), TCHITETCHIAN (Belgique) et RIVIERE ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Knarik, Catherine BOURNOUTIAN
(née DJIDETCHIAN)

survenu à Clamart, le 26 novembre 2007, dans sa 88ème année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le lundi 3 décembre 2007, à 14h30, en l'Eglise Apostolique Arménienne St. Jean-Baptiste, 15 rue Jean Goujon — Paris 8ème.

L'inhumation aura lieu à 16h30 au cimetière intercommunal à Clamart, 108 rue de la porte de Trivaux.

Cet avis tient lieu de faire-part.
3 avenue Bailly 78600 Maisons Laffitte

HARATCH présente ses condoléances aux familles Djidjetchian et Tadavorian.

VENDEE
CHATEAU DES TIFFAUGES

Invitée d'honneur :

L'Arménie

L'Association Arménie-Vendée nous communique que cette année l'Arménie sera l'invitée d'honneur au Château de Tiffauges (85130), les samedis 1er et 8 décembre, les dimanches 2 et 9 décembre, à partir de 14 heures (articles de Noël — Croix d'Arménie — Fruits secs et spécialités gastronomiques — Objets d'artisanat).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

Récital de chant

Florine OLIVIER (soprano)
Hubert SCUIEREB (tenor)
Naïri DEMIRDJIAN (piano)

Programme : **Schumann — Brahms — Tosti — Bellini — Respighi — Strauss — Wolf...**

Jeudi 6 décembre à 20h30
en l'église arménienne catholique
13 rue du Perche — 75003 Paris

Renseignements et réservations :
06. 08. 46. 18. 01
06. 14. 74. 92. 97

Participation aux frais : 10 euros

CINE-CLUB

REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE
de l'**Union Culturelle Française des Arméniens de France — UCFAF**

le **Dimanche 9 décembre à 12h30**
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
(métro République)

Invité d'honneur :
Monsieur **Serge AVEDIKIAN**
réalisateur et comédien

en présence de
Monsieur **Jean-Pierre MAHE**
Membre de l'Institut —
Président d'Honneur de l'UCFAF

Repas de fête
Tombola
Animation musicale

Participation : 35 euros
Réservations auprès de Tante Suzanne:
au 01. 39. 90. 66. 28

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX
Les Samedi 1er et Dimanche 2 décembre, de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne. Cadeaux...

- Bar
- Restaurant

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
— Parking assuré —

La Croix Bleue des Arméniens de France
organise en partenariat avec l'association «CHENE»
un **MARCHE DE NOEL les 8 et 9 décembre**
de 10 heures à 20 heures
à l'école bilingue Hamaskaïne,
60 boulevard Pinatel — 13012 Marseille
Cette initiative permettra d'aider de nombreux artisans d'Arménie.

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՕԾՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ին

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցէ ու կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսահայ Թեմի

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցիին հոգեւոր հովիւներուն, բարերարներուն եւ հոգաբարձուներուն հոգիներուն ի հանգիստ:

***

Ժամը 12·30էն սկսեալ հանդիսաւոր նշում Շաւիլի Աթրիոմի սրահին մէջ՝
– Ճաշ,
– Տիսնէրիզ,
– Գեղարուեստական բաժին,
– Վիճակահանութիւն:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Հոգաբարձութեան անդամներուն՝
01· 47· 09· 23· 18
06· 34· 06· 51· 91·
կամ
01· 47· 09· 03· 79 (*ժամը 19էն յետոյ*)
Թիւերուն:
– Ծախքերու մասնակցութիւն –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի

գիշերային եւ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութեամբ: Յաւարտին Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 1

Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

ԱԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր
Հ Ո Գ Ե Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

Սէն-Լու Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի, նախկին առաջնորդ հայրերու, հիմնադիրներու, ծառայողներու, նուիրատուներու, Թաղական խորհուրդի անդամներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

«ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ»

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1,
ժամը 20·30էն սկսեալ
«Տ ի ա մ ա ն թ է ռ»
ճաշարանը,
60 rue La Fayette — 75009 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01· 43· 78· 57· 67:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ո Ւ Խ Տ Ի Օ Ր
Ե Ւ
Մ Ա Տ Ա Ղ Օ Ր Հ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Հոգեւոր Հովիւն ու Հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրեն շրջանի ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ զաւակներն ու հաւատացեալները մասնակցելու պատարագին, զոր կը մատուցանէ Ֆրանսահայ Թեմի նորընտիր առաջնորդ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9ին
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·15ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու, կնքահայրերու եւ սատարողներու հոգւոց հանգստեան եւ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ եւ արեւշատութեան մաղթանք ողջերուս համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարեն Եկեղեցւոյս եւ «Տարօն» միացեալ երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ՝ ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԿ. ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ-ի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ASNIERES

La Section **«Agnouni»** d'Asnières sera présente aux marchés de Noël **les 15 et 16 décembre de 10h à 20h** Place de l'Hôtel de Ville, à Asnières.

Vente de spécialités arméniennes. Nous vous attendons nombreux.

□

Ի Ս Ի

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Ռէնս, Կիրակի, Դեկտեմբեր 9ին: *Այցելութիւն իտալական մուրճները եւ Ծնունդի շուկան:*

Մեկնում ժամը 7·45ին Գլամարի քաղաքապետարանին առջեւէն:

Մասնակցութիւն՝ 45 եւրօ:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
– Ժագլին՝ 01· 40· 95· 81· 33,
– Անիկ՝ 09· 53· 66· 95· 06:

□

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան Լ Օ Թ Օ – ն Կիրակի, Դեկտեմբեր 2, *ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:*

□

Date à retenir

ARNOUVILLE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville-lès-Gonesse de la Croix Bleue, vous prie de bien vouloir retenir la date du **samedi 29 décembre** car **TALINE** revient en France pour un concert de Noël.

TALINE seule artiste consacrée aux enfants et reconnue «star» aux Etats-Unis, va se produire pour la seconde fois à Paris.

Deux représentations exceptionnelles auront lieu dans la même journée à 14 heures et à 17 heures, à Paris 9ème.

Pour tout renseignement :
- Carmen au 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61

ou
- Hripsimée au 01 39 87 08 73.